

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Академија за судии и јавни обвинители

МЕЃУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ ЗА НЕЗАВИСНО И ЕФИКАСНО СУДСТВО

МИСЛЕЊАТА (1-6) НА СОВЕТОДАВНИОТ
СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ ПРИ
СОВЕТОТ НА ЕВРОПА СО РЕФЕРЕНТНИТЕ
ДОКУМЕНТИ И ПРАКСАТА НА ЕВРОПСКИОТ СУД
ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Публикувана од:

Академија за судии и јавни обвинители на Република Македонија
Воведниот дел, кратката содржина на мислењата и систематизацијата на текстовите ги подготви г-ѓа Анета Арнаудовска, судија, Директор на Академијата за судии и јавни обвинители на Република Македонија и член на работната група на Советодавниот совет на европските судии при Советот на Европа”

Тираж:

1200 примероци

Печати:

Полиестердеј Скопје

CIP – Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека Св. Климент Охридски Скопје

347.962.37.6(4) (093.2)

МЕЃУНАРОДНИ документи за независно и ефикасно судство,
- Скопје : ОБСЕ, 2010, 572 стр. ; 21 см.

ISBN 978-608-4630-13-5

Судии – Независност – Европа – Меѓународни документи
COBISS.MK – ID 86407178

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Spillover Monitor Mission to Skopje

Содржината на ова издание не значи дека секогаш ги одразува погледите или ставовите на Набљудувачката Мисија на ОБСЕ во Скопје.

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	7
ЦЕЛ НА ИЗДАВАЊЕТО	9
НАЧИН НА КОРИСТЕЊЕ НА ТЕКСТОТ	10
СОРАБОТКАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО СОВЕТОТ НА ЕВРОПА	11
РАБОТАТА И АКТИТЕ НА ССЕС	14
ШТО Е ССЕС?	14
ИСТОРИЈАТ НА ССЕС	14
ЦЕЛИ	15
СОСТАВ НА КОМИТЕТОТ	16
ЗАДАЧИ И МИСИИ, МЕТОДИ НА РАБОТА	16
МЕЃУНАРОДНИ КОНФЕРЕНЦИИ ВО ОРГАНИЗАЦИЈА НА ССЕС	17
УЧЕСТВО И АКТИВНОСТИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО РАБОТАТА И ИЗГОТВУВАЊЕ НА АКТИТЕ НА ССЕС	18
ЗНАЧЕЊЕТО НА МИСЛЕЊАТА И НИВНА ШИРОКА ДИСТРИБУЦИЈА ВО ДОМАШНОТО ПРАВОСУДСТВО	20
2. КРАТКА СОДРЖИНА НА МИСЛЕЊАТА НА ССЕС 1-6	23
3. МИСЛЕЊАТА НА ССЕС И СООДВЕТНИТЕ РЕФЕРЕНТНИ ДОКУМЕНТИ	35
МИСЛЕЊЕ Бр. 1 (2001) НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ (ССЕС) ЗА СТАНДАРДИТЕ КОИ СЕ ОДНЕСУВААТ НА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО И НЕМЕНЛИВОСТА НА СУДИИТЕ	37

РЕФЕРЕНТНИ МЕЃУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ КОН МИСЛЕЊЕТО БР.1	63
Основни начела на ОН за независност на судството	64
Процедури за ефективна имплементација на основните принципи на независноста на судството	69
Препорака број П (94)12 на Комитетот на Министрите на земјите членки на земјите -членки во однос на независноста, ефикасноста и улогата на судиите	75
Европска повелба за Статусот на судиите	103
Судиската повелба во Европа	133
Универзалната повелба на судиите	137
Burgh Принципи за независноста на меѓународното судство	141
Mt. Scopus одобрени и ревидирани Меѓународни стандарди за судска независност	155
Препорака CM/Rec (2010) 12 на Комитетот на министри на земјите членки за: независност, ефикасност и одговорност на судиите	179
Големата повелба на судиите	193
МИСЛЕЊЕ Бр. 2 (2001) НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (СЕСЕ) ЗА ФИНАНСИРАЊЕ И УПРАВУВАЊЕ НА СУДОВИТЕ СО ОСВРТ КОН СУДСКАТА ЕФИКАСНОСТ И ЧЛЕНОТ 6 ОД ЕВРОПСКАТА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА	197
МИСЛЕЊЕ Бр. 3 (2002) НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (СЕСЕ) ЗА ПРИНЦИПИТЕ И ПРАВИЛАТА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА СУДИИТЕ, ЕТИКА, НЕСООДВЕТНО ОДНЕСУВАЊЕ И НЕПРИСТРАСНОСТ	203
Табеларен компаративен приказ	229

РЕФЕРЕНТНИ МЕЃУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ КОН МИСЛЕЊЕТО БР.3	269
Кодекс на однесување на судиите Нацрт од Бенгалор	270
Модел правила за професионално однесување на адвокатската комора на САД	291
Етичкиот кодекс на судиите на Калифорнија	345
МИСЛЕЊЕ Бр. 4 (2003) НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (ССЕС) ЗА СООДВЕТНА ПОЧЕТНА И КОНТИНУИРАНА ОБУКА НА СУДИИ НА НАЦИОНАЛНО И ЕВРОПСКО НИВО	401
МИСЛЕЊЕ Бр. 5 (2003) НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (ССЕС) ЗА ЗАКОНОТ И ПРАКТИКАТА НА ИЗБОР НА СУДИИ ВО ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА	413
МИСЛЕЊЕ Бр. 6 (2004) НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (ССЕС) ЗА ПРАВИЧНО СУДЕЊЕ ВО РАЗУМЕН РОК И УЛОГАТА НА СУДИЈАТА ВО ПРОЦЕСИТЕ ЗЕМАЈЌИ ГИ ПРЕДВИД АЛТЕРНАТИВНИТЕ СРЕДСТВА ЗА РЕШАВАЊЕ НА СПОРОВИТЕ	417
РЕФЕРЕНТНИ МЕЃУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ КОН МИСЛЕЊЕТО БР.6	473
Резолуција (78) 8 на Комитетот на Министрите на земјите членки за правна помош и совет	474
Препорака бр. R (81) 7 на Комитетот на Министрите на земјите членки за мерки за олеснување на пристапот до правда	493
Препорака бр. R (84) 5 на Комитетот на Министрите на земјите членки за принципите на граѓанска постапка	519
Препорака бр. R (86) 12 на Комитетот на Министрите на земјите членки за мерки за спречување и намалување на преоптовареноста на судовите	525

Препорака бр. R (87) 18 на Комитетот на Министрите на земјите членки за поедноставување на кривично-правниот систем 1	529
Препорака бр. R (95) 5 на Комитетот на Министрите на земјите членки за воведување и унапредување на функционирањето на системите за жалби и постапките во граѓански и трговски предмети	541
Препорака бр. R (95) 12 на Комитетот на Министрите на земјите членки за управување со кривично-правниот систем	551
Препорака број П (98)1 на Комитетот на Министри на земјите членки за медијација во делот на семејството/семејните спорови	557
Препорака број П (99) 19 на Комитетот на Министрите на земјите членки за медијација во однос на кривични прашања	565
Препорака П (2001) 9 на Комитетот на Министрите на земјите членки во однос на алтернативите на парничните постапки помеѓу административните власти и приватните странки	573
Препорака П (2002) 10 на Комитетот на Министрите на земјите-членки за медијација во однос на граѓански прашања	633

4. ПРАКСА НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА (ЕСЧП) 639

ВОВЕД	641
Пракса на ЕСЧП: Предмет Piersack против Белгија	643
Пракса на ЕСЧП: Предмет De Cubber против Белгија	661
Пракса на ЕСЧП: Предмет Demicoli против Малта	677
Пракса на ЕСЧП: Предмет Sainte-Marie против Франција	693

ВОВЕД

КОН КОМПИЛАЦИЈАТА „МЕЃУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ ЗА НЕЗАВИСНО СУДСТВО" - МИСЛЕЊАТА (1-6) НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ ПРИ СОВЕТОТ НА ЕВРОПА СО РЕФЕРЕНТНИТЕ ДОКУМЕНТИ И ПРАКСАТА НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

ЦЕЛ НА ИЗДАВАЊЕТО

Издавањето за прв пат во една опсежна публикација, во годината кога Република Македонија претседаваше со Комитетот на Министрите на Советот на Европа, на сите досега усвоени Мислења на Советодавниот совет на Европските судии при Советот на Европа, одделните референтни документи, разни материјали, презентации и заклучоци од меѓународни конференции и пракса на Европскиот суд за човекови права, е од големо значење за правосудството на Република Македонија. Овие документи се особено интересни и потребни, во периодот кога Република Македонија, спроведува значајни реформи на своето правосудството.

Овие документи се однесуваат на исклучително важни теми поврзани со управување на судството и на судовите, човечките ресурси, буџетот, заостатокот, унапредување и доследна имплементација на критериумите за избор, унапредување, следење, оценка и евалуација на квалитетот на работата на судиите и на судовите и на целото судство како нова меѓународна категорија, прашањата за етичките стандарди на судско – обвинителската професија, обуката на домашен и меѓународен план, изнаоѓање на ефикасни начини за практична реализација на чл.6 од ЕКЧП преку изнаоѓање на други, алтернативни начини за решавање на спорите итн, а со крајна цел за постојано унапредување на независноста и зајакнување на улогата на судиите во Европа и создавање на модерно, квалитетно и ефикасно судство, управувано врз основа на сите меѓународно признаени стандарди и начела. Низ еден обемен и шаренолик, компаративен приказ на состојбите на правосудствата на земјите членки на Советот на Европа со различна правна историја, култура и традиција ќе бидат изложени искуствата на одделните главни системи - на земјите со континентално право и оние на комонвелтот (common law).

Во пресрет на издавањето, упатувам голема благодарност на Мисијата на ОБСЕ во Скопје за изразениот сензибилитет во однос на

потребата од издавање на оваа значајна и вредна компилација која ќе биде четиво од исклучителен интерес и значење за судиите, но и за претставниците на другите правни професии во Република Македонија (обвинители, адвокати, медијатори, нотари, извршители и др.)

Сите досега усвоени Мислења 1-13, ќе бидат систематизирани и објавени во две книги и тоа првата со Мислењата 1-6 и втората за Мислењата 7-13, заедно со голем број на референтни документи на Совет на Европа и на Обединетите нации, поврзани со одредените теми, како и праксата на Европскиот суд на човековите права.

Со поддршката во издавањето на оваа обемна компилација, Мисијата на ОБСЕ во Скопје, а особено Одделот за владеење на правото, уште еднаш ја потврдува определбата на својата мисија, а тоа е помош и поддршка во унапредување на независноста, непристрасноста, стручноста, ефикасноста и отвореноста на правосудството на Република Македонија со цел за остварување на владеењето на правото, а во корист на граѓаните на Република Македонија.

НАЧИН НА КОРИСТЕЊЕ НА ТЕКСТОТ

Во содржината на секоја од двете книги, првин се презентира одделното Мислење на ССЕС, а по секое Мислење следуваат референтните документи поврзани со конкретната тема, а во Анексот се презентирани случаите на Европскиот суд за човекови права кои се поврзани со содржината на некое од Мислењата (таму каде во одделните Мислења овие пресуди се цитирани како референтна пракса). На пример, Мислењето 1 е посветено на стандардите кои се однесуваат на независноста на судството и неменливоста на судиите, а потоа се презентираат референтните документи на Обединетите Нации, на Совет на Европа или други меѓународни организации, асоцијации и сл., кои се поврзани со темата за независност итн.

СОРАБОТКАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО СОВЕТОТ НА ЕВРОПА

Издавањето на оваа компилација се совпаѓа со повеќе јубилеи на Советот на Европа. Имено, минатата 2009 година, Советот на Европа како најстара организација на Европа и стожер на човековите права, славеше 60 години од постоењето, идната година се слави 50 годишнина од основањето на Европскиот суд за човекови права.

Оваа 2010 година е значајна година за Македонија и за Советот на Европа. Оваа година е година кога се слави и 60 годишнина од донесувањето на Европската Конвенција за човекови права која ги постави основите на фундаменталните права во Европа и ја рефлектира улогата која Советот досега ја одигра во подобрување на животите на 800 милиони луѓе од 46 држави. Ова е значајна година за Македонија, како земја претседавач со Комитетот на министри на Совет на Европа со што ја потврдува својата определба на европска држава со цврста посветеност на полето на унапредувањето на заштитата на човековите права, демократијата и владеење на правото како фундаментални вредности на Советот на Европа.

Оваа година Советодавниот совет на Европските судии слави 10 годишнина од своето постоење која беше одбележана на пленарната седница на СЕС во Стразбур 17-19.11.2010 година.

Во таа чест, на 17.11.2010 година од страна на Пленарната Седница, беше усвоен документот со свечен назив *Magna carta of judges* – Големата повелба на судиите (Фундаментални начела) во кој, во осовременета форма, се сублимирани и кодифицирани, главните заклучоци на Мислењата усвоени во периодот на 2001-2010 година, како и на главните принципи содржани во останатите меѓународни документи кои ја обработуваат оваа проблематика.

Особено големото значење и вредноста на овие Мислења беше истакнато и во Препораката CM/Rec (2010) 12 на Комитетот на Министрите на земјите членки за независност, ефикасност и одговорност на судиите, усвоена од Комитетот на Министрите истиот ден, на 17.11.2010 година на 1098 та средба на замениците на министрите. Оваа препорака во својата преамбула нагласува дека се заснова на членот 6 од ЕКЧП, релевантното обичајно право на

Судот, основните принципи за независност на судството на ОН од ноември 1985 година, како и Мислењата на СЕС (СЈЕ) и на ЕКЕП (СЕРЕЈ) и Европската повелба за статусот на судиите.

Овие документи, неодамна усвоени од страна на Совет на Европа, ги задржуваат основните суштинските принципи и постулати во поглед на гаранциите за независноста на судството, истовремено надградувајќи ги и рedefинирајќи ги, но и воспоставувајќи нови вредности и принципи кои се наметнаа како резултат на предизвиците и движењата на модерното живеење, кои нужно ја менуваат улогата и положбата на судиите и судовите, но и на целото судство во современото општество.

Имено глобализацијата, динамиката на живеењето, развојот на компјутерските и комуникациските технологии, дигитализацијата, развојот и агресивната улога на медиумите, огромната моќ на интернетот кој доведе до развој на слободата на информирање и креирање на јавното мислење, но кој од друга страна, ги зголемува можностите за прислушкување и следење, за упад во човековата приватност и повреда и загрозување на човековите права и тајноста на податоците, но и за ширење на сајбер криминал, тероризам и организиран криминал. Во такви нови услови, судиите и судовите треба да ја одиграат најважната улога во заштита на човековите права, а јавните обвинители во заштита на кривичната правда, при истовремено еднакво почитување на човековите права и слободи.

Новите трендови бараат нови форми на однесување на сите креатори на политиката, поврзана со правосудството на сите нивоа и нови начини на стратешко планирање на развојот и администрирање на целото судство, наметнати од барањата за квалитет, нови начини на менаџирање со судовите. Се поставуваат барања за нови модели на претседатели на судовите кои ќе имаат менаџерски способности да управуваат со заостатокот на предметите, со ресурсите, буџетот, вештини да ги управуваат односите со вработените, корисниците на судските услуги и медиумите и да го негуваат новиот систем на сервисно ориентирано, транспарентно и отчетно судство. Трендовите за ефикасно судство во корист на граѓаните наметнуваат и нови барања во правец на отчетност на судиите и јавните обвинители –(accountability), преку евалуација и следење на работата на судиите и обвинителите, развој на индикатори за мерливост на успешноста и квалитетот на микро, средно и макро

ниво (т.е. на ниво на судија, судови и на судството во целина), но со истовремени гаранции за независноста. Понатаму, тука се потребите од намалување на заостатокот и зголемување на ефикасноста преку промовирање на алтернативните начини за решавање на споровите, развој на судство кое ќе има воспитна улога во општеството и кое ќе биде отворено кон јавноста и медиумите.

Сите тие барања наметнуваат и промени и ревидирање на статусот и улогата на судиите и обвинителите во заштита на човековите права. Треба да се менува и ставот на судиите кон сопствената независност, како и создавање на поинаков, проактивен однос на судиите кон сите прашања поврзани со нивниот статус, кон нивната отчетност и одговорност, обврската за обука, стручно усовршување, активно следење на движењето на предметите и на сите процеси во врска со управувањето со судовите, со предметите и градење на систем на самоевалуација. Новите принципи наметнуваат поголем ангажман на судиите во работите во врска со менаџирањето и помагање на претседателот во управување со судовите, со заостатокот и ресурсите, што ќе доведе до поголема контрола на судиите во донесување на одлуките кои се однесуваат на нивниот статус, кое понатаму ќе го јакне чувството на независност, интегритет и чувството за самоидентификација и на фактор кој управува и одлучува за својата положба.

Во горенаведената смисла, најновите документи на Совет на Европа воведуваат новини во принципите за независноста на судството. Имено, истите ја нагласуваат основната улога но и обврска на судиите во унапредување и заштита на независноста, но и создавање на обврска на другите две власти, медиумите, невладиниот сектор, меѓународната заедница, бизнис заедницата, политичките партии и општеството во целина да се воздржуваат од притисоци и повреда на независноста на судиите која треба да биде законска, функционална и финансиска. Судството треба да биде консултирано при донесување на сите одлуки кои се однесуваат на вршењето на судските функции, законите, судската организација, постапките). Овие документи ги внесуваат новините во поглед на воспоставување на судство, независно, отворено, достапно до граѓаните и ефикасно и ја нагласуваат потребата судиите да се мотивираат за учество во управување со судовите, за промовирање на медијацијата, за објавување на пресудите, за компјутерското управување со предметите. Посебно е нагласено значењето на обуката и тоа не са-

мо во правец на зголемување на знаењата и практичните вештини на судиите од правните области, туку и за развивање на комплементарните вештини како и за воспоставување и развој на меѓународната соработка со што ќе се унапреди нивната ефикасноста и независност и нивното вклучување во европското поле на правдата.

РАБОТАТА И АКТИТЕ НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ (СЕСЕ) - CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES (ССЈЕ) ПРИ СОВЕТОТ НА ЕВРОПА

ШТО Е СЕСЕ?

Владеењето на правото е едно од главните вредности втемелени од страна на Советот на Европа, а правосудството е негов стожер. Основна цел на формирањето на овој Совет е зајакнување на улогата на судиите во Европа. Советодавниот Совет на Европските судии е советодавно тело на Советот на Европа за прашањата поврзани со независноста, непристрасноста и способноста на судиите. Тоа е прво тело во рамките на една меѓународна организација составено исклучиво од судии и е единствено од таков вид во Европа.

Со основањето на овој Совет, Советот на Европа ја нагласува клучната улога која ја има судството во унапредување на концептот на демократијата и начелата за остварување на тој концепт. СЕСЕ е тело на Советот на Европа, во кое судиите од одделните земји слободно и самостојно истапуваат во свое име и чии активности се насочени кон усвојување на Мислења кои се однесуваат на најважните прашања поврзани за статусот на судиите и квалитетот на правдата а заради унапредување на владеење на правото и заштита на човековите права. Во тој контекст, во правец на имплементација на чл.6 од ЕКЧП, истите содржат иновативни предлози за подобрување на статусот на судиите.

ИСТОРИЈАТ НА СЕСЕ

Статусот на судиите и квалитетното функционирање на правосудниот систем во земјите - членки е една од примарните грижи на Советот на Европа. Ова од причина што клучните вредности на оваа Организација - принципите на владеењето на правото и заштитата на човековите права и темелните слободи, може да бидат имплементирани само од силно и независно судство. Комитетот на мини-

стрите при Советот ја потврди потребата од активности насочени кон зајакнување на националните судски системи, преку директна соработка со нивните судски институции, со истовремено почитување на нивната независност и постојниот статус, внатре во одделните држави.

Во правец на таквата определба, Резолуцијата бр.1 на 22-та Конференција на Европските министри за правда го покани Комитетот на министрите, усвојувањето на Рамковниот глобален акционен план за унапредување на улогата на судиите да биде подготвен во консултација со судиите, и во рамките на Советот на Европа да формира советодавно тело, составено исклучиво од судии кои ќе помагаат во имплементација на приоритетите утврдени во Планот и ќе ги советуваат одделните Комитети во врска со прашањата дали и како да ги надградуваат правните инструменти на Советот на Европа. Така, во 2000 година беше формиран Советодавниот совет на европските судии (СЕСЕ), тело единствено од ваков вид во Европа, составено исклучиво од судии, со главна задача да го имплементира Рамковниот општ акционен план усвоен од Комитетот на министрите на 7.2.2001 година.

ЦЕЛИ

Целта на Акциониот план усвоен од Комитетот на министрите на 7.2.2001 година е да се засили улогата на судиите во Европа преку унапредување на нивната независност, непристрасност и компетентност, а воедно за Комитетот на министрите да обезбеди информации за важни прашања во врска со положбата на судиите во земјите членки и тоа на законодавен и на институционален план.

Преку работата во СЕСЕ, на судиите од разни делови на Европа им се овозможува да земат интерактивно учество, да разменуваат искуства, да одржуваат меѓусебни контакти, преку споредбеното право и искуства да идентификуваат проблеми, да предлагаат решенија заради изнаоѓање правни и практични решенија поврзани со независноста, непристрасноста на судиите и функционирањето на домашните судски системи.

СОСТАВ НА СОВЕТОТ

Сите држави членки на Советот на Европа може да бидат претставени во ова тело. Европската комисија и Генералниот секретаријат на Советот на Европската унија може да учествуваат во работата на ССЕС, но без право на глас. Свои претставници може да испратат и Европското здружение на судии, Асоцијацијата MEDEL и Асоцијацијата на европските административни судии. Во рамките на својата работа, ССЕС соработува со другите Комитети на Советот на Европа, со Европскиот комитет за правна соработка (CDCJ), Европскиот комитет за кривични прашања (CDPC), Комитетот на експерти за ефикасност на правдата (CJ-EJ) и други во зависност од блискоста на темите кои се предмет на обработка. Набљудувачи на состаноците на ова тело се Светата столица (Ватикан), САД, Канада, Јапонија, Мексико, но без право на глас. ССЕС тесно соработува со сите останати комитети, органи и тела на Советот на Европа, а особено со Венецијанската комисија, Лисабонската мрежа на институциите за обука на земјите членки на Советот на Европа но и органите и телата на Европската унија во обработката на одделните теми од значење за правосудството.

ЗАДАЧИ И МИСИИ, МЕТОДИ НА РАБОТА

Овој Совет е советодавно тело на Комитетот на министри-те, кое за тој Комитет подготвува мислења за општи прашања кои се однесуваат на независноста, непристрасноста и компетентноста на судиите и тоа едно мислење годишно на тема, според редоследот одреден со Рамковниот општ акционен план. Истиот може да дава мислења за другите Комитети на Советот на Европа. Воедно, ССЕС треба да презема мерки со цел за унапредување на соработката меѓу судовите, судиите и нивните асоцијации. Мислењата на овој Совет се изработуваат на начин што извесен период пред одржувањето на пленарната седница на која се усвојува мислењето за тековната година, а тоа е секогаш во деновите 22-25 ноември, на националните делегации им се испраќа Нацрт-прашалник за темата која ќе биде предмет на наредното мислење. Одговорите на Прашалникот се испраќаат на веб-страната на ова тело и врз основа на одговорите на одделните држави членки и врз база на Извештајот на ангажираните експерти, Работната група на ова тело (CCJE-GT) усвојува текст - Нацрт-мислење на односната тема, што е резултат на усогласување и пречистување во текот на повеќето состаноци на

Работната група. Потоа, на завршниот состанок на Советот на кој при-суствуваат претставниците на сите земји-членки се усвојува мислењето. Мислењата се базирани на Европската конвенција за човекови права, практиката на Европскиот суд за човекови права, документите и инструментите усвоени од разните тела на Советот на Европа, на ОН, како и други значајни меѓународни организации поврзани со соодветната тема. Досега, почнувајќи од 2001 година, усвоени се вкупно 13 мислења.

Една од задачите на овој Совет е согледување на состојбите и прогресот на законодавството на одделните земји во правец на негова хармонизација со начелата и принципите содржани, првенствено во Европската Конвенција за човековите права, целокупното *acquis* на Советот на Европа, неговите тела и комитети, усогласеноста со јуриспруденцијата на Европскиот суд за човековите права како и степенот на имплементација на законите во одделните земји во врска со прашањата поврзани со независноста на судиите, статусот, управување со судството, финансирањето итн. За таа цел, почнувајќи од 2005-та година, наваму, на покана на одделните членови на работната група, работната група и Секретаријатот на ССЕС, ги посетуваат одделните земји-членки на Совет на Европа, каде низ непосредна размена на искуства со судиите, претставниците на најзначајните правосудни институции и на другите правни професии, со вообичаено одржување на национална конференција на темата поврзана со мислењето за односната година, се запознаваат со состојбите на правосудството на домашната држава. Досега, работната група ги посети Романија, Кипар, Австрија, Естонија, Португалија, Словенија, Холандија и Македонија.

Воедно, согласно Акциониот план на Комитетот на Министрите, ССЕС на барање на Здруженијата на судиите од одделните земји ги разгледува прашањата и состојбите кои претставуваат закана за независноста и за други односи поврзани со статусот на судиите (изборот, унапредувањето, платите, спроведување на етичкиот кодекс итн.) и воедно на пленарните седници усвојува документи со препорака до односните земји да ги отстранат истите.

МЕЃУНАРОДНИ КОНФЕРЕНЦИИ ВО ОРГАНИЗАЦИЈА НА ССЕС

Европските конференции на судиите организирани од страна на ССЕС во соработка со други институции претставуваат форум за раз-

мена на искуства и гледишта за проблемите со кои се соочуваат модерните судски системи. Посветени се на сите судии без оглед на нивната специјализација и нивната позиција во судската хиерархија. Досега беа одржани четири меѓународни конференции чии заклучоци се имплементирани во усвоените Мислења на ССЕС.

Првата европска конференција на тема „Рано решавање на споровите и улогата на судиите“ е одржана во Стразбур во 2003 година. Втората е организирана во Полска во мај 2005 година, на тема „Судството и медиумите“ во организација на ССЕС со Судскиот совет и Министерството за правда на Полска. Третата европска конференција на тема „Каков Совет на правдата?“ е одржана во Рим - Италија во март 2007 година, во организација на ССЕС, Високиот совет на Правосудството на Италија и Европската мрежа на Совети за правосудството (ENCJ). Четвртата конференција е организирана во заедничка соработка на ССЕС и Советодавниот совет на Европските обвинители (КСЕО) и Школата за магистрати на Франција (Ecole Nationale de la Magistrature (ENM)), и одржана во Бордо во јуни 2009 година, на тема „Остварување на мисиите на судиите и обвинителите-комплементарност и /или автономија“. На интернет страница на ССЕС www.coe.int/ccje, сите заинтересирани може да добијат повеќе информации во врска со досегашните и идни активности, донесените акти на овој Совет, презентациите на учесниците на националните и европските конференции на судиите, како и за активностите на членовите на ССЕС и Секретаријатот на планот на промоција на овие Мислења во домашните правосудства, како и на планот на меѓународната промоција на овие Мислења преку нивно претставување на меѓународни конференции одржани во Европа, но и на другите континенти.

УЧЕСТВО И АКТИВНОСТИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО РАБОТАТА И ИЗГОТВУВАЊЕ НА АКТИТЕ НА ССЕС

Република Македонија учествува од самиот почеток на работата на овој Совет, а активно и во неговата работа и изготвување на Мислењата, преку активностите на претставникот на Република Македонија и член на работната група на овој Совет, непрекинато од 2005 година досега, судија Анета Арнаудовска, Директор на Академијата за судии и јавни обвинители на Република Македонија. Сите досегашни Мислења на овој Совет се преведени на македонски јазик. Истите се објавени на веб страницата на овој Совет, на

македонски јазик, а усвоените до 2005 година, објавени се во Судската ревија бр. 4 од декември 2005 година на Здружението на судиите на Република Македонија, а истите се објавени на интернет страниците на Министерството за правда и на Академијата, судовите и други релевантни правосудни институции. Овие Мислења, како и голем број на референтни документи поврзани со односната тема (документи на Совет на Европа, Препораки, Резолуции, извештаи на експертите, компаративната пракса на одделните земји, праксата на ЕСЧП), се исто така преведени на македонски јазик. Овие документи се во многу наврати презентирани на разни обуки, семинари и конференции поврзани со темите кои се предмет на овие Мислења и дистрибуирани на учесниците во разни форми (печатени материјали, ЦД-а). Исто така, голем број на документи, презентации на одделните конференции организирани од страна на ССЕС беа објавени во досегашните изданија на списанието на Академијата Јустисија преведени на македонски јазик.

Од страна на Секретаријатот на ССЕС, во многу наврати е нагласувана особено активната улога на Република Македонија во навремено одговарање на сите Прашалници, кои се основа за изработка на Мислењата, активното учество во активностите на, како и во периодите меѓу состаноците, за промовирање на работата и актите на овој Совет со преводот на истите на македонски јазик и нивна широка дистрибуција, како и преку излагање на теми од истите и нивно дистрибуирање како тренинг материјал на голем број на семинари и работилници.

Активното и редовно учество на Република Македонија во работата, активностите, преведувањето и дистрибуција на усвоените Мислења и референтните материјали поврзани со истите, е од исклучително значење за Република Македонија во правец на исполнување на меѓународните обврски кон Советот на Европа, но и за исполнување на критериумите за влез во Европската Унија преку постојано следење на усвоените меѓународни документи со цел за подобрување на независноста на судиите но и ефикасноста на правосудството на Република Македонија.

ЗНАЧЕЊЕТО НА МИСЛЕЊАТА И НИВНА ШИРОКА ДИСТРИБУЦИЈА ВО ДОМАШНОТО ПРАВОСУДСТВО

Објавувањето на овие Мислења во една збирка заедно со референтните документи на Советот на Европа и ОН, поврзани со темите кои се содржина на овие мислења е од драгоцено значење за запознавање на судиите на Република Македонија и воопшто на сите претставници на правосудството во Република Македонија со работата и актите на ова значајно и многу почитувано тело во состав на Советот на Европа, кое е единствен Совет во Европа составен исклучиво од судии, кои во својата работа се независни и говорат и одлучуваат во свое лично име. Овие мислења содржат препораки до државите членки, содржините во нив, заклучоците да бидат усвоени, имајќи ги предвид постојните национални решенија и само доколку се компатибилни и доколку се во согласност со актите и принципите на домашното право, што подразбира дека истите немаат задолжителен карактер, но содржат иновативни предлози за подобрување на статусот на судиите и за подобрување на ефикасноста и успешноста на домашните судски системи, заради задоволување на потребите на граѓаните во потрага по правдата.

Истите имаат карактер на *soft law* (меко право), како всушност и поголемиот дел од Европското право, што значи дека обврзуваат со силата на своите аргументи и принципи, како и поради потребата од хармонизација на домашното право со Европските правни стандарди. Преку овие мислења судиите и јавните обвинители, но и претставниците на другите правни професии, ќе се запознаат со документите, актите и принципите на Европското право усвоено од Советот на Европа и практиката на Европскиот суд за човекови права, кои претставуваат база на овие мислења, а кои ќе бидат и од практична важност во секојдневната работа на судиите, бидејќи се однесуваат на теми кои се актуелни во нашиот правосуден систем кој поминува низ длабоки и коренити реформи.

Значењето на овие Мислења се состои во тоа што голем дел од препораките и сугестиите, содржани во овие Мислења, беа вградени во најновите измени на домашната легислатива, а во рамките на реализирање на Националната стратегија за реформа на судството. На тој начин и Република Македонија ја прифати компаративната пракса на државите членки на Советот на Европа кои во значајна мера ги уважуваат овие Мислења преку нивно усвојување во

националната легислатива и пракса и нивното често цитирање и користење како тренинг материјали на голем број домашни и меѓународни форуми и конференции.

Овие Мислења се драгоцен материјал за обука на нашата Академија за судии и јавни обвинители, достапен во нејзината библиотека за сите, а особено за основната целна група, на чија почетна обука е фокусиран целиот работен и творечки потенцијал на Академијата, а тоа се идните кандидати за судии и јавни обвинители, со цел истите поблиску да се запознаат со правото и праксата на Советот на Европа, неопходни за ефикасно, непристрасно и независно вршење на професијата во согласност со начелото на владеење на правото и заштита на човековите права, но и за другите целни групи, судиите и јавните обвинители кои имаат обврска директно да го применуваат меѓународното право. Како заокружување на активното учество на Република Македонија во овој значаен Совет е одржувањето на состанокот на работната група на ССЕС и еднодневната меѓународна конференција на покана на министерот за правда на Република Македонија во рамките на Македонското претседателство со Советот на Европа.

Имено во периодот од 1 - 4 јуни 2010 година, Република Македонија беше домаќин на првата меѓународна конференција со гости - ценетите судии од државите - членки на Советот на Европа - членови на работната група на Советодавниот совет на европски судии. Токму во еден значаен период кога Република Македонија го изодува патот на големи реформи во правосудството, домаќини на оваа извонредно значајна конференција беа Врховниот суд на Република Македонија, Судскиот совет на Република Македонија, Министерството за правда на Република Македонија и Академијата за судии и јавни обвинители, изразувајќи го на тој начин значењето кое правосудните институции на Република Македонија го одигруваат во процесот на евроинтеграцијата и во создавање на судство независно, ефикасно и достапно за сите.

На оваа конференција претходеа работни активности на работната група за подготовка на Мислењето бр. 13 на тема „Улогата на судиите во извршувањето на судските одлуки -кривични, граѓански и управни“. Истата тема беше предмет и на конференцијата, и тоа со фокус не на самата извршна постапка, туку со акцент на улогата на судијата во извршната постапка, односите со другите актери во

спроведувањето на истата и неговата улога во унапредување и заштита на човековите права, како и меѓународното извршување на одлуките.

На овој важен меѓународен собир присуствуваа судиите од Европските држави - членки на Советот на Европа и на Европската унија кои потекнуваат од земји со правни системи со своја правна традиција и култура.

Европскиот суд за човекови права во низа свои пресуди го истакнува огромното значење на извршувањето, имено, неизвршувањето на судските одлуки или нивното одлагање, значи неизвршување на правдата и ги задолжува државите за имплементација на меѓународните документи од оваа област и за заштита на човековите права во правец на креирање на ефективен, ефикасен и економичен систем на извршување на судските одлуки.

Последната пленарна седница на ССЕС беше одржана во ноември 2010 година на која беше усвоено Мислењето бр.13 и се извршија подготовките за изработка на Мислењето 14 за 2011 година на темата "Електронска правда", со што ССЕС во целост ја манифестира својата ориентираност кон модерните трендови кон кои се движи европското и светското судство во правец на глобализација, развој на комуникациските и компјутерските технологии. Истите треба да придонесат кон унапредување на ефикасноста и олеснување на управувањето со судството и судовите, решавање на проблемите со оптовареноста со предмети, и подобрување на неговата транспарентност, видливост и достапност до граѓаните.

**КРАТКА СОДРЖИНА
НА МИСЛЕЊАТА НА ССЕС 1-6**

МИСЛЕЊЕ Бр. 1 (2001) НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ (ССЕС)

ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ ПРИ СОВЕТОТ НА ЕВРОПА

ЗА СТАНДАРДИТЕ КОИ СЕ ОДНЕСУВААТ НА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО И НЕМЕНЛИВОСТА НА СУДИИТЕ

Мислењето бр.1, ги разработува стандардите кои се однесуваат на независноста на судството, содржани во најсуштествените меѓународни документи и тоа првенствено Основните начела на ОН за независноста на судството (1985) и Препораката Бр. Р (94) 12 на Комитетот на Министрите на Советот на Европа за независноста, ефикасноста и улогата на судиите, Европската повелба за статусот на судиите, од јули 1998 год, како и други помалку формални документи, изјави и декларации усвоени на меѓународни конференции на здруженија на судии, претседатели на Врховни судови како и академски кругови. ССЕС заклучува дека во земјите членки на Советот на Европа, не е критична совршеноста на начелата, туку нивното целосно исполнување во праксата, а постои потреба од идно подобрување и понатамошен развој на постојните општи начела. Целта на ова мислење е детално да се препознаат проблемите или точките кои се однесуваат на независноста на судиите, да се идентификуваат тешкотиите при остварувањето на независноста, како и законите за истата. Мислењето ги обработува следните главни теми:

- Објаснување на судската независност
- Нивото до кое се гарантира судската независност
- Основите за избор и унапредување
- Телата за избор и советодавните тела
- Мандатот од аспект на периодот за кој се избираат судиите
- Мандатот од аспект на неменливоста и дисциплината
- Платите на судиите
- Слобода од несоодветно надворешно влијание
- Независност во рамките на судството
- Улогата на судството

Ова мислење донесува низа важни заклучоци засновани на темелните, меѓународно признаени, стандарди, начела и принципи на судската независност како стожер на секое демократско општество, засновано на начелото на владеење на правото и заштита на основните човекови права и слободи. Имено, основните начела на судската независност треба да бидат воспоставени на уставно или највисоко можно правно ниво во секоја земја членка, а нејзините посебифични начела, на законско ниво. Органите, одговорни во секоја земја членка за донесување одлуки и препораки за избор и унапредување, би требало да воведат, објават и да ги ефектуираат објективните критериуми со цел да обезбедат изборот и кариерата на судијата да се темелат на заслуги поврзани со квалификација, интегритет, способност и ефикасност.

Критериумот за возраста не би требало да биде водечко начело за унапредување, но секако дека соодветното професионално искуство и предусловот поврзан со годините на искуство, може да помогне во поддршка на независноста. Телото за избор и унапредување треба да биде независен орган со значајна застапеност на судии, демократски избрани од други судии. Во државите каде постои пробен или ограничен мандат, особена важност има телото одговорно за обезбедување на објективноста и транспарентноста на методите за избор или реизбор на судиите. За националните правни системи, изборот и реизборот на судии во судовите кои ги толкуваат обврските кои произлегуваат од меѓународните договори, како што се Европската конвенција за човекови права и договорите на Европската Унија, треба да биде засновано на истата доверба и почитување на начелата кои се применуваат и во националните правни системи. Изборот и реизборот на судии во меѓународните судови треба да биде спроведен од независен орган. Неменливоста на судиите треба да биде неспорен елемент на независноста, поставен на највисоко внатрешно ниво. Платите на судиите треба да бидат соодветни на нивната улога и одговорност, во висина која ќе обезбеди соодветна здравствена и пензиска заштита, да бидат гарантирани со специфични правни одредби насочени против нивно намалување. Во државите треба да постојат и одредби за покачување на платите, пропорционално на порастот на животните трошоци. Независноста на секој индивидуален судија во вршењето на неговата функција постои и покрај постоењето на внатрешна судска хиерархија. Примената на статистички податоци и судски инспекциски систем не треба да се користи на штета на судската независност.

**МИСЛЕЊЕ Бр. 2 (2001)
НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ
(СЕС)**

ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ ПРИ СОВЕТОТ НА ЕВРОПА

**ЗА ФИНАНСИРАЊЕ И УПРАВУВАЊЕ НА СУДОВИТЕ СО ОСВРТ
КОН СУДСКАТА ЕФИКАСНОСТ И ЧЛЕНОТ 6 ОД ЕВРОПСКАТА
КОНВЕНЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА**

СЕС го донесе ова Мислење со цел да ја истакне важноста на финансирањето на судовите кое е тесно поврзано со остварување на независноста на судството, од причина што ги определува условите во кои судовите ја обавуваат својата функција. Уште повеќе, постои очигледна врска помеѓу, од една страна, финансирањето и управувањето со судовите и начелата на Европската конвенција за човекови права, од друга страна: пристапот до правдата и правото на фер постапка нема да бидат соодветно гарантирани доколку предметот не се заврши во разумно време во суд, кој на располагање има соодветни фондови и извори за ефикасно судење. Сите општи начела и стандарди на Советот на Европа кои се однесуваат на финансирање и управување со судовите, на државата и наметнуваат должност да создаде финансиски извори кои ќе одговараат на потребите на различните судски системи. СЕС сметаше дека земјите членки треба повторно да ги разгледаат постоечките системи за финансирање и управување со судовите од аспект на ова мислење. СЕС обрнува особено внимание на потребата на судовите да им се доделат доволно средства кои ќе им овозможат да функционираат во согласност со стандардите содржани во чл. 6 од Европската Конвенција за човекови права.

МИСЛЕЊЕ Бр. 3 НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (СЕС)

ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА

ЗА ПРИНЦИПИТЕ И ПРАВИЛАТА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА СУДИИТЕ, ЕТИКА, НЕСООДВЕТНО ОДНЕСУВАЊЕ И НЕПРИСТРАСНОСТ

Ова мислење покрива две главни сфери. Првата се однесува на начелата и правилата на професионалното поведение на судиите, базирани на етички принципи, кои мора да задоволат многу високи стандарди и кои треба да бидат инкорпорирани во соодветен документ подготвен од страна на самите судии. Втората се однесува на начелата и постапките кои се однесуваат на кривичната, граѓанската и дисциплинската одговорност на судиите. Во овој контекст, СЕС поставува прашања дали постојните правила и начела се во секој поглед, усогласени со стандардите за независност и непристрасност на судовите, поставени од страна на Европската конвенција за човекови права. Ова мислење треба да даде одговори на прашањата, кои стандарди на поведение треба да ги применуваат судиите, како треба да бидат формулирани овие стандарди на поведение, како и прашањето за кривична, граѓанска и дисциплинска одговорност на судиите.

При тоа, во поглед на поведението, СЕС заклучува дека во своите активности, судиите би требало да бидат водени од начелата на професионално поведение, треба да се изготват водичи за постапување кои ќе им помогнат да ги надминат тешкотиите со кои се соочуваат од аспект на нивната независност и непристрасност, наведените начела треба да бидат донесени од самите судии и да бидат целосно одвоени од судискиот дисциплински систем, пожелно е во секоја земја, во рамките на судството, да се воспостават едно или повеќе тела или лица, кои ќе ги советуваат судиите кога се соочени со проблем поврзан со професионалната етика или со компатибилноста на несудските активности со нивниот статус. СЕС донесува неколку групи на заклучоци и тоа во однос на начелата на поведение на секој судија, како и за дисциплинската, граѓанска и кривична одговорност на судиите.

Ова Мислење има шест дополненија кои содржат сеопфатно резиме на одговорите на одделните земји членки на Совет на Европа во

поглед на голем број на теми поврзани со оваа област. Првото дополние се однесува на одговорите на државите на прашањата во врска со обврските на судиите, правниот основ на истите, обврските во однос на законот, во однос на функцијата и во поглед на личните квалитети. Второто дополние се однесува на одговорите на одделните земји на прашањата во врска со постоење на етички кодекс и органот надлежен за негово донесување, третото, начинот на регулирање на неспоивоста на судската со било која друга функција или работа, правниот основ, обврските и санкциите во случај на повреда на ова начело. Четвртото дополние содржи компаративна анализа во поглед на околностите кои можат да ја доведат во прашање непристрасноста, а 5-то и 6-то дополние се однесува на дисциплинската, кривичната и граѓанската одговорност на судиите, условите, постапката и органот надлежен за утврдување на повредите и санкциите.

МИСЛЕЊЕ Бр. 4 НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (СЕСЕ)

ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА

ЗА СООДВЕТНА ПОЧЕТНА И КОНТИНУИРАНА ОБУКА НА СУДИИ НА НАЦИОНАЛНО И ЕВРОПСКО НИВО

Со оглед на големото внимание кое со години наназад се посветува на улогата и значењето на судството како краен гарант на демократското функционирање на институциите на национално, европско и меѓународно ниво, од особена важност е да се истакне прашањето за обука на идните судии пред нивното стапување на функција и обуката во текот на вршењето на функцијата. Ова мислење истакнува дека начелото на независност, на судиите им доделува права на сите нивоа и надлежности, но исто така им наметнува и етички обврски. Една од обврските на судиите е должноста за професионално и трудољубиво извршување на судската работа, што подразбира голема професионална способност, стекната, одржана и подобрувана со обука која претставува право и обврска на судиите. За да можат задоволително да ги извршуваат своите должности, суштествено е судиите, по завршувањето на правните студии да добијат детална, продлабочена и

разнолика обука. Ваквата обука е, исто така, гарант за нивната независност и непристрасност, во согласност со барањата на Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи. На крајот, обуката е предуслов за почитување на судството. Довербата на граѓаните во судството ќе биде зајакната доколку судиите поседуваат обемно и широко познавање што го надминува техничкото правно поле, како во судницата, така и во сферите од битно социјално значење, лични вештини и сфаќање кое им овозможува да се однесуваат соодветно и чувствително во управувањето со случаите и во односите со сите учесници во постапките. На крајот, обуката е потребна за објективно, непристрасно и компетентно вршење на судиската функција и за заштита на судиите од несоодветно влијание. Од компаративната анализа може да се констатира постоење на големи разлики помеѓу европските земји во однос на почетната и континуираната (во текот на службата) обука на судиите, поврзани со одредени карактеристики на различните судски системи. Без оглед на разноликоста на националните институционални системи и проблемите кои постојат во одредени земји, обуката треба да се разгледува како суштествена од аспект на потребата да се подобрат не само вештините на оние кои работат во судскиот јавен сектор, туку и функционирањето на истиот. Европската обука на судиите е од особено значење и тоа обуката за Европската конвенција за човекови права, другите Конвенции на Советот на Европа и правото на ЕУ поради обврската за нивна директна примена во предметите кои ги решаваат. Соработката во рамките на Лисабонската мрежа и другите Европски иницијативи има за цел да ги соедини институциите за обука на судии во Европа, особено во рамките на Европската мрежа за обука на судии, на тој начин ефикасно придонесувајќи за поголема соработка и усогласување на програмите и методите за обука на судиите на целиот континент. Важноста од обуката на судиите е содржана во меѓународните инструменти, како што се Основните начела на ОН за независност на судството, усвоени во 1985 год. и текстовите на Советот на Европа усвоени во 1994 год. (Препорака Бр. Р (94) 12 за независноста, ефикасноста и улогата на судиите) и 1998 год. (Европската повелба за статусот на судиите) и во ставот 11 од Мислењето Бр. 1 на ССЕС.

МИСЛЕЊЕ Бр. 5 НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (СЕСЕ)

ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА

ЗА ЗАКОНОТ И ПРАКТИКАТА НА ИЗБОР НА СУДИИ ВО ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Мислењето бр 5 посветува особено внимание на извештајот на Меѓународниот центар за правна заштита на човековите права од 23 мај 2003 година за "Законот и практиката на избор во Европскиот суд за човекови права", чии заклучоци и препораки претставуваат важен чекор кон спроведување на препораките содржани во Мислењето Бр. 1 (2001) за исполнување на стандардите кои се однесуваат на независноста на судството и неменливоста на судиите, при изборот на судиите во меѓународни судови. СЕСЕ смета дека при изборот и реизборот на судиите во судовите кои ги применуваат Европската Конвенција за човекови права, како и договорите на Европската Унија, треба да се почитуваат истите начела како и во националните правни системи. Во изборот и реизборот на судии во меѓународните судови треба да се охрабри вклучување на независен орган во кој судиите се значајно застапени. Заедничките вредности на кои се темелат Советот на Европа и неговите институции се надредени во однос на оние на било која земја членка и доколку не се инсистира на нивна примена на меѓународно ниво, тоа ќе ги поткопа овие вредности и нивниот развој и примена. Основно начело на судската независност е гарантиран мандат до пензионирање или до истек на одреденото време на служба. Некои земји избираат заменици-судии чиј мандат е ограничен или помалку заштитен од оној на судиите со траен мандат. СЕСЕ смета дека, освен таму каде што изборот на судии е на одредено време, не се потребни промени, доколку постапките обезбедуваат судијата, доколку тој/таа сака, да се смета за реизбран/а од страна на изборното тело и одлуката која се однесува на реизборот е донесена целосно објективно врз основа на заслуги и без политичка пристрасност. Објективните критериуми за назначувањето на судија во Европскиот суд за човекови права се наведени во член 21 на Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи каде се наведува дека судиите треба да бидат со високо морален карактер и да ги поседуваат потребните квалификации за избор на

висока судиска функција или да бидат правни советници со признаена компетентност. ССЕС, кој се состои од национални судии од 45 земји членки на Советот на Европа, го истакнува основното начело поврзано со изборот на судии во Европскиот суд за човекови права; судиите не само што треба да ги задоволат овие критериуми, туку треба да бидат најдобрите расположливи кандидати за ваков избор од причина што интегритетот и репутацијата на овој Суд, како и на Конвенцијата, зависат од тоа.

МИСЛЕЊЕ Бр. 6 (2004) НА СОВОТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (ССЕС)

ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ НА СОВОТОТ НА ЕВРОПА

ЗА ПРАВИЧНО СУДЕЊЕ ВО РАЗУМЕН РОК И УЛОГАТА НА СУДИЈАТА ВО ПРОЦЕСИТЕ ЗЕМАЈКИ ГИ ПРЕДВИД АЛТЕРНАТИВНИТЕ СРЕДСТВА ЗА РЕШАВАЊЕ НА СПОРОВИТЕ

Со текот на годините, управувањето со постапките во судовите во Европа еволуирало кон целосно почитување на интересите на корисниците на судските услуги. Јавноста очекува дека граѓаните кои бараат правда не треба да имаат само лесен пристап кон судовите, туку треба да имаат корист од зголемената ефикасност на применетите постапки и посигурни гаранции дека донесените одлуки ќе стапат на сила. Основен инструмент на оваа еволуција е Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП), судската практика на Европскиот суд за човекови права (Судот) која е консултирана со цел да се толкуваат и применуваат одредбите од Конвенцијата. Особено од Членот 6 на ЕКЧП произлегуваат низа процесни закони заеднички за различните Европски земји и општи начела кои, надвор од богатството и разноликоста на националните системи, имаат за цел да го обезбедат правото на пристап до судот, правото да се добие одлука во разумен рок на крајот на една непристрасна и рамноправна постапка и правото донесената пресуда да биде извршена. Правото на непристрасно судење има за цел да стане вистинско, суштинско право на граѓаните на Европа, чие извршување е обезбедено од страна на Судот и соодветно, од домашните судови, на пр. со надомест на парничарот чиј спор не бил решен во разумен рок.

Во таа смисла ССЕС донесе мислење за тоа како судиите би можеле да учествуваат во овие напори за гарантирање на брз пристап до правдата и ефикасно решавање на споровите. Кога се исправени пред судскиот систем, граѓаните треба да знаат дека се наоѓаат пред ефикасна институција.

Ова Мислење содржи повеќе секции и тоа прашањето за пристапот до правдата, квалитетот на судскиот систем и оценката на истиот, квантитативните статистички податоци, надзорот на постапките, оптовареноста на судовите и управувањето со предметите, како и алтернативните решенија на споровите со осврт на улогата на судијата во примената на начелата содржани во ЕКЧП и судската практика на Судот.

**МИСЛЕЊАТА НА ССЕС И СООДВЕТНИТЕ
РЕФЕРЕНТНИ ДОКУМЕНТИ**

Стразбур, 23 ноември 2001 год.
[ccje/docs2001/ccje(2001)op n°1e]

ССЈЕ (2001) ОР N°1
СЕСЕС (2001) М Бр. 1

СОВЕТОДАВЕН СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ
(СЕСЕС)

МИСЛЕЊЕ Бр. 1
НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ (СЕСЕС)
ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ ПРИ СОВЕТОТ НА ЕВРОПА
ЗА СТАНДАРДИТЕ КОИ СЕ ОДНЕСУВААТ НА НЕЗАВИСНОСТА НА
СУДСВОТО И НЕМЕНЛИВОСТА НА СУДИИТЕ

1. Советодавниот совет на европски судии (СЕС) го подготви ова мислење врз основа на одговорите на Државите на Прашалникот, текстовите подготвени од страна на Работната група на СЕС и текстовите подготвени од Претседателот и Потпретседателот на СЕС и експертот на СЕС на оваа тема, г-дин Ѓакомо ОБЕРТО (Италија).

2. Расположливиот материјал од СЕС вклучува голем број изјави, помалку или повеќе официјални, за начелата кои се однесуваат на независноста на судството.

3. Како особено важни може да се наведат следните формални примери:

- Основните начела на ОН за независноста на судството (1985).
- Препораката Бр. Р (94) 12 на Комитетот на Министрите на Советот на Европа до Земјите членки за независноста, ефикасноста и улогата на судиите.

4. Помалку формални примери:

- Европската повелба за статусот на судиите, усвоена од страна на учесниците од европските земји и две меѓународни здруженија на судии на состанокот во Стразбур од 8- 10 јули 1998 год, поддржана од Претседателите на Врховните судови на Централните и Источноевропските земји на средбата во Киев од 12 до 14 октомври 1998 и повторно, поддржана од страна на судии и претставници на Министерства за правда на 25 европски земји на состанокот одржан во Лисабон од 8 до 10 април, 1999 год.
- Изјави на делегати на Високиот совет на судии или здруженија на судии, како оние дадени на средбата одржана во Варшава и Слок од 23 до 26 јуни 1997 год.

5. Други материјали споменати за време на дискусиите на СЕС вклучуваат:

- Беицинг изјавата за начелата за независноста на судството во регионот Лавазија (август 1997 год.), сега потпишана од страна на 32 Претседатели на судови од тој регион.

- Водичот на Латимерската куќа за Комонвелтот (19 јуни 1998 год.), исходот од колоквиумот посетен од страна на претставници на 23 земји и прекуокеански територии на Комонвелтот и потпомогнат од страна на судии и адвокати на Комонвелтот со поддршка од Секретаријатот и Канцеларијата на Комонвелтот.

6. Низ дискусиите на ССЕС, членките на ССЕС истакнаа дека не е критична перфекцијата на начелата а уште помалку хармонизацијата на институциите, туку целосното исполнување на веќе развиените начела.

7. ССЕС исто така размислуваше и за соодветноста од идно подобрување или натамошен развој на постоечките општи начела.

8. Целта на ова мислење е детално да се прегледаат дискутираните теми и да се препознаат проблемите или точките кои се однесуваат на независноста на судиите, а што ќе им користи на истите.

9. Предложено е да се следат овие главни теми:

- Образложение на судската независност
- Нивото до кое се гарантира судската независност
- Основи за избор или унапредување
- Тела за избор и советодавни тела
- Мандат - период за кој се избираат судиите
- Мандат - неменливост и дисциплина
- Плати на судиите
- Слобода од несоодветно надворешно влијание
- Независност во рамките на судството
- Улогата на судството

Во правец на разгледување на овие теми, ССЕС бараше да бидат идентификувани одредени примери за тешкотии и закани по независноста. Понатаму, во рамките на дискусијата беше идентификувана важноста на начелата (посебно) условите и практиката за избор и реизбор на судии во меѓународните судови. Оваа тема детално е презентирана во ставовите 52, 54-55.

Образложение на судската независност

10. Судската независност е предуслов за владеењето на правото и основен гарант за фер судење. Судиите “ја носат одговорноста за конечните одлуки во врска со животот, слободите, правата, должностите и сопственоста на граѓаните” (рецитал на основните начела на ОН кој одекнува во Пекиншката декларација; и членовите 5 и 6 на Европската конвенција за човекови права). Нивната независност не е прерогатив или привилегија во нивна корист, туку во корист на владеењето на правото и на оние кои бараат и очекуваат правда.

11. Оваа независност мора да е поврзана со општеството во целина и со странките во споровите во кои судиите треба да пресудуваат. Судството е една од трите основни и еднакви столбови во современата демократска држава¹. Истото има важна улога и функција во однос на другите два столба. Тоа дава сигурност дека владата и управата ќе бидат одговорни за своите дејствија, а во однос на законодавството, судството обезбедува дека донесените закони ќе се спроведат, и дека повеќе или помалку, се во согласност со секој важечки устав и повисок закон (каков што е тој на Европската Унија). За да ја исполни својата улога од овој аспект, судството мора да биде независно од овие органи, да биде слободно од несоодветни врски и влијанија од истите². Оттука, независноста претставува гарант за непристрасноста³. Ова сигурно има влијание во скоро сите аспекти на судиската кариера: од обука до избор и унапредување, до дисциплинирање.

12. Судската независност претпоставува целосна непристрасност на судиите. Кога судат помеѓу странките, судиите мора да бидат непристрасни, што значи слободни од било каква поврзаност, наклонетост или пристрасност која ја засега или може да ја засегне нивната способност да судат независно. Во оваа смисла, судската

¹ ССЕС нема да настојува да ја прецизира обемната литература која се однесува на поделбата на власта и текстот дава само поедноставна слика како што е добро прикажано во Судството и поделбата на власта од Лопез Гуера (Венециски комисиски документ за Конференцијата за судии на врховни и уставни судови на Јужна Африка, февруари 2000 год.).

² За пософистицирана анализа која ќе ја идентификува неможноста и, може да се каже, немањето желба да се биде комплетно независен од сите влијанија, проопштествени и културни параметри, да се погледа Улогата на судската независност во владеењето на правото од проф.Хенрих (Венецијански комисиски документ за работилницата во Киргистан, април 1998 год.)

³ Да се погледа став 12 .

независност е разработка на основното начело според кое “никој не може да суди во свој спор”. Ова начело има поголемо значење од она кое ги засега странките вклучени во спорот. Не само странките кои учествуваат во спорот, туку и општеството во целина треба да му верува на судството. Оттука, судијата не само што треба да биде слободен од било каква несоодветна поврзаност, влијание или пристрасност, туку треба да изгледа како слободен и разумен набљудувач. Во спротивно, довербата во независноста на судството ќе биде поткопана.

13. Објаснувањето на смислата на судската независност, како што е дадено погоре, е клучно за оценка на практичните импликации, тоа се карактеристиките кои се неопходни за нејзино обезбедување и средство со кое истата може да биде обезбедена на уставно или законско ниво⁴, како и во секојдневната практика во одделните земји. Фокусот на ова мислење е повеќе насочен кон институционалната рамка и гаранциите кои ја обезбедуваат судската независност во општеството, отколку кон начелата кои бараат лична непристрасност (фактичка и видлива) на судијата во секој одделен случај. Иако постои преклопување, се предлага осврт на последната тема во контекст на испитувањето на ССЕС за раководењето на судијата со постапката и стандардите на однесување.

Нивото до кое се гарантира судската независност

14. Независноста на судството треба да биде гарантирано со домашни стандарди на највисоко можно ниво. Соодветно, Државите треба да го вклучат концептот на независноста на судството во своите уставни или во основните начела признати од земјите кои немаат писмен устав, но во кои почитта кон независноста на судството е загарантирана со вековно стара култура или традиција. Ова го означува темелното значење на независноста на судството и ја признава специјалната поставеност на обичајното (англосаксонско) право (особено во Англија и Шкотска) со долга традиција на независност, но без писмени уставни.

15. Основните начела на ОН обезбедуваат независноста на судството да биде “гарантирана од државата и вклучена во уставот

---

⁴ Да се погледа став 14-16

или законот на земјата”. Препораката Бр. Р (94) 12 прецизира (во првата реченица на начелото 1.2) дека “Независноста на судиите треба да биде гарантирана соодветно на одредбите на Конвенцијата (Европската, за човекови права) и уставните начела, на пример со вметнување на посебни одредби во уставите или друга легислатива или со вградување на принципите на оваа Препорака во домашното право”.

16. Европската повелба за статутот за судии обезбедува уште поспецифично: “Во секоја европска земја, основните начела од прописот кој се однесува на судиите се воспоставени како внатрешни норми на највисоко ниво, а неговите правила, во најмал степен, во норми од законодавно ниво”. **Овој по специфичен пропис на Европската повелба наидува на општа поддршка на ССЕС. ССЕС предлага негово усвојување, наместо на помалку специфичните одредби од првата реченица на начелото 1.2 на Препораката Бр. Р (94) 12.**

Основи за избор или унапредување

17. Основните начела на ОН (став 13) гласат: “ Унапредувањето на судиите, каде што постои таков систем, треба да се темели на објективни фактори, особено на способноста, интегритетот и искуството”. Препораката Бр. Р (94) 12 е исто така недвосмислена: “Сите одлуки кои се однесуваат на професионалното напредување на судиите треба да се темелат на објективни критериуми, изборот и кариерата на судиите треба да се засновани на заслуги, со земање во предвид на квалификацијата, интегритетот, способноста и ефикасноста”. Препораката Бр. Р (94) 12 е јасно применлива за сите лица кои ја практикуваат судиската функција, вклучително и оние кои се занимаваат со уставни, кривични, граѓански, стопански и управни работи (во најголема мерка на поротниците и други лица кои практикуваат судиска функција). Притоа, општо е прифатено дека изборот треба да биде врз основа на “заслуги” темелени на “објективни критериуми” а политичките мешања треба да бидат недопуштиви.

18. Остануваат централните проблеми на (а) давање согласност на општите аспирации кон изборите “темелени на заслуги” и “објективност” и (б) линиската теорија и реалноста. Презенти-

раната тема е исто така поврзана со следните две теми (Тело за избор и Траен мандат).

19. Во некои земји постои, уставно, директно политичко влијание во поставувањето на судиите. Таму каде што судиите се избираат (било преку граѓаните како во Швајцарија на кантонално ниво или преку Собранието, како што е во Швајцарија на федерално ниво, во Словенија и “ПЈР” Македонија и како во случајот на Германскиот федерален уставен суд и дел од членовите на Италијанскиот уставен суд), целта е, без сомнение, да им се овозможи на судиите одредена директна демократска поддршка во практикувањето на нивната функција. Не може да се предложи избор или унапредување на судија од тесни партиски политички интереси. Таквите методи се повеќе опасни отколку корисни.

20. Дури и кога постои посебен орган одговорен за процесот на избор или унапредување на судијата, политичките аспекти во практиката не се неопходно исклучени. Оттука, во Хрватска, Високиот судски совет од 11 члена (седум судии, двајца адвокати и двајца професори) има овластување за вакви избори, но Министерството за правда може да предложи 11-те членови да бидат избрани од Претставничкиот дом на Хрватското собрание и Високиот судски совет за секој избор треба да се консултира со Судската комисија на Хрватското собрание, контролирано од партијата која ја формира актуелната влада. Иако членот 4 од дополнетиот Хрватски устав се однесува на принципот на поделба на власта, кој ги вклучува “сите форми на взаемна соработка и реципрочна контрола меѓу властодршците”, тоа секако не го исклучува политичкото влијание врз изборот или унапредувањето на судијата. Во Ирска, иако постои Комисија за избор на судиите⁵, политичките влијанија сеуште можат да одредуваат кој од кандидатите ривали, сите одобрени од Комисијата, ќе биде или ќе бидат всушност избрани од Министерот за правда (Комисијата нема улога од аспект на унапредувањето на судиите).

21. Во други земји, системите се разликуваат помеѓу земјите со - судии од кариера - (повеќето земји на континенталното граѓанско право) и земји каде судиите се избираат од редот на искусни

---

⁵ Да се погледа став 43 подолу.

практичари (на пр. земји со комонвелтско право како Кипар, Малта и ВБ и други земји како на пр. Данска).

22. Во земјите со судии од кариера, почетниот избор на судиите вообичаено зависи од објективниот успех при испитувањето. Важно е следново прашање: “дали (а) компетитивното испитување е доволно - нели треба да се оценуваат личните квалитети и да се разгледуваат и испитуваат практичните вештини? (б) дали треба во оваа фаза да се вклучи орган независен од извршната и законодавната власт - во Австрија на пр. Персонален сенат (составен од пет судии) има формална улога во давање препораки за унапредување, но, нема улога во врска со изборот.

23. Наспроти тоа, таму каде што судиите се или можат да бидат избрани од редот на искусните практичари, испитувањата можат да бидат нерелевантни и добра основа за избор се практичните вештини и консултациите со други лица кои имаат директно искуство со кандидатот.

24. Во сите горенаведени ситуации се предлага постоење на објективни стандарди не само за да се исклучи политичкото влијание, туку и од други причини, како на пр. ризик од фаворизирање, конзерватизам и кронизам (или “клонирање”), кое постои доколку изборот се врши на неструктуриран начин или врз основа на лични препораки.

25. Сите “објективни критериуми”, кои треба да обезбедат изборот и кариерата на судијата да се “темелат на заслуги од аспект на квалификациите, интегритетот, способноста и ефикасноста”, треба да бидат обединети во општи термини. Во секој случај, најкритична е нивната актуелна содржина и ефектот во секоја одделна земја. **СЕС препорачува органите во земјите членки одговорни за вршење и предлагање на изборот и унапредување на судиите да воведат, објават и да ги применуваат објективните критериуми со цел да се обезбеди изборот и кариерата на судиите да се “темелат на заслуги, водејќи сметка за квалификациите, интегритетот, способноста и ефикасноста”.** Откако ќе биде направено ова, овие тела или органи одговорни за секој избор или унапредување ќе бидат обврзани да делуваат соодветно и ќе биде можно во најмала мерка да се проучува содржината на усвоените критериуми и нивниот практичен ефект.

26. Одговорите на Прашалниците покажуваат отсуство на било каков објавен критериум. Општи критериуми се објавени од страна на Лорд канцеларот во ВБ а Шкотската извршна власт издаде консултативен документ. Австриското право дефинира критериуми за унапредување. Многу земји едноставно се потпираат на интегритетот на независните судски совети одговорни за именување или за давање на препорака за именување, на пр. Кипар, Естонија. Во Финска, соодветно советодавно тело ги споредува заслугите на кандидатите и предлогот за секое именување ги вклучува причините за нивната одлука. Слично во Исланд, Комисијата за избор⁶ му обезбедува на Министерот за правда писмена оценка за кандидатите за обласни судии, додека Врховниот суд дава мислење за компетентноста за избор во тој суд. Во Германија, на федерално и на ниво на “земји”, советите за избор на судии можат да бидат одговорни за доставување на писмени прегледи (без детални причини) за соодветноста на кандидатите на судиите за избор и унапредување, што не го обврзува Министерот за правда, но може да доведе до (понекогаш јавна) критика доколку не ги следи истите. Давањето на причини може да се смета за здрава дисциплина која овозможува да се направи внатрешен поглед на критериумите кои се примениле во праксата, но постојат и спротивставени мислења кои се залагаат за недавање на причини во индивидуални случаи (пр. чувствителноста на одлуката за избор помеѓу слични кандидати и приватноста поврзана со изворот или информацијата).

27. Во Литванија, иако не постојат јасни критериуми за унапредување, работата на обласните судии се следи преку низа квантитативни и квалитативни критериуми, главно темелени на статистика (вклучително и статистика поврзана со исходите по жалби) и се прават извештаи кои се доставуваат до Судскиот оддел на Министерството за правда. Министерот за правда има само индиректна улога во изборот и унапредувањето. Но системот на следење е “строго критикуван” од страна на Здружението на судии на Литванија. Статистичките податоци имаат важна општествена улога во разбирањето и подобрувањето на работата и ефикасноста на судовите. Но, тие не се исти како и објективните стандарди за оценка, како во однос на изборот, така и во однос на унапре-

---

⁶ Која се состои од тројца правници назначени од Министерот за правда на препорака на Врховниот суд, Здружението на судии и Здружението на адвокати, за чија апликација и квалификација Врховниот суд исто така дава коментар.

дувањето или нешто друго. Потребно е големо внимание при примената на статистиката како поткрепа во овој контекст.

28. Во Луксембург, унапредувањето се темели главно на начелото на возраста. Во Холандија се уште има елементи на раниот систем на возраста, а во Белгија и Италија унапредувањето го одредуваат дефинирани критериуми на возраста и компетентноста. Во Австрија, во однос на препораките за унапредување, направени од страна на Персоналниот сенат (составен од 5 судии), кои се доставуваат до Министерот за правда, законска позиција е возраста да се зема предвид само во случај на еднаква професионална способност на кандидатите.

29. Европската повелба за статутот на судиите ги содржи системите за унапредување “кога истото не се темели на возраста” (став 4.1.), а Меморандумот за образложение укажува дека ова е “систем кој Повелбата не го исклучува по секоја цена бидејќи истиот обезбедува многу ефикасна заштита за независноста”. **Иако соодветното искуство е важен предуслов за унапредување, ССЕС смета дека возраста, во современиот свет не е повеќе општо прифатлива⁷ како водечко начело во унапредувањето.** Јавноста има силен интерес не само за независноста, туку и за квалитетот на нејзиното судство и особено во време на промени, за квалитетот на лидерите во судството. Постои можност од жртвување во динамиката во системите за унапредување темелени само на возраста, кое не може да се оправда со било каква реална придобивка за независноста. Меѓутоа, ССЕС смета дека барањата темелени на години на професионално искуство, можат да помогнат во поддршка на независноста.

30. Во Италија и во одреден степен во Шведска, статусот, функцијата и платите на судиите се одвоени. Платите зависат, скоро автоматски, од возраста т.е. работниот стаж и не варираат според статусот или функцијата. Статусот зависи од унапредувањето, но не вклучува задолжително поставување во друг суд. Оттука, судијата со статус на апелациски судија може да претпочита да продолжи да работи во суд во прва инстанца. На овој начин, системот има за цел да ја зголеми независноста со

⁷ ССЕС е меѓутоа свесен за одредени случаи, каде што ваквиот систем работи успешно, на пр. за назначување на претседатели на судови во Индија и Јапонија.

отстранување на финансискиот фактор како поттик за барање на унапредување или различна функција.

31. ССЕС го разгледува и прашањето поврзано со рамноправноста меѓу жените и мажите. Водичот на Латимерската куќа изјавува дека: “изборот на сите нивоа на судството како цел треба да го има постигнувањето на рамноправноста помеѓу мажите и жените”. Во Англија “водечките начела” на Лорд Канцеларот укажуваат на избор (назначување) строго по заслуга “без оглед на полот, етничкото потекло, брачниот статус, сексуалната ориентација...”, но Лорд Канцеларот јасно ја покажува својата желба да ги охрабри барањата за избор од редовите на жените и етничките малцинства. Ова се јасни и соодветни цели. Австрискиот делегат информираше дека во Австрија, кога има два еднакво квалификувани кандидати, ќе биде избран оној кандидат од полот кој е помалку застапен. Дури и под претпоставка дека оваа ограничено позитивна реакција на проблемот на помала застапеност нема да предизвика правни проблеми, ССЕС како практични потешкотии ги наведува, како прво, издвојувањето на една сфера на потенцијално помала застапеност (пол) и како второ, може да постои несогласување околу тоа, во зависност од условите во одредена земја, што претставува поимот помала застапеност во оваа сфера. **ССЕС не предлага одредби (како австриските) како меѓународни општи стандарди, но ја истакнува потребата од постигнување на еднаквост низ “водечките начела” како оние наведени во третата реченица погоре.**

Тела за избор и советодавни тела

32. ССЕС ја забележува разноликоста на методите со кои се избираат судиите. Постои очигледна едногласност дека избирањата треба да бидат “темелени на заслуги”.

33. Различните методи кои сега се користат за избор на судии можат да се разгледуваат како методи кои поседуваат предности и недостатоци: може да се спори дека изборот доделува подиректен демократски легитимитет, но тој го вовлекува кандидатот во кампања, во политика и во искушение да купи или даде услуги. Кооптирањето внатре во постоечкото судство, може да произведе технички квалификувани кандидати, но и ризик од конзерватизам

и кронизам (или “клонирање”)⁸- и сигурно ќе се смета за недемократско според некои уставни размислувања. Изборот од страна на извршната или законодавната власт, исто така може да се смета за унапредување на легитимноста, но носи ризик од зависност од истите. Друг метод вклучува именување од страна на независно тело.

34. Има простор за загриженост дека сегашната разноликост во пристапот може молкумно да го продолжи несоодветното политичко влијание врз поставувањето на судиите. СЕСЕС го забележува размислувањето на експертот, г-дин Оберто, според кое неформалните изборни постапки и отвореното политичко влијание врз изборот на судиите во одредени земји не се модели од помош за други, понови демократии, каде од витално значење е да се обезбеди судската независност со воведување на строго неполитички тела за избор.

35. СЕСЕС вели да се земе пример од земја - нова демократија, на пр. од Чешката Република, каде Претседателот на Републиката ги именува судиите, а на предлог на Министерот за правда, а унапредувањето (т.е. преминот во повисок суд или на позиција претседател или заменик претседател на суд) се врши или од страна на Претседателот или на Министерот. Не постои Врховен судски совет, иако судиите заседаваат во комисии кои ги селектираат кандидатите за судии.

36. Препораката Бр. Р (94) 12 сега ја обезбедува позицијата во оваа сфера. Таа започнува со преземање на независно тело за избор;

“Органот кој донесува одлука за избор и напредување на судиите треба да биде независен од владата и администрацијата. Со цел да се заштити независноста, одредбите треба да обезбедат, на пр. дека членовите ќе се избираат од судството и дека органот ќе одлучува врз основа на свои процедурални правила”.

Но, потоа се продолжува со контемплацијата и се укажува на сосема различен систем:

---

⁸ Да се погледа став 24 погоре.

“Меѓутоа, таму каде што уставните или правните одредби и традицијата дозволуваат судиите да бидат назначени од страна на владата, треба да постојат гаранции дека во праксата, постапките за именување на судиите ќе бидат транспарентни и независни и дека одлуките нема да бидат засновани на било кои други причини освен оние поврзани со објективните критериуми, споменати погоре.”

Примерите кои ги следат “гаранциите” нудат дури и поголем простор за ублаженост на формалната постапка-тие започнуваат со специјално независно тело кое дава совет кој владата “го следи во праксата”, следното вклучува “право на жалба на одлуката до независен орган” и завршува со блага (и непрецизно изразена) можност дека е доволно доколку “авторитетот кој ја донесува одлуката се заштити од несоодветни влијанија”.

37. Позадината на оваа формулација е содржана во условите од 1994 година. Но ССЕС сега е загрижен околу нејзиниот нејасен карактер во контекст на поширока Европа, каде што уставните или правните традиции се помалку релевантни а формалните постапки се неопходност. **Оттука, ССЕС сметаше дека секоја одлука која се однесува на изборот на судијата или неговата кариера треба да се темели на објективни критериуми и истиот да се спроведува од страна на независен орган кој ќе гарантира дека нема да користи други критериуми освен овие.**

38. ССЕС признава дека можеби нема да биде можно да се оди понатаму од аспект на разноликоста на системите прифатени во европските земји. Меѓутоа, ССЕС е советодавно тело со мандат да ги разгледува можните промени на постоечките стандарди и практики и развојот на општо прифатените стандарди. Понатаму, Европската повелба за статутот за судии веќе оди значајно понапред во однос на Препораката Бр. Р (94) 12 со обезбедување на следново:

“Во однос на секоја одлука која го засега изборот, назначувањето, напредокот во кариерата или пензионирањето на судијата, статутот предвидува интервенција на орган независен од извршната и законодавната власт во рамките на кој најмалку една половина од оние кои заседаваат се судии избрани според методи кои гарантираат најшироко претставување на судството.”

39. Меморандумот за образложение објаснува дека “интервенцијата” на независниот орган треба да биде доволно широка за да го покрие мислењето, препораката или предлогот, како и актуелната одлука. Европската повелба е се уште над сегашната практика во многу европски земји. (Не е изненадувачки што делегатите на Високите совети на судии и здруженија на судии на средбата во Варшава од 23-26 јуни 1997 година побараа дури и поцелосна судска “контрола” врз изборот и унапредувањето на судиите од онаа што е поддржана со Европската повелба).

40. Одговорите на прашалниците покажуваат дека повеќето европски земји вовеле тело независно од извршната или законодавната власт, со исклучителна или помала улога во однос на изборот и унапредувањата: примери се Андора, Белгија, Кипар, Данска, Естонија, Финска, Франција, Исланд, Ирска, Италија, Литванија, ПЈР Македонија, Молдавија, Холандија, Норвешка, Полска, Романија, Русија, Словачка, Словенија и Турција.

41. Во Чешката Република, отсуството на вакво тело се смета за слабост. Во Малта постои вакво тело, но фактот што консултацијата со телото за избор⁹ не е задолжителна, се смета за слабост. Во Хрватска како проблем беше идентификуван степенот на можното политичко влијание врз телото за избор на судии¹⁰.

42. Следниве системи ќе се користат како три примери на повисок судски совет кој ги вклучува сугестиите на Европската повелба:

- I) Во член 104 од Италијанскиот устав, ваквиот совет го сочинуваат Претседателот на Републиката, Првиот претседател и Генералниот обвинител на Касациониот суд, дваесет судии избрани од судството и десет членови избрани од Собранието на заедничка седница, од редот на универзитетски професори и адвокати со 15 години искуство. Во членот 105, неговата одговорност се состои во “назначување, избор и трансфер, унапредување и преземање дисциплински мерки против судиите, во согласност со одредбите за судската организација”.

⁹ Претседателот на совет од Премиерот.

¹⁰ Да се погледа став 20 погоре.

II) Законските реформи на судството во Унгарија од 1997 година воспоставија Национален судски совет кој ја спроведува организацијата на судската управа вклучително и изборот на судиите. Советот го сочинуваат: Претседателот на Врховниот суд (Претседател на советот), девет судии, Министерот за правда, Државниот јавен обвинител, Претседателот на Адвокатската комора и двајца пратеници.

III) Во Турција, Врховниот совет ги избира и унапредува судиите и јавните обвинители. Истиот го сочинуваат седум членови вклучително пет судии од Касациониот суд или од Државниот совет. Министерот за правда раководи, а Потсекретарот е член на советот по службена должност.

43. Пример на комонвелтското право е Ирска каде Судскиот борд за избор е востановен со Законот за судови и судски службеници од 1995 година, Оддел 13, со цел да се “идентификуваат лицата и да се информира владата за соодветноста на лицата кои се именуваат за судската функција”. Членството го сочинуваат девет лица, Министерот за правда, Претседателите на Високиот суд, Подрачниот суд и Обласниот суд, Јавниот обвинител, делегат од Адвокатската комора назначен од нејзиниот Претседател, адвокат номиниран од Претседателот на Правното здружение и до три лица назначени од Министерот за правда кои имаат ангажмани во, или знаења и искуство од областа на сметководството, финансии или управата или со искуство како корисници на судски услуги. Но, истото не го исклучува севкупното политичко влијание во процесот¹¹.

44. Германскиот модел (погоре) вклучува совети, чија улога може да биде различна во зависност од тоа дали станува збор за федерални или судови на “земјите” и од нивото на судот. Има совети за избор на судии чија улога вообичаено е, само советодавна. Како дополние, во неколку германски земји е обезбедено судиите да се избираат заеднички од страна на надлежниот Министер и Комисијата за избор на судии. Оваа комисија вообичаено има право на вето. Најчесто е составена од членови на Собранието, судии избрани од нивните колеги и адвокат. Вклучувањето на Министерот за правда во Германија се смета за важен демократски елемент бидејќи тој одговара пред

---

¹¹ Да се погледа став 20 погоре.

Парламентот. Се смета дека е од уставно значење фактот што постоечкото тело за избор не се состои само од судии, ниту од мнозинство на судии.

45. Дури и во правните системи каде традиционално постојат добри стандарди и неформална самодисциплина, вообичаено под надзор на слободните медиуми, во последните години се препознава зголемена потреба од пообјективна и поформална заштита. Во други земји, особено оние од поранешните комунистички земји, таквата потреба е особено изразена. **СЕС сметаше дека Европската повелба - како што сега се залага за влијание (доволно широко за да ги вклучи мислењето, препораката или предлогот, како и актуелната одлука) на независниот орган со значајно присуство на судии, демократски избрани од други судии¹² - посочува на општиот правец кој СЕС сака да го препорача. Ова е особено важно за земји кои немаат долго-трајно зацврстени и демократски докажани системи.**

Мандат - период за кој се избираат судиите

46. Основните начела на ОН, Препораката Бр. Р (94) 12 и Европската повелба за статусот за судии се однесуваат повеќе на можноста за избор за траен мандат, отколку на избор до пензионирање.

47. Европската повелба, став 3.3 исто така се однесува на постапките за избор “за пробниот период, вообичаено краток, после изборот за судија, но пред потврдување на трајниот мандат”.

48. Европска пракса е, главно, судиите да се избираат со траен мандат до пензионирањето. Овој пристап е најмалку проблематичен од аспект на независноста.

49. Многу системи на граѓанското право вклучуваат периоди на обука или пробен мандат за судии.

50. Некои земји именуваат судии на одредено време (пр. во случај на Федералниот уставен суд на Германија, 12 години). Судиите исто така се именуваат на одредено време и во меѓународни

---

¹² Да се погледаат ставовите 38 и 39 погоре.

судови (пр. Европскиот суд на правдата и Европскиот суд за човекови права).

51. Некои земји нашироко користат заменици-судии чиј мандат е ограничен или помалку заштитен од оној на судиите со целосен мандат (пр. ВБ и Данска).

52. ССЕС сметаше дека, таму каде по исклучок, судиите со целосен мандат се избираат на одредено време, не се потребни промени, доколку постапките обезбедуваат:

- I. судијата, да се смета за реизбран/а од страна на изборното тело доколку тој/таа сака и
- II. одлуката која се однесува на реизборот е донесена целосно објективно врз основа на заслуги и без политичка пристрасност.

53. ССЕС сметаше дека кога мандатот е привремен или ограничен, од особена важност е телото одговорно за објективност и транспарентност на методот за избор или реизбор за судија со целосен мандат (да се погледа став 3.3 од Европската повелба).

54. ССЕС е концизен дека неговите задачи не се однесува на позицијата на судијата на меѓународно ниво. ССЕС е творец на Препораката (бр. 23) во Извештајот на Мудрите од 1998 година, според која треба да се засили директната соработка со домашното судство и Резолуцијата Бр. 1 усвоена од страна на министрите за правда на нивната 22 Конференција во Кишињев од 17-18 јуни 1999 година, која се однесува на улогата на ССЕС да помага при идентификувањето на приоритетите во глобалниот акционен план “за зајакнување на улогата на судиите во Европа и да советува.....кога е потребно да се модернизираат правните инструменти на Советот на Европа....”. Глобалниот акциски план е главно фокусиран на внатрешните правни системи на земјите членки. Но не смее да се заборава дека критериумите за членство во Советот на Европа вклучуваат “исполнување на обврските кои произлегуваат од Европската конвенција за човекови права и во оваа смисла “ставање под јурисдикција на Европскиот суд за човекови права, изграден врз меѓународното право, што е најважниот стандард на Советот на Европа (Извештај на Мудрите, став 9).

55. ССЕС сметаше дека растечкото значење на наднационалните судови и нивните одлуки за националните правни системи е суштествено за да се охрабрат земјите членки да ги почитуваат начелата на независност, неменливост, избор и мандат на судиите во ваквите наднационални судови (да се погледа особено ставот 52 погоре).

56. ССЕС се согласи дека важноста која за националните правни системи и судии, ја имаат обврските кои произлегуваат од меѓународните договори, како што се Европската конвенција, како и договорите на Европската Унија, значи дека изборот и реизборот на судиите во судовите кои ги толкуваат тие договори, ќе ја бара истата доверба и почитување на истите начела како и националните правни системи. Понатаму, ССЕС сметаше дека треба да се охрабри вклучувањето на независен орган, споменат во ставовите 37 и 45, во изборот и реизборот на судии во меѓународните судови. Советот на Европа и неговите институции се темелат на верба во заедничките вредности кои се супериорни во однос на оние на било која земја членка и оваа верба веќе постигна значаен практичен ефект. Доколку не се инсистираше на нивна примена на меѓународно ниво, тоа ќе ги поткопаше овие вредности и прогресот во нивниот развој и примена.

Мандат - неменливост и дисциплина

57. Основно начело на судската независност е гарантиран мандат до возраста на задолжително пензионирање или до истек на одреденото време на служба: да се погледаат основните начела на ОН, став 12; Препораката Бр. Р (94) 12 Начела I (2)(a)(ii) и (3) и VI (1) и (2). Европската повелба потврдува дека ова начело треба да се прошири и во однос на упатувањето во друг оддел или седиште без согласност на судијата (поинаку отколку во случај на судска реорганизација или привремено), но истата како и Препораката Бр. Р (94) 12 имаат предвид дека преминот на друго задолжение може да биде наредено како дисциплинска мерка.

58. ССЕС забележува дека во Чешката Република не постои возраст на задолжително пензионирање, но “судијата може да биде отповикан од неговата позиција од страна на Министерот за правда кога ќе наполни 65 години старост”.

59. Постоењето на исклучоци од аспект на неменливост, особено оние кои произлегуваат од дисциплински санкции, води веднаш кон телото и методот со кој и врз основа на кој судиите можат да бидат дисциплинирани. Препораката Бр. Р (94) 12, Начело VI (2) и (3) инсистира на потребата за прецизно дефинирање на повредите за кои судијата може да биде отстранет од работа и на дисциплинските постапки, кои одговараат на процесните барања на Конвенцијата за човекови права. Надвор од ова, таа вели дека “земјите треба да воспостават, според закон, специјално квалификувано тело кое, како своја цел, ќе ја има примената на дисциплинските санкции со кои судот не се занимава и одлуките на тоа тело би требало да бидат контролирани од надреден судски орган.” Европската повелба му ја дава оваа улога на независен орган на кој му сугерира да интервенира во сите аспекти на изборот и напредувањето на секој судија.

60. СЕС сметаше

а) дека неменливоста на судиите треба да биде конечен елемент на независноста поставен на највисоко внатрешно ниво (да се погледа став 16 погоре);

б) дека од особена важност во дисциплинските работи е интервенцијата на независен орган¹³ со постапки кои ќе гарантираат целосно право на одбрана

в) дека е корисно да се подготват стандарди кои ќе ја дефинираат не само постапката за отстранување од службата, туку и секоја постапка која може да доведе до дисциплински мерки или промена на статусот, вклучително и на пр. преместувањето во друг суд или област.

Од страна на СЕС во подоцнежната фаза би можел да биде подготвен нацрт текст со детално мислење на оваа тема, кој ќе биде ставен на разгледување од страна на ЦДЦЈ и кој ќе се занимава со стандардите на однесување, иако нема сомневање дека истите се особено поврзани со презентираната тема за независноста на судството.

---

¹³ Да се погледаат ставовите 37 и 45 погоре.

Плати на судиите

61. Препораката Бр. Р (94) 12 вели дека “платите на судиите треба да бидат гарантирани со закон” и “соодветни на достоинството и одговорноста што ја носи професијата” (Начела I (2)(a)(ii) и III (1)(b)). Европската повелба содржи важно, цврсто и реално признавање на улогата на адекватните плати во заштитата “од притисоци кои влијаат врз одлучувањето и однесувањето...” и признавање на важноста од загарантиран здравствен надомест и соодветни пензии (став 6). **СЕС во целост ги одобрува изјавите во Европската повелба.**

62. Додека некои системи (на пр.во Нордиските земји) се справуваат со ситуацијата со помош на традиционални механизми без формални правни одредби, СЕС смета дека е важно (особено во однос на новите демократии) да се донесат посебни правни одредби кои ќе ги заштитат судиските плати од нивно намалување и ќе обезбедат, најмалку де факто, зголемување на платите, пропорционално на порастот на животните трошоци.

Слобода од несоодветни надворешни влијанија

63. Слободата од несоодветни надворешни влијанија претставува признато општо начело: да се погледаат основните начела на ОН, став 2; Препораката Бр. Р (94) 12, Начелото I (2)(d) предвидува: “Законот треба да обезбеди санкции против лица кои на било каков начин влијаат врз судиите”. Како општо начело, слободата од несоодветни надворешни влијанија и потребата, во екстремни случаи, од санкции, се неспорни¹⁴. Понатаму, СЕС нема причина да мисли дека тие не се соодветно предвидени како такви во законите на земјите членки. Од друга страна, нивното спроведување во практика бара внимание, надзор и во одреден контекст, политичко ограничување. Дискусиите со, како и разбирањето и поддршката од судиите од различни земји можат многу да користат од овој аспект. Тешкотија е самото дефинирање на тоа што всушност претставува несоодветно влијание, и постигнување на соодветна рамнотежа помеѓу, на пр. потребата за заштита на судската постапка од политички притисоци и

¹⁴ Да се погледа, исто така, рамнотежата помеѓу општото начело на слободата на изразување и исклучокот (каде се потребни чекори за да се одржи авторитетот и непристрасноста на судството) во Членот 10 од ЕКЧП.

притисоци од медиумите или од други извори и интересот за отворена дебата за работи од јавен интерес во јавниот живот и во слободниот печат. Судиите мораат да прифатат дека се јавни личности и не смеат да бидат премногу чувствителни или кршливи. **СЕС се согласи дека не се потребни никакви промени во постоечките начела, но дека судиите во различни земји можат да имаат корист од взаемни дискусии и размена на информации за одредени ситуации.**

Независност во рамките на судството

64. Основна точка е дека судијата во вршењето на својата функција не е ничиј вработен; тој/таа е државен службеник. Оттука, тој/таа е во служба на законот и нему му одговара. Очигледно е дека во одлучувањето во спорот, судијата не прима наредби или инструкции од трета странка, внатре или надвор од судството.

65. Препораката Бр. Р (94) 12, Начело I (2)(a)(i) вели дека “одлуките на судиите не се предмет на ревизија надвор од апелациските постапки, пропишани со закон”, а Начелото I (2)(a)(iv) вели дека “со исклучок на одлуките за амнестија, помилување и сл., владата или управата не смеат да бидат во можност да донесуваат одлуки кои ретроактивно ќе ги поништуваат судските одлуки”. **СЕС забележува дека одговорите на прашалниците покажуваат дека овие начела главно се запазени и не се сугерирани никакви измени.**

66. СЕС забележува дека потенцијална закана за судската независност може да произлезе и од внатрешната судска хиерархија. Тој препозна дека судската независност не е само слобода од несоодветно надворешно влијание, туку и слобода од несоодветно влијание кое во одредени ситуации може да произлезе од однесувањето на други судии. “Судиите треба да поседуваат целосна слобода да одлучуваат непристрасно во согласност со нивната совест и толкување на фактите во согласност со одредбите на законот” (Препораката Бр. Р (94) 12, Начело I (2)(d). Ова значи судијата да одлучува индивидуално. Роковите во кои е ограничен не исклучуваат доктрини како оние во земјите со комонвелтско право (т.е. обврската на понискиот судија да ја следи претходната одлука на повисокиот суд во поглед

на правното прашање кое директно произлегува од подоцнежниот случај).

67. Начелото I (2)(d) продолжува: “Судијата не треба да биде обврзан да дава извештај за исходите од своите случаи било кому надвор од судството”. Ова во секој поглед е нејасно. “Извештаите” за исходите од случаите, дури и на другите припадници на судството е несполиво со индивидуалната независност. Друго прашање е ако одлуката е до тој степен неквалификувана што претставува дисциплински престап, но и во таков исклучителен случај, судијата всушност нема да “дава извештај”, туку ќе одговара на обвинението.

68. Хиерархиската власт која во многу правни системи е дадена на вишите судови, во практика може да ја поткопа индивидуалната судиска независност. Решение би било трансфер на целата релевантна власт на Повисок Судски Совет, кој потоа би ја заштитил независноста на судијата внатре и надвор од судството. Ова упатува на препораката на Европската повелба за статутот на судиите, која е веќе спомената во насловите *Тело за избор* и *Слобода од несоодветно надворешно влијание*.

69. Судските инспекциски системи, во земјите во кои постојат, не би требало да бидат загрижени за исходите или коректноста на одлуките и не би требало да ги тераат судиите, во име на ефикасноста, да го претпочитаат квантитетот пред правилното одигрување на основната улога, а тоа е внимателно донесување на одлуки во интерес на оние кои бараат правда¹⁵.

70. Во врска со ова, во современиот италијански систем, ССЕС забележува одвоеност на степенот, платите и службата опишана во став 30 погоре. Целта на овој систем е да се засили независноста и тоа исто така значи дека тешките предмети од прва инстанца (пр. во Италија предмети поврзани со мафијата), можат да бидат судени од посposобните судии.

---

¹⁵ Да се погледа став 27 погоре.

Улогата на судството

71. Овој наслов може да покрие широко поле. Голем дел ќе произлезе од деталното разгледување на стандардите кое ќе го врши ССЕС и подобро е да се остават дотогаш. Тоа се однесува на индивидуални теми како членство во политичка партија и политичко ангажирање.

72. Важна тема која беше допрена за време на средбата на ССЕС се однесува на внатрешната размена, во некои системи, на позициите помеѓу судијата, јавниот обвинител и службеникот на министерството за правда. Во смисла на оваа внатрешна промена, ССЕС одлучи дека улогата, статусот и должностите на јавниот обвинител паралелно со оние на судијата се надвор од неговиот круг на разгледување. Меѓутоа, останува важно прашањето дали ваквите системи се во согласност со судската независност. Оваа тема е без сомнение од значаен интерес во таквите правни системи. **ССЕС сметаше дека истата заслужува понатамошно внимание, во подоцнежна фаза, веројатно поврзано со испитувањето на одредбите од законите за судови, што ќе бара понатамошна стручна помош.**

Заклучоци

73. ССЕС сметаше дека клучна работа за земјите членки е целосно да се ефектуираат веќе развиените начела (став 6) и после испитувањето на стандардите, содржани особено во Препораката Бр. (94) 12 за независност, ефикасност и улога на судиите, беше заклучено следново:

(1) Основните начела на судската независност би требало да бидат воспоставени на уставно или највисоко можно правно ниво во секоја земја членка, а нејзините посебни начела на законодавно ниво (став 16).

(2) Органите, одговорни во секоја земја членка за донесување одлуки и препораки за избор и унапредување, би требало да воведат, објават и да ги ефектуираат објективните критериуми со цел да обезбедат изборот и кариерата на судијата да се темелат на заслуги поврзани со квалификацијата, интегритетот, способноста и ефикасноста (став 25).

(3) Возраста не би требало да биде водечко начело за унапредување. Меѓутоа, секако дека е важно соодветно професионално искуство и предусловот поврзан со годините на искуство може да помогне во поддршка на независноста (став 29).

(4) ССЕС сметаше дека Европската повелба за статусот за судии - засега како што се залага за интервенцијата на независен орган со значајна застапеност на судии, демократски избрани од други судии - посочува на главниот правец кој ССЕС сакаше да го препорача (став 45).

(5) ССЕС сметаше дека кога мандатот е пробен или ограничен, особена важност има телото одговорно за објективност и транспарентност на методот за избор или реизбор на судија (да се погледа и став 3.3 од Европската повелба)(став 53).

(6) ССЕС се согласи дека е важно за националните правни системи и судии, изборот и реизборот на судии во судовите кои ги толкуваат обврските кои произлегуваат од меѓународните договори, како што се Европската конвенција и договорите на Европската Унија, да биде водено со истата доверба и почит на начелата кои се применуваат и во националните правни системи. ССЕС понатаму сметаше дека вклучувањето на независниот орган наведен во ставовите 37 и 45 треба да биде охрабрен во однос на изборот и реизборот во меѓународните судови (став 56).

(7) ССЕС сметаше дека неменливоста на судиите треба да биде неспорен елемент на независноста поставен на највисоко внатрешно ниво (став 60).

(8) Платите на судиите треба да бидат соодветни на нивната улога и одговорност и треба да обезбедат соодветна здравствена и пензиска заштита. Треба да бидат гарантирани со специфични правни одредби насочени против нивно намалување и треба да има одредби за покачување, пропорционално на порастот на животните трошоци (ставови 61-62).

(9) Независноста на секој индивидуален судија во вршењето на неговата функција постои и покрај постоењето на внатрешна судска хиерархија (став 64).

(10) Примената на статистички податоци и судски инспекциски систем не треба да се користи на штета на судската независност (став 27 и 69).

(11) ССЕС сметаше дека би било корисно да се подготват дополнителни препораки или да се дополни Препораката Бр. Р (94) 12 од аспект на ова мислење и понатамошната работа да биде извршена од страна на ССЕС.

**Референтни меѓународни документи кон
Мислењето бр.1**

ОСНОВНИ НАЧЕЛА НА ОН ЗА НЕЗАВИСНОСТ НА СУДСТВОТО

УСВОЕНИ НА СЕДМИОТ КОНГРЕС НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ КРИМИНАЛ И ПОСТАПУВАЊЕ СО ПРЕСТАПНИЦИ, ОДРЖАН ВО МИЛАНО ОД 26 АВГУСТ ДО 6 СЕПТЕМВРИ 1985 ГОДИНА И ПРИФАТЕНИ СО РЕЗОЛУЦИИТЕ НА ГЕНЕРАЛНОТО СОБРАНИЕ 40/32 ОД 29 НОЕМВРИ 1985 ГОДИНА И 40/146 ОД 13 ДЕКЕМВРИ 1985 ГОДИНА

Со оглед на тоа што со Повелбата на Обединетите нации на народите во светот ја потврдуваат, *inter alia*, својата решеност да воспостават услови според кои ќе се одржува правдата, со цел, да се оствари меѓународна соработка за унапредување и поттикнување на почитувањето на човековите права и основните слободи, без каква било дискриминација, со оглед на тоа што со Универзалната декларација за човекови права особено се утврдуваат начелата на еднаквост пред законот, претпоставката за невиност и правото на правично и јавно судење пред надлежен, независен и непристрасен суд основан со закон,

со оглед на тоа што и со Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права и со Меѓународниот пакт за граѓански и политички права се гарантира остварувањето на овие права и, исто така, со Пактот за граѓански и политички права се гарантира правото на судење без непотребно одолговлекување,

со оглед на тоа што ѝуште и често пати се случува да постои јаз помеѓу визијата која е во основата на овие начела и фактичката ситуација,

со оглед на тоа што организацијата и извршувањето на правдата во секоја земја треба да бидат инспирирани од тие начела, и треба да се вложат напори за да се претворат целосно во реалност,

со оглед на тоа што правилата за извршување на судската функција треба да бидат насочени кон тоа да им се овозможи на судиите да постапуваат во согласност со тие начела,

со оглед на тоа што судиите се задолжени за донесување конечни одлуки за животот, слободите, правата обврските и сопственоста на граѓаните,

со оглед на тоа што со Шестиот конгрес на Обединетите нации за спречување криминал и постапување со престапници, со својата Резолуција 16, го повика Комитетот за спречување и контрола на криминал да го вклучи меѓу своите приоритети и подготвувањето упатства за независност на судиите и за избор, стручно усовршување и статус на судиите и обвинителите,

со оглед на тоа што, според тоа, е соодветно да се посвети внимание, првенствено, на улогата на судиите во врска со системот за извршување правда и значењето на нивниот избор, обука и постапување.

Владите треба да ги земат предвид и да ги применуваат, во рамките на нивното национално законодавство и практика, следниве основни начела, подготвени да им помогнат на земјите-членки во извршување на нивната задача да обезбедат и да ја унапредат независноста на судството, и да им ги посочуваат на судиите, адвокатите, членовите на извршната и на законодавната власт и на широката јавност. Начелата се подготвени имајќи ги предвид првенствено професионалните судии, но, тие се однесуваат подеднакво, како што е соодветно, и на судиите - поротници, онаму каде постојат.

Независност на судството

1. Државата треба да ја гарантира независноста на судството, и таа треба да биде предвидена во Уставот или правото на земјата. Должност е на сите владини и други институции да ја почитуваат независноста на судството и да се грижат за неа.

2. Судството ги решава предметите непристрасно, врз основа на факти и во согласност со правото, без какви било ограничувања, несоодветни влијанија, поттикнувања, притисоци, закани или мешања, директни или индиректни, од која било страна и од какви било причини.

3. Судството има надлежност за сите прашања од судска природа и има исклучителна надлежност да одлучи дали некое прашање, кое се доставува до судот на одлучување, влегува во неговата судска надлежност, како што е дефинирано со закон.

4. Не смее да постои какво било несоодветно или неоправдано мешање во процесот на судење, како што ни одлуките на судот не смеат да подлежат на измени. Овој принцип не се однесува на судско преиспитување или ублажување или замена од страна на надлежните органи на казни воведени од страна на судството, во согласност со закон.

5. Секој има право на судење пред редовни судови или трибунали според пропишаните законски постапки. Нема да се основаат трибунали кои не постапуваат според соодветно воспоставените правила во правната постапка за да се замени надлежноста на редовните судови или судските трибунали.

6. Принципот на независност на судството го овластува и бара од него да обезбеди дека судските постапки се спроведуваат правично и дека се почитуваат правата на странките.

7. Секоја земја-членка е должна да обезбеди соодветни средства за да му се овозможи на судството правилно да ги извршува своите функции.

Слобода на изразување и здружување

8. Во согласност со Универзалната декларација за човекови права, судиите, како и другите граѓани, имаат право на слобода на изразување, вероисповед, здружување и собирање; како и да е, под услов, дека при остварување на таквите права, судиите секогаш ќе се однесуваат на начин на кој ќе го сочувваат достоинството на нивната служба и непристрасноста и независноста на судството.

9. Судиите се слободни да основаат и да пристапуваат кон здруженија на судии или други организации, со цел, да ги застапуваат своите интереси, да го унапредуваат стручното усовршување и да ја заштитат својата судска независност.

Квалификации, избор и обука

10. Лицата кои се избираат за судии се личности од интегритет и способности, со соодветна обука или правно образование. Секој метод за избор на судии обезбедува дека судиите не се избираат поради несоодветни причини. При избор на судии, не треба да постои дискриминација против лица на основа на раса, боја, пол, вероисповед, политичко или друго мислење, национално или

општествено потекло, имот, раѓање или статус, со исклучок на условот дека кандидатот за судија мора да биде државјанин на земјата во која се бира, кој не се смета за дискриминациски.

Услови и постојаност на службата

11. Мандатот на судиите, нивната независност, осигурување, соодветен надоместок, условите на службата, висината на пензијата и старосната граница за пензионирање се гарантираат на соодветен начин со закон.

12. На судиите, без разлика дали се именувани или избрани, им се гарантира постојаноста на функцијата до стекнување услов за пензионирање или до истекот на нивниот мандат, онаму каде што постои таков.

13. Унапредувањето на судиите, секогаш кога постои таков систем, треба да се заснова на објективни фактори, особено способност, интегритет и искуство.

14. Распределбата на предметите на судиите во рамките на судот во кој припаѓаат е составен дел од судската администрација.

Професионална тајна и имунитет

15. Судиите се обврзани на професионална тајна во врска со нивното разгледување на предметите и доверливите информации добиени во текот на извршување на своите задачи вон јавни расправи, и не се обврзани да сведочат за тие прашања.

16. Без да е во спортивност со која било дисциплинска постапка или кое било право на жалба или на надоместок на штета од страна на државата, во согласност со националното законодавство, судиите треба да уживаат личен имунитет од граѓанска одговорност во парници за надоместок на штета за несоодветно постапување или грешки при вршење на своите судиски функции.

Дисциплински мерки, суспензија и разрешување

17. По обвинение или претставка против судија во неговото/нејзиното судиско и професионално својство се постапува брзо и правично во соодветна постапка. Судиите имаат право на правично судење. Испитувањето на работите во почетната фаза е доверливо, освен ако судијата не побара поинаку.

18. Судиите подлежат на суспензија или разрешување единствено поради неспособност или однесување кое ги прави неспособни да ги вршат своите должности.

19. Сите дисциплински постапки, постапки за суспензија или разрешување се утврдуваат во согласност со воспоставените стандарди за судско постапување.

20. Одлуките за дисциплински постапки, постапки за суспензија или разрешување треба да подлежат на независно преиспитување. Овој принцип не се применува на одлуките на највисокиот суд и на оние на законодавното тело при отповикување на високи државни функционери или слични постапки.

ПРОЦЕДУРИ ЗА ЕФЕКТИВНА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ОСНОВНИТЕ ПРИНЦИПИ НА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО

Резолуција 1989/60, 15-ти пленарен состанок, 24 мај 1989 година

Економскиот и Социјалниот совет, потсетувајќи се на Основните принципи на независноста на судството, коишто биле усвоени за време на Седмиот конгрес на Обединетите нации на тема – Превенција на криминалот и постапување со престапници коишто биле потврдени и поткрепени од страна на Генералното собрание во неговите резолуции 40/32 од 29 ноември 1985 година и 40/146 од 13 декември 1985 година.

Исто така, потсетувајќи се дека Конгресот во својата резолуција во однос на Основните принципи, ги препорачал истите за национално, регионално и меѓурегионално дејствување и го повикал Комитетот за контрола и превенција на криминалот да ја разгледа ефективната имплементација на таа резолуција, како приоритетно прашање, имајќи го предвид Делот V од Резолуцијата на Економскиот и Социјалниот совет, 1986/10 од 21 мај 1986 година, дел со кој земјите-членки биле поканети да го информираат генералниот секретар на секои пет години, почнувајќи од 1988 година, за постигнатиот напредок во имплементацијата на Основните принципи, вклучително и за нивното објавување и дистрибуирање, нивното интегрирање во националното законодавство, за проблемите со коишто се соочиле при нивната имплементација на национално ниво и за помошта којашто можеби им е потребна од Меѓународната заедница.

Исто така, имајќи ја предвид Резолуцијата на Генералното собрание 41/149 од 4 декември 1986 година, со којашто препораките на Советот биле поздравени, земајќи го предвид извештајот на Комитетот за контрола и превенција на криминалот на неговата десетта сесија, водени од желбата да ја промовираат независноста и непристрасноста на судството:

1. Ги усвојува Процедурите за ефективна имплементација на Основните принципи на независноста на судството, препорачани од страна на Комитетот за контрола и превенција на криминалот и ги приложува истите на оваа резолуција;

2. Го поканува Осмиот конгрес на Обединетите нации на тема – Превенција на криминалот и постапување со престапници и неговото подготвително тело да им даде приоритет на начините и средствата за поттикнување на придржувањето кон процедурите.

АНЕКС

ПРОЦЕДУРИ ЗА ЕФЕКТИВНА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ОСНОВНИТЕ ПРИНЦИПИ НА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО

Процедура 1

Сите држави ќе ги усвојат и имплементираат во нивните правни системи Основните принципи за независност на судството во согласност со нивните уставни процеси и домашна практика.

Процедура 2

Ниту еден судија нема да биде назначен или избран, со цел, или од него/нејзе нема да се бара да извршува работи коишто не се во согласност со Основните принципи. Ниту еден судија нема да ја прифати судиската функција врз основа на назначување или избор, или нема да прифати да извршува работи коишто не се во согласност со Основните принципи.

Процедура 3

Основните принципи се однесуваат на сите судии, вклучително ако тоа е соодветно и на судиите поротници, таму каде што постојат ваков вид на судии.

Процедура 4

Државите ќе се погрижат Основните принципи да бидат широко и сеопфатно претставени на јавноста, најмалку на најзастапениот или службениот јазик или на јазиците на соодветната држава. Судиите, адвокатите, членовите на извршната, законодавната власт и јавноста воопшто, ќе бидат информирани на најсоодветниот можен начин за содржината и важноста на Основните принципи како тие би можеле да ја промовираат нивната примена во рамките на правниот систем. Посебно, државите ќе осигураат дека текстот на Основните принципи ќе им биде достапен на сите членови на судството.

Процедура 5

При имплементацијата на принципите 8 и 12 од Основните принципи, државите треба да и посветат посебно внимание на потребата за соодветни ресурси за функционирање на судскиот систем, вклучувајќи го тука и назначувањето на доволен број на судии во однос на бројот на предмети, обезбедувањето на судовите со неопходниот помошен персонал и опрема, како и во делот на понудувањето на судиите со соодветна лична сигурност, награди и плати.

Процедура 6

Државите ќе ги промовираат или охрабруваат семинарите или курсевите на национално и регионално ниво посветени на улогата на судството во општеството и неопходноста за негова независност.

Процедура 7

Во согласност со Резолуцијата на Економскиот и Социјалниот совет 1986/10, Дел V, земјите-членки почнувајќи од 1988 година, ќе го информираат генералниот секретар на секои пет години, за постигнатиот напредок во имплементацијата на Основните принципи, вклучувајќи го и нивното објавување и дистрибуирање, нивното интегрирање во националното законодавство, за проблемите со коишто се соочиле, како и за потешкотиите или препреките со коишто се сретнале при нивната имплементација на национално ниво и за помошта којашто можеби им е потребна од страна на Меѓународната заедница.

Процедура 8

Генералниот секретар ќе подготвува независни петгодишни извештаи во поглед на напредокот на имплементацијата на Основните принципи и истите ќе ги доставува до Комитетот за контрола и превенција на криминалот. Извештаите ќе бидат подготвени врз основа на информациите добиени од страна на владите во согласност со Процедурата 7, како и врз основа на други информации коишто се достапни во рамките на системот на Обединетите нации, вклучувајќи ги и информациите во поглед на техничката соработка и обуката спроведена од страна на институциите, експертите и регионалните и меѓурегионалните советници. При подготовката на овие извештаи генералниот секретар, исто така, ќе ја наведе и соработката на специјализираните агенции и релевантните меѓувладини и невладини организации, посебно професионалните

здруженија на судии и адвокати со Економскиот и Социјалниот совет и ќе ги има предвид информациите коишто се доставени од страна на ваквите агенции и организации.

Процедура 9

Генералниот секретар ќе ги објави и дистрибуира Основните принципи, сегашните процедури за имплементација и периодичните извештаи посветени на нивната имплементација во согласност со процедурите 7 и 8 на што е можно поголем број јазици и ќе ги направи достапни за сите засегнати држави и меѓувладини и невладини организации, како би ја гарантирал најшироката можна циркулација на овие документи.

Процедура 10

Генералниот секретар ќе осигура најшироко можно повикување и користење на текстот на Основните принципи и на сегашната процедура на имплементација од страна на Организацијата на Обединетите нации во сите нејзини релевантни програми како и ќе осигура што е можно поскоро вклучување на Основните принципи во публикацијата на Обединетите нации насловена Човекови права: Збирка на меѓународни инструменти, во согласност со Резолуцијата на Економскиот и Социјалниот совет 1986/10 Дел V.

Процедура 11

Како дел од програмата за техничка соработка, Организацијата на Обединетите нации, посебно Одделот за техничка соработка за развој и Програмата за развој на Обединетите нации ќе ги:

(а) Помагаат владите, на нивно барање, во делот на воспоставување и зајакнување на независни и ефективни судски ситеми;

(б) Направат достапни на владите коишто го побарале тоа, услугите на експертите и регионалните и меѓурегионалните советници од областа на судството, како тие би им помогнале во имплементацијата на Основните принципи;

(в) Засилат истражувањата во однос на ефективните мерки за имплементирање на Основните принципи, со посебен акцент на новите случувања во таа област;

(г) Промовираат националните и регионалните семинари, како и другите состаноци на професионално/експертско и неекспертско

ниво посветени на улогата на судството во општеството, неопходноста за негова независност и важноста на имплементирањето на Основните принципи за понатамошно продлабочување на овие цели;

(д) Засилат суштинската поддршка на регионалните и меѓурегионалните истражувања и на институциите задолжени за обука од областа на превенција на криминалот и кривичната правда како и поддршката на другите тела во рамките на системот на Обединетите нации коишто се засегнати со имплементацијата на Основните принципи;

Процедура 12

Регионалните и меѓурегионалните истражувања и институциите задолжени за обука од областа на превенција на криминалот и кривичната правда, како и другите засегнати тела во рамките на системот на Обединетите нации ќе помагаат во процесот на имплементација. Тие во своите истражувања и програми за обука ќе посветат посебно внимание на начините и средствата наменети за зајакнување на примената на Основните принципи и ќе обезбедат техничка помош по барање на земјата-членка. За оваа намена, институциите на Обединетите нации во соработка со засегнатите национални институции и меѓувладини и невладини организации ќе создадат наставна програма и материјали за обука коишто ќе се засноваат на принципите и на сегашните процедури за имплементација и коишто ќе бидат соодветни за користење во програмите за едукација од областа на правото на сите нивоа како и за користење при специјализираните курсеви од областа на човековите права и други слични предмети.

Процедура 13

Регионалните комисии, специјализираните агенции и другите тела во рамките на системот на Обединетите нации, како и другите засегнати меѓувладини организации ќе земат активно учество во процесот на имплементација.

Тие ќе го информираат генералниот секретар за направените напори во однос на објавувањето и дистрибуцијата на Основните принципи, за преземените мерки во однос на нивната ефективност, како и за какви било пречки и недостатоци со коишто се соочиле тие. Исто така, генералниот секретар ќе преземе мерки како би се осигурал дека невладините организации заедно со Економскиот и

Социјалниот совет, кој ќе има советодавен статус ќе бидат активно вклучени во процесот на имплементација и во процедурите за известување.

Процедура 14

Комитетот за контрола и превенција на криминалот ќе му помогне на Генералното собрание, на Економскиот и Социјалниот совет во делот на следење на сегашните процедури за имплементација, вклучувајќи и периодично известување во согласност со горенаведените процедури 6 и 7. За таа цел Комитетот ќе ги идентификува постојните препреки или недостатоци во однос на имплементацијата на Основните принципи како и причините за нивното постоење. Комитетот ќе им даде соодветни специфични препораки на Собранието и на Советот како и на другите релевантни тела на Обединетите нации од областа на човековите права во однос на понатамошното дејствување коешто е потребно за ефективна имплементација на Основните принципи.

Процедура 15

Комитетот за контрола и превенција на криминалот ќе му помогне соодветно на Генералното собрание, на Економскиот и Социјалниот совет и на кое било друго релевантно тело на Обединетите нации од областа на човековите права со препораки коишто се однесуваат на извештаи за *ад хок* истраги од страна на комисии или тела во однос на прашања коишто се однесуваат на примената и имплементацијата на Основните принципи.

ПРЕПОРАКА БРОЈ П (94)12 НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ НА ЗЕМЈИТЕ -ЧЛЕНКИ ВО ОДНОС НА НЕЗАВИСНОСТА, ЕФИКАСНОСТА И УЛОГАТА НА СУДИИТЕ

(Усвоена од страна на Комитетот на министри на 13 октомври 1994 година за време на 516 состанок на замениците-министри)

Комитетот на министри, во согласност со условите на членот 15б од Статутот на Советот на Европа,

Имајќи го предвид членот 6 од Конвенцијата за заштита на човековите права и фундаментални слободи (во понатамошниот текст „Конвенцијата“) којшто предвидува дека „секој има право на фер и јавно судење во разумен временски рок од страна на независен и непристрастен трибунал установен со закон“;

Имајќи ги предвид и Основните принципи на Обединетите нации за независноста на судството, одобрени од страна на Генералното собрание на Обединетите нации во ноември 1985 година;

Забележувајќи ја клучната улога на судиите и другите лица коишто извршуваат судиски функции во осигурувањето на заштитата на човековите права и фундаментални слободи;

Сакајќи да ја промовираат независноста на судиите, со цел, да го зајакнат владеењето на правото во демократските држави;

Свесни за потребата да се засилат позициите и овластувањата на судиите, со цел, да се постигне ефикасен и праведен правен систем;

Свесни за пожелноста од осигурување на соодветното извршување на судските обврски коишто претставуваат збир на судските должности и овластувања коишто се насочени кон заштита на интересите на сите лица,

Препорачува владите на земјите-членки да ги усвојат или засилат сите мерки коишто се неопходни за промовирање на улогата на судиите поединечно и на судството како целина и да ја зајакнат нивната независност и ефикасност, преку имплементирање, посебно на следниве принципи:

ОПСЕГ НА ПРЕПОРАКАТА

1. Оваа препорака се однесува на сите лица коишто извршуваат судиски функции, вклучително и оние коишто се справуваат со прашања од уставното, кривичното, граѓанското, трговското и управното право.

2. Во однос на судиите поротници и останатите лица коишто извршуваат судиски функции, се применуваат принципите коишто се установени со оваа препорака, освен онаму каде што е очигледно од нивната содржина дека тие се применуваат само во однос на професионалните судии, како што се принципите коишто се однесуваат на платата и кариерата на судиите.

Принцип I – Општи принципи за независноста на судиите

1. Треба да бидат преземени сите неопходни мерки во поглед на заштитата, промовирањето и унапредувањето на независноста на судиите.

2. Посебно треба да бидат преземени следниве мерки:

a. Независноста на судиите треба да биде гарантирана во согласност со одредбите од Конвенцијата и уставните принципи, на пример, преку воведување на посебни одредби во уставите или во останатото законодавство или преку присоединување на одредбите од оваа препорака во внатрешните закони. Предмет на правните традиции на секоја држава, таквите правила може да ги утврдуваат на пример следниве нешта:

i. одлуките донесени од страна на судиите не треба да бидат предмет на какво било повторно разгледување, надвор/вон од жалбените постапки коишто се пропишани со закон;

ii. условите за извршување на судиската функција и нивните плати треба да бидат гарантирани со закон;

iii. ниту еден друг орган освен самите судови треба да одлучат за нивната сопствена стручност, како што тоа е дефинирано со закон;

iv. со исклучок на одлуките за амнестија, помилување или други слични одлуки, владата или администрацијата не треба да имаат

можност за донесување на какви било одлуки со коишто ретроактивно се поништуваат судиските одлуки.

б. Извршните и законодавните власти треба да осигураат дека судиите се независни и дека не се преземени чекори коишто би можеле да ја загрозат независноста на судиите.

в. Сите одлуки коишто се однесуваат на професионалните кариери на судиите треба да се засноваат на објективни критериуми, и изборот и кариерите на судиите треба да се засноваат на заслугите, имајќи ги предвид квалификациите, интегритетот, способноста и ефикасноста. Надлежното тело коешто ќе ја донесе одлуката во поглед на изборот и кариерата на судиите треба да биде независно од владата и администрацијата. За да се заштити неговата независност, правилата треба да гарантираат, на пример, дека неговите членови се избрани од областа на судството и дека ова тело одлучува самостојно во согласност со неговите процедурални правила.

Како и да е, онаму каде што уставните и законските одредби и традициите дозволуваат судиите да бидат назначени од страна на владите, треба да има гаранции коишто ќе осигураат дека постапките за назначување на судиите во практика се транспарентни и независни и дека одлуките нема да бидат под влијание на кои било други причини, освен оние коишто се однесуваат на објективните критериуми коишто беа споменати погоре. Овие гаранции можат да бидат, на пример, едно или повеќе од следниве нешта:

i. посебно независно и стручно/компетентно тело да и даде на владата совет којшто таа ќе го спроведе во практика; или

ii. правото на поединецот да поднесе жалба против донесена одлука до независна надлежна власт/надлежно тело; или

iii. надлежната власт/надлежното тело коешто ги донесува одлуките треба да поседува заштитни механизми од неоправдани и несоодветни влијанија.

г. Во процесот на донесување на одлуки судиите треба да бидат независни и да бидат во можност да постапуваат без какви било

ограничувања, несоодветни влијанија, награди, притисоци, закани или мешања, директни или индиректни од која било област или од која било причина. Законот треба да предвидува санкции против лицата коишто се обидуваат да влијаат врз судиите на каков било начин. Судиите треба да имаат неограничена слобода да одлучуваат во однос на случаите непристрасно, во согласност со нивната совест и нивното толкување на фактите и во согласност со установените и важечките правила на законот. Судиите не треба да бидат обврзани да известуваат никого надвор од судството за карактеристиките на нивните случаи.

д. Распределбата на случаите не треба да биде под влијание на желбите на ниту една од странките во случајот или под влијание на лице коешто е засегнато од исходот/резултатот на случајот. Ваквата дистрибуција може да биде, на пример, направена преку влечење на ждрепка или со користење на систем за автоматска распределба според азбучен ред или некој друг сличен систем.

ѓ. Случај не треба да биде повлечен/одземен од одреден судија без постоење на оправдани причини како што се случаи на тешка болест или конфликт на интереси. Кои било причини од ваков вид и постапките за таквото повлекување/одземање треба да бидат пропишани со закон и не смеат да бидат под влијание на какви било интереси од страна на владата или администрацијата. Одлуката за повлекување/одземање на случајот од одреден судија треба да биде донесена од страна на тело коешто ја ужива истата независност како и судиите.

3. Судиите без оглед дали се назначени или избрани, ќе имаат гарантиран мандат сè до возраста на којашто е предвидено задолжително пензионирање или до истекот на нивниот мандат, онаму каде што постои такво нешто.

Принцип II – Овластување на судиите

1. Сите лица коишто се поврзани со случајот, вклучувајќи ги и државните тела или нивните претставници треба да бидат предмет/треба да подлежат на овластувањето на судијата.

2. Судиите треба да имаат доволни овластувања и да можат истите да ги користат, со цел, да ги исполнат нивните должности и да го зачуваат нивниот авторитет и достоинството на судот.

Принцип III – Соодветни работни услови

1. Треба да им бидат обезбедени соодветни услови коишто ќе им овозможат на судиите да работат ефикасно и посебно преку:

а. Регрутирање на доволен број судии и обезбедување на соодветна обука како што е практична обука во судовите, и онаму каде што тоа е можно практична обука со останатите власти и тела пред нивното назначување и во текот на нивната кариера. Таквата обука за судиите треба да биде бесплатна и треба посебно да се однесува на современото законодавство и судска практика. Онаму каде што тоа е соодветно, обуката треба да вклучува студиски посети на европските и останатите власти во странство, како и на судовите;

б. Гарантирање дека статусот и платата на судиите е сразмерна со достоинството на нивната професија и со оптоварувањето коешто е предизвикано од обврските;

в. Обезбедување на јасна структура на кариерата, со цел, да се регрутираат и задржат способните судии;

г. Обезбедување на соодветен помошен персонал и опрема, посебно автоматизација на канцелариите и на постапките за обработка на податоците, како би се осигурало дека судиите може да постапуваат ефикасно и без неоправдани /непотребни одлагања;

д. Преземање на соодветни мерки за назначување на несудските задачи на други лица во согласност со Препораката број П (86) 12 која се однесува на мерките за спречување и намалување на преголемиот обем на работа/преоптовареноста на судовите.

2. Треба да бидат преземени сите неопходни мерки за да се осигура сигурноста на судиите, како што се обезбедување на чувари во судските простории или обезбедување на полициска заштита за судиите коишто можеби станале или се жртви на сериозни закани.

Принцип IV - Здруженија

Судиите треба да се слободни и да можат да формираат здруженија коишто или самостојно или заедно со друго тело имаат за задача да ја заштитат независноста и да ги заштитат нивните интереси.

Принцип V – Обврски на судиите

1. Во постапките судиите имаат должност да ги заштитиуваат правата и слободите на сите лица.

2. Судиите имаат должност и треба да им бидат дадени овластувања за да можат да ги извршуваат нивните судиски обврски како би се осигурале дека законот е соодветно применет и дека со случаите се постапува праведно, ефикасно и брзо.

3. Судиите посебно треба да ги имаат следниве обврски:

a. Да постапуваат независно во сите случаи и да бидат ослободени од какви било надворешни влијанија;

б. Да постапуваат во случаите на независен начин во согласност со нивната процена на фактите и нивното разбирање на законот, како би се осигурале дека праведно сослушување/праведна расправа им е овозможена на сите странки и дека правата на странките во постапките се почитувани во согласност со одредбите на Конвенцијата;

в. Да се повлечат/изземат од случај или да одбијат да постапуваат онаму каде што за такво нешто постојат оправдани причини, и не поинаку. Ваквите причини треба да бидат дефинирани со закон и можат, на пример, да се однесуваат на сериозни здравствени проблеми, конфликти на интереси или на интересите на правдата;

г. Онаму каде што тоа е неопходно, да им ги објаснат прашањата на постапката на непристрастен начин на странките;

д. Онаму каде што тоа е соодветно да ги охрабрат странките да постигнат пријателска спогодба;

ѓ. Освен, онаму каде што законот или востановената практика предвидува поинаку, да дадат јасни и детални причини за нивните пресуди, употребувајќи јазик којшто е лесно разбирлив;

e. Да ги поминат сите неопходни обуки како би можеле да ги извршуваат нивните должности на ефикасен и соодветен начин.

Принцип VI – Неуспешно извршување на обврските и дисциплински прекршоци

1. Во оние случаи каде што судиите нема да ги извршат нивните должности на ефикасен и соодветен начин или во случај на дисциплински прекршоци, треба да бидат преземени сите неопходни мерки коишто не и наштетуваат и не ја загрозуваат судиската независност. Во зависност од уставните принципи и законските одредби и традициите на секоја држава, таквите мерки може да опфаќаат на пример:

а. Повлекување/одземање на случаите на судијата;

б. Преместување на судијата на други судски задачи во рамките на судот;

в. Економски/финансиски санкции како што се намалување на платата за еден привремен период;

г. Суспендирање.

2. Судиите коишто се назначени не можат трајно да бидат отстранети од нивната функција ако за такво нешто не постојат оправдани причини, сè до исполнување на условите за задолжително пензионирање. Ваквите причини коишто треба да бидат прецизно дефинирани со закон, можат да се применат во оние земји каде што судиите се избрани за одреден временски период или, пак, може да се однесуваат на неспособност за извршување на судиските функции, извршување на кривични дела или сериозни прекршувања на дисциплинските правила.

3. Онаму каде што мерките определени во ставовите 1 и 2 од овој член треба да бидат преземени, земјите треба да размислат за основање со закон на посебно стручно/компетентно тело коешто ќе има за задача да применува какви било дисциплински санкции и мерки, онаму каде што тие не се изрекуваат од страна на судовите, и чишто одлуки ќе бидат контролирани од повисок судски орган или самото тело ќе претставува повисок судски орган. Законот треба да овозможи соодветни постапки како би се осигурало дека на засегнатите судии ќе им бидат овозможени сите услови коишто се пропишани со Конвенцијата, на пример: дека случајот треба да биде

разгледан во разумен временски рок и дека тие треба да имаат право да одговорат на какви било обвинувања.

МЕМОРАНДУМ СО ОБЈАСНУВАЊА

Вовед

1. Во рамките на активностите коишто беа преземени за унапредување/ промовирање и гарантирање на ефикасноста и праведноста на граѓанската и кривичната правда, беше одлучено да се подготви препорака за независноста, ефикасноста и улогата на судиите.

2. Навистина, Советот на Европа го вклучи помеѓу своите цели воспоставувањето и заштитата на демократскиот и политичкиот систем којшто се карактеризира со владеењето на правото и со втемелувањето на уставно раководена држава, како и унапредувањето и заштитата на човековите права и фундаментални слободи.

3. Препораката којашто се однесува на независноста, ефикасноста и улогата на судиите ја препознава и потенцира водечката и значајна улога што судиите ја имаат во имплементацијата на овие цели. Независноста на судиите претставува еден од централните столбови на владеењето на правото. Потребата за промовирање/унапредување на независноста на судиите не е ограничена само на поединечни судии, но, може да има последици на судскиот систем како целина. Затоа, државите треба да го имаат предвид ова, иако одредена специфична мерка не се однесува директно на ниту еден судија, таа може да доведе до последици за независноста на судиите.

4. Текстовите на Предлог-препораката и нејзиниот меморандум со објаснувања беа подготвени од страна на проект-групата за ефикасност и праведност на граѓанската правда (CJ-JU). По прегледувањето од страна на Европскиот комитет за правна соработка (CDCJ), Предлог-препораката и нејзиниот меморандум со објаснувања му беа доставени на Комитетот на министри на Советот на Европа. Комитетот на министри го усвои текстот на Предлог-препораката и го одобри издавањето на меморандумот со објаснувања на Препораката.

5. Како дополнение на претставниците на земјите-членки на Советот на Европа и Комисијата на Европската заедница, следниве

набљудувачи присуствуваа на состаноците на проект-групата, којашто ги подготви овие текстови: Албанија, Светата Столица, Литванија, Русија, Европската асоцијација на судии коишто работат во трговските судови и меѓународната асоцијација на судии.

6. За да се воспостави ефикасен и праведен правен систем неопходно е да се зајакнат позицијата и овластувањата на судиите и да се осигура соодветно исполнување на судиските обврски. При подготвувањето на Препораката беа земени предвид Основните принципи на Обединетите нации за независноста на судството (од 1985 година) и постапките за ефективна имплементација на овие принципи коишто беа усвоени во 1989 година. На Основните принципи на Обединетите нации во однос на Предлог-препораката се гледа како на основен текст којшто ги изразува минималните стандарди коишто во целост содејствуваат/ се компатабилни со Препораката. Ова значеше дека од една страна, не секогаш се сметаше дека е неопходно да се справиме со сите предмети коишто се опфатени со Основните принципи, коишто токму затоа и се применуваат. Од друга страна, онаму каде што се сметаше дека понатамошната заштита на независноста на судиите е можна во рамките на земјите-членки на Советот на Европа, коишто имаа исто мислење, таквата можност е рефлектирана и во самата Препорака. Како и да е, заради нејзината важност Комитетот сметаше дека е соодветно да се вметне текстот на Основниот принцип број 12 во текстот на Препораката, без да се направат какви било измени на истиот (видете го Принцип I став 3).

7. Појдовна точка за Препораката беше идејата дека овластувањата коишто им се доверени на судиите не се урамнотежени со нивните должности. Препораката се вклопува во рамката на мерките коишто треба да бидат преземени за да се направи судскиот систем поправеден и поефикасен. Еден од камен- темелниците/една од основите на праведен систем на правда е независноста на судиите. Неопходно е, на судиите да им се дадат соодветни овластувања коишто ќе ја гарантираат нивната независност. Како и да е, таквите овластувања не ги овластуваат нив да се однесуваат на самоволен начин. Судиите, исто така, се предмет на одредени должности. Судиските должности соодветно се одредени од односот помеѓу овластувањата и должностите на судиите.

8. Како резултат на ова, со истата цел за зачувување на независноста на судиите, од клучно значење е да се направат судиите одговорни пред системот за надзор/надгледување којшто ќе осигура дека нивните права и должности се почитуваат.

9. Препораката ги повикува земјите-членки да ги усвојат или засилат, во зависност од случајот, сите мерки коишто се неопходни за промовирање/унапредување на улогата на судиите и да ја зајакнат нивната ефикасност и независност.

10. Таа содржи шест принципи коишто треба да бидат применети од страна на владите на земјите-членки. Овие принципи се однесуваат на независноста на судиите, на овластувањата на судиите, на соодветните работни услови, на правото за формирање на здруже-нија, на одговорностите на судиите и на дисциплинските прекр-шоци. Иако, Препораката ги набројува принципите, се сметаше дека е неопходно да се дадат подетални објаснувања како би им се дале насоки на државите во имплементацијата на Препораката. Имајќи ги предвид различните правни традиции во земјите-членки коишто се однесуваат на заштитата на судиите, Препораката не бара целосна хармонизација на законот во поглед на ова прашање, туку обезбедува примери или општи правила коишто ја посочуваат насоката во која треба да бидат преземени одредени чекори.

ОПСЕГ НА ПРЕПОРАКАТА

11. Опсегот на Препораката не е ограничен на специфичните области на правото и, исто така, ги опфаќа и професионалните судии и судиите поротници, кога станува збор за судиите поротници освен во однос на прашањето за плати и одредени други прашања како што е неопходноста од поседување на соодветна обука од областа на правото. Го опфаќа решавањето и на граѓанските и на кривичните случаи, но, исто така, и на случаите од областа на управното право и на уставното право. Препораката, кога станува збор за дефинирање на опсегот, повеќе се однесува на лицата коишто извршуваат судиски функции, отколку на судиите како на некои лица коишто извршуваат судиски функции во одредени земји и коишто немаат титула на судии, иако тие ја уживаат истата независност како и судиите во извршувањето на нивните функции. На пример, некои земји имаат систем каде што стручни лица/експерти ја извршуваат функцијата на судии во оние случаи каде што е потребно високо ниво на стручно познавање, како што се ревизори или експерти од областа на геодезијата. Ваквите експерти коишто вршат судиски функции не можат да бидат споредени со „судиите поротници“, затоа што тие често пати се назначени заради нивното стручно/експертско знаење. Одреден број на препораки, исто така, може да бидат соодветни и за овие лица. Како и да е, заради прикладност се сметаше дека е соодветно да се користи терминот „судија“ за кое било лице коешто извршува судиска функција. Во секој случај, ова е прашање на внатрешните законодавства и посебно на уставите да одлучат кои лица ќе се сметаат за судии за потребите на целите на оваа Препорака.

Препораката не се меша во системите коишто се наменети за ослободување на судовите од малите и лесни случаи/предмети; на пример, во делот на кривичните и управните прашања (на пример: таканаречениот „*ordonnance pénale*“ во Франција или „*Ordnungswidrigkeiten*“ во Германија). Напротив, Советот на Европа претходно го охрабри донесувањето на такви мерки¹.

КОМЕНТАР НА ПРИНЦИПИТЕ

Принцип I – Општи принципи за независноста на судиите

12. Поддршката за независноста на судиите е искажана во првиот принцип којшто повикува да бидат преземени сите неопходни мерки за почитување, заштита и промовирање на независноста на судиите. Опсегот на концептот на „независноста на судиите“ не е ограничен само на самите судии, туку го опфаќа судскиот систем како целина.

13. Независноста на судиите треба да биде гарантирана во согласност со одредбите на Конвенцијата и уставните принципи (видете го став 2а од овој принцип). Овој услов подразбира дека независноста на судиите мора да биде гарантирана на еден или на друг начин со домашното законодавство. Во зависност од правниот систем на секоја земја, оваа гаранција може да има форма на пишан или напишан устав, договор или конвенција содржана во националниот правен систем, или дури пишани или напишани принципи со супериорен статус, како што се општите правни принципи.

14. Што се однесува до мерките за имплементација на овој принцип, треба да се разгледаат неколку аспекти, имајќи ги предвид правните традиции на секоја држава. Законот треба да определи правила во однос на начинот и кога можат да се поднесат жалби против судиските одлуки до судовите коишто уживаат судска независност. Повторно разгледување на одлуките надвор од рамката на правниот систем од страна на владата или администрацијата очигледно не е дозволиво/прифатливо. На сличен начин, мандатот на судиите и нивната плата треба да бидат гарантирани со закон. Кога станува збор за мандатот, оваа Препорака обезбедува посебни правила за тоа кога е дозволиво да се суспендираат судии или трајно да се отстранат (видете го Принципот VI). Освен тоа, посебна препорака (видете го Принципот III, 1, в) е дадена во однос на платите на судиите. Судовите, исто така, треба да имаат можност да одлучуваат во согласност со нивната сопствена стручност како што е дефинирано со законот и владата и администрацијата не треба да имаат можност да донесуваат одлуки со коишто ќе ги прогласат судиските одлуки за застарени, со исклучок на неколку многу специфични случаи на амнестија, помилување, милост или други слични ситуации.

Ваквите исклучоци се познати во секоја демократија и своето оправдување го наоѓаат во хуманитарните принципи со супериорна/највисока вредност.

15. Независноста на судиите, пред сè, е поврзана со зачувувањето на поделбата на власта (видете го став 2б од овој принцип). Органите на извршната и законодавната власт имаат должност да осигурат дека судиите се независни. Некои од мерките коишто се преземени од страна на овие органи можат директно или индиректно да се мешаат или да го изменат користењето на судските овластувања. Како резултат на ова, органите на извршната и законодавната гранка мора да се воздржат од усвојување на какви било мерки коишто би можеле да ја поткопаат независноста на судиите. Освен тоа, не треба да им се дозволи на центрите на моќ и на другите заинтересирани групи да ја поткопаат оваа независност.

16. Од клучно значење е независноста на судиите да биде гарантирана од моментот на нивниот избор и во текот на целокупната нивна професионална кариера (видете го став 2в од овој принцип) и не треба да има каква било дискриминација². Сите одлуки кои се однесуваат на професионалниот живот на судиите треба да се засноваат на објективни критериуми и дури иако секоја земја-членка има свој сопствен метод на регрутирање, избор или назначување, селекцијата на кандидатите во судството и кариерите на судиите мора да се базираат на заслугите. Посебно онаму каде што одлуката за назначување на судиите е донесена од страна на органите коишто не се независни од владата или администрацијата, или, на пример, од страна на Парламентот или претседателот на државата, важно е таквите одлуки да се донесуваат само врз основа на објективни критериуми.

Сите одлуки коишто влијаат на професионалната кариера на судиите треба да се базираат на објективни критериуми. Судската независност треба да биде зачувана не само во времето на назначување за судија, туку таа треба да биде зачувана во текот на целата професионална кариера на судијата. На пример, одлуката за унапредување на судија на друга позиција, во практиката може да биде прикриена санкција за „неподобен судија“. Нормално, ваквата одлука нема да биде во согласност со условите на Препораката. Со цел, да се справат со ваквите ситуации, некои држави, како што е

Италија имаат усвоено систем за одвојување на судиските кариери и судиските функции.

Препораката бара (видете го став 2в, подстав 1) да се предложат стандарди коишто ќе бидат поддржани и почитувани во сите земји-членки и коишто ќе гарантираат дека одлуките се носат без какво било неоправдано влијание од страна на извршната власт или од страна на администрацијата.

Иако, Препораката предлага идеален систем за судски назначувања, беше препознаено дека (видете го подставот 2) одреден број на земји-членки на Советот на Европа имаат усвоено друг вид на системи, кои често пати ја вклучуваат владата, парламентот или шефот на државата. Препораката не предлага да се сменат овие системи, коишто функционираат со децении или векови и коишто во практика работат добро. Но, исто така, и во државите каде што судиите се формално назначени од страна на владата, треба да постои некаков систем, со којшто процедурите за назначување на судии во практика ќе бидат транспарентни и независни. Во некои држави, ова е осигурано од страна на специјални независни и стручни/компетентни тела коишто и даваат совети на владата, парламентот или на шефот на државата, совети коишто се спроведуваат во практика или преку обезбедување на можност за поднесување на жалба од страна на засегнатото лице. Други земји имаат избрано системи коишто опфаќаат широки консултации со судството, иако формалната одлука е донесена од страна на член на владата.

Сметавме дека не е соодветно експлицитно во текстот на Препораката да се занимаваме со системите каде што назначувањата се направени од страна на претседателот или парламентот, иако Комитетот беше на мислење дека општите принципи за назначување, исто така, треба да се применуваат и во таквите системи.

Важен аспект од осигурувањето дека најсоодветните лица ќе бидат назначени за судии претставува и обуката на правниците. Професионалните судии мора да имаат соодветна правна обука. Како дополнение, обуката придонесува за независноста на судството. Доколку судиите имаат соодветно теоретско и практично знаење, како и вештини, ова значи дека тие може да дејствуваат/

постапуваат понезависно во однос на администрацијата и доколку тие така сакаат можат да ја сменат правната професија без притоа да мора неопходно да продолжат да бидат судии.

17. Во процесот на донесување на одлуки, судиите треба да бидат во можност да постапуваат независно (видете го ставот 2г од овој принцип). Судијата треба да има неограничена слобода да одлучи по даден случај непристрасно, во согласност со неговата/нејзината совест и со неговото/нејзиното толкување на фактите и во согласност со важечките правила на законите. Целта на оваа одредба е да осигури дека никаков притисок од каков било вид и од кој било центар на моќ нема да ги присили/примора судиите да донесат пресуда во согласност со желбите на дадената странка, администрацијата, владата или кое било друго лице. Обидите да се корумпираат/подмитат судиите треба да бидат казниви според кривичниот закон. Во некои држави, судиите се обврзани да му поднесат извештај, на пример, во однос на бројот на заостанати случаи на претседателот на судот или на официјалните власти. Ваквите обврски за известување, коишто се неопходни за ефикасно менаџирање на оскудните ресурси во судовите и за потребите за планирање, секако, во целост се компатибилни со концептот за независност на судството. Како и да е, затоа што ова може да се искористи како средство за вршење на влијание врз судиите, тие не треба да бидат обврзани да известуваат за карактеристиките на случаите од гледна точка на оправдување на нивните одлуки.

18. Постојат различни можни системи за распределба на случаите, како што се влечење на ждрепка, распределба во согласност со азбучниот редослед на имињата на судиите, или преку давање на случаите на одделенијата на судот во редослед којшто однапред е определен (таканаречената „автоматска распределба“), или распределбата на случаите помеѓу судиите со одлука на претседателот на судот (видете го став 2д од овој принцип). Тоа што е важно, не е толку многу системот на распределба, туку фактот дека вистинската распределба не треба да биде оцрнета од надворешни влијанија и не треба да биде во полза на една од странките. Во некои држави одлуката донесена од страна на претседателот на судот се смета за прифатлива. Соодветни правила за замена на судиите можат да бидат дел од рамката на правилата по коишто се раководи распределбата на случаите. Ова би осигурало, нешто што може многу често да се случи (на пример, поради боледување,

годишен одмор) дека во оние случаи каде што судијата не е во можност да го ислуша случајот, со истите ќе биде постапено на соодветен начин. На овој начин невообичаените одлуки (видете го ставот 2^г од овој принцип) би биле неопходни само во ограничен број случаи. Правилата за замена на судиите треба да бидат земени предвид во период на отсуство на судијата.

19. Сепак, можеби во некои прилики ќе биде неопходно да се повлече/одземе одреден предмет од даден судија. Затоа и поради истата грижа да се зачува независноста на судскиот систем, законот треба да предвиди дека предмет не може да биде повлечен/одземен од страна на соодветното тело без постоење на оправдани причини (видете го став 2^г од овој принцип). Целта е да се спречи повлекувањето/одземањето на предмет од одреден судија од страна на извршната власт само затоа што веројатната одлука нема да се совпадне со очекувањата, да речеме, на владата или администрацијата.

20. На судија не може да му биде одземен предмет, освен ако за тоа не постојат валидни/оправдани причини и таквата одлука е донесена од страна на компетентно тело. Концептот на „валидни/оправдани причини“ ги опфаќа сите основи за повлекување/одземање коишто не влијаат на независноста на судиите. Причините за ефикасност, исто така, може да претставуваат валидна/оправдана основа. На пример, кога даден судија се соочува со поголем број на заостанати предмети поради болест, можно е предметите да бидат одземени од него/нејзе и прераспределени на други судии. Слично на ова, можеби ќе се покаже за неопходно да се повлечат/одземат случаите од оние судии коишто се назначени на случаи коишто одземаат многу време и коишто можеби ќе ги спречат нив да се справат со останатите случаи коишто веќе им биле доделени на нив. Можеби ќе се покаже за неопходно оние валидни/оправдани причини да бидат утврдени со статут. Во ниту еден случај оваа одредба не влијае на правото на странките за изземање од предметот.

21. Што се однесува на прашањето во однос на можноста за судијата да се повлече од даден случај, видете го Принципот V (ставот 3 в).

Принцип II – Овластување на судиите

22. Како би се осигурало дека судијата ја ужива почитта којашто му следува нему/нејзе како судија и дека постапките се одвиваат ефикасно и лесно/без проблеми, сите лица коишто се поврзани со случајот (на пример, странките, сведоците и експертите) мора да бидат предмет/да подлежат на овластувањето на судијата во согласност со домашните закони. Државните тела или нивните претставници, исто така, мора да подлежат на овластувањето на судијата.

23. Судиите треба да ги имаат на располагање неопходните практични мерки и соодветните овластувања за одржување на редот во нивните судови. Откако ваквите овластувања ќе им бидат доделени на судиите, тие ја имаат одговорноста за спречување на настанувањето на ситуации коишто можат да ја доведат во прашање нивната независност.

24. По пат на пример, може да се повикаме на постапките коишто се однесуваат на непочитувањето на судот и коишто постојат во одредени земји-членки. Како дополнение присуството на чувари за време на расправите може да биде корисно за отстранување на лицата коишто го нарушуваат јавниот ред.

Принцип III – Соодветни работни услови

25. Соодветните работни услови се посебно важен аспект од мерките за подобрување на ефикасноста и праведноста на правдата. Таквите работни услови, на коишто судиите имаат право, всушност, произлегуваат од овластувањата коишто им се доделени и од независноста којашто тие се обврзани да ја применуваат.

26. Следниве мерки ќе придонесат на одредбата за соодветни работни услови коишто ќе им овозможат на судиите да работат ефикасно.

27. Неопходно е да се регрутираат судии во доволен број како би се спречило преголемо оптоварување и би се овозможило постапките коишто веќе започнале, без оглед на нивниот обем да завршат во разумен временски рок (видете го ставот 1a). Државите можеби треба да ја разгледаат можноста за дозволување на одделни судии да постапуваат по случаи во прва инстанца.³

28. Со цел, да гарантираме дека законот ќе биде соодветно применет, не е доволно само да бараме во фазата на селекција судиите да поседуваат соодветни квалификации; на нив, исто така, мора да им биде овозможена и дадена соодветна обука пред нивното назначување и во текот/за време на нивните кариери. Оставено е на земјите-членки самостојно да ја одредат содржината на таквата обука, иако Препораката предлага некои области каде што обуката е важна. Во некои случаи обуката пред назначувањето може да биде многу ограничена, на пример, во оние случаи каде што националниот систем овозможува правници кои што претходно работеле како адвокати да бидат назначени за судии. Во текот на нивните кариери судиите мора да се здобијат со обука којашто ќе се одржи во чекор со важните нови настани, како што се неодамнешните/современите трендови во законодавството и судската практика, општествените трендови и битните студии во однос на тематски прашања или проблеми.

29. Статусот и платата се важни фактори коишто ги определуваат соодветните работни услови (видете го ставот 16). Статусот којшто им е доделен на судиите треба да биде сразмерен со достоинството на нивната професија и нивната плата треба да претставува доволна компензација за товарот којшто им е наметнат од страна на нивните обврски. Овие фактори се клучни за независноста на судиите, посебно признавањето на важноста на нивната улога како судии, искажана во услови на должна почит и соодветна финансиска награда/плата.

30. Ставот 16 е блиску поврзан со препораката искажана во Принципот I во поглед на сите одлуки коишто се однесуваат на професионалниот живот на судиите, нешто коешто очигледно го вклучува нивниот статус и нивната плата.

31. Квалитетот на судските одлуки зависи најмногу од квалитетот и стручноста на судиите. Некои земји-членки се соочуваат со огромни потешкотии во привлекувањето на најдобрите адвокати кон судската професија и задржувањето на нивните услуги. Постои жесток натпревар со приватниот сектор затоа што вторите нудат многу попримамливи можности во поглед на кариерата. Имајќи го предвид ова, ставот 1в има за цел да ги охрабри земјите-членки да вложат напори и да ги убедат таквите правници дека тие може да очекуваат успешна кариера како судии. Од своја страна, земјите-

членки мора да ја подобрат структурата за напредување во кариерата, да обезбедат вистински услови за напредување и зголемување на платата.

32. Судиите, исто така, ќе можат да работат поефикасно и навремено да ги донесуваат нивните пресуди доколку на нив им биде доделен соодветен помошен персонал и опрема (видете го ставот 1г). Со цел, да обезбедиме подобро управување со судовите и со предметите неопходно е канцелариите да бидат целосно автоматизирани и просториите и начините коишто служат за обработка на податоците треба да им бидат достапни на судиите.

33. Конечно, со цел, да го олесниме оптоварувањето врз судиите и да им овозможиме на нив да се концентрираат на нивната работа на слушање и одлучување по однос на предметите, важно е да ги ослободиме нив од сите не судски задачи коишто можат да им бидат доделени на други лица (видете го ставот 1ѓ). Вообичаено, судиите не се тие коишто се овластени да им делегираат одредени задачи на други лица, но, тука е законот во поширока смисла на терминот којшто ќе го овласти трансферот на таквите не судски задачи⁴.

34. Како и да е, делегирањето не може да биде направено на таков начин којшто ќе ја загрози судската независност на судиите. Се разбира дека судските задачи треба да останат исклучително во делокругот на работењето на судиите.

35. Крајниот аспект во поглед на работните услови се однесува на безбедноста и физичката заштита на судиите (видете го ставот 2). Земјите-членки треба да обезбедат соодветни услуги како би ја осигурале заштитата на судиите кога тоа е неопходно. Вообичаено, заштита им е потребна на оние судии коишто постапуваат по случаи на кривичните дела, исто така, таа може да биде потребна и за судии коишто постапуваат во граѓански или деловни/трговски случаи. Присуството на чувари во просториите на судот и полициска заштита за оние судии коишто се жртви на сериозни закани се мерки коишто би можеле да бидат предвидени.

Принцип IV - Здруженија

36. Според овој принцип, на судиите им се дава правото да преземаат колективни дејства за зачувување на нивната професионална независност и за заштита на нивните интереси. За таа цел, судиите се слободни да формираат здруженија чиишто активности

се ограничени на одбраната на независноста и на интересите на професијата. Ваквите здруженија можат, на пример, да учествуваат во преговорите со министерствата за правда во однос на платите или да имаат придонес во обуката на судиите. Здруженијата дејствуваат или самостојно или со друго тело.

37. Во некои земји-членки, судските тела или министерствата за правда имаат удел во раководењето на судовите и трибуналите. Уште еднаш, ваквата интервенција мора секогаш да се заснова на почитувањето на независноста на судиите.

Принцип V – Обврски на судиите

38. Независно доделената задача на судиите е онаа за заштита на правата и слободите на сите лица во рамките на опсегот на нивната должност за спроведување на правдата (видете го став 1). Судијата е тој којшто е одговорен за заштита на правата и слободите коишто им се одобрени на поединците. На оваа обврска не треба да се гледа само како на должност да се заштитат минималните права како што е наведено во Европската конвенција за човекови права. Оваа обврска оди и понатаму, но, тешко е прецизно да се дефинираат условите на нејзиниот опсег. Најпосле, обврската е поврзана со одбраната на демократијата и владеењето на правото, заштита од угнетување и тоталитарна држава како што е искажано во Статутот на Советот на Европа.

39. Овој принцип којшто се однесува на обврските на судијата, го опфаќа и односот помеѓу должностите на судијата и овластувањата. На судиите треба да им се дадат соодветни овластувања како би ги убедиле нив во целосната независност во исполнувањето на нивните задачи. Судиите имаат должност да ги користат овластувањата коишто им се доделени на нив (видете го ставот 2).

40. На судиите треба да им се дадат соодветни работни услови како би осигурале дека тие ќе можат да ги извршуваат нивните обврски (видете го Принципот III). Постигнат е баланс помеѓу правото на судиите на соодветни работни услови и нивната обврска во однос на користењето на ресурсите коишто им се ставени на располагање, но, недостатокот на соодветни работни услови не претставува изговор за неуспехот за извршување на судските овластувања коишто беа наведени во ставот 3.

41. Ставот 3 прецизира неколку обврски коишто им се доверени на судиите.

а. Пред се, активните судии треба да постапуваат независно во сите случаи, незасегнати од никакви надворешни влијанија. Ова не се однесува на оние случаи каде што понискиот суд е ограничен од повисокиот суд во поглед на точките на законот.

б. Независните судии треба да донесуваат непристрасни одлуки коишто исклучително ќе се засноваат на процената на фактите и на нивното разбирање на законот. Потставот 3б се однесува исклучително на принципот на праведност и на правата на странките како што се тие заштитени во Конвенцијата, поточно во членот 6.1 од Конвенцијата каде што е наведено дека „секој има право на правично и јавно судење во разумен временски рок од страна на независен и непристрасен трибунал установен со закон“.

в. Судиите имаат обврска да донесуваат пресуди во предметите коишто им се доделени. Оваа обврска претставува урамнотежување со Принципот I став 2г. Доколку случај/предмет не може да биде повлечен/одземен од судија од страна на соодветното тело без постоење на оправдани/валидни причини, судиите, исто така, немаат право самите да се изземат/повлечат од одреден случај без постоење на оправдани/валидни причини. Од друга страна, онаму каде што постојат такви причини, судиите треба да имаат обврска да се повлечат од случајот. Овој двоен услов придонесува во гарантирањето на независноста на судиите. Ова барање повеќе е применливо во оние ситуации каде што судиите се повлекуваат од случаите единствено затоа што пресудите што би биле донесени би биле непопуларни, но оправдани. Како и да е, судиите можат да се дисквалификуваат себеси доколку постои конфликт на интереси или која било друга оправдана/валидна причина. Терминот „валидна причина“ може да биде дефиниран од страна на законодавството или од процесното право. Други примери за валидни/оправдани причини се сериозните здравствени проблеми или интересите на правдата. Вториот концепт тешко може да се дефинира, но, се однесува до одреден степен на принципот дека „правдата мора не само да се изврши, но, исто така, мора да се види нејзиното извршување“. На пример, доколку случајот се однесува на сосед на судијата и ако судијата не го познава овој сосед, тука нема конфликт на интереси. Како и да е, судијата можеби ќе смета дека е неопходно

да се повлече од случајот во интерес на правдата како не би фрлил каква било сенка на сомнеж врз непристрасноста на судот.

г. Исто така, должност на судијата во интерес на правдата е да им даде на странките во оние случаи каде што тоа е соодветно, непристрасно објаснување на одредени процедурални прашања. Посебно странките коишто не се застапувани од страна на адвокати, често пати имаат потреба од објаснувања коишто се однесуваат на постапката и судиите мора да се осигураат дека таквите странки доволно се информирани што ќе им овозможи на нив да ги разберат постапките.

д. Одговорноста за охрабрување на странките, онаму каде што тоа е соодветно да постигнат пријателска спогодба ја потенцира важноста на посредничката улога којашто ја играат судиите за доброто на ефикасноста на правдата. Освен тоа, природна функција на судијата е да обезбеди помирување на странките; разговорот е подобар отколку парничната постапка. Како и да е, судиите мора тактички и мудро да ја извршат оваа задача на начин којшто нема да ја доведе во прашање нивната непристрасност.

ѓ. Повторно, во интерес на гарантирање на ефикасноста и праведноста на постапката, судиите мора да дадат јасни и детални образложенија за нивните пресуди, коишто колку што е можно повеќе треба да бидат разбирливи за странките. Тие треба да се обидуваат да избегнуваат користење на сложени зборови, во оние случаи кога има поедноставни синоними или да избегнуваат користење на цитати на странски јазици кога постојат идентични во јазикот на дадената земја. Како и да е, обврската да се дадат образложенија не е задолжителна. Во некои држави не е неопходно да се даде образложение во однос на некои специфични случаи, на пример, за пресудите по службена должност или пресудиите коишто се засноваат на одобрението на обвинетите (Германија), во оние случаи кога поротата била таа којашто одлучила по однос на случајот или во однос на прашања коишто се однесуваат на привремени или условни мерки (Малта), или во оние случаи каде што Апелациониот суд не ја променил одлуката на Окружниот суд (Шведска). Вообичаено, ваквите ситуации коишто отстапуваат од главниот принцип се дефинирани со закон, или во најмала мера се устанавени во долгогодишната практика на судовите.

е. Со цел, да се урамнотежи обврската којашто им е зададена на државите да обезбедат соодветна обука за судиите пред нивното назначување и за време на нивните кариери (Принцип III.1.a), судиите треба да учествуваат на каква било обука којашто е потребна за ефикасно и соодветно извршување на нивните должности. Впрочем, доколку земјите-членки им обезбедат можности и услови за обука, судиите треба истите да ги искористат. Оваа обврска повеќе се однесува со должноста да бидат во тек со промените во областа на законодавството или судската практика.

Принцип VI – Неуспешно извршување на обврските и дисциплински прекршоци

42. Овој последен принцип наметнува обврска врз судиите да ги користат нивните овластувања и да ги преземаат нивните одговорности. Како кој било друг претставник на некоја од гранките на државната власт, судиите се предмет на мониторинг на нивното почитување на оваа обврска.

43. Кога судиите нема да ги извршат нивните должности на ефикасен и правилен начин, мора да бидат преземени соодветни мерки. Таквите мерки, на пример, опфаќаат, во зависност од правната традиција на земјата, одземање на предметите од судијата, преместување на судијата на други судски должности во рамките на судот, финансиски санкции, како што се намалување на платата за еден одреден временски период или суспензија (видете го став 1 од овој принцип). Дури и без да се напомене, јасно е дека таквите мерки мора да се преземаат само во исклучителни ситуации, со цел, да се зачува судската независност. Оставено е на земјите-членки да одлучат кое е тоа соодветно тело за надзор на активностите на судиите, токму поради ова Препораката во ставот 3 само бара од земјите-членки „да размислат“ за воспоставување на посебно стручно/компетентно тело. Треба да биде предвидена можноста за поднесување на жалби до суд против одлуките донесени од страна на ова тело. Ова може да биде судско тело, но, во некои земји-членки други тела ја извршуваат оваа задача, на пример, министерствата за правда. Каква било мерка којашто е преземена од страна на надзорното тело мора да се заснова на почитувањето на независноста на судиите. На пример, на министерството не треба да му биде дозволено со изговор дека го користи своето надзорно овластување да одземе случај од судија, чијашто одлука најверојатно нема да биде во склад со желбите на администрацијата. Како и

да е, во оние случаи кога судијата се соочува со голем број на заостанати предмети од предметите коишто му биле доделени, претседателот на судот, повисоките судски власти или Министерството за правда можат да одлучат да отпочнат истрага за причините коишто довеле до таквата состојба. При вакви случаи, барањата за ефикасност на правдата не ја загрозуваат независноста на судијата.

44. Онаму каде што во согласност со домашните закони, судиите се осомничени дека направиле дисциплински прекршоци, клучно е каква било постапка којашто ќе биде преземена против нив треба да ја заштити нивната независност и телото коешто ќе ја преземе таквата постапка треба да биде независно и непристрасно. Во некои земји-членки, судијата којшто е осомничен дека направил дисциплински прекршок се изведува пред трибунал којшто е составен од судии или којшто е составен од судии и други лица коишто не припаѓаат на судството. Други земји-членки немаат вистински дисциплински судови или трибунали. Единствената дисциплинска санкција во тие земји е отпуштањето од служба. Во одредени земји само националниот парламент е овластен да ги отпушти судиите на повисоките судови од нивните позиции. Како заклучок: фактот дека трибуналот којшто ја спроведува дисциплинската постапка не потпаѓа под надлежност на судиите или не е предмет на одреден степен на влијание од страна на судиите не претставува извор на потешкотии, под услов да се почитуваат независноста на таквиот трибунал или тело и непристрасноста на постапката.

45. Ставот 2 ги зема предвид различните околности во кои судиите можат да бидат отстранети од нивната функција пред навршување на возраста којашто е предвидена за пензионирање.

46. Принципот на апсолутна сигурност на мандатот на судиите коишто се трајно назначени има за цел да ја гарантира нивната независност и да осигура дека трајно назначениот судија не може да биде отстранет од функцијата без постоење на валидни/оправдани причини, пред тој/таа да ја навршат возраста којашто е предвидена за задолжително пензионирање. Како и да е, некои земји-членки не гарантираат сигурност на мандатот се до навршување на возраста за пензионирање. Ова се однесува на оние случаи каде што судиите или мора да бидат повторно избрани по одреден временски период

или некои судии мора да поминат одреден „условен“ период, кога првпат ќе ги преземат нивните должности, за време на овој период тие можат да бидат отпуштени од служба.

47. Концептот на „валидни причини“ ги опфаќа случаите коишто се однесуваат на дисциплински прекршоци или неспособност за работа. Не треба дури ниту да се спомене дека за време на постапката за отпуштање/разрешување судиите ги уживаат истите права и процедурални гаранции како и секоја друга странка во постапката. Исто така, треба да се имаат предвид и Основните принципи на Обединетите нации.⁵

Настрана од принципот дека секој има право на фер и јавно судење во разумен временски рок од страна на независен и непристрастен трибунал/суд којшто е востановен со закон во согласност со Европската конвенција за човекови права, оваа Препорака се осврнува на некои од основните принципи за заштита на судската независност.

На пример: одлуките донесени од страна на судиите не треба да бидат предмет на какво било повторно разгледување надвор од какви било жалбени постапки коишто се утврдени со закон; условите во однос на функцијата на судиите и нивните плати треба да бидат гарантирани со закон; сите одлуки коишто се однесуваат на професионалната кариера на судиите треба да се засноваат на објективни критериуми и изборот и кариерата на судиите треба да се заснова на заслугите, имајќи ги предвид: квалификациите, интегритетот, способноста и ефикасноста. Во процесот на донесување на одлуки судиите треба да бидат независни и да имаат можност да постапуваат без какви било ограничувања, несоодветни влијанија, награди/подмитувања, притисоци, закани или мешања, директни или индиректни од кои било центри на моќ или од која било причина. Препораката, исто така, се осврнува и на работните услови на судиите и на одговорностите на судиите.

Белешка 1. Видете ја Препораката број П (87)18 која се однесува на поедноставувањето на кривичната правда.

Белешка 2. Основните принципи на Обединетите нации во однос на судство во ставот 10 утврдуваат дека: „Лицата кои што се избрани за вршење на судската функција треба да бидат личности со интегритет и способности со соодветна обука или квалификации во областа на правото. Кој било метод којшто се користи за избор/селекција на судството треба да обезбедува заштита од назначувања во судството од несоодветни мотиви. При изборот на судиите нема да има каква било дискриминација против одредено лице врз основа на раса, боја, пол, религија, политичко или друго мислење, национално или општествено потекло, имот, раѓање или статус, со исклучок на условот дека кандидатот за судиска функција мора да биде државјанин на засегнатата држава, којшто нема да се смета за дискриминациски“.

Белешка 3. Ставот V од Препораката број П (86)12 кој се однесува на мерките за спречување и намалување на преголемиот обем на работа на судовите предвидува „Воопштување, ако такво нешто веќе не е направено, на судење од страна на поединечен судија во прва инстанца во однос на сите прашања каде што вакво нешто е соодветно“.

Белешка 4. Видете ја, исто така, Препораката број П (86)12 на Комитетот на министри којашто се однесува на мерките за спречување и намалување на преголемиот обем на работа на судовите и, посебно, нејзиниот додаток (којшто содржи примери коишто се однесуваат на несудските задачи од коишто судиите во некои земји можат да бидат ослободени во согласност со специфичните околности во секоја од земјите).

Белешка 5. Ставот 19 од Основните принципи на Обединетите нации во однос на судството гласи: „Сите постапки за дисциплинска одговорност, суспензија или разрешување ќе бидат утврдени во согласност со установените стандарди за однесување во судството“.

ЕВРОПСКА ПОВЕЛБА ЗА СТАТУСОТ НА СУДИИТЕ И МЕМОРАНДУМ СО ОБЈАСНУВАЊА

Активности за унапредување и зајакнување консолидација на демократската стабилност

THEMIS ПЛАН

Проект број 3

Стразбур 8-10 јули 1998 година

ПРЕДГОВОР

Активностите коишто веќе многу години се преземаат во Советот на Европа во поглед на организирањето на правдата во демократските држави коишто се раководени од страна на принципот на владеење на правото, доведоа до тоа различните аспекти на прашањето за статусот на судиите да бидат разгледувани во многу навраќања. Ваквите состаноци коишто се одржаа во текот на изминатите години беа посветени на регрутирањето, односно изборот, обуката, кариерата и одговорностите на судиите, како и на дисциплинскиот систем којшто ги раководи судиите. Бројот на ваквите состаноци се зголеми на крајот на осумдесеттите години поради длабоките промени коишто се случија во Источна Европа.

Во 1997 година се роди идејата да се максимизираат резултатите од работата и дискусиите, со цел, да и се даде подобра „видливост“ на оваа работа и пред сè да се даде нов импулс на постојаните напори за подобрување на правните институции како клучен елемент на владеењето на правото.

Потребата да се состави предлог/нацрт на Европската повелба за Статутот на судиите беше потврдена во јули 1997 година, по одржувањето на Првата мултилатерална средба во Стразбур, посветена на статутите на судиите во Европа. На оваа средба имаше учесници од 13 држави од западна, централна и источна Европа, како и од Европската асоцијација на судии (EAJ) и Европската

асоцијација на судии за демократија и слобода (MEDEL). Учесниците искажаа желба Советот на Европа да ја даде неопходната рамка и поддршка во поглед на објаснувањето на Повелбата.

Врз основа на ваквите заклучоци, Директоратот за правни работи им го додели составувањето на Предлог-повелбата на тројца експерти од Франција, Полска и Обединетото Кралство.

Предлогот беше создаден пролетта 1998 година и беше претставен пред учесниците на Втората мултилатерална средба, којашто, исто така, се одржа во Стразбур од 8 до 10 јули 1998 година. На крајот на тридневната дискусија, текстот, откако претрпе одреден број на измени, едногласно беше усвоен.

Вредноста на оваа Повелба не е резултат на формален статус, којшто таа, всушност, и го нема, туку е во важноста и силината којашто нејзините автори имаа намера да и ја дадат на нејзината содржина. Темелното познавање и широката дистрибуција на Повелбата се клучни за исполнување на нејзините цели. Повелбата е насочена кон судиите, адвокатите, политичарите и општо кон секое лице коешто има интерес во владеењето на правото и демократијата.

ЕВРОПСКА ПОВЕЛБА НА СТАТУТОТ НА СУДИИТЕ

Учесниците на мултилатералната средба посветена на Статутот на судиите во Европа којашто беше организирана од страна на Советот на Европа од 8 до 10 јули 1998 година,

Имајќи го предвид членот 6 од Конвенцијата за заштита на човековите права и фундаментални слободи со којшто е предвидено дека „секој има право на фер и јавно судење во разумен временски рок од страна на независен и непристрасен трибунал/суд установен со закон“;

Имајќи ги предвид Основните принципи на Обединетите нации во однос на независноста на судството, коишто беа потврдени од страна на Генералното собрание на Обединетите нации во ноември 1985 година;

Осврнувајќи се на Препораката број П (94) 12 на Комитетот на министри до земјите-членки во однос на независноста, ефикасноста и улогата на судиите, и имајќи составено своја сопствена, задачите коишто таа ги искажува;

Сакајќи да го видат развојот на судската независност којашто е неопходна за зајакнување на надмоќта на законот и сакајќи заштитата на индивидуалните слободи во демократските земји, да биде поефективна;

Заклучоците коишто се однесуваат на неопходноста дека одредбите имаат за цел да ги обезбедат најдобрите гаранции во однос на стручноста, независноста и непристрасноста, треба да бидат прецизирани во формален документ којшто ќе биде наменет за сите европски држави;

Сакајќи да видат дека статутите на судиите во различните европски држави ги земаат предвид овие одредби како во конкретни услови би го осигурале највисокото ниво на гаранции;

Ја усвоија следнава Европска повелба во однос на Статутот на судиите.

1. ОПШТИ ПРИНЦИПИ

1.1. Статутот за судиите има за цел да ја осигури стручноста, независноста и непристрасноста, којашто секое лице оправдано ја очекува од страна на судовите на законот и од страна на секој судија на којшто му е доверена заштитата на неговите или нејзините права. Ја исклучува секоја одредба и секоја постапка којашто е одговорна за загрозување на довербата во таквата стручност, таквата независност и таквата непристрасност. Оваа повелба, во продолжение е составена од одредби коишто можат на најдобар начин да го гарантираат остварувањето на овие задачи. Нејзините одредби имаат за цел да го зголемат нивото на гаранции во различните европски држави. Тие не можат да ги оправдаат измените во националните статuti коишто водат кон намалување на нивото на гаранциите коишто веќе се постигнати во засегнатите земји.

1.2. Во секоја европска држава, фундаменталните принципи на Статутот на судиите се установени во вид на внатрешни норми на највисоко ниво и неговите правила се во вид на норми барем на законодавно ниво.

1.3. Во поглед на секоја одлука којашто влијае на изборот, регрутацијата, назначувањето, напредувањето во кариерата или прекинувањето на мандатот на судијата, статутот предвидува интервенција од страна на власта којашто е независна од извршните и законодавните власти, и во која барем една половина од нејзиниот состав се судии коишто се избрани од страна на нивните колеги со помош на методи коишто ја гарантираат најшироката можна застапеност на судството.

1.4. Статутот му дава на секој судија којшто смета дека неговите или нејзините права во согласност со дадениот статут, или поопшто кажано неговата или нејзината независност, или независноста на правната постапка се загрозени или занемарени на кој било начин, можност да се обрати до таква независна власт, којашто има на располагање ефективни средства за исправање на состојбата или има можност за предлагање на правни лекови.

1.5. Судиите мора да покажат, при вршењето на нивните должности, достапност, почит кон поединците и грижа во одржувањето на

високото ниво на стручност коешто го бара одлучувањето по однос на случаите во секоја прилика – одлуки од коишто зависи гарантирањето на индивидуалните права и во однос на тајноста на информациите коишто им се доверени на нив во текот на постапката.

1.6. Државата има должност да осигура дека судиите ќе ги имаат на располагање средствата коишто им се неопходни за извршување на нивните задачи на соодветен начин и посебно дека ќе можат да се справат со случаите во разумен временски рок.

1.7. Професионалните организации коишто се воспоставени од страна на судиите и на коишто сите судии можат слободно да им се придружат имаат значаен придонес во заштитата на овие права коишто им се доделени на нив од страна на нивниот статут, посебно во однос на властите и телата коишто се вклучени во донесувањето на одлуките коишто се однесуваат на нив.

1.8. Судиите се поврзани преку нивните претставници и нивните професионални организации во поглед на одлуките коишто се однесуваат на раководењето на судовите и на утврдувањето на нивните средства и нивното распределување на национално и локално ниво. Тие се консултирани на истиот начин и во однос на плановите за измена на нивниот статут и за одредување на условите за нивната плата и нивното социјално осигурување.

2. ИЗБОР, РЕГРУТАЦИЈА, ПОЧЕТНА ОБУКА

2.1. Правилата на Статутот коишто се однесуваат на изборот и регрутацијата на судиите од страна на независно тело или одбор го засноваат изборот на кандидати на нивната способност слободно и непристрасно да ги проценат правните прашања коишто ќе им бидат препратени на нив и да го применат законот во поглед на овие прашања почитувајќи го индивидуалното достоинство.

Статутот ја исклучува можноста кој било кандидат да биде одбиен само поради неговиот или нејзиниот пол или етничко или општествено потекло или по основ на неговите или нејзините филозофски или политички размислувања или религиозни убедувања.

2.2. Статуот содржи одредба којашто се однесува на условите коишто ја гарантираат способноста за специфично извршување на судиските должности, а којашто одредба се однесува на образовните квалификации или претходното искуство.

2.3. Статуот ја осигурува, со помош на соодветна обука на трошок на државата, подготовката на избраните кандидати за ефективно извршување на судиските должности. Власта којашто беше спомената во ставот 1.3 ја гарантира соодветноста на програмите за обука и на организацијата којашто ќе ги спроведува, имајќи ги предвид барањата во поглед на отвореноста, стручноста и непристрасноста со коишто е обврзано извршувањето на судиските должности.

3. НАЗНАЧУВАЊЕ И НЕОТСТРАНЛИВОСТ

3.1. Одлуката да се назначи избраниот кандидат за судија и тој или таа да се доделат на одреден трибунал се носат од страна на независната власт којашто беше посочена во ставот 1.3 од оваа Повелба или се носат на нејзин предлог, или препорака, или со нејзина согласност или постапувајќи по мислење дадено од нејзина страна.

3.2. Статутот ги определува условите под коишто претходните активности на кандидатот или оние во кои се вклучени неговите или нејзините роднини можат да бидат причина за поттикнување на оправдани и објективни сомневања во однос на непристрасноста и независноста на засегнатиот кандидат, коишто претставуваат пречка за неговото или нејзиното назначување во даден суд.

3.3. Онаму каде што постапката за регрутација предвидува пробен период, којшто е неопходно да биде краток, после назначувањето/номинарањето на функцијата, но, пред потврдувањето на трајна основа, или во оние случаи каде што регрутацијата се врши за одреден ограничен период со можност за обновување, одлуката да не се направи трајно назначување или да не се обнови може да биде донесена само од власта којашто беше посочена во ставот 1.3 од оваа повелба, или на нејзин предлог, или на нејзина препорака, или со нејзина согласност или постапувајќи по нејзино мислење. Одредбите од ставот 1.4 од оваа повелба, исто така, се применливи во однос на поединци коишто подлежат на пробен период.

3.4. Во принцип, судија којшто извршува функција не може да биде назначен на друга функција во судството или да биде назначен на друго место, дури ни по пат на унапредување, без искажана слободна согласност за такво нешто. Исклучок од овој принцип е дозволен само во случај каде што преместувањето е направено и е изречено по пат на дисциплинска санкција, во случај на законска измена на судскиот систем и во случај на привремено назначување во соседен суд, со цел, негово зајакнување. Максималното времетраење на ваквото назначување е стриктно ограничено со статутот, без какви било предрасуди во однос на примената на одредбите од ставот 1.4 од оваа повелба.

4. РАЗВОЈ/УНАПРЕДУВАЊЕ НА КАРИЕРА

4.1. Во оние случаи кога не се заснова на возраста, системот за унапредување се заснова исклучително на квалитетите и заслугите коишто се забележани во извршувањето на должностите коишто му се доверени на судијата, со помош на објективни процени извршени од страна на еден или повеќе судии и разгледани заедно со засегнатиот судија. Потоа, одлуките за унапредување се објавени од страна на власта којашто беше посочена во ставот 1.3 од оваа повелба, или со нејзина согласност. Оние судии коишто нема да бидат предложени за унапредување мора да имаат право да поднесат жалба пред оваа власт.

4.2. Судиите слободно извршуваат активности коишто се надвор од нивниот судски мандат, вклучувајќи ги и оние коишто се олицетворение на нивните права како граѓани. Оваа слобода не може да биде ограничена освен во оние случаи кога таквите активности не се соодветни со довербата во, или со непристрасноста или со независноста на судијата, или со неговата или нејзината задолжителна достапност да се справи на внимателен начин и во разумен временски рок со прашањата коишто се наоѓаат пред него или нејзе. Извршувањето на надворешни активности, освен литературни или уметнички, коишто ќе доведат до зголемување на приходите, мора да подлежат/да бидат предмет на претходно одобрување на условите коишто се образложени во статутот.

4.3. Судиите мора да се воздржат од какво било однесување, дејствување или од какво било изразување коешто ќе има ефективно влијание на довербата во нивната непристрасност и во нивната независност.

4.4. Статутот им гарантира на судиите одржување и проширување на нивните знаења, технички како и општествени и културни коишто им се потребни за извршување на нивните должности, преку редовен пристап до обука, за којашто плаќа државата и којашто ја осигурува нејзината организација, при што ги почитува условите коишто се пропишани во ставот 2.3 од оваа повелба.

5. ОДГОВОРНОСТ

5.1. Занемарувањето од страна на судијата на една од должностите коишто се експлицитно дефинирани од страна на статутот, може само да претставува основа за изрекување на санкција којашто ќе следува после одлуката којашто ќе биде донесена после даден предлог, препорака или во согласност со трибуналот/судот или власта којашто составена од барем една половина од избрани судии, во рамките на постапка за карактерот, којашто опфаќа детално сослушување на странките и во којашто засегнатиот судија мора да има право да биде застапуван. Опсегот на санкции коишто можат да бидат изречени/наметнати е установен во статутот и нивното наметнување подлежи на принципот на пропорционалност. Како што е предвидено во оваа повелба, одлуката којашто е донесена од страна на извршната власт, на судот или на власта којашто ја изрекува санкцијата, може да биде обжалена до повисоките судски власти.

5.2. Надоместокот за нанесена штета којашто е неоправдано претрпена како резултат на одлука или однесување на судија при извршувањето на неговите или нејзините должности е гарантирано од страна на државата. Статутот може да определи дека државата има можност да побара, во рамките на фиксно ограничување, надоместок од страна на судијата по пат на правна постапка, доколку станува збор за големо и неопростиво прекршување на правилата коишто го раководат извршувањето на судиските должности. Поднесувањето на таквото барање до надлежниот суд мора да биде предмет на претходна согласност од страна на власта којашто беше посочена во ставот 1.3 од оваа повелба.

5.3. Секој поединец мора да има можност за поднесување без посебни формалности на жалба во однос на погрешна процена на правдата во даден случај до независно тело. Ова тело има овластување доколку внимателната и деталната проверка покаже несомнена негрижа од страна на судијата, во согласност со ставот 5.1 од оваа повелба да го препрати прашањето до дисциплинските власти или во најмала мера да и предложи такво препраќање на власта којашто вообичаено е надлежна за вршење на ваков вид на препраќања во согласност со статутот.

6. ПЛАТА И СОЦИЈАЛНО ОСИГУРУВАЊЕ

6.1. Судиите коишто извршуваат судиски функции во професионално својство имаат право на плата, чијашто висина е одредена на начин да ги заштити од притисоци коишто се насочени на вршење на влијание на нивните одлуки и општо земено на нивното однесување во рамките на нивната надлежност, со тоа наштетувајќи им на нивната независност и непристрасност.

6.2. Платите може да варираат во зависност од должината на службата, од природата/карактерот на должностите на коишто судиите се назначени да ги извршуваат во професионално својство и важноста на задачите коишто им се наметнати на нив, проценети во согласност со транспарентни услови.

6.3. Статутот обезбедува гаранции за судиите коишто постапуваат во професионално својство во однос на социјалните ризици коишто се поврзани со болест, мајчинство, неспособност, старост или смрт.

6.4. Посебно, статутот осигурува дека судиите коишто ја достигнале законски предвидена возраст за пензинирање во областа на судството, извршувајќи ги нивните судиски должности за определен фиксен период, ќе се стекнат со старосна пензија, чијшто износ мора да биде што е можно поблизок до износот на нивната последна плата како судии.

7. ПРЕКИНУВАЊЕ НА ФУНКЦИЈАТА

7.1. Судијата трајно престанува да ја извршува својата функција со: поднесување на оставка, медицинско уверение за физичка неспособност, навршување на старосната граница предвидена за пензионирање, истекот на законски утврдениот фиксен временски мандат или отпуштање од служба изречено во рамките на процедурата предвидена со ставот 5.1 од оваа повелба.

7.2. Настанувањето на една од причините предвидени со ставот 7.1 од оваа повелба, со исклучок на навршувањето на старосната граница предвидена за пензионирање или истекот на фиксниот временски мандат, мора да биде верификувана од страна на власта посочена во ставот 1.3 од оваа повелба.

МЕМОРАНДУМ СО ОБЈАСНУВАЊА НА ЕВРОПСКАТА ПОВЕЛБА НА СТАТУТОТ НА СУДИИТЕ

1. ОПШТИ ПРИНЦИПИ

Одредбите од Европската повелба ги опфаќаат не само професионалните туку и непрофесионалните судии, затоа што е важно сите судии да уживаат одредени заштитни механизми коишто се однесуваат на нивното регрутирање, неспоивост, однесувањето надвор и прекинувањето на нивниот мандат.

Како и да е, Повелбата, исто така, утврдува специфични одредби во однос на професионалните судии и, всушност, оваа особеност е својствена за одредени концепти како што е кариерата.

Одредбите од Повелбата се однесуваат на Статутот за судиите од сите надлежности каде што луѓето се повикани да ги поднесат нивните случаи или на коишто се повикуваат за да го решат нивниот случај, без оглед дали станува збор за граѓанска, кривична, управна или друга надлежност.

1.1. Повелбата настојува да ја дефинира содржината на статутот којшто е наменет за судиите, врз основа на задачите коишто треба да се постигнат: да се осигура стручноста, независноста и непристрасноста којашто сите членови на јавноста имаат право да ја очекуваат од судовите и од судиите на коишто им е доверена заштитата на нивните права. Затоа, Повелбата сама по себе не претставува крај, туку таа повеќе претставува средство коешто ќе им гарантира на поединците чиишто права треба да бидат заштитени од страна на судовите и судиите постоење на неопходните заштитни механизми во поглед на ефективност на таквата заштита.

Овие заштитни механизми во поглед на правата на поединците се гарантирани од страна на судската стручност, во смисла на способност, независност и непристрасност. Овие се позитивни насоки затоа што судскиот статут мора да тежнее да ги гарантира нив; како и да е, тие, исто така, се и негативни затоа што статутот не смее да содржи каков било елемент којшто може сериозно да влијае врз довербата на јавност во таквата стручност, независност и непристрасност.

Се постави прашањето дали одредбите од Повелбата треба да бидат задолжителни, односно дали да биде задолжително тие да бидат содржани во националните статuti коишто го регулираат судството, или дали тие треба да имаат сила на препораки, така што различните препораки кои се сметаат способни за обезбедување на еднакви гаранции би можеле да бидат имплементирани на нивно место.

Вториот пристап може да се оправда со колебањето да се критикуваат националните системи, каде што долгогодишната и доброустановена практика има обезбедено ефективни гаранции за законска заштита на судството, дури и во оние случаи кога системот едвај споменува таква заштита.

Како и да е, исто така, имаше дискусии дека во добар дел од државите, вклучувајќи ги и новите земји-членки на Советот на Европа, коишто не го регулираат искористувањето на овластувањата од страна на политичките власти во делот на назначувањето, распределувањето, унапредувањето или укинувањето на функциите на судиите, заштитните механизми коишто се однесуваат на стручноста, на зависноста и непристрасноста се неефективни.

Поради ова, иако одредбите на Повелбата, всушност, не се задолжителни, тие се претставени како оптимални средства за осигурување дека горенаведените цели ќе бидат исполнети.

Многу од одредбите на Повелбата се неприменливи во однос на системите каде што судиите се директно избрани од страна на граѓаните. Ќе беше невозможно да се состави Повелба составена исклучително од одредби коишто се применливи во таквите изборни системи, затоа што ова ќе го намалеше текстот до најмалиот заеднички именител. Ниту, пак, Повелбата има за цел „поништување“ на таквите изборни системи, бидејќи онаму каде што тие постојат, граѓаните од засегантите земји можеби на нив гледаат како на „типично демократски“. Можеме да кажеме дека одредбите се однесуваат колку што е можно тоа на системите во кои носителите на судиски функции се избираат. На пример, одредбите, пропишани со ставовите 2.2 и 2.3 (првата реченица) сигурно се применливи во такви системи, за коишто обезбедуваат високо-соодветни заштитни механизми.

Одредбите на Повелбата имаат за цел да го подигнат нивото на гаранции во различните европски држави. Важноста на ваквото подигање ќе зависи од нивото коешто е веќе постигнато во дадената држава. Но, одредбите од Повелбата на кој било начин не смеат да послужат како основа за промена на националните статuti, како би се постигнало сосема спротивното, да се намали нивото на гаранции коишто веќе се постигнати во која било дадена држава.

1.2. Фундаменталните принципи коишто го сочинуваат Статутот на судиите, ги определуваат заштитните механизми во поглед на стручноста, независноста и непристрасноста на судиите и судството мора да бидат содржани во нормативните правила на највисоко ниво, тоа претставува Уставот кога станува збор за европските земји коишто имаат установено ваков вид на основен текст. Правилата содржани во статутот вообичаено се пропишани и на законодавно ниво, коешто, исто така, претставува највисоко ниво во државите со флексибилни устави.

Условот да се чуваат фундаменталните принципи и правила во законодавството или во Уставот ги заштитува вторите од нивно изменување по кратка постапка којашто не е соодветна за прашањата коишто се изложени на ризик. Посебно, онаму каде што фундаменталните принципи се чуваат и се заштитени со Уставот, тоа спречува усвојување на закони коишто имаат за цел нивно прекршување.

Во наложувањето дека овие принципи мора да бидат вклучени во домашните правни системи, Повелбата не прејудира дека почитувањето според таквите системи е задолжително за заштитните одредби коишто се востановени во меѓународните инструменти коишто се обврзувачки за европските држави. Ова е посебно точно затоа што Повелбата ја има главната улога помеѓу ваквите одредби како извор на инспирација, како што и беше наведено во преамбулата.

1.3. Повелбата предвидува интервенција на тело коешто е независно од извршната и законодавната власт во оние случаи кога е потребна одлука во врска со изборот, регрутацијата или назначувањето на судиите, развојот на нивните кариери или престанувањето на нивните мандати.

Начинот на изразување којшто е употребен во оваа одредба има за цел да опфати што е можно поголем спектар на ситуации, чијшто опсег се движи од едноставно давање на совет на извршното или законодавното тело до вистински одлуки донесени од страна на назависното тело.

Овде се водеше сметка за одредените разлики коишто постојат во националните системи. На некои земји ќе им биде тешко да прифатат постоење на независно тело коешто треба да го замени политичкото тело коешто е одговорно за назначувањата. Како и да е, условот дека во вакви случаи треба барем да се добие препорака или мислење од независното тело, несомнено ќе биде голем поттик, ако не и вистинска обврска за создавање на официјално тело за назначување. Во духот на Повелбата, препораките и мислењата дадени од страна на независното тело не претставуваат гаранции дека истите генерално ќе бидат исполнети во практика. Политичките или административните власти коишто не се придржуваат до таквите препораки или мислења, треба барем да бидат обврзани да ги обелоденат нивните причини за одбивањето да постапат во согласност со препораките или мислењата.

Начинот на изразување којшто е употребен во оваа одредба од Повелбата, исто така, му овозможува на независното тело да интервенира или со искрено и отворено мислење, официјално мислење, препорака, предлог или вистинска одлука.

Се покрена прашањето за членството во ваквото независно тело. Повелбата во овој момент прецизира дека барем една половина од членовите на телото треба да бидат судии избрани од страна на нивните колеги, што значи дека повелбата ниту сака да дозволи судиите да бидат малцинство во независното тело ниту, пак, да бара од нив тие да бидат мнозинство. Имајќи ги предвид различните филозофски идеи и дебати во европските држави, назнаката од минимум 50% од членовите да бидат судии се појави како резултат на потребата да се обезбеди разумно високо ниво на заштитни механизми, а во исто време да се почитуваат и другите размислувања во однос на овој принцип коишто преовладуваат во различните национални системи.

Во Повелбата е наведено дека судиите коишто се членови на независното тело треба да бидат избрани од страна на нивните

колеги, врз основа на тоа што неопходната независност на ова тело ја исклучува можноста за избор или назначување на неговите членови од страна на политичките власти коишто припаѓаат или на извршната или на законодавната власт.

Би постоел ризик за партиско-политичка пристрасност во назначувањето и улогата на судиите во една таква процедура. Од судиите коишто се членови на независното тело се очекува посебно да се воздржат од барање на услуги од политичките партии или тела, во оние случаи кога тие се назначени или избрани од страна на таквите партии или преку нив.

На крај, без да се инсистира на каков било посебен систем на гласање, Повелбата посочува дека методот којшто ќе се користи за избор на судиите за членови на ова тело мора да ја гарантира најшироката можна застапеност на судиите.

1.4. Повелбата го заштитува „правото на жалба“ на кој било судија којшто смета дека неговите или нејзините права во согласност со статутот или општо независноста или независноста на правната постапка е загрошена или прекршена на кој било начин, на начин што тој или таа може да го препрати прашањето до независно тело како што беше опишано погоре.

Ова значи дека судиите не се оставени беспомошни во случаите на прекршување на нивната независност. Правото на жалба претставува неопходен заштитен механизам, затоа што би било само посакувано размислување да се установат принципи за заштита на судството, доколку тие постојано не се поткрепени со механизми коишто ќе ја гарантираат нивната ефективна имплементација. Интервенцијата од страна на независното тело пред да се донесе каква било одлука во однос на индивидуалниот статус на судијата, нужно не ги опфаќа сите можни ситуации во коишто неговата или нејзината независност е засегната, и затоа од клучно значење е да се осигура дека судиите можат на своја сопствена иницијатива да се обратат до ваквото тело.

Повелбата наложува дека на начинот на којшто е предвидено, независното тело мора да има овластување да ја поправи состојбата којашто влијае на независноста на судијата самостојно или да предложи надлежните власти да ја поправат настанатата ситуација.

Овој метод ја имаше предвид разликоста на националните системи и дури и отворената препорака од страна на независното тело во дадена ситуација претставува значаен поттик за засегнатата власт да ја исправи ситуацијата којашто е обжалена.

1.5. Повелбата ги пропишува главните должности на судијата во извршувањето на неговата или нејзината функција; „корисноста/достапноста“ се однесува и на времето коешто е потребно соодветно да се пресуди во дадените случаи и се однесува на вниманието и на спремноста/претпазливоста коишто очигледно се потребни за извршување на вакви важни должности, затоа што одлуката на судијата е таа којашто ги заштитува индивидуалните права. Почитувањето на поединците е посебно важно од позиција на овластувањата што ги поседува судијата, посебно затоа што поединците често пати се чувствуваат многу ранливи кога ќе се соочат со правниот систем. Овој став, исто така, ја споменува обврската на судијата да ја почитува и доверливоста на информациите коишто тој или таа ќе ги дознаат за време на постапките. Овој став завршува со тоа што потенцира дека судиите мора да осигураат дека тие ќе го одржат високото ниво на стручност коешто го бараат расправите по однос на случаите. Ова значи дека високото ниво на стручност и способност е постојан услов/постојана обврска за судиите при разгледувањето и одлучувањето по предметите, и, исто така, дека тој или таа мораат да го одржат ова високо ниво, ако е неопходно и преку посетување на обука. Како што е и потенцирано во продолжението на текстот судиите мора да имаат пристап до можности за обука.

1.6. Повелбата јасно става на знаење дека државите имаат должност да осигураат дека судиите ќе ги имаат на располагање сите средства коишто им се неопходни за извршување на нивните задачи на соодветен начин и посебно оние коишто им се потребни за постапување по случаите во разумен временски период.

Без јасно назначување на оваа обврска којашто е одговорност на државата, оправдувањата на предлозите коишто се однесуваат на обврската на судиите ќе бидат влошени.

1.7. Повелбата ја признава улогата на професионалните здруженија формирани од страна на судиите, кон коишто сите судии можат слободно да се придружат, што претставува исклучување на каква

било форма на законска дискриминација наспроти правото за приклучување кон ваквите здруженија. Исто така, потенцира дека ваквите здруженија придонесуваат посебно во одбраната на статутарните правила на судиите пред оние власти и тела коишто можеби се вклучени во донесувањето на одлуките коишто имаат влијание врз нив. Затоа, на судиите не може да им се забрани да формираат или да се приклучуваат кон вакви професионални здруженија.

Иако Повелбата не ги назначува овие асоцијации за единствените коишто се надлежни за одбраната на статутарните права на судиите, таа посочува дека нивниот придонес во таквата одбрана пред властите или телата коишто се вклучени во донесувањето на одлуки коишто влијаат врз судиите, мора да биде признаена и почитувана. Ова се применува *inter alia*, на независната власт којашто беше посочена во ставот 1.

1.8. Повелбата предвидува дека судиите треба да бидат застапувани преку нивните претставници, посебно оние коишто се членови на власта којашто беше посочена во ставот 1.3 и преку нивните професионални здруженија, при донесувањето на какви било одлуки коишто се однесуваат на управувањето со судовите, определувањето на буџетските ресурси на судовите и имплементацијата на таквите одлуки на локално и национално ниво.

Без препорачување на каква било посебна законска форма или степен на ограничување, оваа одредба предвидува дека судиите треба да бидат дел од постапката за одредување на севкупниот судски буџет и на ресурсите коишто се наменети за поединечните судови, коешто навестува потреба од воспоставување на постапки на консултација и застапување на национално и на локално ниво. Ова во поширока смисла се применува и во однос на управувањето на правдата и со судовите. Повелбата не пропишува дека судиите треба да бидат одговорни за таквото управување, но, од нив бара да не бидат изоставени од процесот на донесување на административни одлуки.

Консултациите со судиите преку нивните претставници или преку професионалните здруженија во однос на каква било предложена измена на нивниот статут или во однос на каква било промена којашто е предложена во поглед на основата врз којашто се

одредува нивната плата или предложени промени на социјалната заштита, вклучувајќи ја и нивната старосна пензија треба да осигураат дека судиите нема да бидат изоставени од процесот на донесување на одлуки во овие области. Како и да е, Повелбата не овластува прекршување на овластувањата за донесување одлуки коишто им се доверени на националните тела коишто се одговорни за ваквите прашања во согласност со Уставот.

2. ИЗБОР, РЕГРУТАЦИЈА, ПОЧЕТНА ОБУКА

2.1. Кандидатите за судии мора да бидат избрани од страна на независно тело или одбор.

Повелбата не бара последното/второто да биде независната власт којашто беше посочена во ставот 1.3, што значи, на пример, дека проверката или одборите за избор можат да се користат, под услов истите да се независни. Во практика, постапката за избор често пати е одвоена од конечната постапка за назначување. Важно е да се прецизираат посебните заштитни механизми коишто ја придружуваат постапката на селекција/избор.

Изборот којшто ќе биде направен од страна на тело задолжено за селекција мора да се заснова на критериуми коишто се важни за карактерот на должностите коишто ќе се извршуваат.

Главната цел мора да биде да се проценат способностите на кандидатот независно да ги проценува случаите по коишто постапуваат судиите, коешто подразбира способност за независно размислување. Способноста да се покаже непристрасност во извршувањето на судиските функции, исто така, претставува клучен елемент. Способноста да се примени законот се однесува и на познавањето на правото и на способноста истото да се примени во практика, коишто се две различни работи.

Телото коешто е задолжено за избор/селекција мора да се осигура дека однесувањето на кандидатот како судија ќе се заснова на почитување на човечкото достоинство, коешто е клучно во средбите помеѓу лицата коишто се наоѓаат на позиции на моќ и странките во судскиот процес, коишто често пати се лица коишто се наоѓаат во големи потешкотии.

На крај, изборот, односно, селекцијата не смее да се заснова на дискриминациски критериуми коишто се однесуваат на полот, етничкото или социјалното/општественото потекло, филозофските или политичките размислување или религиозните убедувања.

2.2. Како би ја осигурале способноста за извршување на должностите коишто со себе ги носи судиската функција, правилата на селекција и регрутација мора да имаат пропишано услови во однос

на потребните квалификации и претходното искуство. Ова се однесува на оние системи каде што регрутацијата е условена со одреден број на години на правно или судско искуство.

2.3. Природата на судиската функција, којашто бара судијата да интервенира во сложени ситуации, коишто често пати се тешки од аспект на човечкото достоинство, е таква што „апстрактната“ верификација на способностите за вршење на таква функција не е доволна.

Затоа, кандидатите коишто се избрани за извршување на судиските функции мора да бидат подготвени за извршување на задачата со помош на соодветна обука, којашто мора да биде финансирана од страна на државата.

Одредени мерки на претпазливост мора да бидат преземени при подготовката на судиите за донесување на независни и непристрасни одлуки, каде што способноста, непристрасноста и неопходната отвореност се гарантирани и во содржината на програмите за обука и во функционирањето на телата коишто ги имплементираат. Токму заради ова, Повелбата предвидува дека власта којашто беше посочена во ставот 1.3 мора да ја осигура соодветноста на програмите за обука, како и соодветноста на организацијата којашто ги имплементира, имајќи ги предвид барањата за отвореност, стручност и непристрасност коишто се поврзани со извршувањето на судиските должности. Споменатата власт мора да ги има на располагање ресурсите коишто и се потребни за таквото осигурување. Во согласност со ова, правилата коишто се пропишани во статутот мора да прецизираат постапка за надзор од страна на ова тело во однос на засегнатите барања коишто се однесуваат на програмите и нивната имплементација од страна на телата задолжени за спроведување на обуката.

3. НАЗНАЧУВАЊЕ И НЕОТСТРАНЛИВОСТ

3.1. Националните системи може да направат разлика или поделба на дефинитивната постапка на селекција/избор и постапките за назначување на судија и негово или нејзино распределување во одреден суд. Треба да се забележи дека одлуките за назначување или за распределување на судии се носат од страна на независната власт којашто беше посочена во ставот 1.3 од оваа повелба или се носат на нејзин предлог или на нејзина препорака или со нејзина согласност или постапувајќи по мислење дадено од нејзина страна.

3.2. Повелбата се справува и со прашањето на неспоивост. Ја отфрли хипотезата за апсолутна неспоивост, затоа што тоа ќе ги попречи судските назначувања врз основа на претходните активности на кандидатите или претходните активности на нивните роднини. Од друга страна, повелбата смета дека кога судијата треба да биде назначен во определен суд, мора да се имаат предвид гореспоменатите околности, онаму каде што тие можат да предизвикаат оправдани и објективни сомневања во однос на неговата или нејзината непристрасност и независност.

На пример, адвокат којшто претходно ја извршувал адвокатската професија во даден град не може никако веднаш да биде назначен за судија во судот во истиот град. Исто така, тешко е да се замисли судија да биде назначен во суд во даден град во којшто неговата сопруга или нејзиниот сопруг или неговите/ нејзините родители, на пример, ја извршуваат функцијата градоначалник или се избрани за членови на парламентот. Затоа, онаму каде што судиите треба да бидат назначени во даден суд, релевантниот статут мора да ги има предвид ситуациите коишто ќе бидат одговорни за предизвикување на оправдани и објективни сомневања во однос на нивната независност и непристрасност.

3.3. Постапката за регрутација во некои национални системи предвидува пробен период пред да биде направено трајното судско назначување, а другите ги регрутираат судиите со договори на фиксен временски период, коишто можат да бидат обновени.

Во вакви случаи одлуката да не се направи трајно назначување или да не се обнови договор може да биде донесена само од страна на независната власт посочена во ставот 1.3 од оваа Повелба или

ваквите одлуки можат да бидат направени по нејзин предлог или препорака или постапувајќи по нејзино мислење. Јасно е дека постоењето на пробните периоди или условите за обновување на договорите претставуваат потешкотии ако не и опасности од гледна точка на независноста и непристрасноста на засегнатиот судија, којшто се надева дека ќе биде трајно назначен на функцијата или се надева дека ќе биде обновен неговиот или нејзиниот договор.

Поради ова мора да се обезбедат заштитни механизми преку интервенција на независната власт. Што се однесува до квалитетот како судија на лицето коешто е предмет на пробниот период, тоа може да биде предмет за дискусија. Повелбата пропишува дека правото да се обрати до независната власт како што е определено во ставот 1.4 е применливо во однос на ваквите лица.

3.4. Повелбата ја заштитува неотстранливоста на судиите, што значи дека судија не може да биде назначен во друг суд или да му бидат сменети неговите или нејзните должности без негова или нејзина согласност.

Како и да е, мора да бидат дозволени исклучоци, онаму каде што преместувањето се прави во рамките на дисциплинска постапка, во оние случаи кога се случува законска реорганизација на судскиот систем, којашто, на пример, опфаќа затворање на даден суд или потребно е привремено преместување како би му се помогнало на соседен суд. Во последниов случај, времетраењето на привременото преместување мора да биде ограничено од страна на важечкиот статут. Меѓутоа, бидејќи проблемот на преместување на судија без неговата или нејзината согласност е крајно осетлив, треба да се има предвид дека во согласност со условите на ставот 1.4 тој или таа имаат општо право да се жалат пред независна власт, којашто може да ја испита законитоста на преместувањето. Всушност, ова право на жалба, исто така, може да се користи за исправање на ситуациите коишто не се посебно предвидени во одредбите на Повелбата, во оние случаи каде што судијата има толку голем обем на работа, што тој/таа во практика не е во можност нормално да ги исполни неговите или нејзините обврски.

4. РАЗВОЈ/УНАПРЕДУВАЊЕ НА КАРИЕРА

4.1. Освен во оние случаи каде што судиите се унапредуваат исклучително врз основа на должината на службата, систем којшто Повелбата на ниту еден начин не го исклучува, затоа што се смета дека истиот обезбедува многу ефективна заштита на независноста, но којшто претполага дека во засегнатите земји постои апсолутно гарантирана регрутација со висок квалитет, важно е да се осигура дека судиската независност и непристрасност нема да бидат повредени во областа на унапредувањето. Мора да се прецизира дека овде има две потенцијални прашања: судии коишто неоправдано не се унапредени и судии коишто се неоправдано унапредени.

Токму затоа, Повелбата ги дефинира критериумите за унапредување, исклучително како квалитетите и заслугите коишто биле забележани во извршувањето на судиските должности со помош на објективни процени направени од страна на еден или повеќе судии и разгледани заедно со засегнатиот судија.

Потоа, одлуките коишто се однесуваат на унапредувањата се носат врз основа на овие процени, по пат на даден предлог од страна на независната власт којашто беше посочена во ставот 1.3 од оваа Повелба или по нејзина препорака, или со нејзина согласност или постапувајќи по мислење дадено од нејзина страна. Изричито е наведено дека судијата којшто е предложен за унапредување и е предмет на испитување од страна на независната власт, мора да има право да го образложи неговиот или нејзиниот случај пред истата оваа власт.

Очигледно е дека одредбите од ставот 4.1 не се наменети да бидат применувани во системи каде што судиите не се унапредуваат и каде што нема судска хиерархија, системи коишто, исто така, од овој аспект имаат висок степен на заштита на судската независност.

4.2. Повелбата во овој став се осврнува и на активностите коишто се одвиваат паралелно со вршењето на судиската функција, таа определува дека судиите можат слободно да извршуваат активности надвор од нивниот судски мандат, вклучувајќи ги и оние коишто се олицетворение на нивните права како граѓани. Оваа слобода којашто го сочинува овој принцип може да не познава ограничувања, сè до оној момент кога судиите ќе се впуштат во

извршување на надворешни активности коишто не се соодветни или со довербата на јавноста во нивната непристрасност и независност или со достапноста којашто е потребна за постапување со неопходната грижа и во разумен временски рок по предметите коишто се поднесени до нив.

Повелбата не презицира ниту еден вид на активност. Негативните ефекти на надворешните активности врз условите во коишто се извршуваат судиските должности мора да бидат прагматично проценети. Повелбата предвидува дека судиите треба да бараат одобрување за вклучување во активности, освен во литературни/книжевни или уметнички, доколку за таквите активности тие ќе се стекнат со надоместок.

4.3. Повелбата се осврнува и на прашањето што понекогаш се нарекува и „судиска дискреција“. Таа зазема позиција којашто потекнува од членот 6 од Европската конвенција за човекови права и од практиката на Европскиот суд за човекови права, одредувајќи дека судиите мора да се воздржат од какво било однесување, дејство или изразување коешто најверојатно ќе има влијание врз довербата на јавноста во нивната непристрасност и независност. Навраќањето на ризикот таквата доверба да биде поткопана спречува каква било претерана вкочанетост/строгост којашто би резултирала со тоа судијата да биде отфрлен од страна на општеството.

4.4. Повелбата го определува „и правото на судијата за обука за време на извршувањето на функцијата“. Судиите мора да имаат редовен пристап до курсевите за обука коишто се организираат на трошок на јавноста, а коишто се насочени кон осигурување дека судиите ќе ги задржат и подобрат нивните технички, општествени/социјални и културни вештини. Државата мора да се осигура дека таквите програми за обука се организирани на начин којшто ги почитува условите предвидени во ставот 2.3 коишто се однесуваат на улогата на независната власт којашто беше посочена во ставот 1.3 како би се гарантирала соодветноста на содржината на курсевите за обука и во однос на функционирањето на телата коишто ги спроведуваат таквите курсеви во поглед на условите за отвореност, стручност и непристрасност.

Дефиницијата на овие гаранции којашто е пропишана во ставовите 2.3 и 4.4 во поглед на обуката е многу флексибилна, овозможувајќи

истите да бидат приспособени на различните национални системи за обука: универзитети за обука раководени од страна на Министерството за правда, институти коишто работат под високиот совет на судии, приватни правни фондации итн.

5. ОДГОВОРНОСТ

5.1. Овде Повелбата се осврнува на дисциплинската одговорност на судиите, почнувајќи со принципот на законитост на дисциплинските санкции, наведувајќи дека единствената оправдана и валидна причина за наметнување на санкции претставува неуспехот да се изврши една од должностите коишто експлицитно се дефинирани во Статутот на судиите и дека опсегот на применливите санкции мора да биде пропишан во Статутот на судиите.

Понатаму, Повелбата предвидува гаранции во поглед на дисциплинските сослушувања: дисциплински санкции можат да бидат изречени само врз основа на одлука којашто е донесена по предлог или препорака или во договор со трибуналот или власта, каде што барем една половина од нејзините членови мора да бидат избрани судии. Засегнатиот судија мора да има право на целосно сослушување и има право да биде застапуван. Во оние случаи кога се изрекува санкција, таа мора да биде избрана од опсегот на санкции имајќи го предвид принципот на пропорционалноста. На крај, Повелбата го овозможува правото на поднесување на жалба до повисоката судска власт против која било одлука за изрекување на санкција донесена од страна на извршна власт, трибунал или тело во коешто барем половината од неговите членови се избрани судии.

Начинот на изразување којшто е употребен во оваа одредба не бара достапност на таквото право на жалба против санкција којашто е изречена/наметната од страна на Парламентот.

5.2. Овде, Повелбата се однесува на граѓанската и паричната одговорност на судиите, односно таа го поддржува принципот дека надоместок од страна на државата ќе биде исплатен за претрпените штети коишто настанале како резултат на несоодветното/несовесното однесување на судијата, или од незаконското извршување на неговите или нејзините функции додека постапувал/постапувала во својство на судија. Ова значи дека државата во сите случаи е

гарант за исплаќањето на отштета на жртвите на ваквиот вид на штети.

При прецизирањето дека таквата гаранција од страна на државата се применува во однос на претрпени штети коишто настанале како резултат на несоодветното/несовесното однесување на судијата или незаконското извршување на неговите или нејзините функции, Повелбата нужно не се осврнува на карактерот/природата на несоодветното/несовесното или незаконското однесување при извршувањето на функциите, туку повеќе ги потенцира штетите коишто настанале како резултат на таквиот „несоодветен/несовесен“ или „незаконски“ карактер. Ова во целост содејствува со одговорноста која се заснова на несоодветното однесување од страна на судијата, но, во однос на неприродниот, посебен и сериозен карактер на штетите коишто настанале како резултат на неговото или нејзиното несоодветно/несовесно однесување или незаконското извршување на функциите. Ова е важно, затоа што ја засега судската независност на судијата којашто не треба да биде загрошена со системот за цивилна одговорност.

Повелбата, исто така, предвидува дека во оние случаи каде што штетата којашто државата морала да ја гарантира е резултат на големо и неопростиво прекршување на правилата коишто го раководеат извршувањето на судиските должности, статутот може на државата да и даде можност за покренување на правна постапка со којашто ќе се бара од судијата да ја надомести исплатената отштета во рамките на лимитот којшто е одреден од страна на статутот.

Условот за големо и неопростиво занемарување и правниот карактер на постапката за добивање на надоместок на штетата мора да претставуваат доволни гаранции дека постапката нема да биде злоупотребена. Дополнителна гаранција е обезбедена по пат на претходен договор со којшто власта којашто беше посочена во ставот 1.3 мора да се согласи пред да може да биде поднесено барање пред надлежниот суд.

5.3. Во овој став, Повелбата се осврнува на прашањето на жалбите поднесени од страна на припадниците на јавноста во однос на погрешното спроведување на правдата.

Државите имаат организирано процедури за поднесување на нивните жалби на различни нивоа и тие не секогаш се добро организирани.

Токму поради ова, Повелбата дозволува постоење на отворена можност индивидуално лице да може да поднесе жалба за погрешно спроведување на правдата во даден случај до независно тело, без притоа да мора да почитува специфични формалности. Онаму каде што внимателното разгледување од страна на таквото тело на прв поглед ќе открие постоење на дисциплинско прекршување од страна на судијата, споменатото тело ќе има овластување да го препрати дадениот предмет до дисциплинските власти коишто имаат надлежност врз судиите, или барем во согласност со правилата на националниот статут ќе има овластување да го препрати до компетентно тело. Ниту ова тело, ниту, пак, оваа власт ќе бидат приморани да го прифатат истото мислење коешто го дало телото до коешто била поднесена жалбата. Во исходот постојат вистински гаранции против ризиците жалбената постапка да биде однесена во погрешна насока од страна на оние на коишто треба да им се суди, коишто во реалноста сакаат да му направат притисок на правниот систем.

Засегнатото независно тело не мора задолжително да биде дизајнирано исклучително да потврдува дали судиите направиле прекршувања. Судиите немаат монопол/доминација во однос на прашањето на погрешното спроведување на правдата. Затоа би било разбирливо истото независно тело на сличен начин да ги препраќа прашањата во оние случаи кога смета дека таквото препраќање е оправдано до дисциплинските власти коишто имаат надлежност над, или до телото коешто е надлежно за покренување на постапки против адвокатите, судските службенци, судските извршители итн.

Како и да е, кога станува збор за Статутот на Повелбата мора до најситни детали да го опфати само препраќањето на оние прашања коишто се однесуваат на судиите.

6. ПЛАТА И СОЦИЈАЛНО ОСИГУРУВАЊЕ

Одредбите на ова заглавје се однесуваат само на професионалните судии.

6.1. Повелбата утврдува дека висината на платата којашто им следува на судиите за извршувањето на нивните професионални судиски должности мора да биде определена на начин којшто ќе ги заштити нив од притисоци коишто имаат за цел да влијаат на нивните одлуки или општо на судското однесување, загрозувајќи ја нивната независност и непристрасност.

Се чинеше подобро да наведеме дека висината на платата којашто се исплаќа мора да биде соодветна како би ги заштитила судиите од притисоци, отколку да кажеме дека висината мора да биде слична со онаа којашто им се исплаќа на носителите на раководни позиции во законодавната или во извршната власт, затоа што носителите на вакви позиции се далеку од тоа да бидат третирани на иста основа во различните национални системи.

6.2. Висината на платата на еден судија споредено со друг може да биде предмет на отстапувања во зависност од стажот, карактерот/природата на должностите на коишто тие се назначени да ги извршуваат и важноста на задачите коишто им се наметнати, како што се, на пример, должностите за време на викендите. Како и да е, ваквите задачи коишто го оправдуваат поголемиот износ на платата мора да бидат проценети врз основа на транспарентни критериуми, како би се избегнале разлики во однесувањето и тие не треба да бидат поврзани со извршената работа или со задолжителната достапност.

6.3. Повелбата предвидува судиите да имаат и придобивки од полето на социјалната заштита, т.е. заштитата од вообичаените социјални ризици, имено; болест, мајчинство, неспособност за работа, старост и смрт.

6.4. Во овој контекст Повелбата прецизира дека судиите коишто ја навршиле возраста предвидена за пензионирање во областа на судството, после исполнувањето на потребниот стаж како судии, мора да имаат придобивки преку исплаќање на старосна пензија, чијшто износ мора колку што е можно да биде поблиску до износот на нивната последна плата како судии.

7. ПРЕКИНУВАЊЕ НА ФУНКЦИЈАТА

7.1. Неопходна е внимателност кога станува збор за условите во согласност со кои ќе биде прекинат работниот однос на судиите, важно е да се определи детална листа на причини коишто можат да доведат до прекинување на работниот однос, тие причини се: кога судијата поднесува оставка, медицински е утврдено дека физички не е способен за понатомошно извршување на судиската функција, ја навршува старосната граница или му завршува фиксниот временски период определен за вршење на функцијата или е отпушен заради дисциплинска одговорност.

7.2. При настанувањето на некоја од причините коишто претставуваат основа за прекинување на работниот однос, освен оние, т.е. навршување на старосната граница или завршување на фиксниот временски период определен за вршење на функцијата, коишто можат да бидат утврдени без никакви потешкотии, тие мора да бидат верификувани/потврдени од страна на власта посочена во ставот 1.3. Овој услов лесно се исполнува во оние случаи кога престанувањето на работниот однос претставува резултат на одлука за отпуштање којашто е донесена од страна на оваа власт, или е донесена по нејзин предлог или препорака, или постапувајќи по нејзина согласност.

СУДИСКАТА ПОВЕЛБА ВО ЕВРОПА (ЕВРОПСКА АСОЦИЈАЦИЈА НА СУДИИ) (1997)

СУДИСКАТА ПОВЕЛБА ВО ЕВРОПА

Вовед

Процесот на европска интеграција, доведе до ширење и зголемување на законодавната и извршната власт, како на национално, така и на меѓународно ниво. Освен тоа се појавија и развија нови центри на моќ.

Политичките промени во некои делови на Европа уште еднаш покажаа дека вистинската поделба на властите е клучна за соодветното функционирање на која било држава којашто го почитува владеењето на правото. Принципот на поделба на власта мора да претставува клучен дел на политиката за европска интеграција – уште повеќе затоа што државите себеси се гледаат како демократии.

Независноста на судството е една од основите на принципот на владеење на правото.

Како последица на ова, неопходно е да се поддржи независноста на судството како би се осигурало дека правата на поединецот ќе бидат заштитени при напад од страна на државата или од страна на другите центри на моќ.

Како би се постигнала оваа цел, судиите од различните европски држави мора да работат заедно, мора да ја покажат нивната солидарност во остварувањето на нивните заеднички интереси.

Од оваа гледна точка „Основните принципи за независноста на судството“ напишани од страна на Обединетите нации не претставуваат ништо повеќе од една најосновна рамка.

Земајќи ја Повелбата на Обединетите нации како појдовна точка, неопходно е да се опфатат одредени заеднички принципи во „Судиската повелба во Европа“.

Иако постојат разлики помеѓу една и друга земја коишто се резултат на различните законски традиции и практики, оттука Европската асоцијација на судии се обврзува дека ќе ги почитува следниве основни принципи:

1. Независноста на секој судија е неспорна. Сите национални и меѓународни власти мора да ја гарантираат таа независност.
2. Судијата е одговорен само пред законот. Тој/таа не обрнува никакво внимание на политичките партии или на центрите на моќ. Тој/таа ги извршува своите професионални должности ослободен/ослободена од надворешни влијанија и без неоправдано одлагање.
3. Не само што судијата мора да е непристрасен, тој/таа мора да биде виден како непристрасен од страна на сите останати.
4. Изборот на судии мора да се заснова исклучително на објективни критериуми коишто се дизајнирани да ја гарантираат професионалната стручност. Изборот мора да се изврши од страна на независно тело коешто ги претставува судиите. Никакво надворешно влијание, посебно не политичкото влијание не смее да има каква било улога во процесот на назначување на судиите.
5. Назначувањето за судија, за коешто одлучува гореспоменатото независно тело, мора подеднакво да се заснова на истите принципи на објективност, професионална/стручна способност и независност.
6. Управувањето/раководењето со судството мора да биде извршено/мора да се врши од страна на тело коешто е претставник на судиите и е независно од која било друга власт.
7. Другите органи на државата имаат обврска да му ги овозможат сите неопходни средства на судството за извршување на неговата функција, вклучувајќи тука и соодветен број на вработени и објекти. Судството мора да учествува во процесот на донесување на одлуки во однос на овие прашања.
8. Платите во судството мора да бидат соодветни, како би гарантирале дека судијата е навистина економски независен и тие не смеат да бидат намалени во која било фаза од судиската служба.

9. Дисциплинските мерки за несоодветно однесување во областа на судството мора да му бидат доверени на тело составено од членови на судството во согласност со утврдени процедурални правила.
10. Ниту еден судија нема да биде директно одговорен во граѓанска постапка/тужба покрената во однос на извршувањето на неговите/нејзините професионални должности.
11. Судијата по напуштањето на позицијата, ќе има можност да се занимава со/да извршува друга професија од областа на правото.
12. Повелбата на судиите мора да биде изричито содржана во законодавството.
13. Горенаведените принципи ќе се применуваат и во однос на членовите на Јавното обвинителство, во согласност со нивната специфична положба во националното судство.

(*) Во јуни 1992 година Португалската асоцијација на судии го организираше првиот состанок на тема Европски статут на судии. На Конгресот во Севилја, во септември 1992 година, членовите на Европската асоцијација на судии побараа оваа тема подетално да биде разгледана. Како би се постигнала оваа цел, била оформена комисија, којашто била примена од страна на Асоцијацијата на австриските судии на 20 ноември 1992 година во Линц. Со состанокот претседавал господин Günter Woratsch, госпоѓа Paquerette Girard, господин Claus Larsen, господин Ramon Rodriguez Arribas и господин Antonio Teixeira Martins учествувале во составувањето на предлогот. На состанокот одржан на 20 март 1993 година во Висбаден се дискутирало за предлогот којшто бил претставен од страна на господин GFCnter Woratsch. Членовите на Европската асоцијација на судии го одобриле текстот. Текстот беше последователно дополнет на 20 април 1996 година, за време на состанокот во Братислава кога беа додадени членовите 12 и 13 и беше изменет членот 11. 4 ноември 1997 година.

УНИВЕРЗАЛНАТА ПОВЕЛБА НА СУДИИТЕ

ПРЕАМБУЛА

Судии од сите делови на светот работеа на составувањето на оваа Повелба. Сегашната Повелба претставува резултат на нивната работа и е одобрена од страна на асоцијациите членки на Меѓународната асоцијација на судии, како општи минимални норми. Текстот на Повелбата беше едногласно одобрен од страна на делегатите коишто присуствуваа на состанокот на Централниот совет на Меѓународната асоцијација на судии којшто се одржа во Тајпеј (Тајван) на 17 ноември 1999 година.

Член 1 Независност

Судиите во сета своја работа ќе ги гарантираат правата на сите за фер судење. Тие ќе го промовираат правото на поединците на фер и јавно судење во разумен временски рок од страна на независен и непристрасен суд, востановен со закон, во одредувањето на нивните граѓански права и обврски или при какво било кривично обвинение против нив. Независноста на судијата е клучна во однос на непристрасна правда во согласност со закон. Таа е неодоива. Сите институции и власти, без оглед дали се национални или меѓународни мора да ја почитуваат, заштитуваат и бранат оваа независност.

Член 2 Статус

Судската независност мора да биде осигурана со закон којшто ќе ја создаде и заштити судската функција, којашто вистински и ефективно е независна од останатите државни власти. Судијата како вршител на судската функција мора да биде во можност да ги користи судските овластувања ослободен од социјален, економски и политички притисок и независно од другите судии и од органите коишто раководат/управуваат со судството.

Член 3 Почитување на законот

При извршувањето на судските должности судијата е предмет само на законот и мора да го има предвид исклучително само законот.

Член 4 Лична автономија/ независност

Никој не смее да му издава или да се обиде да му издаде на судијата наредби или инструкции од каков било вид, коишто можеби ќе

имаат влијание на судските одлуки од страна на судијата, освен онаму каде што тоа е применливо, давање на мислење од страна на повисоките судови по однос на жалба за одреден случај.

Член 5 Непристрасност и воздржаност

При извршувањето на судските должности судијата мора да биде непристрасен и мора да биде виден како таков. Судијата мора да ги извршува неговите или нејзините должности со воздржаност и да внимава на достоинството на судот и на сите засегнати страни.

Член 6 Ефикасност

Судијата мора вредно и ефикасно да ги извршува неговите или нејзините должности без какви било неоправдани одложувања.

Член 7 Надворешни активности

Судијата не смее да извршува каква било друга функција, без разлика дали станува збор за јавна или приватна, платена или неплатена, којашто во целост не е во согласност со должностите и статусот на судијата. Судијата не смее да биде предмет на надворешни назначувања без негова или нејзина согласност.

Член 8 Сигурност на функцијата

Судија не може да биде прераспределен, суспендиран или отстранет од функцијата освен ако такво нешто не е предвидено со закон и во таков случај само со соодветна дисциплинска постапка.

Судијата мора да биде назначен доживотно или за друг временски период и услови коишто нема да ја загрозат судската независност. Каква било промена на возраста за задолжително пензионирање во судството не смее да има ретроактивно дејство.

Член 9 Назначување

Изборот и секое назначување на судија мора да биде извршено во согласност со објективни и транспарентни критериуми коишто се засноваат на соодветните професионални/стручни квалификации. Онаму каде што ова не е гарантирано на други начини коишто се вкоренети во установената и докажана традиција, изборот треба да се изврши од страна на независно тело, во коешто судството ќе биде значително застапено.

Член 10 Граѓанска и кривична одговорност

Граѓанска постапка, во земјите каде што такво нешто е дозволиво и кривична постапка, вклучително и апсење, против судија може да биде дозволена само во услови коишто ќе гарантираат дека нема да може да се влијае врз неговата или нејзината независност.

Член 11 Раководење и дисциплинска постапка

Раководењето/управувањето со судството и дисциплинските постапки против судиите мора да бидат организирани на начин којшто нема да ја доведе во прашање вистинската независност на судиите и дека внимание ќе биде посветено само на оние нешта коишто се и објективни и важни. Онаму каде што ова не е гарантирано на други начини коишто се вкоренети во востановената и докажана традиција, раководењето со судството и дисциплинските постапки треба да бидат извршени од страна на независно тело, во коешто судството ќе биде значително застапено. Дисциплинска постапка против судија може да се покрене само во случаи кога такво нешто е утврдено со претходен закон и во согласност со претходно установена процедура.

Член 12 Асоцијации/ здруженија

Правото на судијата да членува/припаѓа на професионални асоцијации/здруженија мора да биде признато, со цел, да им овозможи на судиите да бидат консултирани, посебно во однос на примената на нивните статuti, етички или други, и при примената на средствата на правдата и како би им се овозможило на нив да ги бранат нивните законски легитимни интереси.

Член 13 Плата и пензија

Судијата мора да добива плата којашто е доволна за да обезбеди вистинска економска независност. Платата не смее да зависи од резултатите на судиите и не смее да биде намалена за време на неговата или нејзината служба. Судијата има право на пензионирање со годишен приход или пензија коишто се во согласност со неговата или нејзината професионална категорија. По пензионирањето судијата не смее да биде спречен да обавува друга правна професија само затоа што тој или таа бил/била судија.

Член 14 Поддршка

Другите власти на државата на судството мора му ги обезбедат средствата коишто се неопходни за негово соодветно опремување

за извршување на неговата функција. Судството мора да има можност да учествува или да биде слушнато при донесувањето на одлуки коишто се однесуваат на овие прашања.

Член 15 Јавното обвинителство

Во државите каде што членовите на јавните обвинителства се судии, горенаведените принципи се применуваат *mutatis mutandis* во поглед на овие судии.

Ноември 1999 година

Листа на делегации коишто присуствуваа на состанокот на Централниот совет на Меѓународната асоцијација на судии којшто се одржа во Тајпеј (Тајван) на 17 ноември 1999 година:

АРГЕНТИНА, АВСТРИЈА, БЕЛГИЈА, БОЛИВИЈА, БРАЗИЛ, КАМЕРУН, КАНАДА, КОСТАРИКА, РЕПУБЛИКА ЧЕШКА, ДАНСКА, ЕСТОНИЈА, П.Ј.Р.МАКЕДОНИЈА, ФИНСКА, ФРАНЦИЈА, ГЕРМАНИЈА, ГРЦИЈА, ИСЛАНД, ИЗРАЕЛ, ИТАЛИЈА, БРЕГОТ НА СЛОНОВАТА КОСКА, ЛИТВАНИЈА, ЛИХТЕНШТАЈН, МАРОКО, НОРВЕШКА, ПАРАГВАЈ, ПОЛСКА (набљудувач), ПОРТУГАЛИЈА, РЕПУБЛИКА КИНА (Тајван), РОМАНИЈА, СЕНЕГАЛ, СЛОВАЧКА, СЛОВЕНИЈА, ШПАНИЈА, ШВЕДСКА, ШВАЈЦАРИЈА, ХОЛАНДИЈА, ТУНИС, ОБЕДИНЕТОТО КРАЛСТВО, СОЕДИНЕТИТЕ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ, УРУГВАЈ

BURGH ПРИНЦИПИ ЗА НЕЗАВИСНОСТА НА МЕЃУНАРОДНОТО СУДСТВО

Студиската група на Меѓународната асоцијација по право во однос на практиката и процедурата на меѓународните судови и трибунали, во соработка со Проектот за меѓународни судови и трибунали:

Препознавајќи ја потребата за постоење на упатства за општа примена кои би ја помогнале независноста и непристрасноста на меѓународното судство, во насока на осигурување на законитоста и ефективноста на меѓународните судски процеси;

Имајќи ги предвид Основните принципи на Обединетите нации во однос на независноста на судството (1985 година) и другите меѓународни правила и стандарди коишто се однесуваат на судската независност и на правото на фер судење;

Севесни за посебните предизвици со коишто се соочува меѓународното судство во поглед на ненационалниот контекст во кој тоа работи;

Посебно забележувајќи дека секој поединечен суд или трибунал има свои сопствени карактеристики и функции и дека во одредени случаи судиите работат со скратено работно време или *ad hoc* или како *ad litem* судии;

- *Сметајќи* дека следниве принципи на меѓународното право се наменети за општа примена:
- За да се осигура независноста на судството, судиите мора да бидат независни од: странките во случаите коишто се наоѓаат пред нив, нивните сопствени матични држави или државите во коишто живеат, од државите- домаќини во коишто тие работат и од меѓународните организации под чиешто покровителство/закрила е основан судот или трибуналот;
- Судиите мора да бидат ослободени од неоправдани влијанија од кој било извор;
- Судиите ќе ги решаваат случаите непристрасно, врз основа на фактите на случајот и врз основа на применливите закони;
- Судиите ќе избегнуваат каков било конфликт на интереси, како и ќе избегнуваат да се најдат во ситуации на коишто реално

може да се гледа како на повод за појавување на каков било конфликт на интереси;

- Судиите ќе се воздржаат од недолично /непристојно однесување за време на извршувањето на судските и другите сродни активности;

Ги предлага следниве Принципи коишто првенствено ќе се однесуваат на установените меѓународни судови и трибунали (оттука натаму „судови“) и на судиите со полно работно време. Принципите треба да се применуваат, на начин на којшто тоа е соодветно и во однос на *ad hoc* судии, судии *ad litem*, на судиите коишто работат со скратено работно време, во однос на меѓународни арбитражни постапки и кон другите начини на извршување на меѓународната судска власт.

1. НЕЗАВИСНОСТ И СЛОБОДА ОД МЕШАЊЕ

1.1. Судот и судиите ќе ги извршуваат нивните функции ослободени од директно или индиректно мешање или влијание од страна на кое било лице или тело.

1.2. Онаму каде што судот е установен како тело или под закрила на меѓународна организација, судот и судиите ќе ги извршуваат нивните судски функции ослободени од мешање од страна на другите органи или од страна на властите на таа организација. Оваа слобода ќе се однесува и на судските процеси во случаите коишто се во тек, вклучувајќи ја и распределбата на случаите на одреден судија и на функционирањето на судот и на неговиот регистер.

1.3. Судот ќе може слободно да ги определи условите за неговото внатрешно управување, вклучувајќи го и начинот на вработување на персоналот, информациските системи и распределбата на буџетските трошоци.

1.4. Судските расправи ќе останат доверливи.

2. НОМИНИРАЊЕ/ ПРЕДЛАГАЊЕ, ИЗБОР И НАЗНАЧУВАЊЕ

2.1. Во согласност со инструментите на управување, судиите ќе бидат избрани помеѓу лицата со високи морални особини, интегритет и совесност кои ги поседуваат соодветните професионални квалификации, стручност и искуството коешто се бара за дадениот суд.

2.2. Додека процедурите за предлагање, избор и назначување на начин на којшто е соодветно тоа, треба да ја имаат предвид, правилната застапеност на различните географски региони и главните правни системи, како и половата рамноправност помеѓу судиите, соодветните лични и професионални квалификации мора да бидат пресудни и да го имаат главниот збор кога станува збор за предлагање, избор и назначување на судии.

2.3. Процедурите за предлагање, избор и назначување на судии треба да бидат транспарентни и да обезбедат заштитни мерки и

механизми од предлагања, избор или назначувања коишто се мотивирани од несоодветни намери.

2.4. Информациите во врска со процесот на предлагање, избор и назначување и информациите за кандидатите за судиската функција треба да бидат јавни, навремени и треба да бидат презентирани на ефективен начин од страна на Меѓународната организација или од другите тела одговорни за процесот на предлагање, избор и назначување.

2.5. Онаму каде што инструментите по коишто се раководи дадениот суд дозволуваат повторен избор на судиите, принципите и критериумите установени погоре кои се однесуваат на предлагањето, изборот и назначувањето на судиите треба да се применуваат *mutatis mutandis* и при нивниот повторен избор.

3. СИГУРНОСТ НА ФУНКЦИЈАТА

3.1. Судиите ќе имаат сигурност на функцијата во поглед на нивниот мандат. Тие можат да бидат отстранети од нивната функција само доколку за такво нешто постојат специфични основи во согласност со соодветни процедури коишто се однапред прецизирани.

3.2. Инструментите по коишто се раководи секој суд треба да овозможуваат судиите да бидат назначени на минимален мандат коишто ќе им овозможи на нив да ги извршуваат нивните судиски функции на независен начин.

4. СЛУЖБА И ПЛАТИ

4.1. Основните услови коишто се однесуваат на судиската служба ќе бидат наброени во законски обврзувачки инструменти.

4.2. Никакви неповолни промени нема да бидат воведени во однос на платата на судиите и другите основни услови на служба за време на нивниот мандат.

4.3. Судиите ќе добиваат соодветна плата којашто периодично треба да биде приспособена на нивото на какви било зголемувања на трошоците за живеење во местото каде што се наоѓа седиштето на судот.

4.4. Условите на службата треба да содржат и соодветни договори за пензионирање.

5. ПРИВИЛЕГИИ И ИМУНИТЕТИ

5.1. Судиите ќе уживаат имунитети коишто се еднакви на целосните дипломатски имунитети, и посебно ќе уживаат имунитети во однос на сите тврдења/наоди коишто произлегуваат од вршењето на нивната судиска функција.

5.2. Само судот ќе биде надлежен за одземање на имунитетот на судиите; тој треба да го одземе имунитетот во сите оние случаи каде што по негово мислење, имунитетот ќе го попречи патот на правдата и каде што тој може да биде одземен без какви било предрасуди во однос на вршењето на судиската функција.

5.3. Документите и списите на судот, судиите и регистерот, коишто се однесуваат на работењето на судот ќе бидат неповредливи/неотуѓиви.

5.4. Државата во којашто меѓународниот суд го има своето седиште ќе ги преземе неопходните мерки за заштита на безбедноста на судиите и нивните фамилии и ќе ги заштити нив од неповолни мерки коишто се поврзани со извршувањето на нивната судиска функција.

6. БУЏЕТ

Државите и меѓународните организации треба да обезбедат соодветни ресурси, вклучувајќи ги тука и просториите и вработените како би им овозможиле на судовите и судиите да ги извршуваат своите функции ефективно.

7. СЛОБОДА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И ЗДРУЖУВАЊЕ

7.1. Судиите ќе уживаат/имаат слобода на изразување и здружување за време на нивниот мандат. Овие слободи мора да се користат на начин којшто е соодветен на судиската функција и којшто не може да влијае или не може разумно да изгледа дека влијае врз судската независност или непристрасност.

7.2. Судиите ќе ја зачуваат доверливоста на расправите и нема да коментираат надвор од судството за случаите коишто се во тек.

7.3. Судиите ќе се воздржат од коментирање на пресудите, постапките во нивните и во другите судови и во однос на какви било закони, предлог-закони, предлози и теми за коишто е веројатно дека ќе се најдат пред нивните судови, надвор од судството.

8. АКТИВНОСТИ НАДВОР ОД СУДСТВОТО/ВОНСУДСКИ АКТИВНОСТИ

8.1. Судиите нема да учествуваат во какви било вонсудски активности коишто не се во согласност со нивната судиска функција или со ефикасното и навременото функционирање на судот чиешто членови се, или коишто може да влијаат или може разумно да изгледаат дека влијаат врз нивната независност или непристрасност.

8.2. Судиите нема да извршуваат каква било политичка функција.

8.3. Секој суд треба да воспостави соодветен механизам којшто ќе им дава насоки на судиите во однос на вонсудските активности и кој

ќе осигура дека постојат соодветни средства за странките во постапката да искажат какви било грижи/стравови.

9. ПОРАНЕШНА ПОВРЗАНОСТ СО СЛУЧАЈОТ

9.1. Судиите нема да постапуваат по случај, во којшто тие претходно учествувале како: претставници, правни застапници, советници, адвокати, вешти лица или во кое било друго својство за една од странките или како членови на национален или меѓународен суд или друго тело надлежно за решавање на спорови коешто ги разгледувало прашањата коишто се предмет на спорот.

9.2. Судиите нема да постапуваат по случај кој по својата содржина опфаќа нешто за коешто тие имале каква било друга форма на здружување којашто може да влијае или може разумно да изгледа дека влијае врз нивната независност или непристрасност.

10. ПОРАНЕШНА ПОВРЗАНОСТ СО СТРАНКИТЕ

Судиите нема да постапуваат по случај којшто вклучува странка за којашто тие извршувале услуги во својство на: претставници, правни застапници, советници, адвокати, вешти лица во изминатите три години или друг таков период којшто е определен од страна на судот во рамките на неговите правила; или да постапуваат по случај којшто вклучува странка со којашто тие имале какви било забележителни професионални или лични врски во изминатите три години или друг таков период којшто е определен од страна на судот во рамките на неговите правила.

11. ИНТЕРЕС ВО ИСХОДОТ НА ОДРЕДЕН СЛУЧАЈ

11.1. Судиите нема да постапуваат по случај за чијшто исход тие имаат каков било материјален, личен, професионален или финансиски интерес.

11.2. Судиите нема да постапуваат по случај за чијшто исход други лица или тела блиски со нив имаат материјален, личен, професионален или финансиски интерес.

11.3. Судиите не смеат да прифатат каква било неоткриена исплата од страна на странка во постапките или каква било друга исплата за сметка на учеството на судијата во постапката.

12. КОНТАКТИ СО СТРАНКА

12.1. Судиите треба да бидат внимателни во своите лични контакти со странките, претставниците, правните застапници, советниците, адвокатите или со други лица и тела коишто се поврзани со случајот којшто е во тек. Какви било контакти од ваков вид треба да бидат направени на начин којшто е соодветен со нивната судиска функција или којшто нема да влијае или разумно да изгледа дека влијае врз нивната независност или непристрасност.

12.2. Судиите ќе ги обесхрабрат *ex parte* комуникациите од страна на странките и освен во случаи кога тоа е предвидено со правилата на судот, за ваквиот вид на комуникација ќе биде информиран/запознаен судот и другата страна.

13. ОГРАНИЧУВАЊА ПО ЗАВРШУВАЊЕТО НА СЛУЖБАТА

13.1. Судиите додека ја извршуваат функцијата нема да бараат или да прифатат какво било идно вработување, назначување или придобивка/добивка од страна на странка во случајот по кој тие постапуваат или од страна на кое било тело коешто е поврзано со таквата странка, затоа што тоа може да влијае или разумно да изгледа дека влијае врз нивната независност или непристрасност.

13.2. Поранешните судии нема да прифатат, освен ако тоа не е дозволено со правилата на судот да бидат ангажирани во кое било својство во врска со кој било случај по којшто тие одлучувале додека ја извршувале својата функција во судот.

13.3. Поранешните судии нема да можат да бидат ангажирани како претставници, правни застапници, советници или адвокати во која било постапка пред судот каде што тие претходно работеле за временски период од три години по напуштањето на нивната

функција или за друг таков временски период којшто е определен и објавен од страна на судот.

13.4. Поранешните судии треба да бидат внимателни во однос на прифаќањето на какво било вработување, назначување или добивка, посебно од страна на странка во случај по којшто тие одлучувале или од страна на кое било тело коешто е поврзано со таква странка.

14. ОТКРИВАЊЕ/ЗАПОЗНАВАЊЕ

14.1. Судиите ќе го информираат/запознаат судот, и доколку тоа е соодветно и странките, во постапката во врска со какви било околности коишто им биле предочени на нив во кое било време, по однос на прашања за коишто се применуваат принципите од 7 до 13.

14.2. Секој суд треба да воспостави соодветни процедури коишто ќе им овозможат на судиите да го информираат/запознаат судот, и доколку тоа е соодветно и странките, во постапката со прашања коишто може да влијаат или разумно да изгледа дека влијаат врз нивната независност или непристрасност во однос на кој било случај.

15. ПИСМЕНО ОТКАЖУВАЊЕ

И покрај принципите од 7 до 13, судиите нема да бидат спречени да постапуваат по случаи во однос на кои тие соодветно информирале за какви било факти коишто ќе доведат до примена на кој било од овие принципи и каде што судот нема никакви забелешки и каде што странките го искажале својот став и дале согласност во однос на судијата којшто постапува во случајот.

16. ПОВЛЕКУВАЊЕ ИЛИ ДИСКВАЛИФИКАЦИЈА

Секој суд ќе воспостави правила во однос на постапката којашто ќе овозможи да се утврди дали судиите се спречени да постапуваат по одреден случај како резултат на примената на овие принципи или поради неспособност. Овие процедури ќе им бидат достапни на судиите, на судот или на која било странка во постапката.

17. НЕСООДВЕТНО ОДНЕСУВАЊЕ

17.1. Секој суд ќе воспостави правила во однос на постапката за разгледување на специфична жалба којашто се однесува на несоодветно однесување или прекршување на должноста од страна на судија коешто може да влијае на независноста или непристрасноста.

17.2. За ваквиот вид на жалба, доколку е јасно дека истата е неоснована може да биде решена со помош на брза постапка. Во кој било случај каде што судот ќе утврди дека е потребна целосна истрага, правилата треба да овозможуваат соодветни заштитни мерки/безбедносни механизми коишто ќе ги заштитат правата и интересите на судиите и ќе ја гарантираат соодветната доверливост на постапката.

17.3. Инструментите со коишто се раководи судот треба да содржат соодветни мерки, вклучително и отстранување на судијата од неговата/нејзината функција.

17.4. Подносителот на жалбата ќе биде известен за решението.

СТУДИСКАТА ГРУПА НА МЕЃУНАРОДНАТА АСОЦИЈАЦИЈА ПО ПРАВО ВО ОДНОС НА ПРАКТИКАТА И ПРОЦЕДУРАТА НА МЕЃУНАРОДНИТЕ СУДОВИ И 1¹

Копретседатели

- Philippe Sands, професор по право, на Универзитетскиот колеџ во Лондон, копретседател на Проектот за меѓународни судови и трибунали
- Campbell McLachlan, професор, заменик-декан на Школата по право на Викторија Универзитетот во Велингтон

Членови

- James Crawford, Whewell професор по меѓународно право на Универзитетот Кембриџ
- Rodman Bundy, Frere Cholmeley Eversheds, Париз
- Hans van Houtte, професор по меѓународно право, Katholieke Universiteit Leuven
- Mojtaba Kazazi, Комисија за компензации на Организацијата на Обединетите нации
- Francisco Orrego Vicuna, професор по меѓународно право на Универзитетот Чиле
- Alain Pellet, професор по меѓународно право, Université Paris X Nanterre
- Davis Robinson, LeBoeuf, Lamb, Greene & MacRae
- Soli Sorabjee, државен обвинител на Индија
- Margrete Stevens, главен советник, Меѓународен центар за решавање на инвестициски спорови

---

¹ Burgh Принципитите се издадени по овластување на копретседателите и членовите на Студиската група и тие претставуваат одраз на дискусиите коишто се одржаа во рамките на Студиската група како целина и истите беа предмет на детално разгледување, консултации и коментирање. Членовите коишто беа дел од Студиската група учествуваа во неа во лично својство. Студиската група имаше дополнителна корист од информациите коишто беа дадени од страна на советниците коишто, исто така, учествуваа во лично својство. Содржината на Принципитите не треба да му се припишува на кој било член на Студиската група поединечно, или на неа да се гледа како на претставување на ставовите на која било институција на којашто, кое било лице којшто е поврзано со работа на Студиската група и припаѓа, односно е нејзин член.

Советници

- Georges Abi-Saab, претседател на Апелационото тело при Светската трговска организација
- Mahnoush Arsanjani, Канцеларија за правни прашања на Обединетите нации
- Oscar G. Chase, директор на Институтот за судска администрација, Њујорк Универзитет
- Rosalyn Higgins, судија, Меѓународен суд на правдата
- Francis Jacobs, главен обвинител, Суд на правдата на Европските заедници
- Jonathan Mance, судија, Апелационен суд
- Thomas Mensah, судија, Меѓународен суд за законите на море
- Eduardo Valencia-Ospina, консултант, Frere Cholmeley Eversheds, поранешен записничар при Меѓународниот суд на правдата
- Fausto Rosar, судија, Меѓународен кривичен суд за поранешна Југославија
- Nina Vajic, судија, Европски суд за човекови права

Набљудувачи

- Alfred H. Soons, директор на студии, Меѓународна асоцијација по право; професор по меѓународно право, на Холандскиот институт за закони на море при Универзитетот во Утрехт
- Ian Seiderman, Меѓународна комисија на правници

Секретари

- Ruth Mackenzie, главен соработник на истражувањето и помошник директор, Центар за меѓународни судови и трибунали, Правен факултет на Универзитетскиот колеџ во Лондон
- Yuval Shany, виш предавач по право на Колеџот за менаџмент и академски студии, Израел

Проект за меѓународни судови и трибунали (ПМСТ)

- Cesare Romano, помошник-директор
- Jessica Almqvist, соработник на истражувањето

- Thordis Ingadottir, соработник
- Noemi Byrd, администратор (2001-2003)
- Kate Barber, администратор (2003-2004)
- Nathan Miller, соработник на истражувањето, ПМСТ (2001-2002)

МТ. SCOPUS ОДОБРЕНИ И РЕВИДИРАНИ МЕЃУНАРОДНИ СТАНДАРДИ ЗА СУДСКА НЕЗАВИСНОСТ ОДОБРЕНИ НА 19 МАРТ 2008 ГОДИНА

Преамбула

Овие ревидирани стандарди се одобрени имајќи ја предвид потребата за ревизија на упатствата за општа примена, со цел, да се даде придонес на независноста и непристрасноста на судството, од аспект на осигурување на законитоста и ефективноста на судските процеси;

*При формулирањето на овие стандарди должно внимание им беше посветено на минималните стандарди за судска независност на Меѓународната асоцијација на адвокати од 1982 година и на Основните принципи за судска независност на Обединетите нации од 1985 година, како и на еден поголем /поширок список на збирки на други меѓународни правила и стандарди коишто се однесуваат на судската независност и на правото на фер судење; и на *Burgh Принципите за судска независност во рамките на меѓународното право (во однос на меѓународното судство)*. Инспирација беше извлечена, исто така, и од *Азиските правни принципи или Принципите од Токио; Монреалската универзална декларација за независноста на правдата; Изјавите на Советот на Европа во однос на судската независност посебно Препораката на Комитетот на министри на земјите- членки во однос на независноста, ефикасноста и улогата на судиите. Советот на Европа 1998 година¹, Bangalore Принципи за однесување во судството, ноември 2002 година² и од Адвокатската комора на Соединетите Американски Држави - од ревизијата на сопствените етички стандарди во однос на судиите.**

Стандардите беа напишани имајќи ги предвид посебните предизвици со коишто се соочува судството, од аспект на предизвиците и проблемите и на национално и на меѓународно поле.

Има потреба од преработена и осовремена ревизија на минималните стандарди за судска независност како би можело соодветно да се одговори на развојот на настаните и на предизвиците во однос на

---

¹ <http://www.coe.int>

² Усвоена од страна на Судиската група за зајакнување на судскиот интегритет, Адвокатска комора на САД, <http://www.ajs.org>

положбата на судовите и судиите во современото општество. Оваа ревизија е важна, како би му овозможила на судството улога во соодветната заштита на човековите права и улога во функционирањето на ефикасна и фер пазарна економија со хумани особини во ерата на глобализацијата.

Стандардите посветуваат посебно внимание на фактот дека секоја надлежност и правна традиција има свои сопствени карактеристики коишто мора да бидат препознаени. Исто така, се признава и дека во меѓународното судство секој суд или трибунал има свои единствени уникатни карактеристики и функции и дека во одредени случаи судиите работат со скратено работно време или како *ad hoc* или *ad litem* судии.

A. НАЦИОНАЛНИ СУДИИ

1. ВАЖНОСТА НА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО

1.1. Независно и непристрасно³ судство претставува институција од највисока вредност во секое општество⁴ и клучен столб на слободата⁵ и на владеењето на правото.

1.2. Задачите и функциите на судството ќе го опфаќаат и:

1.2.1.1. Решавањето на спорови и спроведувањето на законот непристрасно помеѓу луѓето и помеѓу луѓето и јавните власти;

1.2.1.2. Промовирањето во согласност со соодветните ограничувања на судската функција, на почитувањето и остварувањето на човековите права; и

1.2.1.3. Да осигураат дека сите луѓе ќе можат да живеат безбедно во согласност со принципот на владеење на правото.⁶

2. СУДСТВОТО⁷ И ИЗВРШНАТА ВЛАСТ

2.1. Судството како целина ќе биде независно.

2.2. Секој судија ќе ужива и во личната независност и во професионалната/ работната независност:⁸

---

³ Наведувајќи го ова во самата структура на стандардите и како дополнение и во преамбулата помага во потенцирањето на важноста на овој дел и осигурува дека многу полесно ќе се повикуваат на овој дел.

Ова е подобро од првата верзија затоа што опишува точно кои елементи се потребни во судството

→ Принципитите од Токио го потенцираат ова повеќе во самата структура на стандардите отколку во преамбулата, како нешто коешто помага во истакнувањето на важноста на овој дел и осигурува дека многу полесно ќе се повикуваат на овој дел.

⁵ Преамбула, Декларацијата од Монреал.

⁶ Декларацијата од Монреал.

Се присетува на конкурентските вредности на судската независност и одговорноста. „Како што беше опишано од страна на канадскиот судија, Г. Судија Riddell, кој коментирајќи го уредувањето на поделбата на работата помеѓу судиите истакна : „Судиите се слугите а не господари на луѓето“. Слугите се одговорни, исто така, се и судиите“. *Од Судската независност: Современа дебата 593, во однос на Davis Acetylene Gas Co. против Morrison*, (1915) 34 O.L.R. 155, 23 D.L.R. 871 (C.A.).

⁷ Фокусот всушност е повеќе на односот со судството како целина, отколку на односот со поединечни судии.

2.2.1. Личната независност значи дека условите и околностите на судската служба се соодветно обезбедени со закон⁹ како би се осигурало дека одделни судии нема да бидат предмет на извршна контрола; и

2.2.1.1. Професионалната независност значи дека во вршењето на својата судска функција, судијата нема да биде предмет на ништо друго освен на законот и на принципите на неговата / нејзината совест.

2.3. Судството како целина ќе¹⁰ ужива колективна независност и автономија vis-à-vis извршната власт.

2.4. Назначувањата и унапредувањата во судството од страна на извршната власт не се противречни на судската независност, се додека тие се во согласност со Принципот 4.

2.5. Никаква извршна одлука нема да доведе до промена на одредена судска одлука или да го смени составот на судот, со цел, да влијае на неговиот начин на донесување на одлуки.¹¹

2.6. Извршната власт може само да учествува во делот на однесувањето на судиите, преку препраќање на поплаки против судиите или со отпочнување на дисциплински постапки, но, не и со одлучување во однос на такви прашања.

2.7. Овластувањето за изрекување на дисциплински мерки или отстранување на судија мора да и припаѓа на институција којашто е независна од извршната власт.

---

⁸ Иако професионалната независност бара широка заштита, таа не е без ограничувања. Судиите мора да ги користат своите овластувања коишто се предмет на општото ограничување на заемното почитување помеѓу различните гранки на власта и прифатливите линии на разграничување на нивните одговорности. Заемното почитување е исказано во правилата донесени од страна на самите судии, вклучувајќи го и правилото дека судовите нема да се впуштаат во решавање на несудски прашања како што се, на пример, политичките прашања: Судска независност : Нови концептуални димензии и Современи предизвици : Судската независност: Современа дебата и 635 (1985).

⁹ Да појасни дека овие битни услови мора да бидат утврдени со закон.

¹⁰ Додава дополнителен јазик.

¹¹ Декларацијата од Монреал Дел 2.08.

2.8. Овластувањето за отстранување на судија пожелно е да му припаѓа на трибунал востановен со закон.

2.9. Извршната власт нема да има контрола врз судските функции

2.10. Правилата во однос на процедурата и практиката ќе бидат донесени од страна на законодавството или од страна на судството во соработка со правната професија, и ќе бидат предмет на одобрување од страна на парламентот.

2.11. Државата има должност да го обезбеди спроведувањето на пресудите изречени од страна на Судот. Судството ќе врши надзор на процесот на спроведување.

2.12. Судството исклучително ќе биде одговорно за судските прашања, и на ниво на централната судска администрација и на ниво на судската администрација во судовите.

2.13. Пожелно е главната одговорност за судската администрација да му биде доверена на судството или да им биде доверена заеднички и на судската и на извршната власт.

2.14. Треба да се почитува принципот на демократска одговорност и затоа е законски за законодавството да има улога во назначувањата во судството и централното спроведување на правдата, доколку му се посвети должно внимание на принципот на судска независност.

2.15. Процесот и стандардите на селекција во судството треба му посветат должно внимание на принципот за правично отсликување на општеството во сите негови аспекти¹² во делот на судството.

2.15.1. Имајќи го предвид принципот за правично отсликување од страна на судството на општеството во сите негови аспекти, во процесот на селекција на судиите, нема да има каква било дискриминација врз основа на раса, боја, пол, јазик, религија, национално или социјално/ општествено потекло, имот, раѓање или статус, како и да е предмет на условите за државјанство.¹³

---

¹² Декларацијата од Монреал Дел 2.13. Видете, исто така, и *Судска независност : Современа дебата 401*

¹³ Декларацијата од Монреал

2.16. Кандидатите за функцијата судија ќе бидат лица со интегритет¹⁴ и способности, добро обучени во областа на правото. Тие ќе имаат еднаков пристап до функцијата судија.¹⁵

2.17. Должност на државата е да обезбеди соодветни финансиски ресурси за правилно спроведување на правдата.

2.18. Поделбата на работата помеѓу судиите, вообичаено треба да биде направена според однапред утврден план, којшто може да биде променет во одредени јасно дефинирани околности.

2.18.1. Во земјите каде што моќта за поделба на работата во делот на судството се наоѓа во рацете на врховниот судија или министерот за правда, не се смета за противречно со независноста на судството, ако на врховниот судија или на министерот за правда му се даде овластување да го промени однапред утврдениот план поради постоење на разумни причини, пожелно во консултација со повисоките судии кога такво нешто е изводливо.

2.18.2. Предмет на 2.18.1, ексклузивната одговорност за распределување на случаите треба да се наоѓа во рацете на одговорниот судија, пожелно на претседателот на Судот.

2.19. Овластувањето да се прераспредели судија од еден суд во друг треба да и биде доверено на судската власт во согласност со основите обезбедени во законот и пожелно е ваквото преместување да биде предмет на согласност од страна на дадениот судија и таквата согласност да не биде неразумно отповикана/повлечена.

2.20. Платите и пензиите во судството треба да бидат соодветни во текот на целиот временски период којшто е определен со закон и треба повремено да бидат предмет на повторно разгледување, независно од извршната контрола.

→ „Политичко мислење“, исто така, е земена и од РН Lane, *Криловиот бастион: Уставни аспекти на судската независност* (судската независност е составена најмалку од пет аспекти: (1) неполитичко назначување во судовите; (2) загарантиран мандат и плата; (3) извршно или законодавно мешање во судските постапки или мешање во однос на држателите на функцијата; буџетска автономија/ независност; (5) административна автономија/ независност.

¹⁴ Декларацијата од Монреал Дел 2.11.

¹⁵ Точниот начин на изразување употребен во Декларацијата од Монреал Дел 2.11

2.21. Позицијата на судиите, нивната независност, нивната сигурност на функцијата/ мандатот и нивната соодветна плата треба да бидат уставно¹⁶ утврдени или осигурани со закон.

2.22. Платите, пензиите и бенефициите¹⁷ на судиите не можат да бидат намалени за време на нивната служба, освен како логичен дел од сеопфатни јавни економски мерки.

2.23. Министерите во владата нема да применуваат каква било форма на притисок врз судиите, без оглед дали станува збор за отворен или прикриен притисок и нема да даваат изјави коишто неповолно влијаат врз независноста на одделни судии, или на судството како целина.

2.24. Овластувањето за доделување на помилувања ќе се употребува внимателно како би се избегнало неговата употреба да се користи како мешање во судските одлуки.

Извршната власт ќе се воздржи од какво било дејство или грешка/ пропуст којашто го спречува решавањето на спорот по судски пат или го отежнува соодветното спроведување на судската пресуда.

Извршната власт ќе нема овластување да го затвори, или да го суспендира или одложи функционирањето на судскиот систем на кое било ниво.

---

¹⁶ Основите принципи на Обединетите нации.

→ Се предлага промена, со цел, да се обезбеди дополнителна флексибилност и, исто така, да се потенцира дека ова е доволно важно прашање за да биде уставно утврдено.

¹⁷ Во интерес на севкупноста / потполноста

3. СУДСТВОТО¹⁸ И ЗАКОНОДАВНАТА ВЛАСТ

3.1. Законодавната власт нема да донесува закони коишто ќе преиначуваат одредени судски одлуки.

3.2. Законодавството коешто воведува промени во поглед на условите на судската служба нема да се применува во однос на судиите коишто ја вршат својата функција во времето на донесување на законите, освен ако промените не ги подобруваат условите на службата и општо се применуваат.¹⁹

3.3. Во случаите кога законодавството предвидува реорганизирање или укинување на судови, судиите коишто работат во овие судови нема да бидат загрозени, освен нивното прераспределување во други судови со ист или многу сличен²⁰ статус.

3.4. Сите ќе имаат право на брзо судење од страна на обични судови или судски трибунали востановени во согласност со закон, коишто се предмет на повторно разгледување од страна на судовите.²¹

---

¹⁸ Фокусот, всушност, е ставен повеќе на односот со судството како целина отколку на односот со одделни судии.

¹⁹ Како би се спречило „наградувањето“ на одредени судии.

→ „Одредбата/Клаузулата за надоместок / компензација во Уставот на САД им гарантира на сојузните судии надоместок којшто нема да биде намален за време на нивниот престој на функцијата“ Устав на САД, член III, §1.

→ Видете САД против *Hatter* (99-1978) 532 САД 557 (2001) 203 F.3d 795: На Конгресот му е забрането да издвојува судии за посебно неповолен однос во поглед на оданочувањето, иако му е дозволено да наметнува „недискриминациски даноци коишто се општоприменливи“ во однос на судиите и останатите граѓани.

→ Видете САД против *Will*, 449 САД 200, 220-21 (1980): Иако Конгресот не може да го укине зголемувањето на платите на судиите откако тоа стапило на сила – затоа што тоа би претставувало намалување на надоместокот - Конгресот нема никаква уставна обврска да одобри зголемување на платите.

→ Видете *Evans против Gore*, 253 САД 245, 253 (1920): Наметувањето на нов сојузен данок којшто има ефект на намалување на судискиот надоместок на судиите коишто веќе ја извршуваат својата функција е противуставен.

→ Но, видете *O'Malley против Woodrough*, 307 САД 277 (1939): Одлуката за данок на приход во однос на судиската плата на судиите, коишто стапиле на функција отакако стапила на сила одлуката за оданочување е законска, во оние случаи кога ваквата мерка има општа не-дискриминациска примена во однос на сите оние коишто остваруваат приход.

²⁰ Во случај на ситуации како случувањата во Онтарио кога целата структура на судот беше реорганизирана.

²¹ За дискусија по ова прашање, видете ја *Судска независност: Современа дебата* 616.

3.5. Судиите со скратено работно време треба бидат назначени со соодветни заштитни механизми, коишто се осигурени/ обезбедени со закон.

3.6. Можно е законодавната власт да има овластувања за отстранување на судии по предлог на судска комисија или во согласност со одредбите во уставот или во согласност со валидно донесените закони.²²

4. УСЛОВИ И КАРАКТЕРИСТИКИ НА НАЗНАЧУВАЊАТА ВО СУДСТВОТО

4.1. Методот на селекција во судството ќе претставува заштитен механизам во однос на назначувањата во судството од несоодветни мотиви/ побуди²³ и нема да ја загрози независноста на судството.

4.2. а) Треба да се почитува принципот на демократска одговорност и затоа е законски извршната и законодавната власт да имаат одредена улога во назначувањата во судството, под услов да должно внимание е посветено на принципот на судска независност.

б) На скорешниот тренд на воспоставување на одбори или комисии за селекција, каде што членовите доаѓаат од законодавната, извршната, судската и од правната професија, или, пак, нивни претставници земаат учество во работата, треба да се гледа позитивно, под услов да има соодветна рамнотежа од сите гранки на власта во составот на таквите одбори или комисии.

4.3. Општо земено, назначувањата во судството би требало да се доживотни, предмет на отстранување од одредени причини и задолжително пензионирање на одредена возраст којашто е определена со закон на денот на назначувањето.

4.3.1. Возраста за пензионирање не треба да биде намалена во однос на постојните судии.²⁴

---

²² Со цел, да се обиде да спречи ситуации како оние коишто се појавија во Еквадор во април 2007 година, кога Конгресот ги разреши / отстрани сите девет судии на Уставниот суд, како мерка на одмазда, спротивно со Уставот на Еквадор каде што е наведено дека судиите на Уставниот суд можат да бидат разрешени во постапка за отповикување: Human Rights Watch, *Еквадор Отстранувањето на судиите ја поткопа независноста на судството* (11 мај 2007 година).

²³ Декларацијата од Монреал

4.4. Унапредувањето на судиите треба²⁵ да се заснова на објективни фактори, посебно врз основа на квалитетите/заслугите²⁶, интегритетот и искуството.²⁷

4.5. Назначувањата и унапредувањата во судството треба да се засноваат на транспарентни постапки и стандарди и треба да се засноваат на професионалните квалификации, интегритетот, способноста и ефикасноста.

4.6. Судиите не треба да се назначуваат на пробни периоди освен во оние правни системи каде што назначувањата на судиите не зависат од поседувањето на практично искуство во професијата, како услов за назначување и под услов трајното назначување да биде одобрено по заслуга.²⁸

4.7. Институцијата – привремени судии треба што е можно повеќе, освен онаму каде што за такво нешто постои долга историска и демократска традиција.

4.8. Судиите со скратено работно време треба да бидат назначени само со соодветни заштитни механизми, коишто ќе бидат обезбедени со закон.

4.9. Бројот на членови во највисокиот суд треба да биде фиксен со исклучок на судовите, направени по урнек на касационите судови и во однос на сите судови не треба да биде променет од несоодветни мотиви.

---

²⁴ Видете Судска независност : Нови концептуални димензии и Современи предизвици во, *Судска независност: Современа дебата 607 (1985)* каде што е пренесено дека во Бангладеш во 1977 година бил усвоен декрет којшто ја намалувал возраста за пензионирање од 65 на 62 години. Овој декрет стапил на сила веднаш. Ова резултирало со пензионирање на двајца истакнати судии. Ова фактички претставувало законодавно отстранување на овие двајца судии, иако во теорија тоа било само општ статут.

²⁵ Со цел да се направи ова задолжително.

²⁶ Со цел да се направи ова задолжително.

²⁷ Основните принципи на Обединетите нации.

→ Декларацијата од Монреал предвидува дека : „Унапредувањето на судија треба да се заснова на објективна процена на интегритетот на кандидатот и независноста во одлучувањето, професионалната стручност, искуството, хуманоста и посветеноста на почитувањето на владеењето на правото“.

²⁸ Случаите на шкотските привремени судии *Starrs* и *Chalmers* против *D. F. Linlithgow* 2000 S. L. 2; *Clancy* против *Caird* 2000 *Scottish Law Times*, Назначувањето на судски службеници во судството (Шкотска) Акт 2000

5. РАЗРЕШУВАЊЕ/ОТСТРАНУВАЊЕ И ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ ВО СУДСТВОТО

5.1. Постапките за дисциплинска одговорност и разрешување на судиите²⁹ треба да бидат брзи и правични³⁰ и треба да гарантираат непристрасност во однос на дадениот судии и да обезбедуваат соодветна можност за сослушување / расправа.

5.2. Со исклучок на постапките пред законодавната власт³¹, постапката за дисциплинска одговорност треба да биде одржана *in camera*. Како и да е судијата може да побара сослушувањето/расправата да биде јавна³² и таквото барање треба да се почитува, предмет на брза, конечна и разумна одлука од страна на дисциплинскиот трибунал. Пресудите во дисциплинските постапки, без оглед дали тие биле одржани *in camera* или биле јавни, можат да бидат објавени.³³

5.3. Сите основи за дисциплинска одговорност, суспензија или отстранување на судиите ќе бидат уставно утврдени или одредени со закон и ќе бидат јасно дефинирани.

5.4. Сите дејства во однос на дисциплинската одговорност, суспензијата и отстранувањето³⁴ ќе се засноваат на утврдени стандарди на однесување во судството³⁵

5.5. Судија нема да биде предмет на отстранување освен ако: изврши кривично дело или покаже груба и честа негрижа или сериозно ги прекрши дисциплинските правила или има физичка и психичка неспособност поради која тој/таа очигледно не е способен/а да ја извршува функцијата судија. Основите за отстранување на судија ќе бидат ограничени на медицинска неспособност/немоќ или однесување кое го прави судијата неспособен за извршување на своите должности.³⁶

---

²⁹ Основните принципи на Обединетите нации додаваат „во неговото/нејзиното судско и професионално“. Овој начин на изразување не беше додаден тука да спречи покренување на лични тужби против судии, како метод на задна врата на мешање во нивната независност.

³⁰ Основните принципи на Обединетите нации.

³¹ Декларацијата од Монреал Дел 2.36.

³² Декларацијата од Монреал Дел 2.36.

³³ Декларацијата од Монреал Дел 2.36.

³⁴ Вклучително

³⁵ Декларацијата од Монреал Дел 2.34. Пошироко.

³⁶ Основните принципи на Обединетите нации.

5.6. Во системите каде што овластувањето во однос на дисциплинската одговорност и отстранувањето на судиите е во рацете на институција којашто не е дел од законодавната власт, трибуналот за дисциплинска одговорност и отстранување на судии треба да биде со траен мандат и треба да биде составен, главно, од членови на судството.

5.7. Раководителот/претседателот на судот законски може да има административни овластувања да врши контрола над судиите во однос на административни прашања.

6. МЕДИУМИТЕ И СУДСТВОТО

6.1. Треба да се признае дека независноста на судството не ги ослободува судиите од одговорност пред јавноста, како и да е, медиумите и другите институции треба да покажат почит кон независноста на судството и да се воздржат од критикување на судските одлуки.³⁷

6.2. Иако го признаваме општото право на слобода на изразувањето на сите граѓани, судијата не треба директно да комуницира со медиумите. Доколку судијата треба да одговори во однос на извештај објавен во медиумите или на прозивка од страна на медиумите, тоа треба да биде направено преку портпарол којшто е назначен од страна на судот или преку судија, посебно определен за оваа намена од страна на судот. Во исклучителни околности судијата може директно да му одговори на медиумот, доколку таквиот директен одговор од страна на судија ќе спречи настанување на ненадоместлива штета.

6.3. Медиумите треба да покажат одговорност и воздржаност при известувањето во однос на случаи коишто се во тек, каде што таквото известување може да влијае на исходот на случајот.

---

³⁷ Видете ја дискусијата на Julie Debeljak, *Конференција за судството во Австралија одржана во април 2001 година, Судска независност: Збирка на материјали за Конференцијата за судството во Австралија* во однос на последиците од несоодветна јавна критика (ги остава судиите да бираат помеѓу тоа да молчат, што може да доведе во намалување на довербата на јавноста во судството или неприкладно /несоодветно да бидат вовлечени во јавните критики)

6.4. Судијата нема свесно, додека се одвива судскиот процес или може да се најде пред судијата, да даде какви било коментари, за коишто разумно може да се очекува дека ќе влијаат врз исходот на таквата постапка или дека ќе ја загрозат очигледната праведност на процесот. Ниту, пак, судијата ќе даде каков било коментар во јавност или на кој било друг начин којшто може да влијае на фер судењето на кое било лице или во судењето во однос на кое било прашање.³⁸

7. СТАНДАРДИ НА ОДНЕСУВАЊЕ³⁹

7.1. Судиите не смеат да извршуваат функции во извршната или законодавната власт, вклучително да бидат и:

7.1.1. Министри во владата, или

7.1.2. Членови на законодавните или општинските совети.

7.2. Судиите нема да имаат функции во политичките партии.

7.3. Судија, освен привремените судии или судиите со скратено работно време, не смее да извршува други активности во областа на правото / да го практикува правото.

7.4. Судиите ќе се воздржат од бизнис активности и треба да избегнуваат вклучување во други доходовни/профитабилни активности⁴⁰, коишто можат да влијаат врз извршувањето на судиските функции или врз имиџот на судијата, освен во поглед на личните инвестиции на судијата, сопственост на имот, бизнис активности или сопственост на имот на членови на семејството⁴¹ или предавањата од страна на судијата на универзитет или колеџ.

---

³⁸ Bangalore Принципи

³⁹ Human Rights Watch, *Манипулирање со владеењето на правото: Независноста на судството под опсада во Венецуела*, Том 16, број 3(Б) (јуни 2004 година) известува за наоди на судска пристрасност во Венецуела. На пример, државниот обвинител Isaiás Rodríguez наводно изјавил дека Врховниот административен суд во земјата во минатото имал утврдено тарифи за решавање на различни видови случаи.

⁴⁰ Адвокатска комора на Соединетите Американски Држави – Модел на Кодекс на однесување во судството (февруари 2007 година) стандард 4, член Д(2).

⁴¹ Адвокатска комора на Соединетите Американски Држави – Модел на Кодекс на однесување во Судството (февруари 2007 година) стандард 4, член Д(2) се осврнува на семејството.

7.5. Судијата секогаш треба да се однесува на начин кој ќе го зачува достоинството на функцијата и непристрасноста, интегритетот и независноста на судството.

7.6. Судиите може да бидат организирани во здруженија коишто се наменети за судии, за унапредување на нивните права и интереси како судии.

7.7. Судиите може да преземат соодветни дејства за да ја заштитат нивната судска независност.⁴²

7.8. Судијата ќе се из земе себеси од учество во каква било постапка каде што тој/таа не е во состојба да одлучи непристрасно во однос на прашањето на постапката, или од постапка каде што разумен набљудувач може да стекне впечаток дека судијата не е во можност непристрасно да одлучи во однос на прашањето на постапката.

7.9. Ваквите постапки ги вклучуваат, но не се ограничени само на случаите каде што:

а) Судијата е пристрасен или има предрасуди во однос на некоја од странките во постапката или има лични сознанија за оспорените доказни факти коишто се однесуваат на постапката;

б) Судијата порано бил адвокат или сведок по однос на прашањето коешто е предмет на спорот; или

в) Судијата или член на неговото /нејзиното семејство има економски интерес од исходот по однос на прашањето коешто е предмет на спорот:

Под услов иземањето на судијата да нема да биде потребно, доколку не може да се воспостави друг трибунал кој ќе се справи со случајот или имајќи ги предвид итните/неодложните околности на случајот, кога непреземањето на дејство ќе доведе до сериозно неизвршување на правдата.⁴³

7.10. Случај не може да му биде одземен на судија без постоење на оправдани причини, како што се во случај на сериозна болест или конфликт на интереси. Причините и постапката за одземење треба

---

⁴² Вака овој дел е формулиран во Декларацијата од Монреал, Дел 2.09.

⁴³ Bangalore Принципи

да бидат утврдени со закон и не смее да се под влијание на владата или администрацијата. Одлуката за одземање на случај од судија треба да биде донесена од страна на орган којшто ја ужива истата судска независност како и судијата.⁴⁴

7.11. Судиите ќе се воздржат од *ex parte* комуникација од страна на странките и освен во оние случаи кога тоа го дозволуваат правилата на судот, за ваквата комуникација треба да бидат информирани и судот и другата страна во постапката.

8. ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НЕПРИСТРАСНОСТ И НЕЗАВИСНОСТ⁴⁵

8.1. Судијата⁴⁷ ќе ужива имунитет од правни дејствија во вршењето на службената функција⁴⁸

8.2. Судијата нема да постапува во случаи каде што има разумно сомнение за пристрасност или за потенцијална пристрасност.⁴⁹

8.3. Судијата ќе избегне какво било однесување коешто може да доведе до појава на пристрасност.

8.4. Државата ќе осигура дека во процесот на донесување на одлуки судиите ќе бидат независни и ќе бидат во можност да дејствуваат без какви било ограничувања, несоодветни влијанија, притисоци од ветена награда/мито, закани⁵⁰ или мешања, директни или индиректни, од која било страна/област или од која било причина. Законот треба да предвиди санкции за лицата коишто се

---

⁴⁴ Препорака број .П(94)12). На Комитетот на министри на Советот на Европа до земјите-членки

⁴⁵ Видете Syrus Das и K. Chandra, уредници, *судии и одговорност на судството*, Universal Law Publishing Company Ltd., Delhi. (Универзална издавачка компанија на материјали од областа на правото) Њу Делхи.

⁴⁷ Ова не ја исклучува можноста дека државата може да биде одговорна за сериозната негрива на судскиот службеник.

⁴⁸ Земете го предвид италијанскиот закон од 1988 година којшто бил дизајниран да ги повикува на одговорност судиите за штетите коишто настанале како резултат на сериозни грешки во извршувањето на нивните функции: видете Giovanni E. Longo, „Човековите права во однос на независното судство: Меѓународни норми и одбиена примена пред домашното правосудство,“ *St. John's Law Review* (зима 1996 година).

⁴⁹ „Најважно е судството да биде независно и така да биде перцепирано од страна на јавноста. Судиите мора да немаат причина да се плашат дека тие се полни со предрасуди од нивните одлуки или дека јавноста разумно ќе го сфати тоа на тој начин“. Howland, CJ, *R. protnu. Valente* 2 С.С.С. (3d) 417, at 423 (1983).

⁵⁰ Вклучително и физички закани за нанесување на повреди или закани дека ќе бидат убиени.

обидуваат да влијаат врз судиите на кој било од горенаведените начини. Судиите треба да имаат неограничена слобода во одлучувањето на случаите, непристрасно во согласност со нивната совест и нивното толкување на фактите и со почитување на востановените законски правила. Судиите не треба да бидат обврзани да му поднесуваат извештаи на никого надвор од судството⁵¹ во однос на карактеристиките на нивните случаи.

9. ВНАТРЕШНАТА НЕЗАВИСНОСТ НА СУДСТВОТО

9.1. Во процесот на донесување на одлуки судијата мора да биде независен *vis-à-vis* колегите и претпоставените.

9.2. Каква било хиерархиска организациона поставеност на судството и каква било разлика во позицијата или чинот не смее на никој начин да се меша во правото на судиите да ги изрекуваат нивните пресуди слободно.⁵²

---

⁵¹ Препорака број П (94)12 на Комитетот на министри на Советот на Европа до земјите-членки

⁵² Декларацијата од Монреал Дел 2.03.

Б. МЕЃУНАРОДНИ СУДИИ

Следниов текст се однесува на минималните стандарди за независност на меѓународните судии и истиот со незначителни измени се заснова на Burgh Принципите за независност на меѓународното судство, принципи коишто беа формулирани од страна на Студиската група на Меѓународната асоцијација по право во однос на практиката и процедурата на меѓународните судови и трибунали.

10. НЕЗАВИСНОСТ

10.1. Меѓународните судови и судиите ќе ги извршуваат нивните функции ослободени од директно или индиректно мешање или влијание од страна на кое било лице или тело.

10.2. Оваа слобода на судиите и судовите ќе се однесува и на судските процеси во однос на случаите коишто се во тек, вклучувајќи ја и распределбата на случаите на одреден судија и на функционирањето на судот и на неговиот регистер.

10.3. Судот ќе може слободно да ги определи условите за неговото меѓународно управување, вклучувајќи го и начинот на вработување на персоналот, информационите системи и распределбата на буџетските трошоци.

10.4. Судските расправи ќе останат доверливи.

10.5. Сите судии на меѓународните судови и трибунали ќе се придржуваат до принципот дека судиите коишто се државјани на земја-членка на организацијата под чијашто закрила е основан судот или трибуналот, при извршувањето на судската дискреција и функција ќе судат фер и непристрасно во однос на случајот и на никој начин и со никакви средства нема да судат во корист на земјата-членка.

11. ПРЕДЛАГАЊЕ, ИЗБОР И НАЗНАЧУВАЊЕ

11.1. Во согласност со инструментите на управување, судиите ќе бидат избрани помеѓу лицата со високи морални особини, интегри-

тет и совесност кои ги поседуваат соодветните професионални квалификации, стручност и искуството коешто се бара за дадениот суд.

11.2. Додека процедурите за предлагање, избор и назначување треба да ја имаат предвид, правилната застапеност на различните географски региони и главните правни системи, на начин на којшто тоа е соодветно, како и половата рамноправност помеѓу судиите, соодветните лични и професионални квалификации мора да бидат пресудни и да го имаат главниот збор кога станува за предлагање, избор и назначување на судии.

11.3. Процедурите за предлагање, избор и назначување на судии треба да бидат транспарентни и да обезбедат соодветни заштитни мерки и механизми од предлагања, избор или назначувања коишто се мотивирани од несоодветни намери.

11.4. Информациите во врска со процесот на предлагање, избор и назначување и информациите за кандидатите за судиската функција треба да бидат јавни, навремени и треба да бидат презентирани на ефективен начин од страна на меѓународната организација или од другите тела одговорни за процесот на предлагање, избор и назначување.

11.5. За промовирање на независноста на судиите пожелно е назначувањето на судии во меѓународните судови и трибунали да биде на долг рок и да не биде отворено за повторен избор.

12. СИГУРНОСТ НА МАНДАТОТ

12.1. Судиите ќе имаат сигурност на функцијата во поглед на нивниот мандат. Тие можат да бидат отстранети од нивната функција само доколку за такво нешто постојат специфични основи во согласност со соодветни процедури коишто се однапред прецизирани

12.2. Инструментите по коишто се раководи секој суд треба да овозможуваат судиите да бидат назначени на минимален мандат којшто ќе им овозможи на нив да ги извршуваат нивните судски функции на независен начин.

13. СЛУЖБА И ПЛАТА

13.1. Основните услови коишто се однесуваат на судиската служба ќе бидат наброени во законски обврзувачки инструменти.

13.2. Никакви неповолни промени нема да бидат воведени во однос на платата на судиите и другите основни услови на служба за време на нивниот мандат.

13.3. Судиите ќе добиваат соодветна плата којашто периодично треба да биде приспособена на нивото на какви било зголемувања на трошоците за живеење во местото каде што се наоѓа седиштето на судот.

13.4. Условите на службата треба да содржат и соодветни договори за пензионирање.

14. ПРИВИЛЕГИИ И ИМУНИТЕТИ

14.1. Судиите ќе уживаат имунитети коишто се еднакви на целосните дипломатски имунитети, и посебно ќе уживаат имунитети во однос на сите тврдења/наоди коишто произлегуваат од вршењето на нивната судиска функција.

14.2. Само судот ќе биде надлежен за одземање на имунитетот на судиите; тој треба да го одземе имунитетот во сите оние случаи каде што по негово мислење, имунитетот ќе го попречи патот на правдата и каде што тој може да биде одземен без какви било предрасуди во однос на вршењето на судиската функција.

14.3. Документите и списите на судот, судиите и регистерот, коишто се однесуваат на работењето на судот ќе бидат неповредливи/неотуѓиви.

14.4. Државата во којашто меѓународниот суд го има своето седиште ќе ги преземе неопходните мерки за заштита на безбедноста на судиите и нивните фамилии и ќе ги заштити нив од неповолни мерки коишто се поврзани со извршувањето на нивната судиска функција.

15. БУЏЕТ

15.1. Државите странки и меѓународните организации треба да обезбедат соодветни ресурси, вклучувајќи ги тука и просториите и потребните вработени како би им овозможиле на судовите и судиите да ги извршуваат ефективно своите функции.

16. СЛОБОДА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И ЗДРУЖУВАЊЕ

16.1. Судиите ќе уживаат/имаат слобода на изразување и здружување. Овие слободи мора да се користат на начин којшто е соодветен на судиската функција и којшто не може да влијае или не може разумно да изгледа дека влијае врз судската независност или непристрасност.

16.2. Судиите ќе ја зачуваат доверливоста на расправите и нема да коментираат надвор од судството за случаите коишто се во тек.

16.3. Судиите ќе се воздржат од коментирање на пресудите, постапките во нивните и во другите судови и во однос на какви било закони, предлог закони, предлози и теми за коишто е веројатно дека ќе се најдат пред нивите судови, надвор од судството.

17. ВОН СУДСКИ АКТИВНОСТИ / АКТИВНОСТИ НАДВОР ОД СУДСТВОТО

17.1. Судиите нема да учествуваат во какви било вон судски активности коишто не се во согласност со нивната судиска функција или со ефикасното и навременото функционирање на судот чиешто членови се, или коишто може да влијаат или може разумно да изгледаат дека влијаат врз нивната независност или непристрасност.

17.2. Судиите нема да извршуваат каква било политичка функција.

17.3. Секој суд треба да воспостави соодветен механизам којшто ќе им дава насоки на судиите во однос на вон судските активности и кој ќе осигура дека постојат соодветни средства за странките во постапката да искажат какви било грижи/стравови.

18. ПОРАНЕШНА ПОВРЗАНОСТ СО СЛУЧАЈОТ

18.1. Судиите нема да постапуваат по случај, во којшто тие претходно учествувале како: претставници, правни застапници, советници, адвокати, вешти лица или во кое било друго својство за една од странките или како членови на национален или меѓународен суд или друго тело надлежно за решавање на спорови коешто ги разгледувало прашањата коишто се предмет на спорот, или во оние случаи каде што тие претходно го коментирале или дале мислење во однос на предметот на спорот на начин за којшто е веројатно дека ќе има влијание или може разумно да изгледа дека влијае на нивната независност или непристрасност.

18.2. Судиите нема да постапуваат по случај кој по својата содржина опфаќа нешто за коешто тие имале каква било друга форма на здружување којашто може да влијае или може разумно да изгледа дека влијае врз нивната независност или непристрасност.

19. ПОРАНЕШНА ПОВРЗАНОСТ СО СТРАНКА

19.1. Судиите нема да постапуваат по случај којшто вклучува странка за којашто тие извршувале услуги во својство на: претставници, правни застапници, советници, адвокати, вешти лица во изминатите три години или друг таков период којшто е определен од страна на судот во рамките на неговите правила; или да постапуваат по случај којшто вклучува странка со којашто тие имале какви било забележителни професионални или лични врски во изминатите три години или друг таков период којшто е определен од страна на судот во рамките на неговите правила.

20. ИНТЕРЕС ВО ИСХОДОТ НА ОДРЕДЕН СЛУЧАЈ

20.1. Судиите нема да постапуваат по случај за чијшто исход тие имаат каков било материјален, личен, професионален или финансиски интерес.

20.2. Судиите нема да постапуваат по случај за чијшто исход други лица или тела блиско поврзани со нив имаат материјален, личен, професионален или финансиски интерес.

20.3. Судиите не смеат да прифатат каква било неоткриена исплата од страна на странка во постапките или каква било друга исплата за сметка на учеството на судијата во постапката.

21. КОНТАКТИ СО СТРАНКА

21.1. Судиите треба да бидат внимателни во своите лични контакти со странките, претставниците, правните застапници, советниците, адвокатите или со други лица и тела коишто се поврзани со случајот којшто е во тек. Какви било контакти од ваков вид треба да бидат направени на начин којшто е соодветен со нивната судиска функција или којшто нема да влијае или разумно да изгледа дека влијае врз нивната независност или непристрасност.

21.2. Судиите ќе ги обесхрабраат *ex parte* комуникациите од страна на странките и освен во случаи кога тоа е предвидено со правилата на судот, за ваквиот вид на комуникација ќе биде информиран/ запознаен судот и другата страна.

22. ОГРАНИЧУВАЊА ПО ЗАВРШУВАЊЕТО НА СЛУЖБАТА

22.1. Судиите нема да постапуваат по случај за чијшто предмет тие имале каква било друга форма на здружување којашто може да влијае или разумно да изгледа дека влијае врз нивната независност или непристрасност.

22.2. Судиите додека ја извршуваат функцијата нема да бараат или да прифатат какво било идно вработување, назначување или придобивка/добивка од страна на странка во случајот по кој тие постапувале или од страна на кое било тело коешто е поврзано со таквата странка, затоа што тоа може да влијае или разумно да изгледа дека влијае врз нивната независност или непристрасност.

22.3. Поранешните судии нема да прифатат, освен ако тоа не е дозволено со правилата на судот да бидат ангажирани во кое било својство во врска со кој било случај по којшто тие постапувале додека ја извршувале својата функција во судот.

22.4. Поранешните судии нема да можат да бидат ангажирани како претставници, правни застапници, советници или адвокати во која било постапка пред судот каде што тие претходно работеле за временскиот период од три години по напуштањето на нивната функција или за друг таков временски период којшто е определен и објавен од страна на судот.

22.5. Поранешните судии треба да бидат внимателни во однос на прифаќањето на какво било вработување, назначување или придобивка, посебно од страна на странка во случај по којшто тие постапувале или од страна на кое било тело коешто е поврзано со таква странка.

23. ОТКРИВАЊЕ

23.1. Судиите ќе го информираат/запознаат судот, и доколку тоа е соодветно и странките во постапката во врска со какви било околности коишто им биле предочени на нив во кое било време, по однос на прашања за коишто се применуваат принципите од 16 до 22.

23.2. Секој суд треба да воспостави соодветни процедури коишто ќе им овозможат на судиите да го информираат/запознаат судот и доколку тоа е соодветно и странките во постапката со прашања коишто може да влијаат или разумно да изгледа дека влијаат врз нивната независност или непристрасност во однос на кој било случај.

24. ПИСМЕНО ОТКАЖУВАЊЕ

24.1. И покрај принципите од 7 до 13, судиите нема да бидат спречени да постапуваат по случаи во однос на кои тие соодветно информирале за какви било факти коишто ќе доведат до примена на кој било од овие принципи и каде што судот нема никакви забелешки и каде што странките го искажале својот став и дале согласност во однос на судијата којшто постапува во случајот.

25. ПОВЛЕКУВАЊЕ ИЛИ ДИСКВАЛИФИКАЦИЈА

25.1. Секој суд ќе воспостави правила во однос на постапката којашто ќе овозможи да се утврди дали судиите се спречени да постапуваат по одреден случај како резултат на примената на овие принципи или поради неспособност. Овие процедури ќе им бидат достапни на судиите, на судот или на која било странка во постапката.

26. НЕСООДВЕТНО ОДНЕСУВАЊЕ

26.1. Секој суд ќе воспостави правила во однос на постапката за разгледување на специфична жалба којашто се однесува на несоодветно однесување или прекршување на должноста од страна на судија коешто може да влијае на независноста или непристрасноста.

26.2. За ваквиот вид на жалба, доколку е јасно дека истата е неоснована може да биде решена со помош на брза постапка. Во кој било случај каде што судот ќе утврди дека е потребна целосна истрага, правилата треба да овозможуваат соодветни заштитни мерки/безбедносни механизми коишто ќе ги заштитат правата и интересите на судиите и ќе ја гарантираат соодветната доверливост на постапката.

26.3. Инструментите со коишто се раководи судот треба да обезбедуваат соодветни мерки, вклучително и отстранување на судијата од неговата/нејзината функција.

26.4. Подносителот на жалбата ќе биде известен за решението.

27. AD HOC СУДИИ

27.1. *Ad hoc* судија на меѓународен суд мора да постапува внимателно и независно при пресудувањето во однос на случај по којшто тој судија бил назначен да постапува.

Ограничувањата и одредбите коишто важат во однос на меѓународните судии со полно работно време во однос на поранешната поврзаност, вон судските активности, ограничувањата по завршувањето на службата и сигурноста на мандатот нема да важат за *ad hoc* судиите.

ПРЕПОРАКА СМ / REC (2010) 12 НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ НА ЗЕМЈИТЕ ЧЛЕНКИ ЗА: НЕЗАВИСНОСТ, ЕФИКАСНОСТ И ОДГОВОРНОСТ НА СУДИИТЕ

(Усвоена од Комитетот на Министри на 17 ноември 2010 година на 1098 средба на замениците на министрите)

Комитетот на министрите, според член 15б од Статутот на Советот на Европа,

Имајќи го во предвид член 6 од Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи (во понатамошниот текст "Конвенцијата", ЕТС бр. 5), кој предвидува дека "секој има право на правично и јавно судење во разумен рок од независен и непристрасен трибунал основан со закон", како и релевантното обичајно право на Европскиот суд за човекови права;

Имајќи ги во предвид основните принципи за независност на судството на Обединетите Нации одобрени од страна на Генералното собрание на ОН во ноември 1985 година;

Имајќи го во предвид мислењето на Консултативниот совет на европски судии (CCJE), за работата на Европската Комисија за ефикасност на правдата (CEPEJ) и Европската повелба за статусот на судиите изготвен во рамките на мултилатералните состаноци на Советот на Европа;

Забележувајќи дека, при вршењето на судските функции, улогата на судиите е од суштинско значење за обезбедување заштита на човековите права и основни слободи;

Сакајќи да ја промовира независноста на судиите, што е составен елемент на владеењето на правото и е неопходна за непристрасност на судиите и за функционирање на судскиот систем;

Нагласувајќи дека независноста на судството му обезбедува на секое лице право на фер судење и затоа тоа не е привилегија за судиите, туку е гаранција за почитување на човековите права и основни слободи, дозволувајќи му на секој граѓанин да има доверба во правниот систем;

Свесни за потребата да се гарантира положбата и овластувањата на судиите со цел да се постигне ефикасен и правичен правен систем и да се поттикне активно да се заложат за функционирање на судскиот систем;

Свесни за потребата да се обезбеди правилна примена на судските надлежности, должности и овластувања со цел заштита на интересите на сите граѓани;

Кои сакаат да научат од различни искуства во земјите-членки во поглед на организацијата на правосудните институции во согласност со владеењето на правото;

Имајќи ја во предвид разновидноста на правните системи, уставните позиции и пристапи кон поделбата на власта;

Истакнувајќи дека ниту еден дел од оваа препорака не е наменет за да се намали гаранцијата за независност кои на судиите им е обезбедена од уставите или правните системи во земјите-членки;

Истакнувајќи дека уставот или правните системи на некои земји-членки имаат воспоставено совет, кој во оваа препорака е наведен како " Судски Совет";

Кои сакаат да ги промовираат односите меѓу судските органи и судиите поединци од различните земји-членки со цел поттикнување на развојот на заедничка судска култура;

Сметајќи дека Препораката Рес (94) 12 од Комитетот на министри за независноста, ефикасноста и улогата на судиите треба да биде значително ажурирана со цел зајакнување на сите неопходни мерки за промовирање на независноста, ефикасноста, одговорноста на судиите и зајакнување на улогата на судијата поединец и судството воопшто,

Препорачува дека Владите на земјите-членки треба да превземат мерки за да обезбедат одредбите содржани во анексот на оваа препорака, кој ја заменува горенаведената Препорака Рес (94) 12, се применат во нивното законодавство, политики и практики како и во вршењето на судските функции во согласност со овие одредби.

Анекс на Препораката CM / Rec (2010) 12

Глава I Општи аспекти

Опсег на препораката

1. Оваа препорака се однесува на сите лица кои вршат судска функција, вклучувајќи ги и оние кои се занимаваат со уставни прашања.
2. Одредбите утврдени во оваа препорака, исто така, важат и за непрофесионалните судии, освен во оние делови каде што е јасно дека конкретните одредби се однесуваат на професионалните судии.

Независност на судството и до која мерка тоа треба да се заштити

3. Целта на независноста, како што е утврдено со членот 6 од Конвенцијата, е гарантирање на основното право на правично судење на секој човек на правна основа и без било какво несоодветно влијание.
4. Независноста на судиите поединци е гарантирано со независноста на судството во целина. Како таква, независноста е фундаментален аспект на владеењето на правото.
5. Судиите треба да имаат непречена слобода да одлучуваат непристрасно, во согласност со законот и со нивното толкување на фактите.
6. Судиите треба да имаат доволна моќ и власт за да ги извршуваат своите должности, како и да го одржат авторитетот и достоинството на судот. Сите лица поврзани со случајот, вклучувајќи ги и јавните органи или нивните претставници, треба да бидат предмет на авторитетот на судијата.
7. Независноста на судијата и на судството треба да бидат вградени во устав или на највисоко правно ниво во земјите-членки, со повеќе конкретни правила предвидени на законско ниво.

8. Таму каде што судиите сметаат дека нивната независност е загро-зена, треба да се консултираат со Судскиот совет или со друго независно тело, или треба самите да преземат ефективни мерки.

9. Одреден случај не треба да се повлекува од одреден судија без оправдани причини. Одлуката за повлекување на случај од судијата треба да биде донесена врз основа на објективни, однапред утвр-дени критериуми и во една транспарентна постапка водена од страна на надлежен орган.

10. Судиите треба сами да одлучуваат за сопствената компетентност во поединечните случаи во согласност со законот.

Глава II - Надворешна независност

11. Надворешната независност на судиите не е предност или привилегија дадена во интерес на судиите туку во интерес на владеењето на правото и на лицата кои бараат и очекуваат непристрасна правда. Независноста на судиите треба да се смета за гарант на слободата, почитувањето на човековите права и непри-страсно применување на законот. Судската независност и непри-страсност се есенцијални при гарантирањето на еднаквоста на страните пред судовите.

12. Без претпоставки за нивната независност, судиите и право-судството треба да одржуваат конструктивни работни односи со институциите и јавните власти вклучени во управувањето и постапувањето, како и со професионалците чии задачи се поврзани со работата на судиите со цел да се олесни ефективното и ефикасно правично постапување.

13. Сите неопходни мерки треба да се преземат со цел да се испочитува, заштити и унапреди независноста и непристрасноста на судиите.

14. Законот треба да обезбеди санкции против лицата кои влијаат врз судиите на неправилен начин.

15. Пресудите треба да бидат образложени и јавно објавени. Судиите не треба на друг начин да бидат обврзани да ги правдаат причините за нивните пресуди.

16. Одлуките на судиите не треба да бидат предмет на било каква ревизија освен на апелационата или на повторното отворање на постапката согласно законот.

17. Со исклучок на одлуките за амнестија, помилување или сличните мерки, извршната и законодавната власт не треба да донесуваат одлуки со кои ќе се поништуваат судски одлуки.

18. Ако веќе се коментираат судските одлуки, извршната и законодавната власт треба да избегнуваат критицизам со кој би ја поткопале независноста или јавната доверба во судството. Исто така треба да се избегнуваат постапки со кои може да се стави под знак прашање нивната волја да се почитуваат судските одлуки, освен нивната намера за поднесување на жалба.

19. Дејствијата кои се превземаат од страна на правосудните органи и прашањата кои ја засегаат судската постапка се од јавен интерес. Правото на информираност за судските предмети треба да биде применливо во согласност со границите на судската независност. Треба да се поттикне воведување на лица за односи со јавноста или отворање на сервиси за прес и комуникација во склоп на судовите или советите на судството или другите независни власти. Судиите треба да покажат воздржаност при нивните контакти со медиумите.

20. Судиите, кои се дел од општеството на кое му служат нема да можат без довербата од јавноста ефикасно да ги спроведуваат судските постапки. Тие треба да бидат свесни за очекувањата на јавноста како и за поплаките од нивната работа. Трајни механизми за добивање на вакви информации, пропишани од страна на советите на правосудството или од други независни органи би придонесле кон ова.

21. Судиите може да се вклучат во активности надвор од нивната службена функција. Со цел да се избегне евентуален или претпоставен конфликт на интереси, нивното учество треба да се ограничи на активности кои одговараат на нивната непристрасност и независност.

Глава III – Внатрешна независност

22. Принципот на судска независност значи независност на секој судија поединец при практикувањето на судските функции. Во процесот на донесување одлуки судиите треба да бидат независни и непристрасни и способни да дејствуваат без никакви ограничувања, несоодветно влијание, притисок, закана или мешање, директно или индиректно, од било кој орган, вклучително и телата кои се внатре во правосудството. Хиерархиската поставеност не треба да ја загрози судската независност.

23. Повисоките судови не треба да доставуваат поуки до судиите за начинот на кој тие треба да одлучуваат во поединечните случаи, освен при претходни прашања или кога се одлучува по правни лекови согласно законот.

24. При распределбата на случаите треба целосно да се следат претходно утврдените критериуми со цел да се заштити правото на еден независен и непристрасен судија. Распределувањето не треба да биде под влијание на желбите на некоја од страните во случајот или на било кој друг заинтересиран за исходот на случајот.

25. Судиите треба да бидат слободни да формираат и да се приклучуваат во професионални организации чии цели се заштита на нивната независност, нивните интереси и промоција на владеењето на правото.

Глава IV – Совети за судство

26. Судските Совети се независни тела, основани со закон или врз основа на Уставот, кои тежнеат кон зачувување на независноста на судството и на судиите поединци и на тој начин го промовираат ефикасното функционирање на судскиот систем.

27. Не помалку од половина од членовите на советите треба да бидат судии избрани од страна на нивните колеги од сите инстанции на судската власт а со почитување на плурализмот во внатрешноста на судската власт.

28. Судските Совети треба да покажат највисок степен на транспарентност кон судиите и општеството преку развој на претходно воспоставените постапки и образложени одлуки.

29. При вршењето на функцијата, Судските Совети не треба да ја доведуваат во прашање независноста на судиите поединци.

Глава V - Независност, ефикасност и ресурси

30. Ефикасноста на судиите и на судскиот систем е неопходен услов во заштитата на правата на секој човек, согласно условите од член 6 од Конвенцијата, правната сигурност и довербата на јавноста во владеењето на правото.

31. Ефикасност претставува испорака на квалитетни одлуки во разумен рок преку правично разгледување на прашањата. Судиите поединци се должни да обезбедат ефикасно постапување со предметите за кои тие се одговорни, вклучувајќи и спроведување на одлуки за извршување кои спаѓаат во нивна надлежност.

32. Органите одговорни за организацијата и функционирањето на судскиот систем се должни да обезбедат судии и услови кои ќе им овозможат да ја исполнат својата мисија и постигнат ефикасност, а при тоа заштитиувајќи ја и почитувајќи ја независноста и непристрасноста на судиите.

Ресурси

33. Секоја држава треба да распредели соодветни ресурси, средства и опрема за судовите со цел овозможување на нивно функционирање во согласност со стандардите утврдени со членот 6 од Конвенцијата а со тоа овозможувајќи им на судиите ефикасна работа.

34. На судиите треба да им се обезбедат потребните информации кои ќе им овозможат преземање на релевантни процесни одлуки кои имаат финансиски импликации. Моќта на судијата да донесе одлука во конкретен случај не треба да биде исклучиво ограничена на потребата од најефикасна употреба на ресурсите.

35. Во судовите треба да бидат распределени доволен број на судии и соодветно квалификуван персонал за поддршка.

36. За да се спречи и намали обемот на прекумерната работа во судовите, треба да се преземат мерки доследни на независноста на

судството и да се доделат вон-судски задачи на други соодветно квалификувани лица.

37. Употребата на електронски систем за управување со предметите и информатичко комуникациски технологии треба да бидат промовирани од страна на властите и судиите, и треба да се поттикне нивната сеопшта употреба во судовите.

38. Треба да се преземат сите неопходни мерки за да се осигури безбедноста на судиите. Овие мерки може да вклучат заштита на судовите и судиите кои можат да станат или се жртви на закани или акти на насилство.

Алтернативно решавање на спорови

39. Треба да се промовираат механизми за алтернативно решавање на спорови.

Управување со судовите

40. Судските Совети онаму каде што постојат или другите независни органи одговорни за управување со судовите, самите судови и/или стручните организации на судиите треба да бидат консултирани кога се подготвува буџетот на судскиот систем.

41. Судиите треба да се поттикнати за да се вклучат во управувањето со судовите.

Оценка

42. Со намера да се придонесе за поголема ефикасност при водењето на постапките и за постојано подобрување на нејзиниот квалитет, земјите-членки можат да воведат системи за оценка на судиите од страна на судските органи, согласно ставот 58.

Меѓународна димензија

43. Државите треба да им обезбедат на судовите соодветни средства, за да им се овозможи на судиите ефикасно да ги извршуваат своите функции во случаи во кои се вклучени странски или

меѓународни елементи, како и да се поддржи меѓународната соработка и поврзаност помеѓу судиите.

Глава VI - Статус на судијата

Избор и кариера

44. Одлуките во врска со изборот и кариерата на судиите треба да се засноваат врз објективни критериуми, претходно утврдени со закон или од страна на надлежните органи. Ваквите одлуки треба да се донесуваат врз основа на заслуги при тоа имајќи ги во предвид квалификации, вештини и капацитети при решавањето на предметите, со примена на законот и со почит на човековото достоинство.

45. Не треба да има дискриминација на судиите или кандидатите за вршење на судиската функција по било кој основ како што се пол, раса, боја, јазик, религија, политичко или друго убедување, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, имотна состојба, инвалидност, раѓање, полова ориентација или друг статус. Условот дека еден судија или кандидат за вршење на судиската функција мора да биде државјанин на засегнатата држава, не треба да се смета за дискриминација.

46. Органот кој ги донесува одлуките за избор и кариера на судиите треба да биде независен од извршната и законодавната власт. Со цел да се гарантира нивната независност, најмалку половина од членовите на органот треба да се судии избрани од страна на нивните колеги.

47. Меѓутоа, кога уставните или другите законски одредби пропишуваат дека шефот на државата, Владата или законодавната власт, донесуваат одлуки за изборот и кариерата на судиите, независен и надлежен орган составен во значителен дел од судската власт (без оглед на правилата кои се применуваат за Судските Совети, содржани во Глава IV), треба да биде овластен да дава препораки или мислења кои соодветно ќе се применат во праксата од страна на органот кој ги избира судиите.

48. Членството во независни органи наведени во ставовите 46 и 47 треба да ја обезбеди најшироката можна застапеност. Нивните процедури треба да бидат транспарентни а исто така и причините

за таквите одлуки треба да бидат достапни до подносителите на барањето. Неуспешниот кандидат треба да има право на приговор на таквата одлука, или барем на постапката под која била донесена одлуката.

Мандат и неменливост

49. Безбедноста на мандатот и неменливоста се клучните елементи за независност на судиите. Соодветно на тоа, судиите треба да имаат загарантиран мандат се до задолжителната возраст за пензионирање, каде што таква постои.

50. Мандатот на судиите треба да биде утврден со закон. Трајното назначување на судиите треба да се прекине само во случаи на сериозни прекршувања на дисциплински или кривични одредби утврдени со закон, или кога судијата не може да ја врши судската функција. Предвременото пензионирање треба да биде прифатливо само по барање на судијата или по медицински основи.

51. Во случај каде е направен избор на пробен период или на фиксен рок, одлуката за тоа дали да се потврди или да се обнови таквиот избор треба да се донесе во согласност со членот 44, за да се обезбеди целосно почитување на независноста на судството.

52. Судијата не треба да биде назначен или прераспределен на друга судиска функција без негова согласност, освен во случај на дисциплински санкции или реформа на организацијата на судскиот систем.

Плати

53. Основните правила на системот на наградување на професионалните судии треба да бидат утврдени со закон.

54. Платите на судиите треба да бидат сразмерни со нивната професија и одговорности, и да бидат доволни за да ги заштитат од побуди кои имаат за цел да влијаат на нивните одлуки. Би требало да постојат гаранции за одржување на разумен надоместок во случаи на болест, породилно отсуство или татковско отсуство, како и при исплатата на пензија, кои треба да бидат во разумен однос со износот на платата додека се во редовен работен однос. Специ-

фични законски одредби треба да се воведат како заштита против намалување на платите на судиите.

55. Системите каде висината на платите се формира во зависност од перформансите на судиите треба да се избегнуваат бидејќи тоа би можело да создаде потешкотии во независноста на судиите.

Обука

56. На судиите треба да им се обезбеди теоретска и практична почетна и континуирана обука, целосно финансирана од страна на државата. Ова треба да содржи економски, социјални и културни прашања во врска со вршењето на судиската функција. Интензитетот и времетраењето на ваквата обука треба да се утврди соодветно на претходното професионално искуство.

57. Независен орган во целосна согласност со образовната автономија, треба да обезбеди почетната и континуираната обука да ги задоволат барањата за отвореност, компетентност и непристрасност, својствени на судската функција.

Оценка

58. Онаму каде судските органи ќе утврдат системи за оценка на судиите, таквите системи треба да се базираат на објективни критериуми. Ова треба да биде објавено од страна на надлежен судски орган. Постапката треба да им овозможи на судиите да го изразат својот став за нивните активности и за оценката на овие активности, како и да ја преиспита оценката пред независен орган или суд.

Глава VII - Должности и овластувања

Должности

59. Судиите треба да ги заштитат правата и слободите на сите лица подеднакво, со почитување на нивното достоинство во судските постапки.

60. Судиите треба да дејствуваат независно и непристрасно во сите случаи, осигурувајќи фер сослушување на сите странки, а таму каде што е потребно да им се објаснат процедуралните прашања. Судиите треба да дејствуваат и да бидат видени дека дејствуваат без било какво несоодветно надворешно влијание во судските постапки.

61. Судиите треба да ги решаваат случаите кои им се доделени. Тие би требало да се повлечат или да одбијат да постапуваат, во оние случаи каде постојат оправдани причини утврдени со закон, но не поинаку.

62. Судиите треба да постапуваат со секој случај со должно внимание и во разумен рок.

63. Судиите треба да дадат јасни образложенија за нивните пресуди на јазик што е јасен и разбирлив.

64. Судиите, во соодветни случаи треба да ги охрабрат странките да постигнат пријателски договори надвор од судот.

65. Судиите треба редовно да ги надградуваат и развиваат своите професионални вештини.

Одговорност и дисциплински постапки

66. Толкувањето на законот, оценката на фактите или одмерувањето на тежината на доказите што се врши со цел да се решат случаите, не би требало да претставуваат причина за граѓанска или дисциплинска одговорност, освен во случаи на намерно кршење на правилата и несовесно работење.

67. Само државата може да настојува да утврди граѓанска одговорност преку судска постапка за судија во случај кога државата морала да додели надомест.

68. Толкувањето на законот, оценката на фактите или на тежината на доказите не би требало да претставуваат причина за кривична одговорност, освен во случаи на намерно кршење на правилата на постапката.

69. Дисциплинските постапки може да следуваат онаму каде што судиите пропуштиле да ги извршат своите службени должности ефикасно и правилно. Таквите постапки би требало да се спроведуваат од страна на независен орган или суд, со сите гаранции за фер судење и да му го обезбедат правото на судијата за приговор по одлуката и санкцијата. Дисциплинските санкции треба да бидат пропорционални.

70. Судиите не треба да бидат лично одговорни за одлуки кои се одбиени – укинати или преиначени по жалба.

71. Кога не ја извршуваат судската функција, судиите се одговорни согласно граѓанското, кривичното и управното право исто како и секој друг граѓанин.

Глава VII – Етика на судиите

72. Судиите во своето делување треба да се водат од етичките начела за професионално однесување. Овие начела вклучуваат не само должности кои може да бидат санкционирани со дисциплински мерки, туку исто така нудат насоки за судиите како да се однесуваат.

73. Овие начела треба да се пропишат со Кодекси на судска етика кои би требало да ја поттикнат довербата на јавноста во судиите и судството. Судиите би требало да ја имаат водечката улога во подготвувањето на ваквите кодекси.

74. Судиите би требало да ја имаат можноста да побараат совет за етика од соодветен орган во рамки на судството.

Стразбур, 17-ти ноември 2010 година

CCJE (2010)3 Final

КОНСУЛТАТИВЕН СОВЕТ НА ЕВРОПСКИТЕ СУДИИ **Работна група за Големата повелба** **(КСЕС-ГП)**

MAGNA CARTA OF JUDGES

ГОЛЕМАТА ПОВЕЛБА НА СУДИИТЕ **(Фундаментални начела)**

Вовед

По повод на својата десетгодишнина, КСЕС ја усвои, за време на своето 11-то пленарно заседание, Големата повелба на судиите (Фундаменталните начела) која ги резимира и кодифицира главните заклучоци од Мислењата кои веќе ги има усвоено. Секое од овие 13 Мислења, дадени на увид на Комитетот на Министри на Советот на Европа, содржи дополнително разгледување на темите кои се третираат во овој документ (види www.coe.int/ccje).

Владеење на правото и правдата

1. Судството е една од трите власти во секоја демократска држава. Негова мисија е да го гарантира самото постоење на Владеењето на правото, и со тоа, да обезбеди правилна примена на правото на непристрасен, праведен, правичен и ефикасен начин.

Судска независност

2. Судската независност и непристрасност се есенцијални претпоставки за функционирањето на правдата.

3. Судската независност треба да е законска, функционална и финансиска. Таа треба да биде загарантирана во однос на другите власти на Државата, на лицата кои бараат правда, другите судии и општеството во целост, по пат на домашни правила на највисоко

ниво. Државата и секој судија се одговорни за промовирање и заштита на судската независност.

4. Судската независност ќе се гарантира во однос на активностите на судиите, а особено во поглед на вработувањето, наменувањето сè до старост за пензионирање, унапредувањето, не менливоста, обуката, судискиот имунитет, дисциплината, платите и финансирањето на судството.

Гаранции за независноста

5. Одлуките за изборот, наменувањето и кариерата ќе се базираат врз објективни критериуми и ќе се донесуваат од страна на тело надлежно за гарантирање на независноста.

6. Дисциплинските постапки ќе се одвиваат пред независно тело со можност за обраќање со правен лек до суд.

7. По консултации со судството, Државата ќе ги обезбеди човечките, материјалните и финансиските средства неопходни за правилно функционирање на правосудниот систем. За да се избегне неприкладно влијаење, судиите ќе добиваат со закон регулиран соодветен надомест и адекватна пензија.

8. Иницијалната обука и професионалното усовршување се право и обврска на судиите. Ќе се организираат под надзор на судската власт. Обуката е важен елемент за заштита и гаранција на независноста на судиите како и на квалитетот и ефикасноста на судискиот систем.

9. Судството треба да биде вклучено во сите одлуки кои влијаат врз извршувањето на судиската функција (организација на судовите, процедури, други закони).

10. Во извршувањето на својата функција на управување со правдата, судиите нема да бидат подложени на било какви наредби или инструкции, ниту на било каков хиерархиски притисок, и ќе се водат само од законите.

11. Судиите треба да се погрижат за еднаквоста на оружјето помеѓу обвинителството и одбраната. Независниот статус на обвинителите е фундаментален предуслов за Владеење на правото.

12. Судиите имаат право да членуваат во домашни или меѓународни здруженија на судии, на кои им се доверува одбраната на мисијата на судството во општеството.

Тело надлежно за гарантирање на независноста

13. За да се осигури независноста на судиите, секоја Држава треба да формира Судски совет или некое друго посебно тело, и самото независно од законодавната и извршната власт, на кое ќе му бидат доделени широки овластувања за сите прашања кои се однесуваат на нивниот статус, како и на организацијата, функционирањето и имиџот на судските институции. Советот треба да биде составен или исклучиво само од судии, или од значително мнозинство судии избрани од страна на нивните колеги. Судскиот совет ќе дава отчет за своите активности и одлуки.

Пристап до правдата и транспарентност

14. Судството треба да биде транспарентно и треба да се објавуваат информации за работата судскиот систем.

15. Судиите ќе преземаат чекори за да се осигури пристап до брзо, ефикасно и достапно разрешување на спорови; судиите ќе придонесуваат за промовирањето на методи на алтернативно разрешување на спорови.

16. Судските документи и судските одлуки ќе се подготвуваат на достапен, едноставен и јасен јазик. Судиите ќе донесуваат образложени одлуки, објавени јавно во разумен рок, засновани на праведна и јавна расправа. Судиите ќе применуваат соодветни методи за управување со случаите.

17. Извршувањето на судските изреки е клучна компонента на правото на праведно судење и воедно гаранција за ефикасноста на правдата.

Етика и одговорност

18. Деонтолошките начела, кои треба да се разликуваат од дисциплинските правила, треба да ги водат судиите во нивните постапки. Тие треба да се изготвуваат од страна на самите судии и да бидат дел од нивната обука.

19. Во секоја Држава, законот или фундаменталната повелба кои се однесуваат на судиите треба да дефинираат што се смета за однесување кое може да води кон дисциплинарни санкции и да ја утврдат дисциплинската постапка.

20. Судиите за дејностите кои ги сториле вон од судските активности треба да подлежат на редовното кривично право. Судиите не треба да подлежат на кривична одговорност за ненамерни пропусти во извршувањето на нивната функција.

21. Правните лекови за судиски грешки треба да се бараат во еден соодветен систем на жалби. Секаков правен лек за други пропусти во делењето правда може да се упати само против државата.

22. Не е соодветно еден судија да биде изложен, во поглед на односното вршење на судиската должност, на било каква лична одговорност, дури ни во случај кога државата требала да плати надомест, освен во случај на намерен пропуст.

Меѓународни судови

23. Овие начела ќе важат *mutatis mutandis* за судиите од сите европски и меѓународни судови.

Стразбур, 23 ноември 2001 год.
[ccje/docs2001/ccje(2001)op n°2e]

ССЈЕ (2001) ОР №2
ССЕС (2001) М Бр. 2

СОВЕТОДАВЕН СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ
(ССЕС)

МИСЛЕЊЕ Бр. 2
НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (ССЕС)
ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ ПРИ СОВЕТОТ НА ЕВРОПА
ЗА ФИНАНСИРАЊЕ И УПРАВУВАЊЕ НА СУДОВИТЕ СО ОСВРТ
КОН СУДСКАТА ЕФИКАСНОСТ И ЧЛЕНОТ 6 ОД ЕВРОПСКАТА
КОНВЕНЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

1. Советодавниот совет на европски судии (СЕС) го подготви ова мислење врз основа на одговорите на земјите на Прашалникот, подготвените текстови од страна на Работната група на СЕС и текстовите подготвени од страна на Претседателот и Потпретседателот на СЕС и експертот на СЕС на оваа тема, г-дин Јацек Хлебни (Полска).

2. СЕС забележува дека финансирањето на судовите е тесно поврзано со темата “независност на судството”, така што ги определува условите во кои судовите ја обавуваат својата функција.

3. Уште повеќе, постои очигледна врска помеѓу, од една страна, финансирањето и управувањето со судовите и начелата на Европската конвенција за човекови права, од друга страна: пристапот до правдата и правото на фер постапка не се соодветно гарантирани доколку предметот, во суд кој на располагање има соодветни фондови и извори за ефикасно судење, не се заврши во разумно време.

4. Сите општи начела и стандарди на Советот на Европа за финансирање и управување со судовите, на државата и наметнуваат должност да создаде финансиски извори кои ќе одговараат на потребите на различните судски системи.

5. СЕС се согласи дека иако финансирањето на судовите е дел од државниот буџет презентираан пред Собранието од страна на Министерот за финансии, ваквото финансирање не би требало да биде предмет на политички флукуации. Иако нивото на финансирање на судовите во земјите е политичка одлука, во системите базирани на поделба на власта, секогаш треба да се обезбеди извршната и законодавната власт да не бидат во можност да вршат притисок врз судството кога се одредува неговиот буџет. **Одлуките за доделување на финансиите на судовите мора да се донесуваат со строго почитување на судската независност.**

6. Во поголем број земји, Министерството за правда е вклучено во презентирањето и преговорите за судскиот буџет со Министерството за финансии. Во многу земји, финансирањето на судовите се врши со претходни предлози дадени директно или индиректно од страна на судовите до Министерството за правда. Меѓутоа, во одредени случаи, судовите ги презентираат предлозите за буџетот

директно на Министерството за финансии. Примери се Врховните судови на Естонија и на Словачка за сопствените буџети и Врховните судови на Кипар и Словенија, за судовите на сите нивоа. Во Швајцарија, Федералниот врховен суд има право да поднесе сопствен буџет (одобрен од страна на Административна комисија која се состои од тројца судии) на Федералниот Парламент и неговиот Претседател и Генералниот секретар имаат право да го бранат буџетот пред Парламентот. Во Литванија, одлуката на Уставниот суд од 21 декември 1999 год. воспоставува начело со кое секој суд има право на сопствен буџет, одделен, но во државниот буџет, а одобрен од страна на Собранието. Во Русија, Федералниот буџет мора да содржи одвоена одредба за буџетот на Уставниот суд, Врховниот суд и другите судови и Федералниот Арбитражен Суд и други арбитражни трибунали, а Советот на Руските Судии има право не само да учествува во преговорите за федералниот буџет, туку и да и биде застапен во дискусијата во комисиите на Руското федерално Собрание. Во нордиските земји сегашното законодавство ја формализира постапката за координирање на судските буџети и нивното поднесување до Министерството за правда - во Данска, Судската Управа (во чија управна комисија мнозинството од членовите се претставници од различни судови) ја извршува оваа функција. Во Шведска, Националната судска управа (посебно владино тело со управна комисија, во кое судиите се малцинство) ја врши оваа функција со обврска да подготви променлив тригодишен буџет.

7. Наспроти тоа, во други земји нема формална процедура за полнење на судскиот буџет врз основа на која се преговара со Министерството за правда и секое влијание е неформално. Белгија, Хрватска, Франција, Германија, Италија, Луксембург, Малта, Украина и ВБ се примери за правни системи во оваа категорија.

8. Обемот во кој судските системи се сметаат за адекватно финансирани не кореспондира секогаш со обемот на формалноста на постапките за предлозите од, или донесени во консултација со судството, иако подиректното судско влијание се уште се смета за важна потреба. Одговорите на прашалникот пречесто разоткриваат широк спектар на недостатоци, од недостиг на соодветни материјални средства (простории, мебел, канцелариска и компјутерска опрема и др) до целосен недостиг од помош која е неопходна за современо вршење на судската функција (квалитетен персонал, специјалистичка помош, пристап до компјутеризирана документа-

ција и др). Особено во источноевропските земји, буџетските рестрикции доведоа до тоа, Собранијата да го намалат уделот на средствата, расположливи за финансирање на судовите (пр. во Русија 50% од бараните средства). Дури и во западноевропските земји, буџетските ограничувања довеле до намалување на судските простории, канцеларии, ИТ и/или персонал (ова последново значи дека понекогаш судиите не можат да бидат ослободени од несудиски задачи).

9. Судството (кое не секогаш се смета како одделна власт на државата) има посебни потреби за да може да ги извршува своите задачи и да остане независно. За жал, може да доминираат економските аспекти во дискусиите кои се однесуваат на важните структурни промени во судството и неговата ефикасност. Ниедна земја не може да ја занемари својата севкупна финансиска способност во одлучувањето кое ниво на услуги ќе го поддржи, а судството и судовите, како една од суштествените сили на државата, имаат силни побарувања.

10. Иако ССЕС не може да го игнорира економскиот диспарат помеѓу земјите, развојот на соодветно финансирање на судовите бара поголемо вклучување на самите судови во процесот на проектирање на буџетот. **ССЕС се согласи дека притоа е важно активностите за усвојување на судскиот буџет од страна на Собранието да вклучуваат постапка која ќе ги земе во предвид судските гледишта.**

11. Една од формите со која судството активно се вклучува во проектирањето на буџетот би била на независниот орган, одговорен за управување со судството - во земји во кои постои ваков орган¹ - да му се даде координативна улога во подготовка на барања за финансирање на судовите и да му се овозможи на ова тело директен контакт со Собранието, со цел да се оценат потребите на судовите. Пожелно е телото кое ги претставува сите судови, да биде одговорно(а) за поднесување на барањата за буџетот до Собранието или до неговите Комисии.

12. Управувањето со буџетот доделен на судовите е исклучително голема одговорност која бара професионално внимание. Дискусиите

¹ Да се погледа Мислењето Бр. 1 (2201) за стандардите кои се однесуваат на независноста, ефикасноста и улогата на судиите во поглавјето со наслов "Тела за избор и советодавни тела".

на ССЕС покажаа дека постои голема разлика помеѓу, од една страна, системите во кои управувањето се врши од страна на судството или лица или тело кое му одговара на судството или од страна на независен орган со соодветна административна поддршка која му одговара на телото и, од друга страна, системите во кои управувањето е под целосна надлежност на владин оддел или служба. Првиот пристап е усвоен во некои нови демократии, како и во други земји заради предностите во обезбедувањето на судската независност и можноста судството да ја врши својата функција.

13. Доколку на судиите им се даде надлежност за управување со судовите, со цел за извршување на таквата задача, тие треба да добијат соодветна обука и неопходна поддршка. Во секој случај, важно е судиите да бидат надлежни за сите административни одлуки кои директно го засегаат вршењето на судската функција.

Заклучок

14. ССЕС сметаше дека земјите треба повторно да ги разгледаат постоечките системи за финансирање и управување со судовите од аспект на ова мислење. ССЕС особено обрнува внимание на потребата на судовите да им се доделат доволно средства кои ќе им овозможат да функционираат во согласност со стандардите содржани во членот 6 од Европската конвенција за човекови права.

Стразбур, 19 ноември 2002 год.
[ccje/docs2002/ccje(2002)op n°3e]

ССЈЕ (2002) ОР №3
ССЕС (2002) М Бр. 3

СОВЕТОДАВЕН СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ
(ССЕС)

МИСЛЕЊЕ Бр. 3
НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (ССЕС)
ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА
ЗА ПРИНЦИПИТЕ И ПРАВИЛАТА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНОТО
ПОВЕДЕНИЕ НА СУДИИТЕ,
ЕТИКА, НЕСООДВЕТНО ОДНЕСУВАЊЕ И НЕПРИСТРАСНОСТ

1. Советодавниот совет на европските судии (СЕС) го скицираше ова мислење врз база на одговорите на Земјите Членки и текстовите подготвени од страна на Работната Група на СЕС и експертот од СЕС на оваа тема, г-дин Денис САЛАС (Франција).

2. Даденото мислење одговара на Мислењето на СЕС бр.1 (2001) ([www.coe.int/legalprof.CCJE\(2001\)43](http://www.coe.int/legalprof.CCJE(2001)43)) за стандардите кои се однесуваат на независноста на судството и неменливоста на судиите, особено ставовите 13, 59, 60 и 71.

3. Во подготовката на ова мислење СЕС зеде предвид бројни документи, како на пр:

- “Основните начела на судиската независност” од Обединетите Нации (1985);

- Препораката Бр. Р (94) 12 на Комитетот на министрите на Советот на Европа за независноста, ефикасноста и улогата на судиите;

- Европската повелба за статусот на судиите (1998)(ДА/ДОЦ(98)23);

- Кодексот за судското поведение, нацртот Бангалор¹.

4. Сегашното мислење покрива две главни сфери:

- начелата и правилата на професионалното поведение на судиите, базирани на етички принципи, кои мора да задоволат многу високи стандарди и можат да бидат инкорпорирани во изјавата за стандарди за професионално поведение подготвена од страна на самите судии (А);

- начела и постапки кои се однесуваат на кривичната, граѓанската и дисциплинската одговорност на судиите (Б).

5. Во овој контекст СЕС постави прашања дали постоечките правила и начела се, во секој поглед, усогласени со независноста и непристрасноста на трибуналите, барани од страна на Европската конвенција за човекови права.

6. Оттука, СЕС бараше одговори на следниве прашања:

---

¹ Ова е ревидирано во ноември 2002 година во Бангалорските начела на судското поведение. СЕС ги немаше пред тоа овие начела. Образложението на истите ја содржи работата на работната група на СЕС во јуни 2002 година.

- Кои стандарди на поведение треба да ги применуваат судиите?

- Како треба да бидат формулирани овие стандарди на поведение?

- Што доколку треба да се применува кривична, граѓанска и дисциплинска одговорност на судиите?

7. ССЕС верува дека одговорите на овие прашања ќе придонесат за примена на глобалниот рамковен акционен план за судиите во Европа, особено во делот на приоритетите кои се однесуваат на правата и одговорностите на судиите, професионалното поведение и етиката (да се погледа док. ССЕС (2001) 24, апендикс А, дел III Б), а се однесува во овој контекст на заклучоците во ставовите 49, 50, 75, 76 и 77 подолу.

A. СТАНДАРДИ НА СУДСКО ПОВЕДЕНИЕ

8. Етичките аспекти на судиското поведение треба да бидат разгледувани од различни причини. Методите кои се користат во решавање на расправите треба секогаш да влеваат доверба. Власта која им е доделена на судиите е тесно поврзана со вредностите правда, вистина и слобода. Стандардите на поведение кои се применуваат на судиите се последица на овие вредности и предуслов за доверба во судството.

9. Довербата во судскиот систем е уште поважна од аспект на растечката глобализација на расправите и широката циркулација на пресудите. Понатаму, во државите управувани според владеењето на правото, јавноста овластено очекува да бидат усвоени општи начела, вклопливи со правото на правично судење и гарантирање на основните права. Обврските на судиите постојат со цел да се гарантира нивната непристрасност и ефикасноста на нивното работење.

1°) Кои стандарди на поведение треба да се применат на судиите?

10. Секоја анализа на правилата од кои се раководат професионалните барања применливи на судиите треба да ги земе во предвид споменатите начела и целите кон кои се тежнее.

11. Без оглед на методите кои се користат за избор и обука на истите и колку да е широк нивниот мандат, на судиите им е доверена власт и тие одлучуваат во сфери кои структурално ги засегаат животите на луѓето. Неодамнешно истражување истакнува дека, од сите јавни авторитети во Европските земји, веројатно судството најмногу се изменило². Во последните години, демократските општества поставија зголемени барања на нивните судските системи. Растечкиот плурализам на нашите општества доведе до тоа секоја група да бара признание или заштита која не секогаш ја добива. Додека архитектурата на демократиите е длабоко засегната, остануваат забележани националните варијации. Очигледно е дека источно европските земји кои произлегоа од авторитарни режими го гледаат правото и правдата како алатки кои обезбедуваат законитост суштествена за обновата на демократијата. Тука повеќе од било каде, судскиот систем се потврдува во однос на другите јавни органи преку неговата функција на судски надзор.

12. Власта која им е доверена на судиите е предмет не само на домашното право, израз на волјата на народот, туку и на начелата на меѓународното право и правда признаени во демократските општества.

13. Целта заради која оваа власт е доверена на судиите е да им се овозможи да правораздаваат со примена на законот и да се обезбеди секое лице да ги ужива правата и/или предностите кои им се легално дадени, а од кои биле или можат да бидат неправично лишени.

14. Оваа цел е истакната во Членот 6 од Европската конвенција за човекови права, која говорејќи чисто од аспект на корисниците на судскиот систем вели дека *“секој има право на правично и јавно судење во разумен рок од независен и непристрасен суд основан со закон”*. Далеку од сугерирање дека судиите се семоќни, Конвенцијата ја истакнува заштитата на лицата во судска постапка и ги воспоставува начелата на кои се темелат судските должности: независност и непристрасност.

15. Во последните години се истакнува потребата за зголемено обезбедување на судиската независност и непристрасност; востано-

---

² *Les mutations de la justice. Comparaisons europeennes*, Ph.Robert and A.Cottino (ed.), Harmattan, 2001.

вени се независни тела за заштита на судството од странечки влијанија; развиено е значењето на Европската конвенција за човекови права кое се чувствува во праксата на Европскиот суд во Стразбур и во националните судови.

16. Независноста на судијата е основно начело и е право на секој жител во секоја земја, вклучително и на судиите. Истата поседува институционален и индивидуален аспект. Современите демократски земји треба да се темелат на поделба на властите. Секој судија треба да направи се, за да ја одржи судската независност на институционално и индивидуално ниво. Смеслата на ваквата независност е детално дискутирана во Мислењето Бр. 1 (2001) на ССЕС, ставови 10-13. Како што е таму наведено, истата е неразделно поврзана со непристрасноста на судијата и е нејзин предуслов, што е нужно за кредибилитетот на судскиот систем и довербата која истиот треба да ја поттикне во демократското општество.

17. Членот 2 на “Основните начела на независноста на судството” пропишан од страна на ОН во 1985 година предвидува дека “судството одлучува за предметите непристрасно, врз основа на факти и во согласност со закон, без било какви ограничувања, несоодветни влијанија, поттикнувања, притисоци, закани или мешања, директни или индиректни, од било која страна и од било каква причина”. Во Членот 8, судиите “секогаш се однесуваат на начин кој го чува угледот на нивната служба, непристрасноста и независноста на судството”.

18. Во својата Препорака Бр. Р (94) 12 за независноста, ефикасноста и улогата на судиите (Начело I.2.d), Комитетот на Министрите на Советот на Европа изјави дека “судиите треба да имаат неограничена слобода да одлучуваат непристрасно во согласност со својата совест и нивното толкување на фактите, како и со следење на доминантните начела на владеење на правото.”

19. Европската повелба за статусот на судиите укажува дека судиите треба да имаат статус кој треба да им обезбеди непристрасност која сета јавност ја очекува од нив (став 1.1). ССЕС целосно ја поддржува оваа одредба од Повелбата.

20. Непристрасноста е определена од страна на Европскиот суд како во однос на субјективниот пристап кој ги зема предвид личното

убедување или интерес на односниот судија во одреден предмет, така и во однос на објективниот тест кој покажува дали судијата понудил доволно гаранции за да исклучи секакво оправдано сомневање од овој аспект³.

21. Судиите би требало во сите случаи да дејствуваат непристрасно и да обезбедат отсуство на легитимна причина која пред граѓаните би ја довела под сомневање нивната непристрасност. Во оваа смисла, непристрасноста треба да биде очигледна во практикувањето и на судиската функција и на другите активности од страна на судиите.

а. Непристрасноста и поведението на судиите во вршењето на судиската функција

22. Довербата и почитта на јавноста кон судството се гаранција за ефикасноста на судскиот систем: поведението на судиите во нивната професионална активност пред окото на јавноста е сфатено како суштествено за кредибилитетот на судовите.

23. Судиите би требало да ги обавуваат своите должности без фаворизирање, предрасуди или пристрасност. Во донесувањето на своите одлуки не би требало да ги земат предвид оние аспекти кои се надвор од примената на владеењето на правото. Се додека постапуваат по предметот или е барано да постапуваат, тие свесно не би требало да ги земаат предвид аспектите кои можат да сугерираат одреден степен на прејудување на одлуката или кои можат да влијаат на правичноста на постапката. Тие би требало да водат сметка за сите лица во постапката (на пр. странки, сведоци, полномошници) без оглед на разликите, базирани на незаконски основи или основи неспојливи со соодветното вршење на нивната функција. Тие исто така, во вршењето на функцијата, би требало да ја направат видлива својата професионална компетентност.

24. Судиите би требало да ги вршат своите функции со почит кон начелото за еднаков третман на странките, со избегнување на било каква предрасуда и дискриминација, со одржување на рамнотежа

---

³ Да се види примерот со предметот Пирсак, пресуда од 1 октомври 1982 година, Серија А 53, став 30, предметот Де Кубер, пресуда од 26 октомври 1984 година, Серија А 86, став 24, предметот Демиколи, пресуда од 27 август 1991 година, Серија А 210, став 40, предмет Санта-Марија, пресуда од 16 декември 1992 година, Серија А 253-А, став 34.

помеѓу странките, како и обезбедувајќи дека секој ќе добие правично судење.

25. Ефикасноста на судскиот систем бара, исто така, судијата да има висок степен на професионална свест. Треба да се обезбеди одржување на висок степен на професионална компетентност на судиите преку основна и континуирана обука која ќе им обезбеди соодветни квалификации.

26. Судиите, исто така, треба да ги вршат своите функции со грижливост и во разумен рок. Секако дека за оваа цел им се неопходни соодветни услови, опрема и помош. Така обезбедени, судиите треба да бидат во можност внимателно да ги обавуваат своите обврски содржани во Членот 6.1 на Европската конвенција за човекови права, односно да донесуваат пресуди во разумно време.

6. Непристрасот и вонсудско поведење на судиите

27. Судиите не треба да бидат изолирани од општеството во кое живеат, бидејќи судскиот систем може да функционира соодветно доколку судиите се во допир со стварноста. Уште повеќе, како граѓани, судиите уживаат основни права и слободи заштитени особено со Европската конвенција за човекови права (слобода на мислење, религиозна слобода и тн). Оттука, тие би требало да бидат главно слободни, по свој избор да се ангажираат во вонпрофесионални активности.

28. Меѓутоа, ваквите активности можат да ја опструираат нивната непристрасност, дури и нивната независност. Затоа, треба да се воспостави разумна рамнотежа помеѓу степенот со кој судиите можат да бидат вклучени во општеството и потребата да бидат независни и непристрасни во вршењето на нивната функција. Во последната анализа секогаш треба да се постави прашањето дали во одреден општествен контекст и во очите на разумниот, информиран набљудувач, судијата се ангажирал во активност која би можела објективно да ја наруши неговата независност или непристрасност.

29. Судиите во својот приватен живот би требало да се однесуваат на пристоен и угледен начин. Од аспект на културната разноликост на земјите членки на Советот на Европа и постојаниот развој на моралните вредности, не можат прецизно да се определат стандар-

дите кои се применливи на однесувањето на судиите во приватниот живот. ССЕС охрабрува воспоставување во рамките на судството на едно или повеќе тела или лица со советодавна улога, кои ќе бидат расположливи за судиите секогаш кога ќе постои несигурност дали одредена активност во приватната сфера е спојлива со нивниот статус на судија. Присуството на вакви тела или лица може да ги поттикне дискусиите во рамките на судството за содржината и значењето на етичките правила. Да се земат предвид само две можности, ваквите тела или лица би можеле да се востановат во рамките на Врховниот суд или Здруженијата на судии. Во секој случај, тие треба да бидат одвоени и да имаат поинакви цели од постоечките тела одговорни за примена на дисциплински санкции.

30. Учеството на судиите во политичките активности претставува голем проблем. Секако, судиите остануваат граѓани и би требало да ги вршат политичките права кои ги уживаат сите граѓани. Меѓутоа, од аспект на правото на правично судење и легитимните очекувања на јавноста, судиите би требало да се воздржуваат од јавна политичка активност. Одредени држави го вклучиле ова начело во дисциплинските одредби и го санкционираат секое однесување кое е во конфликт со обврската на судијата да биде резервиран. Тие исто така јасно констатирале дека должностите на судијата се неспојливи со одредени политички мандати (во националното собрание, Европскиот Парламент или локалниот совет), дури понекогаш забранувајќи им и на брачните партнери на судиите завземање на вакви позиции.

31. Главно, неопходно е да се земе предвид учеството на судиите во јавни дебати од политичка природа. Со цел да се заштити довербата на јавноста во судството, судиите не треба да се изложуваат на политички напади кои се неспојливи со неутралноста потребна во судството.

32. Од читањето на одговорите на прашалникот, се чини дека во одредени држави постојат рестриктивни гледишта во поглед на вклученоста на судиите во политиката.

33. Дискусиите во рамките на ССЕС ја истакнаа потребата од воспоставување на рамнотежа помеѓу слободата на мислење и изразување на судиите и барањето за неутралност. Притоа, неопходно е судиите, дури и кога не може да им се забрани членството

во политичка партија или учеството во јавни дебати за важни општествени проблеми, да се воздржуваат од било каква политичка активност која може да ја компромитира нивната независност или надворешноста на непристрасноста.

34. Меѓутоа, на судиите би требало да им се дозволи учество во одредени дебати кои се однесуваат на националната судска политика. Тие би требало да бидат консултирани и да имаат активна улога во подготовката на законодавството кое се однесува на нивниот статус и пошто, на функционирањето на судскиот систем. Ова го покренува прашањето дали на судиите треба да им се дозволи синдикално организирање. Во рамките на нивната слобода на изразување и мислење, судиите можат да го остваруваат правото на синдикално организирање (слобода на здружување), иако би требало да има ограничувања на правото на штрајк.

35. Работењето во различни сфери, на судиите им нуди можност да ги прошират своите хоризонти и ги прави свесни за проблемите во општеството, тоа ги надолува знаењата неопходни за вршење на нивната професија. Од друга страна, носи значајни ризици: може да се смета како спротивно на начелото на поделба на властите и би можело да го ослабне јавното мислење за независноста и непристрасноста на судиите.

36. Прашањето за вклученоста на судиите во одредени владини активности како што се услуги во министерски кабинети (*cabinet ministeriel*) претставува особен проблем. Не постои нешто што може да го спречи судијата од вршење на дејности во управниот оддел на некое министерство (на пр. граѓански или кривичен законодавен оддел на Министерството за правда); меѓутоа, работата е поделикатна кога станува збор за судија кој станува дел од персоналот на министерскиот кабинет. Министерите имаат право да назначуваат лица по своја желба за работа во нивните кабинети, но како блиски соработници овие лица во одредена мерка учествуваат во политичките активности на министерот. Во вакви околности, пред судијата да стапи на служба во министерскиот кабинет, идеално е да се добие мислење од независен орган одговорен за изборот на судиите, така што ова тело би можело да ги воспостави правилата на однесување применливи во секој одделен случај.

в. Непристрасност и други професионални активности на судиите⁴

37. Специфичната природа на судиската функција и потребата да се одржи угледот на службата и да се заштити судијата од сите видови на притисок значи дека судиите треба да се однесуваат така што ќе избегнуваат судир на интереси и злоупотреба на власта. Ова бара судиите да се воздржуваат од секаква професионална активност која може да ги одвлече од судските одговорности или да предизвика истите да ги вршат пристрасно. Во одредени земји, активностите неспојливи со судската функција се јасно дефинирани со Кодексот на судиите и на членовите во судството им е забрането да вршат било каква професионална или платена активност. Исклучоци се образовните, истражувачките, научните, литературните или уметничките активности.

38. Различни земји се справуваат со неспојливите активности со различни ефекти и со различни постапки (даден е краток извадок како дополнение), иако во секој случај, општа цел е да се избегне подигнување на непремостливи бариери помеѓу судиите и општеството.

39. ССЕС смета дека правилата за професионално поведење треба да бараат од судиите воздржување од активности подобни да го компромитираат угледот на нивната функција и одржување на јавната доверба во судскиот систем, со минимизирање на ризикот од судир на интереси. Во таа смисла, тие би требало да се воздржуваат од било какви дополнителни професионални активности кои би ја ограничиле нивната независност и би ја попречиле нивната непристрасност. Во контекст на тоа, ССЕС ја одобрува одредбата од Европската повелба за статусот на судиите според која слободата на судиите да преземаат активности надвор од нивните судиски овластувања “ не можат да бидат ограничени освен доколку тие активности се неспојливи со довербата, непристрасноста или независноста на судијата, или се неспојливи со неговата/нејзината нужна способност да се справи со внимание и во разумен рок со предметите кои се пред него/неа” (став 4.2). Европската повелба

---

⁴ За детална анализа на неспојливоста, да се погледа соопштението од Жан-Пјер Атенонт, презентирани на семинарот организиран од Советот на Европа за статусот на судиите (Букурешт, 19-21 март 1997) и соопштението на Пјер Корну, презентирани на семинарот организиран од Советот на Европа за статусот на судиите (Кишињев, 18-19 септември 1997).

исто така го познава правото на судиите да се здружуваат во професионални организации и правото на изразување (став 1.7) со цел да избегне “прекумерна строгост” која би можела да изгради бариери помеѓу општеството и судиите (став 4.3). Меѓутоа, суштествено е судиите да продолжат да го посветуваат најголемиот дел од своето работно време на нивната улога на судии, вклучувајќи ги тука и придружните активности, а да не бидат доведени во искушение да посветуваат прекумерно внимание на вонсудски активности. Евидентно е дека постои висок ризик, прекумерно внимание да се посветува на ваквите активности, ако истите се наградувани. Прецизната линија помеѓу тоа што е дозволено, а што не е дозволено, може да варира од земја до земја. Тука, улогата на такво тело или лице кое се препорачува во став 29 погоре, би можела да биде од големо значење.

г. Непристрасноста и односите на судиите со медиумите

40. Општ тренд е зголеменото медиумско внимание насочено кон судството, особено во сферата на кривичното право и тоа во одредени западноевропски земји. Имајќи ги предвид врските кои можат да се создадат помеѓу судиите и медиумите, постои опасност поведението на судиите да биде под влијание на новинарите. ССЕС посочува дека во Мислењето Бр. 1 (2001) е наведено следново: иако слободата на печатот е многу важно начело, судските процеси треба да бидат заштитени од несоодветно надворешно влијание. Соодветно, судиите треба да покажат предострожност во нивните релации со печатот и да бидат способни да ја сочуваат својата независност и непристрасност, внимавајќи да не бидат злоупотребени во односите со новинарите и воздржувајќи се од било какви непотврдени коментари за предметите кои ги водат. Правото на јавноста на информирање е основно начело кое произлегува од Членот 10 на Европската конвенција за човекови права. Тоа подразбира дека судијата одговара на легитимните очекувања на граѓаните со јасно мотивирани одлуки. Судиите би требало да бидат слободни да подготват резиме или извештај во кои на јавноста ќе и ги објаснат битната содржина и значењето на своите пресуди. Освен тоа, на судиите во земјите во кои тие се вклучени во кривичната истрага, им се советува да ги усогласат неопходните ограничувања поврзани со предметите кои ги водат, со правото на информација. Само под вакви услови, судиите можат целосно да ја исполнуваат својата функција без страв од медиумски притисок. ССЕС во одредени земји,

забележа постоечка пракса на избор на судија со одговорност за комуникација или на портпарол кој ќе комуницира со печатот на теми од интерес за јавноста.

2⁰) Како треба да се формулираат стандардите на однесување?

41. Континенталната судска традиција силно ја поддржува идејата за кодификација. Неколку земји веќе воспоставија правила на поведение во јавниот сектор (полиција), во регулирани професии (адвокати, доктори) и во приватниот сектор (печат). Неодамна беа воведени етички кодекси за судиите, особено во источноевропските земји, кои го следеа примерот на САД.

42. Најстариот кодекс е италијанскиот “Етички кодекс”, усвоен на 7 мај 1994 година од страна на Италијанското здружение на судии, професионална судиска организација. Зборот “кодекс” е несоодветен, бидејќи истиот се состои од 14 члена кои го покриваат однесувањето на судиите (вклучително и претседателите на судовите) во целост и ги вклучува јавните обвинители⁵. Јасно е дека кодексот не содржи дисциплински или кривични правила, но е саморегулаторен инструмент кој произлегува од самото судство. Членот 1 го содржи општото начело: “Во општествениот живот, судијата мора да се однесува со дигнитет и соодветно поведение и да внимава на јавниот интерес. Во рамките на својата функција и во секоја професионална активност треба да биде инспириран од вредностите како што се лична незаинтересираност, независност и непристрасност”.

43. Други земји, како што се Естонија, Литванија, Украина, Молдавија, Словенија, Чешката Република и Словачка имаат “Судски етички кодекс” или “Начела на поведение” усвоени од собранија на судии и одвоени од дисциплинските правила.

44. Кодексот на поведение нуди важни предности: прво, им помага на судиите да ги разрешат прашањата сврзани со професионалната етика, давајќи им автономност во одлучувањето и гарантирајќи им ја независноста од други органи. Второ, ја информира јавноста за

---

⁵ Ги покрива односите со лица, компетентноста, користењето на јавни ресурси, користењето на професионални информации, односите со печатот, членство во здруженија, непристрасноста и независноста, обврската за коректно однесување со соработниците, поведението во канцеларија и надвор и должностите на претседателот на судот.

стандардите на поведение кои се очекуваат од судиите. Трето, придонесува за јакнењето на довербата на јавноста дека правдата се спроведува независно и непристрасно.

45. Меѓутоа, ССЕС посочува дека независноста и непристрасноста не можат да бидат заштитени само со начелата на поведение, исто така учество треба да земат и бројни статутарни и процедурални правила. Стандардите на професионално однесување се различни од статутарните и дисциплинските правила. Тие ја изразуваат способноста на професијата да ја одразува својата функција во вредности кои се преклопуваат со јавните очекувања. Тоа се саморегулаторни стандарди кои признаваат дека примената на законот не е механичка работа, туку вклучува реална дискрециска власт и го поставува судијата во позиција да одговара самиот на себе и на граѓаните.

46. Кодексите на професионално однесување исто така создаваат и бројни проблеми. На пример, оставаат впечаток дека ги содржат сите правила и дека се што не е забрането мора да биде дозволено. Имаат тенденција да ги поедноставуваат состојбите и на крајот, создаваат впечаток дека стандардите на однесување се фиксирани за одреден временски период, додека фактички тие постојано се развиваат. ССЕС посочува дека е пожелно да се подготви и да се зборува за “изјава или извештај за стандарди на професионално однесување”, а не за кодекс.

47. ССЕС смета дека во секоја земја треба да биде охрабрена подготовката на вакви изјави, дури и кога истите не се единствен начин на ширење на правила на професионално поведение, бидејќи:

- треба да се спроведе соодветна основна и континуирана обука за подготовка и ширење на правилата на професионално поведение⁶;

- во Земјите каде постојат, судиските инспекторати, врз основа на нивното набљудување на однесувањето на судиите, би

---

⁶ Во резимето на својот извештај, кој следеше после првиот состанок на Лисабонската мрежа, Даниел Лудет истакна дека обуката би требала да понуди врска и да ги охрабри судиите во дискусиите за професионалната практика и етичките начела врз кои треба да се темелат (да се погледа Обука на судиите и обвинителите за работи кои се поврзани со професионалните обврски и етиката. Прва средба на членовите на мрежата за размена на информации за обуката на судии и обвинители, објавено од страна на Советот на Европа).

можеле да придонесат за развој на етичкото размислување; нивните погледи би можеле да се запознаат преку годишни извештаи;

- преку своите одлуки, независниот орган опишан во Европската повелба за статусот на судиите, доколку е вклучен во дисциплинската постапка, ги скицира должностите и обврските на судиите; доколку овие одлуки се објавени во соодветна форма, свеста за вредностите на кои се засновани, може да биде ефективно подигната;

- би можеле да се востановат групи на повисоко ниво, кои ќе се состојат од претставници со различни интереси, вклучени во спроведувањето на правдата, а кои ќе разгледуваат етички теми и ќе ги дистрибуираат своите заклучоци;

- професионалните здруженија треба да дејствуваат како форуми за дискусија на теми кои се однесуваат на судиската одговорност и деонтологијата; тие треба да обезбедат широка дистрибуција на правилата на однесување во судиските кругови.

48. ССЕС би сакал да истакне дека со цел да се обезбеди неопходната заштита на судската независност, секоја изјава за стандардите за професионално поведење треба да се темели на две основни начела:

i) Прво, треба да се именуваат основните начела на професионално поведење. Треба да се препознае општата неможност да се состави комплетен список на определени активности кои се забранети за судијата; воспоставените начела треба да користат како саморегулаторни инструменти за судиите т.е. да бидат општи начела кои ќе ги водат нивните активности. Понатаму, иако постои преклопување, начелата на поведење треба да останат независни од дисциплинските правила кои се применуваат на судиите во смисла што пропустот на некое од тие начела самото по себе не би требало да претставува дисциплински прекршок, или граѓански или кривичен прекршок;

ii) Второ, начелата на професионално поведење треба да бидат донесени од страна на самите судии. Тие би требало да бидат саморегулаторни инструменти кои потекнуваат од самото судство и му овозможуваат на судскиот орган да се стекне со легитимитет работејќи во рамките на општо прифатени етички стандарди. Треба да биде организирана широка консултација, во рамките на лицето или телото наведено во став 29, кое исто така би требало да биде

одговорно и за објаснување и толкување на декларацијата за стандардите за професионално однесување.

30) Заклучоци за стандардите на поведение

49. ССЕС е на мислење дека:

- i) во своите активности, судиите би требало да бидат водени од начелата на професионално поведение,
- ii) ваквите принципи би требало да им понудат на судиите водичи за постапување и со тоа да им овозможат да ги надминат тешкотиите со кои се соочуваат од аспект на нивната независност и непристрасност,
- iii) наведените начела треба да бидат донесени од самите судии и да бидат целосно одвоени од судискиот дисциплински систем,
- iv) пожелно е во секоја земја, во рамките на судството, да се воспостават едно или повеќе тела или лица, кои ќе ги советуваат судиите кога наидуваат на проблем поврзан со професионалната етика или со компатибилноста на несудските активности со нивниот статус.

50. Во однос на начелата на поведение за секој судија, ССЕС е на мислење дека:

- i) секој одделен судија би требало да стори се за да ја одржува судиската независност на институционално и на лично ниво,
- ii) судиите би требало да се однесуваат со интегритет во судот и во приватниот живот,
- iii) тие би требало во секое време да користат пристап кој е, и изгледа непристрасно,
- iv) тие треба да ја вршат својата должност без протекционизам и без фактичка или појавна предрасуда или пристрасност,
- v) нивните одлуки треба да бидат донесувани земајќи ги предвид сите битни докази за примена на важечките законски одредби и исклучувајќи ги сите неважни докази,
- vi) тие би требало да водат сметка за сите лица кои учествуваат во судската постапка или се засегнати со истата,
- vii) тие би требало да ја вршат својата должност со еднаква почит и третман на странките, со избегнување на секаква пристрасност и дискриминација, со одржување на рамнотежа помеѓу странките, обезбедувајќи за секоја од нив фер судење,

- viii) судиите треба да покажат предострожност во нивните релации со печатот и да бидат способни да ја сочуваат својата независност и непристрасност, внимавајќи да не бидат злоупотребени во односите со новинарите и воздржувајќи се од било какви непотврдени коментари за предметите кои ги водат,
- ix) тие би требало да одржуваат висок степен на професионална компетентност,
- x) тие би требало да поседуваат висок степен на професионална свест и навремено да ги донесуваат своите пресуди,
- xi) тие би требало да посветуваат најголем дел од своето работно време на судиската функција, вклучително и придружните активности,
- xii) тие би требало да се воздржуваат од секаква политичка активност која би можела да ја компромитира нивната независност и да ја наруши сликата за непристрасноста.

Б. КРИВИЧНА, ГРАЃАНСКА И ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ НА СУДИИТЕ

4°) Каква кривична, граѓанска и дисциплинска одговорност би требало да се применува на судиите?

51. Последица на власта и довербата доделени на судиите од страна на општеството, е потребата од постоење на инструмент кој ќе ги одржува судиите одговорни и ќе овозможи дури и нивно отстранување од службата во случаи на грешки во однесувањето, толку големи што ја оправдуваат таквата мерка. Потребата за внимателно препознавање на ваквата одговорност произлегува од потребата да се заштитат судската независност и слободата од несоодветен притисок. Спротивно на ваквата заднина, ССЕС ги разгледува наизменично темите поврзани со кривичната, граѓанската и дисциплинската одговорност. Во практика, најважна е потенцијалната дисциплинска одговорност на судиите.

а. Кривична одговорност

52. Судиите кои во вршењето на својата функција ќе сторат дело кое под било кои околности се смета за кривично дело (пр.примање поткуп), не можат да се повикаат на имунитет како во обичните кривични процеси. Одговорите на прашалникот покажуваат дека во

одредени земји дури и добронамерни судиски пропусти можат да претставуваат кривично дело. Оттука, во Шведска и во Австрија судиите (кои се асимилирани во другите јавни функционери) можат да бидат казнети (пр.парично) во одредени случаи на голем степен на небрежност (пр. затворање или предолго чување во затвор на некое лице).

53. И покрај тоа, иако сегашната практика не ја исклучува целосно кривичната одговорност на судиите за ненамерен пропуст во вршењето на нивните функции, ССЕС не го смета за општо прифатливо воведувањето на ваква одговорност и не смета дека истото треба да биде охрабрено. Судијата не би требало да работи под закана со финансиска казна, уште помалку затворска казна; постоењето на истите би можело потсвесно да влијае на неговата пресуда.

54. Во некои европски земји станаа вообичаени вознемирувачки кривични гонења на судиите од незадоволни парничари. ССЕС смета дека во оние земји во кои кривичната истрага или постапка може да почне на барање на приватно лице, мора да постои механизам за спречување или прекинување на ваквата истрага или постапка,кога нема соодветни докази кои укажуваат на постоење на кривична одговорност на судијата поврзано со наводното неправилно вршење на неговата функција.

6. Граѓанска одговорност

55. Размислувања слични на оние наведени во став 53 се однесуваат на наметнувањето на лична граѓанска одговорност на судиите за последиците од погрешно одлучување или за други пропусти (пр. одолговлекување на постапката). Како општо начело, судијата лично би требало да ужива апсолутна слобода од одговорноста во однос на обвинувањата кои се насочени директно кон него, а се однесуваат на вршење на функцијата со добра верба. Судиските грешки, без оглед на тоа дали се поврзани со примена на материјалното или процесното право или со оценката на доказите, би требало да се расчистуваат преку жалба; другите судиски пропусти кои не можат да се исправат на овој начин (вклучително и прекумерните одлагања), би требало да доведат најмногу, до тужба на незадоволниот парничар против државата. Тоа што државата може, во одредени околности, согласно Европската Конвенција за

човекови права, да биде одговорна да го обештети парничарот, е друга тема на која ова мислење не се осврнува.

56. Меѓутоа, постојат европски земји во кои судијата може да навлече на себе граѓанска одговорност за тешки грешки во одлучувањето или други големи пропусти⁷, особено на ниво на државата, и тоа откога незадоволниот парничар се здобил со право на надомест од државата. Оттука на пример, во Чешката Република, државата може да се смета за одговорна за штета причинета со незаконска одлука на судијата или погрешно судиско постапување, но таа може да бара одштета од судијата доколку и откако грешката ќе се утврди со кривична или дисциплинска постапка. Во Италија, државата може под одредени околности, да бара надомест од судијата за кој е утврдено дека е одговорен за намерна измама или за голем степен на небрежност, што во последниот случај е предмет на потенцијално ограничување на одговорноста.

57. Европската повелба за статусот на судии наметнува размислување за можноста од прибегнување кон постапки од оваа природа, споменати во став 5.2 од нејзиниот текст - со обезбедување дека претходно треба да биде добиена согласност од независен орган со значаен удел на судии, како што е оној наведен во став 43 од Мислењето Бр. 1 (2001) на ССЕС. Коментарот на Повелбата, во ставот 5.2 ја истакнува потребата за ограничување на граѓанската одговорност на судиите на (а) надомест на државата за (б) “голема и непростлива небрежност” која ќе се утврди во (в) правна постапка, и барање на (г) претходна согласност од независно тело. ССЕС ги одобрува сите овие точки и оди понатаму. Примената на концепти, како што се голема и непростлива небрежност, е секогаш тешка. Доколку постои можност државата да бара одштета, тогаш судијата ќе биде повеќе загрижен кога ќе биде подигнато обвинение против државата. ССЕС заклучува дека во однос на вршењето на судиската функција, не е соодветно, заради значењето на вршењето на судската функција, судијата да биде изложен на лична одговорност, дури и преку надомест на државата, освен во случај на намерна грешка.

---

⁷ Главно затоа што државата е одговорна за одолговлекувањето, што значи дека секој одделен судија е и виновен. ССЕС го повторува она што е повторено во став 27 погоре.

в. Дисциплинска одговорност

58. Сите правни системи имаат потреба од одредена форма на дисциплински систем, иако е очигледно, од одговорите дадени на прашалникот од страна на различни земји, дека потребата подиректно се чувствува во одредени земји членки во однос на други. Во врска со тоа, постои основна разлика помеѓу земјите со комонвелтско право, со судии на пониско ниво избрани од редот на искусни практичари, и земјите со граѓанско право, со судии на повисоко ниво и во просек, помлади.

59. Прашањата кои произлегуваат се следниве:

- i) Каково е тоа поведение кое прави судијата да подлежи на дисциплинска постапка?
- ii) Од кого и како треба да отпочнат овие постапки?
- iii) Од кого и како треба тие да бидат определени?
- iv) Кои санкции треба да бидат применети за грешките утврдени во дисциплинската постапка?

60. Во однос на прашањето (i), првата точка која ССЕС ја истакнува (повторувајќи ја суштината наведена порано во ова мислење) е дека е погрешно да се доведуваат во врска прекршувањата на соодветните професионални стандарди со грешките во поведение, давајќи им поголемо значење на дисциплинските санкции. Професионалните стандарди, кои се предмет на првиот дел од ова мислење, ја презентираат најдобрата практика која судиите треба како цел да ја развиваат и кон која треба да се стремат. Тоа би го обесхрабрило идниот развој на ваквите стандарди и би довел до погрешно разбирање на нивната цел, изедначувајќи ги со грешките во поведението, кои го оправдуваат водењето на дисциплинска постапка. Со цел да се оправдаат дисциплинските постапки, грешките во поведението треба да бидат тешки и флагрантни, на начин кој не може да биде едноставен, бидејќи има пропуст во следењето на професионалните стандарди дадени во водичите, како што се оние дискутирани во првиот дел на ова мислење⁸.

---

⁸ Од тие причини, Работната група на ССЕС за време и после состанокот со претставникот за човекови права на ОН, одржан на 18.06.2002 година, го истакна својот суштински позитивен став за Бангалорскиот кодекс во презентираниот нацрт, несогласувајќи се со директната поврзаност помеѓу начелата на поведение кои тој ги содржи и предметите на жалба и дисциплина (да се погледа став 2 (iii) Апендикс V, doc. CCJE-GT(2002)7): да се погледаат коментарите бр.1 (2002) на ССЕС-ГТ за Бангалорскиот нацрт.

61. Ова не значи дека прекршувањата на професионалните стандарди наведени во ова мислење не се од значајна важност таму каде што има грешки во поведението доволни да оправдаат и да бараат дисциплинска санкција. Некои од одговорите на прашалникот го признаваат ова експлицитно: на пр. професионалните стандарди се опишани како поседување на “одреден орган” во дисциплинските постапки во Литванија и како создавање на начин на “помагање на судијата кој ја води дисциплинската постапка преку истакнување на одредбите од законот за судиите” во Естонија. Тие исто така се користат во дисциплинските постапки во Молдавија. (Од друга страна, одговорите на Украина и Словачка негираат поврзаност помеѓу двете).

62. Во некои земји воспоставени се одвоени системи кои се обидуваат да ги регулираат или применуваат професионалните стандарди. Во Словенија, пропустот во применувањето на ваквите стандарди може да повлече санкција пред “Судот на честа” во рамките на Здружението на Судиите, а не пред судиското дисциплинско тело. Во Чешката Република, во особено тешки ситуации на непочитување на правилата на професионално поведење, судијата може да биде исклучен од “Судиската унија” што е извор на овие начела.

63. Втората точка која ССЕС ја истакнува се однесува на тоа што секоја земја треба со закон да специфицира кое поведење ќе повлече дисциплинска активност. ССЕС забележува дека во одредени земји се прават обиди детално да се специфицираат сите поведенија кои можат да бидат основа за дисциплинска постапка која ќе резултира со одредена форма на санкција. Оттука, Турскиот закон за судии и обвинители специфицира градација на престапи (вклучително и на пр. отсуството од работа без оправдание без оглед на времетраењето) кои се совпаѓаат со градациите на санкциите, движејќи се од предупредување, преку обвинување (т.е. укор), различни последици врз унапредувањето до преместување и на крајот, разрешување. Слично, законот во Словенија од 2002 година настојува да го примени општото начело “*nulla poena sine lege*” преку специфицирање на 27 категории на дисциплински прекршок. Забележливо е во сите обиди дека, условно, сите тие користат општи формулации кои покренуваат прашања за пресудата и за степенот на прекршок. ССЕС не смета дека е неопходно (било преку начелото “*nulla poena sine lege*”, било преку друга

основа) или дури и можно да се бара прецизна спецификација или детални термини на Европско ниво за природата на сите грешки во поведението кои водат кон дисциплински постапки и санкции. Суштината на дисциплинските постапки лежи во поведење суштински спротивно на очекуваното од професионалното лице кое наводно направило грешки во поведението.

64. На прв поглед, изгледа дека начелото VI.2 од Препораката Бр. Р (94) 12 сугерира прецизни основи за дисциплински постапки кои ќе “бидат однапред дефинирани” со “прецизни законски термини”. ССЕС целосно прифаќа дека причините за дисциплинската активност треба прецизно да бидат наведени, како кога е предложена, така и кога е одредена. Но, како што вели, не го смета за неопходно или дури и го смета за невозможно, барањето на Европско ниво, претходно да се дефинираат сите потенцијални причини со други термини поинакви од општите формулации усвоени во повеќето европски земји. Во таа смисла, ССЕС заклучи дека целта наведена во став 60 в) на Мислењето Бр. 1 (2001) не може да биде остварена на Европско ниво.

65. Меѓутоа пожелно е, од страна на индивидуалните Земји Членки, со закон да се дефинираат, прецизните причини за дисциплинска активност, како што препорачува Препораката Бр. Р (94) 12. Засега, основите за дисциплинска активност се вообичаено наведени со многу општи термини.

66. ССЕС понатаму го разгледува прашањето (ii): од кого и како треба да бидат отпочнати дисциплинските постапки? Во некои земји дисциплинските постапки се водат од страна на Министерството за Правда, во други тие се иницирани од или во сојуз со одредени судии или совети на судии или обвинители, како што е Првиот претседател на Апелациониот суд во Франција или Јавниот обвинител на Италија. Во Англија иницијатор е Лордот Канцелар, но тој дава согласност да отпочне дисциплинска постапка заедно со Лордот Претседател на Високиот суд.

67. Важно прашање е што доколку се преземат чекори од страна на лица кои се наводно жртви на судиска професионална грешка. Ваквите лица мораат да имаат право да поднесат жалба до лицето или телото одговорно за отпочнување на дисциплинската активност. Но, тие немаат право да отпочнат или да инсистираат на

дисциплинска активност. Мора да има филтер, бидејќи инаку, судиите би можеле често да се соочуваат со дисциплински постапки поведени на барање на разочаран парничар.

68. ССЕС смета дека дејствијата кои водат до отпочнување на дисциплинска постапка треба да бидат повеќе формализирани. Тој предлага земјите да размислуваат за воведување на специфично тело или лице со одговорност за примање на жалби, за да се добие претстава за засегнатиот судија и за да се одлучи дали има доволно основи за да се отпочне дисциплинска активност против судијата, во кој случај предметот ќе се проследи до дисциплинскиот орган.

69. Следното прашање (iii) е: од кого и како треба да бидат определени дисциплинските постапки? Цел оддел од Општите начела на ОН е посветен на дисциплината, суспензијата и отстранувањето. Членот 17 го признава “правото на судијата за фер сослушување”. Во член 19, “сите дисциплински (...) постапки ќе бидат определени во согласност со воспоставените стандарди на судско поведение”. На крајот, член 20 го воспоставува начелото дека “одлуките во дисциплинската постапка или постапката за суспензија или отстранување треба да бидат предмет на независно преиспитување”. На Европско ниво, обезбеден е водич во Начелото VI од Препораката Бр. Р (94) 12, кој препорачува дисциплинските мерки да се донесуваат од страна на “специјално надлежно тело кое како задача ќе има примена на дисциплински санкции и мерки со кои не се занимава судот и чии одлуки ќе бидат контролирани од страна на повисок судски орган или кое е самото повисок судски орган, а судиите во оваа смисла треба во најмала мерка да добијат заштита соодветна на таа наведена во членот 6.1 на Конвенцијата за човекови права. Понатаму, ССЕС истакнува дека дисциплинските мерки ги вклучуваат сите мерки кои неповолно го засегаат статусот на судијата и неговата кариера, вклучувајќи го преместувањето, губењето право на унапредување или плата.

70. Одговорите на прашалникот покажуваат дека, во одредени земји, дисциплината се обезбедува од страна на судови специјализирани за предмети од овој тип: Дисциплинска комисија на Врховниот суд (Естонија, Словенија - каде што е претставено секое ниво). Во Украина постои Комисија составена од судии од истото ниво како и засегнатиот судија. Во Словачка постојат две комисииски нивоа, едно од три судии, а второто од пет судии на Врховниот суд. Во

Литванија постои комисија на судии од различни нивоа на општа јурisdикција и административни судови. Во некои земји, одлуката се донесува од страна на Судски совет, кој има улога на дисциплински суд (Молдавија, Франција, Португалија)⁹.

71. СЕС веќе го изрази својот став дека дисциплинските постапки против било кој судија треба да бидат водени од страна на независен орган (или “трибунал”) кој ќе води постапка која целосно го гарантира правото на одбрана - да се погледне став 60 (б) од Мислењето Бр. 1 (2001) на СЕС за стандардите кои се однесуваат на независноста на судството и неменливоста на судиите. Исто така, смета дека телото за назначување или избор на ваков трибунал би требало да биде независно тело (со учество на судии демократски избрани од страна на други судии) кое, како што СЕС истакнува во ставот 46 од неговото прво Мислење, би требало да биде одговорно за назначување на судиите. Ова во никој случај не го исклучува учеството на лица кои не се судии како членови во дисциплинскиот трибунал (со што се избегнува ризикот од затворање во едно тело), при што секогаш се внимава овие лица да не се членови на законодавството, владата или управата.

72. Во некои земји, иницијално дисциплинско тело е највисокото судско тело (Врховниот суд). СЕС смета дека дисциплинската постапка во секоја земја, треба да биде уредена така што да овозможи жалба од иницијалното дисциплинско тело (без оглед дали станува збор за орган, трибунал или суд) до судот.

73. Последното прашање (iv) е: Кои санкции треба да бидат применети за грешките востановени со дисциплинската постапка? Одговорите на прашалникот се карактеризираат со широка разноликост, одразувајќи ги без сомнение разните правни системи и потреби. Во системите со комонвелтско право, со мало, хомогено судство составено од постари и искусни практичари, единствената формална санкција која се покажа за потребна (а потоа само како резерва) е

---

⁹ Во Англија, Лорд канцеларот е одговорен за отпочнување и одлучување во дисциплинска постапка. По договор, дисциплинската постапка отпочнува само со учество на Лордот претседател на Високиот суд, а потоа (освен кога засегадниот судија се отажува од тоа) се назначува друг судија од соодветното ниво, номиниран од страна на Министерот за правда, за да ги истражи фактите и да поднесе извештај со препорака. Доколку Лордот претседател на Високиот суд се согласува, Лорд канцеларот може да поднесе извештај пред Парламентот (во случај на судија од повисоко ниво) или да го премести судијата од пониско ниво или да поведе или да овласти друг кој ќе поведе дисциплинска постапка.

екстремната мерка на отстранување, а многу ефикасни можат да бидат и неформалните предупредувања или контакти. Во други земји, со многу хетерогено и во одредени случаи помалку искусно судство, за посоодветна се смета градацијата на формално изразени санкции, понекогаш вклучувајќи и парична казна.

74. Европската повелба за статусот на судиите (Член 5.1) гласи: “Скалата на санкции кои можат да бидат применети е наведена во статутот и мора да подлежи на начелото на пропорционалност”. Некои примери на можни санкции се сретнуваат во Препораката Бр. Р (94) 12 (Начелото VI.1). ССЕС ја истакнува потребата секое законодавство да ги идентификува санкциите дозволени во рамките на сопствениот дисциплински систем и таквите санкции начелно и во праксата да бидат пропорционални. Но, истиот не смета дека може или дека би требало да се направи дефинитивен список на Европско ниво.

5⁰) Заклучоци за одговорноста

75. Во однос на кривичната одговорност, ССЕС смета дека:

- i) судиите треба да бидат кривично одговорни во редовна постапка за дела сторени надвор од судиската служба;
- ii) кривичната одговорност не би требало да се однесува на судии кои сториле ненамерни пропусти во вршењето на својата функција.

76. Во однос на граѓанската одговорност, ССЕС земајќи го предвид начелото на независност, смета дека:

- i) правните лекови за судиските грешки (без оглед дали станува збор за повреда на материјалното или процедурално право) треба да се засноваат на соодветен систем на жалби (без оглед дали има или нема одобрение од судот);
- ii) секој правен лек за други пропусти во правораздавањето (вклучително на пр. одолговлекување на постапките) може да биде насочен само против државата;
- iii) несоодветно е судијата да биде изложен, од аспект на значењето на вршењето на судиската функција, на лична одговорност, дури и со надомест на штета од државата, освен во случај на намерна грешка.

77. Во однос на дисциплинската одговорност, ССЕС смета дека:

- i) во секоја земја со статут или фундаментална повелба применлива за судиите, треба да се дефинираат колку што е можно попрецизно пропустите кои можат да бидат предмет на дисциплински санкции, како и постапките кои треба да се следат;
- ii) во однос на водењето на дисциплинската постапка, земјите треба да размислат за воведување на специфично тело или лице со одговорност да прима жалби, да прима одговори на жалби од судиите и по сопствено убедување да одлучува дали има доволна основа за да се отпочне ваква постапка;
- iii) секоја отпочната дисциплинска постапка треба да биде определена од страна на независен орган или трибунал кој ќе води постапка која гарантира целосно право на одбрана;
- iv) кога ваквиот авторитет или трибунал не е суд, тогаш неговите членови треба да бидат назначувани од страна на независен орган (со значајно учество на судии, демократски избрани од други судии), што е наведено во став 46 на Мислењето Бр.1 (2001) на ССЕС;
- v) дисциплинските постапки во секоја земја треба да бидат уредени така што ќе обезбедат предлог од иницијалното дисциплинско тело (без оглед дали е орган, трибунал или суд) до судот;
- vi) санкциите кои му се на располагање на ваквиот орган во случај на докажано погрешно поведение треба да бидат дефинирани, колку што е можно со поодредени термини, со статутот или фундаменталната повелба на судиите и треба да бидат применувани на пропорционален начин.

ТАБЕЛАРЕН КОМПАРАТИВЕН ПРИКАЗ

	Кои се обврските на судиите?					Лични квалитети
	Извор	Датум	Во однос на законот	Во однос на функцијата	Обврзан да постапува со воздржаност	
АНДОРА	Закон за правда	1993		Професионална тајна	Обврзан да постапува со воздржаност	
АЗЕРБЕЈДАН			Верно на законот	Чесност, објективност, некоруптивност		
БЕЛГИЈА	Судски кодекс	1967, во 1999 е донесен Закон за реформа на системот, но договорот за примена никогаш не беше усвоен и сега парламентот бара законот да се укине	Обврската да решава, под закана да не го прекршува законот	Обврската утврдена со Уставот да ги дава образложено причините за своите одлуки, да постапува со предметите во разумен рок		
КИПАР	Закон за судови		Заклетва за верност кон Републиката и Уставот	Судиска заклетва да ги извршува должностите без фаворизирање, без да се поведе под влијание, да не биде пристрасен		
РЕПУБЛИКА ЧЕШКА	Нов закон за судови и судии	Стапи на сила на 1 април 2002	Мора да го толкува законот најдобро што може според знаењето и	Непристрасност, разумен рок, верност кон извршување на обврските, да не прати ништо што би	Нема право на штрајк, нема право да учествува во јавни демонстрации, да биде без	

				убедувањето	можело да го компро- митира угледот на судскиот систем и довербата во истиот	предрасуди, да не биде член на политичка партија
ЕСТОНИЈА	Закон за статусот на судиите	Беше дискути- рано за нов закон во 2002				
ФИНСКА	Устав, заклетва, Законик за постап- ка, Закон за држав- ни службеници		Го почитува законот	Непристрасност, ефикасност, разумен рок, дискретност	Да се однесува во согласност со службата	
ФРАНЦИЈА			Од судиите се ба- ра да судат дури и кога законот мол- чи, под закана да не го прекршу- ваат законот	Да не се наруши начелото на дискреција, воздржаност, нема право на штрајк	Да се воздржува од политичко определување, и од непријателски однос кон власта	
ГЕРМАНИЈА	Германски закон за судство			Начело на изразување на погледите, чување на тајна, некомпром- тирање на довербата во независноста на судскиот систем и неговата работа	...и надвор од неговите должности	
ИСЛАНД	Устав и Европски закон за судство	1998		Мора да ги врши своите должности со целосна независност, без да потпадне под влијание на друг авторитет, и во разумен рок	Мора да го одржува нивото на знаење и да биде внимателен кон вонсудските активности	

ИРСКА	Заклетва пропишана со Уставот	1937	Одговара на Уставот и Законот	Ги врши своите должности како посветен судија, најдобро што може, без страв или пристрасност	
ИТАЛИЈА	Закон за дисциплина на судиите	1946			
ЈАПОНИЈА	Устав, Закон за судска организација	1947 (двата)	Одговара на Уставот и Законот	Независност во вршењето на функцијата, совесност, непристрасност и правичност	Барање да се по-свети на должноста и чувањето тајна; мора да се воздржува од секакво поведење кое буди сомневање во неговиот интегритет
ЛИХТЕНШТАЈН	Устав, Закон за судска организација	1921 и 1922, сега се испитува Белешката за судството	Обврски утврдени со законот за државни службеници од 1938		
ЛИТВАНИЈА	Закон за судовите	2002	Одговара на Уставот и Законот	Ги задоволува барањата од судската етика, непристрасноста, ги решава предметите во разумен рок, изземање	
ЛУКСЕМБУРГ	Нема закон кој ги дефинира обврските на судиите				
МАЛТА	Прва заклетва за верност пред Претседателот		Суди во согласност со законот и	Дејствува чесно и правично, не комуницира и не ги советува	

	пропишана во Уставот, Втора заклетва пред Законикот за судска организација и постапка		малтешките обичаи, во чест на Господ и Малтешката Република	странките освен јавно, во суд или со дозвола на претседателот, обезбедува причини за своите одлуки, образложува за доцнење на неговите одлуки	
МОЛДАВИЈА	Закон за статусот на судството		Строго почитување на законот во интерес на правдата и заштитата на личните слободи	Ги чува честа и угледот на граѓаните, високата култура на судството, непристрасен е и хуман, не ја дискредитира правдата, не ги компромитира честа и угледот на судството, не дава основи за сомневање во неговата објективност	
ХОЛАНДИЈА	Член 29 од “Законот за организација на судството”	1827	Тие ќе бидат верни на кралот, тие ќе го бранат и почитуваат Уставот	Функцијата ја врши непристрасно, чесно и совесно	
НОРВЕШКА	Устав, Заклетва за верност кон Уставот и Кралот, Закон за судови			Мора писмено да потврди дека совесно ќе ја врши должноста	
ПОЛСКА	Устав, закони, кодекси и правила на постапка -	Закони од 1984, 1995 и 1997, изменети и	Верност кон нацијата, чувари на законот	Прецизно исполнување на обврските поврзани со работата,	Обврска да го декларира имотот и изворите на

	заклетва пред Претседателот, внатрешни одредби на судовите	дополнети во октомври 2001		верен кон заклетвата, непристрасност, углед и чест право-рздавањето, дискретен	приходи, да избегнува конфликт на интереси
ПОРТУГАЛИЈА	Статусот на судиите			Вообичаени должности за сите јавни функции, воздржаност, мора да носи тога	Мора да живее во местото во кое работи; судиите од пониските судови не смеат да отсутнуваат од местото освен за викенди и одмори, другите судии не смеат да бидат отсутни три последователни дена и не повеќе од 10 дена во годината, најавено на судското тело; политичките активности се забранети
РОМАНИЈА	Член 24 од Уставот, Членови 82-87 од Законот за судска организација 92/92	1991 1992	Заклетва за верност кон Уставот и законот	Не смее да прави ништо што ќе го компромитира угледот на професијата	Да не прават ништо што ќе го компромитира личниот интегритет
РЕПУБЛИКА СЛОВАЧКА	Закон за судиите и поротниците	2000		Непристрасност, разумен рок, верност во вршењето на долж-	Да имаат возраст од 30 години, да завршиле правен

				<p>ностите, не смее да прави ништо што ќе го компромитира угледот на судскиот систем и довербата во истиот, мора да одбива подароци, да не биде под влијание на врски, вклучително и со медиумите</p>	<p>факултет, да бидат способни да ја вршат функцијата, особено од здравствен аспект и во однос на интегритетот, да живеат постојано во Словачка, да поминале низ изборна постапка</p>
СЛОВЕНИЈА	Закон за судска служба	1994, 1996 и 1998		<p>Во професионалниот живот се однесува така што не ја доведува во прашање неговата непристрасност, независност или угледот на судскиот систем</p>	<p>Во изразувањето на личните слободи и права, судијата секогаш треба да ја зема предвид должноста да ја штити независноста и непристрасноста на правдата и не смее да го компромитира нејзиниот углед</p>
ШВЕДСКА	Устав, кодекси на постапка (заклетва) и Закон за јавна служба		Мора да го почитуваат законот и да не манипулираат со него	<p>Чесен и достоин судија: непристрасен, најдобро што може да ја спроведува правдата, да не биде вклучен во корупција или лично, семејно или пријателски при-</p>	

					страсен, да не наоѓа вина во невиноста и обратно, да биде дискретен	
ШВАЈЦАРИЈА						
ТУРЦИЈА	Устав и Закон за судите и јавните обвинители	Двата во 1982	Верност кон Уставот, кон законот и неговите одредби	Да ја заштити независноста, дури и кога е поврзан со министерството во нивните управувачки должности	Нема официјални функции, освен оние пропишани со закон	
УКРАИНА	Закон за статусот на судите		Верност кон законот и Уставот, објективност, мора да пресудува со целосна совесност	Да биде дисциплиниран кон себе и кон работата во судот; професионална тајна		
ВЕЛИКА БРИТАНИЈА	Комонвелтско право		Да го применува законот независно и непристрасно	Да го применува законот независно и непристрасно		

Дали постои кодекс на поведење на судите?					
	Подготвен од страна на ...	Увоен од страна на ...	Датум	Обврски	Санкции
АНДОРА	НЕ				
АЗЕРБЕЈѢАН	ДА, подготвен и усвоен од страна на сите судии и Судскиот совет			Исти како одредбите од статутите	Дисциплински постапки
БЕЛГИЈА	НЕ				
КИПАР	НЕ, но постојат				

	<p>стандарди за избор со цел да се обезбеди висок морален квалитет на идниот судија кој бил забележан во неговата практика како правник</p>				
РЕПУБЛИКА ЧЕШКА	<p>ДА и НЕ, но поставени се 7 кратки начела од страна на Здружението на судии (организација во која 50% се судии) и би можеле да прераснат во кодекс</p>	<p>Одобрен од Собранието на судии</p>	<p>2000</p>	<p>Седум начела ги регулираат должностите и поведението на судиите во професионалниот живот</p>	<p>Нема предмети</p>
ЕСТОНИЈА	<p>ДА, Здружение на судии на Естонија</p>	<p>Делегација на Собранието во судискиот акт за усвојување од страна на Судиската конференција</p>	<p>1994</p>	<p>35 основни начела за професионално поведение (совесност и работливост, професионални односи, независност и непристрасност) и ограничување на личните слободи (вонсудски активности, приватни односи)</p>	<p>Нема актуелни санкции, но може да им помогне на судиите во дисциплинските постапки давајќи им значење на одредбите од Законот за судии</p>
ФИНСКА	<p>НЕ</p>				
ФРАНЦИЈА	<p>НЕ</p>				
GERМАНИЈА	<p>НЕ</p>				

ИСЛАНД	НЕ, некои непишани правила				
ИРСКА	НЕ, но извештајот за етиката и професионалното поведе- ние на судиите од 1999 препорачува Комисија за етичко и професионално поведе- ние да подготви кодекс кој ќе им биде даван на сите нови судии кога стапуваат на функција. Ваква комисија се уште не постои. Законот е во фаза на реформирање.				
ИТАЛИЈА	ДА, Национално здружение на судии	Национално здружение на судии со овластување од Владата и законодавството	1994	Углед и коректност во приватниот живот, чувство за јавна долж- ност, непристрасност, независност, внима- телност во односите со граѓаните, профе- сионална совест, кон- тинуирана обука, пос- тапки за користење на службени средства,	Пред се е средство за саморегулација. Санкцијата може да биде на распо- лагање доколку прекршокот е покриен од страна на дисциплин- ските одредби или општиот закон.

					професионална тајност, дисциплина во односите со медиумите, немање заштита од конфликти од политички или финансиски интерес, испитување на негова непристрасност, односи со претпоставените и судскиот персонал	
ЈАПОНИЈА	ДА, стипулирано во одредени закони, иако не постои независен кодекс на поведење					
ЛИХТЕНШТАЈН	НЕ					
ЛИТВANIЈА	ДА, Национално здружение на судии	Национален конгрес на сите судии	1998		Независност, поведение и должности на судијата, потоа надвор од судските должности и тн.	НЕ, но авторитет во дисциплински постапки
ЛУКСЕМБУРГ	НЕ, Комисијата која ги испитува прашањата заклучи дека е подобио да се држи до општи напишани правила					

МАЛТА	ДА, подготвен од судството	Сите освен еден судија, презентиран на Претседателот и Комисијата за правосудство, кои го прифатија кодексот со неколку дополненија	2000	28 става го одземаат договорот за добра практика, потврдувајќи ги вредностите на кои се колнат судиите кога ја преземаат должноста, слика на правда за оние кои се нејзин предмет и кои мораат да бидат ефективно санкционирани, доколку е потребно	“Самиот кодекс” е придружен со санкции
МОЛДАВИЈА	ДА, од страна на ЦСМ	Судиска конференција	2000	Доверливост, коректност, прецизност, карактер, мора да биде трезвен, љубезен, формален, ладнокрвен, толерантен, мора да ислушува, мора да ги санкционира оние кои покажуваат презир кон судот, не смее да дискутира за предметот со други страни кои освен оние за време на постапката, да ги почитува човековите права, да не врши дискриминација	ДА, дисциплински
ХОЛАНДИЈА	НЕ				

НОРВЕШКА	Нема кодекс и покрај обидот во 1999 од страна на Норвешката судска комисија, кој сега е пред Собранието					
ПОЛСКА	НЕ, но Националниот судски совет е овластен да подготви ваков кодекс и од јули 2001 работи на собирање на начела кои се однесуваат на судиската етика					
ПОРТУГАЛИЈА	НЕ					
РОМАНИЈА	НЕ, но има одредени општи Законот за организација на судството	Собрание на Романија	1992		Магистратите треба да се воздржуваат од дејствија кои можат да го компромитираат нивниот углед во службата и општеството. На магистратите им е забрането да припаѓаат на политички партии или да бидат ангажирани во јавни активности со политички карактер.	Казнени и дисциплински постапки

РЕПУБЛИКА СЛОВАЧКА	ДА	Претседател на Судскиот совет и Министерот за правда	2001	<p>Магистратурага е неспојлива со било која друга јавна или приватна служба, освен академска професионална активност.</p> <p>На магистратите им е забрането да вршат трговски активности, да учествуваат во посредништво, гра- ѓански компании или автономни компании, било директно, било преку посредници.</p> <p>Исто така, им е забра- нето учеството во управувањето на ваквите компании.</p> <p>Други обврски кои се услов за избор на судија се: добар углед или карактеристики на судска активност: независност, непри- страсност, дискреција</p>	НЕ, само Законот за судии
-----------------------	----	---	------	---	------------------------------

СЛОВЕНИЈА	ДА (го заменува претходниот Кодекс за професионална одговорност од 1972), од страна на група судии на Здружението на Судии	Здружение	2001	9 начела: независност, непристрасност и неутралност, способност, трудољубивост, неспојливост/спојливост, дискреција, професионални односи, углед	НЕ, но постои Суд на честа кој се занимава со прекршоци без примена на санкции
ШВЕДСКА	Нема специфичен кодекс, но постои историски модел кој го инспирира судското поведение, имено Општиот кодекс на закони (1734) кој вклучува стар кодекс кој не е поврзан со судиите	Олаус Петри во 16 век; Здружението на судии од неодамна работи на нацрт-кодекс кој не е заврше и се соочува со бројни критики	1540		Од страна на друг систем, законот го овластува Омбудсманот и Канцеларот за правда јавно да го критикуваат судијата за неговото поведење
ШВАЈЦАРИЈА	Постојат напишани одредби на федерално ниво или во голема мерка на локално ниво				
ТУРЦИЈА	Закон за судиите и јавните обвинители и одредби на поведење	Собрание, Врховен совет на судии и јавни обвинители	1982	Исто како и одредбите од статутите	Дисциплински постапки
УКРАИНА	ДА, донесен од Конгресот на судии во 1999 врз	Совет на судии	2002	Почитување на законот, непристрасност,	НЕ, во согласност со желбите на Конгресот на

	основа на искusstвото во Канада, Америка и Русија, со дополнителни предлози од страна на украински судии			обезбедување на легитимни очекувања, верност, правда и еднаквост, искреност, поведение верно на заклетвата	судии
ВЕЛИКА БРИТАНИЈА	НЕ, но постојат неформални водичи кои (Борд за судиски студии, Шкотскиот министер за правда и Доктрина во С.Ирска) сакаат да го постават на формална основа без статутарни должности	Воспоставен од страна на Лорд канцеларот во договор со Министерот за правда		Пред да бидат избрани, судиите се информираат за тоа што се очекува од нив во смисла на поведението	

Неспојливост		Исклучоци
Извор	Вид на несојливост	
АНДОРА	Закон за правда (L.Q.J.)	Секоја друга јавна канцеларија; индустриски, стопански или професионални активности; работа како правник/адвокат или правна помош
АЗЕРБЕЈѢАН	“Ова прашање е нејасно за нас”	
БЕЛГИЈА		Судијата не може во исто време да биде јавен обвинител, пратеник, адвокат, судски службеник, војник, свештеник или да поседува поли-

КИТАР		тичка или управна канцеларија од секаков вид	Подучување и пишување
РЕПУБЛИКА ЧЕШКА		Било која друга позиција или професија Не може политички да биде ангажиран (пр. Претседател на Република или член на Собрание), да не работи во владин оддел или бизнис активности. Дозволени се научна работа, подучување и уметнички активности, како и работа како политички советник, доколку не го нарушува угледот и довербата во судството	
ЕСТОНИЈА		Без политички мандат или активност, никакви други позиции освен подучување или истражување; не може да биде во одборот на јавни или приватни компании	
ФИНСКА	Закон за државни службеници	Секоја јавна служба, секоја граѓанска, стопанска или платена професионална активност	Дозвола може да биде добиена од судот или повисок суд
ФРАНЦИЈА		Нespoјливост со сите видови на јавна служба, граѓанска, стопанска или платена професија и работа како арбитер	
ГЕРМАНИЈА	Германски закон за судство	Идеја за поделба на власта: не може административна активност (освен во судовите, истражување и подучување); може да припаѓа на политичка партија и да биде избран како пратеник; доколку е избран, се суспендира од должноста судија; забранети се советодавни активности	Владата може да овласти судија за арбитар или да биде ислушан како стручњак од страна на арбитрарен трибунал
ИСЛАНД	1998 Закон за судство	Може да не ја прифати позицијата или да има акции во компанија доколку е тоа неспојливо со неговата/нејзината работа може да го наруши квалитетот на неговата/нејзината работа	Подучување, претседавање со комисији, пишување на предавања и тн. Дозвола да биде вклучен во вонсудски активности мора да се бара од Комисијата за судски работи

ИРСКА	Устав од 1973	Ниеден судија не може да биде избран за пратеник или да држи друга платена позиција	Дозволени се научни активности и подучување со овластување - под строги услови - од Високиот совет. Арбитрирањето е дозволено во исклучителни случаи.
ИТАЛИЈА	Кралски декрет од 30 јануари 1941	Да нема друга работа или приватна канцеларија, освен како пратеник или член во добротворна организација, да нема стопанска, индустриска или професионална активност. Високиот судски совет може да го овласти за "секој друг вид на цели".	Дозвола може да биде добиена од Врховниот суд за добивање на плата дополнително на судиската.
ЈАПОНИЈА	Закон за организација на судовите	Забрана за политички и стопански активности и за примање на плата надвор од платата за судиската функција	
ЛИХТЕНШТАЈН	Член 6, 1938 Закон за државни службеници	Да нема друга платена или работа која бара многу време без овластување од владата, која зема предвид дали работата е спојлива со судиската работа, што главно е истражувачка работа или подучување со скратено работно време	
ЛИТВАНИЈА	2002 Закон за судство	Да нема политичка активност, да не биде повикан во војна служба, да нема доходна приватна активност, иако е дозволена компензација во случај на подучување, да не работи во здруженија доколку со тоа се нарушува независноста	Предавања и пишување
ЛУКСЕМБУРГ	Устав и Закон за организација на судство	Да нема платена работа	
МАЛТА	Кодекс на организација и граѓанска постапка, Етички кодекс	Да не е лично вклучен или да не е вклучен како советник во веќе отворени случаи или случаи кои се укинати, да нема друга активност, дури и привремено, освен во меѓународно судско тело или универзитет	Со согласност на Претседателот на Републиката
МОЛДАВИЈА	Закон за статусот на	Да нема друга јавна или приватна служба, да	

	судите	не е пратеник или локален овластен советник; да не припаѓа на политичка партија или социјално политичка организација; да не биде ангажиран во бизнис или писмени или усмени консултации, освен за блиски роднини. Појавување во печат и медиуми е можно само доколку не се однесува на домашни политички теми.	
ХОЛАНДИЈА	Чл. 44 "Закон за организација на судството (1827/2001)"; Закон кој се однесува на неспојливоста, национален и европски парламент (1994)	Судиите не смеат да бидат (холандски еквивалент на) адвокати, судски службеници, нотари; тие не можат да дејствуваат во други професии кои вклучуваат давање правна помош или совет; судиите на Врховниот суд не можат да бидат членови на Холандскиот или Европскиот парламент.	
НОРВЕШКА	Закон за судови и Државен основен договор	Судиите се реалтивно слободни; само судиите од Врховниот суд подлежат на специфични одредби. Генерално зборувано, тие можат да бидат адвокати, посредници или поротници без да мораат да дадат оставка.	Законот пред Собранието, кој го заменува законот за толерантност на предметите, содржи точни одредби за забраната, овластувањето и декларирањето на дополнителните активности и точно ги определува одредбите за неспојливост
ПОЛСКА	Устав и Статут	Ниедна друга работа, освен научни трудови и подучување со скратено време, кое нема да ја засегне судиската работа; никаква платена активност која може да ја наруши сликата за судството; никаква политичка активност	Молбата треба да биде проследена до хиерархиски надредениот (претседателот на судот или Врховниот суд или Министерот)
ПОРТУГАЛИЈА		Никава јавна или приватна професионална позиција; неспојливост применлива на сите државни службеници	Подучување и правни истражувања со дозвола на Комисијата за судиска служба, но може да не бидат платени

РОМАНИЈА			Да нема политичка активност, да нема друга позиција освен соработка поврзана со објавување на научни трудови и подолжување	
РЕПУБЛИКА СЛОВАЧКА	Закон од 2000		Да нема политичка позиција во широка смисла на зборот, вклучително и владини оддели и војска, да нема платена приватна активност, освен научна или уметничка активност или подолжување, потоа никаква состојба која може да го наруши угледот на позицијата судија	
СЛОВЕНИЈА	Устав и Закон за судска организација		Било каква административна или политичка позиција, столанска или професионална активност, платена активност или вклучување во управување со компании и било што што може да му наштети на угледот на судството. Подолжувањето и истражувањето се дозволени.	
ШВЕДСКА	Закони и Устав		Ниеден судија не е потчинет на друг судија или државен службеник	
ШВАЦАРИЈА			Ниедна друга позиција или служба, ниедна друга професија, не е дозволена позиција на директор, управител или член на платено управно тело, ниедна позиција која е доделена од страна на странски авторитети	Судот може да ја дозволи работата како стручњак или арбитер или други дополнителни активности и да постави важечки услови кои ќе ја обезбедат независноста и престижот на судството
ТУРЦИЈА	Закон за судии и јавни обвинители		Никаква јавна активност што не е дозволена со закон, никаква профитабилна активност	
УКРАИНА			Нема формална неспојливост	
ВЕЛИКА БРИТАНИЈА	Водичи		Не може да биде арбитер или да биде ангажиран во платена професионална активност (освен пишување и издавање) или друга професионална активност (освен пишување и издавање) или политичка активност; одредени	

		забраи се применуваат и кога судијата ќе ја напушти службата.	
	Околности во кои може да биде доведена во прашање непристрасноста		
	Извор	Околности	
АНДОРА	Закон за правда (L.Q.)	Семејна блискост, ако бил полномошник или адвокат; стопански или економски правни односи. Ако имало спор со странката или нејзиниот адвокат, интерес за предметот на парничење, хиерархиски или пријателски односи.	
АЗЕРБЕЈѢАН	Прашањето е ставено на дискусија од страна на Јавното правобрани-телство во ситуации пропишани со закон		
БЕЛГИЈА	Судска практика темелена на одредби од Кодексот и законодавството за изземање и неспојливост		
КИПАР	Судска практика на Врховниот суд	Конфликт на семејни или лични интереси, познавање на предметот или странките	
РЕПУБЛИКА ЧЕШКА	Кодекс за граѓанска и кривична постапка, механизми за ... барање оштета од судијата кој го злоупотребил овластувањето		
ЕСТОНИЈА		Конфликт на интереси, секаква поврзаност која може несакано да влијае врз кредибилитетот на судскиот систем, пристрасност	
ФИНСКА	Кодекс или постапка	Семејни врски, конфликт на интереси, пристрасност, вклученост во предметот и други причини, кои ја доведуваат под сомнеж непристрасноста на судијата	
ФРАНЦИЈА		Судијата може да биде отповикан и мора да се из земе од предметот во низа околности кои ја доведуваат во прашање објективната и субјективната непристрасност: семејни или пријателски врски, конфликт на финансиски интереси, каде што веќе донел одлука или постои однос на субординација	

ГЕРМАНИЈА	Кодекс на граѓанска постапка	Семејни врски, предмет во кој судијата дал доказ или бил испитуван како вештак или веќе донел одлука, сомневања во однос на неговата непристрасност, конфликт на финансиски или пријателски односи или изразена пристрасност кон една од странките
ИСЛАНД	Закон за граѓанска постапка и Закон за кривична постапка	Странка во спорот, ако дал совет на странка во спорот, семејни, пријателски или професионални односи со една од странките; сведок во спорот или блиску поврзан со сведокот
ИРСКА	<i>Neto iudex in causa sua</i> владеење на право	Да нема конфликт на лични, семејни или финансиски интереси, да нема пристрасност или предрасуди, инаку судијата мора да се из земе
ИТАЛИЈА	Кодекс за граѓанска и кривична постапка	Конфликт на семејни, лични или професионални интереси, познавање на спорот или странките, пристрасност и предрасуда.
ЈАПОНИЈА	Устав и Кодекс за граѓанска и кривична постапка, како што е странката во предмет негов/нејзин роднина	Надвор од усогласувањето со одредбите за неспојливост, судијата може да биде отповикан и/или изземен од постапката во одредени околности.
ЛИХТЕНШТАЈН		Конфликти на лични или семејни интереси, пристрасност, кои произлегуваат од судот или од странките
ЛИТВАНИЈА	Кодекс за кривична постапка	Конфликт на лични или семејни интереси, пристрасност, вклучување во спорот како сведок
ЛУКСЕМБУРГ	Член 521 од Новиот кодекс за кривична постапка, член 542 од Кодексот за кривична истрага, член 6 од Европската конвенција за човекови права	Кога судијата е отповикан заради пристрасност или кога постои основано сомнение во правичноста во постапката
МАЛТА	Обемна листа на околности во кои судијата може да биде изземен или во кои странката може да бара изземање од предметот, пропишани во Кодексот за судска организација и граѓанска постапка.	Конфликт на лични или семејни интереси, пристрасност, вклучување во спорот како сведок
МОЛДАВИЈА	Кодекси за граѓанска постапка и кривична постапка	Мора да биде отповикан кога постои директен или индиректен интерес во спорот или кога има семејна поврзаност со странките

ХОЛАНДИЈА	Закон за граѓанска постапка, Закон за кривична постапка, Закон за управна постапка	“Факти или околности кои можат да ја доведат во прашање непристрасноста на судијата” (законот не оди во детали, правораздавањето одговара на водичите дадени од страна на Европскиот суд за правда)
НОРВЕШКА	Закон за судови	Семејна поврзаност со странките или нивните полномошници, која може да ја засегне довербата во судијата, судијата мора да биде отповикан (конфликт на интереси во повеќето случаи).
ПОЛСКА	Закони за кривична и граѓанска постапка	Кога судијата ги познава странките или е запознаен со спорот бидејќи веќе учествувал во истиот (блиска врска со една од странките или со предметот, лично или професионално); две категории на случаи: <i>iudex inhabilis</i> и <i>iudex suspectus</i> .
ПОРТУГАЛИЈА	Статут за судството, Кодекс за граѓанска постапка, Кодекс за кривична постапка	Судијата не смее да работи во суд во кој работи блиски член на неговото семејство, кога постои основано сомнение за правичноста на постапката или кога бара да биде ослободен во спорот во случај на конфликт на лични, економски или семејни интереси, тој не може да биде вклучен во спорот или да земе учество во него на друг начин
РОМАНИЈА	Законодавство	Блиска врска со една од странките, политичко влијание, медиумски притисок, пријателски врски
РЕПУБЛИКА СЛОВАЧКА		Околности во кои, во вршењето на својата функција, во приватниот живот или надвор од канцеларијата, судијата го доведува во сомнение угледот на неговата функција или ја изневерува доверливоста во судскиот систем
СЛОВЕНИЈА	Кодекси за граѓанска и кривична постапка, Европската конвенција за човекови права	Каде што судијата е странка во постапката или е вклучен во предметот, или има врска со лице во предметот, доколку нуди доказ или е вклучен во предметот како вештак, доколку учествувал во донесување на одлука, доколку постои основано сомнение за неговата пристрасност
ШВЕДСКА	Кодекси за постапка	Семејна поврзаност, конфликт на лични, финансиски или политички интереси, пристрасност, професионално или лично вклучување во предметот

ШВАЈЦАРИЈА	Законодавство и судска практика	... усогласено со судската практика на Европскиот суд за човекови права
ТУРЦИЈА	Кодекси за кривична и граѓанска постапка	Пристрасност, конфликт на интереси, лично вклучување во спорот како оштетен, сведок, советник, арбитер или преку семејна поврзаност
УКРАИНА	Кодекси за постапка	Блиска поврзаност со една од странките, личен интерес во спорот или вршење на функцијата на начин кој може да ја доведе во прашање неговата непристрасност
ВЕЛИКА БРИТАНИЈА	Европската конвенција за човекови права	

	Кривична или граѓанска одговорност на судиите		Постапки
	Кривична одговорност	Граѓанска одговорност	
АНДОРА	Престапи Кривичен кодекс, член 114, практика на корумпираност	Санкции	Во кривични предмети, судијата може да биде уапсен само кога е фатен на дело дека врши престап; привременото суспендирање од должност е автоматско, со согласност на Врховниот судски совет
АЗЕРБЕЈѢАН	Кога на пр, судијата намерно осудува невинна странка	Затвор или надомест на штета	Претседателот и Советот на судии одлучуваат да постапува со реферирање на предметот пред јавното обвинителство, судијата се суди во редовна постапка пред редовен суд

БЕЛГИЈА	Престапи против општото право, случајни или при вршење на функцијата	Казни пропишани со општиот закон	Механизам за откривање на штети сторени од страна судија кој ја злоупотребил својата положба, кој му овозможува на судијата да се чувствува лично одговорен во случај на измама или намерно лошо водење на постапката во делот на судијата, државата е исто така одговорна за лошото поведење на судијата	Во кривични предмети, предметот е во рацете на јавниот обвинител кој постапува пред Апелациониот суд, во граѓански предмети постапката се води пред Касациониот суд
КИПАР	Уставот гарантира имунитет за судиите на Врховниот уставен суд и Високиот суд (сега комбиниран со Врховниот суд) ..... Комонвелтското право и еднаквоста обезбедуваат имунитет и за судиите од пониските судови			
РЕПУБЛИКА ЧЕШКА	Поврзано со вршењето на функцијата		Каде што има незаконска одлука или штетна активност, штетата е направена од страна на Државата, која е должна да ја надомести штетата, доколку судијата направил дисциплински престап	Кривичните постапки против судијата мораат да бидат одобрени од страна на Претседателот на Републиката; законствот е во рамките на редовните судови според постапките пропишани со општиот закон
ЕСТОНИЈА	Кога судијата намерно донел нелегална одлука	Отстранување од функцијата	Нема лична одговорност во делот на судијата, одговорност на Државата	Претставникот на Јавното обвинителство се обраќа на Врховниот суд, кој констатира дека може да се покрене обвинение во рамките на Кривичниот кодекс и кодексот за кривична постапка

ФИНСКА	Престапи, опишани во Кривичниот кодекс, сторени во текот на службата	Казни пропишани со општиот закон, вклучително и отстранување од функцијата	Одговорност за штета причинета во текот на вршењето на судиската функција. Компензацијата по правило се врши од страна на Државата, а во одредени случаи може да биде наплатена од судијата	ка, со согласност на Претседателот на Републиката Редовни постапки, кои спред Уставот можат да бидат покренати од страна на оној чии права биле загрозени (исклучоци и специјални постапки за членови на врховните судови)
ФРАНЦИЈА	Престапи дефинирани со закон	Казни пропишани со општиот закон	Граѓанска одговорност само кога судијата е лично виновен	Нормални кривични постапки, граѓанска активност е на располагање само против Државата, која има право да покрене постапка за надомест на штета
GERМАНИЈА	Преќршување на кривичниот законик кои вклучуваат злоупотреба на судиската функција и корупција	Казни пропишани со општиот закон	Лична граѓанска одговорност ограничена со член 839(2) за Граѓанскиот кодекс, каде делото кое довело до штета е кривично дело. Во други случаи постои одговорност на државата, Државата може да надоместува штета секогаш кога е донесена наредба за надомест на штета	Нормални кривични и граѓански постапки
ИСЛАНД	Кога судијата намерно донел неправедна одлука, кога употребу-	Казни пропишани со општиот закон	Државата сноси граѓанска одговорност, но може да бара надомест на штета од	Постапки содржани во општиот закон

	вал илегални постапки за да добие признање или кога наредил илегално апсење или истрага	Во комонвелтското право постои целосен имунитет за судиската функција	судијата доколку пропуштот бил намерен	
ИРСКА ИТАЛИЈА	Пропишано во Кривичниот кодекс и насочено кон судијата и судиската функција, како што е корупцијата	Казни пропишани со општиот закон	Граѓанска одговорност за голема небрежност или одрекување на правдата се содржани во Законот од 1988, кој прави прави разлика меѓу релативен имунитет од одговорност донесена на референдум. Државата се однесува како гарант и може да преземе активности за оштета од судијата, цената на штетата е ограничена доколку штетата е ненамерено направена	Специфични законски одредби со цел да се обезбеди дека предметот се работи во различна сфера, испитување на прифатливоста на жалбата (дали може да се јави проблем со користење на правниот лек? Дали жалбата се однесува на толкување на законот?). предметите се водат пред редовните судови.
ЈАПОНИЈА	Вообичаена кривична одговорност		Во рамките на преседанот направен од страна на Врховниот суд во 1955, судијата нема лична, граѓанска одговорност за штета направена врз странки во текот на вршењето на својата функција	
ЛИХТЕНШТАЈН	Престали во рамките на општото право, плус одредени престали како на пр.	Казни пропишани со општиот закон, судијата кој е осуден на казна затвор од	Општите одредби на граѓанската одговорност на Државата, кои можат да иницираат надомест на	Редовни судови и постапки во кривични и граѓански предмети; Врховниот суд има право

	злоупотреба на службената положба, корупција	повеќе од една година се отстранува од функцијата	штета	да расправа по жалби
ЛИТВАНИЈА	Прекршоци на Кривичниот кодекс кои вклучуваат злоупотреба на судиската функција и корупција	Казни пропишани со општиот закон	Државата е одговорна, но има право да преземе активност за надомест на штета од судијата	Секое кривично обвинение или апсење мора да биде одобрено од страна на Собранието; судијата потоа се суспендира од функцијата чекајќи го исходот од постапката
ЛУКСЕМБУРГ	Член 4 од Граѓанскиот кодекс, злоупотреба на власта и одрекување на правдата	Парични казни, забрана на вршење на должноста или на заземање на јавна позиција или функција	Може да се разгледува само одговорноста на Државата (постапка во општиот закон, Закон од 1 септември 1988)	Член 639 од Новиот кодекс за граѓанска постапка за барање надомест на штета од судијата кој го злоупотребил овластувањето
МАЛТА	Кривичниот кодекс содржи одредби за предметите во кои судијата прекинува или одбива да расправа по законски поднесена жалба за <i>habeas corpus</i> ; злоупотреба на власта или службената положба, корупција, финансиска проневера	Казни пропишани со општиот закон	Нема специфични правила: нема познат предмет со обид за изрекување на граѓанска одговорност на судија	Редовни постапки пред редовните кривични судови

МОЛДАВИЈА	Општи закони, според принципот дека сите се еднакви пред законот	Нема граѓанска одговорност за судите	Кривична постапка со одобрение од страна на ЦСМ и Претседателот на Републиката или Собранието, зависно од околностите и, расправа пред повисоки судови
ХОЛАНДИЈА	Се применува општо право	Може да биде разгледувана само одговорноста на Државата	Се применува општиот закон, нема специјални постапки
НОРВЕШКА	Престапи против општото право	Активност за воспоставување на граѓанска одговорност во делот на судијата се презема само кога судијата донел погрешна одлука и, кога донесувајќи ја, сторил престап	Обвиненијата против судијата се определени од страна на Кралскиот совет и судијата секогаш се суди пред повисок суд од оној во кој работи
ПОЛСКА	Престапи поврзани со судиските активности и должности	Судијата може да се смета за лично одговорен согласно општото право, државата може да се смета за одговорна во случај на ненамерна грешка или погрешно вршење на функцијата (надоместувањето на штета е ограничено на тримесечна плата и е неограничено во случај на тешки прекршоци), не постои одговорност за последица од пресудата	Кривични постапки и вообичаени мерки кои мора да бидат одобрени од страна на Дисциплинскиот суд (освен кога личноста е фатена на дело); Дисциплинскиот суд може исто така да го суспендира судијата од функција; жалба се доставува до повисок суд

<p>ПОРТУГАЛИЈА</p>	<p>Престапи против општото право сторени ненамерно или при вршење на судиската функција, специјални престапи на злоупотреба на власта, злоупотребата на авторитетот, проневера на јавни фондови, одрекување на правдата, нарушување на тајноста</p>	<p>Казни пропишани со општиот закон</p>	<p>Судијата сноси лична одговорност само кога фактите кои предизвикале штета доведе до кривична осуда за поткуп, проневера на јавни фондови, од судијата се бара да ја надомести компензацијата платена од страна на државата или да и надомести на Државата</p>	<p>Редовни кривични постапки за кривични дела пред повисок суд од оној во кој судијата работи и пред судот во кој фактите произлегле од граѓански предмети</p>
<p>РОМАНИЈА</p>	<p>Општо право</p>	<p>Општиот закон</p>	<p>Општиот закон</p>	<p>Редовни постапки и судови за граѓански предмети; во кривични предмети, се бара претходно мислење од Министрот или Претседателот, потоа редовни постапки и судови (повисок суд за судии на одредено хиерархиско ниво)</p>
<p>РЕПУБЛИКА СЛОВАЧКА</p>	<p>Престапи сторени во текот на вршењето на судиската функција</p>	<p>Затвор, губење на професионалните и почесните квалификации, забрана за работење, парични казни</p>		<p>Во кривични предмети, постапките мора да се водат со согласност на телото кое го назначило или избрало судијата и се водат на иницијатива на претседателот на засегаониот суд или Министерот за правда</p>

СЛОВЕНИЈА	Злоупотреба на положбата од што произлегуваат намерни престапи	Казни пропишани со општиот закон, кои можат за последица да имаат отстранување од функција	Казни пропишани со општиот закон (парични казни, затвор) и можни дисциплински последици, вклучително и отстранување од функција	Штетата сторена во обавувањето на судиската функција, Државата е одговорна за небрежност на државниот службеник, судијата може да биде лично одговорен само во отежitelни околности	Во кривични предмети, секоја постапка или затворање мора да биде со согласност на Собранието
ШВЕДСКА	Престапи сторени во текот на вршењето на функцијата наведени во Кривичниот кодекс: злоупотреба на должноста, корупција, нарушување на тајноста	Престапи поврзани со судиските активности или официјалната положба	Престапи поврзани со судиските активности или официјалната положба	Само Државата сноси граѓанска одговорност, директната граѓанска одговорност на судијата е исклучена	Во кривичните предмети, само Собранието може да даде согласност за постапка; може исто така привремено да го суспендира судијата од функцијата; предметот потпаѓа под надлежност на редовните судови
ТУРЦИЈА	Кодекс на кривична постапка: злоупотреба на службата, корупција, пристрасност	Затвор	Затвор	Кодекс за граѓанска постапка: граѓански последици за кривични престапи, арбитражни одлуки, нелегални одлуки, одлуки диктирани од лични интереси или интереси надвор од случајот	Кривичните постапки се водат со согласност на Врховниот совет на судии и јавни обвинители, кои ги назначуваат истражителот и обвинителот, одлучуваат дали предметот е дисциплински и ги проследуваат документите до овла-

УКРАИНА	Казни пропишани со општиот закон, плус отстранување од функција	Нема граѓанска одговорност за судијата	стени лица-специјална постапка во случај на предавство (тешко злосторство)
ВЕЛИКА БРИТАНИЈА	Во комонвелтското право, судијата има имунитет во вршењето на својата функција, во друг случај имунитет само ако судијата се водел од добра намера	Редовни кривични постапки, меѓутоа, секое превентивно затворање ан судијата мора да биде исклучок и со согласност на Врховниот совет. Судијата се суспендира од функција веднаш после отпочнување на постапката. Овластен суд е Апелациониот суд назначен за целта и во кој судијата никогаш не работел	

Дисциплински постапки			
Околности	Постапка	Авторитет	Санкција
АНДОРА Тешки или многу тешки прекршоци содржани во членовите 83 и 84 на Законот за правда (L.Q.)	Врховниот судски совет презема иницијатива за истрага по жалба на оштетено лице, граѓанин на кој се однесуваат фактите, Јавното обвинителство или претседателот на засегнатиот суд	Врховен судски совет	Член 85 од L.Q.), укор, парична казна, суспензија, преместување од служба

АЗЕРБЕЈѢЈАН		Дури и во случај на мали прекршоци	Министерот бара Судскиот совет да се занимава со предметите	Предупредување или разрешување
БЕЛГИЈА	Прекршување на одредбите за поведење содржани во законот или произлезени од судската практика т.е. довербата во институцијата судија		Судијата се појавува пред неговиот претседател, пред Првиот претседател на Апелациониот суд или пред Општото дисциплина-ско собрание на Апелациониот суд, односно Касациониот суд, во зависност од степенот на прекршок или рас-положливата казна	Предупредување, едноставна казна, казна со укор, суспензија од 15 дена до 1 година, разрешување
КИПАР	Ментална или психична неспособност која го спречува судијата во вршењето на функцијата, прекршување на етичките должности	Врховниот суд назначува истражен судија и потоа одлучува да го испрати судијата пред дисциплинското тело	Врховен судски совет	Укор или преместување од служба
РЕПУБЛИКА ЧЕШКА	Прекршување на дисциплинските правила содржани во Законот од 2002	Министерот за правда или претседателот на засегнатиот суд или Претседателот на Врховниот суд одлучува да поведе постапка во рок од 2 месеца од дознавањето на фактите, кои не треба да се случиле повеќе од 2 години претходно	Дисциплински суд составен од 5 судии назначени од претседателот на судот со согласност на Судскиот совет, за период од три години, жалба се доставува до Врховниот суд	Укор, привремено намалување на плата, суспензија од должноста претседател, суспензија од должноста судија

ЕСТОНИЈА	Пропуст да се следат постапките и секое прекршување или поведење кое ја нарушува довербата во судскиот систем	Постапки иницирани од страна на Претседателот на Врховниот суд или Министерот за правда	Дисциплинска комисија на Врховниот суд	Предупредување, укор, парична казна, отстранување од служба (може да биде наредено само од страна на Врховниот суд на пленарно собрание)
ФИНСКА	Нема дисциплински постапки: исто така, мали престапи (нарушување на функцијата) можат ад прераснат во кривични постапки			
ФРАНЦИЈА	Прекршување на функцијата, нечесно, сурово или недостојно однесување		Врховниот судски совет под претседателство на Првиот претседател на Касациониот суд	Од едноставен укор до отстранување од служба
ГЕРМАНИЈА	Прекршување на функцијата определено со статутите, постапки се водат многу ретко	Постапка која се води од страна на специјален оддел	Федералниот суд, Одделот за правда при истиот суд, е составен од професионални судии избрани доживотно и други судии.	Укор, парична казна, намалување на плата, преместување на друга позиција, отстранување од служба
ИСЛАНД	Прекршување на судската функција	Писмена жалба може да се достави до Комисијата за судиски функции од страна на оштетеното лице со поведението на судијата. Доколку се оцени за валидно,	а) Комисија за судиски функции составена од 3 члена назначени од Министерот за правда (1 предложен од страна на Собранието на Исландски	Укор, лично мислење (отстранување од служба само врз основа на заклучоци од судска постапка за потешки дела)

		судијата се кани да даде изјава пред Комисијата.	судии и 1 од Правниот факултет) б) Претседател на суд	
ИРСКА	Има само една постапка пред Собранието за отстранување од функција; вклучува импичмент кој произлегува од комонвелтското право и ретко се користи			
ИТАЛИЈА	Секое нарушување на функцијата, јавно или приватно поведење кое несакано ја засега довербата во институцијата судија (предмети определени со судската практика)	Постапките ги иницира претставникот на Јавно-обвинителство пред Касациониот суд или на предлог од Министерот за правда. Постапката е судска по природа, со сите гаранции кои ваквата постапка ги обезбедува.	Дисциплински суд составен од 9 судии кои се членови на Врховниот судски совет избрани од своите надредени; двајца од нив треба да бидат назначени од Собранието	
ЈАПОНИЈА	Закон за организација на судовите, Закон за импичмент на судии и Закон за дисциплинска постапка против судии	Стипулирано во Законот за дисциплински активности против судии и Законот за импичмент на судии	Расправа пред суд со повисоко ниво од она во кое работи засегнатиот судија, во импичмент со кој се третираат најтешки дела, расправа пред Суд за импичмент, составен од јавноста	Дисциплинска постапка: предупредување или парична казна/импичмент: разрешување
ЛИХТЕНШТАЈН	Оние наведени статутите за државни службеници	Нема специфични постапки, сл. на кривична постапка	Повисок суд во случај на судии од редовни судови и Врховен суд во случај на судии од повисоки судови	Укор, привремено намалување на плага, разрешување

ЛИТВАНИЈА	Нарушувања на судиската функција, флагрантно кршење на законот, пропуст да се следат правилата за неспојливост	Судскиот совет или претседателот на судот може да иницира дисциплинска постапка	Етичка и дисциплинска комисија на судскиот совет (составена од судии - избрани или назначени - и од претставници на другите власти), која го поднесува предметот до Судот на честа кој кога ќе одлучи дека судијата треба да биде разрешен, предлага санкции до претседателот или до Собранието	Укор или отстранување од служба
ЛУКСЕМБУРГ	Член 155 од Законот за судиска организација, широка дефиниција	Член 157 <i>et seq.</i>		Член 156
МАЛТА	Устав. Неспособност (физичка или ментална) за вршење на функцијата или особено тешка грешка во поведението	С. 971 од Уставот С. 8 од Законот бр.41 од 1944	Отстранување од службата од страна на претседателот на барање на Собранието (одобрено со 2/3 мнозинство). Пред да се преземе овој чекор, предметот е под истрага од страна на Комисијата за управување со правдата кога ќе се открие дека судијата треба да одговара за предметот	Отстранување од служба

МОЛДАВИЈА	Кршење на законот во спроведувањето на правдата со предумисла, дисциплински престап, јавна активност од политичка природа, кршење на одредбите за неспојливост, системски или тешки кршења на Кодексот за поведење	Дисциплинските постапки можат да се водаг од страна на: Претседателот на Врховниот суд, Претседателот на Врховниот судски совет, секој член на Врховниот судски совет	Дисциплински одбор на Врховниот судски совет	Надгледување, предупредување, разрешување
ХОЛАНДИЈА	Во случај на мали прекршоци на одредбите за поведење од страна на судијата, претседателот на судот може да даде предупредување. Доколку судијата е обвинет или стори дело и/или е осуден на затворска казна, доколку пријави банкрот или правна неспособност и поопшто, доколку се однесува така што правдата или довербата во судството се тешко оштетени, Врховниот суд може да го суспендира или отпушти судијата.			
НОРВЕШКА	Сегашниот законски нацрт се обидува да и стави крај на практиката со која судиите, како	Странка, сведок или полномошник со жалба за поведението на судијата може да покрене	Комисија составена од двајца судии, еден адвокат и два надворешни члена,	Само предупредување и укор; отстранување од служба како што е содржано во Уставот за

	постари службеници не подлежат на дисциплинска постапка	постапка пред дисциплинската комисија - одлуката на комисијата може да биде разгледувана од страна на редовен суд составен од поротници	сите назначени од Владата	тешки и повторени дела кои вклучуваат постапка содржана во Уставот
ПОЛСКА	Нарушувањето на угледот на службата, флагрантно кршење на одредбите на законот, мали прекршоци	Блиски или слични кривични постапки; постапките се водат од страна на судии избрани за таа цел, на барање од министерот, Врховниот суд или било кој претседател на суд, Националниот судски совет или обвинител; постапките се водат јавно, а судијата го брани совет.	Различни дисциплински судови се занимаваат со предмети кои произлегуваат од редовните судови, управните судови, воените судови и Врховниот суд: има три судии во прва инстанца и седум апелациони судии.	Предупредување, укор, отстранување од позицијата - дефинитивно или преместување - отстранување од служба
ПОРТУГАЛИЈА	Прекршување на правилата на професионалната функција, дела или пропусти на судијата кои се неспојливи со угледот на судиската функција (во различни степен кои ги определуваат санкциите)	Обезбедено во Статутите за судиите	Врховен судски совет; жалбите се доставуваат до Врховниот суд	Казна од 5 до 90 дена, надомест на штета, преместување, суспензија помеѓу 20 и 240 дена, присилно пензионирање, отстранување од служба
РОМАНИЈА	Непрофесионално поведение и поведение спротивно на интересите на службата или угледот	Постапките ги иницира министерството, истрагата се води од судии од ист ранг,	Врховниот судски совет; потоа пред Врховниот суд	Укор, предупредување, намалување на плата, спречување на унапредување,

	на судскиот систем (одолговлекување на постапките, одсуство, дејствување во личен интерес на судијата, мешање во работата на судијата, нарушување на тајноста)	одбраната ја обезбедува судијата	преместување, суспензија, отстранување од служба
РЕПУБЛИКА СЛОВАЧКА	Преќршување на дисциплинските одредби содржани во Законот од 2000 или последните на кривична осуда	Министерот за правда или претседателот на овластени да отпочнат постапка	Укор, привремено намалување на плата, суспензија, отстранување од служба
СЛОВЕНИЈА	Многу строго ограничени случаи содржани во Законот за судска организација	Постапки на иницијатива на претседателот на судот, потоа редовна кривична постапка	Преместување, суспензија од сите унапредувања, намалување на плата, отстранување од служба
ШВАЈЦАРИЈА	Швајцарија не е засегната		
ТУРЦИЈА	Пропуст во вршењето на функцијата, грешки во поведение, одсуство, одолговлекување, губење време, нарушување на угледот на правдата, проневера, пропуст во исполнување на административните и службените должности	Во зависност од хиерархиското ниво, се назначуваат инспектори од страна на министерот, кој презема иницијатива за постапка и го запазуваат правото на одбрана	Предупредување, укор, одложување и запирање на унапредување, суспензија на плата, присилно преместување, разрешување
УКРАИНА	Флагрантно кршење на законот, пропуст во	Дисциплински комисији	Укор или препорака до Високиот судски совет

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА	исполнувањето на должностите на судијата и на оние должности кои го засегаат приватниот живот на судијата Особено тешки грешки во поведението	На иницијатива на Лорд канцеларот и Министерот за правда	Од страна на Кралицата, по барање на Парламентот во случај на постар судија и на барање од Лорд канцеларот, во случај на другите судии (но во секој случај, вакви чекори не се преземаат без добивање на незави- сен судски извештај и без учество на Министерот за правда	судијата да биде отстранет од служба	Отстранување од служба (исклучително ретко)
---------------------	---	--	---	---	--

**Референтни меѓународни документи кон
Мислењето бр.3**

КОДЕКС НА ОДНЕСУВАЊЕ НА СУДИИТЕ

НАЦРТ ОД БЕНГАЛОР

Појаснување

На првиот состанок одржан во Виена во април 2000, Судската група за зајакнување на чесноста на судиите потврди дека постои потреба од кодекс којшто ќе овозможи вреднувањето на однесувањето на службениците во судството. Со оглед на тоа, Судската група побара да се анализираат кодексите на однесување во судството коишто веќе беа усвоени во некои правосудни системи и да се подготви извештај што ќе се однесува на (а) клучните размислувања кои се повторуваат во некои кодекси; и (б) изборни или дополнителни размислувања коишто се појавуваат во некои, но не и сите такви кодекси и кои можат или не мораат да бидат погодни за усвојување во некои земји.

Во подготвување на нацрт кодексот на однесување на судиите во согласност со директивите изнесени погоре, спомнати се неколку постоечки кодекси и меѓународни инструменти, а особено следниве:

(а) Преформулирање на вредностите на судски живот усвоени од судии на врховни судови, Конференција во Индија, 1999

(б) Кодекс на однесување на судиите на Врховниот суд во Бангладеш, составен од Врховниот судски совет во вршењето на овластувањата по членот 96(4) на Уставот на Народна Република Бангладеш, мај 2000.

(в) Кодекс за професионална етика на судиите на Малезија, составен од Јанг ди-Пертуан Агонг, по препорака на Врховниот судија, Претседателот на Апелационен суд и претседатели на Високите судови, во извршувањето на овластувањата пренесени врз нив по членот 125(3А) на Сојузниот устав на Малезија, 1994.

(г) Кодекс на однесување на судиите од Филипините, септември 1989.

(д) Каноните за професионална етика на судиите од Филипините, предложен од Филипинската адвокатска комора, одобрен од Судиите од прв ред од Манила и усвоен заради насочување на и почитување од страна на судиите под управен надзор на Врховниот суд, вклучувајќи ги и општинските и градските судии.

(ѓ) Кодекс на однесување кон кој треба да се придржуваат судиите од Врховниот суд на Врховниот суд и од Високите судови во Пакистан.

(е) Изјавата од Јандина: Принципите на независност на судството на Соломонските острови, ноември 2000.

(ж) Кодекс на однесување за судски службеници на Сојузна Република Нигерија.

(з) Кодекс на однесување за судски службеници од Танзанија, усвоен од Конференција на судии и мировни судии, 1984.

(с) Кодекс на однесување за судии, мировни судии и други судски службеници на Уганда, усвоен од судиите на Врховниот суд и Високиот суд, јули 1989.

(и) Закон за судството (Кодекс на однесување), донесен од Парламентот на Замбија, декември 1999.

(ј) Напатствија за судиите на Јужна Африка, издадени од Врховен судија, Претседателот на Уставниот суд и претседателите на Високите судови, Апелационен суд за работни спорови и Суд за побарување на земја, март 2000.

(к) Европската повелба за законот за судиите, Европскиот совет, јули 1998.

(л) Принципите за професионална етика на судиите, составено во соработка со Конференција на канадските судии и подржана од Кандскиот судски совет, 1998.

(љ) Кодекс на однесување на судиите, усвоен од Домот на пратениците на Американската адвокатска комора, август 1972.

(м) Кодекс на однесување на Судската конференција на Соединетите Американски Држави.

(н) Канони за однесување на судиите од Комонвелтот на Вирџинија, усвоен и објавен од Врховниот суд на Вирџинија, 1998.

(њ) Кодекс на однесување на судиите во Ајова.

(о) Нацрт принципи за независност на судството (“Принципите од Сиракуза”) подготвени од комисија на стручњаци свикана од Меѓународното здружение за казнено право, Меѓународна комисија на јуристи и Центарот за независност на судии и адвокати, 1981.

(п) Минималните стандарди за судската независност усвоени од Меѓународната адвокатска комора, 1982.

(р) Основни принципи за независност на судството на Обединетите нации, поддржани од Генералното собрание на ОН, 1985.

(с) Нацрт Универзална декларација за независност на судството (“Сингви декларација”) подготвена од Г-дин Л.В. Сингви, Специјален известувач на ОН за Проучување на независност на судството, 1989.

(т) Изјавата од Пекинг за принципите на независност на судството во регионот Лавасија, усвоена од страна на Шестата конференција на врховни судии, август 1997.

(ќ) Напатствија на Куката Латимер за Комонвелтот во врска со добра пракса што раководи со односите меѓу Извршната гранка, Собранието и Судството во промовирањето на добро управување, владеење на законот и човековите права за да се обезбеди ефикасна имплементација за Принципите од Хараре, 1998.

(у) Рамковна политика за спречување и елиминирање на корупција и обезбедување на непристрасност на судскиот систем, усвоен од експертската група свикана од Центарот за независност на судии и адвокати, февруари 2000.

На вториот состанок одржан во Бенгалор во февруари 2001, Судската група, работејќи по принцип на испитување на нацртите што ѝ беа предложени, ги идентификува клучните вредности, ги формулира релевантните принципи и се сложи кодексот да биде оној што е изнесен во овој документ: Бенгалорскиот нацрт. Меѓутоа, Судската група беше свесна дека Кодексот го напишаа судиите од земјите на англо-саксонското право, па оттука произлезе дека детално треба да го испитаат судиите од земји на други правни традиции за да може Кодексот да добие статус на нацрт меѓународен кодекс на однесување во судството со правилно докажана автентичност.

Кога одлучуваше да го објави Бенгалорскиот нацрт, Судската група се договори дека должноста на судиите е да се придржуваат на кој било кодекс на однесување којшто, по пат на закон или пракса, е веќе во сила во јурисдикцијата на некој судија. Развојот и постоењето на некој меѓународен кодекс не го ослободува судијата од неговата/нејзината должност што произлегува од локалниот закон да се придржува на кодексот на однесување кој е во тоа време во употреба во јурисдикцијата на судијата. Бенгалорскиот нацрт е креиран за да:

- Ги прошири примерите на кодекси на однесување на судии во оние правни системи кои сеуште ги немаат;
- Го поттикне размислувањето меѓу судиите во врска со термините на кодексот и подобрувањето на кодексот на однесување на судии што е веќе во сила; и
- Да ги развие широките принципи што му одговараат на меѓународниот кодекс на однесување на судии така што ќе тргне од најдобрите практики и преседани во многу правни системи во светот.

ПРЕАМБУЛА

ДОДЕКА Универзалната декларација за човековите права ги признава како темелни принципите дека секој поеднакво има право на правично и јавно судење во независен и непристрасен суд во одредувањето на правата и обврските и во кое било кривично обвинение.

ДОДЕКА Меѓународниот договор за граѓански и политички права гарантира дека сите луѓе мора да бидат еднакви во судовите и дека во утврдувањето на кривични обвиненија или правата и обврските во судска парница, секој има право на праведно и јавно сослушување во надлежен, независен и непристрасен суд воспоставен со закон.

ДОДЕКА претходните темелни принципи и правата се исто така признаени и одразени во регионалните инструменти за човековите права, во домашното уставно, законско и англо-саксонско право и во судските конвенции и традиции.

ДОДЕКА важноста на стручно, независно и непристрасно судство за заштита на човековите права е нагласено со фактот дека имплементација на сите други права во конечностa зависи од правилното спроведување на правдата.

ДОДЕКА независно судство, исто така, е неопходно доколку судовите треба да ја исполнат својата улога како чувари на владеењето на право и со тоа обезбедат добро правно уредување.

ДОДЕКА вистинскиот извор на судската моќ е јавно прифаќање на моралниот авторитет и интегритет (чесност) на судиите.

И ДОДЕКА во согласност со Основните принципи за независноста на судството на Обединетите Нации суштински е нужно судиите, индивидуално и колективно, да ги почитуваат судиските функции како јавната доверба и тежнеат кон тоа да ја и зајакнат и одржуваат довербата во судскиот систем.

Следниве принципи и правила треба да ги воспоставаат стандардите за етичко однесување на судиите. Тоа се рационални принципи и правила кои треба да се применуваат имајќи ги предвид сите релевантни околности и да бидат доследни со барањата за судската

независност и законот. Тие се напишани за да им обезбедат на судиите помош во насочувањето и да создадат структура за регулирање на нивно однесување. Исто така, тие треба да се толкуваат како надополнување а не омаловажување на постоечките законски правила и однесувања коишто го обврзуваат судијата.

Вредностите коишто ги поддржува Кодексот се:

- Пристојност
- Независност
- Интегритет
- Непристрасност
- Еднаквост
- Стручност и трудољубивост
- Одговорност

I Вредност: ПРИСТОЈНОСТ

Принцип:

Пристојноста и културното однесување се битни за вршење на сите дејности на судијата

- 1.1. Судијата мора да одбегнува непристојност и што може да изгледа непристојно во сите свои активности како судија.¹
- 1.2. Бидејќи е изложен на постојано критичко јавно испитување, судијата мора да прифати лични ограничувања коишто можеби се тешки за обичен граѓанин, и треба да го стори тоа слободно и доброволно. Особено, судијата мора да се однесува на начин којшто е во склад со доистонството на судиската функција.²
- 1.3. Судијата мора да одбегнува блиско лично поврзување со други членови на правната професија, особено со оние коишто работат во судот на тој судија, кадешто таквото поврзување може да поттикне сомневање или впечаток дека се работи за фаворизирање или пристрасност.³
- 1.4. Освен во исклучителни околности или кога е неопходно, судијата не смее да учествува во одлучувањето во случај кога кој било член на неговото семејство е еден од парничарите или е како било поврзан со случајот.⁴
- 1.5. Судијата мора да избегнува користење на својот дом за посети на членови од правната професија, за примање на клиенти или други членови на правната професија во околности кои можат оправдано да предизвикаат сомневање или изгледаат како да судијата непристојно се однесува.⁵
- 1.6. Судијата мора да се воздржи од однесување како што е членување во групи или организации или учествување во јавни

---

¹ Спореди : Пекиншките принципи, Филипините, Бангладеш, Паикстан, Соломонските острови, АБА кодексот.

² Спореди: Индија, Филипините, Бангладеш.

³ Спореди: Индија, Бангладеш, Кенија.

⁴ Спореди: Индија, Бангладеш.

⁵ Спореди: Индија

дискусии кои, според мислењето на разумен, праведен и информиран човек, може да ја изневери довербата во непристрасноста на судијата во поглед на кое било прашање што може да се појави во судот.⁶

1.7. По именувањето, судијата мора да прекине со сите партиски, политички активности или ангажмани. Судијата мора да се воздржи од однесувањата кои, според мислењето на разумен, праведен и информиран човек, можат да предизвикаат впечаток дека судијата е вклучен во политички активности.⁷

1.8. Судијата мора да се воздржи од:

1.8.1. Членување во политички партии

1.8.2. Собирање на средства за политички цели

1.8.3. Присуствување на политички собири и политички настани за собирање на средства

1.8.4. Давање каков било придонес во политички партии и кампањи; и

1.8.5. Јавно учество во контроверзни јавни дискусии од партиски политички карактер.⁸

1.9. Судијата не смее да му дозволи на семејството, пријателските или други врски недолично да влијаат врз неговото однесување како судија и донесување на одлуки како судија.⁹

1.10. Судијата не смее да ја користи или позајмува својата привилегија на судиската функција за свои приватни интереси, интереси на член на неговото семејство или кој било друг, ниту смее да изразува или им дозволува на другите да оставаат впечаток дека некој е во повластена положба и со тоа несоодветно да влијаат врз судијата во вршењето на неговите судиски должности.¹⁰

1.11. Судијата не смее доброволно да сведочи како сведок за карактер освен кога сведочи како сведок во кривични постапки доколку судијата или член на неговото семејство е жртва на

---

⁶ Спореди: Канада, Јужна Африка, Европската повелба, АБА кодексот.

⁷ Спореди: Канада, Вирџинија.

⁸ Спореди: Канада, Вирџинија, Аљаска, Индија.

⁹ Спореди: Танзанија, Аљаска, Тексас, Вирџинија, Вашингтон, Ајова.

¹⁰ Спореди: Танзанија, Вирџинија, Ајова.

деликт или доколку обвинетиот е член на семејството на судијата или некои други слични случаи.¹¹

1.12. Во зависност од правилно вршење на судиската функција, судијата може да се вклучи во следниве активности:

1.12.1. Судијата може да пишува, предава, поучува и учествува во дејности поврзани со законот, правниот систем, спроведување на правдата и слични работи;

1.12.2. Судијата може да се појави во јавно сослушување пред некој службен орган во врска со работи поврзани со законот, правниот систем, спроведување на правдата и слични работи; и

1.12.3. Судијата може да служи како член на некој службен орган посветен на подобрување на законот, правниот систем, спроведување на правдата или слични работи.

1.13 Судијата може јавно да зборува за не-правни работи и да се вклучи во историски, образовни, културни, спортски или други слични и рекреативни активности доколку тие не го намалуваат достоинството на судиската функција или на кој било начин го попречуваат вршењето на судиски должности во согласност со овој Кодекс.¹²

1.14. Судијата може да учествува во граѓански и добротворни активности кои не се одразуваат спротивно на неговата непристрасност или го попречуваат вршењето на неговата судиска функција. Судијата не смее да биде вовлечен во собирање на средства или привлекување на нови членови.¹³

1.15. Судијата не смее да служи како извршител, администратор, повереник, чувар или друг фидуцијар, освен во случај кога се работи за посед, доверба или лице поврзано со семејството на судијата, а и тогаш само доколку таква неговата служба нема да го попречува правилното вршење на неговите судиски должности.¹⁴

---

¹¹ Спореди: Ајова, Аљаска

¹² Спореди: Танзанија, Аљаска, Вирџинија, Тексас, Вашингтон, Ајова, САД.

¹³ Спореди: Ајова.

¹⁴ Спореди: Ајова, Танзанија, Вашингтон, Нигерија, Аљаска, Тексас, Вирџинија.

1.16. Освен кога се работи за поседување или управување на лични или семејни инвестиции, судијата мора да се воздржи од тоа да биде вовлечен во други финансиски или деловни зделки бидејќи тие можат да му попречат на правилното вршење на судиските должности или негативно да се одразат врз неговата непристрасност.¹⁵

1.16. Доверливи информации коишто ќе ги добие судијата во својство на судија не смее да ги користи или објавува во финансиските зделки или за кои било други цели што не се поврзани со неговите судиски должности.¹⁶

1.17. Судијата не смее да се занимава со адвокатура додека е носител на судиска функција.¹⁷

1.18. Освен кога е тоа усогласено или обезбедено со уставен или друг закон, судијата не смее да прифати именување во некоја владина комисија, комитет или на место каде се работи за прашања на факти или политики во врска со работи кои не се насочени кон подобрување на законот, правниот систем, спроведување на правдата или слично. Меѓутоа, судијата може да ја претставува неговата земја или држава во свечени пригоди или во врска со историски, образовни, културни, спортски и слични активности.¹⁸

1.19. Судијата може да формира или им пристапи на здруженија на судии или учествува во други организации што ги застапуваат интересите на судиите заради промовирање на стручната обука и заштитата на судската независност.¹⁹

1.20. Судијата и членовите на неговото семејство не смеат ниту да бараат ниту да прифаќаат подароци, оставина, позајмици или услуги во врска со ништо веќе сторено, што треба да се стори, или не стори од страна на судијата во врска со вршење на неговите должности.

---

¹⁵ Спореди: Ајова, Нигерија, Аљаска, Вирџинија, Тексас, Вашингтон.

¹⁶ Спореди: Тексас, Аљаска, Вирџинија, Ајова.

¹⁷ Спореди: Вашингтон, Вирџинија, Тексас, Ајова, Танзанија, Аљаска, Нигерија.

¹⁸ Спореди: Ајова, Вашингтон, Тексас.

¹⁹ Спореди: Нигерија, Основните принципи, Сингви декларација; Принципите од Сиракуза.

1.21. Во согласност со законот и други законски барања на јавно објавување, судијата може да прими мал симболичен подарок, награда или повластица колку што ѝ доликува на пригодата во којашто се случува тоа, под услов тој подарок, награда или повластица разумно да не се смета како намера да се влијае врз судијата во вршењето на судиските должности или да воопшто дава поттик на сомневање дека се работи за пристрасност.²⁰

1.22. Судијата може да прима компензација и надомест за трошоци за дополнителни судиски активности дозволени со овој Кодекс доколку таквите плаќања не изгледаат како да со тоа се влијае врз судијата во вршењето на судиските должности или на кој било друг начин остава впечаток дека се работи за недоличност, подложно на следниве ограничувања:

(а) Таква компензација и надомест не смеат да бидат поголеми од еден разумен износ ниту смеат да го надминуваат она што некое лице кое не е судија би добило за исти активности; и

(б) Надоместот се ограничува на вистинските патни трошоци и трошоци за сместување направени од страна на судијата во разумни граници и, кадешто е соодветно на пригодата, од страна на неговото семејство. Секое друго плаќање поголемо од ова е компензација.²¹

1.23. Судијата мора јавно да ги изнесува овие финансиски објавувања и да ги плаќа сите такви даноци како што е пропишано со законот.²²

---

²⁰ Спореди: Ајова, Нигерија, Аљаска, Тексас, Вашингтон, Вирџинија, Индија.

²¹ Спореди: Вашингтон, Тексас, Аљаска, Вирџинија, САД, Ајова

²² Спореди: Аљаска, Вашингтон.

II

Вредност: НЕЗАВИСНОСТ

Принцип: Независно судство е неопходно за непристрасна правда по законот. Поради тоа, судијата треба да ја поддржи и да дава пример на судската независност и во нејзиниот индивидуален и институционален аспект.

Кодекс

2.1. Судијата ја врши судиската функција независно, врз основа на неговата проценка на фактите и во согласност со совесно разбирање на законот, без никакви надворешни влијанија, поттикнувања, притисоци, закани или мешање, директно или индиректно, од која било страна или од која било причина.²³

2.2. Судијата мора да одбие каков било обид да се влијае врз неговата или нејзината одлука во која било работа која се појавува пред него во одлучувањето каде доаѓа до такви обиди надвор од правилното вршење на судиските должности.²⁴

2.3. Во вршењето на судиските должности, судијата мора, во својот суд, да биде независен од други колеги судии во поглед на одлуки што треба да ги донесе независно.²⁵

2.4. Судијата мора да поттикнува и подржува заштитни механизми за исполнување на судиски должности за да се одржи и зајакне институционалната и оперативната независност на судството.²⁶

2.5. Судијата мора да покажува и промовира високи стандарди на судиско однесување за да се зајакне јавната доверба која е темел за одржување на судската независност.²⁷

---

²³ Спореди: Основни принципи; Сингви декларација; Принципите од Сиракуза.

²⁴ Спореди: Канада.

²⁵ Спореди: Сингви декларација.

²⁶ Спореди: Канада, Ајова, Тексас, Вирџинија.

²⁷ Спореди: Канада.

III

Вредност: ЧЕСНОСТ

Принцип: Чесноста е суштински битна за правилно вршење на судиската функција.

Кодекс:

3.1. Судијата мора да се погрижи неговото или нејзиното однесување да е беспрекорно према мислењето на разумен, праведен и информиран човек.²⁸

3.2. Однесувањето и држењето на судијата мора да ја потврдува вербата на луѓето во чесноста на судството. Правдата не само дека мора да се спроведе туку и да се види дека се спроведува.²⁹

3.3. Покрај личното придржување кон стандардите на Кодексот, судијата мора да ги поттикнува и поддржува и другите луѓе да се придржуваат кон него.³⁰

---

²⁸Спореди: Канада.

²⁹ Спореди: Индија.

³⁰ Спореди: Канада.

IV

Вредност: НЕПРИСТРАСНОСТ

Принцип Непристрасноста е неопходна заради правилното вршење на судиската функција. Таа не се применува само при донесувањето на одлуки туку и во самиот процес во кој се донесуваат одлуки.

4.1. Судијата мора да ги извршува своите судиски должности без фаворизирање, пристрасност или предрасуда.³¹

4.2. Судијата мора да се погрижи неговото или нејзиното однесување во и надвор од судот да ја одржува и зајакнува довербата на јавноста, правната професија и парничарите во непристрасноста на судијата и судството.³²

4.3. Судијата мора, колку што е тоа можно во разумни граници, да се однесува на таков начин при што крајно ќе ги намали приликите во кои ќе биде неопходно да биде дисквалификуван од сослушувања или одлучувања по случаи.³³

4.4. Додека трае судска постапка пред него или се работи за постапка која би можела да дојде пред него, судијата не смее свесно да дава коментари за кои оправдано може да се очекува дека ќе влијаат врз исходот на постапката или ја загрозат очигледната праведност на процесот. Исто така, судијата не смее да дава коментари во јавноста или слично со што би можело да се влијае врз праведно судење на кое било лице или за кое било прашање.³⁴

4.5. Судијата мора да си се дисквалификува самиот/самата од учествување во постапки во кои не може да донесе непристрасна одлука или од постапки кога разумни, праведни и информирани луѓе би можеле да поверуваат дека судијата не може да донесе непристрасна одлука.³⁵

4.6. Судијата мора самиот/самата да се дисквалификува од секоја постапка во која ќе се појави оправдано сомневање дека не постои

---

³¹ Спореди: Вашингтон.

³² Спореди: Канада.

³³ Спореди: Канада.

³⁴ Спореди: Ајова, Тексас, Танзанија, Нигерија, Вирџинија, Аљаска, Вашингтон.

³⁵ Спореди: Канада.

непристрасност на судијата вклучувајќи ги, но не и ограничувајќи се на, примерите кадешто:

4.6.1. Судијата покажува вистинска склоност или предрасуда во врска со некоја странка или покажува лично познавање на спорни доказни факти во врска со постапката;

4.6.2. Судијата претходно работел како адвокат или бил материјален сведок во некој предмет на спор;

4.6.3. Судијата или членот на неговото семејство има економски интерес од резултатот на предметот на спор.³⁶

4.7. Судијата мора да се информира за неговите лични и фидуцијарни финансиски интереси и да прави разумни настојувања да биде информиран за финансиските интереси на членовите на неговото семејство.³⁷

4.8. Судијата кој би бил дисквалификуван врз основа на претходните основи може, наместо да се повлече од постапката, јавно да го објави документот врз кој се темели неговата дисквалификација. Доколку, врз основа на таквото објавување, странките, независно од учеството на судијата, се сложат на писмено или во записник, дека судијата може да учествува или да продолжи да учествува во постапката, судијата може да го стори тоа.³⁸

4.9. Дисквалификација на судијата не е потребна доколку важноста му налага на судијата да одлучува за некој предмет на спор вклучувајќи ги тука и кога ниту еден друг судија законски не може да го стори тоа или кадешто, поради итни околности, неучествување на судијата може да доведе до сериозно нарушување на правдата.³⁹ Во такви случаи на нужда, судијата сеуште има обврска кон странките на време да ја објави која била причина што доведе до неговата дисквалификација и да стори се што може таквото објавување да влезе во записник.

---

³⁶ Спореди: Танзанија, Аљаска, Вашингтон, Ајова, Нигерија, Вирџинија, САД, Индија, Принципите од Сиракуза.

³⁷ Спореди: Вирџинија, Танзанија, Аљаска, Вашингтон, Ајова, Нигерија.

³⁸ Спореди: Канада

³⁹ Спореди: Канада

4.10. Освен горе споменатото, судијата има должност да врши функции на судски функционери и парничарите немаат право да изберат судија.

V

Вредност: ЕДНАКВОСТ

Принцип: Обезбедување на еднаков третман на сите во судовите е неопходно за правилно вршење на судиската функција.

Кодекс

5.1. Судијата мора да тежнее да биде свесен за и да ја разбере разновидноста во општеството и разликите кои произлегуваат од различни извори, вклучувајќи ги но не и ограничувајќи се на раса, боја на кожа, пол, религија, национално потекло, каста, инвалидност, возраст, брачен статус, сексуална ориентација, општествен и економски статус и други слични причини (небитни основи).⁴⁰

5.2. Во вршењето на свои судиски должности, судијата не смее, ниту со збор ниту со однесувањето, да покаже склоност или предрасуда кон кое било лице или група по небитен основ.⁴¹

5.3. Судијата ги врши своите должности со соодветна почит кон сите луѓе (на пример: странки, сведоци, адвокати, вработените во судот и колеги судии) без неправедно разликување втемелено на небитни основи, неважен за правилно вршење на такви должности.⁴²

5.4. Судијата не смее свесно да им дозволи на вработените во судот или други лица подложни на неговото влијание, да го контролираат или насочуваат во разликувањето меѓу засегнатите лица, во предмет кој е пред судијата, по кој било небитен основ.

5.5. Судијата мора да бара од адвокатите во постапките во судот да се воздржат од покажување, со збор или однесување, на склоност или предрасуда втемелена врз небитни основи. Ова барање не го попречува законското практикување на адвокатура кадешто такви основи се правно битни за некое прашање во постапката.⁴³

---

⁴⁰ Спореди: Канада.

⁴¹ Спореди: Аљаска, Ајова, Тексас, Вирџинија.

⁴² Спореди: Канада.

⁴³ Спореди: Канада, Аљаска, Тексас.

5.6. Судијата не смее да биде член на или поврзан со некое здружение или организација која практично спроведува дискриминација втемелена врз небитен основ.⁴⁴

5.7. Без законско овластување и известување за тоа и согласност на странките и можност да одговори, судијата не смее да се вклучи во независно, лично истражување на фактите во случајот.

5.8. Без законско овластување и известување за тоа и согласност на странките и можност да одговори, судијата не смее, во отсутност на други странки во постапката, да комуницира во врска со постапката со никоја странка во постапката во неговиот суд.⁴⁵

---

⁴⁴ Спореди: Канада, Нигерија, Тексас, Вирџинија, САД, Ајова.

⁴⁵ Спореди: Танзанија, Нигерија, Аљаска, Тексас, Вирџинија.

VI

Вредност: СТРУЧНОСТ И ТРУДОЉУБИВОСТ

Принцип: Стручноста и трудољубивоста се основни предуслови за правилно вршење на судиската функција.

Кодекс

6.1. Судски должности на судијата имаат предност во однос на сите други активности.⁴⁶

6.2. Судијата мора да ги посвети своите професионални активности на судски должности. Тие должности се широко дефинирани и го вклучуваат не само вршењето на судиската функција во судот туку и други задачи битни за работењето на судот или судиската функција.⁴⁷

6.3. Судијата мора да преземе разумни чекори да го зајакне и одржува своето знаење, вештини и лични квалитети неопходни за правилно вршење на судиските должности.⁴⁸

6.4 Судијата мора постојано да се информира за битни развои на меѓународен закон, вклучувајќи ги меѓународните конвенции и други инструменти кои ги воспоставуваат стандардите за човековите права и, без никакви применливи граници на уставен или друг закон, мора да се придржува кон таквите норми колку што е можно повеќе.⁴⁹

6.5. Судијата ги врши сите судиски функции, вклучувајќи ги тука и донесување на резервирани одлуки, ефикасно, праведно и со разумна ажурност.⁵⁰

6.6. Судијата постојано мора да одржува ред и пристојност во сите постапки во кои е вклучен. Мора да биде трпелив, достоинствен и учтив во односот со парничарите, поротниците, сведоците и други лица со кои работи по службена должност. Судијата мора да бара

---

⁴⁶ Спореди: Ајова, Вашингтон, Вирџинија, Тексас, Аљаска.

⁴⁷ Спореди: Канада.

⁴⁸ Спореди: Канада, Аљаска, Танзанија.

⁴⁹ Спореди: Ајова, Танзанија, Нигерија, Аљаска, Вашингтон, Тексас, Вирџинија.

⁵⁰ Спореди: Канада, Аљаска, Нигерија.

слично однесување од правните претставници, вработените во судот и други лица подложни на влијание на судијата, неговото насочување и контрола.⁵¹

6.7. Судијата не смее да се впушти во однесување кое не е споиво со трудољубиво вршење на судиски должности.⁵²

---

⁵¹ Спореди: Канада, Аљаска, Нигерија.

⁵² Спореди: Канада

VII

Вредност: ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА И ОДГОВОРНОСТ

Принцип: Имплементација на овие принципи и обезбедување на усогласеност на судиите со тие принципи се суштински битни за ефикасно постигнување на целите на овој Кодекс.

Кодекс

7.1. Институциите и постапките за имплементација на овој Кодекс мора да обезбедат веродостојни средства во јавноста со кои ќе се разгледуваат и утврдуваат поплаките против судиите без нарушување на основните принципи на судската независност.

7.2. Со оглед на природата на нивната функција, судиите, освен кога е тоа во согласност со законот, не се одговорни за нивни судски одлуки ниту пред еден орган или државно тело, туку се одговорни за своето однесување пред институциите воспоставени за имплементирање на овој Кодекс.

7.3. Институциите и постапките утврдени за имплементирање на овој Кодекс мора да бидат транспарентни (јавност во работата) за да се зајакне јавната доверба во судството и со тоа зацврсне судската независност.

7.4. Вообичаено, освен во сериозни случаи во кои е потребно отстранување на судијата од неговата функција, постапките утврдени за имплементација на овој Кодекс мора да се спроведат во тајност.

7.5. Имплементацијата на овој Кодекс мора да ги земе предвид законските потреби на судиите, заради природата на нивната судиска функција, да им се овозможи заштита од вознемирувањата или недокажани обвинувања и да им се овозможи законско судење како разрешување на поплаките против судијата.

7.6. Судството и секоја институција воспоставена за имплементирање на овој Кодекс мора да ја промовира свеста за овие принципи и одредбите на овој Кодекс.

VIII ДЕФИНИЦИИ

Во овој Кодекс, освен доколку во контекстот не е поинаку дозволено или нужно, следниве значенија треба да им се додадат на употребените зборови:

“Вработените на судот” ги вклучува личниот персонал на судијата заедно со приправниците.

“Судијата” вклучува (мировен) судија, член на обичајни или селски судови и секое лице кое врши судиска функција, без оглед на тоа како е назначено.

“Семејството на судијата” ги вклучува брачниот другар на судијата, синот на судијата, ќерката, зетот или снаата. Исто така, тука се вклучени и блиски роднини или лице кое е партнер или вработен на судијата и кое живее во истото домаќинство со судијата.

“Брачниот другар на судијата” вклучува домашен партнер на судијата или кое било лице од кој било пол во блиска лична врска со судијата.

АДВОКАТСКА КОМОРА НА СОЕДИНЕТИТЕ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ

ЦЕНТАР ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА ОДГОВОРНОСТ

МОДЕЛ ПРАВИЛА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ОДНЕСУВАЊЕ 2002 година

Ништо коешто е содржано во овој документ не треба да се протолкува како давање на правен совет во однос на специфични случаи и читателите самите се одговорни за добивање на такви совети од страна на нивните сопствени правни советници.

ПРЕАМБУЛА И ОПСЕГ

ПРЕАМБУЛА: ОДГОВОРНОСТИ НА АДВОКАТОТ

[1] Адвокатот, како член на правната професија, е претставник на клиентите, службеник на правниот систем и јавен граѓанин којшто има посебна одговорност во однос на квалитетот на правдата.

[2] Како претставник на клиентите адвокатот извршува различни функции. Како советник, адвокатот му обезбедува точни и стручни толкувања на клиентот во поглед на неговите законски права и обврски, и му ги објаснува нивните практични импликации. Како бранител, адвокатот во согласност со правилата, ревностно ја брани позицијата на клиентот во однос на спротивната страна. Како преговарач, адвокатот се обидува да дојде до поволен исход за својот клиент, но, во согласност со правилата за чесно работење со другите засегнати лица/странки. Како проценувач, адвокатот извршува процена на правните прашања коишто го засегаат клиентот и за тоа го известува клиентот или ги известува другите засегнати страни.

[3] Како дополнение на овие функции на застапување/претставување, адвокатот може да служи и како трета странка, неутрална, да нема улога на застапување (да не застапува) и да им помага на странките во решавањето на спорот или некое друго прашање. Некои од овие правила се однесуваат директно на адвокатите коишто служат или служеле како трета неутрална странка. На

пример, видете ги правилата 1.12 и 2.4. Во продолжение, има правила коишто се однесуваат на адвокатите коишто не се активни во поглед на практикувањето на правото или се однесуваат на активни адвокати дури и тогаш кога тие не постапуваат во својство на професионалци (адвокати). На пример, адвокат којшто ќе изврши измама, при извршувањето на деловни-бизнис зделки ќе биде предмет на дисциплинска одговорност за впуштање во однесување коешто вклучува, нечесност, измама, лага или лажно прикажување. Видете го Правилото 8.4.

[4] Во сите свои професионални функции адвокатот треба да биде компетентен, точен и ажурен. Кога станува збор за застапување адвокатот треба да одржува комуникација со клиентот. Адвокатот треба да ги чува информациите коишто се однесуваат на застапувањето на клиентот како доверливи, освен до оној степен на обелоденување којшто е задолжителен или е дозволен со правилата за професионално однесување или со друг закон.

[5] Однесувањето на адвокатот треба да биде во согласност со барањата на законот, и кога станува збор за професионалните услуги кон клиентите, и кога станува збор за адвокатската професија и во однос на приватните/личните работи. Адвокатот треба да ги користи правните постапки само за законски цели, а не да ги користи за да ги вознемирува и заплашува другите. Адвокатот треба да покаже почит кон правниот систем и кон оние коишто му служат, вклучувајќи ги тука и судиите, другите адвокати и јавните службеници. Иако е должност на адвокатот, кога тоа е неопходно да ја оспори праведноста на одредено службено дејство, исто така, должност на адвокатот е да го почитува правниот процес.

[6] Како јавен граѓанин, адвокатот треба да се обидува да го подобри законодавството, пристапот до правниот систем, спроведувањето на правдата и услугите коишто се даваат од страна на правната професија. Како член на научно-образовната професија, адвокатот треба да се стекнува со знаење, надвор од она што е потребно за застапување на клиенти, да го користи тоа знаење за реформи на законодавството и да работи на зајакнување на образованието во областа на правото. Понатаму, адвокатот треба дополнително да го зајакне разбирањето и да ја засили довербата на јавноста во принципот на владеење на правото и во правниот систем затоа што одржувањето на авторитетот на правните инсти-

туции во уставната демократија зависат од степенот на популарност, односно прифатливост. Адвокатот треба да биде свесен и да има разбирање за слабостите во спроведувањето на правдата и на фактот дека сиромашните, и понекогаш лицата коишто не се сиромашни не можат да си дозволат соодветна помош. Затоа, сите адвокати треба да одвојат од своето време и ресурси и да го искористат нивното граѓанско влијание и углед за да осигураат еднаков пристап до нашиот систем на правда за сите оние коишто поради економски или социјални препреки не можат да си дозволат или да осигураат соодветен правен совет. Адвокатот треба да и помогне на правната професија во напорите за остварување на овие цели и треба да и помогне и на адвокатската комора да се приспособи себеси на интересите на јавноста.

[7] Многу од професионалните обврски на адвокатите се пропишани во правилата за професионалното однесување, како и во материјалното и процесното право. Како и да е, адвокатот, исто така, се раководи и од својата лична совест и од одобрувањето од страна на колегите. Адвокатот треба да се стреми да достигне највисоко можно ниво на вештини, да го подобри законот и правната професија и да претставува пример за идеалите на правната професија за јавна служба (за служење на јавноста).

[8] Одговорностите на адвокатот како претставник на клиентите, како службеник на правниот систем и како јавен граѓанин вообичаено се усогласени. Затоа кога спротивната страна е добро застапувана, адвокатот може да биде ревносен застапник во име на клиентот и во исто време да мисли дека правдата е исполнета. Исто така, адвокатот може да биде сигурен дека зачувувањето на доверливоста на клиентот во најголема мера му служи на интересот на јавноста, затоа што многу поверојатно е дека луѓето ќе барат правен совет и со тоа ќе внимаваат на нивните правни обврски, кога ќе знаат дека нивната комуникација ќе остане тајна/заштитена.

[9] Во карактерот на правната професија како и да е, се среќаваат противречни одговорности. Речиси сите тешки етички проблеми се резултат на конфликт помеѓу одговорностите на адвокатот кон клиентот, кон правниот систем и кон сопствените интереси на адвокатот да остане етичка/морална личност, а во исто време да заработи доволно за живеење. Често пати, правилата за професионално однесување пропишуваат начини за решавање на таквите

конфликти. Како и да е, во границите/рамките на овие правила, може да се појават многу тешки прашања од областа на професионалната дискреција. Ваквите прашања мора да бидат решени преку примена на осетливо професионално и морално расудување кое што ќе се заснова на основните принципи на коишто се засноваат и правилата. Овие принципи ја вклучуваат и обврската на адвокатот ревносно да ги брани и почитува законските интереси на клиентот во рамките на законски пропишаните граници, а во исто време да го зачува професионалното, љубезното и културното однесување кон сите лица коишто се вклучени или се дел од правниот систем.

[10] Правната професија во голема мера е самостојна. Иако и другите професии, исто така, имаат одобрени овластувања за самостојност, правната професија е единствена/уникатна во овој поглед, поради блиските односи на професијата со процесот на владеење и со спроведувањето на законите. Оваа поврзаност се манифестира со фактот дека конечната или крајната надлежност во однос на правната професија во најголема мера им е доверена на судовите.

[11] До онаа мера до којашто адвокатите ги исполнуваат обврските на нивната професија до таа мера се избегнува потребата за регулирање од страна на владата. Саморегулирањето, исто така, помага да се зачува независноста на правната професија од доминацијата на владата. Независната правна професија претставува важна сила во зачувување на владата во рамките на законите, затоа што злоупотребите на законските овластувања можат многу поподготвено да бидат предизвикани и оспорени од страна на професија чишто членови не се зависни од владата, за стекнување на правото за вршење на дејноста.

[12] Релативната автономија на правната професија со себе носи посебни обврски на самостојно управување. Професијата има одговорност да осигура дека нејзините прописи и правилници се засновани на јавниот интерес и дека не се од помош и не служат за унапредување на тесноградите лични интереси на адвокатската комора. Секој адвокат е обврзан да ги почитува правилата за професионално однесување. Адвокатот, исто така, треба да го помогне нивното почитување од страна на другите адвокати. Занемарувањето на овие обврски ја загрозува независноста на професијата и јавниот интерес на којшто му служи таа.

[13] Адвокатите имаат клучна улога во зачувувањето на општеството. Исполнувањето на оваа улога бара разбирање од страна на адвокатите за нивниот однос со нашиот правен систем. Кога соодветно се применуваат, правилата за професионално однесување, служат за дефинирање на овој однос.

ОПСЕГ

[14] Правилата за професионално однесување се правила на причина. Тие треба да се толкуваат во согласност со целите на правното застапување и на самите закони. Некои од правилата се неопходни и задолжителни, во нив се употребени зборовите „ќе“ или „нема“. Овие правила го дефинираат соодветното однесување за потребите на професионалната дисциплина. Во најголем број од останатите правила употребен е зборот „може“, тие се толерантни и ги дефинираат областите каде што според правилата, адвокатот има дискреционо право да го користи своето професионално расудување. Нема да биде покрената дисциплинска постапка кога адвокатот ќе одлучи да не постапува или да постапува во рамките на границите на ваквата дискреција. Другите правила го дефинираат карактерот на односите помеѓу адвокатот и другите. Како резултат на ова, правилата се делумно задолжителни и дисциплински и делумно се суштински и описни затоа што тие ја дефинираат професионалната улога на адвокатите. Во многу од коментарите се користи зборот „треба“. Коментарите не им додаваат обврски на правилата, но содржат упатства за однесување во согласност со правилата.

[15] Правилата подразбираат еден поширок правен контекст кој што ја обликува улогата на адвокатите. Тој контекст ги опфаќа судските правила и статутите коишто се однесуваат на прашањата на добивање на лиценца, закони коишто ги дефинираат специфичните обврски на адвокатите и општо земено материјалното и процесното право. Коментарите понекогаш се користат да ги предупредат адвокатите на нивните обврски според таквите други закони.

[16] Почитувањето на правилата, како и на сите други закони во едно отворено општество, прво, најмногу зависни од разбирањето и доброволното почитување и придржување, второ, преку засилува-

њето на ваквото почитување од страна на колегите и јавното мислење и, конечно, кога е неопходно тоа преку спроведување на дисциплински постапки. Како и да е, правилата не ја исцрпуваат моралната и етичката важност којашто треба да го информира адвокатот, дека ниту една корисна човечка активност во целост не може да биде дефинирана со правни/законски правила. Правилата, едноставно, обезбедуваат рамка за етичко вршење на правната професија.

[17] Понатаму, за целите на одредување на овластувањата и одговорностите на адвокатите, принципите на материјалното право коишто се надвор од овие правила одредуваат дали постои однос адвокат - клиент. Најголем дел од должностите коишто произлегуваат од односот клиент - адвокат се појавуваат само откако клиентот побарал од адвокатот да му даде правни услуги и адвокатот се согласил со ваквото барање. Но, има некои должности, како што е доверливоста според Правилото 1.6 којашто настанува кога адвокатот се согласува да размисли дали треба да биде воспоставен однос клиент - адвокат. Видете го Правилото 1.18. Дали постои однос клиент - адвокат за која било посебна намена може да зависи од околностите и може да биде прашање на факти.

[18] Според различните законски одредби, вклучувајќи го и уставното, нормативното и обичајното право, одговорностите на владините адвокати може да опфаќаат и овластување во однос на правни прашања коишто обично му припаѓаат на клиентот и се дел од приватните односи клиент - адвокат. На пример, адвокат којшто застапува владина агенција може да има овластување во име на владата да одлучи во однос на спогодба или да одлучи дали да поднесе жалба во поглед на неповолна одлука. Вакво овластување вообичаено има главниот државен обвинител и државниот обвинител во државната влада и нивните колеги на сојузно ниво и ова може да важи и за некои други владини службеници задолжени за спроведување на законот. Исто така, и адвокатите коишто работат под надзор на овие службеници може да бидат овластени да застапуваат неколку владини агенции во меѓувладини правни спорови, во услови каде што приватен адвокат не може да застапува повеќе приватни клиенти. Овие правила не укинуваат/не поништуваат какво било овластување од таков вид.

[19] Несуспехот да се исполни и испочитува обврска или забрана наметната од страна на некое правило, претставува основа за отпочнување на дисциплинска постапка. Правилата утврдуваат дека дисциплинската процена за однесувањето на адвокатот ќе биде направена врз основа на фактите и околностите коишто постоеле во периодот на таквото однесување и оваа процена ќе го има предвид фактот дека адвокатите често пати мора да постапуваат по несигурни и нецелосни докази за ситуацијата. Освен тоа, правилата предвидуваат дека одлуката дали да се изрече дисциплинска санкција за направен прекршок и тежината на санкцијата зависат од сите околности, како што се, карактерот и сериозноста на направениот прекршок, олеснувачките фактори и тоа дали има претходни прекршоци.

[20] Прекршувањето на некое правило не треба самото по себе да претставува причина за преземање на дејство против адвокат, ниту, пак, треба да создаде претпоставка дека во таков случај е прекршена правната/законската должност. Освен тоа, прекршувањето на правило не гарантира неопходна примена на каков било недисциплински правен лек, како што е исклучување/дисквалификација на адвокат од постапка којашто е во тек. Правилата се дизајнирани за да им обезбедат упатства на адвокатите и да обезбедат структура за регулирање на однесувањето преку дисциплински служби. Тие не се дијагностицирани да претставуваат основа за граѓанска одговорност. Понатаму, целите и намената на правилата може да бидат загрозувани во оние случаи кога на нив како на оружје во постапката ќе се повика спротивната страна. Фактот дека правилото претставува само основа за адвокатот за самопроценување, или претставува основа за санкционирање на адвокатот при користењето на дисциплинското овластување, не значи дека противникот во паралелна постапка или трансакција има основа да бара спроведување/примена на правилото. Сепак, бидејќи правилата воспоставуваат стандарди за однесување од страна на адвокатите, прекршувањето на правилото од страна на адвокатот може да претставува доказ за повреда на соодветните стандарди на однесување.

[21] Коментарот којшто го придружува секое правило го објаснува и го илустрира значењето и целта на тоа правило. Преамбулата и оваа белешка во однос на опсегот даваат една општа насока. Коментарите се наменети како водичи во толкувањето, но, текстот на секое правило е меродавен.

ПРАВИЛА

Правило 1.0 терминологија

(а) „Верувањето“ или „верува“ значи дека засегнатото лице, всушност, претпоставило дека дадениот факт е точен. Верувањето на лицето може да се заклучи од околностите.

(б) „Потврдено на писмено“, кога се користи во однос на искажана согласност од страна на лице, значи искажана согласност којашто е дадена на писмено од страна на лицето или писмен документ којшто адвокатот веднаш го составува и му го доставува на лицето коешто ја потврдува усно искажаната согласност. Видете го ставот (д) којшто ја содржи дефиницијата за „искажана согласност“. Доколку не е можно да се добие или достави на писмено во моментот кога лицето ја искажува согласноста, тогаш во ваквите случаи адвокатот мора подоцна да ја добие или да ја достави истата во разумен временски рок.

(в) „Фирма“ или „Правна фирма“, значи адвокат или адвокати во законски засновано партнерство/партнерска фирма, професионална корпорација, индивидуална сопственост или друг вид на здружение овластено за вршење на правната професија; или адвокати вработени во организација за правни услуги или во правен оддел на корпорација или друга организација.

(г) „Измама“ или „измамничко однесување“, значи однесување коешто според материјалното или процедуралното право во зависност од соодветната надлежност е лажно, и има за цел да измами/доведе во заблуда.

(д) „Искажана согласност“, значи договор со лицето во однос на предложениот начин на постапување, откако адвокатот му ги предочил соодветните информации и објаснувања коишто се однесуваат на материјалните ризици и разумно му ги предочил алтернативите во однос на предложениот начин на постапување.

(ѓ) „Свесно“, „познато“ или „знае“, значи вистинско знаење/точни сознанија во однос на дадениот факт. Знаењето на лицето може да се заклучи од околностите.

(е) „Партнер“, значи член на партнерство, акционер во правна фирма којашто е структурирана како професионална корпорација, или член на здружение коешто е овластено за вршење на правната професија.

(ж) „Рационално“ или „разумно“, кога се користи во однос на однесувањето на адвокат, значи однесување на разумно внимателен и способен адвокат.

(з) „Рационално верување“ или „разумно верува“, кога се користи во однос на адвокат, значи дека адвокатот верува во даденото прашање и околностите се такви, што таквото верување е разумно.

(с) „Разумно треба да знае“, кога се користи во однос на адвокат значи дека адвокатот којшто поседува разумно ниво на претпазливост и стручност треба да може да ги дознае прашањата коишто го засегаат.

(и) „Заштитен“, значи изолирање на адвокат од какво било учество во однос на дадено прашање преку навремено наметнување на постапки коишто се разумно соодветни во согласност со околностите како би ги заштитил информациите коишто изолираниот адвокат е обврзан да ги заштити во согласност со овие правила или со друг закон.

(ј) „Значајно“ кога се користи во поглед на степенот или обемот значи материјално прашање со јасна и голема важност.

(к) „Трибунал“, значи суд или арбитер во обврзувачка постапка на арбитража или значи законодавно тело/орган, административна агенција или друг вид на тело коешто постапува во својство на суд. Законодавно тело/орган, административна агенција или друг вид на тело коешто постапува во својство на суд е она коешто неутрално, службено по завршувањето на презентирањето на доказите или правните аргументи од страна на странката или странките, ќе донесе обврзувачка правна пресуда којашто директно, на посебен начин, ќе влијае на интересите на странката којашто таа ги има во поглед на одредено прашање.

(л) „Пишување“ или „напишано“, значи опипливо или електронски запис/електронска снимка на комуникација или застапување,

опфаќа и напишано на рака/ракопис, напишано на машина за пишување, отштампано, фотокопирано, фотографирано, аудио или видеоснимка и електронска пошта. „Потпишано“, пишување опфаќа и електронски звук, симбол или постапка којашто е или е логично да биде поврзана со пишување и е извршена или прифатена од страна на лице коешто има намера да го потпише напишаното.

Правило 1.1 Стручност

Адвокатот треба да обезбеди стручно застапување на клиентот. Стручното застапување бара правно познавање, вештини, темелност и подготовка којашто разумно е потребна за застапување

ОДНОС КЛИЕНТ – АДВОКАТ

Правило 1.2 Опсег на застапување и одредување на овластувањата помеѓу клиентот и адвокатот

(а) Предмет на членовите (в) и (г) адвокатот ќе се придржува на одлуките донесени од страна на клиентот во однос на целите на застапувањето и како што тоа го бара Правилото 1.4 ќе се советува/консултира со клиентот во однос на средствата со коишто тие ќе бидат остварени. Адвокатот може да преземе такво дејство во име на клиентот затоа што премолчено е овластен да го застапува. Адвокатот ќе се придржува кон одлуката на клиентот за решавање на спорот. Во кривичните случаи адвокатот ќе се придржува кон одлуката на клиентот, по советувањето со адвокатот, за тоа каков исказ/изјаснување да биде дадено, дали да се откаже од правото на судење со порота или дали клиентот ќе сведочи.

(б) Застапувањето на клиент од страна на адвокат, вклучувајќи го и застапувањето со назначување, не претставува одобрување и поддршка на политичките, економските, социјалните или моралните погледи или активности на клиентот.

(в) Адвокатот може да го ограничи опсегот на застапување доколку ограничувањето е разумно имајќи ги предвид околностите и доколку клиентот искаже согласност.

(г) Адвокатот нема да му помогне или нема да го советува клиентот да се впушти во однесување за коешто адвокатот знае дека е крими-

нално или измамничко, но, адвокатот може да разговара со клиентот за правните последици коишто може да настанат од кој било предложен начин на постапување и може да го советува и да му помогне на клиентот да направи добра процена на законитоста, опсегот, значењето или примената на законот.

Правило 1.3 Трудољубивост

Правило 1.4 Комуникација

(а) Адвокатот:

(1) Веднаш ќе го информира клиентот за каква било одлука или околност во поглед на прашањето за коешто клиентот ја искажал својата согласност, како што е дефинирано тоа во Правилото 1.0 (д) и е неопходно во согласност со овие правила;

(2) Разумно ќе се консултира со клиентот во однос на средствата коишто ќе се користат за остварување на целите на клиентот;

(3) Разумно ќе го информира клиентот за статусот на прашањето коешто го засега;

(4) Навремено ќе ги исполни разумните барања за доставување на информации; и

(5) Ќе се консултира со клиентот за какво било важно ограничување на постапувањето на адвокатот, во оние случаи кога адвокатот знае дека клиентот очекува помош којашто не е дозволена со правилата за професионално однесување или со друг закон.

(б) Адвокатот ќе му го објасни прашањето до онаа мера којашто е разумно неопходна за да му овозможи на клиентот да донесе информирана одлука (откако ќе биде запознаен со природата на нештата) во поглед на застапувањето.

Правило 1.5 Надоместок /хонорар

(а) Адвокатот нема да склучи договор за да наплати или добие неразумен надоместок или неразумен износ за трошоци. Факторите коишто треба да бидат земени предвид при одредувањето на разумноста на надоместокот ги опфаќаат следниве нешта:

постапката и другите трошоци ќе бидат одбиени од добиената отштета и дали овие трошоци ќе бидат одбиени пред или откако ќе се пресмета условениот надоместок. Договорот мора јасно да го информира клиентот за какви било трошоци за коишто тој/таа ќе биде одговорен/а без оглед дали странката е таа којашто ќе победи или не. По завршувањето на делот којшто се однесува на условениот надоместок, адвокатот ќе му достави писмена изјава на клиентот во која ќе биде наведен исходот по однос на прашањето и доколку е добиена отштета, ќе го содржи износот којшто ќе му припадне на клиентот и методот на неговото одредување.

(г) Адвокатот нема да се вклучи во договор за, да наплати, или да добие:

(1) Каков било надоместок за прашања коишто се однесуваат на семејните односи, исплата на износ којшто зависи од осигурувањето развод или зависи од износот на алиментација или издршка или од спогодба во однос на имот којашто следувала како резултат на тоа; или

(2) Условен надоместок за застапување на обвинет во случај на кривично дело.

(д) Поделба на надоместокот помеѓу адвокати коишто не се дел од иста фирма, може да има само ако:

(1) Поделбата содејствува со извршените услуги од страна на секој од адвокатите или ако секој адвокат преземе заемна одговорност за застапувањето;

(2) Клиентот се согласи со договорот, вклучително и со делот којшто ќе го добие секој од адвокатите, и ако ваквиот договор е потврден во писмена форма; и

(3) Вкупниот надоместок е разумен.

Правило 1.6 Доверливост на информациите

(а) Адвокатот нема да открие/обелодени информации коишто се однесуваат на застапувањето на клиентот, освен ако за тоа самиот клиент не даде/не искаже согласност, откривањето е овластено/одобрено како би можело да се изврши застапувањето или откривањето на информации е дозволено со ставот (б).

(1) Времето и трудот којшто е потребен, уникатноста/специфичноста и тежината на прашањата и вештините коишто се неопходни за да се даде/пружи правната услуга на соодветен начин;

(2) Веројатноста, доколку таа е очигледна за клиентот дека прифаќањето на одредена работа ќе го спречи адвокатот да се занимава со друга работа;

(3) Надоместокот којшто се наплатува во околината за слични правни услуги;

(4) Износот и постигнатите резултати;

(5) Временските ограничувања наметнати од страна на клиентот или од страна на околностите;

(6) Карактерот/природата и должината на професионалниот однос со клиентот;

(7) Искуството, угледот и способноста на адвокатот или адвокатите коишто ги извршуваат услугите; и

(8) Дали надоместокот е фиксен или е условен.

(б) Опсегот на застапување и основата или стапката на надоместокот и трошоците за коишто ќе биде одговорен клиентот ќе му бидат соопштени на клиентот, пожелно напишено, пред или во разумен временски рок откако ќе започне застапувањето, освен во оние случаи кога станува збор за клиент којшто адвокатот редовно го застапува и му наплаќа врз иста основа или стапка. Клиентот, исто така, треба да биде информиран за каква било промена на основата или стапката на надоместокот или трошоците.

(в) Надоместокот може да биде условен и да зависи од исходот на прашањето за коешто е пружена/дадена услугата, освен за оние прашања каде што условениот надоместок е забранет со ставот (г) или со друг закон. Треба да биде потпишан писмен договор од страна на клиентот за условениот надоместок, договор којшто ќе го определи методот со којшто ќе се утврди надоместокот, вклучувајќи го и процентот или процентите коишто ќе му припаднат на адвокатот во случај на спогодба, судење или жалба; дали трошоците за

(б) Адвокатот може да открие информации коишто се однесуваат на застапувањето на клиентот до оној степен за којшто адвокатот верува дека е неопходно тоа:

(1) За да спречи, речиси, сигурна смрт или нанесување на тешки телесни повреди;

(2) За да го спречи клиентот да изврши кривично дело или измама којашто, речиси, сигурно ќе резултира со тешка повреда на финансиските интереси или на имотот/сопственоста на друго лице и за чиешто извршување клиентот ги користел или ги користи услугите на адвокатот;

(3) Да спречи, ублажи или надомести тешка повреда на финансиските интереси на имотот/сопственоста на друго лице којашто, речиси, сигурно настанала како резултат на извршено кривично дело или измама од страна на клиентот и за чиешто извршување клиентот користел или ги користи услугите на адвокатот;

(4) Да осигура правен совет за исполнувањето/почитувањето на овие правила од страна на адвокатот;

(5) Да состави тужба или одбрана во името на адвокат во случај на спор помеѓу адвокатот и клиентот, да состави одбрана во однос на кривично обвинение или граѓанска тужба којашто се заснова на постапување во коешто бил вклучен и клиентот или да одговори на тврдењата или обвинувањата во која било постапка коишто се однесуваат на застапувањето на клиентот; или

(6) Да испочитува друг закон или судска наредба.

Правило 1.7 Конфликт на интереси: Сегашни клиенти

(а) Освен во случаи како што е предвидено со став (б) адвокатот нема да застапува клиент ако застапувањето во исто време/паралелно предизвика конфликт на интереси.

Истовремен конфликт на интереси постои доколку:

(1) Застапувањето на еден клиент ќе предизвика директна штета на друг клиент; или

(2) Постои голем ризик дека застапувањето на еден или повеќе клиенти ќе доведе до значајно материјално ограничување на обврските што клиентот ги има кон друг клиент, поранешен клиент или трета странка или на личните интереси на адвокатот.

(б) И покрај постоењето на истовремен конфликт на интереси во согласност со членот (а) адвокат може да застапува клиент доколку:

(1) Адвокатот разумно верува дека тој/таа може да им обезбеди стручно и посветено застапување на секој од засегнатите клиенти;

(2) Застапувањето не е забрането со закон;

(3) Застапувањето опфаќа поднесување на барање од страна на еден клиент против друг клиент којшто е застапуван од адвокатот во истата постапка или во друга постапка пред трибунал/суд; или

(4) Секој од засегнатите клиенти искаже согласност којашто е потврдена на писмено.

Правило 1.8 Конфликт на интереси: Сегашни клиенти: Посебни правила

(а) Адвокатот нема да биде дел од деловна трансакција со клиентот или нема свесно да се стекне со сопственост, владение, нема да земе на чување или да има каков било друг вид на финансиски интерес којшто е штетен за клиентот, освен ако:

(1) Трансакцијата и условите под коишто адвокатот ќе се стекне со корист се праведни и разумни во поглед на клиентот и целосно му се предочени на клиентот на писмено на јазик којшто разумно е разбирлив за клиентот;

(2) Клиентот е советуван на писмено дека е пожелно да бара, и му е дадена разумна можност за барање на совет во поглед на трансакцијата од независен правен застапник; и

(3) Клиентот даде потпишана писмена согласност во поглед на клучните услови на трансакцијата и улогата на адвокатот во трансакцијата, согласност којашто ќе го содржи и тоа дали адвокатот го застапува клиентот во трансакцијата.

(б) Адвокатот нема да ги искористи информациите коишто се однесуваат на застапувањето на клиентот на штета на клиентот, освен ако за тоа има дадена согласност од страна на клиентот, освен ако тоа не е дозволено или тоа го бараат овие правила.

(в) Адвокатот нема да бара какви било големи подароци од клиентот, вклучително и подарок оставен со тестамент, или во име на клиентот нема да изготви инструмент којшто му овозможува на адвокатот или на лицето коешто е во роднински врски со адвокатот да се стекне со каков било голем подарок, освен ако адвокатот или примателот на подарокот не се во роднински врски со клиентот. За целите на овој член, роднински врски опфаќаат: сопруг/сопруга, син/ќерка, внук/внука, мајка/татко, дедо/баба или други роднини или поединци со коишто адвокатот или клиентот одржуваат блиски, семејни контакти.

(г) Пред завршувањето на застапувањето на клиентот, адвокатот нема да направи или да преговара за договор со кој адвокатот ќе ги добие издавачките или медиумските права за да ги пренесе или раскаже настаните коишто се случувале, нешто коешто во голема мера ќе се заснова на информациите коишто се однесуваат на застапувањето.

(д) Адвокатот нема да му пружи финансиска помош на клиент во однос на постапка којашто е во тек или којашто може да следува, освен ако:

(1) Адвокатот може да ги плати судските трошоци и трошоците на постапката, во оние случаи кога враќањето на тој износ е условено со исходот на прашањето; и ако

(2) Адвокатот којшто застапува сиромашен клиент може да ги плати судските трошоци и трошоците на постапката во име на клиентот.

(ѓ) Адвокатот нема да прифати надоместок за застапување на клиентот од кое било друго лице освен од клиентот, освен во случаи кога:

(1) Клиентот има дадено согласност за такво нешто;

(2) Не постои мешање во независноста на адвокатот или во професионалното/стручното расудување или нема мешање во односот клиент - адвокат; и

(3) Информациите коишто се однесуваат на застапувањето на клиентот се заштитени во согласност со Правилото 1.6

(е) Адвокатот којшто застапува двајца или повеќе клиенти нема да учествува во правењето на колективна спогодба во поглед на наодите за, или против клиентите, или во случај на кривично дело нема да учествува во колективниот договор за изјаснување за виновни или *nolo contendere*, освен ако за тоа нема потпишана писмена согласност од секој од клиентите. Откривањето на информациите од страна на адвокатот ќе го опфати и постоењето и карактерот на сите наоди и сите изјаснувања/молби и ќе го опфати учеството на секое лице коешто е дел од спогодбата.

(ж) Адвокатот нема да:

(1) Направи/склучи договор којшто ја ограничува одговорноста на адвокатот во случај на несовесно застапување, освен доколку клиентот не е застапуван независно при правењето на таквиот договор; или

(2) Реши тврдење или можно идно тврдење за таков вид на одговорност со клиент којшто не е застапуван/нема застапник или поранешен клиент, освен ако лицето е советувано на писмено дека е пожелно да бара, и му е дадена разумна можност за барање на совет во однос на ова прашање од независен правен застапник.

(3) Адвокатот нема да се стекне со каква било имотна корист во поглед на дејствата или во однос на прашањето на постапката, што ги презема во име на клиентот, освен што адвокатот може:

(1) Да се стекне со имотни-хипотекарни права кои се одобрени со закон и се направени за да ги обезбеди хонорарот на адвокатот или трошоците; и

(2) Да се договори со клиентот за разумен условен надоместок во граѓанска постапка.

(s) Адвокатот нема да има интимни односи со клиентот освен ако не постоела согласна интимна врска помеѓу нив кога почнал односот адвокат – клиент.

(и) Кога станува збор за адвокатите коишто се дел од фирма, забрана којашто е искажана во претходните ставови од (a) до (s) ако се однесува на еден од нив се однесува на сите нив.

Правило 1.9 Должности кон поранешните клиенти

(a) Адвокат којшто претходно застапувал клиент во однос на некое прашање нема да застапува друго лице по однос на истото или блиско поврзано/сродно прашање, каде што интересите на тоа лице се материјално штетни за интересите на поранешниот клиент, освен ако за такво нешто не искаже согласност поранешниот клиент. Согласноста треба да биде во писмена форма и треба да биде потпишана.

(б) Адвокатот нема свесно да застапува лице во однос на истото или блиско поврзано/сродно прашање, за коешто клиентот претходно бил застапуван од страна на фирма во којашто претходно работел адвокатот:

(1) Чишто интереси се материјално штетни за тоа лице; и

(2) За кого адвокатот се стекнал со информации кои се заштитени со правилата 1.6 и 1.9 (в) и коишто се важни за прашањето;

(3) Освен ако поранешниот клиент не даде писмена согласност.

(в) Адвокат којшто претходно застапувал клиент во поглед на некое прашање или чијашто сегашна или поранешна фирма претходно застапувала клиент во поглед на некое прашање, како резултат на тоа нема:

(1) Да користи информации коишто се однесуваат на застапувањето на штета на поранешниот клиент, освен ако тоа не го дозволуваат овие правила или го бараат тоа во однос на клиентот, или кога информацијата станала општо позната, или

(2) Да открие информации коишто се однесуваат на застапувањето, освен ако тоа не го дозволуваат овие правила или го бараат тоа во однос на клиентот.

Правило 1.10 Обвинување за конфликт на интереси: Општо правило

(а) Се однесува на адвокатите коишто се дел од фирма; никој од нив нема свесно да застапува клиент, доколку на кој било од нив кога би работел самостојно, застапувањето би му било забрането од страна на Правилото 1.7 или Правилото 1.9, освен ако:

(1) Забраната не се заснова на личен интерес на дисквалификуваниот адвокат и не претставува голем ризик за материјално ограничување на застапувањето на клиентот од страна на другите адвокати во фирмата; или

(2) Забраната се заснова на Правилото 1.9 (а) или (б) и потекнува од работењето на дисквалификуваниот адвокат во претходна фирма, и

(i) Дисквалификуваниот адвокат навремено е заштитен/изолиран од какво било учество во однос на прашањето и нема да добие никаков дел од надоместокот, и потоа;

(ii) Писмена белешка навремено му се доставува на засегнатиот поранешен клиент, како би му се потврдило на поранешниот клиент дека се почитуваат одредбите од ова правило, оваа белешка ќе содржи опис на применетата постапка за заштита; изјава на фирмата и на заштитениот/изолираниот адвокат за почитување на овие правила; изјава за согласност дека ова може да биде предмет на повторно разгледување пред трибунал; и договор потпишан од страна на фирмата дека навремено ќе одговори во однос на какви било писмени наоди или приговори од страна на поранешниот клиент во однос на процедурите за заштита; и

(iii) Уверенија за придржување и почитување на овие правила и на процедурите за заштита/изолација ќе му бидат доставени на поранешниот клиент од страна на заштитениот адвокат и од страна на партнер во фирмата, во разумен временски период од добивањето на писменото барање упатено од страна на поранешниот клиент и по завршувањето на процедурите за заштита/изолација.

(б) Кога адвокат го прекинал своето работење во одредена фирма, на таа фирма не и забрането од тој момент па понатаму да застапува лице чиешто интереси се материјално штетни на оние на клиентот којшто бил застапуван од претходно вработениот адвокат и којшто во дадениот момент не е застапуван од таа фирма; освен ако:

(1) Прашањето не е исто или е многу блиско поврзано со прашањето во однос на кое адвокатот којшто претходно работел во фирмата го застапувал клиентот; и

(2) Кој било од преостанатите адвокати коишто работат во фирмата има информации коишто се заштитени со правилата 1.6 и 1.9 (в) и коишто се важни за прашањето.

(в) Дисквалификацијата којашто е предвидена со ова правило може да биде отповикана од страна на засегнатиот клиент во согласност со условите наведени во Правилото 1.7.

(г) Дисквалификацијата на адвокати коишто биле дел од фирма со поранешни и сегашни владини адвокати е утврдена со Правилото 1.11

Правило 1.11 Посебни конфликти на интереси за поранешните и сегашните владини службеници и вработени

(а) Освен ако со закон не е поинаку експлицитно/изричито дозволено, адвокат којшто претходно служел/работел како јавен службеник или бил вработен од владата:

(1) Е предмет на Правилото 1.9 (в); и

(2) Нема поинаку да застапува клиент во врска со прашање каде што адвокатот учествувал лично и во најголема мера како јавен службеник или вработен, освен ако соодветната владина агенција не даде согласност од своја страна, потврдена на писмено, во поглед на застапувањето.

(б) Кога адвокатот е дисквалификуван од застапувањето според ставот (а) ниту еден адвокат во фирмата со која е поврзан адвокатот/каде што работи може свесно да започне со застапување или да го продолжи застапувањето, освен ако:

(1) Дисквалификуваниот адвокат навремено е заштитен/изолиран од какво било учество во однос на прашањето и нема да добие никаков дел од надоместокот; и,

(2) Писмено известување навремено е доставено до соодветната владина агенција како би се потврдило почитувањето на одредбите од ова правило.

(в) Освен ако со закон не е поинаку експлицитно/изрично дозволено, адвокатот којшто поседува информации за коишто тој/таа знаат дека се доверливи владини информации, кои се однесуваат на некое лице и коишто адвокатот ги стекнал кога бил јавен службеник или вработен, не може да застапува приватен клиент чиешто интереси се штетни за тоа лице по однос на прашање каде што информацијата може да се искористи за нанесување на материјална штета на тоа лице. Како што е употребен во ова правило, терминот „доверливи владини информации“, значи информации коишто се добиени со помош на владините овластувања и кои во времето кога е применето ова правило, со закон и е забрането на владата да и ги обелодени на јавноста, или има законска привилегија да не ги обелоденува информациите, коишто на друг начин не и се достапни на јавноста.

Фирма со којашто е поврзан адвокатот може да започне или да продолжи со застапувањето во однос на прашањето, само ако дисквалификуваниот адвокат е навремено заштитен/изолиран од какво било учество во однос на прашањето и нема да добие никаков дел од надоместокот.

(г) Освен ако со закон не е поинаку експлицитно/изрично дозволено, адвокат којшто во дадениов момент работи/служи како јавен службеник или вработен:

(1) Подлежи на правилата 1.7 и 1.9; и

(2) Нема да:

(i) Има какво било учество во однос на прашање во коешто адвокатот учествувал лично и имал значајна улога додека приватно ја извршувал правната професија или за време на неговото/нејзиното работење во невладиниот сектор, освен доколку соодветната владина агенција не даде нејзина согласност, потврдена на писмено; или

(ii) Преговара за приватно вработување со кое било друго лице коешто е вклучено како странка и како адвокат на странката по однос на прашањето каде што адвокатот има лично и значително учество, освен за оние адвокати коишто работат како помошници на судиите, судски службеници или арбитри тие може да преговараат за приватно вработување во согласност со Правилото 1.12 (б) и се предмет на условите коишто се наведени во Правилото 1.12 (б).

(д) На начин на којшто е употребено во ова правило, терминот „прашање“ опфаќа:

(1) Која било судска или друга постапка, поднесок, барање за донесување на одлука или друг вид на пресудување/одлучување, тврдење, спор, истрага, обвинение, обвинување, апсење или друго специфично прашање коешто опфаќа одредена странка или странки, или

(2) Кое било друго прашање коешто е опфатено со правилата на соодветната агенција коишто се однесуваат на конфликт на интереси.

Правило 1.12 Поранешен судија, арбитер, медијатор или неутрална трета странка

(а) Освен како што е наведено во ставот (г) адвокатот нема да застапува ниту едно лице во однос на прашање во коешто адвокатот учествувал лично во својство на судија или како друг вид на судски службеник или како правен помошник на тоа лице или како арбитер, медијатор или како неутрална трета страна, освен ако сите засегнати странки не дадат согласност којашто ќе биде писмено потврдена.

(б) Адвокат нема да преговара за вработување со ниту едно лице коешто е вклучено како странка или како адвокат за странката во однос на прашање каде што адвокатот лично учествува и има значително учество како судија или како друг вид на судски службеник или како арбитер, медијатор или друг вид на трета неутрална странка. Адвокатот којшто служи/работи како помошник на судија или на друг судски службеник може да преговара за вработување со странка или со адвокат којшто е дел од прашањето, каде што помошникот учествува лично и има значајно учество, но,

само откако адвокатот ќе го извести засегнатиот судија или судскиот службеник.

(в) Доколку адвокатот е дисквалификуван во согласност со ставот (а) ниту еден друг адвокат во фирмата со којашто тој адвокат е поврзан/работи нема свесно да започне со застапување или да го продолжи застапувањето во однос на тоа прашање, освен ако:

(1) Дисквалификуваниот адвокат навремено е заштитен/изолиран од какво било учество во однос на прашањето и нема да добие никаков дел од надоместокот; и,

(2) Писменото известување навремено е доставено до странките и до кој било суд којшто е соодветен како би се потвредило почитувањето на одредбите од ова правило.

(г) На арбитер којшто е избран како поддржувач на странка во повеќечлен одбор за арбитража, не му е забрането подоцна да ја застапува таа иста странка.

Правило 1.13 Организација како клиент

(а) Адвокат којшто е вработен или којшто е назначен од страна на организација ја застапува организацијата, дејствувајќи преку нејзините соодветно овластени тела.

(б) Доколку адвокатот којшто застапува некоја организација, знае дека службеник, вработен или друго лице коешто е поврзано со таа организација е вклучено во одредено дејство, или има намера да дејствува или одбива да преземе некое дејство во однос на застапувањето, тоа претставува прекршување на законската обврска кон организацијата, или прекршување на законот коешто може да и се припише на организацијата и за коешто е многу веројатно дека ќе резултира со значителна штета за организацијата, во ваквите случаи адвокатот ќе продолжи да постапува на начин којшто е разумно неопходен за да се заштитат интересите на организацијата. Освен ако адвокатот разумно не верува дека не е неопходно да го стори тоа за да се заштитат интересите на организацијата, адвокатот треба да го препрати прашањето до повисоките власти во организацијата, вклучително ако тоа го налагаат околностите да го препрати и до лицето на највисока позиција и со најголемо овла-

стување коешто може да дејствува во име на организацијата на начин на којшто е утврдено тоа од страна на важечките закони.

(в) Освен како што е утврдено во став (г), доколку:

(1) И покрај напорите на адвокатот, во согласност со ставот (б) највисокото тело коешто може да дејствува во име на организацијата инсистира на, или не успее да се справи навремено и на соодветен начин, преземање на дејство, или со одбивање да преземе дејство, коешто очигледно претставува прекршување на законот, и

(2) Адвокатот разумно верува дека прекршувањето, речиси, сигурно ќе доведе до значителна штета за организацијата, тогаш адвокатот може да обелодени информации коишто се однесуваат на застапувањето, без оглед дали таквото обелоденување е дозволено со Правилото 1.6 или не, но само ако и до оној степен до којшто адвокатот разумно верува дека е неопходен за да се спречи настанувањето на значителните штети за организацијата.

(г) Ставот (в) нема да се применува во однос на информации коишто се однесуваат на застапувањето на организацијата од страна на адвокат, во оние случаи кога ќе се испитува наводното прекршување на законот или за да се одбрани организацијата, или службеник, вработен или друго лице поврзано со организацијата од наоди коишто произлегуваат од наводното прекршување на законот.

(д) Адвокат којшто разумно верува дека тој или таа биле отпуштени/отповикани како резултат на преземените дејства во согласност со ставовите (б) или (в) или којшто ќе се повлече во околности коишто бараат или му дозволуваат на адвокатот да преземе дејство по кој било од овие ставови, ќе продолжи да постапува на начин за којшто разумно верува дека е неопходен за да се осигура дека највисокиот раководен орган е информиран за отпуштањето/отповикувањето или повлекувањето на адвокатот.

(ѓ) При постапувањето/комуникацијата со директорите на организацијата, службениците, вработените, членовите, акционерите или другите лица коишто се поврзани со организацијата, адвокатот ќе го објасни идентитетот на клиентот во оние случаи кога адвокатот знае или разумно треба да знае дека интересите на организацијата се штетни за интересите на оние со коишто адвокатот комуницира/постапува.

(е) Адвокатот којшто ја застапува организацијата, исто така, може да застапува кои било од нејзините директори, службеници, вработени, акционери или други лица коишто се поврзани со организацијата, во согласност со одредбите коишто се содржани во Правилото 1.7. Доколку според Правилото 1.7 е потребна согласност од страна на организацијата за двојното застапување, истата ќе биде дадена од страна на соодветниот претставник на организацијата, претставник којшто нема да е лицето коешто треба да биде застапувано, или согласноста ќе биде дадена од страна на акционерите.

Правило 1.14 Клиент со намалена способност

(а) Кога способноста на клиентот за донесување на доволно промислени одлуки во поглед на застапувањето е намалена, поради тоа што е припадник на некое малцинство, поради одредено психичко нарушување или поради некоја друга причина, адвокатот ќе се обиде до оној степен до којшто тоа е разумно можно да одржи нормален однос клиент – адвокат со клиентот.

(б) Во оние случаи каде што адвокатот разумно верува дека клиентот има намалена способност и е изложен на ризик од значителни физички, финансиски или други последици, освен ако не биде преземено некакво дејство и ако не може да дејствува во име на интересите на клиентот, адвокатот може да ги преземе оние заштитни дејства коишто се разумно неопходни, вклучително може да се советува со лица или со тела коишто имаат способност да преземат дејства за заштита на клиентот и во соодветните случаи адвокатот може да побара назначување на старател *ad litem*, заштитник или старател.

(в) Информациите коишто се однесуваат на застапување на лице со намалена способност се заштитени со Правилото 1.6. Кога се преземаат заштитни мерки во согласност со ставот (б), адвокатот е овластен со Правилото 1.6 (а) да обелодени информации коишто се однесуваат на клиентот, но само до оној степен до којшто е разумно неопходно за да се заштитат интересите на клиентот.

Правило 1.15 Безбедно чување или заштита на сопственост/имот

(а) Адвокатот ќе го чува имотот кој им припаѓа на клиентите или на трети лица и којшто се наоѓа кај адвокатот, а е поврзан со застапувањето одвоено од личната сопственост/личниот имот на адвокатот. Финансиските средства ќе се чуваат на посебна сметка којашто ќе се наоѓа во државата каде што е лоцирана адвокатската канцеларија на адвокатот или на некое друго место со претходно добиена согласност од страна на клиентот или на третото лице. Останатиот имот ќе биде идентификуван и како таков ќе биде соодветно заштитен. Целосната документација којашто се однесува на таквите сметки и останатиот имот ќе се чува кај адвокатот и ќе биде сочувана за период од пет години по завршувањето на застапувањето.

(б) Адвокатот може да вложи сопствени средства на сметката на клиентот исклучително за плаќање на банкарската провизија за услугите во однос на таа сметка, но, само во оној износ којшто е неопходен за таа намена.

(в) Адвокатот ќе го вложи на сметката на клиентот износот којшто му бил исплатен однапред за хонорар и за трошоци, којшто може да биде подигнат од страна на адвокатот како заработен хонорар или како направени трошоци.

(г) По добивањето на средствата или останатиот имот за којшто клиентот или третото лице има интерес адвокатот навремено ќе го извести клиентот или третото лице. Освен во оние случаи коишто се наведени во ова правило или на друг начин се забранети со закон или со договор којшто е склучен со клиентот, адвокатот навремено ќе му ги достави на клиентот или на третото лице средствата или останатиот вид на имот којшто клиентот или третото лице има право да го добие и по барање на клиентот или третото лице адвокатот навремено ќе достави целосни сметководствени податоци коишто се однесуваат на таквиот имот.

(д) Кога во текот на застапувањето адвокатот поседува имот за којшто две или повеќе лица (од коишто едно лице може да биде и самиот адвокат) полагаат интерес, имотот ќе се чува одвоено од страна на адвокатот сѐ додека не биде решен спорот. Адвокатот навремено ќе ги дистрибуира сите оние делови од имотот чишто интереси не се дел од спорот.

Правило 1.16 Одбивање или прекинување на застапување

(а) Освен во оние случаи коишто се опфатени со ставот (в), адвокатот нема да го застапува клиентот или во оние случаи каде што застапувањето веќе отпочнало, ќе се повлече од застапувањето на клиентот, доколку:

(1) Застапувањето ќе резултира со прекршување на правилата за професионално однесување, или на некој друг закон;

(2) Физичката или психичката состојба на адвокатот сериозно ја загрозува способноста на адвокатот да го застапува клиентот; или

(3) Адвокатот е отповикан/отпуштен.

(б) Освен во оние случаи коишто се опфатени со ставот (в), адвокатот може да се повлече од застапување на клиентот, ако:

(1) Повлекувањето може да се постигне без нанесување на сериозна штета на интересите на клиентот;

(2) Клиентот во времето кога ги користи услугите на адвокатот продолжи со однесување за коешто адвокатот разумно верува дека е криминално или измамничко;

(3) Клиентот ги искористил услугите на адвокатот за да изврши кривично дело или измама;

(4) Клиентот инсистира на преземање на дејство за коешто адвокатот смета дека е одвратно или со кое адвокатот изричито не се согласува;

(5) Клиентот постојно не ги исполнува обврските кон адвокатот во поглед на услугите дадени од страна на адвокатот и на клиентот му било веќе врачено разумно предупредување дека адвокатот ќе се повлече доколку обврските не бидат исполнети;

(6) Застапувањето ќе резултира со неразумно финансиско оптоварување за адвокатот или истото било направено неразумно тешко од страна на клиентот; или

(7) Постои друга добра причина за повлекување.

(в) Адвокатот мора да се придржува кон соодветниот закон којшто предвидува доставување на известување или барање на дозвола од судот/трибуналот за прекинување на застапувањето. Кога ќе му биде наредено од страна на судот/трибуналот, адвокатот ќе продолжи со застапувањето, без оглед на постоењето на добра причина за прекинување на застапувањето.

(г) Откако ќе биде прекинато застапувањето, адвокатот ќе преземе чекори до онаа мерка до која е разумно практично да ги заштити интересите на клиентот, како што е давање на разумен рок на клиентот, рок којшто ќе му овозможи да најде друг застапник, предавање на документи и имот на коишто клиентот има право и враќање на какви било средства коишто му биле однапред исплатени на име надоместок или трошоци коишто не биле заработени или коишто не настанале. Адвокатот може да задржи документи коишто се однесуваат на клиентот до онаа мера којашто е дозволена со други закони.

Правило 1.17 Продавање на адвокатска канцеларија/практика

Адвокат или адвокатска/правна фирма може да купи или продаде адвокатска канцеларија/практика или област од адвокатската практика, вклучувајќи и добра волја, доколку се задоволени следниве услови:

(а) Продавачот да престане приватно да се занимава со правната професија, или да се занимава во областа од правото којашто била продадена (географската област) (во областа на надлежноста) (надлежноста може да избира/опфаќа која било област) во којашто била извршувана практиката;

(б) Целата практика или цела област од практиката му е продадена на еден или повеќе адвокати или на адвокатски/правни фирми;

(в) Продавачот им доставува писмено известување на секој од своите клиенти за:

(1) Предложената продажба;

(2) Правото на клиентот да побара друг застапник или да ги земе своите списи; и

(3) Ќе се претпостави дека клиентот е согласен со трансферот на своите списи во оние случаи кога клиентот нема да преземе какво било дејство или нема на друг начин да поднесе приговор во рок од деведесет (90) дена од денот на приемот на известувањето.

Доколку не може да му биде врачено известување на клиентот, застапувањето на клиентот може да помине кај купувачот, само по стапувањето на сила на наредба којашто овластува такво нешто и којашто е издадена од страна на надлежниот суд. Продавачот може да му обелодени на судот *in camera* информации коишто се однесуваат на застапувањето на клиентот само до онаа мера којашто е неопходна за добивање на наредба за трансфер на списите.

(г) Износите коишто им се наплаќаат на клиентите нема да бидат зголемени поради продажбата.

Правило 1.18 Должности кон потенцијален клиент

(а) Лице коешто разговара со адвокат за можноста за формирање на однос клиент - адвокат во однос на некое прашање претставува потенцијален клиент.

(б) Дури и во оние случаи кога не е воспоставен однос, клиент - адвокат, адвокатот којшто разговарал со потенцијалниот клиент нема да ги користи или открие информациите со коишто се стекнал за време на консултацијата, освен ако тоа не го дозволува Правилото 1.9 во поглед на информации на поранешен клиент.

(в) Адвокатот којшто е предмет на ставот (б) нема да застапува клиент чиишто интереси се значително штетни за интересите на потенцијалниот клиент во однос на истото прашање или блиску поврзано/сродно прашање, доколку адвокатот се стекнал со информации од страна на потенцијалниот клиент коишто можат да бидат изразито штетни за тоа лице во однос на ова прашање, освен во оние случаи коишто се определени со ставот (г). Ако адвокатот е дисквалификуван од застапување во согласност со овој став, ниту еден друг адвокат од фирмата со којашто е поврзан адвокатот не смее свесно да отпочне или да го продолжи застапувањето по однос на ова прашање, освен во оние случаи коишто се определени со ставот (г).

(г) Кога адвокатот се стекнал со информации коишто го дисквалификуваат како што е дефинирано во ставот (в), застапувањето е дозволиво ако:

(1) И засегнатиот клиент и потенцијалниот клиент дале согласност којашто е потврдена на писмено, или

(2) Адвокатот којшто се стекнал со информациите преземал разумни мерки да се избегне обелоденување на повеќе дисквалификувачки информации, отколку што тоа е разумно неопходно за се утврди дали да го застапува или не потенцијалниот клиент; и

(i) Дисквалификуваниот адвокат е навремено заштитен/изолиран од какво било учество во однос на прашањето и нема да добие никаков дел од надоместокот; и,

(ii) Писмено известување навремено му е врачено на потенцијалниот клиент.

СОВЕТНИК

Правило 2.1 Советник

При застапувањето на клиент, адвокатот ќе го употребува независното професионално/стручно расудување за давање на отворен и искрен совет. При давањето на совет адвокатот не мора да се повикува само на правото, може да има предвид и други околности, како што се моралните, економските, општествените и политичките фактори коишто можеби се битни за состојбата на клиентот.

Правило 2.2 (избришано)

Правило 2.3 Процена којашто може да се користи од страна на трети лица

(а) Адвокат може да даде процена на прашање коешто го засега клиентот на некое друго лице доколку адвокатот разумно верува дека правењето на процена е во согласност со другите аспекти на односот на адвокатот со клиентот.

(б) Во оние случаи кога адвокатот знае или разумно треба да знае дека процената најверојатно ќе има силно и штетно влијание врз

интересите на клиентот, тогаш адвокатот нема да направи процена, освен ако за тоа нема дозвола од клиентот.

(в) Овен во случаи кога обелоденувањето е одобрено и е во врска со извештај или процена, во останатите случаи информациите коишто се однесуваат на процената се заштитени со Правилото 1.6

Правило 2.4 Адвокат којшто служи како трета неутрална странка

(а) Адвокатот служи како трета неутрална странка во оние случаи каде што адвокатот им помага на две или на повеќе лица, коишто не се клиенти на тој адвокат, да постигнат решение во однос на несогласувањето/спорот или во однос на друго прашање коешто можеби настанало помеѓу нив. Услугата како трета неутрална странка може да опфаќа услуга како арбитер, медијатор или кое било друго својство коешто ќе му овозможи на адвокатот да им помогне на странките да постигнат решение во однос на прашањето.

(б) Адвокатот којшто служи како трета неутрална странка ќе ги информира незастапуваните странки дека адвокатот не ги застапува нив. Кога адвокатот знае или разумно треба да знае дека некоја од странките не ја разбира улогата на адвокатот по однос на даденото прашање, адвокатот треба да им ја објасни разликата помеѓу улогата на трета неутрална странка и улогата на адвокатот како лице коешто го застапува клиентот.

БРАНИТЕЛ

Правило 3.1 Корисни тврдења и наоди

Адвокатот нема да донесе или да брани или да потенцира или да му се спротивстави на прашањето во постапката, освен ако за тоа не постои основа во законот и фактот за таквото однесување не е несериозен, и го опфаќа и аргументот на добра волја за продолжување, изменување или отповикување на постојниот закон. Адвокатот на обвинет во кривична постапка или на странка во постапка којашто може да резултира со затворска казна, може да го брани на начин во текот на постапката да бара секој од елементите на случајот да биде утврден.

Правило 3.2 Забрзување на постапката

Адвокатот ќе вложи разумен напор за забрзување на постапката во согласност со интересите на клиентот.

Правило 3.3 Отвореност и искреност спрема судот/трибуналот

(а) Адвокат нема свесно да:

(1) Даде лажна изјава во однос на факт или закон пред суд или нема да не ја поправи лажната изјава којашто се однесувала на материјален факт или закон и била дадена пред судот/трибуналот од страна на адвокатот;

(2) Не ги обелодени на надлежните судски власти на трибуналот којшто има надлежност во дадениот случај доказите коишто му се познати на адвокатот кои директно се штетни за позицијата на клиентот, а кои не се обелоденети од страна на застапникот на спротивната страна; или

(3) Да понуди докази за коишто адвокатот знае дека се лажни. Ако адвокат, адвокат на клиентот или сведок повикан од страна на адвокатот понудил материјални докази и доколку адвокатот дознае за нивната невистинитост, адвокатот треба да преземе разумни поправни мерки, вклучувајќи доколку е тоа неопходно обелоденување на судот/трибуналот. Адвокатот може да одбие да понуди докази, освен сведочењето на обвинетиот во кривична постапка, за коишто адвокатот разумно верува дека се лажни.

(б) Адвокат којшто го застапува клиентот во судска постапка и којшто знае дека лицето има намера да се однесува, се однесува или се однесувало на криминален или измамнички начин во однос на постапката ќе преземе разумни поправни мерки, вклучително доколку е и неопходно обелоденување до трибуналот/судот.

(в) Должностите наведени во ставовите (а) и (б) продолжуваат до завршувањето на постапката и се применуваат дури и во оние случаи каде што почитувањето бара обелоденување на информации коишто на друг начин се заштитени со Правилото 1.6

(г) При *ex parte* постапката, адвокатот ќе го информира судот за сите материјални факти коишто му се познати на адвокатот, како

судот/трибуналот би можел да донесе валидна одлука, без оглед на тоа дали таквите факти се штетни или не.

Правило 3.4 Праведност кон спротивната странка и кон нејзиниот застапник

Адвокатот нема:

(а) Незаконски да го одрекува пристапот на другата странка до доказите или незаконски да изменува, уништува или прикрива документи или други материјали коишто имаат потенцијална доказна вредност. Адвокатот нема да советува или да му помогна на друго лице во извршувањето на такво дело;

(б) Да фалсификува докази, да го советува или да му помага на сведокот лажно да сведочи, или на сведок да му понуди награда којашто е забранета со закон;

(в) Свесно да не почитува обврска којашто е во согласност со правилата на трибуналот/судот, освен во оние случаи кога станува збор за отворено одбивање коешто се заснова на уверувањето дека не постои важечка или обврзувачка обврска;

(г) За време на претсудската постапка да поднесе несериозно барање или нема да не вложи разумен напор да го испочитува законски поднесеното барање од страна на спротивната странка за откривање на доказите;

(д) Во текот на судењето нема да алудира/повикува на кое било прашање за коешто адвокатот не верува разумно дека е битно или дека нема да може да биде поткрепено со прифатливи докази, нема да наметнува лично знаење/информации во однос на фактите на дадено прашање, освен во оние случаи кога сведочи како сведок, нема да изјавува лично мислење во однос на оправданоста на одредена причина, во однос на кредибилитетот/веродостојноста на сведокот, вината на странка во постапката или вината или невиноста на обвинет; или

(ѓ) Да бара од кое било друго лице освен од клиентот да се воздржи од доброволно споделување на информации со другата страна, освен ако:

(1) Лицето е роднина или е вработено или е уште еден застапник на клиентот; и

(2) Адвокатот разумно верува дека интересите на лицето нема сериозно да бидат засегнати доколку тоа лице се воздржи од обелоденување на таквите информации.

Правило 3.5 Непристрасност и пристојност на трибуналот/судот

Адвокатот нема да се :

(а) Обиде да влијае врз судија, поротник, потенцијален поротник или друг службеник со средства коишто се забранети со закон;

(б) Обиде да комуницира *ex parte* со такво лице за време на постапката, освен ако не е овластен за такво нешто со закон или со судска наредба;

(в) Обиде да комуницира со поротник или потенцијален поротник по распуштањето на поротата, доколку:

(1) Таквата комуникација е забранета со закон или со судска наредба;

(2) Поротникот му предочил/ставил на знаење дека не сака да комуницира; или

(3) Таквата комуникација вклучува погрешно наведување, принуда, закана, вознемирување, или

(г) Да се впушти во однесување кое има за цел да го наруши работењето на трибуналот/судот.

Правило 3.6 Јавност на судењето

(а) Адвокат којшто учествува или учествувал во истрага или парнична постапка во однос на дадено прашање нема да даде изјава надвор од судот за којашто адвокатот знае или разумно треба да знае дека ќе биде пренесена со помош на средствата за јавна комуникација и дека ќе има голема веројатност за материјално прејудување на судската постапка во однос на даденото прашање.

(б) И покрај ставот (а) адвокатот може да дава изјави во врска со:

(1) Наодите/барањата, одбраната или нападот коишто ќе бидат употребени и освен во оние случаи кога тоа е забрането со закон, да дава изјави за идентитетот на лицата коишто се вклучени;

(2) Информации коишто се содржани во досие од јавен карактер;

(3) Дека истрагата во однос на дадено прашање е во тек;

(4) Распоредот или исходот на кој било чекор во парничната постапка;

(5) Барање за помош за добивање на неопходните докази и информации;

(6) Да предупреди на опасност која се однесува на однесувањето на лице вклучено во постапката, во оние случаи кога постои причина да се верува дека постои веројатност за нанесување на значителни штети на одредено лице или на јавниот интерес; и

(7) Во кривични случаи, како дополнение на потчленовите од (1) до

(6):

(i) идентитетот, место на живеење, професијата и семејниот статус на обвинетиот;

(ii) доколку обвинетиот не е лишен од слобода, да ги сподели неопходните информации, со цел, да помогне во апсењето на ова лице;

(iii) фактите, времето и местото на апсењето; и

(iv) идентитетот на службените лица коишто ја водат истрагата и идентитетот на службените лица или агенции коишто го извршиле апсењето, како и времетраењето на истрагата.

(в) И покрај ставот (а) адвокатот може да даде изјава за којашто разумен адвокат верува дека е потребна за да го заштити клиентот од силните неоправдани штетни влијанија на неодамнешниот јавен публицитет којшто не бил инициран од страна на адвокатот или од страна на клиентот на адвокатот.

(г) Ниту еден адвокат којшто е поврзан со фирма или владина агенција и којшто е предмет на ставот (а) нема да даде изјава којашто е забранета со ставот (а).

Правило 3.7 Адвокат како сведок

(а) Адвокатот нема да постапува како бранител на судењето на коешто, најверојатно, адвокатот ќе биде нужен сведок, освен ако:

(1) Сведочењето се однесува на неоспорено прашање;

(2) Сведочењето се однесува на карактерот и вредноста на дадените правни услуги во случајот; или

(3) Дисквалификацијата на адвокатот ќе доведе до значителни тешкотии за клиентот.

(б) Адвокатот може да постапува како бранител на судењето на коешто друг адвокат од фирмата, најверојатно, ќе биде повикан како сведок освен ако тоа не му е дозволено со Правилото 1.7 или Правилото 1.9.

Правило 3.8 Посебните одговорности на обвинителот

Обвинителот во случај на кривично дело :

(а) Ќе се воздржи од постапување по обвинение за коешто обвинителот знае дека не е поткрепено со веродостојна причина;

(б) Ќе вложи разумни напори за да се осигура дека обвинетиот бил советуван за правото и за постапката за добивање на застапник/бранител и дека му била дадена разумна можност да изнајми/изнајде застапник/бранител;

(в) Нема да се обидува да се стекне со писмена потврда за откажување од некои права во постапката од страна на обвинет којшто нема бранител, како што е правото на прелиминарно сослушување/прелиминарна расправа;

(г) Навремено ќе ги сподели со одбраната сите докази или информации коишто му се познати на обвинителот кои имаат за цел да ја негираат вината на обвинетиот или да го олеснат нападот и во врска со пресудата да ги сподели со одбраната и со трибуналот/судот сите непривилегирани олеснителни информации

коишто му се познати на обвинителот, освен во оние случаи кога обвинителот е ослободен од таквата обврска со заштитна наредба којашто е издадена од страна на судот/трибуналот;

(д) Нема да му врачи покана за појавување на адвокатот пред големата порота или во друга кривична постапка за да презентира докази кои се однесуваат на поранешен или сегашен клиент, освен во оние случаи во коишто обвинителот разумно верува дека:

(1) Бараните информации не се заштитени од обелоденување со ниту една важечка привилегија;

(2) Бараните докази се клучни за успешното завршување на започнатата истрага или постапка; или

(3) Не постои друга изводлива алтернатива за добивање на информации;

(ѓ) Освен давање на изјави коишто се неопходни да се информира јавноста за природата/карактерот на дејствата преземени од страна на обвинителот и коишто и служат на законски оправданата цел за спроведување на законите, обвинителот ќе се воздржи од давање на коментари надвор од судството коишто имаат значителна веројатност да ја засилат/зголемат осудата на обвинетиот од страна на јавноста, обвинителот ќе покаже разумна грижа во спречувањето на истражителите, припадниците на службите за спроведување на законите, вработените или другите лица коишто помагаат или се поврзани со обвинителот во одреден кривичен случај од давање на изјави коишто му се забранети на обвинителот во согласност со Правилото 3.6 или со ова правило.

(е) Кога обвинителот ќе се стекне со нови веродостојни материјални докази коишто доведуваат до разумна веројатност дека осудениот обвинет не го направил делото за коешто обвинетиот бил осуден, обвинителот:

(1) Навремено ќе ги сподели тие докази со соодветниот суд или со надлежните власти, и

(2) Доколку пресудата била изречена во неговата/нејзината надлежност,

(i) навремено ќе ги сподели тие докази со обвинетиот освен ако судот не одобри одлагање, и

(ii) ќе преземе понатамошни истражни дејства, или ќе вложи разумни напори за отпочнување на истрага, како би се утврдило дали обвинетиот бил осуден за кривично дело коешто обвинетиот не го сторил.

(ж) Во оние случаи кога обвинителот знае за постоење на јасни и убедливи докази коишто утврдуваат дека обвинет во надлежноста на обвинителот бил осуден за дело коешто обвинетиот не го извршил, обвинителот ќе бара да се исправи пресудата.

Правило 3.9 Бранител во несудски постапки

Адвокат којшто застапува клиент пред законодавно тело или административна агенција во несудска постапка ќе обелодени дека појавувањето е во својство на застапник и ќе се потчини на одредбите на правилата 3.3 од (а) до (в), 3.4 од (а) до (в) и Правилото 3.5.

РАБОТЕЊЕ СО ЛИЦА КОИШТО НЕ СЕ КЛИЕНТИ

Правило 4.1 Вистинитост на изјавите дадени на други лица

За време на застапување на клиентот адвокатот не смее свесно да:

(а) Даде лажна изјава во однос на материјален факт или закон на трето лице; или

(б) Не обелодени материјален факт на трето лице кога обелоденувањето е неопходно за да се избегне помагање во извршувањето на кривично дело или дело на измама од страна на клиентот, освен кога таквото обелоденување е забрането со Правилото 1.6

Правило 4.2 Комуникација со лице коешто е застапувано од страна на бранител

Во текот на застапувањето на клиентот адвокатот нема да комуницира во однос на предметот на застапување со лице за коешто адвокатот знае дека е застапувано од страна на друг адвокат во однос на прашањето, освен во оние случаи кога адвокатот има согласност од другиот адвокат или е овластен да постапи на тој начин со закон или со судска наредба.

Правило 4.3 Постапување со лице коешто нема застапник

При постапувањето во име на клиентот со лице коешто нема застапник, адвокатот нема да изјави или навести дека адвокатот е непристрасен. Во оние случаи кога адвокатот знае дека незастапуваното лице погрешно ја разбрало улогата на адвокатот во однос на ова прашање, адвокатот ќе вложи разумен напор за да го исправи недоразбирањето. Адвокатот нема да му дава правни совети на незастапуваното лице, освен советот да си обезбеди застапник, доколку адвокатот знае или разумно треба да знае дека интересите на таквото лице се, или има разумна можност да бидат во конфликт со интересите на клиентот.

Правило 4.4 Почитување на правата на третите лица

(а) При застапувањето на клиент, адвокатот нема да се служи со средства коишто немаат никаква значајна намена/цел освен да го засрамат, да доведат до одложување или да го оптоварат третото лице, или да користи методи за добивање на докази со коишто ќе се прекршат правата на таквото лице.

(б) Адвокатот којшто ќе добие документ којшто се однесува на застапувањето на клиентот на адвокатот и за којшто знае или разумно треба да знае дека документот бил ненамерно испратен, навремено ќе го информира испраќачот.

АДВОКАТСКИ/ПРАВНИ ФИРМИ И ЗДРУЖЕНИЈА

Правило 5.1 Одговорности на партнерите/ менаџерите и надзорните адвокати

(а) Партнер во адвокатска фирма и адвокат којшто самостојно или заедно со други адвокати има слични менаџерски овластувања во адвокатска фирма, ќе вложи разумни напори да се осигура дека таквата фирма има установено мерки кои даваат разумни гаранции дека сите адвокати во таа фирма ќе се потчинат/ќе ги почитуваат правилата за професионално однесување.

(б) Адвокат којшто има директно надзорно овластување над друг адвокат ќе вложи разумни напори за да осигура дека другиот адвокат ги почитува правилата за професионално однесување.

(в) Адвокат ќе биде одговорен за прекршувањето на правилата за професионално однесување од страна на друг адвокат, доколку:

(1) Адвокатот нареди или со знаење за одредено специфично однесување го одобри таквото однесување; или

(2) Адвокатот е партнер или има слични менаџерски овластувања во адвокатската фирма каде што другиот адвокат ја извршува правната професија, или има директни надзорни овластувања над другиот адвокат, и знае за однесувањето во време кога последиците од таквото однесување можат да бидат избегнати или ублажени, но, не успева да преземе какво било разумно поправно дејство.

Правило 5.2 Одговорности на подредениот адвокат

(а) Адвокатот е обврзан со правилата за професионално однесување, без оглед на фактот што адвокатот постапувал по инструкциите дадени од страна на друго лице.

(б) Подредениот адвокат нема да ги прекрши правилата за професионално однесување доколку тој адвокат постапува во согласност со разумното расудување на надзорниот адвокат во однос на дискутабилното прашање од областа на професионалната должност.

Правило 5.3 Одговорностите коишто се однесуваат на асистентите коишто не се адвокати

Во однос на лица коишто не се адвокати коишто се вработени задржани од адвокат или се поврзани со него:

(а) Партнер во адвокатска фирма и адвокат којшто самостојно или заедно со други адвокати има слични менаџерски овластувања во адвокатска фирма, ќе вложи разумни напори да се осигура дека таквата фирма има установено мерки кои даваат разумни гаранции дека однесувањето на овие лица е во согласност со професионалните обврски на адвокатот;

(б) Адвокат којшто има директно надзорно овластување над лице коешто не е адвокат ќе вложи разумни напори за да осигура дека однесувањето на таквото лице е во согласност со професионалните обврски на адвокатот; и

(в) Адвокат ќе биде одговорен за однесувањето на тоа лице коешто ќе претставува прекршување на правилата за професионално однесување, доколку таквото лице е најмено од страна на адвокат, во оние случаи кога:

(1) Адвокатот нареди или со знаење за одредено специфично однесување го одобри таквото однесување; или

(2) Адвокатот е партнер или има слични менаџерски овластувања во адвокатската фирма каде што таквото лице е вработено, или таквото лице има директни надзорни овластувања и знае за однесувањето во време кога последиците од таквото однесување можат да бидат избегнати или ублажени, но, не успева да преземе какво било разумно поправно дејство.

Правило 5.4 Професионална независност на адвокатот

(а) Адвокат или адвокатска/правна фирма нема да го подели надоместокот добиен за извршени правни услуги со лице коешто не е адвокат, освен во случаи на:

(1) Договор склучен од страна на адвокатот со адвокатска фирма, партнер или со лице коешто е поврзано, може да овласти исплаќање на финансиски средства, во текот на разумен временски период по смртта на адвокатот, на имотот на адвокатот или до едно или повеќе назначени лица;

(2) Адвокатот којшто ќе ја купи адвокатската практика којашто му припаѓала на адвокат којшто починал, којшто е неспособен од здравствени причини или којшто е исчезнат, може договорениот износ за купување на адвокатската практика во согласност со одредбите на Правилото 1.17 да му го исплати на имотот или на друг претставник на тој адвокат;

(3) Адвокат или адвокатска фирма може да има вработени лица коишто не се адвокати и коишто ќе бидат опфатени со план за компензација или пензионирање, иако таквиот план се заснова во целост или делумно на договор за делење на заработувачката; и

(4) Адвокатот може да го подели судски доделниот надоместок за извршени правни услуги со непрофитна организација којашто го

вработила, го задржала или го препорачала вработувањето на адвокатот по однос на тоа прашање.

(б) Адвокатот нема да формира партнерство со лице коешто не е адвокат, доколку кои било од активностите на тоа партнерство се состојат од вршење на правната професија/или од практикување на правото.

(в) Адвокат нема да му дозволи на лице коешто го препорачува, го вработува или го плаќа адвокатот за давање на правни услуги на друго лице да го насочува или да го регулира професионалното расудување при давањето на таквите правни услуги.

(г) Адвокат нема да се занимава со или во форма на професионална корпорација или асоцијација/здружение, којашто е овластена за вршење на правната професија за остварување на профит/заработувачка, доколку:

(1) Лице коешто не е адвокат поседува/има каков било интерес, освен во оние случаи кога станува збор за лице од доверба на коешто му е доверено управувањето со имотот на адвокатот, таквото лице може да поседува акции или интерес во името на адвокатот во разумен временски рок додека трае управувањето;

(2) Лице коешто не е адвокат е извршен директор или службеник или има позиција со слична одговорност во која било форма на здружување, освен во форма на корпорација; или

(3) Лице коешто не е адвокат има право да го насочува или контролира професионалното расудување на адвокат.

**Правило 5.5 Неовластено вршење на правната професија:
Практикување на правото во повеќе области на службена
надлежност**

(а) Адвокат нема да ја извршува правната професија во областа на службената надлежност со прекршување на одредбата за вршење на правната професија во таа област, или да му помага на друго лице во извршување на такво нешто.

(б) Адвокат на којшто не му е дозволено да ја извршува правната професија во таа област нема:

(1) Освен во оние случаи во коишто е овластен од страна на овие правила или од страна на друг закон, да отвори канцеларија или установи на друг начин систематско и континуирано присуство во таа област, со цел, вршење на правната професија; или

(2) Јавно да се декларира или на друг начин да се претставува како адвокат на којшто му е одобрено вршење на правната професија во таа област.

(в) Адвокат на којшто му е дозволено да работи во друга област на Соединетите Американски Држави и на којшто не му е одземена адвокатската лиценца или којшто не е суспендиран од вршење на правната професија во која било област, на привремена основа може да дава правни услуги во оваа област, доколку таквите правни услуги се:

(1) Преземаат заедно со друг адвокат на којшто му е дозволено да ја врши правната професија во дадената област и којшто има активно учество во однос на даденото прашање;

(2) Однесуваат на постапка којашто е во тек или на потенцијална постапка пред трибунал/суд во оваа или во друга област, доколку адвокатот или лицето на коешто му помага адвокатот е овластено со закон или со наредба да се појави во таква постапка или разумно очекува дека ќе биде овластено;

(3) Однесуваат на постапка којашто е во тек или на потенцијална арбитража, медијација или друга алтернативна постапка за решавање на спорови во оваа или во друга област, доколку услугите произлезат или се разумно поврзани со вршењето на правната професија од страна на адвокатот во областа каде што му е одобрено вршење на истата и ако не се услуги за коишто судот бара *pro hac* (*pro hac*- значи дека претходно мора да се побара одобрение од судот) одобрение или;

(4) Не се во рамките на ставовите (в) (2) или (в) (3) и произлегуваат или се разумно поврзани со вршењето на правната професија од страна на адвокатот во областа каде што му е одобрено вршење на правната професија.

(г) Адвокат на којшто му е дозволено да работи во друга област на Соединетите Американски Држави и на којшто не му е одземена адвокатската лиценца или којшто не е суспендиран од вршење на правната професија во која било област, може да дава правни услуги во оваа област, доколку таквите правни услуги се:

(1) Даваат на работодавецот на адвокатот или на лица коишто се поврзани со неговата организација и за коишто услуги судот не бара претходно *pro hac* одобрение; или

(2) Услуги коишто адвокатот е овластен да ги дава со сојузен закон или со друг закон од таа област.

Правило 5.6 Ограничувања на правото за вршење на правната професија

Адвокатот нема да учествува во нудење или правење на:

(а) Договори за партнерства, акционерство, работење, вработување или други слични договори коишто го ограничуваат правото на адвокатот да врши правна професија/да го практикува правото по завршувањето на таквите односи, освен во оние случаи кога станува збор за договори кои се однесуваат на бенефиции/придобивки по пензионирањето; или

(б) Договори во кои ограничувањето на правото на адвокатот да врши правна професија/да го практикува правото е дел од договорот постигнат за надминување на некаков спор со клиентот.

Правило 5.7 Одговорности коишто се однесуваат на услугите коишто се поврзани со правото

(а) Адвокат ќе биде предмет на правилата за професионално однесување во поглед на давањето на услуги коишто се поврзани со правото, како што тие се дефинирани во ставот

(б) Доколку ваквите услуги се дадени:

(1) Од страна на адвокат во околности коишто не се разликуваат од давањето од страна на адвокат на правни услуги на клиентите; или

(2) Во други околности, од страна на тело коешто е контролирано самостојно од страна на адвокат или заедно со други лица, доколку адвокатот не успее да преземе разумни мерки за да осигура дека

лицето коешто ги добива услугите коишто се поврзани со правото знае дека таквите услуги не се правни услуги и дека заштитните механизми коишто ги има кај односот клиент - адвокат овде не постојат.

(б) Терминот „услуги коишто се поврзани со правото“, значи услуги коишто разумно можат да бидат во врска и значително се поврзани со давањето на правни услуги и дека таквите услуги не се забранети како неовластено вршење на правната професија кога истите се дадени од страна на лице коешто не е адвокат.

ЈАВНА СЛУЖБА

Правило 6.1 Доброволна *pro bono* јавна служба

Секој адвокат има професионална одговорност да им овозможи правни услуги на оние лица коишто не се во можност да платат. Адвокатот треба да се труди и да посвети/да одвои најмалку 50 часа годишно за *pro bono* правни услуги. При исполнувањето на ваквата обврска, адвокатот треба:

(а) Да го даде најголемиот дел од тие 50 часа правни услуги без надоместок или очекувања за надоместок, на:

(1) Лица со ограничени средства, или

(2) На добротворни, религиозни, граѓански, општински, владини и образовни организации во однос на прашања чијашто основна цел се потребите на лицата со ограничени средства; и

(б) Да обезбеди дополнителни услуги преку:

(1) Давање на правни услуги без хонорар или со значително намален хонорар на поединци, групи или организации коишто се обидуваат да ги обезбедат или заштитат граѓанските права, граѓанските слободи или јавните права или со давање на услуги на добротворни, религиозни, општински, владини и образовни организации во однос на прашања коишто значат помагање на нивните организациски цели, каде што плаќањето на стандардните правни хонорари би довело до значително намалување на економските ресурси на организацијата или би било несоодветно на друг начин;

(2) Давање на правни услуги со значително намалени хонорари на лица со ограничени средства; или

(3) Учество во активности за подобрување на законодавството, правниот систем или правната професија.

Како дополние, адвокатите на доброволна основа треба финансиски да ги поддржат организациите коишто обезбедуваат правни услуги за лица со ограничени средства.

Правило 6.2 Прифаќање на назначувања

Адвокатот не треба да се обидува да го избегнува назначувањето од страна на судот да застапува некое лице, освен ако за такво нешто не постои добра причина, како што се:

(а) Застапувањето на клиентот, најверојатно, ќе резултира со прекршување на правилата за професионално однесување или со прекршување на некој друг закон;

(б) Застапувањето на клиентот, најверојатно, ќе резултира со неразумно финансиско оптоварување за клиентот; или

(в) Клиентот или причината се толку одбивни за адвокатот што, најверојатно, ќе доведат до загрозување на односот клиент – адвокат или до загрозување на способноста на адвокатот да го застапува клиентот.

Правило 6.3 Членство во организации коишто даваат правни услуги

Адвокат може да биде директор, службеник или член на организација којашто дава правни услуги, независно од правната фирма каде што адвокатот ја врши правната функција, иако таа организација им служи и на лица коишто имаат интереси коишто се штетни за клиентот на адвокатот. Адвокатот нема свесно да учествува во донесувањето на одлука или во преземањето на дејство од страна на организацијата:

(а) Доколку таквото учество во донесувањето на одлуката или во преземањето на дејство не е соодветно со обврските на адвокатот кон клиентот коишто се определени со Правилото 1.7; или

(б) Во оние случаи кога одлуката или дејството можат да имаат материјално штетен ефект на застапувањето на клиентот на организацијата чишто интереси се штетни за клиентот на адвокатот.

Правило 6.4 Активности за реформи во законодавството коишто влијаат врз интересите на клиентот

Адвокат може да биде директор, службеник или член на организација којашто е вклучена во реформи на законите или во реформи во однос на нивното спроведување, без оглед на фактот дека таквата реформа може да има влијание врз интересите на клиентот на адвокатот. Во оние случаи кога адвокатот знае дека интересите на клиентот може да се стекнат со материјална корист од одлука во чиешто донесување учествува и самиот адвокат, тогаш адвокатот ќе го обелодени ваквиот факт, но нема потреба да го идентификува клиентот.

Правило 6.5 Непрофитабилни и одобрени програми за давање на ограничени правни услуги од страна на суд

(а) Адвокат којшто под закрила на програма којашто е спонзоризирана од страна на непрофитна организација или од страна на суд, дава краткотрајни ограничени правни услуги на клиент без очекување ниту од страна на адвокатот, ниту од страна на клиентот дека адвокатот ќе пружи континуирано застапување по однос на даденото прашање:

(1) Претставува предмет на правилата 1.7 и 1.9 (а) само во оние случаи кога адвокатот знае дека ваквото застапување доведува до конфликт на интереси; и

(2) Претставува предмет на Правилото 1.10 само во оние случаи кога адвокатот знае дека друг адвокат којшто е поврзан со адвокатот во правната фирма е дисквалификуван од страна на Правилото 1.7 или Правилото 1.9 (а) во однос на ова прашање.

(б) Освен во оние случаи коишто се определени со ставот (а) (2), Правилото 1.10 не важи за застапувањето коешто се раководи со ова правило.

ИНФОРМАЦИИ ЗА ПРАВНИТЕ УСЛУГИ

Правило 7.1 Комуникација којашто се однесува на услугите на адвокатот

Адвокатот нема да даде неточни или лажни информации за себе или за услугите. Неточна или лажна информација е онаа којашто содржи материјално погрешно толкување на факт или закон или која изоставува факт којшто е неопходен за да ја биде изјавата разгледувана како целина а не материјално лажна.

Правило 7.2 Рекламирање

(а) Предмет на барањата на правилата 7.1 и 7.3, адвокатот може да ги рекламира своите услуги преку пишана, снимена или електронска комуникација, вклучувајќи ги и јавните медиуми.

(б) Адвокатот нема да му даде ништо од вредност (никаков предмет којшто има вредност) на лице за препорачување на услугите на адвокатот, освен што адвокатот може:

(1) Да плати разумни трошоци за рекламирањето и комуникацијата којашто е дозволена со ова правило;

(2) Да ги плати вообичаените износи на планот за правни услуги или на непрофитен сервис или на квалификуван сервис за препорачување на правни услуги. Квалификуван сервис за препорачување на правни услуги претставува сервис којшто е одобрен од страна на соодветните регулаторни власти;

(3) Да плати за адвокатска канцеларија во согласност со Правилото 1.17; и

(4) Ги препрати/препорача клиентите на друг адвокат или стручно лице коешто не е адвокат, во согласност со договор којшто на друг начин не е забранет со овие правила, и којшто овозожува другото лице да му препраќа клиенти или муштерии на адвокатот, доколку

(i) договорот за реципрочно препраќање/препорачување не е ексклузивен, и

(ii) клиентот е информиран за постоењето и природата на договорот.

(в) Каква било комуникација којашто е направена во согласност со ова правило треба да го содржи името и адресата на канцеларијата на адвокатот или адвокатската фирма којашто е одговорна за содржината на таквиот договор.

Правило 7.3 Директен контакт со потенцијални клиенти

(а) Адвокатот нема лично, преку директен, телефонски или електронски контакт да бара прифаќање на неговите услуги од страна на потенцијален клиент, кога најголем мотив за ваквата постапка на адвокатот е неговата желба за остварување на материјална добивка, освен во оние случаи кога лицето коешто е контактирано е:

(1) Адвокат, или

(2) Има семејни, блиски лични или претходни професионални односи со адвокатот.

(б) Адвокатот нема да бара професионално вработување/ангажирање од потенцијален клиент со помош на пишана, снимена или електронска комуникација или преку директен, телефонски или електронски контакт, дури и во оние случаи кога тоа не е забрането со ставот (а), доколку:

(1) Потенцијалниот клиент јасно му ставил до знаење на адвокатот дека не сака да биде застапуван од него/нејзе; или

(2) Ангажирањето вклучува принуда, закана или вознемирување.

(в) Каква било пишана, снимена или електронска комуникација од адвокат којшто бара професионално вработување/ангажирање од потенцијален клиент за којшто адвокатот знае дека има потреба од правни услуги во поглед на одредено специфично прашање, треба да ги содржи зборовите „Рекламен материјал“ на надворешната страна од пликот доколку има плик, и на почетокот и на крајот на каква било снимена или електронска комуникација, освен во оние случаи кога примателот на комуникацијата е лице коешто е назначено во ставовите (а)(1) или (а) (2).

(г) И покрај забраните во ставот (а) адвокатот може да учествува во однапред платен план или да биде дел од групен план за давање на правни услуги којшто е раководен од страна на организација која-

што не е во сопственост или не е управувана од страна на тој адвокат, а којашто користи директни контакти или телефонски контакти за нудење на членство или претплата на планот на лица за коишто не е познато дека имаат потреба од правни услуги во поглед на специфично прашање коешто е опфатено со планот.

Правило 7.4 Комуникација во поглед на областите во коишто се врши правната професија/се практикува правото и специјализација

(а) Адвокатот може да го соопшти или пренесе фактот дека тој/таа ја извршуваат или не ја извршуваат правната професија во одредена област на правото.

(б) Адвокатот на којшто му е дозволено да се занимава со заштитено/патентирано извршување на правната професија/практика и којшто истата ја заштитил/патентирал во Канцеларијата за патентирање и заштитни знаци на Соединетите Американски Држави, може да ја користи насоката „Патентирано/заштитено овластување“ или некоја друга слична/сродна ознака.

(в) Адвокат којшто е дел од извршувањето на правната професија во поглед на прашања коишто ја засегаат/опфаќаат воената морнарица може да ги користи насоките „Адмиралитет“, „Застапник во поглед на Адмиралитетот“ или некоја друга слична/сродна ознака.

(г) Адвокатот нема да изјави или да навести дека адвокат е сертифициран стручњак во одредена област на правото, освен ако:

(1) Адвокатот не бил сертифициран од страна на организација којашто е одобрена од соодветните државни власти или којашто е акредитирана од страна на Адвокатската комора на Соединетите Американски Држави; и

(2) Името на организацијата којашто ја извршила сертификацијата е јасно идентификувано во комуникацијата.

Правило 7.5 Имиња на фирмите и ознаки

(а) Адвокат нема го користи името на фирмата, ознаката или друга професионална назнака којашто го прекршува Правилото 7.1. Адвокат којшто приватно ја извршува правната професија/има приватна адвокатска канцеларија може да користи трговско име/име

на канцеларијата доколку тоа не наведува на поврзаност со владина агенција или со јавна или добротворна организација којашто овозможува давање на правни услуги и ако на друг начин не претставува прекршување на Правилото 7.1.

(б) Адвокатска фирма/правна фирма којашто има канцеларии во повеќе од една област може да го користи истото име или останатите професионални ознаки во секоја од областите, но, идентификацијата на адвокатите во канцелариите на фирмата ќе укаже на ограничувањата во поглед на областа во однос на оние адвокати коишто не се лиценцирани за вршење на правната професија во областите каде што е лоцирана канцеларијата.

(в) Името на адвокат којшто врши јавна функција нема да се користи во името на адвокатската/правната фирма или во комуникациите во негово име, за време на кој било период кога адвокатот активно и редовно не ја извршува правната професија во фирмата.

(г) Адвокатите може да назначат или да наведат дека тие работат во партнерство или со друга организација само во оние случаи кога тоа претставува факт.

Правило 7.6 Политички прилози за стекнување на правни ангажмани или назначувања од страна на судии

Адвокат или адвокатска фирма нема да прифати владин правен ангажман или назначување од страна на судија, доколку адвокатот или адвокатската фирма дале политички прилози или барале политички донации, со цел, да се стекнат или да бидат земени предвид за тој вид на правен ангажман или назначување.

ЗАЧУВУВАЊЕ НА ИНТЕГРИТЕТОТ НА ПРОФЕСИЈАТА

Правило 8.1 Прием во Адвокатската комора и дисциплински прашања

Апликант за прием во Адвокатската комора, или адвокат во врска со поднесено барање за прием во Адвокатската комора или во врска со дисциплинско прашање, нема:

(а) Свесно да даде лажна изјава во однос на материјален факт; или

(б) Да не обелодени факт којшто е неопходен за да исправи недоразбирање за коешто лицето знае дека настанало како резултат на прашањето или, пак, свесно да не одговори на законското барање за обелоденување на информации упатено од телата надлежни за прием или за дисциплински прашања, освен што ова правило не бара обелоденување на информации кои на друг начин се заштитени со Правилото 1.6.

Правило 8.2 Судски и правни службеници

(а) Адвокатот нема да даде изјава за којашто тој/таа знаат дека е лажна или со безобѕирно занемарување на нејзината вистинитост или лажност во однос на квалификациите или интегритетот на судија, службеник на судот или јавен правен службеник или кандидат за избор или назначување на судиска или правна функција.

(б) Адвокатот којшто е кандидат за судиска функција ќе се потчини/ќе ги почитува применливите и важечките одредби на Кодексот за однесување во судството.

Правило 8.3 Пријавување на професионално непристојно/несоодветно однесување

(а) Адвокат којшто знае дека друг адвокат направил прекршување на правилата за професионално однесување коешто сериозно ја доведува во прашање искреноста и веродостојноста на тој адвокат или способноста како адвокат во други аспекти, ќе ги информира соодветните професионални власти.

(б) Адвокат којшто знае дека судија направил прекршување на применливите и важечки правила за однесување во судството коишто сериозно ја доведуваат во прашање способноста/подготвеноста за вршење на судиската функција, ќе ги информира соодветните власти.

(в) Ова правило не бара обелоденување на информации коишто на друг начин се заштитени со Правилото 1.6 или обелоденување на информации со коишто адвокатот се стекнал додека учествувал во одобрена програма за адвокатска помош.

Правило 8.4 Несоодветно однесување

Несоодветно професионално однесување од страна на адвокат, претставува:

(а) Прекршување или обид за прекршување на правилата за професионално однесување, свесно помагање или наведување на друго лице да направи такво нешто, или да се направи такво нешто преку постапките на друго лице;

(б) Извршување на кривично дело коешто штетно се одразува на искреноста, веродостојноста или на способноста како адвокат во други аспекти;

(в) Вклученост во однесување коешто опфаќа нечесност, измама, лага или погрешно наведување;

(г) Вклученост во однесување коешто е штетно за спроведување на правдата;

(д) Изјавува или наведува на способност да влијае на несоодветен начин на владина агенција или на службеник или да постигне резултати со користење на средства коишто ги прекршуваат правилата за професионално однесување или други закони; или

(ѓ) Свесно му помага на судија или на судски службеник во однесување коешто претставува прекршување на применливите/важечките правила за однесување во судството или други закони.

Правило 8.5 Дисциплинско овластување; Избор на закон

(а) Дисциплинско овластување

Адвокат на којшто му е дозволено да ја извршува правната професија во оваа област, подлежи на дисциплинско овластување на оваа област, без оглед каде се случило однесувањето на адвокатот. Адвокат на којшто не му е дозволено да ја извршува правната професија во оваа област, исто така, подлежи на дисциплинско овластување на оваа област, доколку адвокатот дава или се обиде да даде какви било правни услуги во оваа област. Адвокатот може да биде предмет на дисциплинско овластување и во оваа и во друга област за истото однесување.

(б) Избор на закон

При секое користење на дисциплинското овластување во оваа област, правилата за професионално овластување коишто ќе бидат применети се следниве:

(1) За однесување коешто е во врска со одредено прашање за коешто во тек е судска постапка пред трибунал/суд, ќе бидат применети правилата кои важат во областа каде што се наоѓа трибуналот/судот, освен ако не е поинаку пропишано со правилата на судот/трибуналот; и

(2) За какво било друго однесување ќе бидат применети правилата коишто важат во областа каде што се случило таквото однесување на адвокатот, или ако најзабележителните ефекти од однесувањето се во различна област, ќе бидат применети правилата на таа област во поглед на однесувањето. Адвокат нема да биде предмет на дисциплинска постапка ако однесувањето на адвокатот е во согласност со правилата на областа во којашто адвокатот разумно верува дека ќе се појават најзабележителните ефекти од однесувањето на адвокатот.

КОДЕКС НА СУДСКА ЕТИКА НА КАЛИФОРНИЈА

Изменет и дополнет од Врховниот суд на Калифорнија, во сила од 29 април 2009 година, претходно изменет и дополнет на 4 март 1999, 13 декември 2000, 30 декември 2002, 18 јуни 2003, 22 декември 2003, 1 јануари 2005, 1 јуни 2005, 1 јули 2006, 1 јануари 2007 и 1 јануари 2008 година.

Предговор

Преамбула

Терминологија

Правило 1: Судијата треба да го брани интегритетот и независноста на судството.

Правило 2: Судијата треба да избегнува незаконитост и да остава впечаток на незаконитост во сите свои активности.

Правило 3: Судијата ги извршува должностите на судиската функција непристрасно и исполнително.

Правило 4: Судијата ги извршува своите квази судски и вонсудски активности така што ризикот од конфликт со судските обврски е сведен на минимум.

Правило: 5 Судијата или кандидатот за судија нема да се впушта во несоодветна политичка активност.

Правило: 6 Почитување Кодексот на судската етика.

ПРЕДГОВОР

Формалните стандарди на судското однесување постојат повеќе од 50 години. Оригиналните Правила на судската етика објавени од Американската адвокатска комора беа модифицирани и усвоени во 1949 година за употреба во Калифорнија од страна на Конференцијата на судиите на Калифорнија (сега Здружение на судии на Калифорнија).

Во 1969 година, Американската адвокатска комора утврди дека постојните потреби и проблеми изискуваат ревизија на Правилата. Во процесот на ревизија, посебна комисија на Американската адвокатска комора, на чело со некогашниот судија на Врховниот суд Роџер Трајнор, побара и ги разгледа погледите на судиите и на адвокатската комора на останатите заинтересирани лица. Кодексот на судското однесување на Американската адвокатска комора беше усвоен од Домот на делегатите на Американската адвокатска комора на 16 август 1972 година.

Со важност од 5 јануари 1975 година, Здружението на судии на Калифорнија усвои нов Кодекс на судско однесување на Калифорнија адаптиран од Модел кодексот на Американската адвокатска комора од 1972 година. Кодексот на Калифорнија беше ставен во неутрален род во 1986 година.

Во 1990 година, по подолго проучување, Модел кодексот на Американската адвокатска комора беше повторно ревидиран. Здружението на судии на Калифорнија повторно го ревидираше модел кодексот и усвои ревидиран Кодекс на судско однесување на 5 октомври 1992 година.

Со предлогот 190 (со кој се ревидира Уставот на Калифорнија, член VI, § 18 ... (м), кој стапи на сила на 1 март 1995 година) се создаде нова уставна одредба во која се вели: „Врховниот суд донесува правила за однесувањето на судиите надвор и во судската пракса и за кандидатите за судии* за водење на нивните кампањи. Овие правила ќе ги нарекуваме Кодекс на судска етика.“

Врховниот суд формално го усвои Кодексот на судско однесување од 1992 година, во март 1995 година, како преодна мерка на која и претстои понатамошна ревизија.

Врховниот суд формално го усвои овој Кодекс на судската етика со важност од 15 јануари 1996 година.

Врховниот суд формално усвои измени и дополнувања на Кодексот на судска етика кои стапија во сила на 15 април 1996 година. *Коментарот на советодавниот комитет* е објавен од страна на Советодавниот комитет на Врховниот суд за судска етика.

*Термините со ѕвездичка (*) се дефинирани во делот за терминологијата.

ПРЕАМБУЛА

Нашиот правен систем се заснова врз принципот законите што владеат со нас да бидат толкувани и применувани од независно, правично и компетентно судство. Улогата на судството е централана во американскиот концепт за правда и владеење на правото. Својствен на овој кодекс е принципот дека судите, индивидуално и колективно, мора да ја почитуваат и уважуваат судиската функција како јавна одговорност и да тежнеат кон засилување и одржување на довербата во нашиот правен систем. Судијата е арбитар на факти и закони при разрешување спорови и многу видлив претставник на власта според владеењето на правото.

Кодексот на судската етика („Кодекс“) воспоставува стандарди на етичко однесување за судиите надвор и во судот и за кандидатите за судии. Кодексот се состои од на општи декларации наречени Правила (Канони) со подделови и дел за Терминологија. Секое правило е проследено со коментари подготвени од Советодавната комисија на Врховниот суд за судска етика. Коментарот со објаснување и пример е укажува како да се сфати целта и значењето на правилата. Коментарот не претставува дополнително правило и не треба така да се сфати. Сите членови на судството мора да се придржуваат до Кодексот. Придржувањето е потребно за да се зачува интегритетот на судиската функција и да се обезбеди довербата на јавноста.

Правилата треба да се читаат како целина и секоја одредба треба да се сфаќа во контекст и во согласност со секоја друга одредба. Тие треба да се применуваат во согласност со уставните барања, статутите, останатите судски правила и одлуки. Со Кодексот не се намалува суштинската независност на судиите во донесување судски одлуки, ниту содржи друга посебна основа за граѓанска одговорност или кривично гонење.

Кодексот го одредува однесувањето на судиите и кандидатите за судии* и е обврзувачки. За да се оцени дали е соодветна дисциплинската мерка и степенот на дисциплина што треба да се наметне, потребна е обмислена примена на текстот и земање предвид фактори како сериозноста на прекршокот, дали постои шема на неправилни постапки и ефектот од неправилните постапки врз останатите или врз судскиот систем.

ТЕРМИНОЛОГИЈА

Термините објаснети подолу се обележани со ѕвездичка (*) во Правилата каде се појавуваат. Покрај тоа, Правилата во кои се појавуваат термините се цитирани по објаснението на секој термин подолу.

„Соодветна надлежност“ ја означува надлежноста како одговорност за покренување дисциплинска постапка во врска со прекршок за кој треба да се пријави. Види коментар за правило 3Г.

„Кандидат“. Кандидат е лице кое конкурира за избор на судија или за задржување на судиската функција преку избор. Едно лице станува кандидат за судиска функција откако тој/таа јавно ја објавува својата кандидатура; се изјаснува или се пријавува како кандидат кај изборниот орган; или одобрува барања или прифаќа на придонеси или помош. Терминот „кандидат“ го има истото значење кога се однесува на судија кој конкурира за избор на функција надвор од судот, освен неплатено отсуство. Види ја Преамбулата и Правилата 2Б (3), прелиминарниот став 5, 5А, 5Б, 5В и 6Д.

„Судски персонал“ не ги вклучува адвокатите во постапката пред судијата. Види ги Прописите 3Б(4), 3Б(7) (б), 3Б(9), и 3В(2).

„Фидуцијарни“ ги подразбира односите на извршител, администратор, управник или старател. Види правила 4Е, 6Б, и 6Г (Коментар).

„Закон“ означува судски правила како и статут, уставни одредби, и закони донесени од судот. Види правила 1 (Коментар), 2А, 2В (Коментар) 3А, 3Б(2), 3Б (7), 3Д, 4Б (Коментар), 4В, 4Г(6) 9а – (б), 4Г, 4Ж, и 5Г.

„Член на семејството на судијата“ означува сопружник, регистриран домашен партнер, дете, внук, родител, дедо/баба, или друг роднина или лице со кое судијата одржува близок семеен однос. Види ги Правилата 2Б(2), 4Г(1) (Коментар), 4Г(2), 4Г, 4Е (Коментар), и 5А.

„Член на семејството на судијата кој живее во домашинството на судијата“ означува сопружник или регистриран домашен партнер и оние лица кои престојуваат во домот на судијата а се роднини на судијата вклучувајќи ги роднините од бракот или лица со кои судијата одржува блиски фамилијарни односи. Види Правила 4Г(5) и 4Г(6).

„Непрофитна младинска организација“ е секоја непрофитна корпорација или здружение, која не е формирана за приватна добивка на било кое лице, чии цели се трајно посветени на доброто и служење на интересите на малолетниците и која го задржува својот непрофитен статус во согласност со државните или федералните закони за даноци кои се применуваат. Види Правило 2В.

„Тајна информација“ означува информација која според закон не е достапна за јавноста. Тајната информација може да вклучува, но не е ограничена, на информација која е запечатена со статут или судска одлука, која се стекнува или се изнесува во канцеларија на судија; секоја информација која ќе се изнесе во постапката пред порота (од 12 члена), во извештаи пред изречување казна за обвинет кој се брани од слобода, предмети врзани со неа и издржување штитеници или психијатриски извештаи. Види Правило 3Б(11).

„Политичка организација“ означува политичка партија, комитет за политички активности или друга група чиј главна цел е да работи на избор или назначување на кандидати на вонсудски функции. Види Правило 5А.

„Регистриран домашен партнер“ значи лице кое е регистрирано за домашно партнерство во согласност со државниот закон со кој се признава домашниот партнер според Законот за семејство, дел 299.2.

„Бара“. Секое правило кое пропишува дека еден судија „бара“ одредено однесување од други значи дека судијата разумно ќе го насочува и ќе го контролира однесувањето на лицата кои се предмет на неговото насочување и контрола. Види Правила 3Б(3), 3Б(4), 3Б(6), 3Б(8) (Коментар), 3Б(9), и 3В(2).

„Подреден судски службеник.“ Подреден судски службеник, за целите на овој кодекс, е лице назначено во согласност со членот VI, дел 22 од Уставот на Калифорнија, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на комесар, арбитар и службеник за сослушување. Види правило 6А.

„Привремен судија.“ Привремен судија е активен или неактивен член на комората кој, според член VI, дел 21 од Уставот на Калифорнија, работи или очекува да работи како судија еднаш, понекогаш или редовно на хонорарна основа со посебно назначување од судот за секој работен ангажман или предмет кој ќе го суди. Види правила 4В(3) (г)(з), 6А и 6Г.

ПРАВИЛО 1

СУДИЈАТА ГО БРАНИ ИНТЕГРИТЕТОТ И НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСТВОТО

Независно и чесно судство неизоставно е потребно за да има правда во нашето општество. Судијата треба да биде дел од воспоставувањето, одржувањето и примената на високите стандарди на однесување и самиот лично да се придржува до нив за да се зачува независноста и интегритетот на судството. Одредбите на овој Кодекс треба да се сфатат и да се применуваат за да се оствари таа цел. Судска одука или административен акт кој ќе биде оценет како правно неисправен, самиот по себе не претставува повреда на овој Кодекс.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Почитувањето на пресудите и одлуките на судовите зависи од јавната доверба во интегритетот и независноста на судиите. Интегритетот и независноста на судиите пак зависи од своја страна од нивното делување без страв или правење услуги. Иако судиите треба да бидат независни, тие мора да се придржуваат до законот* и одредбите на овој Кодекс. Довербата на јавноста во непристрасноста на судството се одржува кога секој судија ја исполнува оваа одговорност. Спротивно, повредите на овој Кодекс ја намалуваат довербата на јавноста во судството и според тоа му нанесуваат штета на системот на владеење според законот.

Основната функција на едно независно и чесно судство е да го задржи крајниот интегритет во одлучувањето и овој Кодекс треба да се чита и толкува имајќи ја на ум таа функција.

ПРАВИЛО 2

СУДИЈАТА ТРЕБА ДА ИЗБЕГНУВА НЕПРАВИЛНОСТ И ВПЕЧАТОК НА НЕПРАВИЛНОСТ ВО СИТЕ СВОИ АКТИВНОСТИ

А. Унапредување на довербата на јавноста

Судијата треба да го почитува и да се придржува до законот* и во секое време треба да делува на начин со кој се унапредува довербата на јавноста во интегритетот и непристрасноста на судството.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Јавната доверба во судството еродира со неодговорно или несоодветно однесување на судиите. Еден судија мора да ја избегнува секакви неправилности и впечаток на неправилности. Еден судија мора да очекува да биде постојано по лупата на јавноста. Судијата мора, според тоа, да ги прифати ограничувањата во своето однесување кои за другите членови на заедницата може да изгледа како на товар, но тој ги прифаќа слободно и по своја волја.

Забраната да се однесува неприлично или да остава впечаток дека се однесува неприлично важи и за професионалното и за личното однесување на еден судија.

Тестот дали остава впечаток на неприлично однесување е дали лицето кое ги знае фактите може во разумни граници да се посомнева дека судијата е способен да се однесува со интегритет, непристрасно и компетентно.

Види го и коментарот под Правилото 2В.

Б. Употреба на престижот на судиската функција

(1) Судијата нема да дозволи семејни, општествени, политички или други односи да влијаат врз неговото однесување во судот

или врз неговата пресуда, ниту пак ќе остава впечаток или ќе дозволи другите да оставаат впечаток дека некој поединец е во таква посебна положба што може да влијае врз судијата.

(2) Судијата нема да го користи престижот на судиската функција или да го користи звањето судија на ниту еден начин, вклучувајќи и усна или пишана комуникација, за промовирање на финансиски или лични интереси на судијата или на други. Со ова правило не се забранува:

(а) Судијата може да сведочи како сведок за карактерот, само под услов да е повикан со судска покана.

(б) Судијата, без судска покана, може на Комисијата за работењето на судиите да и достави пишани комуникација која содржи (1) фактички информации за одредено прашање пред комисијата или (2) информации во врска со карактерот на судија кој има предмет пред комисијата, под услов овие фактички информации или информации за карактерот да се засноваат на лично познавање. При постапката пред комисијата, судијата може да даде информации како одговор на покана или кога комисијата официјално ќе го побара тоа од него.

(в) Судијата може да обезбеди фактички информации при дисциплински постапки пред Државната адвокатска комора и ќе даде информации како одговор на покана или кога Државната адвокатска комора официјално ќе го побара тоа од него.

(г) Судијата може да одговори на прашањата при избор на судии, да даде препораки (вклучувајќи и општо карактерни карактеристики во врска со оценката на лицата кои се кандидати за судии) и на друг начин да учествува во процесот на изборот на судии.

(д) Судијата може да биде референца или да даде препорака само врз основа на неговото лично познавање како поединец. Оваа пишана комуникација може да го вклучи и звањето на судијата и да биде напишана на меморандум со звањето на судијата.

(3) Судијата нема да почне комуникација со судија што изрекува казна или со службеник за условен отпуст или поправен службеник, но може да им даде информации за евиденцијата како одговор на официјално барање. Судијата може да почне комуникација со службеник за условен отпуст или поправен службеник во врска со член на семејството на судијата,* под услов во комуникацијата да не се претставува како судија.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Силно судство, засновано на престиж кој доаѓа од ефективно и етичко работење, е од суштинско значење за системот на власта во кој судството функционира независно од извршната и законодавната власт. Судиите треба да разликуваат меѓу правилно и неправилно користење на престижот на функцијата во сите нивни активности.

Судијата мора да избегнува да го користи престижот на судиската функција за унапредување на своите и личните интереси на другите. На пример, судија не смее да ја користи судската позиција за да добие предност во граѓанска парница во која е вмешан член на неговото семејство*; или да ја користи неговата/ нејзината позиција за да се добие поинаков третман кога ќе го запре полицаец за сообраќаен прекршок.

Во врска со користењето на титулата на судијата за да се идентификува неговата улога при презентација и создавање програма и материјали за правна обука, види Коментар 4Б. Во договорите за објавување дела на судијата, тој треба да има контрола врз рекламирањето онолку колку е можно, за да се избегне експлоатација на судиската функција. Што се донесува до примане награди, види правило 4Г(6) (в) и Коментар.

Ова правило не им дава на судиите привилегија да не сведочат како одговор на официјална судска покана.

Види и правило 3Г(1) и 3Г(2) во врска со обврска на судијата да преземе соодветни корективни мерки во врска со други судии кои ги прекршуваат одредбите на Кодексот на судска етика и адвокати кои ги прекршуваат одредбите на Правилата за професионално однесување.

Со ова правило не се исклучуваат интерните дискусии меѓу судиите во врска со примена на суштински или процедурални одредби од законот за нерешени кривичен или граѓански предмети.

(Правилото 2B е изменето и дополнето со важност од 1 јануари 2008 година)

В. Членство во организации

Судијата нема да членува во било каква организација која неправедно дискриминира врз основа на раса, пол, религија, етничко потекло или сексуална ориентација.

Ова Правило не се однесува на членство во религиозна организација или официјална воена организација во Соединетите Држави. Се додека членството не се коси со Правило 4А, ова Правило не забранува членство во непрофитна младинска организација.*

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Членувањето на судија во организација која неправедно дискриминира, остава простор да се помисли дека судиската непристрасност е разнишана. Ова Правило го изема членството во религиозни и воени организации и според Правило 4А, не забранува членство во непрофитни младински организации.* Овие иземања се неопходни бидејќи членство во воени организации во Соединетите Држави е предмет на важечка валидна воена регулатива, а религиозната припадност се уставно заштитена. Членството во непрофитни младински организации* не попречува да се задоволат и индивидуалните права на интимно здружување и слободно изразување. Види и правило 3Д и неговиот коментар во врска со дисквалификувањето и објавувањето.

Правилото 2В се однесува на сегашната пракса на организацијата. Дали една организација е неправедно дискриминира е често комплексно прашање на кое судиите треба да бидат чувствителни. Одговорот не може да се одреди само со испитување на постојните списоци на членството на организацијата, туку зависи од тоа како организацијата избира членови и други релевантни фактори,

дали организацијата е определена на зачувување на религиозните, етничките, или културните вредности од легитимен заеднички интерес на неговите членови, или всушност е интимно чисто приватна организација чии што ограничувања на членството не можат да бидат уставно забранети. Во отсуство на овие фактори, организацијата се смета дека е дискриминаторска ако арбитрерно исклучува од членство лица врз основа на раса, религија, пол, етничко потекло или сексуална ориентација кои инаку би биле премени.

Иако правилото 2B се однесува само на членство во организации кои несомнено дискриминираат врз основа на раса, пол, религија, етничко потекло или сексуална ориентација, членството на судиите во организација која се впушта во дискриминација на членството забранета со закон* исто така претставува прекршок на правилото 2 и на правилото 2A и дава претстава за пристрасност. Исто така, прекршок на правилото 2 и на правилото 2A би било ако судијата договори состанок во клуб за кој знае дека практикува дискриминација или ако судијата редовно користи таков клуб. Исто така, јавната манифестација од страна на судијата дека знае за дискриминацијата врз било која основа дава претстава на пристрасност според правилото 2 и ја намалува довербата на јавноста во интегритетот и непристрасноста на судијата кој го прекршува правилото 2A.

(Правило 2B е изменето и дополнето со важност од 18 јуни 2003 година)

ПРАВИЛО 3

СУДИЈАТА ГИ ИЗВРШУВА ДОЛЖНОСТИТЕ НА СУДИСКАТА ФУНКЦИЈА НЕПРИСТРАСНО И ИСПОЛНИТЕЛНО

А. Судските должности општо

Сите судски должности пропишани со закон* ќе имаат предност над сите други активности на секој судија. Во извршувањето на овие должности се применуваат следните стандарди.

Б. Одговорности за пресудување

(1) Судијата ќе суди и ќе донесе одлука за сите прашања што му се доделени освен за оние за кои не е квалификуван.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Правилото 3В(1) се заснова на афирмативната обврска содржана во Законот за парнична постапка.

(2) Судијата ќе му биде верен на законот* без разлика на интересите на страните, барањата на јавноста или грижата од критика и ќе ја одржува професионалната компетентност во законот.*

(3) Судијата ќе бара* ред и поредок во постапките пред судијата.

(4) Судијата ќе биде трпелив, достоинствен и љубезен со странките, поротниците, сведоците, адвокатите и другите со кои работи официјално и ќе бара* исто такво однесување од адвокатите и од целокупниот судски кадар и персонал* со насоки и контрола од судијата.

(5) Судијата ги врши судските должности без предрасуди. Судијата, при извршувањето на судските должности, нема да се впушти во говор, гестови и друго однесување кое разумно би можело да се сфати како (1) предрасуда, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на предрасуда врз основа на раса, пол, религија, етничко потекло, хендикеп, возраст, сексуална ориентација или

социоекономски статус и (2) сексуално вознемирување.

(Правилото 3Б(5) е изменето и дополнето со важност од 22 декември 2003 година)

(6) Судијата ќе бара* од адвокатите во постапката пред судијата да се воздржат од манифестирање, со зборови или однесување, на предрасуди врз основа на раса, пол, религија, етничко потекло, хендикеп, возраст, сексуална ориентација или социоекономски статус против странките, сведоците, советниците или други. Ова правило не го спречува легитимното застапување кога расата, полот, религијата, етничкото потекло, хендикепот, возраста, сексуалната ориентација или социоекономскиот статус или други слични фактори се предмет на постапката.

(7) Судијата на секое лице кое има правен интерес во постапката или на неговиот адвокат ќе му овозможи целосно право да биде сослушано во согласност со закон*. Судијата нема да иницира, дозволи или да разгледа *ex parte* комуникации или да земе во предвид други комуникации со судијата без присуство на странките во тековна или нетековна постапка, освен во следните случаи:

(а) Судијата може да добие совет од незаинтересиран експерт за законот* применлив во постапката пред судијата ако судијата ги извести странките за лицето со кое се консултирал и за содржината на советот и ако на странките им даде разумна можност да одговорат.

(б) Судијата може да се консултира со друг судски персонал* чија функција е да му помогне на судијата во извршувањето на одговорностите да пресудува или да се консултира со други судии.

(в) Судијата може, со согласност од странките, одделно да се состане со странките и со нивните адвокати како дел од напорот за порамнување на предметот кој е пред судијата.

(г) Судијата може да иницира *ex parte* комуникации, онаму каде тоа го бараат околностите, за закажување, админи-

стративни цели или итни случаи кои не се однесуваат на основниот предмет, под услов:

(1) судијата разумно да верува дека ниту една странка нема да добие процедурална или тактичка предност како резултат на ех parte комуникацијата и

(2) судијата веднаш определи да се известат сите други странки за содржината на ех parte комуникацијата и им овозможи да одговорат.

(д) Судијата може да иницира или да размисли за ех parte комуникација кога законот* изрично го овластува да го направи тоа.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Забраната на комуникацијата во врска со постапката вклучува и комуникација од адвокати, професори по право и други лица кои не се учесници во постапката, освен до ограничен степен дозволен со исклучоците дадени во правилото 3В(7).

Ова правило не му забранува на судијата да иницира или да размисли за ех parte комуникација кога за тоа е овластен од странките.

Со ова правило не му се забранува на судскиот кадар да пренесува информации за распоредот или да извршува слични административни функции.

Соодветна и често пожелна постапка за судот да добие совет од незаинтересиран експерт за правните прашања е да го покани експертот да даде мислење како amicus curiae (пријател на судот).

Судијата мора независно да ги истражи фактите во предметот и мора да ги земе во предвид само презентирани докази, освен ако поинаку не му е дозволено со закон*. На пример судијата е статутарно обврзан да истражи и неформално да ги испита сведоците во предмети од мала вредност.

(8) Судијата ги уредува сите судски прашања правично, брзо и

ефикасно. Судијата ќе ја води судницата на начин со кој се обезбедува сите странки да имаат можност нивните прашања правично да бидат судени во согласност со закон.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Обврската судијата да ги уредува сите прашања веднаш и ефикасно не смее да има приоритет над обврската на судијата да ги уредува правично и со трпение. На пример, кога странката се застапува сама, судијата има право да преземе соодветни чекори соодветни за околностите и во согласност со законот и правилата, за да и овозможи на странката да биде сослушана. Судијата треба да ги следи и надзира предметите за да ги ограничи или елиминира практиките за забавување, одложувањата кои можат да се избегнат и непотребните трошоци. Судијата треба да го охрабри и да бара порамнување, но странките не смеат да се чувствуваат обврзани да се откажат од правото да ги разрешат своите несогласувања пред суд.

Брзото уредување на судската работа бара од судијата да посвети соодветно време на судските должности, да биде точен во присуството во судот и да биде експедитивен во определувањето на поднесените прашања и да бара од судските службеници, странките и нивните адвокати во таа насока да соработуваат со судијата.

(Правилото 3Б(8) е изменето и дополнето со важност од 1 јануари 208 година)

(9) Судијата нема да дава јавни коментари за тековни или нетековни постапки пред судот и нема да дава коментари надвор од јавноста кои би можеле значително да го нарушат правичното судење или расправа. Судијата ќе го бара* истото воздржување и од судските службеници* кои се под контрола на судијата. Ова правило не им забранува на судиите да даваат изјави во рамките на нивните официјални должности или да објаснуваат јавни информации за постапката во судот, и не се однесува на постапките каде судијата е странка како приватно лице. Освен во случаите каде судијата лично учествувал, ова правило не им забранува на судиите да дискутираат во рамките на програми и материјали за правна едукација и предмети кои се отворени пред апелационите судови. Овој исклучок не се однесува на предмети

на кој судел судијата или за коментари или дискусии кои би можеле да го попречат правичното судење на предметот.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Барањето судиите да се воздржат од јавно коментирање на тековни или нетековни предмети продолжува и за време на апелационата постапка и до конечното решение. Ова правило не му забранува на судијата да коментира за предмети каде е странка како приватно лице, туку во предмети како „ writ of mandamus“ каде судијата е странка како службено лице каде судијата не смее да дава јавни коментари.

(10) Судијата нема да ги фали или критикува поротниците или нивната пресуда, освен во судска наредба или мислење во постапка, но може да им изрази благодарност на поротниците за нивната служба во судскиот систем и за заедницата.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Фалењето или критикувањето на поротниците за нивната пресуда може да имплицира очекување за идните предмети и може да ја ограничи способноста на поротниците да бидат правични и непристрасни во некој следен предмет.

(11) Судијата нема да открие ниту да користи за било каква цел која не е поврзана со судските задолженија, информација што не е јавна* која ја добил како судија.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Со ова правило се разјаснува дека судиите не можат да ги користат информациите од изјавите дадени под заклетва, резултатите од поротите или судските одлуки пред да станат јавни информации за да добијат лична корист.

В. Управни одговорности

(1) Судијата во потполност ќе ги извршува управните одговорности, непристрасно, врз основа на фактите, без предрасуди, без конфликт на интереси и на начин со кој се унапредува довербата на јавноста во интегритетот на судството. Судијата ќе ја одржува професионалната компетентност на судската администрација и ќе соработува со другите судии и судски службеници во администрацијата на судските работи.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

При разгледувањето што претставува конфликт на интереси според ова правило, судијата треба да се информира од Законот за парнична постапка, дел 170.1(a)(6).

(Правилото 3В(1) е изменето и дополнето со важност од 29 април 2009 година)

(2) Судијата ќе бара* од вработените и од судскиот персонал* кој е под негова надлежност и контрола, при нивното работење, да ги почитуваат соодветните стандарди за однесување и да се воздржат од манифестирање предрасуди врз основа на раса, пол, религија, етничко потекло, хендикеп, возраст, сексуална ориентација или социоекономски статус.

(3) Судијата со надзорни овластувања врз судското работење на други судии ќе преземе разумни мерки да обезбеди брзо разрешување на прашањата пред нив и правилно извршување на нивните други судски должности.

(4) Судијата нема да закажува непотребни рочишта. Судијата ќе ја користи моќта на закажувањето непристрасно и врз основа на фактите. Судијата ќе избегнува непотизам и фаворизирање. Судијата нема да одобри надоместок за назначените лица над разумната вредност на извршените услуги.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Лицата назначени од судијата се назначениот бранител, службениците како арбитри, комесари, судски соработници, управители на украден имот и старатели, како и персоналот како што се службениците, секретарите, судските известители, судските преведувачи и стражарите. Согласноста на странките за назначувањето или за доделувањето надоместок не го ослободува судијата од обврската пропишана со Правилото 3B(4).

(5) Судијата ќе ги извршува управните задолженија без предрасуди. Судијата, при извршувањето на управните задолженија, нема да се впушта во говор, гестикулација или друго однесување кои разумно би можело да се смета за (1) предрасуда, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на предрасуда врз основа на раса, пол, религија, етничко потекло, хендикеп, возраст, сексуална ориентација или социоекономски статус или (2) сексуално вознемирување.

(Правилото 3B(5) е изменето и дополнето со важност од 22 декември 2003 година)

Г. Дисциплински одговорности

(1) Секогаш кога судијата има достапни информации дека друг судија прекршил некоја одредба од Кодексот на судска етика, судијата ќе преземе или иницира соодветна корективна активност, која може да опфати известување на надлежниот орган* за прекршокот.

(2) Секогаш кога некој судија има лично сознание дека некој адвокат прекршил некоја одредба од Правилата за професионално однесување, судијата ќе преземе соодветни корективни активности.

(3) Судијата веднаш во пишана форма ќе ја извести Комисијата за судско работење кога тој/таа е обвинет/а на суд за прекршок, тужба од обвинителството, информација или обвинение за било какво кривично дело во Соединетите Американски Држави како што е подолу наведено. Кривичните дела кои мора да се прија-

ват се: (1) сите кривични дела освен оние кои претставуваат прекршоци од морална природа или прекршоци според калифорниските закони; и (2) сите прекршоци кои вклучуваат насилство (вклучувајќи и навреди), употреба или поседување на контролирани супстанции, злоупотреба на рецепти или лична употреба или снабдување со алкохол. Судијата, исто така, веднаш писмено ќе ја пријави осудата за овие кривични дела.

Ако судијата е пензиониран судија кој служи во програмата за назначени судии, тој/таа веднаш во пишана форма ќе го извести претседателот на судот наместо Комисијата за судско работење. Ако судијата е подреден судски службеник, тој/таа веднаш во пишана форма ќе ги извести претседавачкиот судија во судот во кој работи подредениот судски службеник и Комисијата за судско работење.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Соодветните корективни активности треба да вклучат директна комуникација со судијата или со адвокатот кој го направил прекршокот, други директни активности ако се достапни или да го пријави прекршокот кај претседавачкиот судија, надлежниот орган или во друга агенција или тело. Судиите треба да забележат дека освен активностите кои се бараат според правилото ЗГ(2), калифорнскиот закон наметнува дополнителни услови за адвокатите.

(Правилото ЗГ(3) е изменето и дополнето со важност од 1 јануари 2008 година; претходно изменето и дополнето со важност од 19 јуни 1997 година и 4 март 1999 година; усвоено со важност од 15 јануари 1996 година)

Д. Изземање

(1) Судијата ќе се изземе од секоја постапка во која изземањето се бара со закон.

(2) Во сите постапки пред првостепените судови, судијата во записникот ќе ги објави сите информации кои се разумно релевантни за прашањето на изземањето според Законот за пар-

нична постапка, дел 170.1 дури и ако судијата верува дека нема основа за изземање.

(Правило ЗД(2) изменето и дополнето со важност од 1 јануари 2008 година)

(3) Сопственоста на корпоративна обврзница издадена од странка во постапката и која има правична пазарна вредност над илјада и петстотини долари е причина за изземање само ако исходот на постапката може значително да влијае врз вредноста на обврзницата на судијата. Сопственоста во инвестиционен фонд кој има обврзници не е финансиски интерес причина за изземање.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Разликата помеѓу корпоративните и владините обврзници е во согласност со Актот за политички реформи (види Вл. Код § 82034) кој бара откривање на корпоративните обврзници, но не и на владините. Правилото ЗД(3) е наменето да им помогне на судиите во усогласувањето со Законот за парнична постапка, дел 170.1(а)(3) и со правилото ЗД(г).

(Правило ЗД(3) усвоено со важност од 22 декември 2003 година, ренумерирано со важност од 1 јануари 2005 година)

(4) Апелациониот судија ќе се изземе во секоја постапка во следните случаи:

- (а) ако судијата верува дека неговото изземање ќе биде во интерес на правдата или**
- (б) судијата има значителен сомнеж во неговиот капацитет да биде непристрасен или**
- (в) околностите се такви што разумно лице свесно за фактите би имачо сомнеж во способноста на судијата да биде непристрасен.**

(Правило ЗД(4) ренумерирано со важност од 1 јануари 2005 година)

(5) Изземањето на апелационен судија исто така е потребно во следните случаи:

- (а) Апелациониот судија се појавил или на друг начин служел како адвокат во тековна правна работа или се појавил или служел како адвокат во било која друга работа во која учествувале истите странки ако таа е поврзана со истото спорно прашање како и постојната.**
- (б) Во последните две години (1) странка во постапката, или нејзин службеник, директор или управник, или бил клиент на судијата кога судијата имал приватна пракса или бил клиент на адвокат со кого судијата бил поврзан во приватната пракса или (2) адвокат во постапката бил поврзан со судијата во приватната пракса.**
- (в) Апелациониот судија претставувал јавен службеник или ентитет и лично го советувал или на било кој начин претставувал таков службеник или ентитет во врска со фактичките или правните прашања во тековната постапка во која јавниот службеник или ентитет е странка.**
- (г) Апелациониот судија, неговиот брачен другар или регистриран домашен партнер или малолетно дете кое живее во домаќинството има финансиски интерес или е доверител кој има финансиски интерес во постапката или е директор, советник или на друг начин активен учесник во работите на странката. Финансискиот интерес се дефинира како сопственост на повеќе од 1 процент законски или имотен интерес во странката или законски или имотен интерес во странката со правична пазарна вредност над илјада и петстотини долари. Сопственоста во инвестиционен фонд кој има хартии од вредност сама по себе не претставува финансиски интерес; функцијата во образовна, религиозна, добротворна, братска или граѓанска организација не претставува финансиски интерес во хартиите од вредност на организацијата; а сопственичкиот интерес на носителот на полиса во осигурителна компанија или заедничко штедно здружение или сличен интерес не е финансиски интерес освен ако исходот на постапката би можел значително да влијае врз вредноста на интересот. Судијата ќе на-**

прави разумни напори да информира за неговите лични и доверителски интереси и оние на неговиот брачен другар или регистриран домашен партнер и малолетни деца кои живеат во домаќинството.

- (д) Судијата или неговиот брачен другар или регистриран домашен партнер или лице до трето степен на роднинска врска со било кој од нив или нивниот брачниот другар или регистрираниот домашен партнер е странка или службеник, директор или управник на странка во постапката или адвокат или брачен другар или регистриран домашен партнер на адвокат во постапката е брачниот другар, регистрираниот домашен партнер, поранешен брачен другар, поранешен регистриран домашен партнер, дете, брат/сестра или родител на судијата или на брачниот другар на судијата или на регистрираниот домашен партнер на судијата или ако такво лице е поврзано со приватна правна пракса со адвокат во постапката.
- (ѓ) Судијата (1) служел како судија пред кого била водена постапката во понискиот суд, (2) има лично познавање за спорните доказни факти во врска со постапката или (3) има лична предрасуда во врска со странка или со адвокат на странка.
- (е) Привремена или трајна физичка попреченост го прави судијата неспособен правилно да ги перцепира доказите или да ја води постапката.
- (ж) Судијата има постоен аранжман во врска со можно вработување или други услуги со надоместок како независен арбитар или ако учествува во спорот или ако во последните две години учествувал во разговори за можно вработување или други услуги со надоместок како независен арбитар или ако бил ангажиран за таква работа или услуга во било кој од следните случаи:
- (1) Аранжманот или претходното вработување или разговор биле со странка во постапката;

- (2) Прашањето пред судијата вклучува прашања поврзани со спроведувањето на договор да се поднесе спорот пред алтернативен процес за разрешување на спорови или да се донесе друго конечно решение од неутрален арбитар за разрешување на спорот;
- (3) Судијата им нареди на странките да учествуваат во процес на алтернативно разрешување на спорот во кој арбитарот е поединец или ентитет со кого судијата има аранжман, каде претходно бил вработен или служел или разговара или разговарал за вработување или да служи; или
- (4) Судијата ќе избере арбитар за разрешување на спорот или ентитет да спроведе процес за алтернативно разрешување на спорот за прашањето што е пред судијата и ако меѓу оние што се достапни за селекција е поединецот или ентитетот со кој судијата има аранжман, кај кого судијата претходно бил вработен или служел или со кого судијата разговара или разговарал за вработување или да служи.

За потребите на ова правило, „учествува во дискусија“ или „учествувал во дискусија“ значи дека судијата побарал или на друг начин искажал интерес да прифати или да преговара за можно вработување или давање услуги како арбитар за алтернативно разрешување на спорот или одговорил на непобарана изјава во врска со или понуда на такво вработување или давање услуга изразувајќи интерес за тоа вработување или услуга, интересирање за вработување или давање услуга или охрабрување на лицето кое ја дава изјавата или нуди да обезбеди дополнителни информации за можното вработување или услуга. Ако одговорот на судијата на непобараната изјава во врска со прашањето или понудата, ја одбие понудата или ако одбие да разговара за таквото вработување или услуга, тоа не претставува учество во дискусија.

За потребите на ова правило „странка“ вклучува и родител, субсидијар или друга правна афилијација на било кој субјект кој е странка и е вклучен во трансакцијата, договорот или фактите со кои се покренале прашањата предмет на постапката.

За потребата на ова правило „арбитар за разрешување на спорот“ значи арбитар, медијатор, привремен судија назначен според делот 21 од членот VI од Уставот на Калифорнија, судија назначен според Законот за парнична постапка, дел 638 или 639, судски соработник, независен проценител, службеник за порамнување или олеснувач на порамнувањето.

(1) Брачниот другар или регистрираниот домашен партнер на судијата или лице до трет степен на роднинска врска со судијата или негов брачен другар или регистриран домашен партнер или брачен другар или регистриран домашен партнер на лицето бил сведок во постапката.

(Правило ЗД(5) изменет и пополнет со важност од 1 јануари 2008 година; претходно ренумериран со важност од 1 јануари 2005 година)

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Правилото ЗД(1) ја пропишува општата обврска за изземање која се однесува на судиите во сите судови. Изворите за определување кога е соодветно изземањето може да бидат соодветните одредби на Законот за парнична постапка, другите одредби на Кодексот за судска етика, Кодексот за однесување на судиите во САД, Модел кодексот на однесување на Американската адвокатска комора и придружното право.

Одлуката дали да се објават информациите според правилото ЗД(2) е одлука заснована на фактите од предметот кој е пред судијата. Судијата мора да ги објави само информациите кои се поврзани со основот за изземање пропишани со Законот за парнична постапка, дел 170.1.

Во правилото ЗД(4) ги пропишува општите стандарди за изземање на апелационен судија. Терминот „апелационен судија“ вклучува судии и од апелационите судови и од Врховниот суд. Генерално, одредбата за изземање на апелационен судија се наменети да им помогнат на судиите да определат дали изземањето е соодветно и да ја информираат јавноста зошто може да се случи изземањето.

Меѓутоа, неопходноста може да го надвлее правилото за изземањето. На пример, од судијата може да се побара да учествува во судско разгледување на статутот за судските плати или може да биде единствениот судија на располагање по прашање кое бара судска акција, како што е рочиште за веројатната причина или за времената мерка на забрана на приближување. Во вториот случај судијата мора веднаш да ја објави причината за можното изземање и да ги искористи разумните напори да го пренесе предметот на друг судија веднаш штом е изводливо.

Во некои случаи, членството во одредени организации може да има потенцијал да даде впечаток на пристрасност, иако членството во организацијата генерално може да не биде санкционирано со правилото 2В, правилото 4 или со било кое друго конкретно правило. Судијата кој е член во организација треба да се из земе кога тоа е соодветно во согласност со правилото 3Д(1), 3Д(4) или 3Д(5) или со статутарните услови. Исто така, во некои случаи, странките или нивните адвокати може да го сметаат членството на судијата во организација како релевантно за прашањето на изземање, дури и ако судијата верува дека нема основ за изземање. Во согласност со ова правило, судијата треба на странките да им го изложи неговото членство во организацијата во секоја постапка во која таа информација е разумно релевантна за прашањето на изземање според Законот за парнична постапка, дел 170.1, дури и ако судијата одлучи дека нема основ за изземање.

(Правило 3Д изменето и дополнето со важност од 1 јануари 2008 година; усвоено со важност од 15 јануари 1996 година, претходно изменето и дополнето со важност од 15 април 1996, 19 јуни 1997, 4 март 1999, 13 декември 2000, 18 јуни 2003, 22 декември 2003, 1 јануари 2005 и 1 јануари 2007 година.)

ПРАВИЛО 4

СУДИЈАТА ГИ ИЗВРШУВА СВОИТЕ КВАЗИ СУДСКИ И ВОНСУДСКИ АКТИВНОСТИ ТАКА ШТО РИЗИКОТ ОД КОНФЛИКТ СО СУДСКИТЕ ОБВРСКИ Е СВЕДЕН НА МИНИМУМ

А. Вонсудски активности општо

Судијата ќе ги спроведува сите вонсудски активности така што тие нема да:

- (1) предизвикуваат разумен сомнеж во капацитетот на судијата да делува непристрасно;**
- (2) ја понижува судската служба; или**
- (3) да пречи на правилното извршување на судските должности.**

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Комплетно одделување на судските од вонсудските активности ниту е можно ниту мудро; судијата не треба да биде изолиран од заедницата во која живее.

Изразувањето предрасуди од судијата, дури и надвор од судските активности може да предизвика разумен сомнеж во капацитетот на судијата да делува непристрасно како судија. Таквите изрази може да опфатат шеги или други забелешки со кои се понижуваат поединци врз основа на класификација како што е нивната раса, пол, религија, сексуална ориентација или етничко потекло. Види го правилото 2B и придружниот коментар.

Б. Квази судски и професионални активности

Судијата може да говори, пишува, предава, подучува и да учествува во активности за правни и неправни прашања, кои се предмет на условите на овој Кодекс.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Како судски службеник и лице особено запознаено со законот* судијата е во единствена положба да придонесе за подобрување на законите*, правниот систем, администрацијата на правдата, вклучувајќи и ревизија на материјалното и на процедуралното право* и подобрување на кривичната и на малолетничката правда. До нивото до кое му овозможува времето, судијата може да го прави тоа, независно или преку адвокатската комора или здружението на судии или друга група посветена на подобрувањето на законот*.

Може да биде потребно да се унапредат програмите за образование во областа на правото и материјалите преку утврдување автори и говорници од редот на судиите. Тоа е дозволено, под услов таквото користење на судиите да не е во спротивност со каноните 2А и 2Б.

На судиите нивната служба не им забранува ангажирање во други социјални, интелектуални напори и напори во заедницата се додека не влијае врз нивните обврски според каноните 2В и 4А.

В. Владини, граѓански и добротворни активности

(1) Судијата нема да се појавува на јавни расправи или официјално да ја советува извршната или законодавната власт или јавните службеници освен за прашања поврзани со законот*, правниот систем или администрацијата на правдата или за прашања во кои е вклучен приватен економски или личен интерес на судијата.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Види правило 3Б за обврската за избегнување несоодветно влијание.

(2) Судијата нема да прифати назначување во владин комитет или комисија или друга владина позиција која се однесува на прашања на факти или политики за работи што не се однесуваат на подобрување на законот*, правниот систем или администрацијата на правдата. Меѓутоа, судијата може да служи во воената резерва или да ги претставува националните, државните

или локалните власти на церемонијални пригоди или во врска со историски, образовни или културни активности.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Правилото 4B(2) му забранува на судијата да прифаќа владини позиции освен ако се поврзани со законот*, правниот систем или со администрацијата на правдата што е дозволено со правилото 4B(3). Соодветноста на прифаќањето вонсудски задачи мора да се оценува во светлината на побарувачката на судски ресурси и потребата да се заштитат судовите од вклучувањето на вонсудски работи кои би можеле да се покажат контроверзни. Судиите не прифаќаат владини именувања кои можат да влијаат на ефективноста и на независноста на судството или кои преставуваат јавна служба во смисла на Уставот на Калифорнија, член VI, дел 17.

Правилото 4B(2) не се однесува на работењето на судијата во невладиниот сектор. Види го правилото 4B(3) кое го дозволува работењето на судиите во организации посветени на подобрувањето на законот*, правниот систем или администрацијата на правдата и во образовните, религиозните, добротворните, братските или граѓанските организации кои не работат за профит. На пример, служењето во одборот на јавна образовна институција, освен на правниот факултет би било забрането според правилото 4B(2), но служењето во одборот на јавниот правен факултет или било која приватна образовна институција би било генерално прифатливо според правилото 4B(3).

(3) Со следните ограничувања и на другите услови од овој кодекс:

(а) судијата може да служи како службеник, директор, управник или неправилен советник на организација или владина агенција посветена на подобрувањето на законот*, правниот систем или на администрацијата на правдата под услов таквата позиција да не претставува јавна служба во смисла на Уставот на Калифорнија, член VI, дел 17;

(б) судијата може да служи како службеник, директор, управник или неправилен советник на образовна, религиозна, до-

бротворна, братска или граѓанска организација која не работи за профит;

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Правилото 4B(3) не се однесува на службата на судиите на владини позиции кои не се поврзани со подобрувањето на законот*, правниот систем или администрацијата на правдата. Види правило 4B(2).

Правилото 4B(3) ја користи фразата „Со следните ограничувања и на другите услови од овој кодекс.“ како пример за значењето на фразата судијата кој според правилото 4B(3) може да служи во одбор на братство, според правилото 2B или 4A тоа може да му биде забрането ако институцијата практикува дискриминација или ако службата во одборот на друг начин предизвикува разумен сомнеж за капацитетот судијата да делува непристрасно како судија.

Службата на судијата во име на граѓанска или добротворна организација може да биде пропишана со други одредби на правилото 4 и правилото 4B. На пример, правилото 4E на судијата му забранува да служи како правен советник на граѓанска или добротворна организација.

Службата во куќен совет или во група за заштита на соседството е правилна ако е поврзана со заштитата на сопствените интереси на судијата. Види ги каноните 4Г(2) и 4Г(4). Види го канонот 2B во врска со обврската да се избегне несоодветната употреба на престижот на судската служба.

(в) судијата нема да служи како службеник, директор, управник или неправилен советник ако е веројатно дека организацијата:

- (1) ќе биде ангажирана во судски постапки кои би можеле да дојдат пред судијата или**
- (2) ќе биде често ангажирана во противнички постапки во судот во кој судијата е член или во било кој суд кој е во апелационото подрачје на судот во кој судијата е член.**

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Променливата природа на некои организации и на нивната врска со законот* изискува судијата редовно да ги преиспитува активностите на секоја организација со која е поврзан за да определи дали е соодветно судијата да продолжи да биде поврзан со неа. Некои организации редовно се вклучуваат во тужби за да ги постигнат нивните цели или да ја исполнат нивната мисија. Судиите треба да избегнуваат лидерски улоги во такви организации бидејќи тоа би можело да ја компромитира претставата за нивната непристрасност.

(г) судијата како службеник, директор, управник или неправи советник, или како член или на друг начин

- (1) може да и помогне на организацијата во планирањето на прибирањето средства и може да учествува во управувањето и во инвестирањето на средствата на организацијата, но нема лично да учествува во барањето средства или во други активности за прибирање средства, освен ако судијата приватно бара средства за таква организација од други судии (не вклучувајќи ги судските комесари, арбитражите, пензионираните судии и привремените судии*):**
- (2) може да дава препораки на јавноста и на приватните организации за дотирање на проекти и програми кои се однесуваат на законот*, правниот систем и администрацијата на правдата.**
- (3) нема лично да учествува во барањето членови ако тоа може разумно да се смета како присилно или ако во основа е механизам за прибирање средства, освен ако е дозволено со правилото 4В(3)(г)(1);**
- (4) нема да дозволи употреба на престижот на неговата судска служба за прибирање средства или привлекување членови, но може да биде говорник, почесен гостин или примател на награда за јавни или добротворни услуги под услов судијата лично да не прибира средства и да го почитува правилото 4А(1), (2) и (3).**

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Судијата може да привлекува членство или да ги одобрува или да ги охрабрува напорите на членството за организација посветена на подобрувањето на законот*, правниот систем или администрацијата на правдата или непрофитна образовна, религиозна, добротворна, братска или граѓанска организација се додека тоа не може да се смета како присилно и во основа не е механизам за прибирање средства. Прибирањето средства за организацијата и привлекувањето членство исто така ја вклучува опасноста лицето да се смета обврзано да одговори во корист на оној што бара, ако тој е во позиција на влијание или контрола. Судијата не смее да се вклучи во директно, индивидуално прибирање средства или членство, лично, во пишана форма или по телефон, освен во следните случаи: (1) судијата може да бара од други судии (освен судски комесари, арбитри, пензионирани судии, пензионирани судии, арбитри назначени од судовите и привремени судии*) средства или членство; (2) судијата може да бара од други лица членство во организациите опишани погоре ако никој од тие лица ниту лицата со кои се поврзани не е веројатно дека ќе се појават пред судот во кој работи судијата и (3) судијата кој е службеник во таква организација може да прати општо писмо за барање членство со потпис на судијата.

Употребата на меморандумот на организацијата за прибирање средства или членство не го прекршува правилото 4B(3)(г), под услов меморандумот да го наведува само името и службата на судијата или другата позиција во организацијата и да ја назначува судиската титула на судијата само ако и другите лица чии имиња се појавуваат на меморандумот се придружени со соодветните назнаки. Исто така, судијата мора да направи разумни напори да осигури дека судскиот кадар, судските службеници и другите во надлежност на судијата не прибираат средства во име на судијата за било која цел, добротворна или друга.

Г. Финансиски активности

(1) Судијата нема да се впушта во финансиски и деловни потфати кои

(а) може разумно да се сметаат дека ја искористуваат судиската функција или

(б) го инволвираат судијата во чести трансакции или постојани деловни врски со адвокати или други лица кои можат да се појават пред судот во кој работи судијата.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Времето за одредбата за усогласување со ова правило (правилото бГ) го одложува времето за усогласување со одредени одредби на ова правило во некои случаи.

Судијата мора да избегнува финансиски и деловни врски кои го инволвираат во чести трансакции или постојани деловни врски со лица кои може да се појавата пред судијата лично или пред други судии во неговиот суд. Судијата ќе ги обесхрабри членовите на семејството* од вклучување во работи кои разумно би можеле да изгледаат дека ја искористуваат позицијата на судијата или кои инволвираат членови на семејството во чести трансакции или постојани деловни врски со лица кои може да се појават пред судијата. Ова правило е потребно за да се избегне создавање впечаток на искористување на судската функција или фаворизирање и да се минимизира потенцијалот за изземање.

Учеството на судијата во финансиски и во деловни зделки е предмет на општите забрани во правилото 4А против активности кои можат неповолно да влијаат врз непристрасноста, да ја деградираат судската функција или да се мешаат во правилното извршување на судските должности. Оваа подготовка е и предмет на општата забрана во правилото 2 против активности кои инволвираат прекршоци или претстава за прекршоци и забраната во правилото 2Б против злоупотребата на престижот на судската функција.

Освен тоа, судијата мора да одржува високи стандарди на однесување во сите активности на судијата, пропишани со правилото 1.

(2) Во согласност со условите од овој Кодекс, судијата може да поседува и да управува со инвестиции на судијата и на членовите на неговото семејство*, вклучувајќи недвижен имот и да се впушта во други активности кои подлежат на плаќање. Судијата нема да учествува ниту ќе дозволи да се користи неговото име во врска со било каков деловен потфат или комерцијално

рекламирање во кое се наведува титулата на судијата или неговата припадност на судството, ниту пак на друг начин ќе ја стави на располагање моќта или престижот на неговата служба за да промовира деловен или комерцијален потфат.

(3) Судијата нема да служи како службеник, директор, управител или вработен во некој бизнис во доменот на јавниот интерес, вклучувајќи, без ограничување и финансиска институција, осигурителна компанија или јавно претпријатие.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Иако учеството на судијата во деловни активности може да биде дозволено со правилото 4Г, на судијата може да му биде забрането учеството со други одредби на овој Кодекс кога, на пример, деловниот субјект често се појавува пред судот во кој работи судијата или кога учеството бара значително време надвор од судските должности. Исто така, судијата мора да избегнува учество во деловни активности ако неговото учество вклучува злоупотреба на престижот на судската функција. Види правило 2Б.

(4) Судијата ќе управува со личните инвестиции и со финансиските активности на начин со кој ќе се минимизира потребата за изземање. Во најкраток разумен рок, судијата ќе се ослободи од инвестициите и другите финансиски интереси кои би барале често изземање.

(5) Под никакви околности судијата нема да прими подарок, донација или услуга ако донаторот е странка чии интереси дошле или разумно може да се очекува да дојдат пред судијата. Судијата ќе ги обесхрабри членовите на неговото семејство кои живеат во домаќинството* на судијата да не примаат слични подароци од станки кои дошле или разумно може да се очекува да дојдат пред судијата.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Освен забраната пропишана со правилото 4Г(5) во врска со податоците и други закони може да се применуваат на судиите, вклучувајќи

го на пример Законот за парнична постапка, дел 170.9 и Актот за политичка реформа од 1974 година (Вл. код § 81000 и подоцнежните).

Правилото 4Г(5) не се однесува на придонесите за кампањата на судијата за при избори за судската функција кои се регулирани со правилото 5.

Бидејќи подарокот, донацијата или услугата на член на семејството на судијата кој живее во домаќинството* на судијата би можел да се смета за намера за влијаење врз судијата, судијата мора да ги извести членовите на семејството за етичките ограничувања за судијата и да ги охрабри да не ги прекршуваат. Меѓутоа, од судијата не може разумно да се очекува да знае или да ги контролира сите финансиски или деловни активности на сите членови на семејството кои живеат во неговото домаќинство*.

Примената на правилото 4Г(5) бара да се признае дека судијата не може да се очекува да ги антиципира сите лица или интереси кои би можеле да се појават пред судот.

(6) Судијата нема да прифати и ќе ги охрабри членовите на неговото семејство што живеат во домаќинството* на судијата да не примаат подарок, донација, услуга или заем од било кого освен во следните случаи:

(а) секој помал подарок од јавна расправа, книги, ленти и други материјали од издавачи за службена употреба или покана судијата и неговиот брачен другар или регистриран домашен партнер или гостин да присуствува на функција поврзана со адвокатската комора или во активност посветена на подобрувањето на законот*, правниот систем или на администрацијата на правдата;

(б) аванси или надоместоци на разумните патни трошоци, превоз, сместување и храна кои се директно поврзани со учество во судски, образовни, граѓански или владини програми или функција или активност поврзана со адвокатската комора, посветени на подобрувањето на законот*, правниот систем или на администрацијата на правдата;

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Прифаќањето покана за функција поврзана со правото е регулирано со правилото 4Г(6)(а); прифаќањето покана платена од адвокат поединец или група адвокати е регулирано со правилото 4Г(6)(г)

(в) мал подарок, награда или корист за бизнисот, професијата или друга одделна активност на брачниот другар или регистрираниот домашен партнер или друг член на домаќинството на судијата кој живее во неговото домаќинство*, вклучувајќи подароци, награди и корист за употреба од брачниот другар или регистрираниот домашен партнер или друг член на домаќинството на судијата кој живее во неговото домаќинство*, под услов подарокот, наградата или користа разумно да не се сметаат за влијание врз судијата во извршувањето на неговите судски должности;

(г) обично социјално гостопримство;

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Иако правилото 4Г(6)(г) не забранува обично социјално гостопримство помеѓу членовите на судството и на адвокатската комора, судијата треба внимателно да го процени прифаќањето на гостопримството за да се избегне секоја појава на предрасуда. Види правило 2Б.

(д) подарок со посебен повод од роднина или пријател ако подарокот има вредност соодветна на пригодата и на врската;

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Подарокот за судијата или за член на неговото семејство што живее до домаќинството* на судијата кој има преголема вредност го покренува прашањето за непристрасноста на судијата и за интегритетот на судската функција и би можел да бара изземање на судијата и во случаи кога тоа не би било потребно. Сепак, види правило 4Г(6)(г).

(ѓ) подарок, донација или заем од роднина или близок личен пријател чие појавување или интерес во предмет со секој случај би барало изземање според правилото 3Д;

(е) заем во редовното работење под исти услови достапни на лица кои не се судии;

(ж) стипендија доделена под исти услови и врз основа на истите критериуми кои важат и за другите подносители.

(Правило 4Г изменето и дополнето со важност од 1 јануари 2007 година)

Д. Фидуцијарни аранжмани

(1) Судијата нема да биде извршител, администратор, друг личен претставник, управник, старател, фактички адвокат или друг фидуцијар* освен за имот, труст или лице на член на семејството на судијата*, а и тогаш само ако тоа не се го попречува правилното извршување на судските должности.

(2) Судијата нема да биде фидуцијар* ако е веројатно дека судијата како фидуцијар* ќе биде ангажиран во постапка која вообичаено би дошла пред судијата или ако имотот, трустот или малолетникот или штитеникот се вклучи во парнична постапка пред судот во кој работи судијата или во друг суд во истото апелационо подрачје.

(3) Истите ограничувања на финансиските активности кои се однесуваат лично на судијата се однесуваат и на судијата кога делува како фидуцијар*.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Времето за усогласување со овој Кодекс (правило 6Г) го одложува времето за усогласување со одредени одредби на правилото во некои случаи.

Ограничувањето утврдено со ова правило може да е во конфликт со обврската на судијата како фидуцијар*. На пример, судијата ќе даде оставка како управник ако отуѓувањето на имотот на трустот чие задржување би го ставило судијата во позиција да го прекрши правилото 4Г(4) би предизвикало штета за трустот.

Г. Служба како арбитар или медијатор

Судијата нема да делува како арбитар или медијатор или на друг начин да врши судски функции како приватно лице освен ако тоа изрично не е дозволено со закон.*

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Правилото 4Г не му забранува на судијата да учествува во арбитража, медијација или конференции за порамнување кои се вршат како дел од неговите судски должности.

Е. Правна пракса

Судијата нема да има правна пракса.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Оваа забрана се однесува на правната пракса како застапник, а не сама по себе. Судијата може да делува за себе во сите правни работи, вклучувајќи и тужби и појавување или други работи со законодавните или други владини тела. Меѓутоа, со тоа, судијата не смее да го злоупотребува престижот на функцијата за да има корист судијата или член на неговото семејство.* Види канон 2Б.

Оваа забрана се однесува на подредените судски службеници, магистратите, судските помошници и на судиите во Судот на државната адвокатска комора.

(Правило 4G изменето и дополнето со важност од 1 јануари 2005 година)

Ж. Компензација и надоместок

Судијата може да добие компензација и надоместок на трошоците според законот* за вонсудски активности дозволени со овој Кодекс, ако изворот на тие исплати не дава впечаток дека

влијае врз извршувањето на судските должности од страна на судијата или на друг начин дава претстава на пристрасност.

(1) Компензацијата нема да го надмине разумниот износ ниту пак ќе го надмине износот кој за истата активност би го добило лице кое не е судија.

(2) Надоместокот на трошоците е ограничено на реалните трошоци за патување, храна, сместување и други трошоци разумно направени од судијата и ако е соодветно за ситуацијата, за брачниот другар или регистрираниот домашен партнер или гостин на судијата. Сите исплати над тој износ се компензација.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Судиите треба да бидат свесни за статутарните ограничувања на примањето подароци, вклучувајќи и хонорари.

(Правило 4Ж изменето и дополнето со важност од 1 јануари 2007 година)

ПРАВИЛО 5

СУДИЈАТА ИЛИ КАНДИДАТОТ* ЗА СУДИЈА НЕМА ДА СЕ ВПУШТА ВО НЕСООДВЕТНА ПОЛИТИЧКА АКТИВНОСТ

Судиите имаат право на свои лични погледи за политичките прашања. Од нив не се бара да се откажат од нивните права на мислење како граѓани. Меѓутоа, тие ќе избегнуваат политичка активност која може да создаде претстава за политичка предрасуда или пристрасност. Независноста и непристрасноста на судството треба да го диктира однесувањето на судиите и кандидатите за судии*.

А. Политички организации

Судиите и кандидатите за судии* нема

(1) да делуваат како лидери или да имаат функција во политичка организација*;

(2) држат говори за политичка организација* или кандидат* за вонсудска функција или јавно да поддржи или да се противи на кандидат за вонсудска функција или

(3) лично да прибира средства за политичка организација* или кандидат за вонсудска функција* или да дава прилози за политичка партија или за политичка организација* или на вонсудски кандидат над петстотини долари во секоја календарска година по политичка партија, политичка организација* или кандидат*, но вкупно не повеќе од илјада долари во секоја календарска година за сите политички партии, политички организации* или вонсудски кандидати*.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Терминот „политичка активност“ не треба да се толкува толку тесно за да се спречат приватните коментари.

Оваа одредба не му забранува на судијата да потпише петиција за одредена мерка да се стави на гласање без употреба на судската титула.

Кај изборите за судии, од судиите ниту се бара да се повлечат од придонесите во кампањата ниту им е забрането да прибираат придонеси од било кого, вклучувајќи ги и адвокатите. Меѓутоа, постојат неопходни ограничувања за судиите пред избори ако се сака да се избегне појавата на пристрасност. Иако за судијата е несоодветно да добие подарок од адвокат во освен во рамките на исклучоците пропишани со правилото 4Г(6), кампањата на судијата може да добива прилози од адвокати.

Иако присуството на политички собири не е забрането, секое такво присуство треба да се ограничи за да не претставува јавно одобрување на вонсудски кандидат* или мерка која директно не влијае врз администрацијата на правдата кое забрането со ова правило.

Во рамките на паричните ограничувања на политичките прилози, судијата може да купува билети за политички вечери или за други слични настани. Секоја цена за политичка вечера или настан која е повисока од реалната цена на оброкот ќе се смета за политички прилог. Забраната во правилото 5А(3) не им забранува на судиите да даваат прилози за фондот на кампања на судии кои се пред ребор или задржување, ниту се однесува на прилози за било кој судија или кандидат* за судија.

Според ова правило, судијата може јавно да поддржи друг кандидат* за судија. Оваа поддршка е дозволена бидејќи судските службеници имаат посебна обврска да го поддржуваат интегритетот и непристрасноста на судството и се во единствена позиција да ги познаваат квалификациите неопходни за работа како компетентен судски службеник.

Иако членовите на семејството* на судијата не се предмет на одредбите на овој Кодекс, судијата нема да го избегнува почитувањето на овој кодекс со давање прилози преку брачниот другар или регистрираниот домашен партнер или друг член на семејството.

(Правило 5А изменето и дополнето со важност од 1 јануари 2007 година)

Б. Однесување за време на кампањи

Кандидатот* за избор или назначување за судски службеник нема (1) да дава изјави пред електоратот или органот кој назначува кои го обврзуваат кандидатот во врска со предмети, контраверзи или прашања кои би можеле да дојдат пред судот, или (2) со знаење или неодговорно непочитување на вистината, погрешно го претставува идентитетот, квалификациите, постојната позиција или било кој друг факт во врска со кандидатот или неговиот опонент.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Овој кодекс не ја содржи „клаузулата за објавување“ која е предмет на одлуката на Врховниот суд на Соединетите Американски Држави во предметот на Републиканската партија на Минесота против Вајт (2002) 536 У.С. 765. Тоа мислење не се однесува на „клаузулата за обврска“ која е содржана во правилото 5Б(1). Фразата „изгледа дека се обврзува“ е избришана бидејќи иако кандидатите за судии не можат да ветат дека ќе заземат одреден став за некој предмет, спор или прашање пред да ја преземат судската функција и да судат поединечни предмети, фразата можеби била премногу инклузивна.

Правилото 5Б(2) забранува намерни погрешни презентации, вклучувајќи лажни или погрешни изјави за време на изборната кампања затоа што со тоа се прекршуваат правилата 1 и 2А и може да се прекршуваат други правила.

(Правило 5Б изменето и дополнето со важност од 22 декември 2003 година)

В. Говорење на политички собири

Кандидатите* за судии можат да говорат на политички собири само во нивно лично име или во име на друг кандидат за судска функција.

Г. Мерки за подобрување на законот

Освен ако е одобрено со овој Кодекс, судиите нема да се впуштаат во политички активности освен во врска со мерки кои се однесуваат на подобрувањето на законот*, правниот систем или администрацијата на правдата.

ПРАВИЛО 6

ПОЧИТУВАЊЕ КОДЕКСОТ НА СУДСКАТА ЕТИКА

А. Судии

Секој кој е службеник на државниот судски систем и кој извршува судски функции, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на подреден судски службеник, магистрат, арбитар назначен од судот, судија во судот на државната адвокатска комора, привремен судија и судски соработник е судија во смислата на овој кодекс. Сите судии ќе се придржуваат на овој кодекс освен во случаите кои се подолу пропишани.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

За целите на ова правило, ако пензиониран судија служи во програмата за назначени судии, судијата се смета дека „извршува судска функција.“ Бидејќи пензионираните судии можат да вршат судска функција, нивното однесување за време на извршувањето на оваа функција треба да се води од овој Кодекс.

(Правило 6А изменето и дополнето со важност од 1 јануари 2005 година)

Б. Пензиониран судија кој служи во програмата за назначени судии

Пензионираниот судија кој поднел пријава да служи по назначување ги исполнува критериумите на претседателот на судот и добил известување за учество во програмата за назначени судии ќе ги почитува сите одредби на овој кодекс освен:

4В(2) назначување на владини позиции

4Д Фидуцијарни* активности

(Правило 6Б изменето и дополнето со важност од 1 јануари 2005 година)

В. Пензиониран судија како арбитар или медијатор

Пензионираниот судија кој служи во програмата за назначени судии не мора да го почитува правилото 4Г на овој Кодекс кое се однесува на работата како арбитар или медијатор или за вршење судски функции како приватно лице, освен ако не е поинаку пропишано со *Стандардите и насоките за судии кои служат во програмата за назначени судии* донесени од претседателот на Врховниот суд.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Во Калифорнија, членот VI, делот б на Уставот на Калифорнија пропишува дека „пензионираниот судија кој се согласува може да биде назначен во било кој суд“ од страна на претседателот на Врховниот суд. Пензионираните судии кои служат во програмата за назначени судии во согласност со погорната одредба се обврзани со правилото 6Б, вклучувајќи ги и условите од правилото 4Г освен за правната пракса. Другите одредби на калифорнискиот закон и стандардите и насоките за подобност и услуги пропишани од претседателот на Врховниот суд, понатаму ги дефинираат ограничувањата за тоа кој може да служи по назначување.

Г. Привремен судија*, арбитар или арбитар назначен од судот²

Привремениот судија, лицето кое служи како арбитар во согласност со Законот за парнична постапка, дел 638 или 639 или арбитарот назначен од судот ќе се придржува само на следните одредби од Кодексот:

(1) Привремениот судија, лицето кое служи како арбитар или арбитарот назначен од судот ќе се придржува на Канонот 1 (Интегритет и независност на судството), 2А (унапредување на довербата на јавноста), 3Б(3) (ред и однесување) и (4)(трпеливо, достоинствено и љубезно однесување), 3Б(6)(бара од адвокатите да се воздржат од манифестирање на предрасуди врз било која основа), 3Г(1) (активности во врска со несоодветно однесување на друг судија) и (2) (активности во врска со несоодветно однесување на адвокат), кога привремениот судија, лицето кое

служи како арбитар или арбитарот назначен од судот претседава со постапка или комуницира со странките, застапниците или судскиот персонал за додека работи како привремени судија, арбитар или арбитар назначен од судот.

(2) Привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот, од време времето на известувањето за назначувањето до завршувањето на назначувањето:

(а) ќе се придржува на правилата 2Б(2) (не дозволува семејните или други врски да влијаат врз однесувањето на судијата), 3Б(1) (ќе ги суди и одлучува за сите прашања освен ако не е изземен) и (2) (ќе биде му биде верен и компетентен на законот), 3Б(5) (ќе ги извршува судските должности без предрасуди), 3Б(7) (на оние што имаат право ќе им овозможи да бидат сослушани; ќе избегнува *ex parte* комуникација, освен во наведените случаи) и (8) (ќе ги уредува прашањата правично и брзо), 3В(1) (ќе ги извршува управните одговорности, непристрасно, без предрасуди, компетентно и кооперативно), (2) (ќе бара од вработените и персоналот да ги почитува соодветните стандарди за однесување и да се воздржи од манифестирање предрасуди и (4) (ќе закажува само правични, потребни и соодветни рочишта);

(б) Нема лично да привлекува членство или донации за религиозни, братски, образовни, граѓански или добротворни организации од странки и адвокати кои се појавуваат пред привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот;

(в) Во ниту еден случај нема да прими подарок, донација или услуга ако донаторот е странка, лице или субјект чии интереси може разумно да се појават пред привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот. Привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот ќе ги охрабри членовите на неговото семејство кои живеат во домаќинството на судијата да не примаат подароци од странките кои разумно би можело да се очекува да дојдат пред привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот.

(3) Привремениот судија, од времето на известувањето за прифаќањето на назначувањето до престанокот на назначувањето ќе се из земе од било која од следните постапки:

(а) Привремен судија – освен привремен судија кој спроведува само конференции за порамнување – се иззема од постапки ако важи еден или повеќе од следните случаи:

- (1) привремениот судија има лично познавање (според дефиницијата во Законот за парнична постапка, дел 170.1(a)(1)) за спорни доказни факти во врска со постапката;**
- (2) привремениот судија служел како адвокат во постапката (според дефиницијата во Законот за парнична постапка, дел 170.1(a)(2));**
- (3) привремениот судија во последните пет години давал правни совети или бил адвокат (според дефиницијата во Законот за парнична постапка, дел 170.1(a)(2), освен што оваа одредба бара изземање на привремениот судија ако претставувал некоја од странките во последните пет години наместо две години како што е наведено во делот 170.1(a)(2)) на странка во тековната постапка;**
- (4) привремениот судија има финансиски интерес (според дефиницијата во Законот за парнична постапка, дел 170.1(a)(3) и 170.5) од предметот на постапката или во странка која учествува во постапката;**
- (5) привремениот судија или брачниот другар или регистрираниот домашен партнер на привремениот судија или лице до трет степен роднинска врска со било кој од нив, или брачен другар или регистриран домашен партнер на такво лице е странка во постапката или е службеник, директор или управник на странката;**
- (6) адвокат или брачен другар или регистриран домашен партнер на адвокат во постапката е брачниот другар,**

регистрираниот домашен партнер, поранешен брачен другар, поранешен регистриран домашен партнер, дете, брат/сестра или родител на привремениот судија или на брачниот другар на привремениот судија или на регистрираниот домашен партнер на привремениот судија или ако такво лице е поврзано со приватна правна пракса со адвокат во постапката

(7) од било која причина:

- (А) привремениот судија верува дека неговото изземање е од интерес за правдата;**
- (В) привремениот судија верува дека има значителен сомнеж во неговиот капацитет да биде непристрасен или**
- (С) лице свесно за фактите би можело да има разумен сомнеж дека привремениот судија е способен да биде непристрасен. Предрасудата спрема адвокатот во постапката може да биде основ за изземање;**

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Примената на правилото 6Г(3)(а)(3) со кој се пропишува привремениот судија да се из земе ако давал правни совети или работел како адвокат за странка во постапката во последните пет години може да зависи од видот на задачата и од времето достапно да се испита дали привремениот судија претходно застапувал некоја од странките. Ако дозволува времето, привремениот судија мора да спроведе таква истрага. Според тоа, ако привремениот судија е приватно надоместен од странките или суди по одредено прашање кое го знае пред рочиштето, се претпоставува дека има доволно време за истрага. Меѓутоа, ако привремениот судија има набиеен календар, како со сообраќајни прекршоци или спорови со мала вредност и ако не ги има имињата на странките пред да се појават, може да се потпре на сопствената меморија за да определи дали претходно застапувал некоја од странките.

(б) Привремениот судија пред кого се суди постапката се иззема од учеството во апелационата постапка по тој предмет.

(в) Ако привремениот судија има постоен аранжман во врска со можно вработување или други услуги со надоместок како независен арбитар или ако учествува во спорот или ако во последните две години учествувал во разговори за можно вработување или други услуги со надоместок како независен арбитар или ако бил ангажиран за таква работа или услуга во било кој од следните случаи:

(1) Аранжманот или претходното вработување или разговор биле со странка во постапката.

(2) Привремениот судијата им нареди на странките да учествуваат во процес на алтернативно разрешување на спорот во кој арбитарот е поединец или ентитет со кого привремениот судија има аранжман, каде претходно бил вработен или служел или разговара или разговарал за вработување или да служи.

(3) Привремениот судија ќе избере арбитар за разрешување на спорот или ентитет да спроведе процес за алтернативно разрешување на спорот за прашањето што е пред привремениот судија и ако меѓу оние што се достапни за селекција е поединецот или ентитетот со кој привремениот судија има аранжман, кај кого привремениот судија претходно бил вработен или служел или со кого привремениот судија разговара или разговарал за вработување или да служи.

За потребите на правилото 6Г(3)(в) дефинициите на „учествува во дискусија“, „учествувал во дискусија“, „странка“ и „независен арбитар“ се пропишани со Законот за парнична постапка 170.1(а)(8), освен зборовите „привремен судија“ кој ќе го замени зборот „судија“ во овие дефиниции.

(г) Адвокатот се иззема од функцијата привремен судија во постапки од семејното право или незаконски притвор ако во истиот вид постапка:

- (1) адвокатот претставува во јавноста дека застапува само една странка или**
- (2) адвокатот застапува една странка во 90 или повеќе проценти од предметите во кој таа се појавува.**

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Според правилото 6Г(3)(г) „една страна“ значи категорија на лица како што се закуподавци, закупци или тужители само од еден пол.

(4) Откако привремениот судија кој се изземал според правилото 6Г(3)(а)-(г) го објавил основот за изземање, странките и нивните адвокати можат да се согласат да не го прифатат изземањето и привремениот судија може да го прифати тоа. Привремениот судија нема да бара да не се прифати изземањето и ќе ги избегне напорите да открие кои адвокати или странки биле за или против неприфаќањето на изземањето.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Одредбите за ослободување од задолжителното изземање или ограничување, за доцното откривање на основот за изземање или ограничување, за известувањето на судот кога се применува изземањето или ограничувањето и за барањата за изземање од странките се наоѓаат во правилото 2.818 во Судските правила на Калифорнија. Правилото 2.818 наведува дека ослободувањето мора да биде во пишана форма, мора да го содржи основот за изземање или ограничување и мора да содржи изјава дека е дадено со знаење. Исто така наведува дека е во сила само ако го потпишат сите странки и нивните адвокати и дека е поднесено во евиденцијата на предметот.

(5) Привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот, од известувањето и приемот на назначувањето до неговиот престанок:

- (а) во сите постапки, во пишана форма или во записникот ќе ги објавува сите информации кои ги бара законот или информациите кои разумно можат да бидат релевантни за**

прашањето на изземање според правилото 6Г(3), вклучувајќи и лични или професионални врски познати кои привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот дека тој или неговата адвокатска фирма ги имале со странка, адвокат или адвокатска фирма во тековната постапка дури и ако привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот заклучи дека нема основ за изземање и

(б) во сите постапки, привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот, во пишана форма или во записникот да го објави членството во организации кои практикуваат индивидуална дискриминација врз основа на раса, пол, религија, етничко потекло или сексуална ориентација, освен членството во религиозни или официјални воени организации на Соединетите Американски Држави и членство во непрофитни младински организации се додека со членството не се прекршува правилото 4А (однесување во вонсудските активности).

(6) Привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот, од известувањето и приемот на назначувањето па се додека предметот не е во работат во било кој суд нема да дава јавни коментари за тековната или нетековната постапка во која Привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот бил ангажиран и нема да дава коментари надвор од јавноста кои би можеле да имаат врска со постапката. Привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот ќе бара исто воздржување и од судскиот персонал кој е под негова контрола. Со ова правило не се забрануваат:

(а) Изјавите во рамките на официјалните задолженија на привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот и

(б) Објаснувањата на јавните информации за постапките во судот.

(7) Од времето на назначување и во следните две години откако предметот веќе нема да биде активен во ниту еден суд, привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот

под никакви околности нема да прими подарок, донација или услуга од странка, лице или субјект чии интереси дошле пред привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот по тоа прашање. Привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот ќе ги охрабри членовите на семејството кои живеат во домаќинството на привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот да не примаат било какви подароци од странките, лицата или субјектите во временскиот период наведен во оваа точка. Барањето или добивањето надоместок за извршени услуги или услуги што треба да се извршат од страна на привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот не е прекршување на ова правило.

(8) Привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот, од известувањето и приемот на назначувањето до неговиот престанок и на неодредено време по престанокот на назначувањето:

(а) Ќе се придржува до правилото ЗБ(11) (нема изнесување на информации кои не се јавни кои се добиени како судија) (освен ако тоа се бара со закон);

(б) Нема да ги фали или критикува поротниците, кои ја вршат функцијата пред привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот, за нивната пресуда, освен во судска наредба или мислење во постапка, но може да им изрази благодарност на поротниците за нивната служба во судскиот систем и за заедницата.

(в) Нема да го користи престижот на судиската функција или да го користи звањето судија заради свои или лични интереси на друго лице, вклучувајќи и усна или пишана комуникација, за промовирање на негови финансиски или лични интереси или на други.

(9)

(а) Привремениот судија назначен според правилото 2.810 од Судскиот правилник на Калифорнија од времето на назначување и неодредено време по престанокот на назначувањето, нема да ја користи својата титула или служба

како привремен судија како опис на постојната или поранешната главна професија, позив или занимање на адвокатот при кандидатура за избори за судска или друга изборна функција, во оглас за адвокатска фирма или бизнис или на меморандум, визит карта или друг документ што се дистрибуира до јавноста и со која се идентификува адвокатот или неговата адвокатска фирма.

(6) Со ова правило не му се забранува на привремениот судија назначен според правилото 2.810 од Судскиот правилник на Калифорнија да ја користи својата титула или служба како привремен судија на пријава за служба како привремен судија, вклучувајќи и пријава во други судови, на пријава за работа или назначување за судија или во индивидуално резиме или описна изјава која се поднесува во врска со пријавата за вработување или назначување или за избор на судска функција или како одговор на барање за информации за јавната служба во која е ангажиран адвокатот.

(10) Привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот ќе се придржува на правилото 6Г(2) се додека формално не престане назначувањето или додека нема разумна веројатност привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот да учествува во предметот. Отповикливата пресумпција дека назначувањето е формално прекинато ќе се појави ако во рок од една година од назначувањето или од датумот на последното рочиште, во зависност што е подоцна, ниту судот што назначува ниту застапниците на било која од странките во предметот го известиле привремениот судија, арбитарот или арбитарот назначен од судот дека назначувањето останува во сила.

(11) Адвокатот кој бил привремен судија, арбитар или арбитар назначен од судот во предметот нема да прифати застапување во врска со предметот без пишана согласност од сите странки заснована на информации.

(12) Кога поради службата како привремен судија, арбитар или арбитар назначен од судот во предметот, добил доверливи информации од странка, лицето, без пишана согласност од стран-

ката, заснована на информации, нема да прифати вработување на друг предмет во кој доверливата информација е материјал.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Сите исклучоци од правилата не го ослободуваат судскиот службеник од одделната статутарна должност да објави информации кои можат да резултираат со изземање на судскиот службеник.

(Правило 6D изменето и дополнето со важност од 1 јануари 2008 година; усвоено со важност од 15 јануари 1996 година, претходно изменето и дополнето со важност од 15 април 1996, 4 март 1999, 1 јули 2006 и 1 јануари 2007 година)

Д. Кандидат за судија

Кандидатот* за судија ќе се придржува до одредбите на правилото 5.

Ѓ. Рок за придржување

Лицето на кое се применува овој Кодекс веднаш ќе почне да се придржува до сите одредби на овој кодекс, освен правилата 4Г(2) И 4Ѓ и ќе се придржува до овие правила во најкус разумен рок и ќе продолжи да го прави тоа во рок од една година.

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Ако служи како фидуцијар* кога ќе биде избран за судија, новиот судија може без разлика на забраната од правилото 4Ѓ да продолжи да служи како фидуцијар* но само додека е неопходно да се избегнат неповолни последици за корисникот на фидуцијарниот однос и во никој случај не подолго од една година. Исто така, ако во времето на изборот за судија е вклучен во деловна активност, новиот судија без разлика на забраната од правилото 4Г(2) може да продолжи со таа активност во разумен рок, но во никој случај не подолго од една година.

(Правило 6Е укинато со важност од 1 јуни 2005 година; усвоено на 30 декември 2002 година)

Ж. Судии на отсуство кои се кандидираат за друга функција

Судијата кој е на отсуство додека се кандидира за друга јавна функција во согласност со членот VI од Уставот на Калифорнија ќе се придржуваат на сите одредби од овој Кодекс освен на следните, се додека е во врска со кампањата за јавна функција за која судијата е на отсуство:

2Б(2)—Користење на престижот на судиската функција заради личен интерес на судијата 2Б(4)—Користење на судиската титула во пишана комуникација наменета за личен интерес на судијата

4В(1)—Појавување на јавни расправи

5—Впуштање во политичка активност (вклучувајќи и барање и добивање придонеси за кампањата за другата јавна функција)

КОМЕНТАР НА СОВЕТОДАВНАТА КОМИСИЈА

Овие исклучоци се применуваат само за време додека судијата е на отсуство додека се кандидира за друга јавна функција. Сите одредби на овој Кодекс ќе почнат да се применуваат кога судијата повторно ќе ја преземе својата функција како судија.

Однесувањето при изборите за судска функција е пропишани со правилото 5.

(Правило 6Ж усвоено со важност од 1 јануари 2005 година)

Стразбур, 27 ноември 2003 год.
[ccje/docs2003/ccje(2003)op n°4e]

ССЈЕ (2003) ОР N°4
ССЕС (2003) М Бр. 4

СОВЕТОДАВЕН СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ
(ССЕС)

МИСЛЕЊЕ Бр. 4
НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (ССЕС)
ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА
ЗА СООДВЕТНА ПОЧЕТНА И КОНТИНУИРАНА ОБУКА НА СУДИИ
НА НАЦИОНАЛНО И ЕВРОПСКО НИВО

Вовед

1. Во време кога сме сведоци дека се посветува големо внимание на улогата и значењето на судството кое претставува краен гарант на демократското функционирање на институциите на национално, европско и меѓународно ниво, од особена важност е да се истакне прашањето за обука на идните судии пред да стапат на функција и обуката во текот на вршењето на функцијата (да се погледа Мислење на ССЕС Бр. 1 (2001), ставови 10-13 и Мислење Бр. 3 (2002), ставови 25 и 50. ix).

2. Независноста на судството доделува права на судиите на сите нивоа и надлежности, но исто така наметнува и етичка обврска. Последново ја вклучува должноста за професионално и трудољубиво извршување на судската работа, што подразбира голема професионална способност, стекната, одржана и подобрувана со обука која судиите имаат право и обврска да ја спроведуваат.

3. Суштествено е судиите, избрани после завршувањето на комплетните правни студии, да добијат детална, длабинска и разнолика обука за да можат задоволително да ги извршуваат своите должности.

4. Ваквата обука е, исто така, гарант за нивната независност и непристрасност, во согласност со барањата на Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи.

5. На крајот, обуката е предуслов за почитување на судството. Довербата на граѓаните во судството ќе биде зајакната доколку судиите поседуваат обемно и широко познавање што го надминува техничкото правно поле, како и во судницата, во сферите од битно социјално значење, лични вештини и сфаќање кое им овозможува да се однесуваат соодветно и чувствително во управувањето со случаите и во односите со сите учесници во постапките. На кратко, обуката е потребна за објективно, непристрасно и компетентно вршење на судската функција и за заштита на судиите од несоодветно влијание.

6. Постојат големи разлики помеѓу европските земји во однос на почетната и континуираната (во текот на службата) обука на судиите. Овие разлики делумно може да бидат поврзани со

одредени карактеристики на различните судски системи, но во одредена смисла не изгледа дека се неизбежни и неопходни. Одредени земји нудат обемна формална обука во специјализирани установи, проследена со понатамошна интензивна обука. Други обезбедуваат одреден вид стажирање под надзор на искусен судија кој пренесува знаење и дава професионални совети врз основа на конкретни примери, покажувајќи каков пристап да се земе и избегнувајќи секаков вид на дидактика. Земјите со комонвелтско право темелно се потпираат на обемното професионално искуство, вообичаено на адвокатите. Помеѓу овие можности, има широк интервал на земји во кои обуката е организирана на различни степени и е обврзувачка.

7. Без оглед на разноликоста на националните институционални системи и проблемите кои постојат во одредени земји, обуката треба да се разгледува како суштествена од аспект на потребата да се подобрат не само вештините на оние кои работат во судскиот јавен сектор, туку и функционирањето на истиот.

8. Важноста од обуката на судиите е содржана во меѓународните инструменти, како што се Основните начела на ОН за независност на судството, усвоени во 1985 год. и текстовите на Советот на Европа усвоени во 1994 год. (Препорака Бр. Р (94) 12 за независноста, ефикасноста и улогата на судиите) и 1998 год. (Европската повелба за статусот на судиите) и во ставот 11 од Мислењето Бр. 1 на ССЕС.

I. Правото на обука и правниот степен на кој истото би требало да се гарантира

9. Уставните начела би требало да ја гарантираат независноста и непристрасноста од која зависи легитимитетот на судиите, а судиите од своја страна треба да одржуваат висок степен на професионална компетентност (да се погледа став 50 (ix) на Мислењето Бр. 3 на ССЕС).

10. Во многу земји обуката на судиите е уредена со специјални одредби. Суштествена точка е вклучувањето на потребата за обука во одредбите кои го регулираат статусот на судиите; правните одредби не би требало да содржат детална содржина на обуката, туку оваа задача да ја доверат на специјално тело одговорно за

изготвување на програм на активности со кој ќе се обезбеди обука и надзор врз нејзиното спроведување.

11. Државата има должност да му ги обезбеди на судството или на друго независно тело, одговорно за организирање и надзор на обуката, неопходните средства и да ги подмири трошоците направени од страна на судиите и другите лица вклучени во оваа активност.

12. Притоа, ССЕС препорачува во секоја земја законодавството одговорно за статусот на судиите да обезбедува обука на судиите.

II. Авторитети одговорни за обука

13. Европската Повелба за статусот на судиите (став 2.3) изјавува дека секој орган одговорен за надзор на квалитетот на програмата за обука би требало да биде независен од извршната и законодавната власт и најмалку една половина од неговите членови би требало да ја сочинуваат судии. Меморандумот за образложение исто така укажува дека обуката на судиите не треба да биде ограничена на техничка правна обука, туку би требала да има предвид дека природата на судската служба често бара судијата да интервенира во комплексни и тешки ситуации.

14. Ова ја истакнува клучната важност на независноста и составот на органот одговорен за обуката и нејзината содржина. Ова произлегува од општото начело за судската независност.

15. Обуката е предмет на јавен интерес и оттука, независноста на органот одговорен за создавањето на програмот и одлучувањето за тоа каква обука треба да се спроведе, мора да се заштити.

16. Судството треба да ја има главната улога или самото да биде одговорно за организирање и надзор на обуката. Соодветно и во согласност со препораките на Европската повелба за статусот на судиите, ССЕС истакнува дека оваа одговорност би требало, во секоја земја, да се додели не на Министерството за правда или друг авторитет кој и одговара на законодавната или извршната власт, туку на самото судство или друго независно тело (вклучително и Комисија за судска служба). Здруженијата на судии можат исто така да имаат важна одлука во охрабрувањето и олеснувањето на

обуката, работејќи заедно со судското или со друго тело кое има директна одговорност.

17. Со цел да се обезбеди соодветна поделба на улогите, истиот орган не треба да биде директно одговорен и за обуката и за дисциплинирање на судиите. Притоа, ССЕС предлага под овластување на судството или друго независно тело, обуката да биде доделена на специјална автономна установа со сопствен буџет, која ќе биде во можност во консултации со судиите да осмислува програми за обука и да ја обезбеди нивната примена.

18. Оние кои ќе бидат одговорни за обука не би требало да бидат директно одговорни за избор и унапредување на судиите. Доколку телото (т.е. Комисијата за судска служба) споменато во Мислењето Бр. 1, ставови 73(3), 37 и 45 на ССЕС, е компетентно и за обука и за избор и унапредување, треба да биде направена јасна поделеност помеѓу гранките одговорни за овие задачи.

19. Со цел да се заштити установата од несоодветно надворешно влијание, ССЕС препорачува персоналот кој работи и лицата кои ќе ја спроведуваат обуката да бидат избрани од судството или друго независно тело за организирање и надзор на обуката.

20. Важно е обуката да се спроведува од судии и експерти во секоја дисциплина. Лицата кои ќе ја спроведуваат обуката треба да бидат избрани од редовите на најдобрите во својата професија и внимателно одбрани од страна на телото одговорно за обука, имајќи го предвид познавањето на темите кои ќе бидат предмет на обука и вештините на поучување кои ги поседуваат лицата кои ќе ја спроведуваат обуката.

21. Кога се назначени судии за обавување на обука, важно е овие судии да го сочуваат контактот со судската практика.

22. Методите на обука треба да бидат определени и ревидирани од страна на органот за обука и помеѓу обучувачите треба да има редовни средби кои ќе им овозможат да ги разменат своите искуства и да го подобрат нивниот пристап.

III. Почетна обука

а. Дали обуката треба да биде задолжителна?

23. Очигледно е дека судиите кои се избираат на почетокот на својата професионална кариера треба да поминат низ обука, но се поставува прашањето дали е тоа неопходно онаму каде што судиите се избираат од редот на најдобрите правници, кои се искусни, како на пр. во земјите со комонвелтското право.

24. Според мислењето на ССЕС, двете групи треба да поминат почетна обука: вршењето на судската должност е нова професија за двете групи и вклучува посебен пристап во многу сфери заедно со професионалната етика на судиите, постапката и односите со сите лица вклучени во судската постапка.

25. Од друга страна, важно е да се земат предвид специфичните карактеристики на методот на избор и согласно истите да се насочи и усвои програмата за обука. Искусните правници треба да бидат обучувани само за она што е потребно за нивната нова професија. Во некои помали земји со малубројно судство, локалните можности за обука може да бидат поограничени и неформални, но ваквите земји можат да добијат од размената на можностите за обука со други земји.

26. ССЕС препорачува мандаторна почетна обука со програми соодветни на професионалното искуство на избраниот судија.

б. Почетна програма за обука

27. Силабусот за почетната обука и интензитетот на обуката ќе се разликува според методот на избор на судиите. Обуката не треба да се состои само од упатства за техниките кои се користат во водењето на предметите од страна на судиите, туку исто така треба да ја земе предвид и потребата од социјална свест и широкото разбирање на различни теми кои ја одразуваат комплексноста на општествениот живот. Како дополнение, отворањето на границите значи дека идните судии треба да бидат свесни дека се Европски судии и да имаат знаење за Европските теми.

28. Од аспект на разноликоста на системите за обука на судиите во Европа, ССЕС препорачува:

- i. сите избрани на судиска позиција, пред да ја превземат должноста, би требало да стекнат обемно знаење за материјалното национално и меѓународно право и процедурите;
- ii. програмите за обука да бидат поспецифично дизајнирани спрема извршувањето на професијата судија и спроведени преку установата одговорна за обуката, од страна на тренерите и самите судии;
- iii. овие теоретски/практични програми не би требало да бидат ограничени на чисто правни полиња, туку би требало да вклучат и етика и вовед во други полиња релевантни за судиската активност, како што се водење на предметите и судската управа, информатичка технологија, странски јазици, општествени науки и алтернативно одлучување на споровите-АДР
- iv. Обуката да биде со плуралистичка со цел да се гарантира и зајакне отворената мисла на судиите.
- v. Во зависност од постоењето и времетраењето на претходното професионално искуство, обуката треба да трае соодветно долго со цел да се избегне истата да стане чисто формална работа.

29. ССЕС препорачува практика на обезбедување на период на обука вообичаен за различните правни и судски професии (на пр. адвокатите и обвинителите во земјите во кои обавуваат должности различни од оние на судиите). Оваа практика обезбедува подобро познавање и взаемно разбирање помеѓу судиите и другите професии.

30. ССЕС исто така забележа дека во многу земји достапноста на судиската позиција е условена со претходно професионално искуство. Иако изгледа невозможно ваквиот модел да се примени секаде и иако усвојувањето на систем кој комбинира различни типови на избор може да има предност во смисла на разликување на судиите според нивната биографија, важно е за кандидатите кои доаѓаат директно од универзитетот, почетната обука да вклучи основен период на обука во професионално опкружување (адвокатска практика, компании итн.)

IV. Континуирана обука (обука во текот на службата)

31. Сосема одвоено од основното знаење, кое треба да го здобијат пред да ја заземат својата позиција судиите треба да осознаат дека “се осудени на вечно испитување и учење” (да се погледа извештајот на Р. Јенсен “Како да се подготват судиите да станат добро квалификувани судии во 2003”, док. ССЕС-ГТ (2003) 3).

32. Ваквата обука е неопходна не само заради промените во правото, технологијата и познавањата неопходни за обавување на судиската должност, туку и заради можноста, во многу земји, судиите по заземање на својата позиција да добијат и нови одговорности. Програмите за постојана обука треба да понудат можност за обука во случај на промена на судиската проблематика, како што е на пр. преминот од/во кривичниот во/од граѓанскиот суд (оддел); превземање на специјална надлежност (пр. во семеен, малолетнички или општински суд) и преземање на позиција како на пр. претседавање со совет или суд. Посетувањето на релевантна програма за обука може да биде предуслов за вакво движење или преземање на ваква одговорност.

33. Организирањето на постојана обука е неопходно, бидејќи општеството има право да извлече корист од добро обучените судии, но исто така е неопходно да се прошири културата за обука во судството.

34. Не е реално во секој случај, задолжително да се спроведува постојана обука. Постои стравување дека на тој начин таа може да се бирократизира и формализира. Предложената обука мора да биде привлечна доволно за да ги поттикне судиите да земат учество во неа и доброволното учество се смета за најдобар гарант за ефикасна обука. Ова треба да биде олеснето и на тој начин што секој судија ќе биде свесен дека има етичка обврска да го одржува и осовременува своето знаење.

35. ССЕС исто така охрабрува во смисла на континуирана соработка во текот на обуката со други правни професионални тела одговорни за континуирана обука поврзана со работи од заеднички интерес (пр. ново законодавство).

36. Понатаму, се истакнува потребата од организирање на континуирана судиска обука на начин кој ќе ги опфати сите нивоа на судството. Кога е можно, различните нивоа треба да бидат презентирани на исти сесии, на кој начин се овозможува размена на мислења. Ова помага да се разбијат хиерархиските тенденции, обезбедува информираност на сите нивоа во судството за проблемите и грижите на другите и промовира покохезивен и конзистентен пристап во судството.

37. Според тоа ССЕС препорачува:

- i. обуката во текот на службата да биде вообичаено базирана на доброволно учество на судиите;
- ii. обуката во текот на службата да биде облигаторна во исклучителни случаи; пример може да биде (доколку судиското или друго одговорно тело така одлучи) кога судијата презема нова позиција од различна проблематика или функција или во случај на фундаментални измени во законодавството;
- iii. програмите за обука треба да се подготват од страна на судски орган или друго тело одговорно за почетна обука или постојана обука и од страна на лица кои ќе ја вршат обуката или самите судии;
- iv. овие програми, воведени од самиот орган, да се фокусираат на правни и други теми кои се однесуваат на судиската функција и да соодветствуваат со потребите на судиите (да се погледа став 27 погоре);
- v. судовите сами да ги охрабруваат своите членови да ги посетуваат курсевите за постојана обука;
- vi. програмите да се одвиваат во средина во која може да се сретнат членовите на различните гранки и нивоа во судството и истите да разменат искуства и постават заеднички ставови;
- vii. додека обуката е етичка должност на судиите, земјите членки исто така се должни да им стават на судиите на располагање финансиски средства, време и други средства неопходни за обука во текот на службата.

V. Оценка на обуката

38. Со цел за континуирано подобрување на квалитетот на обуката, органите одговорни за обука треба да спроведуваат често оценување на програмите и методите. Важна улога во овој процес треба да има мислењето на сите учесници во тренинзите, кои можат да се поттикнат преку соодветни алатки (одговори на прашалници, интервјуа).

39. Не постои сомневање дека треба да се следи работата на лицата кои вршат обука, но оценката на работата на учесниците во судиските иницијативи за обука се става под знак прашање. Постојаната обука на судиите може да биде плодотворна само доколку нивното слободно дејствување не е условено со грижата за кариерата.

40. Во земјите во кои обуката на судиите се врши на почетокот на нивната професионална кариера, ССЕС предлага неопходна проценка на резултатите од почетната обука со цел да се обезбеди најдобриот избор во судството. Наспроти тоа, во земјите каде се избираат судии од редот на искусни правници, пред изборот се применуваат објективни методи за проценка, со обука која се обавува откако кандидатите ќе бидат избрани, така што во овие земји не е соодветно да се оценува почетната обука.

41. Не е помалку важно, кандидатите кои подлежат на проценка да уживаат правна заштита која ќе ги заштити од самоволие во проценката на нивната работа. Како дополнение, во случај на донесување на одредби од државата за привремен избор на судии, отстранувањето на истите од службата на крајот од обуката, треба да се одвива со заштита вообичаена за судиите кога нивното отстранување од службата е однапред најавено.

42. Од аспект на горенаведеното, ССЕС препорачува:

- i. програмите за обука и методите треба да бидат предмет на често оценување од страна на органите одговорни за судиска обука;
- ii. во начело, учеството во судиските иницијативи за обука не треба да биде предмет на квалитативна проценка; меѓутоа, нивното учество, објективно разгледувано, може да биде земено предвид при професионалната оценка на судиите;

iii. квалитетот на изведбата на обучувачите да биде оценуван, секогаш кога ваквата оценка е неопходна заради фактот што во некои системи почетната обука е фаза на процесот на избор на судиите.

VI. Европската обука на судии

43. Без оглед на природата на своите должности, ниеден судија не може да го игнорира европското право, било Европската конвенција за човекови права или Конвенциите на Советот на Европа или доколку е соодветно, Договорот на Европската Заедница и законодавството кое произлегува од истиот, бидејќи во предметите кои доаѓаат пред нив тие се применуваат директно.

44. Со цел да се промовира овој суштествен аспект на судските надлежности, ССЕС смета дека земјите членки, после зајакнувањето на студиите по Европско право на универзитетите, би требало, исто така, да го промовираат неговото вклучување во програмите за почетна обука на судиите и постојаната обука, со особен осврт на неговата практична примена во секојдневната работа.

45. Исто така се препорачува зајакнување на Европската мрежа за размена на информации помеѓу лицата и ентитетите задолжени за обука на судии (Лисабонска мрежа). Оваа мрежа промовира обука за работи од заеднички интерес и споредбено право. Оттука, обуката треба да ги задоволи лицата кои вршат обука, како и самите судии. Функционирањето на оваа мрежа може да биде ефикасно само доколку секоја земја членка значајно ја поддржи, преку воспоставување на тело одговорно за обука на судиите, како што е наведено во поглавјето II и со воспоставување на Пан-европска соработка во ова поле.

46. Понатаму, ССЕС смета дека соработката во рамките на другите иницијативи има за цел да ги соедини институциите за обука на судии во Европа, особено во рамките на Европската мрежа за обука на судии, на тој начин ефикасно придонесувајќи за поголема соработка и усогласување на програмите и методите за обука на судиите на целиот континент.

Стразбур, 27 ноември 2003 год.
[ccje/docs2003/ccje(2003)op n°5e]

ССЈЕ (2003) ОР №5
ССЕС (2003) М Бр. 5

СОВЕТОДАВЕН СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ
(ССЕС)

МИСЛЕЊЕ Бр. 5
НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (ССЕС)
ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА
ЗА ЗАКОНОТ И ПРАКТИКАТА НА ИЗБОР НА СУДИИ ВО
ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

1. ССЕС на својата четврта средба во Стразбур, од 24 до 28 ноември 2003 год. се осврна на извештајот на Меѓународниот центар за правна заштита на човековите права (од 23 мај) за “Законот и практиката на избор во Европскиот суд за човекови права”.

2. ССЕС ги поздравува заклучоците и препораките предложени во извештајот. Ги смета за важен чекор кон воведувањето на препораките содржани во Мислењето Бр. 1 (2001) за стандардите кои се однесуваат на независноста на судството и неменливоста на судиите, кои ССЕС сака да ги потврди од аспект:

a. на изборот на судиите во меѓународни судови; ставот 56 од тоа мислење гласи:

“ССЕС се согласи дека се од важност за националните правни системи и судии, обврските кои произлегуваат од меѓународните договори, како што се Европската конвенција и исто така договорите на Европската Унија, за кое е важно при изборот и реизборот на судиите во судовите кои ги применуваат тие договори, да бидат почитувани истите начела како и во националните правни системи. Понатаму, ССЕС сметаше дека треба да се охрабри вклучувањето на независен орган, споменат во ставовите 37 и 45, во изборот и реизборот на судии во меѓународните судови. Советот на Европа и неговите институции се темелат на верба во заедничките вредности кои се надредени во однос на оние на било која земја членка и оваа верба веќе постигна значаен практичен ефект. Доколку не се инсистира на нивна примена на меѓународно ниво, тоа ќе ги поткопа овие вредности и нивниот развој и примена”.

Ставовите 37 и 45 се однесуваат на улогата на независен орган во сите избори на судии, со значајна застапеност на судиите во истиот.

b. мандатот, особено ставовите 57 и 52 вклучуваат:

“Основно начело на судската независност е гарантиран мандат до пензионирање или до истек на одреденото време на служба”.

Некои земји избираат заменици-судии чиј мандат е ограничен или помалку заштитен од оној на судиите со траен мандат (пр. ВБ и Данска).

“СЕС сметаше дека, освен таму каде што изборот на судии е на одредено време, не се потребни промени, доколку постапките обезбедуваат:

I. судијата, доколку тој/таа сака, да се смета за реизбрана од страна на изборното тело и

II. одлуката која се однесува на реизборот е донесена целосно објективно врз основа на заслуги и без политичка пристрасност”.

3. Објективните критериуми за назначувањето на судија во Европскиот суд за човекови права се наведени во член 21 на Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи:

“Судиите треба да бидат со високо морален карактер и да ги поседуваат потребните квалификации за избор на висока судиска функција или да бидат правни советници со призната компетентност”.

4. СЕС кој се состои од национални судии од 45 земји членки на Советот на Европа го истакнува основното начело поврзано со изборот на судии во Европскиот суд за човекови права; судиите не само што треба да ги задоволат овие критериуми, туку треба да бидат најдобрите расположливи кандидати за ваков избор. Интегритетот и репутацијата на овој Суд, како и на Конвенцијата, зависат од тоа.

Стразбур, 24 ноември 2004 год.
[ccje/docs2004/ccje(2004)op n°6e]

ССЈЕ (2004) ОР N°6
ССЕС (2004) М Бр. 6

СОВЕТОДАВЕН СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ
(ССЕС)

МИСЛЕЊЕ Бр. 6
НА СОВЕТОДАВНИОТ СОВЕТ НА ЕВРОПСКИ СУДИИ (ССЕС)
ЗА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИТЕ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА
ЗА ПРАВИЧНО СУДЕЊЕ ВО РАЗУМЕН РОК И УЛОГАТА НА
СУДИЈАТА ВО ПРОЦЕСИТЕ ЗЕМАЈКИ ГИ ПРЕДВИД
АЛТЕРНАТИВНИТЕ СРЕДСТВА ЗА РЕШАВАЊЕ НА СПОРОВИТЕ

ВОВЕД

1. Со текот на годините, управувањето со постапките во судовите во Европа еволуирало кон целосно почитување на интересите на корисниците на судските услуги. Практичарите го насочуваат своето внимание кон остварувањето на очекувањата на јавноста во смисла дека оние кои бараат правда не треба да имаат само лесен пристап кон судовите, туку треба да имаат корист од зголемената ефикасност на применетите постапки и посигурни гаранции дека донесените одлуки ќе стапат на сила.
2. Основен инструмент на оваа еволуција е Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП), судската практика на Европскиот суд за човекови права (Судот) која е консултирана со цел да се толкуваат и применуваат одредбите од Конвенцијата.
3. Особено од Членот 6 на ЕКЧП произлегуваат низа процесни закони заеднички за различните Европски земји и општи начела кои, надвор од богатството и разноликоста на националните системи, имаат за цел да го обезбедат правото на пристап до судот, правото да се добие одлука во разумен рок на крајот на една непристрасна и рамноправна постапка и правото донесената пресуда да биде извршена.
4. Правото на непристрасно судење има за цел да стане вистинско, суштинско право на граѓаните на Европа, чие извршување е обезбедено од страна на Судот и соодветно, од домашните судови, на пр. со надомест на парничарот чиј спор не бил решен во разумен рок.
5. Долги години Советот на Европа покажувал постојана грижа за подобрување на пристапот на граѓаните до правдата за што говорат и различните Резолуции и Препораки за правна помош, поедноставување на постапките, намалување на трошоците на постапките, употреба на нови технологии, намалување на оптовареноста на судовите и алтернативни средства за решавање на спорите.
6. Самиот Суд обезбедува, владите кои подлежат на одредбите од Членот 6 на ЕКЧП, да бидат потсетени дека секое лице кое сака да покрене правна постапка треба да има пристап до судот и дека во

тој поглед не е дозволено фактичко или законско мешање на државата.

7. ССЕС донесе мислење за тоа како судиите би можеле да учествуваат во овие напори за гарантирање на брз пристап до правдата и ефикасно решавање на споровите.

8. Истиот потсетува дека 1-та Европска конференција за судии за “Рано решавање на споровите и улогата на судиите”, одржана во Советот на Европа на 24 и 25 ноември 2003 г. открива дека без оглед колку интересни и корисни се алтернативните мерки, како што се медијацијата или порамнувањето, довербата во судскиот систем останува суштинска карактеристика на демократските општества.

9. Оттука, важно е кога се исправени пред судскиот систем, граѓаните да знаат дека се наоѓаат пред ефикасна институција.

10. Во овој контекст, ова Мислење ги покренува (А) прашањето за пристапот до правдата (Б) квалитетот на судскиот систем и оценката на истиот, квантитативните статистички податоци, надзорот на постапките (В) оптовареноста на судовите и управувањето со предметите и (Г) алтернативните решенија на споровите со осврт на улогата на судијата во примената на начелата содржани во ЕКЧП и судската практика на Судот.

А. ПРИСТАП ДО ПРАВДАТА

11. Пристапот на граѓаните до правдата претпоставува снабдување со соодветни информации за функционирање на судскиот систем.

12. ССЕС смета дека треба да бидат охрабрани сите активности за обезбедување на граѓаните со вакви информации.

13. Јавноста пред се треба да биде свесна за природата на постапката кои може да се покренат, можното времетраење, трошоците и ризикот во предметот во случај на погрешно користење на правните канали. Треба да се обезбеди и информација за алтернативните средства за решавање на спорот кои можат да бидат понудени на странките.

14. Оваа општа информација за јавноста може да биде дополнета со попрецизна информација за одредени ориентациски одлуки донесени од судовите и за траењето на одделни постапки во различни судови.

15. Информацијата за функционирањето на судскиот систем може да потекнува од различни извори, на пр. Одделот за правда (објавување на информациски брошури, веб страници, и тн.), социјални служби и јавни советодавни правни служби организирани од страна на здруженија на адвокати, како и од други извори.

16. Самите судови можат да учествуваат во дистрибуирањето на информацијата, особено кога имаат служби за односи со јавноста. Помеѓу важечките начини за дистрибуирање на информациите се и интернет страниците на одредени судови.

17. ССЕС препорачува развој на образовни програми вклучително и опис на судскиот систем и понуда на посети на судовите. Исто така, ја истакнува потребата од водич на граѓаните кој ќе му овозможи на потенцијалниот парничар подобро да го разбере функционирањето на судските институции, како и да го информира за нивните процесни права пред судовите. На крајот, тој препорачува општа употреба на компјутерската технологија со цел на граѓаните да им се обезбеди истата информација за функционирањето на судовите, начините на пристап до правдата, донесените начелни одлуки и статистичките резултати на судовите.

18. ССЕС позитивно го оценува усвојувањето на поедноставен и стандардизиран формат на правните документи потребни за отпочнување и водење на судските активности. Поедноставувањето е особено препорачливо за мали парници, за спорови кои вклучуваат потрошувачи и за предмети во кои определувањето на правните и фактичките прашања не претставува потешкотија (решавање на долгови). Понатаму, се препорачува развој на технологија со која парничарот ќе може преку компјутерска опрема да ги добие неопходните документи за преземање на активности пред судот и било тој или неговите полномошници да бидат во директен контакт со судот.

19. ССЕС исто така препорачува странката да биде потполно информирана од страна на адвокатите и судовите или трибуналите, дури и пред постапката да се институцијализира, за природата и трошоците кои ќе треба да ги поднесе и да добие индикација за можното времетраењето на постапката до донесувањето на пресудата.

20. Во Мислењето Бр. 2 (2001), став 9, ССЕС ја истакнува важноста од соодветно финансирање за функционирањето на секој судски систем. Прашањето произлегува од тоа колку се очекува или би требало да се очекува странките или другите пред судот да придонесат кон ваквото финансирање преку судски такси. ССЕС смета дека судскиот систем не треба да го опструира пристапот до правдата преку високи такси. Ефикасен правен систем е од корист за јавноста во целина, а не само за оние кои се вклучени во парницата. Владеењето на правото се покажува и воспоставува со ефикасно работење и пресудување; тоа овозможува јавноста во целина да ги регулира и спроведува своите активности сигурно и со доверба.

21. Системот на правна помош треба да биде организиран од страна на државата за да овозможи на сите пристап до правдата. Ваквата помош би требало да ги покрие не само судските трошоци, туку и правен совет за неопходноста од спроведување на активност. Тоа не треба да биде резервирано само за најсиромашните, туку треба да биде достапно во најмала рака делумно и за оние чии просечни примања не им дозволуваат да ги поднесат трошоците за активноста која не била правно потпомогната.

22. Овој систем на делумна правна помош овозможува бројот на корисници да се зголемува со истовремено сочувување на одредена рамнотежа помеѓу обврската на власта да го олесни пристапот до правдата и личната одговорност. ССЕС смета дека судијата или друг судски орган која се однесува како судска, треба да биде во можност да земе учество во одлуките кои се однесуваат на доделување на помош. Кога органот, одговорен за постапување по барањето за правна помош е обврзан да го одбие бидејќи предвидената активност е очигледно неприфатлива или неоснована или е неспроведлива, активноста треба да биде спроведена од страна на парничарот кому е одбиена помошта, а судијата вклучен во одлучувањето треба да се из земе од предметот заради обврската да биде објективен и непристрасен, согласно со Член 6 од ЕКЧП.

23. ССЕС смета дека правната помош треба да биде финансирана од страна на јавен орган и покриена со посебен буџет така што соодветните трошоци да не го оптоваруваат судскиот буџет.

24. Одредбата за правна помош на странките е важна компонента на пристапот до правдата за парничарите.

25. ССЕС забележува дека во одредени земји не е неопходно учество на адвокат за време на постапката. Други земји прават разлика според висината на финансиските интереси и видот на спорот или постапката. Правото на парничарот да го застапува својот предмет пред суд лично или преку лично избран полномошник е особено погодно за едноставни постапки, предмети од мала финансиска важност и предмети кои вклучуваат потрошувачи.

26. Покрај тоа, дури и во предмети во кои нема потреба од ангажирање на адвокат од почетокот, ССЕС смета дека треба да има одредба која ќе му овозможи на судијата, како исклучителна мерка, да нареди ангажирање на полномошник доколку предметот претставува проблем или доколку постои голем ризик дека ќе биде нарушено правото на одбрана. Во тој случај, застапувањето од страна на адвокатот треба да биде поддржано од ефикасен систем за правна помош.

27. Одлуката (78) 8¹ во ставот 1 на дополнението гласи “од економски причини, никому не би требало да му биде ускратено правото да ги бара или да ги брани своите права (...)”.

28. Покрај тоа, мора да се внимава, надоместот на адвокатите и судските службеници да не биде одреден на начин кој ќе ги охрабри непотребните процесни чекори. Треба да бидат изготвени одредби согласно Препораката Бр. Р (84) 5² (начело 2-1 во дополнението) за санкционирање на злоупотребата на судската постапка.

29. Правната помош не е единственото средство кое го потпомогнува пристапот до правдата. Можат да бидат применети и други методи за оваа цел како воведување на осигурување за судските трошоци, покривање на сопствените трошоци на странката и/или плаќање на било кој износ на другата странка во случај на губење на спорот.

30. ССЕС нема за цел да дискутира детално во ова Мислење за низата други активности за пристап до правдата, вклучително и уредувањето на условните такси и фиксните трошоци.

---

¹ Одлука (78) 8 за правна помош и совет

² Препораката Бр. Р (84) 5 на Министерската комисија до земјите членки за начелата на граѓанска постапка дизајнирани за подобрување на функционирањето на правдата.

Б. КВАЛИТЕТ НА СУДСКИОТ СИСТЕМ И НЕГОВА ОЦЕНКА; КВАНТИТАТИВНИ СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ; НАДЗОР

31. Остварувањето на правдата вклучува не само работа на судиите и другите правни експерти; таа опфаќа бројни активности во рамките на судските институции, водени од страна на владини службеници и приватни лица; функционирањето на истата се потпира цврсто на судските инфраструктури (згради, опрема, персонал за поддршка и тн.). Притоа, квалитетот на судскиот систем зависи и од квалитетот на инфраструктурата, кој може да биде измерен со критериуми слични на оние кои се применуваат за другите јавни служби и од способноста на правните експерти (судии, адвокати, обвинители и службеници); дури и денес е можно да се измери работата на ваквите експерти наспроти законската и судиската или професионалната практика и деонтологија.

32. Меѓутоа, бидејќи растечките барања за правда во повеќето земји се соочуваат со ограничувања на буџетот за судскиот систем, теоријата и практиката ја сугерираат можноста за оценка на квалитетот на судиската активност, од аспект на социјалната и економската ефикасност преку критериуми кои понекогаш се слични на оние кои важат за вработените во другите јавни служби.

33. ССЕС забележува дека голем број проблеми се јавуваат кога за оценка на правдата се применуваат критериуми кои не ги земаат предвид специфичностите. Иако можат да се применуваат слични критериуми како оние за другите правни експерти, ССЕС го анализира влијанието на ваквиот пристап кон судиската активност.

34. ССЕС истакнува, пред се, оценката на “квалитетот” на судскиот систем т.е. функционирањето на судскиот систем во целина или како одделен суд или локална група на судови, да не се поистоветува со оценката на професионалната способност на одделниот судија. Професионалната оценка на судиите, особено кога е насочена кон одлуките кои влијаат врз нивниот статус или кариера, е задача која има други цели и треба да се извршува врз основа на објективни критериуми со сите гаранции за судиската независност (да се погледа Мислење Бр. 1 (2001) на ЦЦЕС, особено став 45).

35. Практиката во некои земји покажува преклопување помеѓу квалитативната оценка на правдата и професионалната оценка на

судијата, кое ССЕС го смета за несоодветно. Ова преклопување се изразува во начинот на кој се прибираат статистичките податоци. Во некои земји се води статистика за секој одделен судија, во други земји податоците се однесуваат на секој суд. Сите содржат извештај за бројот на предмети кои се работат, но претходниот систем ги надоврзува овие податоци на одделните судии. Системот кој ги оценува судиите статистички вклучува податок за процентот на успешно решени предмети по жалба.

36. Некои земји како индикатор го сметаат процентот на одлуките вратени по жалба. Објективна оценка за квалитетот на судските одлуки може да биде еден од елементите важни за професионалната оценка на одделниот судија (но, дури и во овој контекст треба да се земе предвид начелото на внатрешна судиска независност и фактот дека вратените одлуки може да се сметаат за нормален исход на постапките на жалба без вина на страна на судијата од првата инстанца). Меѓутоа, примената на процентот на вратени предмети како единствен или дури и неопходно важен индикатор за оценка на квалитетот на судиската активност, изгледа несоодветна за ССЕС. Помеѓу неколкуте аспекти кои можат да бидат расправани во врска со овој проблем, ССЕС истакнува дека тоа е карактеристика на судскиот систем, темелен на “постапки”, дека квалитетот на исходот на одделниот случај зависи во голема мерка од квалитетот на претходните процесни фази (отпочнати од страна на полицијата, јавното обвинителство, приватните адвокати или странките), така што оценката на судиската изведба е невозможна без оценка на секој процесен контекст.

37. Истите размислувања можат да се применат и на други системи во кои е можна одредена оценка, преку системи различни од анализа на стапката на вратени предмети, на одлуката донесена од одделниот судија.

38. Во одредени земји оценката на квалитетот на правосудството се прави преку прибирање на индикатори кои ја мерат работата на судот, колку долго се работат предметите, колкав е заостатокот, колкав е персоналот за поддршка, квантитетот и квалитетот на инфраструктурата (со особен осврт кон објектите и информациската технологија) и тн.

39. Овој пристап во начело е прифатлив, бидејќи има намера да ја оцени “изведбата” на правдата во поширока смисла. Меѓутоа, подобар пристап, според мислењето на ССЕС, би бил оценка на правдата во дури и поширок контекст т.е. взаемното влијание на правдата со други променливи величини (судии и адвокати, правда и полиција, пракса и законодавство и тн.), бидејќи многу неправилности во судскиот систем произлегуваат од недостиг на соработка и некоординираност помеѓу различните актери. ССЕС смета дека е исто така клучно да се истакне взаемното влијание помеѓу квалитетот на судството и присуството на соодветна инфраструктура и персонал за поддршка.

40. Дури и кога современата информатичка технологија дозволува прибирање на многу софистицирани податоци, остануваат тешкотиите од тоа кои величини треба да се измерат и како и од кого треба да се толкуват резултатите.

41. Во однос на прибирањето на податоци, во овој момент не постои општо прифатен критериум. Ова е така заради фактот што остварувањето на правдата се разликува во голема мерка од чисто административните задачи кои се типични за другите јавни служби, каде што мерењето преку индикатори е развиено и може да биде ефикасно. На пр., фактот што на еден суд во однос на друг му е потребно подолго време во просек за да го реши предметот или има поголем заостаток на предмети може, но и не мора да значи дека овој суд е помалку ефикасен.

42. Каков и да е развојот во ова поле, ССЕС смета дека “квалитетот” на правдата не треба да се разбере само како синоним за “продуктивност” на судскиот систем; подобро е да се одреди квалитативен пристап кој ќе ја оцени способноста на системот да одговори на барањето на правдата во смисла на општите цели на правниот систем, во кои брзината на постапката е само еден елемент.

43. ССЕС истакнува дека во моментот не е возможно потпирањето на широко прифатени критериуми, при што индикаторите за квалитет во најмала мерка би требало да бидат избрани со широк консенсус од страна на правните експерти; се советува, независното тело за себеуправување на судството да има централна улога во изборот и прибирањето на податоците за “квалитет”, во дизајнирањето на постапката за прибирање на податоци, во оценката на резултатите,

во нивната повратна дистрибуција до одделните чинители, на доверлива основа, како и до јавноста; ваквото вклучување може да ја наметне потребата за спроведување на квалитативна оценка заедно со потребата индикаторите и оценувачите да ја почитуваат судиската независност.

44. Вообичаено статистичките податоци се прибираат од страна на судовите и испраќаат до централниот авторитет кој може да биде Врховниот суд, Високиот судски совет, Министерството за правда или Национална судска администрација. Судските регистри можат да имаат важна улога во дневното прибирање на податоци. Во одредени случаи, во идентификувањето на квалитативните индикатори и дизајнирањето на системот за контрола на квалитет учествуваат приватни агенции.

45. Објавувањето на статистичките податоци кои се однесуваат на нерешените и минати предмети во секој суд, што е практика во некои земји, е чекор понапред кон транспарентноста на состојбата на оптовареност. Треба да се истражуваат соодветни форми за објавување на, дури и резервирани информации до истражувачите и до судството, а со цел да се овозможи подобрување на системот.

46. Централизирианиот орган кој ги прибира информациите само повремено, врши константен надзор. Меѓутоа, овој надзор не секогаш има директно и непосредно влијание врз организацијата на судовите или доделување на човечки и материјални ресурси.

47. ССЕС верува дека е во интерес на судството прибирањето на податоците и надзорот да се вршат на редовна основа, а соодветни постапки да овозможат лесно прилагодување на организацијата на судовите на промените во оптовареноста со предмети³. Со цел да се усогласи реализацијата на оваа потреба со гаранциите за независност на судството (имено, со начелото за неменливост на судијата и забраната за одземање на предметот од судијата), ССЕС советува органот овластен за прибирање на податоци и надзор да биде независното тело споменато во ставовите 37 и 45 на Мислењето Бр. 1 (2001) на ССЕС; доколку друго тело е надлежно за прибирање на податоците и надзорот, државата треба да обезбеди ваквите активности да останат во рамките на јавната сфера со цел да се заштитат

---

³ Да се погледа дел В, буква б.

важечките политички интереси поврзани со третманот на податоците кои се однесуваат на правдата; меѓутоа, независното тело треба да има овластувања да презема мерки неопходни за прилагодување на судската организација на промените во оптовареноста со предмети.

48. Помеѓу сите чинители треба да постои разумна соработка во толкувањето и дистрибуцијата на податоците.

В. ОПТОВАРЕНОСТ И УПРАВУВАЊЕ СО ПРЕДМЕТИ

49. Овој дел ги покрива мерките кои можат да ја намалат оптовареноста на судовите, како и мерките кои можат да помогнат во решавањето на предметите кои доаѓаат пред судот. ССЕС ги разгледува овие теми заедно⁴ бидејќи обете се од значење за работењето на судовите, односно нивната обврска да обезбедат правично судење во разумен рок, а постои и одредено преклопување.

---

⁴ Темите оптовареност и управување со предмети беа разгледувани во рамките на 1-та Европска конференција за судии (да се погледа став 8 погоре).

I. ОПШТО

50. Мерките за намалување на оптовареноста на судовите вклучуваат мерки само за таа цел и мерки со независна вредност. Препораката Бр. Р (86) 12 ги идентификува мерките кои се променуваат во различен обем во кривичните и граѓанските судови⁵. Препораките Бр. Р (87) 18⁶ и Бр. Р (95) 12⁷ се однесуваат специфично на кривичните предмети. Како примери, мерките како што се ослободување од несудиски задачи или обезбедување на врамнотежена оптовареност, се директно насочени кон обезбедување на соодветна оптовареност. Консензуалното решавање (било од страна на самите странки или преку медијација⁸) има независна вредност, и ги изразува вредностите како што се слобода на избор и договор, споредено со решението наметнато од судот. Декриминализацијата на мали престапи може да ја намали оптовареноста или може да го одрази заклучокот дека е подобро одредени видови на престапи (пр. малолетнички) да се водат надвор од формалниот систем на кривична правда. Јасноста за мотивите може да помогне во идентификувањето на користа од одредените предлози.

⁵ Препораката Бр. Р (86) 12 на Министерската комисија до земјите членки која се однесува на мерките за спречување и намалување на оптовареноста на судовите. Истата покрива:

- (a) посредување (или посоодветно “медијација”), вклучувајќи ја обврската на адвокатите да ја промовираат медијацијата;
- (b) други вонсудски постапки за разрешување на споровите, вклучително и арбитражање (и, иако не е јасно споменато, омбудсман);
- (c) улогата на судијата да промовира пријателско разрешување;
- (d) ослободување на судијата од несудиски задачи;
- (e) судење во прва инстанца од страна на еден судија (спротивно на судење во совети);
- (f) разгледување на компетентноста на судовите со цел да се обезбеди рамнотежна дистрибуција на оптовареноста;
- (g) оценка на влијанието на правното осигурување (трошоци), за да се види дали го охрабрува парничењето од обест.

Препораката Бр. Р (94) 12 на Министерската комисија до земјите членки ги потсетува државите дека е нивна обврска да обезбедат соодветни работни услови за судиите, вклучително и да “преземат соодветни чекори за доделување на несудиските задачи на други лица”, во согласност со претходната Препорака.

⁶ Препораката Бр. Р (87) 18 на Министерската комисија до земјите членки се однесува на поедноставување на кривичната правда.

⁷ Препораката Бр. Р (95) 12 на Министерската комисија до земјите членки за управување со кривичната правда содржи низа препораки кои се однесуваат на зголемениот број и сложеноста на предметите, неоправданите одолговлекувања, буџетските оптоварувања и зголемените очекувања на јавноста и персоналот, во рамките на поглавјата (I) Воспоставување на цели, (II) Управување со оптовареноста, (III) Управување со инфраструктурата, (IV) Управувањето со човечките ресурси и (V) Управување со информациите и комуникациите.

⁸ Да се погледа дел Г од ова Мислење.

51. ССЕС започнува со други теми во кои кривичните и граѓанските позиции можат да се разгледуваат заедно или да се споредуваат.

(а) Судска управа

52. ССЕС идентификува два основни модела на судска управа⁹. Во првиот, судиите имаат мала или немаат директна улога во управувањето со судовите. Тие можат да посветат поголем дел од времето на судење отколку да се посветат на вонсудиски задачи кои можеби не се погодни од аспект на обука или афинитети. Иако судовите не можат да бидат соодветно водени без, во најмала мерка, судиите да бидат консултирани за административни работи, одлуките поврзани со управување со буџетот, вработување на персонал и судските објекти и опремата, се во рацете на администратори. Бидејќи без оглед на системот кој се применува, парите доаѓаат од централната власт, овој систем им помага на судиите да бидат ослободени од политичкото влијание кое ја прати обврската за остварување на целите.

53. Недостаток е тоа што судиите се тие што мораат да ги остварат примарните цели на судскиот систем, ефикасното и праведно распредување на предметите, но во овој модел тие имаат мала контрола врз околностите во кои се обидуваат да ги остварат овие цели.

54. Во вториот основен модел, постариот судија во судот е исто така ефикасен менаџер. Тој или таа ќе имаат во најмала мерка одредено овластување врз трошењето на буџетот, вработувањето или отпуштањето на персоналот и врз судските објекти или нивната содржина. Предностите и недостатоците се огледало на првиот: судиите се одвлекуваат од нивната примарна улога и преземаат задачи за кои можеби не се соодветно подготвени. Тие почесто можат да дојдат во судир со јавната власт. Од друга страна, тие имаат вистинска контрола врз средствата за правораздавање во судовите и поголемо влијание врз политиката на доделување на средства.

55. Многу земји имаат системи помеѓу овие два екстрема. Може да се каже дека е исклучително важно судиите да бидат консултирани и да имаат можност да го кажат својот збор за основните одлуки

---

⁹ Цф од Мислењето Бр. 2 (2001) за Основање и управување со судови, ставови 12-13.

поврзани со обликот и приоритетите на современата правда. ССЕС ја истакнува потребата за ова.

(б) Флуктуации во оптовареноста

56. Оптовареноста на одредени судови со времето се зголемува или намалува со време. Демографските промени и во кривичната сфера, појавните облици на криминалот, ќе влијаат врз оптовареноста со кривичните дела. Ова може да биде привремено. На пример, судот близу граница може да има драматично зголемување на предмети кои се поврзани со илегална имиграција, судот близу аеродром зголемување на предметите во врска со внес на дрога.

57. Во одредени јурисдикции, судиите и/или предметите може релативно лесно да се пренесуваат помеѓу судовите, во најмала мерка привремено. ССЕС смета дека ваквата флексибилност во основа е пожелна, обезбедува почитување на независноста на одделниот судија и во случај на преместување на судијата, согласност на истиот. Секако, тоа треба да се спроведува внимателно од аспект на практичните проблеми на пристапот до правдата. Оние кои се вклучени во предметите и јавноста во целост очекуваат предметите нормално да се водат на релативно локална и правилна основа.

58. Во други законодавства, судијата е назначен на дадено место од почетокот, преместувањето бара негова согласност, а преместувањето на предметите, доколку воопшто е можно, е со согласност на странките. Меѓутоа, може да постојат механизми во рамките на судот, со кои на пр. избраниот совет на судии може да одлучува за префрлање на предмети од оптоварениот судија на друг судија во рамките на истиот суд.

59. Доколку постојат постојани промени во оптовареноста, ќе бидат потребни соодветни промени во големината на судот, особено во категоријата на надлежноста. Чисто економските аспекти (насочени кон затворање на локален суд) можат да се судрат со правото на странките и јавноста за релативно локална и достапна правда. ССЕС ги охрабрува земјите да истражуваат и развиваат соодветни критериуми кои ќе им овозможат да ги земат предвид овие аспекти и да ги врамнотежат, обезбедувајќи дека со прилагодување кон развојот на оптовареноста, промените во судските методи нема да се сметаат за нарушување на независноста на судиите.

60. Покрај тоа, ССЕС се осврнува на своето Мислење Бр. 2 (2001), особено ставовите 4 и 5, кои се однесуваат на соодветни средства. Можноста за преместување на судии или предмети од еден на друг суд не треба да го охрабрува прифаќањето на структурен недостиг на средства. Ваквата флексибилност не може да го замени неопходниот број на судии кој е потребен да се реши оптовареноста.

(в) Судаење од страна на судија поединец

61. Во кривични предмети, Препораката Бр. Р (87) 18, став Д.2 гласи: “судија поединец треба да суди секогаш кога дозволува *тежината* на делото”. Но, во тешки предмети кои ја засегнуваат слободата на субјектот, важно е да се обезбеди заштита од одлуки донесени под влијание на предрасуди или од назадни гледишта на едно лице при утврдување на фактите, преку вклучување на совет од три или повеќе судии, било поротници или професионалци. Во праксата, помалку тешките предмети вообичаено се судат од страна на еден судија, а потешките предмети во совет, иако разделната линија значајно се разликува помеѓу различни земји.

62. Во граѓански предмети, општа практика во земјите со комонвелтско право е судиите од прва инстанца (искусни практичари избрани релативно доцна во својата професионална кариера) да судат како поединци. Во други законодавства со судии со кариера (и во земји како Франција каде што *tribunaux de commerce* се состои од поротници) се уште во прва инстанца се суди во совети, иако постои тенденција за поголемо користење на судии поединци.

63. Судаењето во совети може да го надомести недостигот на искуство кај одделни судии. Тоа помага во обезбедувањето на конзистентност на квалитетот и пренесувањето на искуството врз помладите судии. Може ќе биде тешко да се напушти овој систем таму каде што младите судии или поротници се единствени судии во судовите во прва инстанца.

64. ССЕС смета дека земјите треба да охрабруваат обука и развој во кариерата со цел судија поединец да може да суди во предмети од прва инстанца, таму каде што тоа може да се постигне сразмерно со искуството и способностите на расположливите судии и природата на постапките.

(г) Помош на судиите

65. ССЕС во своето Мислење Бр. 2 (2001) забележува дека во голем број земји судијата нема доволно средства на располагање. Меѓутоа, ССЕС ја истакнува потребата суштинското намалување на задачите несоодветни за судиите да се спроведе само преку обезбедување на помошници на судиите, со основни квалификации во правната сфера (“службеници” или “референти”), на кои судијата може да им додели, под надзор и одговорност на истиот судија, вршење на специфични активности, како на пр. истражување во законодавството и во судската практика, нацрт на лесни или стандардизирани одлуки и поврзување со адвокати и/или јавноста.

(д) Вонсудски активности

66. ССЕС го истакнува аспектот дека вонсудските активности наведени во Дополнението на Препораката Бр. Р (86) 12 не би требало да бидат доделени на судиите. Но, постојат други активности кои можат да го намалат или одвлечат вршењето на судиската функција, вклучително и активности поврзани со судската управа, каде што не е обезбедена или финансирана соодветна помош (да се погледа (а) погоре) и активности како приватни арбитери, која во повеќето земји е недопуштена.

67. Често се критикува и времето кое судиите го поминуваат работејќи во комисији и слични тела. Се смета дека “судијата треба да суди”, а другите активности се губење во вредност.

68. ССЕС не смета дека има премногу работа од овој аспект. Доколку комисијата разгледува аспекти важни за судиската работа и судијата може да придонесе за работата на ова тело, времето потрошено за оваа работа не може да се смета за изгубено. Понатаму, судијата ќе биде подобар судија доколку има пошироки видици работејќи со професионалци од други дисциплини на теми кои се поврзани, но се надвор од неговата нормална работа.

69. Од друга страна, постои ризик од вовлекување на судиите во истражувања базирани на политички основи, и во донесување на судови за неправни работи кои се надвор од нивното директно искуство. Судиите треба внимателно да размислат дали е разумно

за нив да ги стават на располагање своите вештини и углед во работи од ваква природа¹⁰.

(f) Правно застапување и финансирање на правните трошоци

70. Во кривичните предмети, обвинетиот има право на правна помош или слободно правно застапување без оценка на неговата позиција. Проблемот лежи во големите разлики помеѓу природата и тежината на предметите за кои постои ваква помош или застапување во различни земји. Но, во граѓанските предмети постои загриженост дека методите за финансирање на парницата може да ги охрабрат обесните или прекумерните парничења, и ова не е ограничено на трошоците правно осигурани.¹¹ Во секој правен систем постои тенденција работата да тежнее кон сфери во кои постојат такси. Треба да бидат воведени соодветни контролни системи за претходна оценка на исходот на барањата и за одбивање на правна помош каде што исходот и/или сумата не ги оправдува трошоците за судење¹².

---

¹⁰ ССЕС се осврнува на своето Мислење Бр. 3 (2002) во кое се разгледува судиската етика.

¹¹ Во врска со последното, да се погледа став 26 погоре.

¹² Сличен проблем се јавува и во однос на договарањата (дозволен во Велика Британија) за условните такси - тоа се договори во кои адвокатските такси не ги плаќа барателот кој е застапуван од страна на адвокатот се додека истиот не успее во спорот, но потоа се плаќаат од страна на губитникот во парницата заедно со покачување до 100% кое оди во корист на адвокатот на странката која успеала во спорот. Ваквите договарања може да бидат користени од страна на сиромашна странка која го вознемирува обвинетиот и го присилува на договор, бидејќи (1) барателот и неговиот адвокат не покажуваат иницијатива да се договорот за разумна такса - напротив; и (2) се додека барателот добива правно обезбедување на трошоците, обвинетиот, доколку добие во спорот, не ќе може да ги наплати трошоците од барателот кој изгубил во спорот. Судовите во Англија превзедоа од неодамна поцврста контрола врз ограничувањето на таксите кои можат да бидат договорени во рамките на ваквите договарања и условите под кои можат да бидат направени.

II. КРИВИЧНИ СУДОВИ

71. ССЕС се осврнува на теми од специфична кривична важност: на почетокот е важно да се запаметат две очигледни, но суштински разлики помеѓу кривичните и граѓанските постапки:

(1) Граѓанските постапки скоро секогаш вклучуваат две приватни странки. Јавноста има општ интерес за правилно водење на граѓанската парница, но нема интерес за исходот од одреден предмет. Во кривичните постапки јавноста има реален интерес за правилно водење на секој предмет.

(2) Процедуралното одолговлекување или нерегуларноста во граѓанските постапки може да биде санкционирано со парични казни или како последен избор, одбивање на процесното дејствие. Во кривичните постапки, застапникот на обвинението може да биде санкциониран парично¹³ или во исклучителни ситуации, со негово отстранување. Многу е потешко да се санкционира обвинетиот за одолговлекување или нерегуларност, иако во некои земји на адвокатот на обвинетиот може да му се нареди плаќање на изгубените трошоци. Самиот обвинет вообичаено нема средства да ги надомести трошоците. Санкцијата отфрлање на предметот не е на располагање. Судот не може да каже дека обвинетиот го прекршил неговото право на судење затоа што не се покорувал на одредени процедурални барања.

72. Наспроти ова, ССЕС испитува одредени специфични проблеми.

(а) Дискрециско обвинение

73. Препораката Бр. Р (87) 18 го истакнува начелото на дискрециско обвинение “таму каде што дозволуваат историскиот развој и уставот на земјите членки” и истакнува дека “во спротивно треба да се изнајдат мерки кои ќе имаат иста цел”. Во последните земји, должноста на независните јавни обвинители (*ministere public*) може да бара предметите да бидат изведени пред суд, а доколку некој има овластување да го суспендира обвинението, тоа може да биде само судија.

---

¹³ Треба да се има предвид спојливоста со јавната природа на Јавното обвинителство во многу земји.

74. Препораката истакнува дека секоја одлука да не се покренува обвинение треба да биде “темелена на закон” (став I.2), “донесена на општа основа како што е јавниот интерес” (став II.4) и да постои само “доколку обвинителот има соодветен доказ на вина” (став I.2). ССЕС го толкува третиот услов како да нема поголемо значење од тоа дека се додека обвинителот има соодветен доказ за вина, прашањето за дискрециско обвинение не може да биде разумно покренато. Но, кога е уште не е добиен соодветен доказ за вина, ССЕС смета дека истражниот орган треба да одлучи дека тежината и другите околности на делото на осомничениот сторител и на жртвата не ги оправдуваат понатамошните напори во барањето на дополнителен доказ.

75. Препораката понатаму истакнува дека одлуката да не се обвинува или да се прекине кривичната постапка може да биде придружена со предупредување или укор или да се бара придржување кон одредени услови (во последниот случај е потребна наводна согласност на обвинетиот), тоа не треба да се третира како осуда или да влијае врз досието на обвинетиот доколку го признал делото; и тоа не треба да ги засегне правата на жртвата да бара надомест. Во практика, поголем број (но далеку од сите) земји имаат одреден степен на дискреција. Постои разлика помеѓу системите во кои предметите можат да бидат прекинати под услов надомест на штета на жртвата и оние системи во кои постои дискреција за прекинување на постапките кога се смета дека не е во јавен интерес истите да продолжат.

76. Во Европа постојат три основни структури.

(i) Обвинителот нема ниту моќ да се откаже од предметот, ниту да наметне услови/санкции врз обвинетиот доколку доказите го оправдуваат обвинението. Тој само има функција да го подготви предметот пред суд.

(ii) Обвинителот има моќ да одлучува дали ќе или нема да постапува/обвинува (т.е. дали комплетно ќе се откаже од предметот) дури и кога има доволно докази да постапува/обвинува.

(iii) Обвинителот има моќ да одлучува дали ќе или нема да постапува/обвинува и исто така можност да се откаже од предметот под услови или казна наметнати на обвинетиот со негова согласност како алтернатива на поднесување на предметот пред суд. Во рамките на оваа широка категорија, постојат значајни

разлики во однос на моќта на обвинителот. Во одредени земји може да бидат наметнати широк дијапазон на услови вклучително и советување и општо корисна работа. Во други, единствен услов е плаќање на парична казна.

77. ССЕС ги охрабрува понатамошните испитувања во одделни земји кои сега немаат систем на, или еквивалентен на, дискрециско обвинение, со што Препораката Бр. Р (87) 18 добива на значење. ССЕС е на мислење дека секоја земја треба да ја земе предвид улогата која би можеле да ја имаат судовите во продолжување на постапката, особено кога жртвата ја оспорува одлуката на обвинителот за откажување од обвинение.

(б) Скратени постапки

78. Сите земји членки имаат одредени форми на скратени постапки, на пр. за административни прекршоци и помалку тешки кривични дела, иако природата и обемот на ваквите постапки широко варираат. Мора да се земе предвид влијанието на членовите 5 и 6 од ЕКЧП при воведувањето и обезбедувањето на вакви постапки, при што секогаш да се остави можноста за жалба пред судијата.

(в) Признание на вина и спогодба меѓу странките

79. Препораката Бр. Р (87) 18 го препорачува ова како начело. Терминот означува рано признавање на вина во раната фаза на постапката, што е модел на комонвелтското право. Неколку земји имаат формален систем од ваква природа. Тоа - и она што следи со тоа, парнична спогодба и намалена казна за признание на вина - се анатема за многу системи со некомонвелтско право. Меѓутоа, одреден број земји имаат систем на прекин на постапката кога се признава вината. Ова функционира на сличен начин од формално признание до степен на обезбедување на помалку докази со цел постапката да тече побрзо.

80. ССЕС идентификува, во секој формален систем за признавање на вина, предности (кои произлегуваат од комонвелтските системи) и можни опасности, како на пример:

(г) Признание на вина

81. Се заштедува многу време и пари доколку обвинетиот може да биде поканет и е во можност да даде формална изјава пред судија дека ја признава вината во рана фаза на постапката. Ако ова се одвива на формален начин, може да му се обезбеди заштита на обвинетиот. Признанието дадено во полиција може да биде незаконски добиено и тогаш тоа не претставува признание. Адвокатите мора да имаат професионална обврска да потврдат со обвинетиот дека истиот навистина ги признава неопходните правни елементи на делото.

(д) Процесна спогодба

82. Ова означува две различни нешта: спогодба за обвинението и спогодба за казната.

83. Спогодбата за обвинението вклучува договор со обвинителството, формален или неформален, дека обвинителството нема да постапува со едно или повеќе обвиненија доколку обвинетиот признае други (пр. кои вклучуваат помалку тешки дела). Ваквата постапка нормално нема да го вклучи судијата, иако може да има одредба дека е потребно одобрение од судијата. Аргумент кој оди во прилог е тоа што доколку обвинетиот сака да признае девет од десет наводни кражби, тоа не може да биде во интерес на ефикасната правда, бидејќи секогаш треба да има целосно судење по десетте обвиненија, едноставно затоа што постојат доволно докази за да се одвива судењето по сите.

84. Во одредени земји исто така постои спогодба за казната. Но комонвелтското право признава дека постои голема опасност од вклучувањето на судијата. Опасноста се состои во тоа што обвинетиот може да чувствува притисок за признавање на вина за дело кое не го сторил со цел да добие поблага казна од судијата.

(ѓ) Намалување на казна

85. Ова е различен концепт кој не зависи од спогодба со некого, без оглед дали е обвинител или судија. Концептот (прифатен во одредени земји) се состои во тоа што обвинетиот кој признава вина би требало нормално да добие поблага казна во однос на онаа

доколку не ја признае вината - колку признанието го направи порано, толку е поголемо намалувањето¹⁴.

86. Некој може да не се согласува со оваа идеја. Тој би спорел дека она што обвинетиот го сторил, го сторил и таквото дело еднаш докажано, било со признание или без него, заслужува одредена казна. Аргументот дека признанието на вина изразува каење, во повеќето случаи е илузорен. Во одредени случаи, главниот општествен одговор е можен за оние системи во кои судењата се главно усни. Доколку главниот сведок е ранлив (особено деца и жртви на сексуално злоставување), усното сослушување може да претставува дополнителна траума. Во вакви случаи, со признанието на вина се избегнува потребата од сослушување на жртвата и така обвинетиот ги намалува или избегнува штетите кои би можеле понатаму да се нанесат .

87. Надвор од овој мал број на случаи, ваквиот одговор не е валиден. Доколку човек е обвинет за низа грабежи заради затоа што постојат отпечатоци или научни докази, единствените сведоци кои тој ги спасува од давање на докази се професионалци, добро искористени за давање на докази. Причината за охрабрување на давањето признание за вина со намалување на казната, со тоа станува практична предност со која признанието на вина обезбедува (1) осуда на обвинетиот, кој знае дека е виновен, но кој во спротивен случај не би инсистирал на судење со надеж дека доказот или сведоците против него можеби нема да го убедат судот и поротата и (2) скратување на предметите (и спречување на одолговлекувањата на другите предмети), дури и во случај кога осудата секако би резултирала од целосно судење. Ова се вистински практични предности за општеството во целина.

88. Но јасно е дека, доколку се дозволи намалување на казната, мора да постои и одредена заштита. Мора да се води грижа од страна на адвокатите и судиите да обезбедат признанието на вина да биде доброволно и да претставува вистинска изјава за вина. Судијата не би требало да споменува или да биде вклучен во дискусија помеѓу адвокатите и обвинетиот која се однесува на можноста за вакво намалување на казната. Судиите би требало да имаат моќ да не

---

¹⁴ Главно до 1/3 од должината на казната која нормално би била изречена.

одобруваат признание кое изгледа невистинито или е спротивно на јавниот интерес.

89. ССЕС се сомнева дали би било реално да се препорача итна примена на систем на намалување на казна за признание на вина во сите земји членки. Но, ССЕС препорачува сите земји да размислат дали ваквиот систем ќе донесе или не корист за кривично правниот процес.

III. ГРАЃАНСКИ СУДОВИ

90. Препораката Бр. Р (84) 5 препознава девет “начела на граѓански постапки насочени кон подобрување на функционирањето на граѓанската правда”. Ова се првичните далекусежни согледувања во Препораката, но во практика се уште често не се применуваат. ССЕС смета дека доколку се применат, истите нудат вистинска гаранција за почитување на должноста на државата содржана во членот 6 на ЕКЧП за обезбедување на “правично и јавно судење во разумен рок” во граѓанските постапки.

91. Деветте начела ги воспоставуваат суштинските елементи на управувањето со предметите, при што ССЕС смета дека судијата би требало да има улога од почетокот до заклучувањето на сите граѓански (вклучително и административни) постапки со цел да обезбеди повинување со членот 6 од ЕКЧП. Притоа, ССЕС ги сумира и образложува овие начела малку подетално.

92. Начелото 1 од Препораката сугерира ограничување во постапките од “не повеќе од две сослушувања”, едно подготвително и второто за докази, аргументи и, доколку е можно, пресуда, без да се дозволат одлагања, “освен кога се појавуваат нови факти и во други исклучителни и важни околности” и санкционирање на странките, сведоците и вештаците кои не ги почитуваат временските ограничувања на судот или не присуствуваат на судењата.

93. ССЕС го разгледува ова начело како општ граничник. Некои системи прибираат докази во бројни сослушувања. Други водат многу долги парници кои не е можно да бидат водени во рамките на едно подготвително и едно завршно сослушување. Најважна точка е дека судиите би требало од почетокот да го контролираат распоредот и времетраењето на постапките, да закажуваат на датуми и да имаат (и да сакаат секогаш кога е тоа можно да имаат) овластување да одбијат одлагање, дури и наспроти желбата на двете странки.

94. Во рамките на Начелото 2, судијата треба да има моќ да ја контролира злоупотребата на постапката со санкционирање на странката или адвокатите.

95. Начелото 3 ја одразува потребата од современо управување со предметот:

“Судот би требало (...) да има активна улога во обезбедувањето на брзото напредување на постапките, почитувајќи ги правата на странките, вклучително и правото на еднаков третман. Особено, би требало да има *proprio motu* моќ да им нареди на странките да ги обезбедат потребните објаснувања; да им нареди на странките да се појават лично; да покренува законски прашања; да бара докази, во најмала мерка во оние предмети во кои постојат интереси поинакви од оние на странките; да го контролира изведувањето на докази; да ги исклучи сведоците чие сведочење е ирелевантно за предметот; да го ограничи бројот на сведоци особено кога нивниот број е голем (...)”.

96. Начелото 4 го дополнува ова наведувајќи дека судот би требало, освен во случаи пропишани со закон, да биде во можност да одлучува кога да се води усмена или писмена постапка.

97. Начелото 5 наведува, од аспект на ССЕС, што е витално за ефикасно управување со предметот: потребата да се искристализираат барањата на странките и природата на нивните докази во колку што е можно порана фаза на постапката - и да се исклучи предлагање на нови докази во жалба, освен доколку тие не биле (или ССЕС би сугерирал не можеле разумно да бидат) познати во првата инстанца или постоела друга посебна причина.

98. Во некои земји, одредбите или навиките кои ја водат парницата им дозволува на странките да ги корегираат и дополнат нивните предмети и докази скоро без ограничување - дури и на ниво на апелација (да се погледа подолу). ССЕС смета дека ова веќе не е прифатливо и дека е дојдено време да се преиспитаат ваквите одредби и да се променат навиките. Странките имаат право на “правична .....расправа во разумен рок” на нивните тврдења или одбрана, не и на неограничени можности да презентираат понатамошни и различни предмети - и особено не на расправа од втора инстанца по жалба.

99. Начелото 6 е важен налог дека “пресудата би требало да биде донесена на заклучувањето на постапката или што е можно побрзо потоа. Пресудата би требало да биде што поконцизна. Таа може да се повикува на било која законска одредба, но мора со сигурност да ги решава, брзо и јасно, сите барања покренати од странките”. Некои држави или судови работат повеќе или помалку со формални

одредби стипулирајќи максимал(ни)ен период(и) во кои треба да биде донесена пресудата. Начелото 7 (“треба да се преземат чекори за да се спречи злоупотребата на правните лекови во периодот после донесување на пресудата) е поставено надвор од централната грижа на ова Мислење.

100. Начелото 8 идентификува одредени аспекти од управувањето со предметите, вклучително и специјални постапки за (а) итни предмети, (б) неспорни предмети, барања за ликвидација и мали побарувања, (в) специфични видови на предмети. Помеѓу овие се:

“поедноставени методи за отпочнување на парницата; без расправа или свикување на само една расправа или (...) прелиминарно подготвително сослушување; исклучително писмена или усмена постапка (...); забрана или ограничување на одредени приговори и одбрани; пофлексибилни одредби за неодлагања или само куси одлагања за доказите; назначување на судски вештаци (...); активна улога на судот во водењето на предметот и во барањето и изведувањето на докази”.

101. Начелото 9 ја истакнува потребата од “најсовремени технички средства кои ќе бидат ставени на располагање на судските органи”. ССЕС го подвлекува односот помеѓу ефикасната технологија и способноста на судиите да бидат во тек и да ја контролираат парницата од своите судски “клучи”.

102. Општо од сите овие начела произлегува дека граѓанската парница се заканува да стане комплексна и да се одолговлекува до точка во која не е можно да се повинува на барањата на членот 6 (1) на ЕКЧП било во одреден(и) случа(и)ј или во сите случаи, во брзината и ефикасноста на водењето кое е индиректно засегнато со потрошеното време и средства од претходниот/претходните случа(и)ј.

103. Државите треба да обезбедат соодветни - но, не неограничени - средства и фондови за граѓански и кривични парници¹⁵. Бидејќи ниту државата, ниту странките немаат неограничени средства, судовите мора да ја контролираат парницата во интерес на парничарите од актуелниот предмет, но и од другите предмети.

---

¹⁵ Цф ССЕС Мислење Бр. 2 (2001).

104. Предметите треба да бидат водени “пропорционално”, во смисла на начин кој им овозможува на странките да добијат правда со трошоци сразмерни на значењето на предметот и вложените износи и на начин кој им обезбедува на парничарите праведен дел од судското време за нивните спорови.

105. Накусо, странките имаат право на соодветен дел од судското време и внимание, но во одлучувањето што е соодветно, клучна улога има судијата кој има обврска да ги земе предвид оптовареноста и потребите на другите, вклучително и на државата која го финансира судскиот систем и другите странки кои сакаат да го користат.

106. Различни земји имаат различни нивоа на примена на начелата во Препораката Бр. Р (84) 5. Правните реформи на граѓанските постапки кои се спроведуваат во последните години одат во оваа насока. На судиите им се дава поголемо овластување за “формално водење” на граѓанските постапки, иако не преку нивниот суштински напредок - тие не можат, на пр. да превземат чекори кон изведување на фактички докази во предметот кои странките не ги приложиле. Меѓутоа, во некои земји членки судијата сè уште нема улога да одлучува дали постапката ќе биде писмена или усмена или кога да се прибегне кон сумарна пресуда или да постави временски ограничувања, бидејќи овие работи се регулирани со закон. ССЕС смета дека овие ограничувања на моќта на судијата да го контролира и поттикнува одвивањето на постапката, не се спојливи со ефикасноста на правдата.

107. ССЕС понатаму разгледува одредени постапки кои беа усвоени или предложени во оваа сфера:

(а) Претходни протоколи

108. Протоколите за претходна активност (развиени во Велика Британија) пропишуваат чекори кои треба да се преземат пред да се отпочне со постапката. Тие се формулирани како соработка помеѓу полномошниците на двете заинтересирани страни во одредени познати спорови (лична повреда или медицинска негрижа или осигурители во индустријата, градежништвото, адвокати и заинтересирани тела). Нивна цел е да се постигне рана идентификација на предметот со размена на информации и докази, кои ќе им овоз-

можат на странките да ја избегнат парницата и да постигнат договор. Доколку не може да се постигне договор, тие на странките им обезбедуваат многу подобра позиција во почитувањето на наметнатите временски рокови откако ќе отпочне постапката. Судот може да ги санкционира пропустите во постапувањето по протоколот за претходна активност.

(б) Претходни напомени

109. Ова е карактеристика на парницата која му овозможува на судот, пред да отпочне парницата, да нареди обелоденување на документите од лицето кое може да биде странка во постапката, помеѓу другите причини, да му се овозможи на тоа лице да знае дали фактите оправдуваат водење на постапка или да му се овозможи да превземе подобро информирани чекори за да го реши спорот пријателски, без постапка.

(в) Заштитни мерки

110. Важно е овие мерки да бидат на располагање, по барање, во една рана фаза, вклучително, во одредени случаи, пред тужениот да се запознае со предметот, инаку во спротивно, нивните цели може да бидат осуетени.

111. На располагање е широк интервал на заштитни мерки. Можат да се идентификуваат три главни групи:

(i) мерки кои имаат за цел да го обезбедат извршувањето, на пр. налог за одземање или замрзнување

(ii) мерки кои имаат за цел да ја средат состојбата привремено (на пр. во семејни предмети); и

(iii) мерки кои ја предвидуваат финалната пресуда.

112. Во многу земји, барателот треба да го презентира правото (*fumus bonis iuris*) и нормално треба да покаже постоење на ризик дека, без ваквите мерки, секоја финална пресуда не ќе може да стапи во сила (*periculum in mora*). Мерката треба да биде наредена без сослушување на другата странка (*ex parte*), но, после донесувањето на таква наредба, тужениот има право на сослушување, после кое мерката може да биде потврдена или отповикана.

113. Давањето на налог е, исто така, широко расположлива мерка во други ситуации, во земјите членки (понекогаш само кога барањето е документирано), со цел прелиминарно да се средат одредени аспекти на спорот. Земјите со комонвелтско право ја развиле и алатката/*наредбата на Антон Пилер* (Anton Piller), со која судот може да нареди истрага на документи или докази во сопственост и/или контрола на тужениот, кои во спротивно би можеле да бидат уништени или сокриени. "*Measures d'instruction*" in futurum можат постигнат иста цел во Франција и во други земји.

(г) Отпочнување на постапките

114. Најголем број од земјите членки обезбедија одредени поедноставени (вклучително и електронски) методи за отпочнување на парницата. Но, разликите помеѓу традиционалните методи на отпочнување на постапките ја отежнуваат споредбата на различните методи на поедноставување. На пример, во одредени земји постапките секогаш почнуваат со превземање на чекори во судот, додека во други, тужителот треба да го достави барањето до тужениот пред истото да дојде пред суд. Во последниот случај, поедноставувањето, односно скратувањето може да се состои во дозволување постапката да започне без овој чекор.

(д) Идентификација на предметите на странките

115. ССЕС веќе ја истакна важноста од ова во својата дискусија (погоре) за Начелото 5 на Препораката Бр. (85) 5. За добро управување со предметот, основно е секоја странка во граѓанската постапка да биде колку што е можно појасна и колку што може побрза во однос на својот предмет - и промените или дополненијата на предметот не би требало да бидат дадени како право, туку да се вршат со дозвола на судијата, кој ќе ја даде или нема да ја даде дозволата во зависност од фазата која ја достигнал предметот и ефектот на истите врз предметот и врз другите странки.

(ѓ) Сумарни постапки

116. Постојат големи разлики во терминологијата во оваа сфера. Во сите земји не се разбира поеднакво суштината на термините концепт на сумарна, поедноставена и забрзана постапка. Во некои земји за постапките се зборува како сумарни кога нивните исходи ја

немаат силата на *res judicata*, за поедноставени постапки кога одредени фази се отстранети и олеснети, а за забрзани постапки се зборува кога временските рокови се скратени споредено со вообичаените постапки. Овие карактеристики можат, секако, да коинцидираат, така што постапката може, истовремено, да биде сумарна, скратена и забрзана.

117. Наспроти ова, Комонвелтското законодавство го користи зборот “сумарна” за да ги покрие скратените и забрзаните постапки кои водат до финална (*res judicata*) одлука, иако постојат и постапки за привремена пресуда, на пр. постапки во кои судот може, доколку привремено смета дека тужениот ќе може да ги плати долгот или штетата, да го обврзе истиот на ме”уплаќање на сума не поголема од “разумен удел” во обврската која треба да се плати на тужителот. Доколку при судењето, тужителот не успее да го добие предметот, тој мора да го врати износот со камата.

118. Од особено значење се две граѓански постапки: (i) налог за плаќање (*Mahnverfahren, injonction de payer*); (ii) *référé* или во Холандија, *kort geding*:

(i) Налогот за плаќање (или *Mahnverfahren*) е соодветна постапка особено за неоспорени парични долгови. На барање од тужителот, судот издава налог за плаќање без сослушување на другата странка. Во одредени земји за издавање на налог се бараат докази, додека во други доволна е изјавата на тужителот. Доколку тужениот останува пасивен за време на одложувањето регулирано со закон, налогот се извршува како редовна пресуда. Ако тужениот приговара, тужителот мора да отпочне нормална постапка доколку сака да го поврати долгот. Молчењето на должникот го трансформира почетниот налог за плаќање во судска правосилна одлука, со сила на *res judicata*. Во одредени земји одговорен за постапката е судски службеник. Главно, тоа е писмена постапка која дозволува компјутеризиран третман (веќе присутно во одредени земји). Со оваа постапка се решени многу предмети.

(ii) Постапката *référé* или *kort geding* му овозможува на судијата да одлучува за секое прашање после сослушување на странките врз основа на понекогаш ограничени докази кои тие се во можност да ги изнесат пред судот во ограничен/краток временски период. Потоа одлуката се објавува или веднаш после сослушувањето или

после краток временски период. Со ова директно стапува на сила, но пресудата нема својство на пресудена работа. Странката е слободна да отпочне постапка за главната работа, но доколку никој не ја иницира, пресудата *référé* ќе ги определи правата и обврските на странките. Оттука, постапката за главната работа, најчесто не се одвива. Заради важноста на *référé*, одговорен за ваквиот вид на постапка е искусен судија (најчесто претседателот на судот). Постапката *référé* во практика исто така помага да се намали оптовареноста на судот и да се избегнат одолговлекувањата во вообичаените граѓански постапки.

(е) Меѓупресуди

119. Моќта да се “раздели предметот за секое парашање” може да има голема важност. На пр, според мислењето на ССЕС, работи од суштинско значење за законодавството можат да се решат со одвоена пресуда на почетокот на постапката. Со ова се избегнува потребата од непотребни, скапи и долготрајни расправи и истражување на главната работа. Но, во одредени земји не постои постапка за донесување на меѓупресуди, а во други земји вакви пресуди можат да бидат обжалени само откако судот од прва инстанца навлегол и го решил и остатокот од предметот.

120. ССЕС признава дека е потребно внимание во изборот и дефинирањето на предметите кои се погодни за решавање со меѓупресуди. Постои ризик дека времето, напорот и средствата можат да бидат потрошени на меѓупресуда (или на жалба на меѓупресуда), тогаш кога било можно побрзо и поедноставно да се реши остатокот од предметот. Со ова предупредување, ССЕС препорачува да постои постапка за донесување на меѓупресуда, а исто така да бидат дозволени и итни жалби на меѓупресудата.

121. Средства за да се избегне одолговлекувањето заради ваквите жалби, би требало да се состојат во, или барањето за добивање на дозвола од судот од прва инстанца или судот по жалба, за секоја итна жалба и/или брз апелационски систем.

(ж) Докази и документација

122. Повеќето земји имаат флексибилни правила за изведување на докази. Во заштитните и збирните постапки, пресудата не мора

неопходно да се темели на целосни докази. Кај заштитните мерки, во земјите со континентално право тужителот треба само да презентира доказ за своето право (доказ *prima facie*) а во земјите со комонвелтско право, да покаже факти дека случајот е спорен.

123. Постојат важни разлики во однос на обелоденувањето на документацијата помеѓу земјите со континентално и комонвелтско право. Во првите, секоја странка мора доброволно да ја открие важечката документација (тоа се документите врз кои се темели поддршката на неговите наводи или документи кои материјално го засегаат неговиот предмет или го поддржуваат предметот на другата странка). Барањето да се откријат документите кои одат, односно не одат во прилог, често ја докажува значајната иницијатива за решавање - било пред или после откривањето. Тоа е исто така значајна помош во откривањето на фактите во текот на судењето.

124. Меѓутоа, оваа постапка се потпира на чесноста на полномошниците во советувањето на нивните клиенти во поглед на презентирањето на документите и исто така ги вклучува правните и други трошоци за барањето и вадењето на документи. Оттука, може да се каже дека истата е особено соодветна за поголеми и покомплексни предмети.

125. Во многу други земји (особено со континентално право), странката може само да добие пристап до документацијата под контрола на нејзиниот противник и врз која истиот нема намера да се потпира и тоа со молба за налог, документот да се стави на располагање. Ова имплицира дека странката која го бара налогот, мора претходно да биде запознаена со постоењето на документот и мора да го идентификува истиот, што секогаш не е лесно.

(з) Овластувања за водење на постапката

126. Овие се важни во секоја фаза на граѓанската постапка и овозможуваат соодветно и пропорционално водење на предметите. Судијата би требало да може да ги изаршува со давање на писмени насоки, без странките неопходно да имаат право на усно произнесување. Овластувањата треба да се користат како што е наведено во Препораката Бр. Р (84) 5 како во однос на подготвителната постапка, така и во однос на секоја постапка.

(s) Иницијативи во однос на трошоците и каматата

127. Англиското право и некои други системи воведоа одредби за понуда за решавање и плаќање во суд, што може да има тешки финансиски последици за странката која ќе ја пропушти подобрата претходна понуда на другата странка. На тужителот може да му се понуди да прифати или на тужениот може да му се понуди да плати помалку од полното барање. (Во предмети со парично побарување, тужениот мора исто така да ја следи неговата понуда со плаќање на парите во судот). Доколку тужителот добие повеќе отколку што му е понудено да прифати, или на тужениот му е наредено да плати помалку отколку што му било понудено, тогаш се заштедува во предметот од мала вредност, или можат да следат несакани последици за тужителот во смисла на трошоците а за тужениот во камата.

128. Во одредени земји во кои адвокатските такси се регулирани со статут, законодавството со цел да обезбеди иницијатива кај адвокатите да го охрабрат решавањето, статутарно обезбедува такси за адвокатите во висина од 150% од вообичаената полна такса.

(и) Извршување

129. Постојат разлики во пристапот кон извршување на пресудите од прва инстанца. Во комонвелтското законодавство општо правило е ваквите пресуди автоматски да се извршуваат, освен кога судот наредува запирање од оправдани причини. Оправдани причини можат да биде на пр. неможноста од противизвршување, доколку пресудата подоцна биде укината врз основа на успешна жалба. Во земјите со граѓанско право, наспроти ова, позицијата е понекогаш регулирана со закон, а понекогаш му се остава на судијата да одлучи. Судијата тогаш може да одреди привремено извршување на пресудата, особено кога постои опасност за време на одолговлекувањето, кое е резултира од секоја жалба, да дојде до состојба странката која губи да не може никогаш да ја изврши пресудата. Вообичаено од странката која добива би се побарало да даде обезбедување за секоја штета која може да настане како резултат на извршувањето на пресудата, доколку пресудата се врати по жалба. Може да се каже дека е вообичаено во предмети со пресуди кои гласат на паричен износ извршувањето на пресудата да биде

одредена од закон или од судијата, освен ако должникот даде осигурување.

130. ССЕС смета дека за да се обезбеди ефикасна правда, сите земји треба да имаат постапки за привремено извршување, кои нормално ќе бидат спроведени, а кои ќе обезбедат доволна заштита на странката која губи во случај на усвоена жалба.

(j) Жалби

131. Различните апелациски системи се делат во две големи групи: а) жалби ограничени на ревизија на правните парашања и оценка на доказите, без можност за жалба врз основа на нов доказ или врз основа на нови наводи кои не биле истакнати пред судијата од прва инстанца; б) жалби кај кои вакви ограничувања не постојат и судот може да изведе нов доказ и да земе предвид нови наводи кои се истакнуваат пред апелацискиот суд.

132. Постојат системи во средина, кои во одредени предмети или во одредени инстанци го дозволуваат она што се опишува како “редовен правен лек” со неограничено право на вложување на жалба, но во други предмети или инстанци (на пр. пред касационен или Врховен суд) дозволува само “вонредни правни лекови”, “ревизии” на ограничени основи и во специфични околности.

133. Разликата помеѓу а) и б) понекогаш се објаснува така што во претходната група жалбата се разгледува примарно како техника за обезбедување на еднаквост во примената на правните начела (*ius constitutionis*), додека во втората група се разгледува како процедурално право, чија главна функција е да и се даде на странката уште една можност (*ius litigationis*). Ова го покренува парашањето дали е неопходно или пожелно странката да има вакво процедурално право на секое ниво, дури и во втора инстанца.

134. ССЕС, во согласност со Начелото 5 од Препораката Бр. Р (84) 5 (погоре), посочува дека членот 6 од ЕКЧП не го гарантира правото на жалба.

135. Иако свеста и влијанието на традицијата во одредени земји му дава предност на неограниченото право на (суштинско) расправање по предметите по жалба во втора инстанца, ССЕС сака да го изрази

своето несогласување со начелото на овој пристап. Жалбата не би требало да се смета за неограничена можност за вршење поправки во однос на фактите или правото кои странката би можела или би требала да ги изнесе пред првостепениот судија. Ова ја поткопува улогата на првостепениот судија и може да го направи неважно неговото водење на постапката.

136. Според мислењето на ССЕС, таа исто така има тенденција да ги изневери легитимните очекувања на другата странка во спорот и да го продолжи времето, трошоците и текот на постапката.

137. ССЕС забележува дека дури и во земји кои прифатиле *ius litigationis*, развиени се механизми кои претставуваат сигурносен вентил за странката (на пр. неуспешната жалба да може да се декларира како видливо неоснована) со кои во извесна мерка се намалува оптовареноста на апелацискиот систем.

138. Според тоа, ССЕС препорачува да се воведат контрола на немериторните жалби, било со одредба дозволата за жалба да биде одобрена од судот или со соодветен механизам кој обезбедува брзо одлучување по мериторните жалби.

Г. АЛТЕРНАТИВНИ РЕШЕНИЈА НА СПОРОТ

139. Советот на Европа создаде неколку инструменти кои се однесуваат на алтернативните методи на решавање на спорите¹⁶. Свесен за многуте позитивни ефекти на алтернативните методи на решавањето на спорите, (АРС) помеѓу кои е потенцијалот да доведе до брзо решавање на спорите, ССЕС предложи АРС да биде тема на која ќе се расправа на 1-та Европска конференција за судии, во склоп на поголемата нацрт рамка “водење на предметите”.

140. Првата Европска конференција на судии ја покажа важноста на АРС во раното решавање на спорите¹⁷. Очигледно е дека алтернативното решавање на спорите не треба да се смета за совршен начин на растоварување на судовите од предмети, тоа е дефинитивно корисно и ефикасно бидејќи става акцент на договарањето помеѓу странките кое секогаш се поддржува при донесувањето на пресуда.

141. Во иднина ССЕС може да се ангажира во специфични аспекти на алтернативното решавање на спорите. Засега, во рамките на мислењето кое се однесува на разумното времетраење на судењата и улогата на судиите во судењата, ССЕС смета дека е неопходно да се поттикне развојот на форми на алтернативно решавање на спорите кои би биле особено погодни за одредени типови на парници, а со цел да се зголеми јавниот интерес за нивното постоење, начинот на кој функционираат и трошоците кои се потребни за истите.

142. Бидејќи алтернативното решавање на спорите и правдата делат исти цели, неопходно е правната помош да биде на располагање за алтернативното решавање на спорите, како што е

---

¹⁶ Советот на Европа ги создаде следниве Препораки кои се однесуваат на алтернативните решенија на спорите:

- Препорака Бр. Р (98) 1 од Министерската комисија на земјите членки за семејна медијација;
- Препорака Бр. Р (99) 19 од Министерската комисија на земјите членки за медијација во казни предмети;
- Препорака Рец. (2001) 9 од Министерската комисија на земјите членки за алтернативи во парници помеѓу управата и физички лица;
- Препорака Рец. (2002) 10 од Министерската комисија на земјите членки за посредување во граѓански предмети.

¹⁷ Конференцијата главно се концентрираше на алтернативните решавања на граѓанските спорови.

и во стандардните судски постапки. Меѓутоа, средствата за правна помош како и другите јавни трошоци за поддршка на алтернативното решавање на спорите бараат користење на посебен буџет, така што соодветните трошоци да не се на товар на оперативниот буџет на судовите (да се погледа став 23 погоре).

143. Дискусиите во рамките на ССЕС беа насочени главно кон медијацијата, улогата на судијата во медијацијата во текот на судската постапка, доверливоста на дејствијата во текот на медијацијата, можноста судовите да вршат надзор врз обуката/акредитацијата во медијацијата и однесувањата на судиите како медијатори и кон неопходноста од судиска потврда на договорот помеѓу странките постигнат со медијација. Беа разгледувани и други аспекти, за кривични предмети од една страна и граѓански предмети (и управно право), од друга страна.

144. Што се однесува до обемот на АРС, важечките препораки на Советот на Европа покажуваат дека истиот не се ограничува на граѓанските постапки. Медијацијата во кривичните предмети покренува специфични парашања кон кои се насочени и дискусиите на ССЕС.

145. За разлика од алтернативното решавање на спорите во граѓанските предмети, медијацијата во кривичните предмети не е корисна за намалувањето на оптовареноста на судскиот систем, иако може да има превентивен ефект во однос на идниот криминал.

146. Препораката Бр. Р (99) 19 се однесува само на “медијацијата” помеѓу сторителот и жртвата. Меѓутоа, иако е потребно понатамошно истражување, ССЕС смета дека засега пошироката дебата се однесува на поширокиот концепт на “повторно воспоставување на правдата”, т.е. постапки кои дозволуваат отстапување од нормалната кривична постапка пред нејзиниот почеток (веднаш после апсењето), откако почнала, како дел од казниот процес или дури и при извршувањето на казната. Повторното воспоставување на правдата и дава можност на жртвата, на сторителот и понекогаш на претставници на заедницата да комуницираат, индиректно или директно, доколку е потребно преку олеснувач, за делото (вообичаено мало дело кое се однесува на имотот или дело сторено од малолетници) и за надоместот на причинетата штета. Ова може да резултира со

обврска за сторителот да надомести - било на жртвата, доколку жртвата сака, или на пошироката заедница, на пр. со поправка на имотот, чистење на простории и тн.

147. Оттука, обемот на повторното воспоставување на правдата во кривичните предмети не е толку голем како обемот на АРС во граѓанските парници; општеството може да воспостави сет на “граница на дозволи” надвор од кои не би било поддржано решавањето на кривичните предмети во поинаква постапка од редовната судска постапка. Спротивно на граѓанските предмети, заедницата често пати би била вистински учесник во процесот на повторното воспоставување на правдата. Повторното поврзување на сторителите со заедницата на која и нанеле штета, вклучително и преку надомест на штетата која ја причиниле, и вклучувањето на заедницата во креирањето на одредени решенија за криминалот во нејзиното подрачје, е суштина на повторното воспоставување на правдата.

148. Бројните шеми за повторно воспоставување на правдата бараат повнимателен пристап отколку алтернативното решавање на спорите во граѓанските спорови, бидејќи доведувањето на жртвите и сторителите во контакт е почувствителен процес отколку доведувањето на две странки во граѓански спор; успехот зависи делумно од културата на практичарите на кривичното право применета во однос на нормалните судења и казнениот модел на правда.

149. ССЕС дискутираше за улогата на судијата во одлуките со медијација имајќи предвид пред се дека прибегнувањето кон медијација, во граѓански и управни постапки може да биде на иницијатива на странката или алтернативно, на судијата да му биде дозволено да им препорача на странките да се јават пред медијатор и да им укаже дека со нивно одбивање да го сторат тоа понекогаш би се изложиле на трошоци.

150. Дискусија предизвика вториот систем кој ја има предноста на постоење на странки кои во начело одбиваат договарање; иницирање на дискусија, во практика, овој чекор може самиот по себе, во спорна ситуација да биде одлучувачки за надминување на корсокакот.

151. Во секој случај на странките би требало да им се дозволи одбивање на медијација; ваквото одбивање не смее да го наруши правото на странката за одлучување по нејзиниот предмет.

152. Во однос на улогата на судијата во кривичната медијација, очигледно е дека доколку кривичниот предмет отстапува од нормалниот обвинителен процес пред да отпочне постапката, судијата вообичаено нема улога. Доколку предметот е насочен кон повторно воспоставување на правдата откако истиот започнал, ќе треба налог од судијата за неговото пренасочување. Во неколку земји постојат разлики во однос на усвојувањето на начелата на дискрециско или мандатарно обвинение.

153. Имајќи го предвид фактот дека обврските во рамките на системот на повторно воспоставување на правдата се на страната на обвинетиот, а ограничувањата можат да се применуваат во интерес на жртвата, ССЕС смета дека може да биде добра практика давањето на формално судско одобрение на сите уредувања на повторното воспоставување на правдата (или доколку е соодветно, на оние кои се повеќе од обично предупредување без правна важност). Ова ќе овозможи контрола врз делата за кои може да се покрене повторно воспоставување на правдата и врз условите кои го овозможуваат правото на фер судење и другите одредби од ЕКЧП.

154. Дали активностите поврзани со медијацијата мора да бидат доверливи? Дискусиите на ССЕС покажуваат дека во однос на граѓанските и управните спорови ова прашање мора да биде одговорено потврдно. Барањето на договарање главно значи дека странките мора да бидат во можност да разговараат со медијаторот доверливо за можните предлози за решавање, без можност информациите да се откријат.

155. Меѓутоа, би било корисно точно да се определи дали доверливоста треба да биде апсолутна или може да биде постигната со договор помеѓу странките. Исто така, би требало да се праша дали документите кои се користат за време на медијацијата може да бидат презентирани пред судот доколку медијацијата не успеала.

156. Бидејќи медијацијата се базира на договор, ССЕС смета дека е веројатно да се подигне доверливоста во случај на договор помеѓу странките; од друга страна, без ваков договор не е соодветно суди-

јата да ги зема предвид документите кои се однесуваат на ставот на една од странките или на предлозите од страна на медијаторот за решавање на спорот. Отворено е прашањето дали и колку судијата може (како што е дозволено во некои законодавства) да го земе предвид одбивањето да се прифати медијација или да го прифати пријателското решавање кога дава налози поврзани со судските трошоци.

157. Што се однесува до доверливоста во алтернативното решавање на споровите во кривичните предмети, ССЕС смета дека, бидејќи обвинетиот мора да биде охрабрен да зборува отворено за време на процесот на повторно воспоставување на правдата, доверливоста би требала да се применува и на овој тип на алтернативно решавање на споровите. Ова го наметнува проблемот, особено во оние системи во кои обвинението е облигаторно, за тоа кои би биле последиците од признавањето на другите дела на обвинетиот или сторени од други лица кои не учествуваат во медијацијата¹⁸.

158. Како во кривичните, така и во граѓанските предмети, ССЕС ја истакнува потребата од тоа шемите на алтернативно решавање на споровите да бидат блиски на судскиот систем, бидејќи медијаторите би требало да поседуваат соодветни вештини и квалификации, како и неопходна непристрасност и независност за вршење на ваква јавна услуга.

159. Со тоа, ССЕС ја истакнува важноста на обуката во медијацијата.

160. Прибегнувањето кон медијатори или медијациски институции надвор од судскиот систем е соодветно уредено и е обезбедено судските институции да можат да вршат надзор над компетентноста на медијаторите или приватните институции како и врз аранжманите за нивно интервенирање и врз нивните трошоци. ССЕС смета дека треба да постојат соодветни правни одредби или судска практика со кои би требало да му се даде овластување на судијата да ги насочува странките да се јават пред медијатор назначен од судот.

---

¹⁸ Став 14 на Дополнението на Препораката Бр. Р (99) 19 гласи дека “Учеството во медијација не би требало да се користи како доказ за признавање на вина во последователна судска постапка”.

161. ССЕС смета дека е можно судиите да имаат улога на медијатори. Ова овозможува судиското *да се знае како* да се стави на располагање на јавноста. Во секој случај, неопходно е да се сочува нивната непристрасност особено со обезбедување на вршењето на оваа задача во други спорови, а не оние во кои сослушуваат и одлучуваат. ССЕС смета дека слични мерки можат да се превземат во рамките на оние системи кои веќе ја обезбедуваат должноста на судијата да се обиде да ги помири странките во предметот.

162. Судскиот надзор врз назначувањето на медијатори е само еден од елементите на системот насочен кон спречување на опасностите поврзани со приватизација на решавањето на спорот (и можно ограничување на материјалните и процедуралните права на странките) која може да произлезе од широкиот обем на алтернативно решавање на споровите. ССЕС смета дека е исто така неопходно судовите да ги контролираат процесите на медијацијата и исходот од истите.

163. Од дискусиите на ССЕС произлегува дека во одредени околности на странките може да им се додели правото на решавање на спорот со договор кој не е предмет на одобрение од страна на судијата. Меѓутоа, ваквото одобрение може да се покаже неопходно во одредени предмети, особено кога треба да се земат предвид мерките за извршување.

164. Најмалку во овој случај, неопходно е судијата да поседува суштински овластувања за надзор, особено водејќи сметка за еднаквоста помеѓу странките, објективноста на мерките за кои постигнале согласност со договорот и почитувањето на правото и јавната политика. Што се однесува до специфичните аспекти на кривичната медијација, ССЕС се повикува на наводите во став 147 погоре.

РЕЗИМЕ НА ПРЕПОРАКИТЕ И ЗАКЛУЧОЦИТЕ

А. Пристап до правдата

А.1. Државите би требало да обезбедат ширење на корисни информации за функционирањето на судскиот систем (природата на расположливите постапки; просечното времетраење на постапките во различни судови; трошоците и ризикот во случај на погрешно користење на правните канали; алтернативните средства за решавањето на спорите кои им се нудат на странките; ориентационските одлуки на судовите - да се погледаат ставовите од 12 до 15 погоре).

А.2. Особено:

- да се стават на располагање водичи за граѓаните;
- самите судови да учествуваат во ширењето на информациите;
- образовните програми би требало да вклучат опис на судскиот систем и да нудат посети на судовите (да се погледаат ставовите од 16 до 17 погоре).

А.3. Би требало да се усвојат поедноставени и стандардизирани форми на правните документи неопходни за отпочнување и постапување, во најмала мерка во некои сектори на парницата (да се погледа став 18 погоре).

А.4. Треба да се развие технологија со која парничарите преку компјутерска опрема ќе можат:

- да ги добиваат неопходните документи за поведување на постапка пред суд;
- да бидат во директен контакт со судовите;
- да добиваат целосна информација, дури и пред институционализирање на постапката, за природата и трошоците кои ќе треба да ги поднесат и предвидување на можното времетраење на постапката до донесувањето на одлуката (да се погледне став 19 погоре).

А.5. Надоместокот на адвокатите и на судските службеници треба да биде фиксиран така што нема да ги охрабрува непотребните процедурални фази (да се погледа став 28 погоре).

А6. Треба да се пропише одредба согласно Препораката бр.Р(84)5 (начелото 2-1 во прилогот) за санкционирање на злоупотребите на судската процедура

А.7. Државата треба да му го гарантира правото на парничарот да може да го поднесе својот предмет пред судот, било лично, било преку полномошник кој самиот го избрал, особено кога е тоа скратена постапка, парница од мала вредност и предмет во врска со потрошувачи; секако треба да има одредба која му овозможува на судијата, како вонредна мерка, да нареди вклучување на полномошник, доколку предметот е особено проблематичен (да се погледаат ставовите од 24 до 26 погоре).

А.8. Од страна на државата треба да биде организиран систем на правна помош кој ќе му овозможи на секого пристап до правдата, кој ќе ги покрива не само судските трошоци, туку и правниот совет за разумноста или неопходноста за поведување на постапка; не треба да биде резервиран за лицата на кои најмногу им треба, туку треба да биде расположлив, барем делумно, за оние чии просечни приходи не им овозможуваат поднесување на трошоците без помош; судијата би требало да може да учествува во одлуките кои се однесуваат на доделувањето на помош, но со почитување на обврската за непристрасност (да се погледаат ставовите 21 и 22 погоре).

А.9. Правната помош треба да се финансира од страна на јавен орган, а средствата да се покријат со посебен буџет, така што соодветните трошоци не треба да го оптоваруваат оперативниот буџет на судовите (да се погледа став 23 погоре).

Б. Квалитет на судскиот систем и негова оценка; квантитативни статистички податоци; надзор

Б.1. Квалитетот на судскиот систем зависи од квалитетот на инфраструктурата, кој може да се измери со критериуми слични на оние во другите јавни служби и од способноста на стручните лица (судии, адвокати, обвинители и службеници), чија работа може да се мери само во однос на законот и судиската или професионалната практика и деонтологија (да се погледа став 31 погоре).

Б.2. Неопходна е оценка на квалитетот на судиската работа, со осврт на општествената и економската ефикасност исто така, преку

критериуми кои се понекогаш слични на оние на другите јавни служби (да се погледаат ставовите 32 и 33 погоре).

Б.3. Оценката на активноста на судскиот систем во целина или на секој одделен суд или локална група на судови не треба да се поистоветува со оценката на професионалната способност на секој одделен судија, која има други цели. Слични аспекти можат да бидат применети врз активностите на другите правни експерти вклучени во функционирањето на судскиот систем (да се погледаат ставовите 33 и 34 погоре).

Б.4. Треба да се избегне преклопувањето помеѓу квалитативната оценка на правдата и професионалната оценка на судијата кога се креира судската статистика; особено е несоодветно користењето на повратни стапки (заб.прев. “однос помеѓу укинати предмети и вкупен број на обжалени предмети”) како единствен или дури и неопходно важен индикатор за оценка на квалитетот на судската активност; истите аспекти се применуваат и на други системи во кои е можна одредена оценка, преку системи различни од набљудувањето на повратната стапка, како што е тоа можно кога станува збор за одделна одлука донесена од судија (да се погледаат ставовите од 35 до 37 погоре).

Б.5. Иако во овој момент не постојат општо прифатени критериуми за начинот на прибирање на податоци, целта на прибирањето би требало да се состои во оценка на правдата во поширок контекст, т.е. на взаемното дејство на правдата со другите варијабилни (судии и адвокати, правда и полиција, судска практика и законодавство и тн.), бидејќи најголем дел од грешките во судскиот систем произлегуваат од недоволната усогласеност помеѓу различните чинители (да се погледа став 39 погоре).

Б.6. Клучно е во процесот на прибирањето на податоци да се нагласи взаемното дејство на квалитетот на правдата и постоењето на соодветна инфраструктура и персонал за поддршка (да се погледаат ставовите 31 и 39 погоре).

Б.7. Понатаму, “квалитетот” на правдата не треба да се разбира само како синоним за обична “продуктивност” на судскиот систем; квалитативниот пристап би требало да ја подразбира способноста на системот да одговори на барањата на правдата во согласност со

општите цели на правниот систем, во кои брзината на постапките е само еден елемент (да се погледаат ставовите од 38 до 42 погоре).

Б.8. Квалитативните индикатори би требало да се изберат со широк консензус помеѓу правните експерти (да се погледа став 43 погоре).

Б.9. Прибирањето на податоците и надзорот треба да се вршат на регуларна основа, а постапките кои ги спроведува независното тело треба да овозможат брзо прилагодување на организацијата на судовите на промените во оптовареноста (да се погледаат ставовите од 46 до 48 погоре).

Б.10. Со цел да се усогласи реализацијата на оваа потреба со гаранциите за независност на судството, независното тело споменато во ставовите 37 и 45 од Мислењето Бр. 1 (2001) на СЕС треба да биде овластено за изборот и прибирањето на “квалитативните” податоци, обликувањето на постапката за прибирање на податоци, оценката на резултатите, нивното ширење како повратна информација, како и за надзорот и следењето на постапките. Државата би требало, во секој случај, да обезбеди ваквите активности да останат во рамките на јавната сфера со цел да се заштити соодветниот политички интерес поврзан со третманот на податоците кои се однесуваат на правдата (да се погледаат ставовите од 43 до 48 погоре).

В. Оптовареност и водење на предметите

Општо

В.1. Треба да се воведат препораките наведени во Препораката Бр. Р (87) 18 кои се однесуваат на намалување на оптовареноста на судовите.

В.2. Државите би требало да обезбедат соодветни средства за кривичните и граѓанските судови, а судиите би требало (дури и кога немаат директна административна улога) да бидат консултирани и да учествуваат во основните одлуки поврзани со обликот на современата правда и нејзините приоритети (да се погледаат ставовите од 52 до 55 погоре).

В.3. Судијата би требало да го охрабрува консензуалното решавање (било преку самите странки или преку медијација), бидејќи истото споредено со решавање наметнато од судот има независна вредност и ги одразува вредностите на слобода на избор и договарање (да се погледа став 50 погоре и дел Г подолу).

В.4. Општо е прифатливо, во земји во кои уставот дозволува, да има одредена флексибилност која им овозможува на судиите и/или на предметите да бидат преместувани релативно лесно помеѓу судовите, најмалку на привремена основа и по нивна согласност, со цел да се одговори на промените во оптовареноста. Во однос на укинувањето на судови, треба секогаш да се земе предвид правото на граѓаните да имаат погоден пристап до нивните судови (да се погледаат ставовите од 57 до 60 погоре).

В.5. Користењето на одделен судија треба да биде олеснето за да се утврди постоење, односно непостоење на вина во рамките на условите споменати во ставовите 61 - 64 погоре. СЕС смета, исто така, дека земјите треба да ја охрабруваат обуката и развојот на кариерата за целосно искористување на одделен судија во предметите од прва инстанца, секогаш кога тоа може да се постигне сразмерно на искуството и способноста на судијата и природата на постапката (да се погледаат ставовите од 61 до 64 погоре).

В.6. Судијата би требало да има еден или повеќе лични помошници со добри квалификации од правна сфера на кои може да им препушти одредени активности (да се погледа став 65 погоре).

В.7. Вонсудските активности наведени во Препораката Бр. Р (86) 12 треба да бидат доделени на тела или лица кои не се судии и треба да се обрне внимание на ризиците кои постојат кога на судијата му се дозволува да врши друга приватна работа, која може да влијае врз неговите јавни должности. Судиите не треба да се одвркаат од работа во соодветни комисии и други вонсудски тела, но треба да се обрне особено внимание при прифаќањето на назначувања во предмети кои вклучуваат суштински неправни одлуки (да се погледаат ставовите од 66 до 69 погоре).

В.8. Во кривични предмети на располагање треба да постои правна помош или бесплатно правно застапување, без оценка на исходот на спорот во однос на обвинетиот. СЕС препорачува понатамошно

испитување на разликите помеѓу природата и тежината на предметите за кои во различни земји постои ваква помош или застапување. Во граѓанските предмети треба да се воведат соодветни контролни системи за претходна оценка на исходот од тужбите (да се погледа став 70 погоре).

В.9. Во однос на сите аспекти од водењето на предметите, споредбеното испитување на искуствата од други земји нуди вреден преглед на специфичните мерки кои можат да се воведат; голем број од нив подетално се разгледувани во текстот погоре.

Кривични предмети

В.10. Треба да се охрабрат понатамошните испитувања во одделните земји кои засега немаат систем на или еквивалентен на дискрециското обвинение со цел да се применува Препораката Бр. Р (87) 18 (да се погледаат ставовите од 73 до 77 погоре).

В.11. Сите земји треба да размислат дали системот за намалување на казната поради признание на вина може да не донесе корист за нивните кривично правни системи. Секое вакво признание треба да се даде во суд пред судија. Адвокатите би требало да имаат професионална обврска да обезбедат признание на вина да се даде доброволно и со намера да се признае секој од елементите на подигнатото обвинение (да се погледаат ставовите од 79 до 89 погоре).

Граѓански предмети

В.12. Со цел да одговорот на должностите наведени во членот 6 на ЕКЧП за обезбедување на “правично и јавно судење во разумен рок”, државите би требало да обезбедат соодветни средства, а судовите би требало да ги водат одделните предмети на начин кој е правичен и пропорционален помеѓу странките и да ги земаат предвид интересите на другите парничари и општо на јавноста; тоа значи водење на ваква парница на начин кој им овозможува на странките да добијат правда со трошоци соодветни на тежината на предметот, на износите на влогот и на сопствените средства на судот (без предрасуди за должноста на државата да обезбеди соодветни средства) и кој ќе им овозможи на другите парничари да го добијат

својот правичен дел од судското време за сопствените спорови (да се погледаат ставовите од 103 до 104 погоре).

V.13. Клучот за пропорционално водење на парницата е активното водење на предметот од страна на судијата, што е јадро на начелата наведени во Препораката Бр. Р (84) 5. Најважна точка е дека судијата би требало од почетокот и низ правната постапка да има контрола врз распоредот и времетраењето на постапката, да закажува на точни датуми и да има моќ да одбива одлагања, дури и против волјата на странките (да се погледаат ставовите од 90 до 102 погоре).

V.14. Од странките би требало да се бара да ги дефинираат и да се придржуваат кон нивните предмети и кон доказите изведени во раната фаза, а судиите, како оние од прва инстанца така и апелациските, би требало да имаат овластување да ги исклучуваат сите промени и/или новите докази после оваа фаза (да се погледаат ставовите од 122 до 125 погоре).

V.15. Државите би требало да воведат: а) ефикасни заштитни мерки, б) сумарни, скратени и/или поедноставени постапки и в) постапки за рано определување на претходните парашања(вклучително и законодавни активности) и за брзо решавање по жалбите во однос на вакви претходни активности (да се погледаат ставовите од 111 до 131 погоре).

V.16. Судските одлуки би требало веднаш да се извршуваат, без оглед на жалбата и да бидат предмет на одредба која обезбедува доволна заштита на странката која губи во случај на усвоена жалба (да се погледаат ставовите од 129 до 130 погоре).

V.17. Земјите треба да ја разгледаат можноста за воведување на контрола врз немериторните жалби во нивните системи, а со цел за брзо решавање по мериторните жалби (да се погледа став 138 погоре).

Г. Алтернативно решавање на спорови

Г.1. Неопходно е да се охрабри развојот на методите на алтернативно решавање на споровите и да се зголеми јавниот интерес за

нивното постоење, начинот на кој функционираат и нивните трошоци (да се погледа став 141 погоре).

Г.2. Треба да постои правна помош за алтернативно решавање на спорите, како што има и во стандардните судски постапки; средствата за правна помош, како и сите други јавни трошоци за поддршка на алтернативното решавање на спорите треба да се покриваат од посебен буџет, така што соодветните трошоци да не паднат на товар на оперативните буџети на судовите (да се погледа став 142 погоре).

Г.3. Иако, за разлика од алтернативното решавање на спорите во граѓанските предмети, кривичната медијација не е корисна за намалувањето на оптовареноста на судскиот систем, истата може да има превентивен ефект во однос на идниот криминал; бидејќи Препораката Бр. Р (99) 19 се концентрира само на “медијацијата” помеѓу сторителот и жртвата, постои потреба за понатамошно истражување на поширокиот концепт на “повторното воспоставување на правдата” т.е. на постапките кои овозможуваат отстапување од вообичаените кривични процеси пред нивниот почеток (брзо после апсењето), откако почнале како дел од казниот процес или дури и за време на извршувањето на казната; бидејќи шемите за повторно воспоставување на правдата бараат повнимателна примена отколку алтернативното решавање на спорите во граѓанските спорови, затоа што доведувањето на жртвата и сторителот во контакт е многу почувствителен процес од соединувањето на две странки во расправа, успехот на ваквите методи зависи делумно од промените во културата на учесниците во кривичната правда и казниот модел на правдата (да се погледаат ставовите од 146 до 149 погоре).

Г.4. Медијацијата во граѓанските и управните постапки може да се избере на иницијатива на странките или алтернативно, на судијата би требало да му биде дозволено да ја препорача истата; на странките би требало да им биде дозволено да ја одбијат медијацијата; ваквото одбивање не треба да има последици врз правото на странката за одлучување по нејзиниот предмет (да се погледаат ставовите од 150 до 152 погоре).

Г.5. Во кривичната медијација, би требало да се бара налог од судијата доколку кривичниот предмет отстапи од вообичаениот

обвинителен процес откако истиот започнал; сите активности за повторно воспоставување на правдата (или доколку е соодветно, оние кои се повеќе од обично предупредување без правна важност), би требало да имаат формално судско одобрение (да се погледаат ставовите од 151 до 152 погоре).

Г.6. Информациите кои се обезбедени за време на медијацијата во граѓанските и управните спорови треба да бидат доверливи; доверливоста може да биде подигната во случај на договор помеѓу странките; останува отворено прашањето дали и колку судијата може да го земе предвид одбивањето за медијација или да го прифати пријателското договарање кога дава налози поврзани со судските трошоци (да се погледаат ставовите од 154 до 156 погоре).

Г.7. Доверливоста треба да важи и за алтернативното решавање на спорите во кривичните предмети, особено во оние земји во кои обвинението е обигаторно. Ова го наметнува проблемот, особено во оние системи во кои обвинението е обигаторно, за тоа кои би биле последиците од признавањето на другите дела на обвинетиот или на други лица кои не учествуваат во медијацијата (да се погледа став 157 погоре).

Г.8. Во кривичните и граѓанско-управните предмети, методите на алтернативното решавање на спорите треба да бидат тесно поврзани со судскиот систем; соодветни правни одредби или судска практика би требало да му даде овластување на судијата да ги насочува странките да се јават на обучен медијатор пред закажувањето на судското рочиште, при што медијаторот треба да поседува соодветна вештина и квалификации, како и неопходна непристрасност и независност за вршење на ваква јавна служба (да се погледаат ставовите од 157 до 159 и 161 погоре).

Г.9. Судиите и самите можат да бидат медијатори, бидејќи ова овозможува судското “да се знае како” да биде ставено на располагање на јавноста; сепак, неопходно е да се сочува непристрасноста особено со обезбедување дека судиите ќе ја извршат оваа задача во други спорови, а не во оние во кои сослушуваат и одлучуваат (да се погледа став 161 погоре).

Г.10. Алтернативното решавање на спорите со договори треба да подлежи на потврда од страна на судиите, особено кога треба да се

земат предвид мерките за извршување; во овој случај судијата мора да поседува основно овластување за надзор, особено имајќи ја предвид еднаквоста помеѓу странките, објективноста на нивната согласност за мерките обезбедени со договорот и почитувањето на правото и јавната политика; што се однесува до специфичните аспекти на кривичната медијација, би требало да се применат понатамошни гаранции (да се погледаат ставовите од 162 до 164 погоре).

ДОПОЛНЕНИЕ

Листа на текстови и инструменти на Советот на Европа наведени во ова Мислење

Мислење Бр. 1 (2001) на Советодавниот совет на европски судии (СЕС) за стандардите кои се однесуваат на независноста на судството и неменливоста на судиите.

Мислење Бр. 2 (2001) на Советодавниот совет на европски судии (СЕС) за финансирањето и управувањето на судовите со осврт на ефикасноста на судството и на членот 6 од Европската конвенција за човекови права.

Мислење Бр. 3 (2002) на Советодавниот совет на европски судии (СЕС) за начелата и правилата за професионално поведење на судиите, со истакнување на етиката, неспојливото однесување и непристрасноста.

Одлука (78) 8 за правна помош и совет.

Препорака Бр. Р (84) 5 на Министерската комисија на земјите членки за начелата на граѓанска постапка кои имаат за цел да го подобрат функционирањето на правдата.

Препорака Бр. Р (86) 12 на Министерската комисија на земјите членки која се однесува на мерките за спречување и намалување на оптовареноста на судовите.

Препорака Бр. Р (94) 12 на Министерската комисија на земјите членки за независноста, ефикасноста и улогата на судиите.

Препорака Бр. Р (87) 18 на Министерската комисија на земјите членки која се однесува на поедноставувањето на кривичната правда.

Препорака Бр. Р (95) 12 на Министерската комисија на земјите членки за водењето на кривичната правда.

Препорака Бр. Р (98) 1 на Министерската комисија на земјите членки за семејна медијација.

Препорака Бр. Р (99) 19 на Министерската комисија на земјите членки која се однесува на медијација во казни предмети.

Препорака Рец (2001) 9 на Министерската комисија на земјите членки за алтернативите на парниците помеѓу власта и приватните странки.

Препорака Рец (2002) 10 на Министерската комисија на земјите членки за медијација во граѓански предмети.

**Референтни меѓународни документи кон
Мислењето бр.6**

РЕЗОЛУЦИЈА (78) 8 ЗА ПРАВНА ПОМОШ И СОВЕТ

(Усвоена од страна на Комитетот на министри на 2 март 1978 година за време на 284 состанок на замениците-министри)

Комитетот на министри,

Имајќи предвид дека правото за пристап до правда и до фер судење, во согласност со гаранциите пропишани во членот 6 од Европската конвенција за човекови права претставува клучен белег на кое било демократско општество;

Имајќи предвид дека заради тоа е важно да се преземат сите неопходни чекори во однос на елиминирање на економските препреки на патот до правните процедури и дека постоењето на соодветни системи за правна помош ќе придонесе во остварувањето на оваа цел посебно во однос на оние лица коишто се наоѓаат во економски лоша/слаба позиција;

Сметајќи дека на одредбата за правна помош повеќе не треба да се гледа како на милостина за сиромашните луѓе, туку како на обврска на Заедницата во целина;

Сметајќи дека олеснувањето на достапноста на правниот совет како дополнение на правната помош наменета за лица коишто се наоѓаат во економски лоша/слаба позиција има еднаква важност во процесот на елиминирање на препреките на пристапот до правда,

Им препорачува на владите на земјите-членки во зависност од состојбата, да ги преземат или засилат сите мерки за коишто тие сметат дека се неопходни во однос на забрзаната имплементација на принципите установени во додатокот на оваа Резолуција;

Ги поканува владите на земјите-членки периодично да го информираат генералниот секретар на Советот на Европа во однос на преземените мерки за имплементација на препораките содржани во оваа Резолуција.

ДОДАТОК НА РЕЗОЛУЦИЈАТА (78)8

ДЕЛ I – ПРАВНА ПОМОШ ВО СУДСКИ ПОСТАПКИ

1. Никој не треба да биде спречен од економски препреки во остварувањето или во одбраната на своите права пред кој било суд во однос на граѓански, комерцијални, управни, социјални или економски прашања. За таа цел, сите лица треба да имаат право на неопходната правна помош при судски постапки. При одлучувањето дали е неопходна правна помош треба да се имаат предвид:

а. личните финансиски ресурси и обврски;

б. предвидените трошоци на постапката.

2. Правна помош треба да биде достапна дури и во оние случаи каде што лицето е во можност да плати дел од трошоците на својата постапка. Во ваквите случаи, правната помош може да биде достапна со финансиски придонес од страна на лицето на коешто му се помага, но тој придонес не смее да го надмине износот којшто тоа лице може да го плати без притоа да се изложи на преголеми и неоправдани трошоци и потешкотии.

3. Правната помош треба да ги покрие сите трошоци на коешто е изложено лицето на коешто му се помага, при остварувањето или одбраната на неговите/нејзините законски права, а посебно треба да ги покрие трошоците во однос на хонорарите на адвокатите, трошоците во однос на експертите, сведоците и преводите.

Пожелно е во оние случаи каде што е одобрена правна помош, истите да бидат изземени од какви било барања за обезбедување, односно гаранции во однос на трошоците.

4. Би требало да биде возможно правна помош да се добие и во текот на постапките, доколку дојде до промена на финансиските ресурси или обврските на странката во постапката или се појави некое друго прашање коешто бара одобрување на правна помош.

5. Правната помош секогаш треба да опфаќа помош од страна на лице коешто има стручни квалификации да работи/да го практикува правото во согласност со одредбите содржани во прописите на

државата, не само во оние случаи каде што тоа е предвидено со националниот систем за обезбедување на правна помош, туку, исто така, и во случаи кога:

а. застапувањето од страна на такво лице пред судот во дадената земја е задолжително во согласност со законите на државата;

б. властите коишто се надлежни за одобрување на правна помош ќе утврдат дека таквата помош е неопходна, имајќи ги предвид околностите на дадениот случај.

Лицето на коешто му се помага, доколку такво нешто е практично, треба да има можност слободно да го избере квалификуваното лице коешто тој/таа сака да му помага. Лицето коешто е назначено на овој начин треба соодветно да биде платено/наградено за работата којашто тој/таа ја врши во име на лицето на коешто му се помага.

6. Кога разгледуваат дали правна помош треба да се одобри, властите можат:

а. да земат предвид, знаејќи ги околностите на дадениот случај, дали е или не е разумно да се покрене или брани постапката;

б. да го земат предвид карактерот на постапката и доколку е потребно да одобрат помош само за трошоците настрана од оние коишто се однесуваат на помошта од страна на квалификувано/стручно лице како што е утврдено со Принципот 5.

7. Системот за правна помош треба да предвиди процедура за повторно разгледување на одлуката за одбивање на барањето за одобрување на правна помош.

8. Одговорноста за финансирање на системот за правна помош треба да биде преземена од страна на државата.

9. Ограничувањата во однос на финансиската подобност за добивање на правна помош треба постојано да се преразгледуваат, посебно имајќи го предвид зголемувањето на трошоците за живеење.

10. Системот за доделување на правна помош треба истата да ја обезбеди во согласност со принципите содржани во оваа Резолуција и во однос на кои било постапки коишто се водат за признавање или спроведување на одлука во дадена држава, а којашто одлука била донесена од страна на друга држава.

11. Државата треба да ги преземе неопходните чекори и да ги донесе одредбите на системот за правна помош поблиску до вниманието на јавноста и другите заинтересирани страни, посебно да ги приближи до оние институции во државата каде што потенцијалните баратели можеби ќе се обратат за помош.

ДЕЛ II – ПРАВЕН СОВЕТ

12. Државата треба да осигура дека лицето коешто се наоѓа во економски слаба/лоша состојба ќе биде во можност да се стекне со неопходниот правен совет во однос на сите прашања коишто произлегуваат од нештата споменати во Приципот 1, коишто може да влијаат врз неговите/нејзините интереси.

13. Правниот совет треба да биде достапен или бесплатно или со плаќање на одреден дел од предвидениот износ во зависност од финансиските ресурси на лицето коешто го бара таквиот совет.

14. Државата треба да осигура дека информациите во врска со достапноста на правниот совет ќе и бидат презентирани на јавноста и посебно на оние лица или институции каде што лицето на коешто му е потребен правен совет е можно да се обрати за помош.

КОМЕНТАР/ ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ОДРЕДБИ СОДРЖАНИ ВО ДОДАТОКОТ НА РЕЗОЛУЦИЈАТА

ДЕЛ I – ПРАВНА ПОМОШ ВО СУДСКИ ПОСТАПКИ

Принцип 1

9. Овој принцип ја воспоставува една од основните цели на ова Резолуција, имено дека никој не треба да биде спречен од економски препреки во остварувањето или одбраната на своите права пред кој било суд во однос на граѓански, комерцијални, управни, социјални или економски прашања. Треба да се сфати дека терминот „суд“ ги опфаќа и трибуналите. Ова јасно покажува дека кривичните прашања спаѓаат вон доменот/опсегот на Резолуцијата. Принципот потенцира дека неопходната правна помош треба да биде достапна како право. Значењето на термиот правна помош како што тој е употребен во контекстот на оваа Резолуција е различно во одреден број земји-членки, на пример: во земјите што го применуваат обичајното право терминот секогаш опфаќа помош од страна на адвокат, додека во останатите земји не го опфаќа или можеби ги опфаќа само останатите трошоци или обете. Прашање на секоја земја-членка е како поединечно ќе ги дефинира во своите сопствени закони и одредби околностите врз основа на кои правната помош ќе се смета за неопходна. На пример: некои постапки можеби се направени да бидат толку многу едноставни и евтини што каква било правна помош е непотребна, без разлика дали таа е во форма на правно застапување или пат на изземање или во форма на плаќање во однос на другите процедурално-административни прашања. Како и да е, принципот недвосмислено се осврнува на двата фактора коишто се предмет на Принципот 6 и кои треба да се земат предвид кога се разгледува дали или не е потребна правна помош во дадениот случај.

10. Овие фактори кои се однесуваат на одобрувањето на правната помош ја имаат предвид индивидуалната ситуација на барателот и тоа: неговата/нејзината финансиска состојба и трошоците на предвидената постапка.

11. Резолуцијата не се обидува да обезбеди метод за определување на финансиските ограничувања коишто се однесуваат на правната помош или метод за проценување на индивидуалната финансиска состојба на барателот. Има големи разлики и во делот на

ограничувањата и во делот на процената во постојните шеми. Во некои земји функционира систем на однапред утврдени финансиски ограничувања, додека останатите општо ги дефинираат условите за подобност и е оставено на надлежните власти коишто одобруваат правна помош да утврдат дали или не се задоволени/исполнети барањата. Иако финансиските барања во голема мера се одлучувачки во одредувањето дали или не системот за правна помош ја остварува својата намена во поглед на елиминирање на економските препреки коишто може да го попречуваат пристапот до правда. Финансиските услови во однос на подобноста во голема мера се диктирани од страна на економските услови и буџетските ресурси на дадената земја. Тоа е препознаено и од страна на овој принцип. Како и да е, клучно е дека финансиските услови во однос на подобноста за добивање на правна помош се такви што ќе осигураат дека таа ќе им биде достапна на сите оние коишто имаат потреба од неа и дека разумен дел од населението во дадената земја ќе има корист од неа. Финансиските услови не треба да бидат толку строги и да бараат апликантот/барателот да го продаде својот дом или да ги стави под хипотека/заложи своите примања на многу години однапред и заради ова да мора да живее во сиромаштија, само за да се стекне со пристап до судовите. Ова не значи дека е неразумно да се бара од некои апликанти/баратели да го позајмат потребниот износ или дел од тој износ со разумни гаранции, доколку таквото нешто нема да ги изложи нив на преголеми и неоправдани трошоци и потешкотии.

12. Некои видови на постапки се значително поскапи од останатите и факторот б го препознава тоа, и дека можеби е разумно да се одбие правна помош на лице со скромни примања во случаи каде што постапките се едноставни и евтини, а истото тоа лице да се стекне со правна помош во однос на случаи каде што трошоците за постапката се значително високи.

Принцип 2

13. Овој принцип потенцира дека правната помош не треба да биде ограничена само на оние лица коишто потпаѓаат под прагот на сиромаштија, туку дека таа, исто така, треба да им биде достапна и на лица коишто се во можност да платат дел од нивните постапки. Во овие случаи можеби ќе се бара од лицето на коешто му се помага да плати одреден финансиски износ којшто нема да го изложи него/нејзе на преголеми и неоправдани трошоци и потешкотии.

Ова, на пример, може да биде: преку формата на плаќање на одреден финансиски придонес во однос на вкупните трошоци на постапката или откажување на обврската за плаќање на одредени хонорари или преку плаќање на одредени непредвидени/неочекувани трошоци (видете го Принципот 4).

Принцип 3

14. Предмет на овој принцип е да осигура дека правната помош ќе ги покрие сите неопходни трошоци на коишто е изложено лицето на коешто му се помага во процесот на остварување и одбрана на своите законски права. Освен покривањето на хонорарите на адвокатот (видете го Принципот 5) правната помош, исто така, треба да ги покрие или обезбеди изземање од плаќање на сите судски трошоци и другите трошоци коишто се поврзани со судската постапка (такси, даноци, трошоци во однос на судскиот персонал, трошоци коишто се однесуваат на сведоците и експертите, преводите и итн.) Пожелно е правната помош да опфаќа и плаќање на дополнителните лични трошоци, во однос на лично присуство на расправите (трошоци за пат и ако е тоа можно надокнада на изгубената заработка) секогаш кога таквото присуство на расправите се смета за неопходно.

Принципот, исто така, се осврнува и на обезбедувањето/гаранциите во однос на трошоците затоа што ваквиот услов може да претставува сериозна пречка во однос на пристапот до правда. Затоа овој принцип им препорачува на државите да осигураат дека таквата гаранција нема да биде земена предвид во оние случаи каде што странката во постапката е корисник на правна помош. Секако, како алтернативно решение може да се предложи правната помош да ја обезбеди сумата во однос на потребната гаранција.

Посебни проблеми може да се појават во однос на експертските докази и можеби ќе има случаи во кои ќе биде оправдано да не се дозволи ваквите трошоци да потпаднаат под фондовите за правна помош.

Принцип 4

15. Овој принцип го препознава фактот дека околностите можеби ќе се променат по отпочнувањето на постапката, дури иако во времето на отпочнување на постапката странката не ги исполнувала условите за добивање на правна помош. Како и да е, можеби

правната помош ќе биде потребна во подоцнежните фази на постапката, на пример: ако од странката се бара да обезбеди скапи експертски докази или ако неговата/нејзината финансиска состојба се влошила.

Принцип 5

16. Овој принцип има фундаментално значење. Тој одредува дека правната помош треба секогаш да опфаќа помош од страна на лице коешто е професионално квалификувано да работи во делот на правото, во оние случаи каде што се смета дека е неопходно да се обезбеди таква помош: прво, во случаи каде што одредбите на државата во којашто се одвива постапката им наметнуваат на странките обврска да бидат задолжително застапувани пред судовите од страна на такво квалификувано лице; и второ, и ова можеби претставува новина, во случаи каде што властите надлежни за одобрување на правна помош ќе утврдат дека дури иако такво застапување не е задолжително во согласност со закон, таквата помош е неопходна имајќи ги предвид околностите на дадениот случај или личната ситуација на апликантот/барателот, посебно во оние случаи каде што вакво нешто е неопходно како би се постигал баланс во однос на другата странка во случајот доколку таа има свој застапник. Треба да се забележи дека текстот на принципот во првата реченица ја зема предвид ситуацијата таму каде што националното законодавство во делот на правната помош ја вклучува и помошта од страна на квалификувано лице во сите случаи каде што е одобрена правна помош.

Се забележува дека одредбите во некои земји овозможуваат услугите на давање на правна помош можат да бидат извршувани и од страна на адвокати од приватната практика и од страна на адвокати коишто работат за плата, на пример, во јавните правни канцеларии, додека во останатите земји ваквиот вид на услуги го даваат само адвокатите од приватната практика. Целта на оваа одредба е да се осигура дека на лицето на коешто законски му следува помош ќе му биде помогнато од страна на целосно квалификувано лице и дека таквото лице нема да се најде во ситуација да мора да се задоволи со помош од страна, на пример, студент по право. Фундаменталниот принцип е дека на лицето на коешто законски му се помага треба да му следува помош од страна на лице коешто ги има истите квалификации како и лицето коешто би било нормално избрано во истите околности од страна на

странка којашто нема потреба од правна помош. Ова не треба да се сфати како исклучување на *avocat stagiaire*, каде што поинаку тој можеби би бил избран. Безусловно е нагласено дека доколку апликантот/барателот има потешкотии во изнаоѓањето на адвокат којшто би го застапувал, треба да постои тело до кое тој/таа може да се пријави или да поднесе барање за назначување на адвокат.

17. Овој принцип, исто така, одредува дека лицето на коешто му се помага, доколку такво нешто е практично, може слободно да го одбере адвокатот којшто ќе му помага. Ова само по себе не значи дека адвокатот избран од страна на лицето на коешто му се помага ќе биде обврзан да го застапува. Уште повеќе, затоа што јасно е дека барањето од страна на лицето на коешто му се помага да биде застапувано од страна на одреден адвокат може да биде одбиено ако, на пример: лицето без каква било оправдана причина сака да биде застапувано од страна на адвокат којшто работи во сосема друг крај од државата и тоа би довело до неразумно зголемување на трошоците. Понатаму, адвокатот избран од страна на лицето на коешто му се помага мора да биде овластен во согласност со националните закони и одредби дека може да се појави пред дадениот суд.

18. Според овој принцип, назначениот адвокат треба да добие соодветен хонорар за извршената работа во име на лицето на коешто му помага. Оваа одредба има клучно значење за соодветно функционирање на ефективен систем за правна помош. Услугите дадени од страна на адвокатот заслужуваат надоместок, иако адвокатите традиционално сметаат дека работењето во делот на правната помош претставува природна должност на правната професија. Исто така, можеби е пожелно за да се заштитат интересите на лицето на коешто му се помага и да се заштити принципот на еднаквост/рамноправност помеѓу странките, адвокатот да добие соодветен хонорар/надоместок. Ова повикување на соодветен хонорар/ надоместок не треба да се сфати како исклучување на системот според кој хонорарот/надоместокот се плаќа или во вид на плата, или не му се исплаќа директно на адвокатот, туку на професионална организација на адвокати, на пример: во вид на придонес во пензискиот фонд. Како и да е, целта на оваа одредба не е да воспостави какви било правила во однос на начинот на исплата на хонорарот/надоместокот. Државите треба да

бидат слободни во одлучувањето на кој начин ќе се исплаќа хонорарот/надоместокот.

Принцип 6

19. Овој принцип ги модификува основните одредби установени со Принципот 1 и негова цел е да направи рамнотежа, од практични причини на правото на секое лице коешто се наоѓа во лоша економска состојба да се стекне со правна помош. Им го остава правото на надлежните власти да не одобрат правна помош во два вида на ситуации:

- Кога се смета дека, имајќи ги предвид специфичните околности, не е разумно да се преземе или брани постапка, ваков услов за одобрување на правна помош постои во многу од постојните системи за правна помош, посебно во оние каде што финансиските услови за одобрување на правна помош се релативно великодушни /дарежливи и поради ова голем дел од населението е подобно за добивање на правна помош, со или без финансиски придонес од страна на лицето на коешто му се помага. Како и да е, треба да се напомене дека не постојат вакви услови во законодавството во однос на правната помош во другите земји, каде што единствениот услов се однесува на содржината на случајот, односно тој да не биде очигледно неоснован. Според овој принцип не се повикуваат земјите да воведат таков тест на разумност, онаму каде што тој не постои. Исто така, понатаму треба да се потенцира дека таму каде што испитувањето на шансите за успех на предвидената постапка претставува услов за добивање на правна помош, тоа испитување не треба да ја спречи странката да отпочне постапка во однос на некое прашање коешто разумно може да биде поднесено до судовите, дури и тогаш кога исходот на случајот не е сигурен.

- Во случаи каде што карактерот/природата на постапката, заради малите трошоци или нејзината едноставност или поради достапната помош од страна на судовите нема да го оправда одобрувањето на правна помош, посебно во случаи кога таа опфаќа и адвокат. Ова посебно е применливо во оние земји каде што системот на правна помош секогаш предвидува помош од страна на адвокат. Како и да е, во ваков случај, доколку останатите трошоци се значителни, се потенцира можноста за добивање на помош во однос на останатите трошоци.

20. Во секој случај, оваа одредба не треба да се толкува дека им дава на властите целосна дискреција да го одбијат барањето за одобрување на правна помош врз основа на природата на постапката; оваа одредба водејќи се од разумни причини утврдува дека одобрувањето на правна помош не е потребно во оние случаи каде што тоа нема да претставува вистинска корист за странките, додека во исто време ќе претставува товар за надлежните власти. Ова посебно може да се однесува на некои управни постапки.

Принцип 7

21. Одлуката за одбивање на правна помош во однос на одредена постапка во многу случаи подразбира дека на апликанот/барателот му е оневозможен пристапот до правда – во ваквите специфични случаи – затоа што тој/таа не е во можност да отпочне или да ја брани постапката без помош. Имајќи ја предвид важноста на ваквата одлука, разумно е да постои можност за повторно разгледување на одлуката. Ова не значи дека неопходно треба да има можност за поднесување на жалба до друго тело, но, одлуката може да биде повторно разгледана од страна на истото тело.

Принцип 8

22. Овој принцип бара одговорноста за финансирање на системот за правна помош да биде преземена од страна на „државата“. Како и да е, зборот „држава“ не укажува како ќе се финансира системот за правна помош во рамките на дадената држава, на пример, дали тој ќе се финансира од државните фондови или од фондовите на локалните заедници. Клучно е зедницата да ги преземе трошоците за правните услуги и тие услуги, главно, да не се даваат на добротворна основа од страна на поединци или приватни тела. Доколку правната помош се овозможува од страна на тела или организации како, на пример; трговски синдикати, здруженија на потрошувачи, таа може да продолжи да се дава без каков било надоместок од страна на државата. Таков надоместок е потребен само во поглед на оние кои на друг начин нема да бидат во позиција да ги остварат или бранат своите права.

Принцип 9

23. Зголемувањето на трошоците за живеење и инфлацијата во рамките на одредена држава се посебно штетни за оние лица коишто се во лоша економска состојба. Зголемувањето на трошоците на судската постапка, исто така, може да предизвика

потешкотии. Затоа е неопходно ограничувањата во однос на финансиската подобност за добивање на правна помош (видете го Принципот 1а погоре) постојано да се ревидираат како би се осигурале дека финансиската подобност нема да доведе до ерозија и дека делот од населението којшто има корист од правната помош нема да се намали заради оваа причина. Треба да се напомене дека последниот дел од реченицата во Принципот 9 во најголема мера се однесуваа на системите за правна помош коишто функционираат со фиксни ограничувања на приходите.

Принцип 10

24. Овој принцип се заснова на фактот дека во изминатите години има зголемена можност за признавање и спроведување на одлуките донесени од страна на суд или трибунал во странство. Затоа е пожелно лицето коешто е во лоша финансиска состојба да може, исто така, да се стекне со неопходната правна помош во однос на такви постапки. Треба да се напомене дека одредбите според кои лицето се стекнало со правна помош за добивање на одлука, исто така, можат да овозможуваат и одобрување на таква помош за признавање или спроведување на одлуката. Ваквите одредби се дел од многу билатерални и мултилатерални договори; на пример: Хашката конвенција за признавање и спроведување на обврските за заштита на децата од 1958 година и Бриселската конвенција во поглед на надлежноста и спроведувањето на одлуките во однос на граѓански и комерцијални прашања од 1968 година, како и Предлог - Европските конвенции за признавање и спроведување на одлуките коишто се однесуваат на старателството над децата и во поглед на одлуките донесени од страна на Меѓународниот трибунал во однос на прашањата на старателство над децата.

25. Треба да се сфати дека одобрувањето на правна помош за признавање или спроведување на странска одлука во рамките на околностите коишто се посочени во овој принцип е независно од какви било прашања за реципроцитет.

Принцип 11

26. Овој принцип го признава фактот дека иако ниту приближно не е доволно за воспоставување на системот за правна помош, но дека е апсолутно неопходно лицата коишто се подобни за добивање на ваков вид помош, да се информираат за нивните права во однос на ова прашање. Треба посебно да се напомене дека многу од оние

коишто имаат најголема потреба од услугите коишто се обезбедуваат со помош на овој систем не само што се наоѓаат во економски лоша состојба туку, исто така, тие се и општествено и културно хендикепирани. Затоа е важно информациите да се дистрибуираат на начин којшто ќе овозможи тие да допрат до што е можно поголем број на потенцијални корисници.

27. Иако е важно јавноста да биде запознаена со системот за правна помош, подеднакво е важно дека и оние коишто ќе бидат повикани да ги дадат своите услуги во рамките на системот за правна помош да бидат соодветно информирани и обучени во однос на неговото функционирање. Овие информации треба постојано да се обновуваат.

28. Можеби уште поважно од нештата коишто беа споменати во ставовите 26 и 27 е тоа дека посредничките тела или лицата кај коишто потенцијалните апликанти/ баратели, прво, се обраќаат (на пример: социјалните служби, бироата за советување на граѓаните, локалната администрација, здруженијата на потрошувачи, трговските синдикати и религиозните тела) да бидат во состојба да им дадат информации во однос на условите за добивање на правна помош и за начините за поднесување на барање за правна помош.

ДЕЛ II – ПРАВЕН СОВЕТ

ОПШТИ РАЗМИСЛУВАЊА

29. Принципите коишто се однесуваат на правниот совет бараат посебно разгледување. Ова произлезе од одговорите на прашалникот дека постојат неколку заеднички именители помеѓу земјите-членки во однос на ова прашање. Иако, речиси, сите држави имаат повеќе или помалку формализиран систем за правна помош, начините на коишто се нуди правниот совет и дали постои каква било одредба којашто ќе го направи правниот совет достапен за лицата во лоша економска состојба да се разликуваат значително од една до друга држава. Како и да е, некои принципи во однос на минималните стандарди во однос на правниот совет се вклучени во оваа Резолуција.

30. Правниот совет вообичаено се дефинира како помош во однос на правните прашања вон/надвор или пред судската постапка. Како

и да е, задоволителниот систем за правен совет не треба да се ограничи само на оние случаи каде што, всушност, судските постапки се предвидени. Голем број на правни проблеми коишто се опфатени со обемот на оваа резолуција, на пример: семејни проблеми, договори, наследство, даноци итн., можат лесно да се решат доколку засегнатото лице има можност да ја добие неопходната правна информација од страна на квалификувано лице. Исто така, во оние случаи каде што правниот проблем е од таков карактер/природа, нешто коешто во нормални услови ќе доведе до негово препраќање до судот како истиот би се решил, правниот совет даден во рана фаза може да ја елиминира потребата од вистинска судска постапка.

31. Важно е да се потенцира дека во оние случаи каде што правниот совет практично може да доведе до избегнување на судската постапка или да биде алтернатива на судската постапка, претставува многу поевтина опција за државите коишто сакаат да ја подобрат правната положба на лицата коишто се во лоша економска состојба. Овој фактор можеби ќе биде посебно интересен за државите коишто се во процес на воведување на нови системи за правна помош и совет.

32. Правниот совет, спротивно на правната помош, не е неопходно да биде даден од страна на професионални адвокати, туку може во одредени случаи да биде даден на задоволително ниво и од страна на лица коишто не се професионални адвокати, но коишто се запознаени со проблемите во однос на кои тие даваат правен совет.

33. Различноста во начините на коишто се даваат правните совети во земјите-членки, создава потешкотии во барањето ваквите шеми задолжително да бидат финансирани од страна на јавните фондови. Како и да е, од клучна важност е државата да ја преземе одговорноста за гарантирање дека одредбата којашто се однесува на правниот совет ќе функционира во државата на задоволително ниво и дека ваквиот совет навистина ќе стигне до оние коишто имаат потреба од него.

Принцип 12

34. Како што беше напоменато и во воведот, изгледа разумно да и се наметне обврска на државата да се погрижи за тоа правен совет да може да се добие во оние случаи кога изгледа дека навистина има потреба од такво нешто.

Факт е дека во многу земји-членки, наспроти формалните системи за правна помош, одредени аспекти од правните совети се преземени од страна на приватни организации, на пример: тела на потрошувачи, трговски синдикати или студентски организации составени од студенти коишто работат на доброволна основа. Онаму каде што одредбите во однос на правниот совет даден од страна на таквите организации се доволни и во квантитет и во квалитет за задоволување на потребите на јавноста, принципот не бара ништо повеќе од тие земји во поглед на воспоставување на систем за правен совет.

Како и правната помош, така и правниот совет посебно им е неопходен на оние лица коишто не можат да си дозволат да го платат целиот износ на помошта дадена од страна на адвокат, и иако правниот совет можеби им е достапен на сите лица без оглед на нивната финансиска состојба, изгледа разумно да се наметне обврска врз државата само во поглед на лицата во лоша економска состојба, но, не треба да се прави разлика помеѓу домашните граѓани и странците.

Принцип 13

35. Давањето на правен совет на лицата коишто се наоѓаат во лоша економска состојба, во најголем дел од случаите предизвикува помали трошоци отколку правната помош за судски постапки. Без разлика дали советот е даден како дел од сеопфатна шема за давање на правна помош и совет или е даден на доброволна основа, главната намера треба да биде сите лица да можат да добијат совет и пожелно е истиот да го добијат колку што е можно побрзо од моментот на настанување/појавување на проблемот. На нив не треба да им биде забрането добивањето на ваквиот совет, заради цената на добивање на таков совет, нешто коешто можеби ќе ги доведе до избегнување на понатамошни потешкотии. Како и да е, принципот признава дека во делот на правниот совет можеби е разумно да се бара придонес од страна на лицето коешто го бара советот, придонес којшто ќе биде соодветен со средствата на тоа лице. Процената на ваквиот придонес, доколку постои и согласноста за давање на правен совет треба да бидат пропроследени со минимален степен на формалности. Како и да е, доколку лицето е охрабрено да бара совет, важно е тоа лице да биде запознаено пред да го побара советот, онаму каде што тоа е можно со највисокиот

износ на трошоците и оттука овој принцип не треба да се чита во врска со Принципот 14.

36. Овој принцип не се обидува да воспостави какви било одредби во однос на плаќањето на лицето коешто го дава советот. Тоа може да биде без надоместок; може да биде платен само со надоместокот даден од страна на лицето коешто го бара советот во оние случаи каде што таквото плаќање нема да му предизвика неоправдани потешкотии на лицето или ако советот е даден како дел од сопфатна шема за правна помош, делумно платен од страна на државата.

Принцип 14

37. Овој принцип ги повикува државите да осигураат дека јавноста ќе биде запознаена со одредбите коишто се однесуваат на правниот совет и можеби уште поважно дека ќе бидат запознаени оние коишто можеби дејствуваат како посредници во препраќањето на лицата на коишто имаат потреба од совет до оние коишто можат да им го овозможат тоа. Ова е јасно поврзано со Принципот 11 којшто се однесува на информациите во врска со правната помош. За многу луѓе коишто се во лоша економска ситуација, најголемата тешкотија со кој било правен проблем е поврзана со сознанието како да добијат помош. Во некои случаи, тие можеби дури и нема да сфатат дека проблемот е таков што бара правна помош. Од таа причина, пожелно е државите да осигураат дека оние на коишто сиромашните лица можеби ќе им се обратат за помош во прв момент ќе бидат свесни за одредбите коишто се однесуваат на правниот совет во рамките на дадената држава. Дури и онаму каде што таквиот совет се дава на доброволна основа од страна на адвокати или други организации и не е организиран од страна на државата, само државата е таа којашто ги има ресурсите и организацијата да ги приближи одредбите за правен совет до вниманието на јавноста.

Принцип 15

38. Овој принцип препознава дека онаму каде што се обезбедува правен совет, државата има обврска кон телата коишто даваат помош и совет и кон јавноста да се погрижи најновите информации да им бидат достапни, нешто коешто ќе овозможи да бидат дадени точни совети. Ваквите информации посебно се пожелни имајќи ги предвид сите промени на законодавството. Нема никаква намера ова да доведе до преголемо оптоварување, затоа што во многу

случаи кога се дава совет, на пример, од страна на адвокати или трговски синдикати тие самите ќе ги преземат сите неопходни чекори за да се осигураат дека советот којшто го даваат е точен и е во согласност со најновите законски решенија. Како и да е, во некои држави ќе има организации коишто извршуваат корисна функција во делот на давањето на совети и коишто имаат способност или финансиски ресурси да се осигураат дека ќе можат да бидат во чекор со промените во законодавството. Онаму каде што има вакви случаи, овој принцип ги поканува државите да преземаат мерки и да се погрижат дека потребните информации ќе им бидат достапни на таквите тела. Тоа може да биде направено во форма на копии на законодавството, официјални/службени извештаи, објаснувачи/појаснувачи, белешки и меморандуми направени од страна на државните власти или од страна на други тела каде што тие се прават, со цел, да ја информираат јавноста. Во многу случаи очигледно е дека нема да биде доволно само да се објави законот во службен весник. Ако се очекува дека лицето коешто се наоѓа во лоша економска состојба ќе биде во можност да ги оствари и брани своите законски права, посебно во согласност со новото законодавство во државата и ако се очекува тоа лице да биде на исто рамниште со оние коишто можеби се во можност да платат за да ги добијат релевантните информации, јасно е дека агенциите коишто им даваат совети на ваквите лица коишто се во лоша економска состојба треба да ги поседуваат најновите и најточните информации. Како основа на Резолуцијата (видете го ставот 4) е тоа дека правниот совет треба да биде обврска на Заедницата кон оние коишто се во лоша економска позиција и државата мора да ги преземе оние чекори коишто се соодветни за задоволување на овој принцип. Во оние земји каде што постојат јавни фондови коишто ќе овозможат на лицата со ограничени средства да се консултираат со адвокат, информациите дадени во согласност со овој принцип може да се ограничат на давање на општи насоки на засегнатите лица во однос на текстови на закони и документи коишто и се достапни на јавноста проследено со укажување каде истите можат да се набават.

Принцип 16

39. Овој принцип ги поканува државите посебно внимание да и посветат на потребата од правен совет кога лицето коешто бара совет можеби го очекува процедура во друга држава. Фактот дека можеби има потреба за отпочнување на постапка во странство навестува/подразбира огромни потешкотии и го доведува засегна-

тото лице во посебно лоша/незавидна позиција, и бара посебна помош. Овој меѓународен аспект на правниот совет претставува проблем којшто, најверојатно, ќе има сè поголема важност имајќи ја предвид засилената меѓународна комуникација. Обврските на државата ќе зависат од ефикасноста на постојниот механизам за давање на правен совет. Како и да е, онаму каде што не постои ваков механизам, државата треба да им посвети посебно внимание на овие проблеми како би била во можност да обезбеди разумен совет. Таквиот совет можеби ќе доведе до поднесување на барање за правна помош во државата каде што ќе се одвива постапката во согласност со Европскиот договор за пренесување на барањата за правна помош.

ПРЕПОРАКА бр. R (81) 7

ЗА МЕРКИ ЗА ОЛЕСНУВАЊЕ НА ПРИСТАПОТ ДО ПРАВДА

(Усвоена од Комитетот на министри на 14 мај 1981 година на неговата 68 седница)

Комитетот на министри, сметајќи дека правото на пристап до правда и на правично судење, како што се гарантира со членот 6 од Европската конвенција за човековите права, е основна карактеристика на секое демократско општество, сметајќи дека судската постапка честопати е сложена, одзема време и чини многу, при што поединците, особено оние кои се во тешка економска или социјална ситуација, се соочуваат со сериозни тешкотии при остварување на своите права во земјите-членки;

имајќи предвид дека ефективен систем на правна помош и правен совет, како што е утврдено со Резолуцијата (78) 8 на Комитетот на министри, , во голема мера, може да придонесе во отстранување на таквите пречки;

сметајќи дека, сепак, е пожелно, исто така, да се преземат сите неопходни мерки за да се поедностави постапката во сите релевантни случаи во насока на олеснување на пристапот до правда за поединците, притоа обезбедувајќи, во исто време, дека правдата се случува;

сметајќи дека, во поглед на олеснување на пристапот до правда, пожелно е да се поедностават документите кои се користат во такви постапки;

препорачува владите на земјите-членки да ги преземат или да ги зајакнат, како што може да биде случај, сите мерки кои тие сметаат дека се неопходни за напредно спроведување на принципите утврдени во прилогот на оваа препорака;

ги поканува владите на земјите-членки да го известуваат генералниот секретар на Советот на Европа секои пет години за мерките преземени или предвидени за постапување по оваа препорака, заради доставувањето на оваа информација до владите на земјите-членки.

ПРИЛОГ НА ОВАА ПРЕПОРАКА

Принципи

Земјите-членки треба да ги преземат сите неопходни чекори за да ја информираат јавноста за средствата достапни на поединците за да ги остварат своите права пред судовите и да поведат судски постапки, кои се однесуваат на граѓански, трговски, управни, социјални или фискални работи, едноставно, брзо и евтино. За таа цел, земјите-членки особено треба да ги земат предвид работите набројани во следниве принципи.

А - Информации до јавноста

1. Треба да се преземат соодветни мерки за да се информира јавноста за местоположбата и надлежноста на судовите и начинот на кој постапките се поведуваат или бранат пред тие судови.

2. Општи информации за следниве точки треба да бидат достапни од судот или од надлежно тело или служба:

- процедурални барања, под услови овие информации да не вклучуваат давање правен совет за суштината на случајот;

- начинот на кој, и временскиот рок во кој, може да се оспори одлука, правилата на постапката и сите потребни документи во таа насока;

- методите на кои може да се изврши одлука, и доколку е можно, потребните трошоци.

Б - Поедноставување

3. Треба да се преземат мерки за да се олесни или поттикне, онаму каде што е соодветно, спогодување на странките и пријателско решавање на споровите пред да започне судската постапка или во текот на постапката.

4. На ниту еден тужител не му се попречува помош од адвокат. Треба да се избегнува задолжителното прибегнување на странка кон услугите на непотребно повеќе адвокати за потребите на конкретен случај. Кога, имајќи ја предвид природата на односот прашање, би било пожелно, за да се олесни пристапот до правда, поединецот да го достави својот случај пред судовите, тогаш застапувањето од адвокат не треба да биде задолжително.

5. Државите треба да преземат мерки за да обезбедат дека сите процедурални документи се во едноставна форма и дека јазикот кој се користи е разбирлив за јавноста и секоја судска одлука е разбирлива за странките.

6. Кога една од странките во постапката не го познава доволно јазикот на судот, државите треба да посветат посебно внимание на прашањата поврзани со толкување и превод и да обезбедат дека лицата кои се во тешка економска состојба не се во понеповолна положба во врска со пристапот до судот или во текот на која било постапка поради нивната неможност да зборуваат или да го разберат јазикот на судот.

7. Треба да се преземат мерки за да се ограничи, што е можно повеќе, бројот на вештаци назначени од судот за истата постапка или по сопствена иницијатива или на барање на странките.

В – Брзо постапување

8. Треба да се преземат сите мерки за да се намали времето потребно да се утврди фактичката состојба. За оваа цел, треба да се преземат чекори за да се отстранат старите постапки кои немаат корисна намена, за да се обезбеди дека судовите се соодветно екипирани и работат ефикасно, и за да се усвојат постапки кои ќе му овозможат на судот да ги следи дејствата од рана фаза.

9. Треба да се донесат одредби за неспорни или утврдени ликвидациони побарувања за да се обезбеди дека за овие работи конечната одлука ќе се носи брзо без непотребни формалности, појавување пред судот или трошоци.

10. За да не се остварува несоодветно правото на жалба или, со цел, одолговлекување на постапката, посебно внимание треба да се посвети на можноста за делумно извршување на судските одлуки кои може да доведат до жалба и на висината на каматна стапка на досудениот износ кој треба да се извршува.

Г – Судски трошоци

11. Од странката не се бара никаков паричен износ во име на државата како услов за поведување постапка кој би бил неразумен имајќи го предвид предметот за кој станува збор.

12. Со оглед на тоа што судските такси претставуваат јасна пречка до правдата, тие, доколку е можно, треба да се намалат или укинат. Системот на судски такси треба да се разгледа во смисла на негово поедноставување.

13. Особено внимание треба да се посвети на прашањето на надоместоците за адвокатите и вештаците со оглед на тоа што тие претставуваат пречка на пристапот до правдата. Треба да се обезбеди одреден облик на контрола врз износот на овие надоместоци.

14. Освен во исклучителни околности, странката која го добила спорот, во принцип, треба од странката која го изгубила спорот да добие надоместување на своите трошоци, вклучувајќи го надоместокот за адвокатите, кои разумно настанале во текот на постапката.

Д – Посебни постапки

15. Кога постои спор за мал паричен износ или паричен еквивалент, треба да се обезбеди постапка која им овозможува на странките да го поведат својот случај пред судот без причинување трошоци кои се несразмерни на износот за кој станува збор. За таа цел, треба да се размислува за пропишување едноставни обрасци, избегнување непотребни рочишта и ограничување на правото на жалба.

16. Државите треба да обезбедат дека постапките кои се однесуваат на семејно право се едноставни, брзи, евтини и ја почитуваат личната природа на работата за кој станува збор. Со ваквите предмети треба, колку што е можно, да се постапува на нејавни седници.

ОБРАЗЛОЖЕНИЕ

Вовед

1. Проблемите во врска со пристапот до правда претставуваат причина за загриженост за многу влади веќе подолго време. Тие беа една од главните теми на 9. конференција на европски министри за правда, која се одржа во Виена на 30 и 31 мај 1974 година.

По извештајот на министрите на Италија и на Австрија, на оваа конференција му се препорача на Комитетот на министри на Советот на Европа „да му укаже на Европскиот комитет за правна соработка да го проучи проблемот на економски и други пречки во граѓанските постапки дома и во странство, во контекст на дискусиите на 9. конференција, чие разгледување може да му се додели на комитетот на експерти“. Овој комитет на експерти беше основан во 1974 година. Бидејќи темата е од толку голема важност, истото прашање беше предмет на извештај на францускиот министер на 11. конференција на европски министри за правда, кои се состанаа во Копенхаген на 21 и 22 јуни 1978 година. На оваа конференција, министрите за правда сметаа дека, исто така, може да биде пожелно да се спроведе студија за трошоците кои настануваат во судска постапка и соодветните мерки за нивно намалување.

2. Комитетот на експерти, основан во 1974 година, главно внимание посвети на правната помош и правен совет. На негова иницијатива беа подготвени следниве инструменти, неодамна усвоени од Комитетот на министри на предлог на Европскиот комитет за правна соработка (ЕКПС):

I. Резолуција (76) 5 за правна помош во граѓански, трговски и управни работи, усвоена од Комитетот на министри на 18 февруари 1976 година, заедно со придружното образложение.

Со оваа резолуција се утврдуваат минималните стандарди за доделување правна помош на странски државјани.

II. Резолуција (78) 8 за правна помош и правен совет, усвоена од Комитетот на министри на 2 март 1978 година, заедно со придружното образложение.

Со оваа резолуција се утврдуваат минималните стандарди за правна помош и правен совет.

III. Европски договор од 27 јануари 1977 година за препраќање на барања за правна помош.

IV. Дополнителен протокол на Европската конвенција за информации за странско право, од 15 март 1978 година, до степен до кој се однесува на барања подготвени во рамките на правна помош и правен совет.

V. Правната помош и правниот совет, исто така, беа предмет на прашалник испратен до земјите-членки, кој беше објавен, со добиените одговори, во 1978 година.

3. Понатаму, беше посочено дека на 12. конференција на европски министри за правда, во Луксембург (мај 1980 година), австрискиот министер за правда претставил извештај на тема „Поефективна правда“. По извршената процена на активноста „Пристап до правда“ спроведена во рамките на Советот на Европа, во извештајот беше заклучено дека веќе е време да се разгледа друг аспект на истиот проблем, имено, функционирањето на судскиот систем. Самиот судски систем треба да го преиспитаат оние кои се одговорни за негово развивање и управување, со цел, да се подобри функционирањето и да се зголеми ефикасноста на судовите. Со Резолуцијата бр. 2, усвоена на конференцијата, се препорачува Комитетот на министри да даде приоритет на студијата за начините на подобрување на функционирањето на правдата.

Ова прашање ќе го разгледа ЕКПС во смисла на негово вклучување во Програмата за работа на Советот на Европа.

Општи согледувања

4. Комитетот не би можел да ја ограничи својата работа на правна помош и правен совет, бидејќи, како прво, секогаш ќе има голем број лица на кои правната помош не им е достапна; бидејќи за некои од тие лица обезбедувањето правда вклучува големо финансиско оптоварување. Исто така, трошоците не се единствена пречка за пристап до правдата. Како пречки може да се земат предвид и ситуации кога постапката е многу бавна, при што многу луѓе со години чекаат за да се реши нивниот случај, и многу сложена, што е неразбирливо за странките.

Во сите земји, главните пречки за пристап до правда всушност се исти: сложеност, времетраење и трошоци. Секој од овие аспекти влијае врз другиот. Сложеноста на постапката и бавноста која често пати е последица на неа навистина може да предизвика зголемување на трошоците.

5. Во 1976 година, детален прашалник за постапките за олеснување на пристапот до правда беше испратен до сите земји-членки. Одговорите, објавени во 1978 година, претставуваат исклучително важен извор на информации. Тие покажаа дека многу земји презеле, или планираат да преземат, мерки, со цел, да ја приближат правдата до своите граѓани. Иако овие мерки се различни, сепак, може да се види дека, во најголем број земји се воведени посебни постапки за олеснување на пристапот до правда. Ваквите постапки, на пример, се воведени за надоместување на мали вредности и неспорни побарувања, како и за случаи поврзани со заштита на потрошувачи, или семејно право.

6. Меѓутоа, комитетот сметаше, како прво, дека објавувањето на прашалникот и на одговорите не е доволно; земјите-членки на Советот на Европа треба да се залагаат за преземање чекори да обезбедат дека секој може полесно да има пристап до судовите, без оглед на средства, образование или позиција.

Според комитетот, најдобриот начин да се продолжи би бил усвојувањето на препорака со која се повикуваат владите на земјите-членки постепено да ги спроведуваат принципите утврдени во прилогот на препораката, до степен до кој тоа би го дозволиле нивните буџетски средства.

7. Исто така, комитетот сметаше дека употребата на посебни постапки за конкретни предмети не е единствениот метод кој треба да се разгледа, туку дека треба, врз основа на мерки веќе преземени во одредени држави, да се направат бројни подобрувања во сите видови судски постапки, без разлика дали се за општа примена или се посебно дизајнирани за спорови од одредена категорија.

8. Утврдените принципи се групирани според нивниот предмет: информации до јавноста; поедноставување; брзо постапување; судски трошоци; посебни постапки.

Комитетот сметаше дека е соодветно да ги стави информациите до јавноста како прва точка од препораката. Јасно е дека задоволителните информации може, самите по себе, да го помогнат пристапот до правда; од една страна, преку давање насоки на заинтересираните лица за степенот на нивните права и, од друга страна, овозможувајќи да се избегнат непотребните постапки.

Коментари за принципите во прилогот на препораката

9. Препораката се применува за граѓански, трговски, управни, социјални и фискални работи, исклучувајќи кривични предмети, кои поради своите карактеристики бараат посебен третман. Комитетот не смета дека е потребно да се споменуваат предмети од работни односи во препораката, бидејќи тие се целосно или делумно опфатени со грѓанското, управното или социјалното право на различните земји-членки. Принципите поврзани со информациите до јавноста (1 и 2), поедноставувањето (од 3 до 7), брзото постапување (од 8 до 10) и судските трошоци (од 11 до 14) се општи по опфатот, додека оние поврзани со посебните постапки (15 и 16) се однесуваат на одредени видови случаи кои постојано се појавуваат и за кои може да се потребни посебни решенија: спорови од мала вредност и семејно право.

10. Општата изјава која се појавува во насловот на прилогот во француската верзија го користи изразот "faire valoir ses droits en justice", додека англиската верзија го користи изразот „да ги оствари своите права пред судовите“. Комитетот се согласи да ги смета овие изрази како исти. Понатаму, под поимот „суд“ се подразбира секој орган или тело кое врши независни судски функции во гореспоменатите предмети; истото важи и за поимот „трибунал“ кој се појавува во француската верзија на принципите.

11. Со општата изјава спомената погоре се повикуваат државите да ги преземат сите потребни чекори за да се отстранат трите главни пречки за пристап до правдата: сложеност, времетраење и трошоци.

Со „сите потребни чекори“ во изјавата јасно се признава дека не само што одредени држави веќе спровеле реформи во наведените области, туку, исто така, дека решенијата може да се разликуваат според природата на предметот.

А-Информации до јавноста

Принципи 1 и 2

12. Непознавањето од страна на поединци на различните начини на кои тие може да ги решат своите барања пред суд несомнено е сериозна пречка за пристап до правдата.

Средствата за јавно информирање се малку заинтересирани за граѓански парници. Голем дел од јавноста не знае ништо за судските случаи, освен дека тие се скапи. Голем број граѓани не се запознаени со надлежноста на судовите во врска со нивната месна или стварна надлежност.

Треба да се преземат чекори за да се обезбеди дека секој член од јавноста да се запознае со тоа кој суд е надлежен да постапува по неговиот случај и кои се условите за поведување постапка пред тој суд.

Потребата за информации, исто така, се однесува и на обвинетите лица, бидејќи тие мора да знаат каде и на кого да му одговорат. Според тоа, би било корисно ако во судските документи јасно се наведат надлежните судови, нивните адреси и органите од кои може да се добијат информации.

13. Иако Принципот 1, главно, се однесува на прашања поврзани со домашното право, комитетот смета дека државата треба да осигура дека информациите за надлежноста на странски суд се обезбедени кога надлежноста е утврдена врз основа на меѓународна конвенција на која односната држава е страна-договорничка. Исто така, би било пожелно на долг рок државите да се обидат да обезбедат дека е воспоставен систем на информации за начините за поведување постапка пред странски суд.

14. Не е доволно лицата да знаат на кој суд да одат или како да ги поведат постапките за своите случаи. Тие треба да бидат во можност да добијат дополнителни информации за да можат да поведат постапка. Овие информации се посочени во Принципот 2. Во врска со ова, државите имаат посебна обврска и не можат целосно да се потпрат на адвокатите. Тужителите може сосема легитимно да сакаат однапред да знаат кои чекори треба да се преземат, особено ако самите ги водат своите случаи како што може да имаат право според Принципот 4. Исто така, постојат случаи кога

трошоците се непотребно зголемени поради видно непотребни дејства на адвокатот.¹

Потребата од информации, едноставно, не би се задоволила преку обезбедување примерок од Граѓанскиот законик или Законот за граѓанска постапка на тужителот.

15. Начинот на кој треба да се добијат информациите секако е исклучително прашање за кое треба да одлучат земјите-членки. Тие, на пример, може да им се обезбедат на странките преку судовите.² Тие, исто така, би можеле да се добијат преку служби во рамките на судовите; ова е случај во Шведска и во Швајцарија, каде странките имаат можност да добијат информации од судските служби за сите процедурални формалности кои ги интересираат, или во Франција и во Луксембург, каде судските бироа за совети во рамките на судовите се основани за да ги информираат странките за природата и опфатот на нивните права и за процедуралните средства за нивно остварување. Искуството на земјите во кои функционираат вакви системи не дава никакви причини да се верува дека ова доведува до преоптоварување.

Овие информации може, исто така, да ги даваат агенции надвор од судовите кои се основани или одобрени од државата и работат заедно со судските органи, преку административните служби или се објавени преку средствата за јавно информирање.

Општите информации може да се дадат во обрасци, или во брошури,³ или во фасцикли, или на огласи поставени во судските канцеларии или, во одредени случаи, усно.

16. Овие информации треба да се однесуваат само на прашања за постапката и не треба да претставуваат совет за основаноста на случајот.

17. Кога непочитувањето на процедурален услов би имало сериозни последици, земјите-членки мора особено да обезбедат дека се достапни информациите за тоа. Првиот пример кој паѓа на ум е оној на непочитување на временскиот рок.

Во најголем број држави ако засегнатата странка не преземе одредени чекори во одреден временски период, тоа може да доведе до

последници штетни за нејзините интереси, особено пресуда поради изостанок. Иако обично се достапни правни лекови, ова не е соодветно решение, особено поради времетраењето и трошоците на законските постапки. Според тоа, кога странка не е застапувана од адвокат, пожелно е таа да биде информирана за последиците од непочитување на одредени временски рокови. Овие информации може да се обезбедат, на пример, во документ даден на странките. Кога е можно да се поднесе жалба против пресуда, информациите треба да се дадат во таа пресуда или да се посочат во документ со кој се известува странката за таквата пресуда. Кога не се дадени овие информации, странката треба, на барање, да биде информирана или од судот или од која било надлежна служба која работи во рамките на судската организација. Кога пресудата во оспорена постапка е усна, судијата или лицето поврзано со судот треба да ја извести странката која го изгубила спорот, или како службена должност или ако е побарано, за можностите за поднесување жалба.

18. Во оние држави каде пресудите поради изостанок може да се извршат без странката која го изгубила спорот претходно да биде известена за пресудата, особено внимание треба да се посвети, ако странката која го изгубила спорот сака во подоцнежна фаза да ја оспори пресудата, информациите како да го стори тоа се лесно достапни. Онаму каде што е соодветно, овие информации треба да ги даде службеникот одговорен за извршување на пресудата.

19. Понатаму, се посвети внимание на одредени околности во меѓународните односи кои може да доведат до пресуда поради изостанок или повторно лишење на заинтересираната странка од потребните информации за начините на кои може да ги оствари своите права. Конкретно, кога судските документи се испраќаат преку пошта, тужениот може да не ги добие, на пример, ако адресата е погрешно напишана, или ако тој ја променил својата адреса. Кога во меѓународен контекст се користат други средства, на пример, дипломатски или конзуларни канали, не е невообичаено правните документи да пристигнат предоцна за да заинтересираното лице ја организира својата одбрана или да ја поднесе жалбата.

Еден правен лек за ова е содржан во Хашката конвенција од 15 ноември 1965 година за доставувањето во странство на судски или вонсудски документи за граѓански и трговски предмети; со него се воведува поефикасен систем за пренос на инструменти и покрај тоа во членовите 15 и 16 се пропишани гаранции за правата на туже-

ниот кога тужениот, на кого му е доставен судски налог надвор од земјата на судот кој го издал, не се појавува пред тој суд.

20. Случајот не завршува со пресудата, бидејќи странката која го добила спорот, сепак, може треба да ја изврши одлуката. Извршување на одлука може да предизвика нови тешкотии и да доведе до дополнителни расходи. Поради тоа, треба да се достапни информациите за методите на извршување и нивните трошоци, и тоа пред да започне постапката. На овој начин, секој тужител би знаел колкави трошоци би настанале при извршувањето на пресуда донесена во негова корист, и секоја странка би знаела кои чекори може да ги преземе против него.

21. Во случајот на пресуда која ќе треба да се признае или изврши во странство, засегнатата странка треба да биде во можност да добие информации за постапката која треба да се примени и трошоците за неа. Информациите за ова се дадени во Практичен водич за признавање и извршување странски судски одлуки во граѓанско и трговско право подготвен под покровителство на Европскиот комитет за економска соработка на Советот на Европа и објавен од Morgan-Grampian Limited, London.

22. Понатаму, се спомена Резолуцијата (77) 31 за заштита на поединците во врска со акти на управните органи усвоена од Комитетот на министри на 28 септември 1977 година како модел кој треба да се следи; со Принципот V од таа резолуција се препорачува дека управните акти треба да ги посочат редовните правни лекови против нив, како и временскиот рок за нивно користење.

Б - Поедноставување

Принцип 3

23. Ефикасен начин на олеснување на пристапот до правда е да се поттикне пријателско решавање на спорови и спогодување. Постои разлика помеѓу средствата за да се спречи поведување парница и средствата за доведување на постапка, штом еднаш ќе започне, до решавање пред да се донесе пресуда, но, сепак, треба да постои можност за пријателско решавање во секое време и за судиите да можат да преземат соодветни чекори за помирување на странките во сите фази од постапката. За целите на ефикасност, треба да се

избегнуваат чисто формални и бавни постапки за постигнување спогодба.

Постапки за постигнување спогодба, со различни карактеристики, постојат во најголем број земји-членки.

24. Еден начин за подобрување на текот на правдата би бил да им се довери активноста на постигнување спогодба на лица кои не се судии. Во Франција, на пример, постојат conciliateurs (помирувачи), чија задача е да се обидат да постигнат пријателско решавање на споровите помеѓу странки кои не сакаат да одат на суд. Улогата на тие лица, исто така, е да се обидат да ги смират спротивставените странки и да им помогнат да најдат заедничка основа за договор.

Исто така, основани се и тела за заштита на потрошувачи одговорни за разгледување на жалбите на потрошувачите и мирење на вклучените странки.

25. Државите треба да разгледаат во кои случаи спогодбата постигната пред признаеното тело за мирење треба да стане извршна.

Принцип 4

26. Со овој принцип се заштитува правото на консултирање со адвокат и довивање правен совет во сите судски постапки. Постојат многу спорови во кои е неопходна професионална помош. Помошта од адвокат пред да започне постапката може да доведе до пријателско решавање или до избегнување на непотребно тужбено барање, на тој начин заштедувајќи пари, време и труд на потенцијалниот тужител. Меѓутоа, овој принцип не ги спречува државите, кои обезбедиле како средство за намалување на трошоците во постапка дека во одредени случаи не може да се надоместат трошоците за адвокат, да продолжат со овие одредби.

27. Иако е корисно, да не речеме неопходно, во многу случаи, за секоја од странките да биде застапувана од адвокат во текот на постапката, принципот признава дека постојат случаи кога тужителот треба да има право на поведување на својот случај пред судовите.

Видното непотребно постапување на адвокат во сите случаи може да доведе до впечаток дека пристапот до правда е попречен.

Дури и да постои сеопфатна шема на правна помош, услугите на адвокат треба да се платат и тоа може да чини многу. Меѓутоа, има случаи кога услугите на адвокат не се чинат нужно потребни.⁴ Судијата може поактивно да учествува во таква постапка, и постапката може да се поедностави. Кога тужителите не се доволно искусни да ги водат сопствените случаи, судијата може да ги поучи на правото на ангажирање стручно лице.

28. Во некои држави странките мора да прибегнат кон услугите на неколку членови од адвокатската професија за истиот случај. Кога овој услов е едноставно и единствено за целите на придржување на традиционалните правила на постапката и не се заснова на објективна потреба, тогаш постои основана причина да се променат правилата за да се поедностават случаите и за да се намалат трошоците.⁵

Принцип 5

29. Овој принцип се однесува на формата и на јазикот во документите кои се користат во судските постапки; формата, исто така, ја вклучува и содржината на документот. Препораката не би била целосна ако државите не се поттикнат да остварат напредок во врска со ова.

Застарената и формална природа на многу судски документи јасно претставува пречка за обичниот граѓанин. Според тоа, се претпочита да се избегнува користење застарени, странски или непотребно сложени или технички поими. Не постои причина да не се користи разбирлив јазик.⁶ Ова би се однесувало особено на сите документи со кои се известува тужениот за чекорите кои тој мора да ги преземе, особено за да обезбеди дека пресудата не е изречена поради изостанок. Во документот треба јасно да се наведат фактите кои ги тврди спротивната странка и посебните постапки со кои му се овозможува на примателот да ги заштити своите интереси.

30. Од голема важност е странките во спорот целосно да ја разберат секоја пресуда и причините дадени од судот за неговата одлука. За мнозинство од луѓето кои се појавуваат како странки во предметот, тоа може да е нивен прв и единствен контакт со судскиот систем.

За да се постапи во согласност со овој принцип, пожелно е државите да ги поттикнат правните експерти на сите нивоа од судскиот

систем да корисат едноставен јазик во нивните односи со јавноста. Оваа потреба треба да се земе предвид во рамките на образованието и обуката на адвокатите.

Принцип 6

31. Неразбирање на јазикот кој го користи судот претставува сериозна пречка во пристапот до правдата. Според тоа, државите треба да преземат мерки да ја поправат оваа ситуација.

Треба да се пропишат одредби не само за помош од толкувачи на рочиштата, туку, исто така, и за информации кои треба да им се дадат на засегнатите лица за тоа како да обезбедат превод на документите.

На службениците одговорни за давање информации треба, колку што е можно, да им помагаат толкувачи кога работат со лица кои не го разбираат доволно јазикот на судот и кои не се придружени со друго лице кое ги зборува и двата јазика.

Исто така, би било корисно да се подготват преводи на странски јазици на документите кои даваат информации за постапките.

32. Со овој принцип не се пропишува кој на крај ги сноси трошоците за толкување или превод. Како и да е, секој ризик од предизвикување такви трошоци и на тој начин дестимулирајќи го секој од остварување или одбрана на своите права пред судовите треба да се избегнува колку што е можно повеќе. Во овој контекст, треба да се напомене дека со Резолуцијата (78) 8 за правна помош и правен совет, усвоена од Комитетот на министри на 2 март 1978 година, особено се препорачува дека правната помош треба да ги обезбеди трошоците за превод.

Принцип 7

33. Со овој принцип, со кој се препорачува ограничување на бројот на експерти во постапката, се исполнуваат неколку потреби. Прво, оние на поедноставување на постапката и намалување на трошоците. Второ, Комитетот сакаше да одржи одредена рамнотежа помеѓу странките, на пример, во случај на поединец против голема компанија која може да доведе голем број на експерти во постапката.

Меѓутоа, треба јасно да се напомене дека препораката се применува директно само на експерти назначени од страна на судијата или од судот, без разлика дали како службена должност или на барање на странките, а не на оние назначени од самите странки.

Постојат различни начини за намалување на бројот на експерти повикани за кој било случај. Судот може, на пример, да назначи експерт од одобрено професионално тело; странките може да се поттикнат да ја прифатат помошта од еден експерт или од ограничен број експерти, или на судот може да му се дозволи да ги советува странките во врска со одлучувањето за бројот на потребните експерти.

В – Брзо постапување

Принцип 8

34. Овој принцип, кој е во согласност со членот 6, став 1 од Европската конвенција за човековите права, се однесува на брзината на донесување одлуки. Ова е особено важно кај одреден вид постапки, на пример, кај случаи за старателство над деца. Исто така, важно е, кај случаи на лични повреди, прашањето на одговорност брзо да се реши, иако за процената на штетата мора да се чека на конечниот заклучок од медицинските експерти. Одолговлекувањата во некои од овие случаи може да бидат многу сериозни, бидејќи и странките и сведоците може да ги заборават суштинските детали. Исто така, колку е подолга постапката, толку може да бидат повисоки трошоците.

35. Во принципот се посочени бројни начини за да се намали времетраењето на постапките. Се предлага да се преиспита корисноста на процедуралните правила со чисто формална природа и да се укинат оние чии мерки повеќе не соодветствуваат на современиот концепт на соодветна административна ефикасност.

Но, процедуралните промени не се доволни ако не се комбинираат со подобрувања во самиот судски систем. Од мало значење е да се има процедурални правила со кои се решаваат проблемите поврзани со трошоците, сложеноста и времетраењето, ако се потребни години за да еден случај дојде на суд поради недоволен број судии и персонал, или поради тоа што судниците не се слободни. Затоа, државите се повикуваат да обезбедат судовите да се соодветно

екипирани и опремени. Рационална организација на работата, исто така, би резултирала во подобрувања, а за мал дополнителен трошок. На пример, врз основа на реален список, би можела да се подготви балансирана временска рамка за рочиштата за да им се овозможи на судските службеници ефикасно да го користат своето време.

36. Како дополнување, со цел, да се забрзаат постапките преку намалување на оптовареноста на судството, предложено е државите да ја разгледаат можноста за ослободување на судовите во одредени случаи од одредени задачи кои традиционално им биле доделени. На пример, во некои земји (Исланд, Норвешка) надлежноста во бракоразводни работи им е доделена на управните орани.

37. На крај, бидејќи случаите честопати се одолговлекуваат поради попречување или инертност на странките, беше посочено дека ефективен правен лек со кој би се забрзала постапката би можело да биде тоа да му се даде на судијата улога различна од онаа на пасивен арбитер и да биде одговорен за водење на постапката, давајќи му овластување да го контролира напредокот на случајот од самиот почеток, и овозможувајќи му да го утврдува временскиот рок за завршување на различни чекори во постапката. Би произлегло дека таквиот систем би дал корисни резултати, на пример, во Франција каде одреден судија, сега познат како „*juge de la mise en état*“ надлежен за контролирање на напредокот во постапките. Во многу земји-членки, на пример, во Австрија, Франција, Сојузна Република Германи и во Швајцарија, судиите имаат широки овластувања во врска со постапувањето во постапки. Би било пожелно ако судиите имаат можност да го ограничат бројот на вештаци предложени чисто за одложување на постапката од една од странките (види Принцип 7).

Принцип 9

38. Кога должник нема да ги исполни своите обврски, тоа често пати е резултат на неговата несолвентност или бидејќи тој се обидува да добие време, а не бидејќи тој го оспорува тужбеното барање како такво.

Кога тужбеното барање е неоспорно или се чини дека е утврдено, со докази доставени до судиите, треба да постојат одредби со кои на доверителот му се овозможува да добие извршна одлука со мини-

мални формалности и трошоци. Принципот, исто така, е во корист и на должникот со оглед на тоа што тој ризикува да му ги надомести трошоците во постапката за наплата на долгот на доверителот. Всушност, во најголем број земји-членки, во правото веќе постои одредба за едноставни постапки, при што доверителите, штом ќе се утврди нивното тужбено барање, може да добијат извршна одлука без странките лично да се појават на суд. Спогодбите со кои може да се надомести износот кој се бара, значително се разликуваат од една до друга земја. Спогодбите, вообичаено, зависат од судот кој има надлежност, од тоа дали износот во тужбеното барање е ограничен и дали се потребни адвокатски услуги.

Во овие постапки, употребата на обрасци се чини особено соодветна, и во барем една земја-членка (Сојузна Република Германија) се користат компјутери за забрзување на таквите постапки.

39. Како и да е, правата на должникот мора да се заштитат и, според тоа, треба да му се даде можност да го оспори побарувањето со упатување на предметот во парница.

Принцип 10

40. Иако правото на жалба, генерално, се смета за основно право, сепак, во најголем број држави се воведуваат одредени ограничувања на ова право. Оправданоста за таквите ограничувања може да се најде во желбата за заклучување на постапката и во ограничување на трошоците во парницата, особено кога станува збор за умерен износ.

Бројот на жалби поднесени, единствено, за да се добие дополнително време може да се намали, ако пресудите се извршни и покрај жалбата која е во тек, под услов судот да има дискреционо право да наложи запирање на извршувањето на пресудата во соодветни случаи.

41. Една од причините зошто правото на жалба понекогаш се остварува чисто поради причини на одложување е ниската каматна стапка која се користи во судските одлуки. Следствено на тоа, веројатно би било можно да се ограничи злоупотребата на тоа право, од една страна, преку утврдување на таа каматна стапка на разумно ниво во контекст на околностите, и од друга, преку утврдување флексибилен систем кој може да се приспособи лесно во

контекст на одредени објективни показатели на економската активност, како, на пример, официјалната дисконтна стапка. Ова е случај во Данска, Холандија и во Шведска каде, законската казнена каматна стапка е поврзана со дисконтната стапка на односните централни банки. Ваквото приспособување функционира *ipso facto* во Данска и во Шведска, додека во Холандија, за тоа е потребна владина одлука.

Г – Судски трошоци

Принцип 11

42. Трошоците со кои може да се соочи лицето при поведување или одбрана во судска постапка може да се поделат во две главни категории: износите кои ѝ се плаќаат на државата и износите за адвокатската награда и хонорарот за други лица повикани да учествуваат, како што се *auxiliaires de justice* во Франција, како и експерти, сведоци, итн.

43. Познавањето на тужителот дека од него може да се побара однапред да ѝ исплати на државата износ би можело да претставува сериозна пречка за пристап до правдата. Следствено на тоа, пожелно е, кога државите сметаат дека не треба да ги укинат сите такви давачки, надлежните органи да имаат овластување да го намалат или да го ослободат од плаќање износот, земајќи ги предвид таквите фактори како што се природата на случајот, важноста на односните интереси, личните околности на странките, итн.

44. Мора да се дестимулираат злонамерните парници. Ако ова треба да се постигне со тоа што ќе се бара износот да се плати однапред, тогаш таквиот износ не треба да биде неразумен. Од друга страна, истата цел може да се постигне со методот воведен во Франција, на пример, со парични казни и обесштетување. Во Португалија, странка која поведува злонамерна парница може да се казни со парична казна и, исто така, на барање на другата странка, со плаќање отштета, вклучувајќи ја ѝ наградата за адвокатот, како што ќе определи судијата. Со други зборови, државите треба да го заштитат обвинетиот без притоа да го попречуваат пристапот до правдата.

Принцип 12

45. Судските такси кои ѝ се плаќаат на државата треба да бидат што е можно помали. Како што посочи француската делегација на 11.

конференција на европски министри за правда во меморандум, последователната загуба на државни приходи може да се надомести од други извори. Во случајот на Франција, на пример, со закон од 30 декември 1977 година се предвидува дека не се плаќаат никакви судски такси, но, во исто време пропишана е одредба за значително зголемување на одредени парични казни во случаи на кривично дело. Меѓутоа, оваа препорака не се однесува на даноци кои се плаќаат врз основа на пресуда, бидејќи видот и износот на такви даноци се тесно поврзани со општите шеми на оданочување во односните држави.

46. Голем број други земји имаат системи, во кои не се плаќаат судски такси во одредени случаи, на пример, во спорови помеѓу вработени и работодавци, случаи помеѓу сопственик и станар, кај различни видови на семејни случаи и случаи на социјално осигурување, тужбени барања со мала вредност, итн. Државите кои сметаат дека не можат да ги укинат сите такви такси, може да ги намалат колку што е можно повеќе.

47. Понатаму, одредени држави имаат сложен систем на судски трошоци, со што се зголемува бројот на управни постапки и мерки. Треба да се препорача какво било поедноставување во оваа област, со две цели – намалување на трошоците и отстранување на пречките за пристап до правдата. Ова се направи во Шведска, каде постои само една судска такса со намален износ.

Принцип 13

48. Наградите кои им се плаќаат на адвокатите се најголемата ставка во рамките на трошоците во законските постапки. Оптоварувањето со такви награди често пати е проблем за лицата со скромни приходи на кои правната помош не им е достапна и понекогаш ги дестимулира да поведат постапка и да ги бранат своите права. Според тоа, во јавен интерес е тие награди да бидат разумни.

49. Во многу земји, одреден степен на контрола се, или може да се, спроведува над наградата за адвокати. Постојат утврдени тарифи во Австрија, Сојузна Република Германија и Швајцарија, а во Данска, Холандија и Норвешка постојат препорачани тарифи или насоки. Понекогаш овие награди може да ги преиспита Министерството за правда, како во Норвешка, или судот или судски или административен службеник, или автоматски или на барање на една од

странките, како што е случај во Австрија или во Швајцарија, или Conseil de l'Ordre des Avocats во Луксембург. Ова е особено важно кога на странката која го изгубила спорот е задолжена да ѝ ги плати трошоците на странката која го добила спорот (види Принцип 14). Во Обединетото Кралство, судовите имаат значително дискреционо право за ова прашање. Во Франција, кога се чини дека не е правично едната странка да ги плати износите кои се утврдени, но, не се вклучени во трошоците (на пример, награди за адвокати), судијата може фиксно да го утврди износот кој ѝ е одреден на другата странка да го плати. Во Шведска, покрај адвокати, постојат народни правобранители, кои треба да ги покријат сопствените трошоци, но, не и да остваруваат профит. Клиентот слободно може да избере адвокат или народен правобранител; нивните квалификации се исти и двата адвоката имаат право да постапуваат во рамките на шемата за правна помош. Овој систем креира одредена конкуренција помеѓу адвокатите и народните правобранители, кој е наменет да служи како контрола врз наградите. Минимални степени на награда за адвокати се воспоставени во Турција. Наградите во овие степени се земени како основа за утврдување на наградите за адвокатите кои странката, која го изгубила спорот, треба да ѝ ги плати на другата странка и кога нема договор помеѓу адвокатот и клиентот.

50. Важно е, колку што е можно, клиентот секогаш да биде советуван однапред за веројатните трошоци на постапката и, особено, за наградата за адвокати, на пример, преку посочување на адвокатскиот тарифник. Често пати, износите кои ги бараат адвокатите ги опфаќаат и нивната награда и судските трошоци кои ѝ се плаќаат на државата. За целите на појаснување, пожелно е во иднина ваквите различни износи да се прикажуваат одделно.

51. Тешко е да се пропишат општи правила за регулирање на хонорарите за експертите земајќи ги предвид многуте различни ситуации кои е веројатно да се случат во практика, бидејќи мислењата на експертите може да бидат потребни, буквално, во секоја област од општествениот живот. Понатаму, степенот на потребни квалификации и начинот на кој експертите се платени може значително да се разликуваат. Според тоа, препораката единствено се залага дека државите треба да спроведуваат одреден облик на контрола врз таквите хонорари, меѓу другото, на пример, супервизија на наградите за адвокатите: законски или препорачани

тарифници или стапки, насоки утврдени од професионални тела, преиспитување од страна на судот или судски службеник, итн. Во Австрија и во Сојузна Република Германија, хонорарите за експерти, како и наградите за адвокати, се фиксно утврдени со закон.

Принцип 14

52. Не сите земји-членки дозволуваат странката која го изгубила спорот да ѝ ги надомести на странката која го добила спорот трошоците настанати во текот на постапката, особено наградата на нејзиниот адвокат, а во оние во кои тоа е дозволено, применетите правила се разликуваат. Така, во Белгија, Франција, Луксембург и Португалија, наградите за адвокати во принцип ги плаќа странката која побарала адвокатски услуги. Иста е ситуацијата и во Швајцарија кога станува збор за помош од адвокат која не се прифаќа пред судови кои судат за спорови од трудово право. Спротивно на тоа, истите награди се вклучени во трошоците кои ги надоместува странката која го изгубила спорот во Австрија, Кипар, Данска, Сојузна Република Германија, Исланд, Ирска, Италија, Норвешка, Шпанија, Шведска, Швајцарија, Турција и во Обединетото Кралство и делумно во Холандија.

53. Во секој случај, странката во граѓанска парница ќе согледа дека економските ризици се помали ако таа може да биде сигурна дека ако го добие спорот ќе може да ги надомести своите трошоци од странката која го изгубила спорот. Покрај тоа, системот во кој на странката која го изгубила спорот ѝ се одредува да ѝ ги плати трошоците на странката која го добила спорот служи како дестимуларички инструмент за злонамерна парница.

54. Поради овие причини, препораката се залага за принципот со кој трошоците кои ги претрпела странката која го добила спорот ги надоместува странката која го изгубила спорот. Меѓутоа, овој принцип не може да се смета за апсолутен. Од една страна, тој мора да се примени „освен во посебни околности“, кои се или објективни (вид или предмет на спор, економски интереси, износ на претрпени трошоци) или субјективни (случаи кои немаат реална основаност). Очигледно е дека зависи од тоа државите да одлучат во кои околности нема да се примени општиот принцип, но, веројатно е дека судовите ќе имаат дискреционо право да проценат дали таквите околности постојат и каков ефект имаат. Од друга страна, се надоместуваат само износите кои странката која го добила спорот

„разумно ги претрпела во постапката“. Ова значи дека расходите кои се превисоки или несуштински, имајќи ја предвид природата и сериозноста на спорот, не се надоместуваат. Повторно, одлуката ја донесуваат судовите во поединечни случаи.

Д - Посебни постапки

Принцип 15

55. Оние држави кои го испитале проблемот на тужбени барања со многу мала вредност утврдиле дека редовната судска постапка може да биде пречка, бидејќи нејзината сложеност е дестимулирачка за обичните луѓе. проблемот се појавува особено за оние тужбени барања кои вклучуваат купопродажни и закупни договори, сообраќајни несреќи, повреда при работа, спорови помеѓу соседи, проблеми на потрошувачи, итн.

56. Овој принцип ги повикува земјите-членки да обезбедат постапка којашто е можно поевтина. Многу земји-членки утврдиле дека единствениот начин за решавање на проблемот на тужбени барања со мала вредност е да се развие постапка која е толку едноставна што тужителот може да го поднесе својот правен лек без адвокат и да го одбрани својот случај на суд. Ова се остварува на различни начини. Во скандинавските земји се основани посебни комисии за жалби од потрошувачи, кои добиваат писмени докази, но, ретко одржуваат усни рочишта. Во Англија и Велс и во Шведска, постои поедноставена постапка пред пониските судови, што го поттикнува тужителот сам да расправа за случајот пред судовите. Други држави ги поедноставија формалностите или начинот на кој се судат случаите, или на тој начин ја надминале потребата странките да бидат застапувани од адвокат во пониските судови или во одредени специјализирани судови (Белгија, Франција, Луксембург, Холандија, Швајцарија). Во Австрија скратените постапки (*Bagatellverfahren*) се карактеризираат со поедноставеност, намалени трошоци и ограничување на можностите за жалба.

57. Не се предлага шема која треба да ја следат државите, иако се препорачува на тужителите да им се достапни обрасци, бројот на рочишта да се намали, со што би се намалиле трошоците, и правото на жалба да се ограничи, со што би се спречило прекумерното траење на постапките.

Принцип 16

58. Пристапот до правда е неопходен во семејните случаи. Според тоа, од државите особено се бара да обезбедат дека нивните судови можат да постапуваат по семејни спорови во согласност со постапка која е во согласност со принципите вклучени во оваа препорака, имајќи ги предвид сериозните последици кои одлуките во вакви случаи ги имаат врз приватниот живот и финансиските средства на луѓето. Посебно внимание треба да се посвети да се обезбеди дека тие пресуди се донесуваат брзо.

59. Во врска со чувствителната природа на тие случаи, на странките често пати им е тешко јавно да зборуваат за сите аспекти од нивните семејни проблеми. Според тоа, правилата на постапката треба да се подготват земајќи го предвид ова.

Во некои држави (Австрија, Данска, Франција, Сојузна Република Германија, Исланд, Ирска, Холандија и Норвешка), сите такви рочишта сега не се јавни и ова претставува поттик за лицата да ги доставуваат своите случаи пред судовите. Овие случаи јасно се однесуваат на лица кои, пред општото воведување на рочиштата кои не се јавни, не би можеле да се соочат со тешкото искушение на јавно разоткривање на своите приватни работи.

Желбата за одржување постапка која не е јавна во интерес на приватноста на поединците, сепак, мора да биде усогласена со принципот од уставите на одредени земји дека правдата се спроведува јавно.

Забелешка 1.

Случајот на Сох против De Wolf, во кој Судот на правдата на Европските заедници донесе пресуда 42/76 од 30 ноември 1976 година, е важна во поглед на ова. Ова беше случај кога белгиски државјанин сакаше да обезбеди извршување на одлука на белгиски суд во Холандија. Трошоците за постапката и наградата за адвокатот беа многу поголеми од износот за кој стануваше збор. Како резултат на овој случај, Холандија го измени своето право.

Забелешка 2.

Додека во некои земји постапката може да биде контрадикторна по форма, во која судијата само раководи со расправите, во други таа е инквизиторска. Во некои земји, судијата може да ги води распра-

вите и да ги советува странките кои се присутни, но, кои немаат застапници (Австрија, Сојузна Република Германија, Исланд, Норвешка и Швајцарија).

Забелешка 3.

Примери за овој метод може да се најдат во Австрија, каде е подготвена брошура со целосни информации за организацијата и функционирањето на судовите и начините на заштита на правата на граѓаните во таа област, или во Сојузна Република Германија, каде се објавени брошури со корисни информации за странките за процедуралните формалности. Во Шведска, како дел од книга со општи информации до јавноста, содржани се опсежни совети за судски прашања.

Забелешка 4.

Во неколку земји, странките имаат право да ги водат своите случаи. Ваква е ситуацијата во Белгија (со одредени исклучоци), Кипар, Данска, Исланд, Ирска, Норвешка, Шведска, Швајцарија, Турција и во Обединетото Кралство. Исто така, ваква е ситуацијата и во Австрија пред локалните (окружните) судови за сите прашања или пред регионалните (покраинските, средните) судови за брачни парници во прв степен. Во Франција, тоа е можно, особено, пред трговските судови. Истата можност постои и во Сојузна Република Германија пред локалните судови со исклучок на брачните парници и одредени други поврзани случаи – пониски и повисоки државни управни и трудови судови, пониски државни социјални судови и повисоки државни социјални судови. Во Белгија и Исланд, странките може да бидат застапувани од блиски роднини пред одредени судови. Во Шведска, странка може да биде застапувана од кого таа сака, под услов судот да го смета за соодветен. Во одредени земји (Белгија, Сојузна Република Германија, Франција, Луксембург, Норвешка и Швајцарија), странките може да бидат застапувани и да им помагаат службеници од синдикати во случаи кои вклучуваат трудово право. Во Луксембург, помошта од адвокат е потребна за сите прашања пред Првостепениот суд, Апелациониот суд и Врховниот суд. Меѓутоа, таквата помош е незадолжителна пред „juge de paix“, кој е надлежна инстанца за одредени посебни предмети, како што се лизинг и, генерално, за кој било граѓански или трговски спор, во кој износот на тужбеното барање не надминува 30.000 луксембуршки франци. Ваква е ситуацијата и пред Окружниот суд (tribunal d'arrondissement) кој постапува по трговски предмети и, исто така,

пред судови кои постапуваат со социјално и трудово право, во кои случаи на странките може да им помагаат службеници од синдикати во Швајцарија, каде нема обврска да се користат адвокатски услуги, помошта од адвокат не е дозволена во трудови судови во одредени кантони. Во Холандија, странките може да постапуваат сами за себе пред окружните судови и пред сите управни, социјални и финансиски тела; меѓутоа, во фискалните предмети помошта од адвокат е неопходна ако треба да се даде усна изјава пред највисокиот суд (Hoge Raad).

Забелешка 5.

Во врска со ова, Белгија ја укина канцеларијата на "авџ", како и Франција, освен за случаи пред Апелациониот суд.

Забелешка 6.

Прашалник за мерки за поедноставување на обрасците и јазикот кои се користат во судските и вонсудските документи беше испратен до земјите-членки во 1977 година. Од одговорите произлегува дека неколку држави, како што се Австрија, Кипар, Данска, Франција, Сојузна Република Германија, Норвешка, Португалија, Шведска и Обединетото Кралство, преземаа активности во оваа област.

СОВЕТ НА ЕВРОПА КОМИТЕТ НА МИНИСТРИ

ПРЕПОРАКА бр. R (84) 5

НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ ЗА ЗЕМЈИТЕ-ЧЛЕНКИ ЗА ПРИНЦИПИТЕ НА ГРАЃАНСКА ПОСТАПКА ПОДГОТВЕНИ, СО ЦЕЛ, УНАПРЕДУВАЊЕ НА ОСТВАРУВАЊЕТО НА ПРАВДАТА 1

(Усвоена од Комитетот на министри на 28 февруари 1984 година на 367. седница на замениците-министри)

Комитетот на министри, во согласност со членот 15.6 од Статутот на Советот на Европа,

со оглед на тоа што правото на пристап до правда гарантирано со членот 6 од Европската конвенција за човековите права е основна карактеристика на секое демократско општество;

со оглед на тоа што спроведувањето на мерките и принципите пропишани во Резолуцијата (76) 5 и Резолуцијата (78) 8 на Комитетот на министри за правна помош и Препораката бр. R (81) 7 за мерки за олеснување на пристапот до правда на граѓаните им го олеснуваат остварувањето на нивното право на пристап до правда;

со оглед на тоа што, сепак, одредени правила од граѓанската постапка кои ги применуваат земјите-членки може да претставуваат пречка за делотворно остварување на правдата бидејќи, како прво, тие може повеќе да не ги исполнуваат потребите на модерното општество и, како второ, понекогаш може да се злоупотребат или да се манипулира со нив за да се предизвика одолговлекување;

со оглед на тоа што граѓанската постапка треба да се поедностави и да биде пофлексибилна и ефикасна, истовремено, задржувајќи ги гаранциите обезбедени за жалителите со традиционалните деловници за работа и одржувајќи високо ниво на правичност која се бара во демократското општество;

со оглед на тоа што, заради остварување на овие цели, потребно е на странките да им се обезбедат поедноставени и брзи форми на

постапки, и да се заштитат од тактика на злоупотреба или одолговлекување, особено со тоа што на судот ќе му се обезбедат овластувања потребни за поефикасно водење на постапките;

Имајќи ги предвид одржаните дискусии и резолуциите усвоени од европските министри за правда на нивната 12. конференција, одржана во мај 1980 година во Луксембург, препорачува владите на земјите-членки да ги усвојат или да ги зајакнат, како што може да биде случај, сите мерки, кои тие сметаат дека се неопходни за унапредување на граѓанската постапка, раководени од принципите утврдени во Прилогот на оваа препорака.

1. Кога се усвои оваа препорака, претставниците на Белгија и на Холандија, при примена на членот 10.2.в од Деловникот за работа за состаноците на замениците-министри, го задржаа правото на своите влади да постапуваат или да не постапуваат во согласност со втората реченица од Принципот 5, како што е утврдено во Прилогот на препораката.

ПРИЛОГ НА ПРЕПОРАКА БР. R (84) 5

ПРИНЦИПИ НА ГРАЃАНСКА ПОСТАПКА ПОДГОТВЕНИ, СО ЦЕЛ, УНАПРЕДУВАЊЕ НА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВДАТА

Принцип 1

1. Вообичаено, постапката се состои од не повеќе од две рочишта, од кои првото, може да биде подготвително рочиште, а второто, да служи за собирање докази, изнесување аргументи од странките и, доколку е можно, за донесување пресуда. Судот треба да обезбеди дека навремено се преземени сите чекори потребни за второто рочиште и, во принцип, не треба да се дозволи никакво одложување, освен во случај на појавување на нови факти или во други вонредни и важни околности.

2. Санкции се воведуваат кога странка, која претходно добила известување за преземање активност, не презела процедурални чекори во временскиот рок фиксно утврден со закон или од судот. Во зависност од околностите, таквите санкции може да вклучуваат забрана за преземање одредена процедурална активност, надоместување на штета, надоместување на трошоци, парична казна и повлекување на предметот од постапката.

3. Судот треба да биде во можност да ги повика сведоците и треба да се применат соодветни санкции (парични казни, надоместување штети, итн.) поради неоправдано отсуство на тие сведоци. Кога е отсутен сведокот, на судот е да одлучи дали да се продолжи со предметот без неговиот исказ. Во соодветни околности, за да се олесни давањето искази, треба да се пропише одредба за користење модерни технички средства, како што се телефон или видео.

4. Ако судски вештак назначен од судот не го достави својот извештај или неоправдано доцни со негово доставување, треба да постојат соодветни санкции. Овие санкции може да бидат во форма на намалување на надоместокот, плаќање трошоци или надоместување штета, како и дисциплински мерки изречени од судот или од професионална организација, како што може да биде случај.

Принцип 2

1. Кога странка поведува постапка која очигледно е неоснована, судот треба да има овластување да одлучи за предметот по скратена постапка и, онаму каде што е соодветно, да досуди парична казна за таквата странка или надоместување на штета на другата странка.

2. Кога странка не ја почитува обврската за правичност при поведување на постапката и јасно ја злоупотребува постапката за целите на одолговлекување, судот треба да биде овластен или веднаш да донесе пресуда за основаноста или да досуди санкции, како што се парични казни, надоместување штета или забрана за преземање процедурални активности; во посебни случаи, на судот треба да му се овозможи да побара од адвокатот да ги надомести трошоците поврзани со постапката.

3. Професионалните здруженија на адвокати треба да се повикаат да обезбедат дисциплински санкции во случаи кога еден од нивните членови постапувал на начинот опишан во горенаведените ставови.

Принцип 3

Судот треба, барем на подготвителното рочиште, а ако е можно и во текот на целата постапка, да има активна улога во обезбедување брз напредок на постапката, притоа почитувајќи ги правата на странките, вклучувајќи го правото на еднаков третман. Особено, судот треба да има *proprio motu* овластувања да им нареди на странките да ги обезбедат сите потребни појаснувања; да им нареди на странките лично да се појават пред судот; да покрене правни прашања; да побара докази, барем во оние случаи во кои станува збор за интереси различни од оние на странките за кои станува збор; да го контролира собирањето докази; да ги из земе сведоците чие сведочење не е важно за предметот; да го ограничи бројот на сведоци за одреден факт кога ќе процени дека таквиот број е прекумерен. Овие овластувања треба да се извршуваат во согласност со целта на постапката.

Принцип 4

Судот треба, барем во прв степен, да биде овластен да одлучи, имајќи ја предвид природата на предметот, дали да се примени писмена или усна форма на постапка или комбинација од двете, освен во случаи изрично пропишани со закон.

Принцип 5

Освен кога законот пропишува поинаку, тужбените барања на странките, ограничувањата или нивната одбрана и, во принцип, нивните докази, треба да се достават во најраната фаза од постапката, а во секој случај пред завршувањето на подготвителната фаза, ако таква постои. Во жалбена постапка, судот не треба да прифати нови факти кои не биле изнесени во прв степен, освен ако:

- а. не биле познати за време на првостепената постапка;
- б. лицето кое ги изнесувало не било странка во првостепената постапка;
- в. постои одредена посебна причина за нивно прифаќање.

Принцип 6

Пресудата треба да се донесе при завршување на постапката или набрзо потоа. Пресудата треба да биде што е можно поконцизна. Таа може да се заснова на која било правна основа, но, со неа треба да се одлучи за сите барања на странките, изрично или посредно, на недвосмислен начин.

Принцип 7

Треба да се преземат чекори за спречување на злоупотребата на правните лекови достапни по донесување на пресудите.

Принцип 8

1. Покрај тоа, треба да се воспостават посебни правила или група правила за да се забрза решавањето на спорите:

- а. во итни предмети;
- б. во предмети поврзани со неспорно право или со утврдена висина на тужбено барање или во предмети кои вклучуваат тужбени барања со мала вредност;
- в. во областа на сообраќајни незгоди, спорови помеѓу вработени и работодавачи, спорови помеѓу сопственик и станар и одредени области на семејни односи, особено одредување или промена на износот на издржување.

2. За таа цел, треба да се применат една или повеќе од следниве мерки: поедноставени методи на поведување парнична постапка; постапка без рочиште или одржување само едно рочиште или, во зависност од околностите, одржување едно подготвително рочиште; исклучително писмена или усна постапка, како што може да биде случај; забрана или ограничување на одредени приговори и други видови на одбрана; пофлексибилни правила за докажување; судење без одложување или со кратки одложувања; назначување судски вештак, или по службена должност или на предлог на странките, по можност на почетокот на постапката; активна улога на судот во водење на постапката и собирање докази.

3. Овие конкретни правила или група правила може, според околностите, да бидат задолжителни, достапни на барање на која било од странките или со согласност на сите странки.

Принцип 9

На судските органи треба да им бидат достапни најсовремени технички средства како би се овозможило остварување на правдата на најефикасен начин, особено преку олеснување на пристапот до различни извори на правда и забрзување на извршувањето на судските одлуки.

I 20 287

СОВЕТ НА ЕВРОПА КОМИТЕТ НА МИНИСТРИ

ПРЕПОРАКА бр. R (86) 12

НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ ЗА ЗЕМЈИТЕ-ЧЛЕНКИ

ЗА МЕРКИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И НАМАЛУВАЊЕ НА ПРЕОПТОВАРЕНОСТА НА СУДОВИТЕ

(Усвоена од Комитетот на министри на 16 септември 1986 година на 399. седница на замениците-министри)

Комитетот на министри, во согласност со членот 15.б од Статутот на Советот на Европа,

имајќи го предвид **е** поголемиот број на предмети пред судо вите, што предизвикува мешање во правото на судење во рамките на разумен временски период во согласност со членот 6.1 од Европската конвенција за човекови права;

имајќи го предвид, покрај тоа, големиот број должности кои не се од правосудна природа, а кои ги извршуваат судии и кои, во некои земји, имаат тенденција на пораст;

уверен дека постои интерес за ограничување на бројот на должности кои не се од правосудна природа, а кои ги извршуваат судии, како и за намалување на прекумерниот обем на работа на судовите, со цел, да се подобри спроведувањето на правдата;

исто така, уверен дека постои интерес за трајно да се обезбеди урамнотежена распределба на предметите меѓу судовите и на што подобар начин да се искористат човечките ресурси,

ги повикува владите на земјите-членки, покрај распределбата на правосудството на потребните средства за делотворно постапување по сè поголемиот број судски постапки и должности кои не се од правосудна природа, да ја разгледаат и соодветноста на остварувањето на една или повеќе од следниве цели, како дел од нивната правосудна политика:

I. Поттикнување, онаму каде што е соодветно, пријателско решавање спорови, или надвор од правосудниот систем, или пред или во текот на судските постапки:

За таа цел, треба да се земат предвид следните мерки:

а. овозможување, заедно со соодветни мерки на поттикнување, постапка на помирување, со цел, решавање на спорите пред или надвор од судските постапки;

б. доверување надлежност на судијата, како една од неговите основни должности, да бара пријателско решавање на спорот за сите соодветни правни прашања на почетокот или во која било фаза од постапката;

в. настојувањето да се постигне помирување со другата странка пред да се прибегне кон судска постапка и во која било соодветна фаза од постапката треба да стане етичка обврска на адвокатите или треба да се повикаат надлежните органи да им ја признаат таквата обврска на адвокатите.

II. Постепено намалување, а не зголемување на должностите кои не се од правосудна природа, а кои им се доверени на судиите, со тоа што таквите должности ќе им се доделат на други лица или органи.

Во прилогот на оваа препорака се содржани примери од должности кои не се од правосудна природа, а кои во одредени земји ги вршат судии и од кои може да се ослободат, земајќи ги предвид посебните околности во секоја земја.

III. Основање тела кои им се достапни, надвор од правосудниот систем, на странките за решавање спорови во врска со тужбени барања со мала вредност и во некои посебни законски области.

IV. Преземање чекори преку соодветни средства и кај соодветни предмети, со цел, арбитражата да стане полесно достапна и поделотворна како алтернативна мерка за судските постапки.

V. Воведување практика, доколку уште не е воведена, на решавање спорови во прв степен од страна на судија-поединец за сите соодветни прашања.

VI. Преглед, на редовна основа, на надлежноста на различните судови во врска со износот и природата на тужбените барања, со цел, да се обезбеди урамнотежена распределба на обемот на работа.

VII. Оценување на можното влијание на правното осигурување врз сè поголемиот број на предмети пред судовите и преземање соодветни мерки доколку се утврди дека правното осигурување би поттикнало поднесување неосновани тужбени барања.

ПРИЛОГ НА ПРЕПОРАКАТА БР. R (86) 12

Примери за должности кои не се од правосудна природа од кои судиите би можеле да бидат ослободени во одредени држави во согласност со посебните околности во секоја земја

- Прославување брак
- Склучување договор за семеен имот
- Ослободување од издавање забрана за брак
- Овластување едниот брачен другар да го застапува другиот: замена на согласноста на брачниот другар кој е спречен да даде согласност
- Промена на презиме - промена на име
- Признавање на татковство
- Управување со имот на лица кои немаат правен капацитет
- Именување на правен застапник за правно онеспособени возрастни лица и за отсутни лица
- Одобрување на стекнување имот од страна на правни лица
- Надзор на трговски сметководствени книги
- Трговски регистри:
  - трговци
  - трговски друштва
  - трговски марки
  - моторни возила
  - бродови, чамци и летала
- Издавање дозволи за вршење трговски активности
- Судска интервенција во врска со избори и референдуми, различни од интервенциите кои се предвидени со Уставот
- Именување на судија како претседател или член на комитети во кои неговото присуство е потребно само за да се зајакне непристрасноста на комитетите
- Наплата на даноци и царински давачки
- Наплата на судски такси
- Функција на нотар
- Мерки кои се однесуваат на имот на починати лица
- Документи и регистри за граѓански статус
- Регистар на земјиште (контрола врз упис на пренос на имот, такси за недвижен имот ...)
- Именување на арбитражи кога таквото именување се бара со закон.

I.21 994

СОВЕТ НА ЕВРОПА КОМИТЕТ НА МИНИСТРИ

ПРЕПОРАКА бр. R (87) 18

НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ ЗА ЗЕМЈИТЕ-ЧЛЕНКИ ЗА ПОЕДНОСТАВУВАЊЕ НА КРИВИЧНО-ПРАВНИОТ СИСТЕМ 1

(Усвоена од Комитетот на министри на 17 септември 1987 година на 401. седница на замениците- министри)

Комитетот на министри, во согласност со членот 15.6 од Статутот на Советот на Европа,

потсетувајќи дека целта на Советот на Европа е да се постигне поголемо единство помеѓу нејзините членки; имајќи предвид дека заедничката акција за забрзување и поедноставување на функционирањето на кривично-правниот систем мора да ги земе предвид условите предвидени особено во членовите 5 и 6 од Европската конвенција за човекови права;

имајќи го предвид зголемувањето на бројот на кривични предмети проследени до судовите, и особено оние кои повлекуваат помали казни, и проблемите кои ги причинува траењето на кривичните постапки;

имајќи предвид дека одолговлекувањето при постапување со кривични дела го загрозува угледот на кривичното право и влијае врз соодветното спроведување на правдата;

имајќи предвид дека одолговлекувањето во управувањето со кривично-правниот систем може да се поправи не само со распределба на посебни средства и начинот на кој тие средства се користат, туку и преку појасно дефинирање на приоритетите за спроведувањето на политиките за борба против криминалот, и во врска со формата и суштината, преку:

- повторно воспоставување на принципот на дискреционо гонење;
- примена на следниве мерки при постапување со мали и многубројни престапи:
  - таканаречени скратени постапки,

- вонсудски спогодби од страна на органите надлежни за кривични прашања и други органи кои интервенираат, како можна алтернатива за гонење,
- таканаречени поедноставени постапки;
- поедноставување на редовните судски постапки;

имајќи ги предвид заклучоците од состанокот на европските министри за правда во Монтро на 10 септември 1981 година,

1. Кога се усвои оваа препорака, претставникот на Сојузна Република Германија, во согласност со членот 10.2.в од Деловникот за работа за состаноците на замениците-министри, го задржа правото на својата влада да постапува или да не постапува во согласност со ставовите II.a.3 и II.a.4 од препораката.

им препорачува на владите на земјите-членки, имајќи ги предвид своите уставни принципи или правни традиции, да ги преземат сите соодветни мерки за да ги применат принципите утврдени подолу:

I. ДИСКРЕЦИОНО ГОНЕЊЕ

a. Принципот на дискреционо гонење

1. Принципот на дискреционо гонење треба да се воведе, или неговата примена да се прошири, секогаш кога тоа го дозволуваат историскиот развој и уставот на земјите-членки; инаку, треба да се развијат мерки кои имаат иста цел.
2. Овластувањето за повлекување од или прекинување постапка поради дискрециони причини треба да е утврдено со закон.
3. Одлуката за повлекување од гонење, според овој принцип, се донесува единствено ако органот на прогон има соодветен доказ за вина.
4. Овој принцип треба да се спроведува на одредена општа основа, како што е јавниот интерес.
5. Надлежниот орган, при извршување на ова овластување, треба да се раководи, во согласност со неговото домашно право, особено од

принципот на еднаквост на сите граѓани пред законот и поединечноста на кривично-правниот систем, а особено од:

- сериозноста, природата, околноста и последиците од престапот;
- карактерот на наводниот сторител;
- веројатната казна од суд;
- ефектите од прогласувањето на наводниот сторител за виновен; и
- позицијата на жртвата.

6. Повлекувањето од постапките или нивното прекинување може да биде целосно и едноставно, придружено со предупредување или опомена, или да подлежи на исполнување од страна на осомничениот на одредени услови, како што се правилата за однесување, плаќањето парични казни, надоместок за жртвата или условно ослободување.

7. Согласноста на наводниот сторител треба да се добие секогаш кога е предвидено условно повлекување или условно прекинување на постапките. Кога нема да се добие таква согласност, органот на прогон е обврзан да продолжи со постапката против наводниот сторител, освен ако тој не одлучи, поради различни причини, да го отфрли обвинението.

Неоспорување мерка која е донесена или постапување во согласност со услов кој се бара во рамките на значењето на ставот 6 може да се смета како давање согласност.

Треба да се пропишат правила за да се обезбеди дека согласноста заснована на информации е дадена слободно, а не под принуда.

8. Генерално, повлекувањето или прекинувањето постапки може да биде привремено, во очекување на истекување на законскиот период за гонење, или конечно.

9. Во случај на условно прекинување, прекинувањето треба да биде конечно штом лицето ќе ги исполни своите обврски.

Одлуката не треба да се смета дека е еднаква на прогласување вина и треба да ги следи вообичаените правила во врска со, *inter alia*, внесување во кривичното досие, освен ако наводниот сторител не ја призна својата вина.

10. Секогаш кога е можно тоа, обвинетиот треба да се извести за одлуката за повлекување или прекинување постапки.

11. На жртвата треба да ѝ се овозможи да бара оштета за повредата која ѝ е нанесена со престапот пред граѓански или кривичен суд.

12. Осомничениот не е потребно да се извести ако одлуката е во форма на едноставна одлука да не се спроведе гонење.

б. Мерки кои имаат иста цел како дискреционо гонење

Државите кои, во контекст на нивниот историски развој и нивниот устав, го применуваат принципот на задолжително гонење треба да воведат или да ја прошират примената на мерки кои, иако се разликуваат од дискреционото гонење, сепак, имаат иста цел како дискреционото гонење, и пред сè:

i. бројот на предмети во кои гонењето подлежи на услов треба да се зголеми; особено, кога не преовладува јавниот интерес, барањето или согласноста на жртвата може да биде услов за гонење;

ii. законот треба да им даде право на судите условно да ги одложат постапките или да ги прекинат во случаи и според постапки слични на оние кои ги практикуваат органите на прогон според системот на дискреционо гонење.

II. СКРАТЕНИ ПОСТАПКИ, ВОНСУДСКИ СПОГОДБИ И ПОЕДНОСТАВЕНИ ПОСТАПКИ

а. Декриминализација и скратени постапки за мали престапи

1. Правните системи во кои постои разлика помеѓу управни престапи и кривични престапи треба да преземат чекори за декриминализација на престапите, особено многубројните престапи во областа на патниот сообраќај, даноците и царината, под услов тие да се мали престапи.

2. При постапување по такви престапи, кога фактичкиот елемент преовладува над моралниот елемент (намера да се изврши престап), сите држави треба да ги применат скратените постапки или писмените постапки во кои, првенствено, не се бараат услугите на судијата.

3. Не треба да се наредува физичка принудна мерка – особено продолжување на мерка притвор.

4. Санкциите кои така се изречени, во принцип, треба да бидат парични и нивната висина, утврдена со закон, треба вообичаено да биде фиксно утврдена или паушална. Санкција која вклучува ограничување или лишење од права, со исклучок на кое било лишење од слобода, може да се изрече во случаи предвидени со закон.

5. Таквите парични казни ги наплаќа на лице место службеникот кој го евидентира престапот, или за кој последователно е известен осомничениот од надлежниот управен или судски орган, во кој случај за наплата може да се користат методите на автоматска обработка на податоци, имајќи го предвид големиот број предмети по кои треба да се постапува.

6. Оваа постапка, која треба да се смета за предлог, треба да подлежи на изрично или премолчено прифаќање, при што плаќањето парична казна или спроведувањето на санкцијата на друг начин треба да биде изедначено со договор. Во случајот на премолчено прифаќање, со постапката за известување треба недвосмислено да се заштитат сите права на адресатот.

7. Со прифаќањето или постапувањето во согласност со таков предлог се исклучува секое гонење во врска со истите факти (*ne bis in idem*).

8. Таквата постапка не треба да го повреди правото на осомничениот неговиот предмет да биде доставен пред судски орган.

6. Вонсудски спогодби

1. Во контекст на нивните уставни барања, земјите-членки треба да го прегледаат своето законодавство во врска со вонсудските спогодби за да му се овозможи на орган надлежен за кривични прашања и на другите органи кои интервенираат во таа фаза да ја промовираат можноста за вонсудски спогодби, особено за мали престапи врз основа на следниве принципи:

2. Законот треба да ги пропише условите кои органите може да му ги предложат на наводниот сторител, особено:

i. плаќањето паричен износ на државата или на институција од јавен или добротворен карактер;

ii. враќање на предмети или помагала кои комисијата ги запленила од престапот;

iii. доделување соодветен надоместок на жртвата на престапот или пред спогодбата или како дел од неа.

3. Надлежноста на односните органи да дадат таков предлог и категориите на престапи треба да се утврдат со закон. Органот треба да може, во корист на наводниот сторител, да го преиспита предлогот откако ќе ги земе предвид можните приговори доставени од наводниот сторител.

4. Органите треба да ги наведат околностите во кои тие може да прифатат вонсудски спогодби и треба да подготват насоки и табели со износите кои се плаќаат за вонсудски спогодби за да се обезбеди, колку што е можно, принципот на еднаквост пред законот. Според ваквата цел, корисно е да се објават тие околности, насоките и табелите со износи кои треба да се платат.

5. Наводниот сторител кој не сака да прифати предлог за вонсудска спогодба треба секогаш да биде целосно слободен да не ја земе предвид или да ја одбие понудата.

6. Прифаќањето на вонсудската спогодба од страна на наводниот сторител и неговото исполнување на условите го прави одрекувањето од правото на гонење конечно.

7. Органите треба да објават годишен извештај за тоа како ги извршувале своите овластувања во врска со вонсудска спогодба, без притоа да го откријат идентитетот на наводните сторители.

в. Поедноставени постапки во предмети кои се сметаат за мали престапи поради околности на предметот

1. Во случај на престапи кои се мали поради околностите на предметот, кога фактите на предметот се добро основани и е извесно дека обвинетото лице е лицето кое го извршило престапот, може да се прибегне кон поедноставени постапки, односно писмена постапка која ја спроведува судскиот орган, изоставувајќи го

рочиштето и водејќи кон одлуки кои се сметаат за казни, на пример, постапка со казнен налог.

2. Казнениот налог ги содржи елементите потребни за обвинетото лице да биде соодветно информирано за последиците од неговото прифаќање. Казнениот налог треба да биде соопштен на јасен и недвосмислен начин, а на засегнатото лице треба да му се овозможи разумен временски период во кој, доколку сака, може да побара правен совет.

3. Санкциите кои се достапни по пат на постапката со казнен налог треба да се ограничат на парични санкции и губење на права, со исклучок на која било казна затвор.

4. Согласноста на обвинетото лице за казнен налог може да биде изрична или премолчена и самата по себе го прави налогот да има ист ефект на пресуда изречена по редовен пат со сите правни последици (примена на *ne bis in idem* принципот, можност за извршување, евидентирање во кривичното досие).

5. Неприфаќањето на казнениот налог од страна на обвинетото лице, за што не треба да се наведат причини, треба *ipso facto* да предизвика налогот да биде ништовен и неважечки и задолжително да упатува на редовна постапка без да се забрани примена на *reformatio in peius*.

6. Независно од казнениот налог, исто така, треба да е можно да се изостави рочиштето кога наводниот сторител ќе побара воведување алтернативна казна, под услов јавниот обвинител да нема приговор за таква постапка и судијата да смета дека е пожелно да се одобри таквото барање.

III. ПОЕДНОСТАВУВАЊЕ НА РЕДОВНИТЕ СУДСКИ ПОСТАПКИ

а. Судска истрага пред и рочиштето пред основниот суд

1. Истрагите кои ги врши судски орган пред предметот да дојде на суд претставуваат, онаму каде што постојат, гаранција за обвинетиот, но тие не треба да бидат единствени или задолжителни.

2. Таквите предистраги спроведени од судски орган треба да бидат ограничени на предмети кога тие се корисни за завршување на предметот и последователното утврдување вина или невиност на осомничените.

3. Судскиот орган треба да утврди дали предистрагата би била корисна, земајќи ги предвид полициските испрашувања, сериозноста и сложеноста на предметот, и дали обвинетото лице ги оспорува фактите или не.

4. Доколку постои предистрага, таа треба да се спроведе во согласност со постапка која ги исклучува сите непотребни формалности и, особено, со која се избегнува потребата за формално сослушување на сведоци во случаи кога обвинетото лице не ги оспорува фактите.

5. Ако релевантниот судски орган не смета дека би било корисно да се спроведе предистрага, предметот треба да се поведе директно пред основниот суд.

6. Во системи кои предвидуваат судска истрага, можноста за нејзино изоставување треба да биде придружена со заштитни мерки на три нивоа:

- во фазата на полициско испрашување, кога судскиот орган ги насочува и ги контролира полициските активности или кога на правата на осомничениот им се дава поопширно значење;

- во фазата кога на осомничените им е продолжена мерката притвор по завршување на полициските испрашувања, се до нивно појавување пред суд, при што таквата активност кај сите предмети ја надгледува еден или повеќе независни судии;

- во фазата на судско рочиште, судиите мора да бидат во позиција да спроведат конечни испитувања во текот на наведеното рочиште за да ја утврдат валидноста на обвиненијата доставени пред нив и, ако се смета за корисно, да му ја доверат на независен судски орган задачата на спроведување дополнителни испитувања;

7. Кога тоа го дозволуваат уставната и правната традиција, треба да се воведат постапката за „признавање вина“, или слични постапки, при што од наводниот сторител се бара да се појави пред суд во раната фаза од постапката за јавно да изјави пред судот дали ги прифаќа или ги отфрла обвиненијата против него. Во такви случаи, основниот суд треба да биде во можност да постапува без целиот

или дел од истражниот процес и веднаш да продолжи со оценување на личноста на сторителот, воведувањето казна и, онаму каде што е соодветно, да одлучи по прашањето за надоместок за штета.

8.

i. Постапката за „признавање вина“ мора да се спроведе на суд на јавно рочиште.

ii. Треба да постои позитивен одговор од сторителот за обвиненијата против него.

iii. Пред да се продолжи со осудување на сторителот во рамките на постапката за „признавање вина“, судиите треба да имаат можност да ги слушнат и двете странки во предметот.

9. Кога истражниот процес е спроведен на судското рочиште, без разлика на подготвеноста на обвинетото лице да ја признае својата вина, тој треба да биде ограничен на оние чекори кои се целосно потребни за утврдување на фактите, земајќи ја предвид постапката која веќе е спроведена пред судењето. Особено, сослушувањето сведоци кои претходно сведочеле пред судски орган треба да се избегнува колку е можно повеќе.

6. Постапка на судското рочиште

1. Правото на секоја земја-членка треба да поттикнува соединување на кривични постапки кои се однесуваат на исто обвинето лице, без разлика на тоа каде се извршени престапите, со цел, да се избегне донесување последователни одлуки од различни судови.

2. Постапката која треба да се примени на рочиштето треба да ги изостави сите формалности кои не се неопходни. Особено, треба да е можно постапките да се прогласат за ништовни на процедурална основа само во строго утврдени околности кога неисполнувањето на процедурални услови може реално да им наштети на интересите на одбраната или на обвинителството.

3. Земјите-членки треба да ја разгледаат можноста да им дозволат на основните судови, барем за мали престапи и земајќи ја предвид казната која може да се изрече, да постапуваат и да донесат одлука за предмет во отсуство на обвинетото лице, под услов обвинетото

лице да е соодветно известно за датумот на рочиштето и за неговото право да биде законски застапуван.

в. Записи од судењето и поедноставено изрекување судски одлуки

1. Основниот суд мора да ја донесе одлуката во строго утврден временски рок ако на обвинетиот му е продолжена мерката притвор за предметот за кој станува збор.

2. Ако постапката се снима на магнетна лента, или ако не се изнесат нови факти кои веќе не се во досието на предметот, писмените записи од судењето треба да се ограничат на минимум и треба да претставуваат само краток запис.

3. Кога е дозволено со устав, и ако одлуката на основниот суд се однесува на предмети кои не се сериозни, или ако странките се договорат така, судот треба да се ослободи од условот да ја издаде својата одлука во писмена форма и треба само да ги запише своите наоди во досието на предметот.

4. Кога, во други предмети, е потребна писмена одлука, во неа треба да се содржани само информациите кои ги бараат странките и кои се потребни за апелациониот суд, или информациите на странските органи кои може да се повикаат за извршување на одлуката, имено основните, одлуката за прогласување вина и, онаму каде што е применливо, казната и секоја оштета за оштетените странки. Што се однесува до истражната постапка, фактите и поднесоците на странките, пресудата треба, едноставно, да се однесува на ставките во досието, писмените наводи доставени од странките, писмениот краток преглед или магнетофонската снимка од постапката.

5. Кога постојат правила со кои се регулира читањето, *in extenso*, на пресудите на јавно рочиште, тие треба да се ублажат, на пример, овозможувајќи му на основниот суд - и, ако судењето го води група судии, на еден од судиите, дури и во отсуство на судии кои не претседаваат - да ја прочита на глас само одлуката за прогласување вина, казната и оштетата.

6. Известувањето за писмената одлука, како и за судскиот повик, се доставува преку едноставна и брза постапка, вклучувајќи електронска пошта, и доколку е неопходно од обвинетото лице се бара, на

почетокот од правниот процес, да посочи официјална адреса на која може да му се испрати целата кореспонденција и известувања ќе до завршувањето на судењето.

г. Состав и специјализација на основните судови

1. Како општо правило, составот на основниот суд треба, доколку дозволува уставната и правната традиција на земјите-членки, да се утврди земајќи ја предвид сериозноста, природата, формалноста и сложеноста на наводниот престап.

2. Кога судењата ги води група професионални судии, бројот на судии во групата судии треба да биде минимален, со судија-поединец секогаш кога тоа го дозволува сериозноста на предметот.

3. Кога е предвидено судење со порота, тоа треба да е достапно само за утврден вид на посериозни престапи. Судењето треба да се организира на начин на кој би се олеснила работата на поротата, при што судијата ќе ѝ ги објасни, што е можно појасно, на почетокот на нејзиното заседавање, прашањата за кои треба да се донесе одлука и законите кои се релевантни за предметот за кој одлучува.

4. Кога за вината одлучува порота или група професионални судии, или технички судски вештачи заедно со професионални судии, одлуката треба да се донесе со просто или квалификувано мнозинство, без услов за донесување едногласна одлука.

5. Предмети како оние кои го вклучуваат стопанскиот криминал, кај кои поднесувањето докази технички е многу комплицирано, треба да им се доделат на службеници и судии со соодветна обука, знаење и искуство.

6. Кога уставот го дозволува тоа, со таквите предмети треба, онаму каде што е соодветно, да постапуваат органите на прогонот и истражните органи, и по можност судовите, кои се или воспоставени или организирани специјално за справување со потешкотиите кои ги создава природата и сложеноста својствена за таквите предмети.

7. На органите надлежни за гонење, подигнување обвиненија и судење во предмети кога им е потребна помош, таа треба да им е достапна од експерти во области како што се психологија, меди-

цина, психијатрија, сметководство, економија, финансии или судско-медицинска наука, во доволен број за да може да се справат со сè поголемиот број формалности во врска со кривичните дела и земањето докази.

I 22.690

СОВЕТ НА ЕВРОПА КОМИТЕТ НА МИНИСТРИ

ПРЕПОРАКА бр. R (95) 5

НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ ЗА ЗЕМЈИТЕ-ЧЛЕНКИ ЗА ВОВЕДУВАЊЕ И УНАПРЕДУВАЊЕ НА ФУНКЦИОНИРАЊЕТО НА СИСТЕМИТЕ ЗА ЖАЛБИ И ПОСТАПКИТЕ ВО ГРАЃАНСКИ И ТРГОВСКИ ПРЕДМЕТИ

(Усвоена од Комитетот на министри на 7 февруари 1995 година на 528. седница на замениците-министри)

Комитетот на министри, во согласност со членот 15.б од Статутот на Советот на Европа,

истакнувајќи дека со Протоколот бр. 7 од Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи („Конвенција“) се бара државите да овозможат висок суд да ги преиспита пресудите или казните;

согласувајќи се дека жалбените постапки, исто така, треба да бидат предвидени за граѓански и трговски предмети, а не само за кривични предмети;

имајќи ги предвид проблемите кои настануваат поради зголемување на бројот на жалби и должината на жалбените постапки;

сметајќи дека правото на секој на судење во разумен рок, во согласност со став 1 од членот 6 од Конвенцијата, може да биде доведено во прашање поради овие проблеми;

свесен дека неефикасните или несоодветните постапки и злоупотребата од страна на странките на правото на жалба предизвикуваат неоправдани доцнења и го загрозуваат угледот на судството;

убеден дека ефикасните жалбени постапки се во интерес на сите странки во парничната постапка, како и на спроведувањето на правдата;

имајќи ги предвид: Препораката бр. R (81) 7 за мерки за олеснување на пристапот до правда; Препораката бр. R (84) 5 за принципите за

граѓанска постапка за унапредување на функционирањето на правдата; Препораката бр. R (86) 12 за мерки за спречување и намалување на прекумерната оптовареност на судовите и Препораката бр. R (93) 1 за ефективен пристап до правна заштита и до правда за најсиромашните,

препорачува владите на земјите-членки да ги усвојат или да ги зајакнат, како што може да биде случај, сите мерки кои ги сметаат за потребни за унапредување на функционирањето на системите за жалби и постапките во граѓански и трговски предмети, а особено следново:

ПОГЛАВЈЕ I – ОПШТИ ПРИНЦИПИ

Член 1 – Право на судска контрола

а. Во принцип, треба да се овозможи секоја одлука на понизок суд („првостепен суд“) да подлежи на контрола од страна на повисок суд („второстепен суд“).

б. Доколку се смета за потребно да постојат исклучоци од овој принцип, сите такви исклучоци треба да бидат засновани на правото и треба да бидат во согласност со општите принципи на правичност.

в. Странките треба да се информирани за нивното право на жалба и за начинот на остварување на тоа право, како што е, на пример, рокот во кој мора да се поднесе жалба.

г. Судии од повисоки судови не смеат да учествуваат во постапки поврзани со предмети кои биле вклучени во понизок суд.

ПОГЛАВЈЕ II – ОГРАНИЧУВАЊА НА СУДСКАТА КОНТРОЛА

Член 2 – Мерки кои се преземаат на ниво на првостепениот суд

а. Во принцип, спорните прашања во предметот треба да се дефинираат на ниво на првостепениот суд. Сите можни барања, факти и докази треба да се поднесат до првостепениот суд. Државите треба да земат предвид усвојување на закон или други мерки за таа цел.

б. Со цел, да им се овозможи на странките да проценат дали треба да го остварат своето право на жалба и, со цел, тие да можат, секогаш кога е можно тоа, да го ограничат бројот на жалби, првостепениот суд треба да се обврзе со закон да дава јасни и исцрпни образложенија за своите одлуки, користејќи јазик кој лесно е разбирлив. Во принцип, образложенијата не се неопходни за одлуки за прашања кои не се оспорени или за одлуки донесени од поротници.

в. Првостепениот суд треба да може, во соодветни случаи, да дозволи извршување на привремени одлуки, освен ако тоа не значи ненадоместлива или сериозна штета за странката која го изгубила спорот или ако не го оневозможува извршувањето на правдата во подоцнежната фаза од постапката.

Член 3 – Предмети изземени од правото на жалба

За да се осигура дека второстепениот суд разгледува само соодветни предмети, државите треба да го земат предвид преземањето на сите или некои од следниве мерки:

- а. да изземат одредени категории на предмети, на пример, тужбени барања со мала вредност;
- б. да предвидат судско одобрување за поднесување жалба;
- в. фиксно да ги утврдат временските рокови за остварување на правото на жалба;
- г. да го одложат правото на жалба за одредени прашања во текот на постапката до поднесување на главната жалба за одлука за суштината на предметот.

Член 4 – Мерки за спречување на секаква злоупотреба на системот за жалби

Со цел, да се спречи каква било злоупотреба на системот за жалби или постапката, државите треба да ги земат предвид сите или некои од следниве мерки:

- а. да побараат од жалителите да дадат, во рана фаза на постапката, разумно образложение за својата жалба и да го одредат правниот лек кој го бараат;
- б. да му дозволат на второстепениот суд да ја отфрли, по едноставна постапка, на пример, без да ја извести другата странка, секоја жалба за која ќе оцени дека е очигледно неоснована, неразбирлива или навредлива за судот; во вакви случаи може да се предвидат соодветни санкции, како што се парични казни;
- в. кога пресудата може веднаш да се изврши, да дозволат одложување на извршувањето единствено кога со таквото извршување би му се нанела ненадоместлива или сериозна штета на жалителот, или кога би се оневозможило извршувањето на правдата во подоцнежната фаза од постапката. Во таков случај, мора да се приложи обезбедување во висина на износот досуден во пресудата.

г. кога пресудата може веднаш да се изврши, да му дозволат на второстепениот суд да одбие да го разгледа предметот ако жалителот не постапува по пресудата, освен ако тој не понуди соодветно обезбедување или ако првостепениот или второстепениот суд дозволил одложување на извршувањето;

д. кога непотребното доцнење е причинето по вина на странката, да ја обврзат таа странка да ги надомести трошоците кои настанале поради таквото доцнење.

Член 5 – Мерки со кои се ограничува опфатот на постапките во второстепениот суд

За да се осигура дека второстепениот суд разгледува само обжалени предмети, државите треба да го земат предвид преземањето на сите или некои од следниве мерки:

а. да му дозволат на судот или на странките да ги прифатат сите или некои од наодите за фактичката состојба која ја утврдил првостепениот суд;

б. да им дозволат на странките да бараат пресуда која е ограничена на одредени аспекти од предметот;

в. кога судот одобрува право на жалба, да му овозможат на судот да го ограничи опфатот на жалбата, на пример, на примена на материјално или процесно право;

г. да го ограничат воведувањето на нови тужбени барања, факти или докази во второстепениот суд, освен доколку не се појават нови околности или не постојат други причини предвидени со меѓународното право зошто тие не биле воведени во првостепениот суд;

д. да го ограничат рочиштето за жалбата на разумните наводи во жалбата, особено кога судот може да постапува по предмет по сопствена иницијатива.

ПОГЛАВЈЕ III – ДРУГИ МЕРКИ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ФУНКЦИОНИРАЊЕТО НА СИСТЕМИТЕ ЗА ЖАЛБИ И ПОСТАПКИТЕ

Член 6 – Мерки за унапредување на ефикасноста на жалбените постапки

За да се обезбеди дека жалбите се разгледуваат брзо и ефикасно, државите треба да ги земат предвид сите или некои од следниве мерки:

а. да не оптоваруваат повеќе судии отколку што е потребно за решавање на предметите. Судија-поединец може да биде надлежен за решавање, на пример, на некои или на сите правни работи:

i. апликации за одобрување на правото на жалба;

ii. процедурални апликации;

iii. предмети од мала вредност;

iv. кога странките ќе го побараат тоа;

v. кога предметот очигледно е неоснован;

vi. прашање во семејни спорови;

vii. итни предмети.

б. со оглед на тоа дека по предметот веќе постапувал првостепениот суд, да го ограничат бројот на писмени поднесоци поднесени од странките до најмалата потребна мера, на пример, така што на секоја странка ќе ѝ се дозволи да поднесе само една група документи до второстепениот суд;

в. во државите во кои може да се одржува усно рочиште во второстепениот суд, да им овозможат на странките да се договорат да бараат да се одлучи по предметот без рочиште, освен ако второстепениот суд не смета дека е потребно тоа;

г. да го ограничат времетраењето на усното рочиште на крајно потребната мера, на пример, така што претежно ќе се користи писмената форма на постапување или општи аргументи или писмени поднесоци;

д. кога се одржуваат усни рочишта, да обезбедат дека тие ќе се завршат што е можно поскоро („концентрација на усно рочиште“). Судот треба да го разгледа предметот во врска со рочиштето и треба да донесе пресуда веднаш по неговото завршување или во рамките на краток временски период како што е предвидено со закон;

ѓ. да бараат строго почитување на временските рокови, на пример, во врска со поднесување на документи и други поднесоци, и да пропишат санкции за непочитување на временските рокови, на пример, парични казни, отфрлање на жалбата или неразгледување на прашања за кои се однесувал утврдениот временски рок;

е. да обезбедат поактивна улога на второстепениот суд во водење на постапката пред и за време на рочиштето за предметот, на пример, преку претходно испитување на жалбата или преку поттикнување на странките на спогодба;

ж. да ги регулираат постапувањата поврзани со итни предмети, на пример, да одлучат кој може да побара забрзана постапка, според кои критериуми ќе се процени итноста на предметот и кој има надлежност во рамките на правосудниот систем да постапува по такви предмети;

з. да ги подобрат контактите помеѓу судот и адвокатите и другите лица вклучени во парничната постапка, на пример, преку организирање семинари со претставници од второстепениот суд и од адвокатските комори или преку овозможување расправи за тоа како да се подобри постапката;

с. да обезбедат соодветна техничка помош за второстепениот суд, како што се телефакси или компјутери, и да обезбедат слична помош за првостепениот суд, со што би се овозможила техничка обработка на записниците од рочиштата и одлуките;

и. да го поттикнат ангажирањето на квалификувани адвокати, кои ќе ги застапуваат странките пред судот.

ПОГЛАВЈЕ IV – УЛОГА И ФУНКЦИЈА НА СУДОТ ОД ТРЕТ СТЕПЕН

Член 7 - Мерки поврзани со жалби до третостепен суд

а. Одредбите од оваа препорака треба, онаму каде што е соодветно, исто така, да се применат на „третостепениот суд“, онаму каде постои таков суд, кој е надлежен за да врши контрола врз второстепениот суд. Уставните судови или слични судови, не се сметаат за такви судови за потребите на оваа препорака.

б. При разгледување на мерките во врска со третостепените судови, државите треба да земат предвид дека двата суда веќе постапувале по предметите.

в. Жалбите до третостепениот суд треба да се користат во случаи кои заслужуваат и трето судско преиспитување, на пример, предметите во кои би се развило правото или кои придонесуваат за еднообразно толкување на правото. Тие може да бидат ограничени на жалби за предмети кои се однесуваат на правни прашања од општ интерес. Жалителот треба да биде обврзан да ги наведе своите причини зошто предметот би придонел за таа цел.

г. Државите треба да земат предвид воведување систем со кој третостепениот суд би можел директно да постапува по одреден предмет, на пример, преку проследување за решавање по претходна одлука или преку постапка со која се заобиколува второстепениот суд (постапка на „прескокнување“). Ваквите постапки може, особено, да бидат соодветни за прашања кои вклучуваат примена на материјално или процесно право за кои е веројатна жалбата до третостепениот суд.

д. Одлуките донесени од второстепениот суд треба да се извршни, освен ако второстепениот или третостепениот суд не дозволи одложување на извршувањето или ако жалителот не достави соодветно обезбедување.

ѓ. Државите кои не го признаваат системот на одобрување жалби до третостепениот суд или кои не даваат можност третостепениот суд делумно да одбие жалба, треба да го земат предвид воведувањето на системи насочени кон ограничување на бројот на предмети кои заслужуваат да се разгледуваат од третостепен суд. Со закон може да се пропишат посебни основи со кои би се овозможило трето-

степениот суд да го ограничи своето разгледување само на одредени аспекти од предметот, на пример, на одлучување за дозволеноста на жалбата или за одбивање, по скратено разгледување на предметот, на одделни делови од жалбата.

е. Во принцип, не треба да се дозволи изнесување нови факти или нови докази пред третостепениот суд.

СОВЕТ НА ЕВРОПА КОМИТЕТ НА МИНИСТРИ

ПРЕПОРАКА бр. R (95) 12

НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ ЗА ЗЕМЈИТЕ-ЧЛЕНКИ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО КРИВИЧНО-ПРАВНИОТ СИСТЕМ

(Усвоена од Комитетот на министри на 11 септември 1995 година на 543. седница на замениците- министри)

Комитетот на министри, во согласност со членот 15.6 од Статутот на Советот на Европа,

имајќи предвид дека правичното и делотворно кривично правосудство е предуслов за секое демократско општество засновано на владеење на правото;

имајќи предвид дека кривично-правниот систем во цела Европа во последните неколку години се соочува со зголемен број и, честопати, со сложени предмети, неоправдани одолговлекувања, буџетски ограничувања и сѐ поголеми очекувања на јавноста и своите службеници;

потсетувајќи дека политиките за борба против криминал, како што се декриминализација, депенализација или непокренување кривична постапка, посредување и поедноставување на кривичната постапка, може да придонесат за решавање на овие потешкотии;

имајќи предвид дека одредени принципи, стратегии и техники за управување, како што е прикажано во извештајот за управување со кривично-правниот систем образложен од Европскиот комитет за проблемите на сузбивање и контрола на криминалитетот, во голема мера може да придонесат за ефикасна и делотворна примена на кривичното право;

нагласувајќи дека секоја мерка која се презема за зголемување на ефикасноста и делотворноста на кривичното правосудство мора да ги земе предвид условите пропишани во Европската конвенција за

човекови права, особено правата на обвинетиот, законските заштитни мерки за странките и независноста на правосудството;

потсетувајќи на Препораката бр. R (87) 18 за поедноставување на кривично-правниот систем и Препораката бр. R (94) 12 за независност, ефикасност и улогата на судиите,

им препорачува на владите на земјите-членки:

1. Да се раководат, при разгледување на своите законски прописи и практика, од принципите, стратегиите и техниките на управување содржани во прилогот на оваа препорака;
2. Да ги запознаат своите надлежни органи со препораката и со извештајот за управување со кривично-правниот систем образложен од Европскиот комитет за проблемите на сузбивање и контрола на криминалитетот и да ги повикаат да ги земат предвид тие текстови при анализа на работењето на кривично-правните институции и при разгледување на усовршувањето на нивната работа.

ПРИЛОГ НА ПРЕПОРАКАТА БР. R (95) 12

I. Утврдување на цели

1. Принципите, стратегиите и техниките за управување може значително да придонесат за ефикасно и делотворно функционирање на кривично-правниот систем. За таа цел, односните агенции треба да утврдат цели за управување со обемот на работа, финансиите, човечките ресурси и комуникациите.

2. Остварувањето на поефикасен и поделотворен кривично-правен систем значително ќе се олесни ако целите на различните институции се координирани внатре во пошироката рамка на контрола на криминалитетот и политиките на кривичното правосудство.

II. Управување со обемот на работа

3. Потребно е да се воспоставени редовни и континуирани постапки на следење, дизајнирани, со цел, да се оцени функционирањето на кривично-правните институции, да се оцени нивната ефикасност и делотворност и да се промовираат корисни подобрувања. Напредокот во врска со ова може да се постигне или преку развивање на внатрешна консултантска функција или преку користење надворешни консултанти.

4. Управувањето со кривично-правниот систем не може секогаш и секаде да подлежи на истите правила поради променливите околности. Поради таа причина, при планирањето на обемот на работа и ресурсите треба да се земат предвид показателите за демографски, социјални, економски и други услови и промени.

5. Потребно е да се дефинираат критериуми за делотворно управување со обемот на работа и за соодветно постапување во различни категории за предмети. Тие критериуми треба да се развијат во соработка со правосудните и другите службеници. Треба да се обезбеди соодветна поддршка за да им се помогне на агенциите да постапуваат во согласност со овие стандарди.

6. Во врска со ова, треба да се развијат техники за селекција, со цел, да им се овозможи на судиите и на обвинителите, уште во првите фази од постапките, да можат да постапуваат на начин кој одговара за конкретниот предмет.

7. Со цел, подобро да се искористат човечките ресурси, судиите и обвинителите треба да бидат ослободени од задачите кои може да ги извршуваат други службеници, вклучувајќи го административниот персонал, чиј обем на работа на тој начин би се проширил.

III. Управување со инфраструктурата

8. Систематското водење евиденција за расположливите средства, процената на потребите и долгорочното планирање треба да ги поддржат одлуките за инвестиции во нови згради, нивната географска локација, реконструкцијата на простории во старите згради и одржување на зградите. Исто така, треба да се земат предвид потребите и очекувањата за различни професионални и непрофесионални корисници на кривично-правниот систем.

9. Треба да се посочи мобилизацијата на сите скриени или недоволно искористени физички ресурси и на постигнувањето можни економии од обем. Ова би можело, на пример, да вклучи прераспоредување на одредени рочишта сè додека не се ослободи просторија, концентрирање на поголем број агенции на една локација или реорганизирање на распоредот на постојните простории.

IV. Управување со човечки ресурси

10. При воведување на принципи, стратегии и техники за управување треба да се земат предвид посебната култура и условите кои се однесуваат на функционирањето на правосудството и тие треба да се воведат по пат на аргументирани дискусии, а не по пат на наметнување.

11. Потребно е да се воспостави систематски професионален регистар (кој ќе ги опфаќа вештините, обуките, итн.) со цел, да се помогне за добро управување со човечките ресурси и за соодветно совпаѓање на должностите и лицата. Овој регистар, кој ќе се води кај надлежните институции, треба да му е достапен на пресоналот на кој се однесува.

12. Програмите за почетна обука и за обука на работно место за судии и обвинители треба да ги земат предвид принципите и практиката на современо управување во судски контекст.

13. Планирањето на напредување во кариерата треба да биде активно, *inter alia*, преку дополнителна специјализација, раздво-

јување на степенувањето од работното место онаму каде што е можно тоа, и преку создавање можности персоналот да стекне нови вештини и стручност. Работните услови треба да подлежат на посебна анализа, посебно кога тие се особено тешки.

V. Управување со информации и комуникации

14. Потребно е да се воведат посигурни и поефикасни системи за собирање, задржување, користење и дистрибуција на податоци. Тие треба да ја обезбедат потребната заштита на лични податоци.

15. Информатичката технологија треба да се приспособи на работата и на условите на односните кривично-правни институции и на крајните корисници на информациите. Потребни се консултации со крајните корисници во врска со нивните услови за тоа прашање.

16. При управување со кривично-правниот систем потребно е да се стави акцент на добрата внатрешна комуникација со секоја кривично-правна институција.

17. Кривично-правните институции треба да бидат повеќе посветени на политиката на размена на информации. Различните нивоа на кривично-правна администрација (централна, регионална и локална), судските органи и другите агенции вклучени во контролата врз криминалитетот треба да го забрзаат протоколот на информации и да обезбедат подобри повратни информации за исходот од предметите по кои постапуваат.

18. Потребно е особено да се нагласи развојот на подобри односи со јавноста, особено за решавање на конкретните потреби и проблеми на корисниците на кривично-правниот систем, средствата за јавно информирање, доброволниот сектор (на пример, здруженија на жртви), граѓаните и нивните демократски институции (парламенти, локални власти).

СОВЕТ НА ЕВРОПА КОМИТЕТ НА МИНИСТРИ

ПРЕПОРАКА број П (98)1

НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ НА ЗЕМЈИТЕ-ЧЛЕНКИ ЗА МЕДИЈАЦИЈА ВО ДЕЛОТ НА СЕМЕЈСТВОТО / СЕМЕЈНИТЕ СПОРОВИ

(Усвоена од страна на Комитетот на министри на 21 јануари 1998 година на 616 состанок на замениците-министри)

1. Комитетот на министри, во согласност со условите на членот 15б од Статутот на Советот на Европа,
2. Препознавајќи го растечкиот број на семејни спорови/несогласувања, посебно на оние коишто произлегуваат од разделување или развод и забележувајќи ги штетните последици што овие конфликти им ги нанесуваат на семејствата и високите општествени/социјални и економски трошоци за државите;
3. Имајќи ја предвид потребата да се осигура заштита на најдобрите интереси и благосостојбата на детето како што е пропишано тоа со меѓународните инструменти, посебно имајќи ги предвид проблемите коишто се однесуваат на старателството и пристапот, а коишто се појавуваат како резултат на раздвојувањето или разводот;
4. Имајќи го предвид развојот на начините за решавање на споровите/несогласувањата преку постигнување на заедничка согласност и признавајќи ја неопходноста за намалување на конфликтите во интерес на сите членови на семејството;
5. Признавајќи ги посебните карактеристики на семејните спорови/несогласувања, имено:
  - Фактот дека семејните спорови/несогласувања вклучуваат лица кои по дефиниција имаат меѓусебно зависни и континуирани/непрекинати врски/односи;
  - Фактот дека семејните спорови/несогласувањата се појавуваат во контекстот на тажни и болни емоции и нивното засилување;

- Фактот дека раздвојувањето и разводот влијаат врз сите членови на семејството, посебно врз децата;

6. Осврнувајќи се на Европската конвенција за практикување на правата на децата и посебно на членот 13 од оваа Конвенција, кој се однесува на условите, односно одредбите за примена на медијација или други процеси за решавање на споровите/несогласувањата коишто ги засегаат децата/имаат влијание врз децата;

7. Земајќи ги предвид резултатите од направеното истражување во однос на употребата на медијација и трошоците во оваа област во неколку држави, тие резултати покажуваат дека користењето на медијација во делот на семејството има потенцијал да:

- Ја подобри комуникацијата помеѓу членовите на семејството;
- Го намали конфликтот помеѓу странките во спорот;
- Доведе до мирољубиви спогодби;
- Обезбеди континуитет на непосредните контакти помеѓу родителите и децата;

- Ги намали општествените/социјалните и економските трошоци на разделувањето и разводот за самите странки и за државите;

- Го намали временскиот период којшто е потребен за решавање на конфликтот на друг начин;

8. Потенцирајќи го растечкото интернационализирање на семејните односи и многу специфичните проблеми коишто се поврзани со овој феномен;

9. Имајќи предвид дека одреден број на држави размислуваат за воведување на медијација во делот на семејните спорови;

ПРЕПОРАКА БРОЈ П (98) 1

10. Убедени во потребата за подобро искористување на медијацијата при семејни спорови, процес во кој трета страна, медијаторот, непристрастен и неутрален им помага на странките самостојно да преговараат во однос на прашањата коишто се предмет на спорот и им помага самите да постигнат нивни сопствени заеднички договори;

11. Им препорачува на владите на земјите-членки:

i. Да ја воведат или промовираат медијацијата во однос на семејните спорови, или таму каде што е неопходно тоа, да ја зајакнат постојната медијација во однос на семејните спорови;

ii. Да ги преземат или засилат сите мерки коишто тие ги сметаат за неопходни во однос на имплементацијата на следниве принципи за промоција и користење на медијацијата во однос на семејните спорови, како еден соодветен начин за надминување на ваквиот вид несогласувања/спорови.

ПРИНЦИПИ НА МЕДИЈАЦИЈАТА ВО ОДНОС НА СЕМЕЈСТВОТО/СЕМЕЈНИТЕ СПОРОВИ

I. Обем на медијацијата

а. Овој вид на медијација може да се примени при сите спорови помеѓу членовите на едно исто семејство, без разлика дали се поврзани преку крвно сродство или брак, и кон оние коишто живеат или живееле во семејни односи, во согласност со дефиницијата во националното законодавство.

б. Како и да е, државите се слободни во одредувањето на специфичните прашања или случаи коишто ќе бидат опфатени со овој вид на медијација.

II. Организирање на медијацијата

а. Медијацијата, во принцип, не треба да биде задолжителна.

б. Државите се слободни да ја организираат и испорачаат медијацијата на начин за којшто тие сметаат дека е најсоодветен, без разлика дали тоа ќе биде преку јавниот или приватниот сектор.

в. Без оглед на начинот на којшто е организирана и испорачана медијацијата, државите треба да обезбедат соодветни механизми коишто ќе го осигураат постоењето на:

- Процедури за избор, обука и квалификации на медијаторите;
- Стандарди коишто треба да бидат исполнети и одржувани од страна на медијаторите.

III. Процес на медијација

Државите треба да осигураат постоење на соодветни механизми коишто ќе овозможат процесот на медијација да биде спроведен во согласност со следниве принципи:

i. Медијаторот е непристрасен во поглед на странките;

ii. Медијаторот е неутрален во поглед на исходот од процесот на медијација;

iii. Медијаторот ги почитува ставовите на странките и ја зачувува еднаквоста на нивните преговарачки позиции;

iv. Медијаторот нема моќ да им наметне решение на странките;

v. Условите во кои се одвива медијацијата во однос на семејните спорови треба да ја гарантираат приватноста;

vi. Разговорите коишто се одвиваат за време на медијацијата се од доверлив карактер и истите не можат да се користат по нејзиното завршување, освен ако за тоа не постои договор постигнат помеѓу странките или во оние случаи во кои тоа е дозволено од страна на националното законодавство;

vii. Медијаторот треба, во случаи кога тоа е соодветно, да ги информира странките за можноста тие да користат брачно советување или други форми на советување како средство за решавање на нивните брачни или семејни проблеми;

viii. Медијаторот треба да посвети посебно внимание на благосостојбата и на најдобрите интереси на децата, треба да ги охрабри родителите да се фокусираат на потребите на децата и треба да ги потсети родителите на нивната примарна одговорност во однос на благосостојбата на нивните деца и да ги потсети на потребата да ги информираат и да се советуваат со своите деца;

ix. Медијаторот треба да посвети посебно внимание на тоа дали имало насилство помеѓу странките во минатото или може да се појави во иднина и ефектот којшто тоа може да го има врз преговарачките позиции на странките. Медијаторот треба да размисли дали во вакви околности процесот на медијација е соодветен;

x. Медијаторот може да дава правни информации, но не треба да дава правни совети. Тој или таа треба, во оние случаи кога тоа е соодветно да ги информира странките за можноста да се консултираат со адвокат или со друго соодветно стручно лице.

ПРЕПОРАКА БРОЈ П (98) 1

IV. Статусот на договорите постигнати преку процесот на медијација

Државите треба да го олеснат процесот на одобрување на договорите постигнати со медијација од страна на судските власти или од страна на другите надлежни власти, во оние случаи кога тоа го бараат странките и да обезбедат механизми за имплементирање на ваквите одобрени договори во согласност со националното законодавство.

V. Односот помеѓу медијацијата и постапките пред судските или пред другите надлежни власти

а. Државите треба да ја признаат автономијата на медијацијата и можноста дека медијацијата може да се одржи пред, за време или по завршувањето на правните постапки.

б. Државите треба да воспостават механизми коишто ќе:

i. овозможат прекинување на правните постапки како би се одржала медијација;

ii. да гарантираат дека при такви случаи судските или другите надлежни власти ќе го задржат овластувањето за донесување на итни одлуки, со цел, да се заштитат странките или нивните деца или нивниот имот;

iii. ги информираат судските или другите надлежни власти дали странките продолжуваат или не со медијацијата, и дали странките постигнале договор.

VI. Промовирање на пристапот до медијација

а. Државите треба да го промовираат развојот на медијацијата во делот на семејните спорови, посебно преку информативни програми коишто ќе и бидат презентирани на јавноста, како таа би можела да се стекне со подобро разбирање во однос на овој начин на решавање на несогласувањата/спорите на спогодбен начин.

б. Државите се слободни во делот на воспоставување на методи во поединечни случаи да ги обезбедат важните информации во однос на медијацијата како еден алтернативен процес за решавање на семејните спорови (на пример: преку одредување на задолжителна средба на странките со медијатор) и со ова, да ги натераат странките да размислат дали е возможно и соодветно да ги надминат прашањата коишто се предмет на спорот со помош на медијација.

в. Исто така, државите треба да вложат напори и да ги преземат неопходните мерки и да дозволат пристап до медијација во делот на семејните спорови, вклучувајќи ја и меѓународната медијација, со цел, да придонесат во развојот на овој начин на решавање на семејните спорови на спогодбен начин.

VII. Други средства за решавање на несогласувањата/спорите
Државите треба да ја испитаат пожелноста за примена на соодветен начин на принципите за медијација содржани во оваа препорака во однос на други средства за решавање на несогласувања/спориви.

VIII. Меѓународни прашања

а. Државите треба да размислат за воспоставување на механизми за употреба на медијацијата, кога тоа е соодветно во случаи со меѓународни елементи, особено во однос на сите работи кои се однесуваат на децата, посебно оние кои се однесуваат на старателство и пристап кога родителите живеат или се очекува дека ќе живеат во различни земји.

б. На меѓународната медијација треба да се гледа како на соодветен процес, со цел, да им се овозможи на родителите да го организираат и реорганизираат старателството и пристапот, или да ги разрешат несогласувањата/спорите коишто настанале како последица на одлуките коишто биле направени во однос на тие прашања. Како и да е, во случај на несоодветно одземање или задржување на детето, меѓународната медијација не треба да се користи, доколку таа би го одложила брзото враќање на детето.

в. Сите потенцирани и горенаведени принципи се применливи во случаите на меѓународна медијација.

г. Државите треба, колку што е можно тоа, да ја промовираат соработката помеѓу постојните сервиси коишто работат во делот на медијацијата во однос на семејните спорови, во насока на олеснување на користењето на меѓународната медијација.

д. Имајќи ја предвид специфичната природа на меѓународната медијација, меѓународните медијатори мора да поминат посебна обука.

СОВЕТ НА ЕВРОПА КОМИТЕТ НА МИНИСТРИ

ПРЕПОРАКА БРОЈ П (99) 19 НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ НА ЗЕМЈИТЕ-ЧЛЕНКИ ЗА МЕДИЈАЦИЈА ВО ОДНОС НА КРИВИЧНИ ПРАШАЊА

(Усвоена од страна на Комитетот на министри на 15 септември 1999 година на 679 состанок на замениците-министри)

Комитетот на министри во согласност со членот 15б од Статутот на Советот на Европа,

Забележувајќи го развојот на настаните кај земјите-членки во делот на користење на медијацијата во однос на кривичните прашања како флексибилен и сеопфатен начин за решавање на проблемите, којшто го поттикнува учеството и може да биде дополнителна опција или алтернатива на традиционалните кривични постапки;

Имајќи ја предвид потребата за зајакнување на активното лично учество во кривичните постапки на жртвата и на сторителот и на останатите коишто можеби се засегнати како странки, како и вклученоста на Заедницата;

Признавајќи го законскиот интерес жртвите да бидат погласни при справувањето со последиците од несоодветниот третман/виктимизацијата, да имаат можност да комуницираат со сторителот и да добијат извинување и отштета;

Земајќи ја предвид важноста на охрабувањето на чувството на одговорност кај сторителите и понудувајќи им практични можности за надоместување на штетата, претставува нешто коешто може да ја помогне нивната реинтеграција и рехабилитација;

Препознавајќи дека медијацијата може да ја зголеми свесноста за важната улога на поединецот и на заедницата во спречувањето и справувањето со криминалот и во решавањето на конфликтите коишто се поврзани со него, на овој начин се поттикнуваат повеќе конструктивни и помалку репресивни резултати/исходи во делот на кривичната правда;

Препознавајќи дека медијацијата бара специфични вештини и повикува на кодекси за примена во практика и бара признаена и соодветна обука;

Имајќи го предвид потенцијално значајниот придонес којшто е направен од страна на невладините организации и локалните заедници во областа на медијацијата во однос на кривичните прашања и потребата за комбинирање и координирање на напорите на јавните и приватните иницијативи;

Имајќи ги предвид барањата на Конвенцијата за заштита на човековите права и фундаменталните слободи;

Имајќи ја предвид Европската конвенција за користење на детските права, како и препораките : Препорака број П (85) 11 за положбата на жртвата во рамките на кривичното право и постапка, Препорака број П (87) 18 којашто се однесува на поедноставувањето на кривичната правда, Препорака број П (87)21 за помош на жртвите и спречување на виктимизацијата, Препорака број П (87) 20 за социјалните/општествените реакции во однос на малолетничката деликвенција помеѓу младите луѓе коишто доаѓаат од семејства на мигранти, Препорака број П (92)16 за Европските правила во однос на санкциите на заедницата и мерките, Препорака број П (95)12 за раководење на кривичната правда и Препорака број П (98)1 во однос на медијацијата на семејните спорови;

Препорачува дека владите на земјите-членки треба да ги имаат предвид принципите востановени во додатокот на оваа Препорака при развивањето на медијацијата во однос на кривичните прашања, и дека треба што е можно пошироко да го дистрибуираат овој текст.

ДОДАТОК НА ПРЕПОРАКАТА БРОЈ П (99) 19

I. ДЕФИНИЦИЈА

Овие упатства се применуваат во кој било процес каде што жртвата и сторителот се во состојба, доколку тие слободно се согласат, активно да учествуваат во решавањето на прашањата коишто произлегуваат од кривичното дело со помош на непристрасна трета страна (медијатор).

II. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ

1. Медијацијата во однос на кривичните прашања треба да се одржи само доколку странките слободно се согласиле. Странките треба да имаат можност да ја повлечат таквата согласност во кое било време од медијацијата.
2. Разговорите за време на медијацијата се од доверлив карактер и не можат да се користат по нејзиното завршување, освен ако за такво нешто не постои договор помеѓу самите странки.
3. Медијацијата во однос на кривичните прашања треба да биде општо достапна услуга.
4. Медијацијата во однос на кривичните прашања треба да биде достапна во текот на сите фази од кривично-правниот процес.
5. На услугите на медијацијата треба да им се даде доволна автономија во рамките на системот на кривична правда.

III. ЗАКОНСКА ОСНОВА

6. Законодавството треба да ја олесни медијацијата во однос на казнени/кривични прашања.
7. Треба да постојат упатства коишто ќе ја дефинираат употребата на медијацијата во однос на кривичните прашања. Ваквите упатства посебно треба да се однесуваат на условите за препраќање на случаите на медијација и на начинот за справување со случаите по завршувањето на медијацијата.

8. При медијацијата треба да бидат применети основни процедурални заштитни мерки ; посебно, странките треба да имаат право на правна помош и онаму каде што е неопходно тоа да има превод/толкување. Во продолжение, малолетниците имаат право на помош од страна на родителите.

IV. ФУНКЦИОНИРАЊЕТО НА КРИВИЧНАТА ПРАВДА ВО ОДНОС НА МЕДИЈАЦИЈАТА

9. Одлуката да се препрати кривичен случај на медијација, како и процената за исходот од процедурата за медијација треба да биде резервирана за органите кои се надлежни за спроведување на кривичната правда.

10. Пред да се согласат за медијација, странките треба во потполност да бидат информирани за нивните права, за природата на процесот на медијација и за можните последици од нивната одлука.

11. Ниту жртвата, ниту сторителот не треба да бидат заведени со помош на нефер средства да прифатат медијација.

12. Посебните одредби и правните заштитни мерки коишто го регулираат учеството на малолетниците во правната постапка треба, исто така, да бидат применети во однос на нивното учество во процесот на медијација во однос на кривичните прашања.

13. Медијацијата не треба да продолжи доколку која било од главните странки коишто се вклучени во процесот не е во состојба да го разбере значењето на процесот на медијација.

14. Основните факти на случајот, вообичаено, треба да бидат признаени од страна на двете страни како основа за медијација. Учеството во процесот на медијација не треба да се користи како доказ за признавање на вина во подоцнежните правни процедури.

15. Очигледните разлики во поглед на факторите како што се возраста на странките, зрелоста или интелектуалниот капацитет треба да бидат земени предвид пред случајот да биде проследен на медијација.

16. Одлуката да се проследи случај на кривично дело на медијација треба да биде проследен со разумно временско ограничување, во коешто ограничување властите надлежни за спроведување на кривичната правда треба да бидат информирани за статусот на постапката за медијација.

17. Ослободувањата коишто се засноваат на договори постигнати по пат на медијација треба да го имаат истиот статус како и судските одлуки или пресуди и треба да не допуштаат/оне-возможуваат кривично гонење во поглед на истите факти (*ne bis in idem*).

18. Кога случајот повторно ќе биде проследен назад кај властите надлежни за спроведување на кривичната правда, без постигнат договор или после неуспешен обид за имплементирање на договорот, одлуката во однос на тоа како ќе се постапува понатаму треба да биде донесена веднаш без какво било одлагање.

V. ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА МЕДИЈАЦИЈАТА

V.1. Стандарди

19. Медијацијата треба да се раководи по признаени стандарди

20. Медијацијата треба да има доволна автономија во извршувањето на своите должности. Потребно е да се создадат: стандарди за компетентност и етички правила, како и процедури за селекција, обука и процена на медијаторите.

21. Услугите дадени за време на медијацијата треба да бидат надгледувани од страна на компетентно тело.

V.2. Квалификации и обука на медијаторите

22. Медијаторите треба да бидат регрутирани од сите делови на општеството и во основа треба да имаат добро разбирање на локалните култури и заедници.

23. Медијаторите треба да бидат во состојба да демонстрираат добро/здрово расудување и меѓучовечки вештини коишто се неопходни во медијацијата.

24. Медијаторите треба да се стекнат со основна обука пред да почнат да ги извршуваат своите должности, како и обука за време на работата. Обуката треба да има за цел обезбедување на високо ниво на стручност, опфаќајќи ги: вештините за решавање на конфликти, посебните барања што со себе ги носи работењето со жртви и сторители, како и основно познавање на системот на кривична правда.

V.3. Справаување/постапување со поединечни случаи

25. Пред почетокот на процесот на медијација, медијаторот треба да биде информиран за сите релевантни факти на случајот и треба да му бидат дадени сите неопходни документи од страна на властите надлежни за спроведување на кривичната правда

26. Медијацијата треба да се изврши на непристрасен начин и треба да се заснова на фактите на случајот и на потребите и желбите на странките. Медијаторот треба секогаш да го почитува достоинството на странките и треба да осигура дека странките ќе се однесуваат со почит еден кон друг.

27. Медијаторот е одговорен за обезбедување на безбедна и удобна средина за одвивање на процесот на медијација. Медијаторот треба да има предвид и да покаже разбирање за ранливоста на странките.

28. Медијацијата треба да биде изведена ефикасно, но со брзина со која странките можат да се справат.

29. Медијацијата треба да се изведува *in camera*.

30. И покрај принципот на доверливост, медијаторот треба да им ги пренесе сознанијата/информациите до кои дошол во текот на медијацијата, а кои се однесуваат на извршување на идни кривични дела на надлежните власти или на засегнатите лица.

V.4. Исход на медијацијата

31. Договорите треба да бидат постигнати доброволно од страна на странките. Тие треба да содржат само разумни и пропорционални обврски.

32. Медијаторот треба да ги информира надлежните власти за спроведување на кривичната правда за преземените чекори и за исходот на медијацијата. Извештајот на медијаторот не треба да ја открива содржината на одржаните сесии, ниту, пак, да искажува каква било осуда во поглед на однесувањето на странките за време на процесот на медијација.

VI. КОНТИНУИРАН РАЗВОЈ НА МЕДИЈАЦИЈАТА

33. Треба да има редовни консултации помеѓу властите надлежни за спроведување на кривичната правда и медијаторите како би се развило заемно разбирање.

34. Земјите-членки треба да го промовираат истражувањето на, процената на медијацијата во делот на кривичните прашања.

ПРЕПОРАКА П (2001) 9 НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ НА ЗЕМЈИТЕ-ЧЛЕНКИ ВО ОДНОС НА АЛТЕРНАТИВИТЕ НА ПАРНИЧНИТЕ ПОСТАПКИ ПОМЕЃУ АДМИНИСТРАТИВНИТЕ ВЛАСТИ И ПРИВАТНИТЕ СТРАНКИ

(усвоена од страна на Комитетот на министри на
5 септември 2001 година на 762. состанок на замениците-министри)

1. Комитетот на министри во согласност со членот 15 б од Статутот на Советот на Европа,
2. Имајќи предвид дека целта на Советот на Европа е да постигне поголемо единство помеѓу своите членки;
3. Повикувајќи се на Препораката број П (81)7 во однос на мерките коишто го олеснуваат пристапот до правда, препорака која во својот додаток повикува на мерки за охрабрување на употребата на помирувањето и медијацијата;
4. Повикувајќи се на Препораката број П (86) 12 во однос на мерките за спречување и намалување на преголемото оптоварување на судовите, препорака којашто повикува на охрабрување, во оние случаи каде што тоа е соодветно, да се користи пријателското спогодување/договарање во однос на споровите и тоа да се направи во целост надвор од судскиот систем или пред или за време на правната постапка;
5. Од една страна, имајќи предвид дека големиот број на предмети и во некои земји постојаното зголемување може да доведе до загрозување на способноста на судовите коишто се надлежни за решавање на управните случаи да можат да бидат во состојба да расправат по однос на случаите во разумен временски рок во согласност со значењето на членот 6.1 од Европската конвенција за човекови права;
6. Од друга страна, имајќи предвид дека во практика судските постапки можеби не се секогаш најсоодветни за решавање на управни спорови;

7. Имајќи предвид дека широката употреба на алтернативните средства за решавање на управните спорови може да овозможи надминување на овие проблеми и може да ги приближи административните власти поблиску до јавноста;

8. Имајќи предвид дека главните предности на алтернативните средства за решавање на управните спорови, во зависност од случајот, можат да бидат поедноставни и пофлексибилни постапки кои ќе овозможат побрзо и поефтино решение, пријателско спогодување, експертско решавање на споровите, решавање на споровите во согласност со непристрасни принципи и не само во согласност со строги правни правила и со поголема дискреција;

9. Затоа, имајќи предвид дека во соодветни случаи треба да е можно управните спорови да се решат со помош на други средства освен со користењето на судовите;

10. Имајќи предвид дека употребата на алтернативни средства не треба да им служи на административните власти или на приватните странки како средство за избегнување на нивните обврски или за избегнување на владеењето на правото;

11. Имајќи предвид дека во сите случаи алтернативните средства треба да дозволат повторно разгледување од страна на судот, затоа што ова претставува крајна гаранција за заштита и на правата на корисниците и на правата на администрацијата;

12. Имајќи предвид дека алтернативните средства во поглед на парничните постапки мора да ги почитуваат принципите на праведност и непристрасност и правата на странките;

13. Препорачува дека владите на земјите-членки треба да ја промовираат употребата на алтернативни средства за решавање на споровите помеѓу административните власти и приватните странки на начин што во нивното законодавство и во нивната практика ќе ги имплементираат принципите на добрата практика коишто се содржани во додатокот на оваа препорака.

ДОДАТОК НА ПРЕПОРАКАТА БРОЈ П (2001) 9

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

1. Предмет на препораката

i. Оваа препорака се однесува на алтернативните средства за решавање на спорови помеѓу административните власти и приватните странки.

ii. Оваа препорака ги опфаќа следниве алтернативни средства: внатрешни процени, помирување, медијација, договорно спогодување и арбитража.

iii. Иако препораката се однесува на решавање на спорови помеѓу административните власти и приватните странки, некои алтернативни средства можат да послужат за спречување на спорови пред тие да се појават; ова посебно се однесува на помирувањето, медијацијата и договорното спогодување.

2. Опсег на алтернативните средства

i. Алтернативните средства во однос на парничните постапки или треба да бидат општо дозволени или дозволени во однос на одредени видови случаи, за коишто се верува дека се соодветни, посебно оние коишто се однесуваат на одделни административни акти, договори, граѓанска одговорност и општо кажано тврдења коишто се однесуваат на одредена сума пари.

ii. Соодветноста на алтернативните средства ќе варира во согласност од спорот којшто е предмет на разгледување.

3. Регулација на алтернативните средства

i. Регулацијата на алтернативните мерки треба да обезбеди или нивна институционализација или нивна употреба по принципот случај по случај, во согласност со донесената одлука од страна на вклучените странки.

ii. Регулацијата на алтернативните мерки треба да:

a. осигури дека странките ќе ги добијат соодветните информации во однос на можната употреба на алтернативни средства;

б. ја осигури независноста и непристрасноста на посредниците, медијаторите и арбитрите;

в. гарантира фер постапка, посебно во однос на почитувањето на правата на странките и принципот на правичност;

г. ја гарантира, до онаа мера до која е можно тоа, транспарентноста во користењето на алтернативните средства и одреден степен на дискреција;

д. го осигура спроведувањето на решенијата постигнати со употреба на алтернативни средства.

iii. Регулацијата треба да го промовира завршувањето на алтернативните процедури во разумен временски рок или со поставување на временски ограничувања или на друг начин.

iv. Регулацијата може да предвиди дека употребата на некои алтернативни средства во однос на парничните постапки во одредени случаи ќе резултира со суспендирање на спроведувањето на одреден акт, или по автоматизам или по донесена одлука од страна на надлежните власти.

II. Односи со судовите

i. Некои алтернативни средства, како што се: внатрешните процени, помирувањето, медијацијата и барањето на договорна спогодба може да се употребат пред отпочнувањето на правната постапка. Употребата на овие средства може да биде направена задолжително, како еден вид на предуслов за отпочнување на правна постапка.

ii. Некои алтернативни средства, како што се помирувањето, медијацијата и договорната спогодба можат да се употребат и за време на правната постапка, по можност по препорака од страна на судијата.

iii. Во принцип, употребата на арбитража, треба да ја исклучи правната постапка.

iv. Во сите случаи алтернативните средства треба да дозволат соодветно повторно разгледување од страна на судот, затоа што ова

претставува крајна гаранција за заштита и на правата на корисниците и на правата на администрацијата.

v. Повторното разгледување од страна на судството ќе зависи од избраното алтернативно средство. Во зависност од случајот, видот и опсегот на ова повторно разгледување ќе ја опфати процедурата, посебно во поглед на почитувањето на принципите наведени во Делот I.3.ii.a, б, в, и г, и/или карактеристиките.

vi. Во принцип и во зависност од законот, употребата на алтернативните мерки треба да резултира со суспендирање или прекинување на временските ограничувања во однос на правната постапка.

III. ПОСЕБНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА СЕКОО ОД АЛТЕРНАТИВНИТЕ СРЕДСТВА

1. Внатрешни процени

i. Во принцип, треба да постои можност за внатрешна проценка во однос на кој било акт. Тие може да се однесуваат на корисноста и/или законитоста на административниот акт.

ii. Во некои случаи, внатрешните процени може да бидат задолжителни како предуслов во поглед на правната постапка.

iii. Внатрешните процени треба да бидат спроведени од страна на надлежните власти и тие треба да донесат одлука во однос на нив.

2. Помирување и медијација

i. Помирувањето и медијацијата можат да бидат иницирани од страна на засегнатите страни, од страна на судија или со закон можат да бидат направени задолжителни.

ii. Посредниците и медијаторите треба да организираат средби со секоја од странките поединечно или во исто време, со цел, да изнајдат решение.

iii. Посредниците и медијаторите може да побараат од административната власт да отповика, повлече или измени одреден акт врз основа на неговата корисност или законитост.

3. Договорни спогодби

i. Освен ако поинаку не е утврдено со закон, административните власти нема да користат договорни спогодби за игнорирање на нивните обврски.

ii. Во согласност со закон, јавните службеници коишто учествуваат во постапката којашто има за цел постигнување на договорна спогодба, ќе имаат доволно големи овластувања, за да може да се изнајде компромис.

4. Арбитража

i. Странките треба да имаат можност да го изберат законот и постапката за арбитража во рамките на ограничувањата утврдени со закон. Во согласност со законите и желбите на странките одлуките на арбитражите може да се засноваат на праведни принципи.

ii. Арбитражите треба да имаат можност за повторно разгледување на законитоста на одреден акт како прелиминарно прашање во насока на постигнување на решение во однос на карактеристиките, иако тие не се овластени да пресудуваат во однос на законитоста на одреден акт од аспект тој да биде поништен.

МЕМОРАНДУМ СО ОБЈАСНУВАЊА НА ПРЕПОРАКАТА П (2001) XX ВО ОДНОС НА АЛТЕРНАТИВИТЕ НА ПАРНИЧНАТА ПОСТАПКА ПОМЕЃУ АДМИНИСТРАТИВНИТЕ ВЛАСТИ И ПРИВАТНИТЕ СТРАНКИ

Вовед

1. Управното право се однесува на организацијата на јавната администрација, но, исто така, и на контролата на односите помеѓу јавните власти и приватните лица.

2. Помеѓу нив настануваат спорови, за чиешто разрешување се утврдени специфични/посебни правни процедури во рамките на националните правни системи.

3. Веќе извесен временски период сведоци сме на зголемени проблеми во оваа област: оптоварување на сите судови, а посебно на оние коишто имаат надлежност за решавање на овој вид на спорови, и сведоци сме на несоодветноста на судските постапки во однос на одредени видови на спорови. Овој проблем е често присутен во сите земји-членки на Советот на Европа. Затоа, потребата за изнаоѓање на алтернативни средства за поефикасно решавање на ваквиот вид на спорови станува очигледна.

4. Општо земено, земјите-членки на Советот на Европа во различна мера се потпираат на алтернативните процедури за решавање на споровите. Најпознати се примерите за медијација во делот на кривичните случаи и во областа на семејното право. Гледано во целина, ваквите постапки се помалку чести во делот на администрацијата/управното право, иако ваквиот начин на гледање на нештата зависи од државата за која станува збор.

5. Развојот на алтернативни средства за решавање на споровите помеѓу администрацијата и приватните странки зависи од ситуациите и структурните фактори.

6. Во однос на претходно наведеното, некои земји се уште немаат воспоставено судови со неопходна ефикасност и надлежност за решавање на управни спорови и воспоставувањето на алтернативни средства може да ја олесни транзицијата во зависност од приспособувањето на рамнотежата помеѓу јавната администрација и правдата. Освен тоа, во некои земји ресурсите на судовите се

недоволни и во поглед на квантитативните и во поглед на квалитативните услови. Во овој контекст, свртувањето кон алтернативните средства за решавање на управните спорови претставува привремена мерка до оној момент додека не дојде до подобрување на судовите. Онаму каде што не постојат соодветни судови, можат да се применуваат вонсудски решенија, и пренатрупаноста на судовите претставува дополнително оправдување за употребата на ваквите средства.

7. На страна од ситуациите, постојат и структурни фактори: граѓаните сега сè повеќе се свесни за своите права и што е тоа што можат да го бараат, и традиционалните правни системи повеќе не се доволни за исполнување на нивните потреби за правда. Згора на тоа, судските постапки остануваат премногу формални и општо земено им недостасува флексибилност. Потребата од пофлексибилни механизми за намалување на формалноста на правниот систем и потребата за заштита од ризиците коишто се својствени за оваа формалност ги поттикнува напорите за изнаоѓање на алтернативни средства коишто, исто така, овозможуваат спорите да бидат решени на праведна основа и не само во согласност со строгите законски правила.

8. Имајќи ги предвид горенаведените причини, веќе еден одреден временски период Советот на Европа е заинтересиран за воведување и проширување на алтернативните средства во различните земји-членки, без притоа да ја намали важноста на управната правда којашто претставува краен и најважен безбедносен механизам во поглед на правата на граѓаните и на администрацијата, во согласност со Европската конвенција за човекови права.

ПРЕТХОДНИ НАСТАНИ

9. Препоракта број П (2001) XX претставува конечен резултат на работата којашто започна во 1999 година од страна на Проект групата за управно право (CJ-DA) под закрила на Европскиот комитет за правна соработка (CDCJ). CJ-DA ги доби насоките од страна на Комитетот на министри да спроведе активност во однос на „алтернативите на парничната постапка помеѓу административните власти и приватните странки“, со цел, да се разгледа можноста за воведување на алтернативни средства за решавање на спорови во земјите-членки на Советот на Европа.

10. Инспириран од оваа цел, Советот на Европа во соработка со португалското Министерство за правда одржа мултилатерална конференција посветена на „Алтернативите на парничната постапка помеѓу административните власти и приватните странки: помирување, медијација и арбитража“ којашто се одржа во Лисабон од 31 мај до 2 јуни 1999 година.

11. Конференцијата имаше двојна рамка на меѓувладини активности – преку групата на CJ-DA – и ADACS програмите за развој и консолидација на демократската стабилност и претставуваше прва вежба од ваквов вид, вежба којашто ги комбинираше двете клучни програми на Советот. На завршниот дел од конференцијата учесниците усвоија заклучоци коишто ја обезбедија основата за продолжување на активностите на оваа тема на меѓувладино ниво (настаните од конференцијата се објавени под референцата ISBN 92-871-4206-8).

12. По завршувањето на Лисабонската конференција CJ-DA, помогната од работната група (CJ-DA-GT) составена од меѓународни експерти – професорите Caupers, Delvolvé, Fortsakis и Partington- и владини експерти започна да работи на студија којашто имаше за цел да ги дефинира заедничките принципи коишто можат да ги водат земјите-членки во реформата или во воведувањето на алтернативни средства за решавање на споровите помеѓу административните власти и приватните странки. Во исто време, тие побараа од Секретаријатот да ги собере информациите коишто постојат во однос на употребата на алтернативи на парничната постапка во земјите-членки и во земјите-набљудувачи.

13. CJ-DA-GT одржа три и CJ-DA одржа два состанока на оваа тема во текот на 1999 и 2000 година и подготви предлог-препорака на Советот на министри во однос на алтернативните средства за решавање на спорови помеѓу административните власти и приватните странки, којашто беше одобрена од страна на CDCJ на нејзиниот 75 состанок одржан од 30 мај до 1 јуни 2001 година и којашто беше одобрена од страна на Комитетот на министри на неговата 762 седница одржана на 5 септември 2001 година.

14. CJ-DA, исто така, подготви краток извештај во однос на алтернативите на парничната постапка помеѓу административните власти и приватните странки, врз основа на одговорите на прашал-

никот доставени до Советот на Европа од страна на земјите-членки и земјите-набљудувачи. Извештајот го сочинува Додатокот I на овој документ.

ПРЕПОРАКАТА НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ

15. Препораката на Комитетот на министри до земјите-членки го насочува вниманието врз преоптоварувањето на судовите, вклучувајќи ги и управните судови, коешто резултира со мешање во правата на парничарите во рамките на значењето на членот 6.1 од Европската конвенција за човекови права којашто го гарантира правото на судење во разумен временски рок.

16. Таа повикува за изнаоѓање на лекови за ваквото мешање и потенцира дека алтернативните средства за решавање на споровите можат да обезбедат корисен правец во таа насока, со дополнителна предност, приближување на администрацијата поблиску до јавноста преку избегнување на нетрпеливоста помеѓу странките во спорот и на овој начин обезбедувајќи посоодветни решенија за одредени видови спорови.

17. Препораката потоа ги потенцира и останатите предности на алтернативните средства, првенствено брзината на постигнување на одлука/решение, минималните формалности, дискретниот и пријателски карактер на постапката, можноста за учество на експерти, можноста за надминување на спорот врз основа на принципите за праведност и економичноста на постапката. Секако, овие предности се применливи во различна мера зависно од употребените алтернативни средства: на пример, некои процеси на арбитража помеѓу државата и големите фирми може да се покажат како релативно скапи.

18. Една од главните одлики на судските процедури е нивната формалност, заштитен механизам вграден во правдата којшто, сепак, ги потенцира споровите и ја загрозува флексибилноста на постапката. Како резултат на тоа одењето на суд наликува на правна битка посебно во делот на управната постапка каде што апликантот оспорува акт донесен од страна на администрацијата.

19. Ова може да предизвика затврднување на позициите, затоа што кога администрацијата е предизвикана пред суд, таа не сака ниту

судот, ниту граѓаните да стекнат впечаток дека погрешила. Дури и доколку се согласи да направи отстапки, тие се попречени од страна на процедурални фактори (временски ограничувања коишто мора да се почитуваат, пишани поднесоци коишто мора да се поднесат, мора да се изврши презентација) и уште порадикално од страна на самата судска машинерија. Каква било размена на документи и поднесоци којашто може да се случи како дел од постапката не е наменета да ги наведе странките да се откажат од нешто за возврат на нешто друго, таквата размена е за давање на пристап до она што другата страна му го предочува на судот. Значи, ова не ги приближува странките поблиску една до друга, напротив, тоа уште повеќе ги раздалечува.

20. Завршува со судска одлука којашто го решава спорот и тоа се потенцира преку силината на донесената пресуда, не само затоа што е задолжителна туку, исто така, затоа што ги подложува фактичките аргументи на строгоста на законот. Секако дека управните судови ги земат предвид околностите при одлучувањето во однос на случајот, но, тие не можат да го направат тоа на правични или дискрециони принципи.

21. Како и да е, во многу случаи поплаките поднесени од страна на граѓаните не ја бараат ниту официјалноста ниту строгоста на правдата.

22. Оние коишто се засегнати не приговараат во однос на принципот на некој акт, тие само бараат неговите функционални аспекти да бидат подобро приспособени. Ниту, пак, администрацијата нужно зазема тврди и брзи ставови, попрво, таа можеби е подготвена да се приспособи.

23. Пофлексибилни одредби отколку оние на правниот процес се патот за изнаоѓање на решенија. На пример: помирувањето ги зближува заинтересираните страни поблиску една до друга; медијацијата може да понуди компромис (во пошироки услови, одвоено од посебното значење што го има при арбитражата). На овој начин флексибилноста на овие одредби ја намалува формалноста на правдата и ги одвраќа ризиците коишто се неодолив дел од неа.

24. Формалноста и конфликтот не можат да се избегнат при арбитражата, затоа што таа има судски карактер. Едната важна одлика е

тоа што формалноста не е поради државата, и другата важна одлика е тоа што конфликтот е намален со самата согласност на странките барем во однос на едно прашање: тоа што се согласиле на арбитража. Како дополние, договорот постигнат со арбитража го ослободува спорот од непријателскиот карактер што тој го има пред судот.

25. Една од предностите на арбитражата и на другите алтернативни средства е можноста да се повикаат експерти да го решат спорот.

26. Друга многу значајна предност на алтернативните средства е можноста за решавање на спорот во согласност со принципите за праведност. Наизглед ова можеби изгледа тешко да се усогласи со принципот на законитоста на којшто е подложена администрацијата, но, искуството во некои земји покажа дека принципот на праведност може да се употреби во споровите помеѓу административните власти и приватните странки.

27. При подготовката на препораката се дискутираше за принципот на праведноста. Праведноста може да се сфати или во строга смисла или во поширока смисла. Во поширока смисла принципот на праведност се однесува повеќе на идејата за правда која се заснова на причина отколку на правда која се заснова на закон. Во потесна смисла, праведноста претставува поправна мерка во однос на пишаниот закон, тогаш кога неговата дословна примена манифестирала нееднакви последици. Исто така, може да се користи за пополнување на празнините во законодавството и во одредбите во однос на специфични случаи коишто тие не ги опфаќаат.

28. Во земјите со граѓанско право праведноста претставува основа на голем број фундаментални законски конструкции како што се „општите права на законот“ коишто се вградени во уставите, и може да се примени како таква освен доколку не постои посебен закон којшто експлицитно го овозможува тоа. Од друга страна, во земјите со обичајно право, праведноста претставува составен дел од законот, на начин на којшто е одредена и применета од страна на судовите.

29. На крај, јавниот карактер на правдата во одредени случаи може да го намали нејзиното значење. Иако, јавната расправа претставува услов којшто е определен со членот 6.1 од Европската конвенција за човекови права, странките во спорот, посебно странките во делов-

ните спорови имаат потреба од доверливост, нешто коешто не може да се добие со јавната правда, но е дозволено со доверливата/ затворената правда за јавност. Ова е една од причините за успехот на арбитражата и може да го оправда нејзиното ширење во делот на администрацијата каде, како и да е, принципот на доверливоста е попречен од страна на принципот за транспарентност. Ова е јасно објаснето во ставот на додатокот којшто се однесува на регулирањето.

30. Откако ги наведе предностите на алтернативните средства за решавање на административните спорови, препораката забележа дека користењето на судовите, иако не секогаш, е најсоодветното решение за решавање на административните спорови, како и да е, тоа останува како неопходно; алтернативните средства не треба да се негова замена, тие се само негово дополнување.

31. Исто така, препораката потсетува дека кога се користат алтернативни средства, административните власти треба да го почитуваат принципот на законитост и дека ниту тие ниту приватните странки не треба да гледаат на употребата на алтернативните средства како на начин за избегнување на нивните обврски.

32. Препораката посочува дека при користењето на алтернативни мерки, земјите- членки треба да го осигураат почитувањето на основните принципи на еднаквост и непристрасност, како и почитувањето на правата на странките. Почитувањето на овие принципи мора да биде гарантирано преку повторното испитување од страна на судовите коишто претставуваат крајна гаранција за заштитата и на правата на јавноста и на правата на администрацијата.

33. Во својот битен дел препораката ги поканува земјите-членки да ја промовираат употребата на алтернативните средства за решавање на спорите помеѓу административните власти и приватните странки со придржување кон принципите на добрата практика коишто се содржани во додатокот.

ДОДАТОК

34. Целта на овој додаток е да им обезбеди насоки на земјите-членки коишто ќе им овозможат на нив да ја исполнат препораката на Советот на министри.

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

1. Предмет на препораката

35. Додатокот започнува со набројување на алтернативните средства коишто се опфатени со оваа препорака: внатрешни процени, помирување, медијација, договорни спогодби и арбитража. Иако, можеби има и други алтернативни средства, се направи напор да се биде што е можно посеопфатен имајќи ги предвид различните правни системи и административни традиции. Освен тоа, важноста на институцијата Народен правобранител беше потенцирана како алтернативно средство, но, таа не е предмет на оваа препорака затоа што Советот на Европа веќе има донесено неколку инструменти во оваа насока (видете го став 62 подолу).

36. Огромен проблем претставуваше дефиницијата на предметот на препораката, затоа што концептите на коишто таа се заснова се различно дефинирани во земјите-членки и не сите земји го предвидуваат постоењето на овие средства во своите домашни законодавства. Понатаму, некои земји ги користат истите термини, на пример, не се одвојуваат помирувањето и медијацијата. Затоа, дефиницијата се однесува само на барањата на оваа активност.

37. За целите на препораката термините се дефинирани на следниов начин:

38. Внатрешна процена: претставува жалбена постапка пред надлежните административни власти.

39. Оваа надлежна власт може да биде органот којшто го издал оспорениот акт, повисок орган во административната хиерархија или орган посебно формиран за таа намена.

40. Помирување: претставува не судска постапка којашто вклучува трета странка чијашто цел е да ги доведе странките до заедничко прифатливо решение;

41. Во зависност од случајот, помирувањето може да резултира со договорна спогодба помеѓу странките (видете подолу) или со еднострано дејство преземено од страна на административните власти, како што е повлекување на оспорениот акт.

42. Медијацијата: претставува не судска постапка којашто вклучува трета странка којашто предлага решение за спорот во форма на необврзувачко мислење или препорака.

43. Термините помирување и медијација не се разбрани на ист начин во различните земји-членки на Советот на Европа и некои од нив не прават разлика помеѓу овие две нешта. Иако, се сметаше дека е корисно да се потенцира разликата помеѓу двете идеи и во оваа насока да се задржиме на горенаведените дефиниции за потребите на целите на оваа препорака (видете ги ставовите 61, 92 и 94)

44. Како и помирувањето, медијацијата може да резултира со договорна спогодба помеѓу странките или може да резултира со еднострано дејство преземено од страна на административните власти. Во некои земји не се прави разлика помеѓу помирувањето и медијацијата.

45. Договорно спогодување: претставува договор којшто е резултат на која било од горенаведените постапки или од која било друга постапка со која странките му стават крај на нивниот спор.

46. Договорната спогодба, за разлика од другите средства предвидени со оваа препорака, по природа претставува акт. Како и да е, имајќи предвид дека секогаш претставува резултат на некоја постапка, без оглед дали тоа е помирување или медијација, или која било друга форма на преговарање помеѓу странките, таа го наоѓа своето место помеѓу алтернативните средства за решавање на спорови.

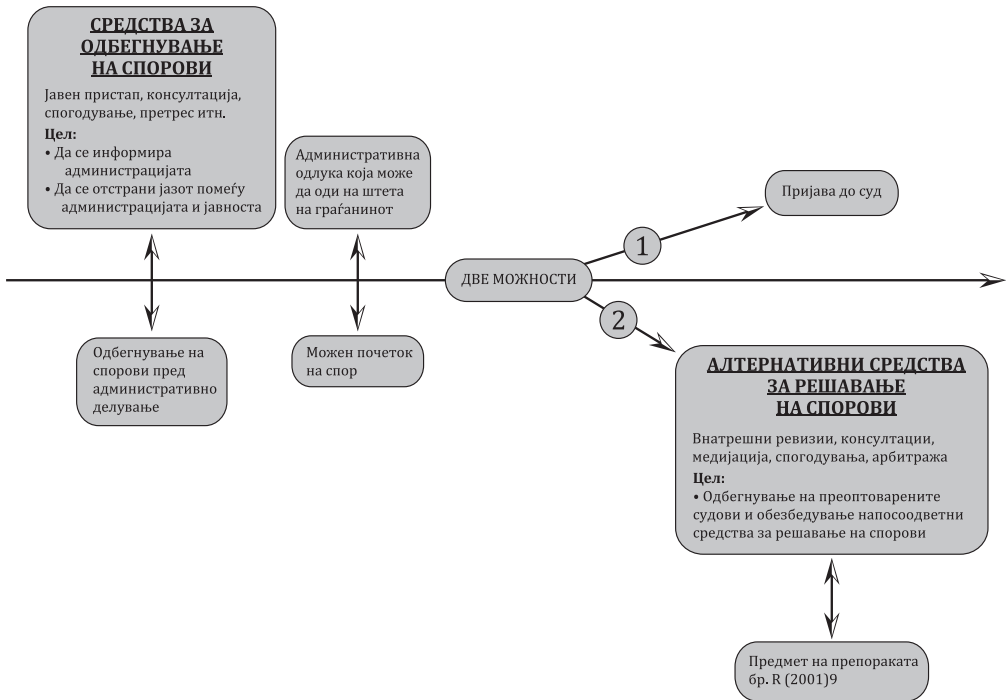
47. Арбитража: претставува постапка во којашто одговорноста за решавање на спорот надвор од судскиот систем со решение коешто е законски обврзувачко за странките му е доверена на едно или на повеќе лица коишто се специјално предложени.

48. Алтернативните средства коишто се карактеризираат со голема различност, сепак, за заеднички го имаат недржавниот карактер. Од

една страна, тие се или не судски (медијацијата и помирувањето) или се судски (арбитражата).

49. Во главните улоги во овие постапки, од едната страна се административните власти, а од другата страна се приватните странки. Очигледно е дека законот којшто се применува во однос на споровите варира во зависност од државата: во некои држави тоа е управното право, додека во други тоа е граѓанското право.

50. Во текот на подготвителната работа детално се разговараше и за превенција на споровите. Треба да се направи разлика помеѓу средствата за спречување на несогласувањата/споровите и средствата за решавање на споровите. Хронолошки кажано, тие се случуваат во различни фази во односите помеѓу администрацијата и приватните странки. Следнава табела ја илустрира таа разлика.

51. Средствата за спречување на спорови како што се: јавните истраги/испитување на јавното мислење, консултациите и преговорите се форми на дијалог помеѓу јавноста и административните власти кои по правило се вградени во процесот на подготвување на административниот акт.

52. Консултациите/советувањата и преговорите стекнаа посебно внимание.

53. Процесот на консултација или слушање на поплаките претставува добивање на мислењето на странките коишто се засегнати од административниот акт. На овој начин приватните странки се информираат за причините поради кои администрацијата има намера да усвои одреден акт и им се дава можност да го искажат нивното мислење и доколку е можно тоа им се дава можност да земат учество во процесот на изготвување на тој акт. Овој процес, главно, функционира во делот на финансиските и социјалните прашања. Во секторот за градско планирање, исто така, постои механизам за испитување на јавното мислење, којшто е сличен на консултацијата.

54. Преговарањето претставува заедничко дејство од страна на администрацијата и јавноста, коешто опфаќа заемен труд од страна на странките со слични, исти или дури и спротивставени интереси за постигнување на договор којшто придонесува за хармонизирање на нивните линии на однесување. Според тоа, преговарањето опфаќа различни форми на дијалог помеѓу административните власти и приватните странки, и во некои случаи може да биде корисно за решавање на некој постоен спор, иако неговата примарна цел е да спречува настанување на спорови. Преговарањето, често пати, завршува со спогодба којашто има договорен карактер, посебно во оние случаи каде што преговорите повеќе се водат, со цел, да решат спор отколку да го спречат.

55. Овие превентивни средства го охрабруваат учеството на граѓаните во активностите на администрацијата и на јавноста ѝ обезбедуваат подобра информираност во однос на нив. На овој начин администрацијата станува подостапна за јавноста, а во исто време е и подобро информирана во поглед на мислењето на јавноста во однос на планираните идеи. Намерата е со завршувањето на овие постапки да се спречи настанување на спор, којшто

се појавува како последица на актот којшто треба да биде донесен од страна на администрацијата.

56. И покрај ваквите напори за воспоставување на дијалог помеѓу јавноста и административните власти, конечниот акт донесен од страна на администрацијата, сепак, може неповолно да влијае врз одредени граѓани, коишто тогаш ќе имаат спектар на лекови на нивно располагање.

57. Тие лекови ги опфаќаат и „традиционалните“ барања поднесени до судовите. Целта на оваа препорака е да ги промовира алтернативните средства за решавање на споровите, како што се: внатрешните процени, медијацијата, помирувањето, договорната спогодба и арбитражата. На нив мора да се гледа како на алтернативни средства во однос на судската спогодба. Посебно, тие служат за заобиколување на строгоста на стандардните процедурални правила.

58. Исто така, мора да се има предвид дека оваа препорака се однесува само на алтернативните средства за решавање на спорови помеѓу административните власти и приватните странки. Таа, на пример, не ги опфаќа кривичните прашања или прашањата од областа на семејното право.

59. Најпосле, институцијата Народен правобранител којашто во многу земји претставува важно средство за спречување или решавање на спорови помеѓу администрацијата и приватните странки намерно е изоставена од предмет од оваа препорака. Во оваа насока треба да се забележи дека Комитетот на министри веќе подготви неколку препораки. Така, Препораката број П (85)13 на Комитетот на министри на земјите-членки којашто се однесува на институцијата Народен правобранител, која во својата преамбула посочува дека „функциите на народниот правобранител [вклучуваат], *inter alia*, разгледување на поплаки поднесени од страна на поединци во однос на тврдењата за направени грешки или друг вид на недостатоци/пропусти од страна на административните власти, во насока на заштита на поединците при нивните постапки со тие власти“. Вредно е да се споменат, исто така, и: Резолуцијата (85) 8 која се однесува на соработката помеѓу народните правобранители на земјите-членки и соработката помеѓу нив и Советот на Европа, којашто резултираше со организирање на редовни тркалезни маси

со европскиот народен правобранител и Препораката број (97) 14 на Комитетот на министри до земјите-членки за воспоставување на независни национални институции за промовирање и заштита на човековите права, којашто им препорачува на земјите-членки да „размислат (...) за можноста за воспоставување на ефективни национални институции во делот на човековите права, посебно (...) Народен правобранител или други слични институции.

2. Опсегот на алтернативните средства

60. За време на подготвителната работа се наметна прашањето дали алтернативните средства се применливи во однос на каков било спор помеѓу администрацијата и приватните странки или дали со одредени спорови и понатаму треба да се справува исклучително судството.

61. За да се одговори на ова прашање треба да се направи разлика помеѓу постапките *in rem*, каде што е оспорена законитоста на одреден акт и постапките *in personam*, кои се засноваат на кршење на правата, каде што жалителите/ тужителите се жалат на мешање во нивната специфична положба.

62. Како што е и објаснето во додатокот, областа на правата, посебно договорите, граѓанската одговорност и барања коишто се однесуваат на одредена сума пари изгледа се идеални области за примена на алтернативните средства. Имајќи ја предвид различноста на правните традиции и системи беше одлучено да им се остави можноста на земјите-членки за прифаќање на алтернативни средства за општа намена или само во однос на одредени видови спорови а во исто време се наметнаа ограничувања во поглед на секое алтернативно средство (споменати во продолжение). Исто така, беше потенцирано дека соодветноста на алтернативното средство ќе варира во зависност од дадениот спор.

63. Арбитражата посебно е соодветна и затоа добро е развиена во областа на договорите. Сведоштво за ова претставуваат усвоените одредби за арбитража од страна на странките при склучувањето на договорите. Ова веќе беше илустрирано/демонстрирано и од страна на одредени договори на државната администрација, но, очигледно е дека е под сомнение на одредени законодавни тела или судови.

64. Сепак, треба да се потенцира вредноста на развивање/унапредување барем во однос на одредени видови договори склучени од страна на административните власти, како што се договорите за набавка на владата, коишто за договорена цена им се доделуваат на фирми за извршување на работи или за снабдување со стоки или услуги и коишто директно не влијаат на вистинските задачи на администрацијата или на договорите каде што јавната власт доделува јавен сервис/услуга на фирма, посебно при давањето/доделувањето на лиценца за вршење на јавен сервис – или повторно договорите склучени од страна на јавните тела/органи со фирми во странство. Во последниов случај арбитражата може да осигура посоодветно решавање на спорот којшто потекнува од ваквите договори отколку што е можно тоа преку пријавување во судот на државата на којашто и припаѓа јавната договорна странка.

65. Додека, арбитражата како резултат на сето ова се претставува себеси, како алтернативно средство коешто, веројатно, ќе стане најмногу раширено во однос на договорните прашања, тоа не ги исклучува останатите. Помирувањето и медијацијата, исто така, може да помогнат во решавањето на договорните спорови. Во некои случаи дури и повеќе од арбитражата и тие дури можат да овозможат да се постигне резултат и пред арбитражата.

66. Како и да е, изгледа дека во парничните постапки коишто немаат договорен карактер помирувањето и медијацијата треба да имаат предност пред арбитражата, посебно во однос на малите спорови кои се однесуваат на надоместување на штета или на други неправилности на коишто се жалеле поединци, за коишто е очигледно дека арбитражната постапка е премногу гломазна и скапа и помирувањето и медијацијата изгледаат повеќе посоодветни.

67. Во однос на постапки *in rem*, каде што е оспорена законитоста на одреден административен акт, изгледа а *priori* дека судовите се единствените коишто се способни за решавање на ваков вид спорови, со овластување да поништат акт којшто е донесен од страна на администрацијата. Сепак, дури и во ваков случај треба да се направи разлика помеѓу поединечните акти и актите со општо влијание и треба да се направи разлика помеѓу директните и индиректните оспорувања на валидноста на одреден акт. Директно оспорување на административен акт, којшто има општо влијание на начин со којшто се бара тој акт да биде повлечен или во некои случаи дури и

заменет со друг акт, не може да се постигне со алтернативни средства и само судовите треба да бидат овластени да имаат моќ во однос на вакви прашања.

68. Од друга страна, постапките на помирување и медијација не изгледаат непрактични во случаи на оспорување на поединечен административен акт, од проста причина затоа што тие не резултираат со наметнато и обврзувачко решение и тие само се обидуваат да ги помират засегнатите страни преку предлагање на одредена мерка. Без оглед на јачината на убедувањето коешто се обидува да го постигне посредникот или медијаторот, овие постапки ниту доведуваат до повлекување ниту до заменување на одлуката донесена од страна на администрацијата, којашто сама по себе го има последниот збор.

69. Како резултат на ова, прифатливо е да се поднесе барање за отпочнување на постапка на помирување или медијација кога станува збор за оспорување на поединечни административни акти. Во некои случаи ова може да биде посоодветно отколку отпочнувањето на постапка пред суд. Градежните дозволи се еден пример за вакво нешто. Кога таква дозвола е издадена, истата може да биде оспорена од страна на сопствениците на соседните плацеви, не толку затоа што тие имаат приговори во однос на каков било план за градба, туку затоа што тие сметаат дека планираната зграда е преголема. Доколку тие поднесат барање за поништување пред суд, докажаната незаконитост на дозволата ќе доведе до нејзино целосно укинување. Додека, од друга страна, постапката за помирување или медијација му овозможува на барателот/жалителот да оствари контакт не само со јавната власт, туку, исто така, и со лицето коешто ја добило дозволата и средбата на сите засегнати страни може да резултира со изнаоѓање на решение или со постигнување на договор со којшто се согласни сите засегнати страни. Дозволата за градба може да биде изменета од страна на органот којшто ја издал во согласност со овој „договор“ и со ова ќе се избегне постапка и ќе се избегне можното поништување на дозволата.

70. Арбитражата, како и медијацијата и помирувањето може да се користи во оние случаи каде што законитоста на одреден поединечен акт индиректно е оспорена.

71. Индиректното оспорување претставува барање коешто нема цел да доведе до отповикување или до изменување на одреден административен акт, туку има за цел да постигне поинаков резултат, резултат кој се заснова на тоа дека актот е спротивен на законот. Наједноставен пример за ова претставува барањето за надоместок на штета предизвикана од грешка којашто, според барателот, настанала како резултат на незаконскиот акт. Барањето не бара поништување на актот, туку само бара издавање на наредба којашто ќе ги обврзе/присили властите коишто го усвоиле тој акт да обезбедат надоместок во однос на неговите штетни последици. За да се утврди дали жртвата има право на надоместок, прво, мора да се утврди дали штетниот акт е законски или незаконски, но, дури и во оние случаи каде што е утврдено тоа, нема потреба да се поништи актот.

72. Како резултат на ова, можно е да се покрене приговор во однос на законитоста не само во постапките за медијација и помирување, туку, исто така, и во постапката за арбитража, под услов барањето да е во рамките на дефиницијата за парнична постапка во однос на кршењето на правата.

3. Регулација на алтернативните средства

73. Оваа одредба ги набројува укажувањата коишто мора да бидат земени предвид и содржани во каков било договор за регулирање на алтернативните средства за решавање на спорови помеѓу административните власти и приватните странки. Овие укажувања ја сочинуваат гаранцијата за правична и фер постапка и почитувањето на принципите на непристрасност и правичност, и правата на странките. Деловите коишто се однесуваат на посредниците, медијаторите и арбитражите треба, исто така, да го почитуваат и принципот на независност.

74. Другите укажувања имаат за цел да ги запознаат земјите-членки со прашањата коишто бараат посебно разгледување, како што се: информирањето на странките за постоењето на алтернативни средства, транспарентноста во користењето на алтернативните средства, неопходноста за одредено ниво на дискреција, потребата од одложување на ефектите на оспорениот административен акт и потребата да се осигури спроведувањето на постигнатото решение. Овие прашања треба да бидат опфатени во сите одредби коишто се однесуваат на оваа тема.

75. За време на подготвителната работа детално се разгледуваше прашањето на доверливост на постапките. Како што е посочено погоре, ова е една од предностите на алтернативните пристапи и во некои случаи токму ова е причината за нивното користење. Како и да е, ова може да доведе до сомневања за несоодветно одобрени предности и затоа доверливоста треба да биде ограничена и да важи само за она што е строго неопходно, посебно во текот на постапката и таа треба да се усогласи со принципот за неограничен пристап до административните документи.

76. Исто така, се разговараше за одложување на ефектите на оспорениот акт заедно со прашањето кој може да одлучи во поглед на одложувањето. Начинот на изразување усвоен во додатокот се осврнува на три можности: а) одложувањето на оспорениот акт може да биде автоматско, со закон; б) судовите можат да одлучат да одобрат одложување за секој случај посебно и беше договорено дека законодавството на земјите-членки треба да ја обезбедува оваа можност, дури и кога судот директно не се занимава со решавање на спорови и в) одложување на актот може да одобри органот на власта којшто го донел дадениот акт. Последната можност не постои во сите земји-членки: законодавството во некои земји предвидува дека административните власти можат само да го укинат или изменат оспорениот акт.

II. ОДНОСИ СО СУДОВИТЕ

77. Ова поглавје има посебна важност. Ги разгледува различните можни видови на односи помеѓу алтернативните средства и правните постапки.

78. Вообичаено, алтернативните средства се користат пред свртувањето кон судовите, намерно, со цел, да се избегнат судовите. Внатрешните процени, помирувањето, медијацијата и договорната спогодба може да се користат за оваа намена. Како во потполност би се искористила оваа можност и на тој начин би се помогнало во намалување на бројот на предмети пред судовите, користењето на овие средства може да биде направено како предуслов за отпочнување на правна постапка.

79. Како и да е, дури и кога постапките се во тек пред судовите, некои алтернативни средства, како што се: помирувањето, медијацијата и договорната спогодба и понатаму остануваат корисни затоа што тие можат да помогнат побрзо да се реши спорот отколку традиционалната парнична постапка; поради ова самиот суд може да препорача нивно користење и на овој начин да ги присоедини нив со постапката/направи дел од постапката

80. Спротивно на ова арбитражата е во посебна позиција во поглед на односот со судовите. Двете, и судската постапка и арбитражата бараат некој да донесе обврзувачко решение во однос на дадениот спор и може да има само една одлука.

81. По разгледувањето на различните можности во односите помеѓу алтернативните средства и судовите, додатокот посочува, како што тоа го прави и самата препорака, дека судовите мора да задржат одредена можност и способност за разгледување на алтернативните средства, посебно затоа што како што и беше посочено погоре, овие средства мора да ги почитуваат принципите на еднаквост помеѓу странките, да ги почитуваат правата за одбрана и мора да ја почитуваат независноста и непристрасноста на посредниците, медијаторите и арбитражите. Без оглед на неговиот опсег, повторното разгледување на алтернативните средства од страна на судот мора барем да го опфати почитувањето на овие принципи.

82. Правото на пристап до судовите и фер судење, како што е утврдено со Европската конвенција за човекови права претставува главна карактеристика на секое демократско општество. Затоа, од клучно значење е можноста за обраќање кон судовите за повторно разгледување на административните акти да биде широко достапна и во поглед на лицата коишто имаат право да покренат постапка и во однос на актите коишто подлежат на повторно разгледување. Административните акти влијаат на целото население и такво влијание е секојдневно и е директно поврзано со индивидуалните права и слободи коишто посебно се препознаени од страна на Европската конвенција за човекови права.

83. Додатокот дефинира дека во зависност од тоа за какво алтернативно средство станува збор и во зависност од националното законодавство, судството ќе се ограничи на проверување дали алтернативната процедура била соодветно применета и дали биле почитувани законските безбедносни механизми, судско разгледување од ваков вид може да се предвиди, на пример, во поглед на арбитражата којашто во вистинска смисла претставува алтернативна форма на судската постапка или судот може да пресуди во однос на карактеристиките на спорот и поради тоа да ја разгледа содржината на постигнатиот договор помеѓу странките. Во прирачникот „Администрацијата и вие“ којшто беше подготвен од страна на CJ-DA е наведено дека во ваков случај судското разгледување мора барем да го опфати делот во однос на законитоста на дадениот административен акт, но, исто така, може да ги опфати и фактите. Прирачникот додава дека „судската контрола на административните акти коишто го содржат користењето на дискреционите овластувања од страна на административните власти несомнено е помалку строга отколку во случаите на оние акти коишто содржат мерки коишто се обврзувачки за административните власти. Како резултат на ова, општо е признат принципот дека административните власти не можат да бидат судски обврзани да употребат овластување коешто во потполност е дискреционо. Сепак, судската контрола врз користењето на дискреционите права осигурува дека, кога административната власт го користи дискреционото овластување, тоа ќе го направи во рамките на ограничувањата и целите за коишто во согласност со закон таа ужива дискреција“.

84. Последниот став од ова поглавје го определува принципот дека користењето на алтернативните средства треба да резултира со

одложување или со нарушување на временските ограничувања за отпочнување на постапка пред суд. Ова е за да ја спречи ситуацијата приватните странки да мораат да избираат помеѓу две постапки – судска постапка и алтернативна постапка – за решавање на нивните спорови. Во практика, ваквиот избор којшто во некои земји-членки е правило поради тоа што временските ограничувања за поднесување на жалба се толку кратки, делумно ги лишува алтернативните мерки од нивното значење.

85. Оваа можност за избирање помеѓу судска и алтернативна постапка се балансира со, како што е наведено во додатокот којшто се однесува на одредбите, со препораката дека националното законодавство треба да определи строги и разумни временски ограничувања за завршување на алтернативните постапки, со цел, да се овозможи што е можно поширок пристап до судовите, во согласност со Европската конвенција за човекови права.

III. ПОСЕБНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА СЕКОЕ АЛТЕРНАТИВНО СРЕДСТВО

1. Внатрешни процени

86. Внатрешните процени имаат за цел да обезбедат ревизија на административниот акт или исплата на надоместок. Тие се однесуваат на самите административни власти и во зависност од системите коишто се користат во земјите-членки се состојат или од поднесување на жалба до власта/органот којшто го издал/издала оспорениот акт или од поднесување на жалба до повисоките органи во административната хиерархија или од поднесување на жалба до друг орган којшто е посебно воспоставен за оваа намена.

87. Внатрешните процени имаат за цел да им обезбедат на административните власти можност за повторно разгледување на нивниот акт во поглед на законитоста или корисноста. Ваквите можности треба да се достапни во однос на кој било акт и во некои случаи тие може да претставуваат предуслов за подоцнежено упатување на суд.

88. Исходите од внатрешните процени, доколку тие се успешни доведуваат или до изменување или до повлекување на оспорениот административен акт или доведуваат до исплата на надоместок/отштета.

2. Помирување и медијација

89. Иако тие се дефинирани и сфатени различно од една до друга држава, овие две алтернативни мерки се блиску поврзани. Тие се флексибилни постапки кои се потпираат на посредувањето на трета страна за постигнување на резултат. Тие не се судски постапки коишто резултираат со донесување на вистинска судска пресуда, ниту тие секогаш се и договорни постапки коишто се раководат во согласност со договорот постигнат помеѓу странките. Тие може да отпочнат сосема независно од каков било договор и никогаш да не резултираат со одлука којашто би ги обврзала засегнатите странки во спорот. Тие, едноставно, претставуваат постапки наменети за барање, без наметнување на решение коешто ќе стави крај на спорот.

90. Како и да е, двете постапки не треба да се помешаат. Намерата на помирувањето е да ги приближи странките, да ги поттикне да ги

преиспитаат нивните позиции и да ги води нив до изнаоѓање/откривање на заемно прифатлива точка на тие позиции. Од друга страна, медијацијата назначува лице коешто има улога на посредник помеѓу странките, со цел, да работи на изнаоѓање на решение коешто ќе се заснова на позициите на странките.

91. Во согласност со ова, помирувањето и медијацијата се разликуваат повеќе по својот опсег, отколку по својот карактер, затоа што и двете предвидуваат средба помеѓу странките којашто му овозможува на посредничкото тело простор за преземање на иницијативи и барање решенија. Сепак, помирувањето не предвидува издавање на каков било документ од страна на посредникот како би се формализирало решението за коешто тој или таа смета дека е соодветно, додека постапката за медијацијата завршува со тоа што медијаторот препорачува решение. Затоа, разликата повеќе е очигледна на крајот отколку за време на секоја од постапките. Во текот на постапката и посредникот и медијаторот се обидуваат да ги приближат странките од нивните позиции поблиску една до друга. На крајот на постапката посредникот може само да утврди дека договор е постигнат или дека несогласувањето продолжило, додека, не е работа на медијаторот да дава вакви наоди туку да наведе каков вид на договор треба да биде прифатен. Препораките на медијаторот за разлика од арбитражните пресуди не се обврзувачки, но, претставуваат официјална позиција која во отсуство на правна власт, всушност, поседува сила којашто може да ги поттикне странките на почитување.

92. Кога станува збор за помирувањето и медијацијата, конечниот исход останува одговорност на странките; одразот на нивната волја е тоа што наложува прифаќање на таквото решение.

93. Додатокот ја дефинира рамката во која помирувањето и медијацијата можат да се одвиваат во поглед на административните парнични постапки. Овие две средства преовладуваат во случаи кога станува збор за дискреционите овластувања на администрацијата и кои не се насочени кон одлучување во однос на законитоста на административните акти, нешто коешто е работа на судовите. Како и да е, случајно можеби ќе се бара од медијаторите или посредниците да ја проценат законитоста на одредени акти. Исто така, може да се размисли за користење на помирување или медијација во однос на обврската на администрацијата да го

примени законот без употреба на дискреција. Пример за ова е: кога одредени простории во јавна сопственост се окупирани од страна на демонстранти, тоа претставува случај каде што постапката за помирување може да ги убеди демонстрантите да ги напуштат просториите. Исто така, помирувањето може да се примени во поглед на прашања од даночната област, којашто претставува уште една област каде што властите се должни да го применуваат законот без притоа да ги користат или да се повикаат на дискреционите овластувања.

94. Може да има еден посредник и медијатор или може да има повеќе (одбор) и тие мора да бидат: непристрасни, независни, посветени на нивната улога и вешти во меѓучовеките односи и во комбинирањето на моќта на убедување со вештините за комуникација. Освен тоа, од нив се бара да имаат одредени професионални квалификации: познавање на законите и одредбите коишто се однесуваат на административните постапки и на постапките во однос на споровите, и да имаат познавања на методите за преговарање и неговата практична примена. Конечно, тие мора да бидат соодветно обучени.

95. Додатокот понатаму посочува дека постапка за помирување или медијација може да следи по барање на засегнатите страни – ова е најчест случај – или да биде предложена од страна на судија или да биде задолжителна со закон. Властите до коишто е препратен спорот можат да бидат посредник или медијатор, одборот или административниот оддел којшто е засегнат со оспореното прашање.

96. Во текот на подготвителната работа беше разгледан и можниот однос помеѓу постапка за помирување или медијација и истовремена постапка пред судовите. Беше посочено дека во оние случаи каде што таква постапка се случила по барање на судот, како дел од вистинската судска постапка, таа не била опфатена со препораките дадени од страна на CJ-DA, туку дека таа требала да биде регулирана од страна на Законот за постапка.

97. По добивањето на неопходните информации, посредникот или медијаторот се среќава со двете странки истовремено или со секоја од нив посебно. Овие средби им овозможуваат на странките да се вклучат во дискусиите коишто се однесуваат и се водат од страна на

посредникот или медијаторот и кои остануваат доверливи доколку се само со една од странките.

98. Во согласност со ова, одговорноста на посредникот е да им помогне на странките во административниот спор да дојдат до договор со којшто ќе ги надминат нивните разлики. Посредникот го разјаснува спорот и ги охрабрува странките да најдат точки за коишто и обете страни се согласни, доколку странките не можат да го направат ова, посредникот дава предлози. На крајот на постапката посредникот изготвува конечен извештај. Овој извештај им помага на странките да ги утврдат границите на договореното во форма на договор.

99. Од друга страна, во постапката за медијација се очекува медијаторот да предложи решенија за решавање на спорот. Вообичаено, медијацијата доведува до препораки дадени од страна на медијаторот или до разумен предлог за спогодување во однос на спорот. Бидејќи медијацијата не наметнува присилно решение, нејзиниот исход често пати има форма на компромис или на договорна спогодба.

100. Додатокот посочува дека посредниците и медијаторите не можат да ги ставаат настрана административните акти. Доколку тие сметаат дека одреден акт е незаконски или не е корисен, тие мора да се обидат да ги убедат административните власти да го повлечат тој акт. За време на подготвителната работа бил разгледан ефектот којшто успешното помирување или медијација може да го има врз наведените причини за оспорениот административен акт, и посебно беше разгледано прашањето дали прифаќањето од страна на администрацијата на решение коешто е постигнато со вакви средства може да биде доволно за задоволување на обврската да се даде објаснување во однос актот којшто бил предмет на разгледување. На крајот, беше одлучено да не се споменува оваа можност затоа што постапката на помирување или медијација не е обврзувачка за третите странки.

3. Договорна спогодба

101. Ова е договорот со кој странките во спорот на пријателски начин му ставаат крај на истиот. Често пати, но не секогаш, договорната спогодба претставува резултатот од преговорите водени помеѓу странките или во постапка за помирување или во постапка

за медијација и подеднакво служи и како средство за спречување на спорови и како средство за решавање на спорови.

102. Нејзината клучна одлика е тоа што станува збор за договор склучен од страна на странките којшто е обврзувачки за нив. Во оваа насока има нешто заедничко со арбитражата, што до таа мера и договорната спогодба изискува договор од странките. Како и да е, за разлика од арбитражата, овој договор не отвора постапка, туку ја завршува и се однесува на суштинските прашања.

103. Исто како и кај арбитражата договорната спогодба е обврзувачка за странките коишто ја склучиле.

104. Иако тоа претставува нивен чест исход, договорните спогодби во основа не се поврзани со постапките на помирување и медијација како и фактот дека овие постапки задолжително не завршуваат со договорна спогодба, дури и тогаш кога се успешни не е единствената причина; попрво, договорни спогодби може да се постигнат од страна на странките без претходно да има спроведена постапка на медијација или помирување.

105. Имаше согласност дека договорните спогодби се корисен метод во однос на административните прашања и забелешка дека овој метод не се користи во доволна мера во земјите-членки.

106. Во ставот којшто се однесува на договорна спогодба, додатокот пропишува одредени упатства за административно дејствување по однос на ова прашање: на јавните службеници коишто се надлежни за правење на компромиси мора да им бидат доделени соодветни овластувања за таа цел, како и да е, тие не можат да склучат договорна спогодба со којашто ќе занемарат една од своите должности и *inter alia*, за да и дадат предност на некоја обврска на јавната политика/стратегија.

107. Беше дискутирано прашањето дали во додатокот треба да се прецизира дека административната власт не може да вети дека ќе плати одредена сума пари којашто таа не ја должи. Во земјите во коишто се користи обичајното право постои институцијата на *ex gratia* плаќање, коешто значи дека народниот правобранител може да ја убеди администрацијата, на нивна сопствена согласност да исплатат одредена сума пари којашто не ја должат во вид на надо-

месток за направена грешка, но, во останатите земји судската практика во однос на управните постапки систематски ги прогласува договорните спогодби, со кои административните власти се согласиле да платат одредена сума пари, за неосновани и ги поништува и дека не постои принцип со којшто може да се утврди одговорноста на административните власти. На овој начин, начинот на изразување употребен во додатокот им овозможува на националните законодавства да предвидат ограничување на овластувањата на администрацијата за склучување на договорна спогодба, без тоа да биде задолжително.

4. Арбитража

108. Терминот може да има неколку значења. Некои официјални текстови зборуваат за арбитражата во поширока смисла како за постапка која доведува до не судска одлука донесена од страна на административната власт со којашто се решава конфликт помеѓу два спротивставени интереса. Но, ова не е арбитража во строга смисла затоа што одлуката нема сила на *res judicata*.

109. Иако концептот на значењето на арбитражата во строга смисла претставува предмет на дебати и истражувачки/испитувачки анализи, следнава дефиниција беше усогласена за потребите на целите на препораката: арбитражата претставува постапка според која одговорноста за решавање на спор надвор од судскиот систем со одлука којашто правно е обврзувачка за странките му е доверена на едно или на неколку лица коишто се посебно номинирани.

110. Арбитражата може да се користи или во согласност со одредбата за арбитража којашто е установена во договорот, со цел, да се разреши каков било вид на спор којшто можеби ќе настане со примената на договорот, или може да се користи во согласност со постигнатиот договор за решавање на спорите коишто веќе настанале.

111. Според тоа, арбитражата има две клучни карактеристики: таа е и договорна и судска постапка. Договорна е затоа што арбитражата потекнува/произлегува од договорот на странките за решавање на спорите на овој начин (постигнат договор) или потекнува од договорна одредба/клаузула (клаузула за арбитража) каде што странките се согласни сите спорови што можеби ќе настанат во текот на примената на договорот да ги решат со помош на арбитражи.

Овде треба да се истакне дека законодавството на некои држави предвидува задолжителна употреба на арбитража во однос на одредени видови спорови.

112. Таа е и судска затоа што арбитражите иако не се судии, постапуваат како судии и од нив се бара општо да ги почитуваат принципите на судската постапка и се бара да донесат одлука (арбитражна пресуда) којашто претставува вистинска судска пресуда, којашто го определува решението на спорот и има сила на *res judicata*. Како и судиите, арбитражите како резултат на тоа имаат надлежност, но, бидејќи не се судии, им недостасува *imperium*, односно самите тие не можат да ја направат нивната одлука спроведлива/применлива. Националното законодавство ќе одлучи дали на арбитражната пресуда и е потребна посебна судска наредба за извршување, со цел, таа да биде применлива.

113. На овој начин додатокот го потенцира судскиот карактер на арбитражата, на којашто и е потребна интервенција од страна на трета странка којашто дејствува како посебно назначен приватен судија. Овој пристап осигурува дека ефективно ќе се дојде до решение, затоа што арбитражите се вистински судии. Тие се избираат во зависност од случајот или од страна на странките или од страна на лица или институции коишто се посебно овластени за такво нешто, и решението коешто ја има истата вредност како и пресудата е обврзувачко за двете странки во спорот и, општо земено, тоа не може да биде обжалено во поглед на неговите карактеристики.

114. Употребата на арбитража е релативно ретка во однос на спорови помеѓу администрацијата и приватните странки, но, има одредени предности, како што е можноста за избирање на арбитражи коишто поседуваат посебна техничка стручност, нешто коешто може да ја направи нејзината употреба многу исплатлива и корисна.

115. Како и да е, на арбитражата во административната област мора секогаш да се гледа како на алтернативно средство за решавање на спорови, помош на административната/управната правда во прецизно дефинирани области и затоа додатокот определи одредени принципи коишто треба да ја раководат нејзината употреба, посебно затоа што овој метод експлицитно треба да биде дозволен со закон и не може како предмет за којшто треба да донесе пресуда да ја има законитоста на одреден административен акт.

* * *

116. Како што беше наведено погоре, принципите определени во додатокот на препораката претставуваат резултат на исцрпните дискусии и посебно на деталното разгледување на моменталната состојба во однос на ова прашање во рзличните земји-членки. Како дополнение на посебните тематски извештаи од страна на експертите и на националните извештаи презентирани за време на мултилатералната конференција „Алтернативи на парничната постапка помеѓу административните власти и приватните странки: помирување, медијација и арбитража“, којашто се одржа во Лисабон од 31 мај до 2 јуни 1999 година (ISBN 92-871-4206-8), и заклучоците усвоени за време на таа конференција, препораката се осврнува и на одговорите на прашалникот којшто им беше доставен на 22 земји-членки, чијшто краток извештај/преглед следи во продолжение.

КРАТОК ПРЕГЛЕД НА СОСТОЈБАТА ВО ПОГЛЕД НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ СРЕДСТВА ВО ОДНОС НА ПАРНИЧНАТА ПОСТАПКА ПОМЕЃУ АДМИНИСТРАТИВНИТЕ ВЛАСТИ И ПРИВАТНИТЕ СТРАНКИ ВО НЕКОИ ОД ЗЕМЈИТЕ-ЧЛЕНКИ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА

117. Проект Групата за управно право (CJ-DA) на Советот на Европа во 1999 и 2000 година спроведе активност наречена Алтернативи на парничната постапка помеѓу административните власти и приватните лица, којашто ги разгледа можностите за проширување на ваквите алтернативни методи за решавање на управни спорови во земјите-членки на организацијата.

118. Како дел од оваа активност CJ-DA и португалското Министерство за правда заеднички организираа мултилатерална конференција посветена на „Алтернативи на парничната постапка помеѓу административните власти и приватните лица: помирување, медијација и арбитража“, којашто се одржа во Лисабон од 31 мај до 2 јуни 1999 година.

119. Заклучоците усвоени од страна на учесниците на конференција ја формираа основата на понатамошната работа во оваа област. На нејзинот 12 состанок, којшто се одржа во Стазбур од 14 до 17 септември 1999 година, CJ-DA му наложи на Секретаријатот да ги искористи Лисабонските заклучоци како основа за подготовка на прашалник во однос на алтернативите на парничната постапка помеѓу административните власти и приватните лица во земјите-членки и CJ-DA земјите-набљудувачи. Прашалникот може да се најде во Додатокот I.

120. Следниов извештај се заснова на одговорите на прашалникот дадени од страна на: **Андора, Белгија, Хрватска, Чешката Република, Кипар, Естонија, Грузија, Грција, Исланд, Молдавија, Норвешка, Полска, Португалија, Романија, Руската Федерација, Словачка, Словенија, Шведска, Швајцарија, Турција и Обединетото Кралство** и се заснова на националните извештаи презентирани за време на Конференцијата во Лисабон, посебно на извештаите од **Финска, Унгарија, Италија, Литванија, Малта, Шпанија и Поранешната Југословенска Република Македонија.**

121. Потребно е да се дадат одредени коментари во однос на опсегот на оваа студија, таа се однесува само на алтернативите на

парничната постапка во областа на администрацијата, односно на спорови против административните власти и приватните странки – и физички и правни лица. Таа не се однесува на вонсудските средства за решавање на спорови во другите области на правото како што се; семејното право или медијацијата во однос на кривични случаи.

122. Извештајот намерно избра да му посвети мало внимание на прашањето на внатрешна процена, затоа што тоа претставува превентивен пристап или алтернатива на парничната постапка којашто е присутна и чијашто употреба е широко распространета во сите национални правни системи. Нејзината важност за оваа активност, којашто е посветена на можноста за проширување на опсегот на правни лекови кои би содржеле и алтернативи, затоа е ограничена.

* * *

123. Првата точка којашто произлезе од информациите дадени од страна на државите за потребите на прашалникот¹ е дека општо гледано правните системи на земјите-членки и земјите-набљудувачи нудат неколку алтернативни методи за решавање на споровите помеѓу административните власти и приватните лица. Постојат различни причини за ова. Во многу земји на Централна и Источна Европа моментален приоритет претставува воспоставувањето или зајакнувањето на системот на административно/управно право, што претставува огромен напредок во земјите каде што за време на комунистичкиот режим беше невозможно да се покрене судска постапка против административните власти. Како и да е, алтернативите не се користат многу и во останатите земји, затоа што, како што е случај во **Финска** или **Норвешка** општиот систем функционира на задоволително ниво и затоа во овие земји има малку барања за алтернативни начини за решавање на спорови или затоа што во **Белгија**, историски гледано, системот за решавање на спорови се развивал во зависност од потребите, на еден прилично неструктуриран начин и алтернативните пристапи се однесуваат само на одредени области.

124. Како резултат на ова, во најголем дел од државите, алтернативите во однос на управните парнични постапки се ограничени на одредени специфични области, како што се задолжителниот откуп на земјиште/експропријацијата, договорите за наоѓање на фирми за

вршење на јавни услуги и се ограничени општо на јавните договори. Примерите за општа употреба на алтернативните пристапи во областа на администрацијата навистина се ретки, секако најдобар е оној од **Литванија** каде што неодамна беше воспоставен систем за вонсудски управно /административни правни лекови.

125. Како што посочија и заклучоците од Лисабонската конференција, алтернативните процедури можат да се користат за спречување на спорови или за нивно решавање откако тие ќе настанат/појават.

I. ПРОЦЕДУРИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПАРНИЧНИ ПОСТАПКИ ПОМЕЃУ АДМИНИСТРАТИВНИТЕ ВЛАСТИ И ПРИВАТНИТЕ ЛИЦА

126. Во согласност со заклучоците од Лисабонската конференција, постапките за превенција во најголема мера се однесуваат на консултацијата/советувањето. Пред донесување на одлука којашто, веројатно, ќе предизвика отпор и противење, властите треба да користат испитувања на јавното мислење - анкети, јавни расправи и да ги користат механизмите на помирување и медијација за изнаоѓање на договор со засегнатите лица; како и да е, конечената одлука е во рацете на властите во согласност со законот.

127. Овие постапки за спречување на конфликти се применуваат за време на периодот кога властите ја подготвуваат административната мерка или кога донесуваат одлука.

128. Вакви процедури за превенција на спорови постојат во најголем дел од државите, но, не и во **Бугарија, Романија, Руската Федерација, Словачка** или **Турција**.

1. Јавни расправи и консултации /советувања

129. Најчестиот метод за избегнување на административни спорови е преку организирање на јавна расправа или некоја друга форма на консултации /советување со оние коишто се засегнати од дадената одлука или мерка. Ваков пристап е предвиден во законодавствата на **Андора, Белгија, Финска, Грузија, Молдавија, Норвешка, Полска, Швајцарија** и **Обединетото Кралство**.

130. **Белгиското** законодавство предвидува механизми за советување и сродни испитувања на јавното мислење. Дава можност на приватните лица да им се објасни зошто јавните власти планираат да донесат дадена одлука и им дава можност да го искажат нивното мислење и да дадат свој придонес на процесот на донесување на одлуки.

131. Испитувањата на јавното мислење/јавните анкети се често користени во делот на градското планирање, животната средина и задолжителните набавки од јавен интерес. Тие понекогаш се проследени со консултативни состаноци. Членот 4 од Законот за регионално и просторно планирање и наследство на областа Walloon ги пропишува општите принципи коишто се применуваат и

важат за сите постапки на испитување на јавното мислење, вклучувајќи ги и следниве одредби:

- Испитувањата на јавното мислење мора да траат најмалку 15 дена;
- Важните документи мора да им бидат достапни на сите;
- Секој може да бара технички објаснувања;
- Секој може да поднесе писмени забелешки во рамките на предвидениот временски рок, или доколку е неопходно тоа усно да ги изнесе на крајот на испитувањето;
- Одлуките мора јавно да се објават;
- Надлежните власти може да обезбедат дополнителни начини за јавно објавување на даденото прашање и други форми на советување.

132. Механизмите на консултација, главно, се користат во делот на економијата и вработувањето. Консултацијата/советувањето е повеќе институционализирано отколку испитувањата на јавното мислење, затоа што консултираното тело или е специфичен или е надлежен орган којшто веќе постои или е комитет/комисија чијашто извршна задача е да дава мислења. Постојат безброј комитети коишто се консултирани или од страна на парламентот или од страна на владата. Примерите го вклучуваат и белгискиот Conseil National du Travail (Национален совет за работни односи), којшто е консултиран во однос на прашањата коишто се однесуваат на вработувањето и законодавството коешто ги регулира работните односи. Неговите членови доаѓаат од најважните организации на работодавачите и на работниците. Дадените мислења може да имаат чисто советодавен карактер или тие можат да бидат обврзувачки за владата во оние случаи каде што одобрувањето од страна на Советот е задолжително. Предноста на ваквата постапка на консултирање е во тоа што го засилува процесот на донесување на одлуки од страна на администрацијата, со тоа што го прави поефективен во поглед на содржината и имплементацијата.

133. Во **Финска**, некои посебни закони како што е Актот за шумарство (1093/1996) определуваат дека властите мора задолжително да ги консултираат приватните лица. Исто така, може да биде задолжително различните власти да се консултираат меѓусебно пред да биде донесена одлука во однос на даден случај, како што е

предвидено тоа со Актот за користење на земјиште и градба (132/1999).

134. Општо гледано, Актот за управни постапки и другите закони содржат одредби коишто ги обврзуваат надлежните власти да ги слушнат коментарите на странките коишто се засеганати од одредена мерка или одлука, пред истата да биде донесена или пред да биде решено прашањето. Ова обично е во форма на писмени консултации, но онаму каде што е соодветно тоа може да кулминира со преговори помеѓу странките.

135. Во **Норвешка**, Актот за јавна администрација од 1967 година, содржи одредба којашто се однесува на заштита на приватните лица, посебно во случаи каде што засегнатото тело има јавни овластувања. Оваа одредба предвидува посебна обврска да се известат и консултираат, во одреден временски рок, странките коишто се засеганати од одлука којашто се однесува на одредено лице или лица. Властите, исто така, имаат обврска да им пружат помош и да им дадат совет на приватните лица и да ги донесуваат одлуките на транспарентен начин.

136. Во **Полска**, Актот за локална самоуправа од 1990 година содржи одредби за јавни расправи и советувања/консултации. Локалните власти мора да ги консултираат граѓаните за сите поголеми проблеми коишто влијаат врз нивната општина.

137. Во **Швајцарија**, според сојузниот закон, законодавството и одредбите мораат како прашање на принцип, да бидат предмет на консултација со релевантните кругови пред нивното усвојување. Како дополние, во одредени области, посебно во делот на регионалното и просторното планирање, сојузното законодавство бара од властите да обезбедат услови за широко учество на јавноста пред да биде одобрена каква било мерка. Конечно, во однос на одлуките коишто се однесуваат на индивидуални лица, законот им овозможува на овие лица да го искажат своето мислење пред да се донесени какви било одлуки коишто ќе имаат влијание врз нив.

138. Во **Обединетото Кралство**, консултациите се во форма на истраги или испитувања на јавното мислење. Тие имаат крајно различни форми. Истрагите или испитувањата на јавното мислење се установени на два крајно различни начина: тие се или на *ad hoc*

основа и се користат за испитување на специфични прашања како што се одредени скандали на Владата или катастрофи, или, пак, се на обична/стандардна основа и служат за справување со посекојдневни/рутински прашања.

139. Испитувањата традиционално, најчесто, се користеле како механизам за оние коишто ги донесуваат одлуките во владата да се стекнат со информации од широк опсег на заинтересирани странки. Врз основа на доказите презентирани пред истрагата, инспекторот или кое било друго лице коешто ја водело истрагата можело да им даде препораки на министрите во владата, коишто, сепак, ја имале крајната одговорност за донесување на одлука. Како и да е, истрагите создавале можности за пошироко учество во процесот на обезбедување на информации коишто биле достапни и на други начини и како резултат на ова и во процесот на донесување на одлуките.

140. Како и да е, во изминативе години, карактерот на некои важни постапки за испитување, посебно на оние коишто се установени на обична/стандардна основа се промени. На пример: инспекторот кој раководи со истрагите од областа на планирањето, коишто се справуваат со жалбите поднесени против одбивањето за (употреба/користење на земјиште) издавање на просторна дозвола од страна на властите надлежни за планирање во најголем дел од случаите (приближно во 95%) ќе има овластување да ја донесе конечната одлука во однос на дадената жалба од областа на планирањето. Затоа во овој специфичен контекст истрагите стануваат многу повеќе слични во однос на нивниот исход и во поглед на функциите на управните судови/трибунали.

141. Дури и во контекст на истрагите, исто така, постои широка разноликост на постапките. На пример, во поглед на планирањето на употребата на земјиштето, во однос на најголемиот дел од жалбите не се одлучува како резултат на целосно спроведена истрага, туку се одлучува без, воопшто, да има каква било расправа/постапка на писмено претставување. Во последно време постои еден повеќе неформален усмен процес, попознат како „сослушувањето“, овој процес бил воведен како алтернатива на целосната истрага. Во практика, истрагите во строга смисла на нивното значење се ограничени на големите спорни планови, како што се голем проект за нов пат или нов голем аеродромски терминал.

2. Преговори

142. Преговарањето коешто е опфатено овде вклучува различни форми на дијалог помеѓу административните власти и приватните лица, вклучувајќи ги и помирувањето и медијацијата за превентивни цели. Преговарање во оваа смисла на терминот постои во **Белгија, Чешката Република, Естонија, Грција, Исланд, Италија, Полска и Шпанија**. Процесот често пати кулминира во форма на компромисна спогодба.

143. На пример, во **Естонија** Актот за планирање и градба им овозможува на лицата коишто претрпеле штета од промената на планот за користење на земјиштето да бидат подобни за добивање на отштета/надоместок од засегантите надлежни власти. За висината на отштетата се одлучува по пат на преговарање помеѓу властите и засегнатото лице.

144. На **Исланд**, административните власти имаат должност да информираат и да истражуваат. Одредбите бараат административните власти да ја расчистат парничната постапка пред да биде донесена каква било одлука. Вообичаено, тие мора да им дадат можност на странките да се искажат, пред да донесат каква било одлука.

145. Во **Италија**, Актот број 865 од 1971 година предвидува преговори помеѓу административните власти и приватните лица во делот на задолжителниот откуп. Според овој акт, сопственикот на имот којшто, најверојатно, ќе мора да биде задолжително откупен може да се согласи на негов доброволен трансфер врз основа на договор со засегнатите надлежни власти и како резултат на ова да си обезбеди подобар надоместок. Како и да е, дури и во случаи кога сопствениците на имотот не се во состојба да постигнат договор за доброволен трансфер, тие можат како дел од постапката за задолжителен откуп да ја одбијат сумата којашто им е предложена од страна на властите како надоместок и да побараат да бидат преземени чекори за постигнување на договорна спогодба. Ако се постигне таква спогодба, таа има статус на договор. Националното законодавство коешто се однесува на задолжителниот откуп често пати остава можност за преговори, така е, на пример, во **Полска**.

146. **Италијанското** даночно законодавство нуди друг пример. Според законскиот декрет број 218 од 1977 година, кога приватни

лица платиле помалку данок отколку што требале, надлежните власти можат да преговараат со засегнатите лица во поглед на разликата во износот којашто ќе мора да биде уплатена. Постигнатиот договор има статус на формална одлука којашто не може да биде оспорена во судовите.

147. Во согласност со Актот за управна постапка во **Чешката Република** – Акт број 71/1967 – административните власти ќе им обезбедат помош и совет на странките во постапката, како тие подоцна во текот на постапката не би претрпеле каква било штета поради недостаток на познавање на правната регулатива. Административните власти секогаш ќе се обидат, доколку тоа го дозволува карактерот на прашањето да ги решат прашањата по пат на помирување. Актот за управна постапка ја предвидува институцијата на пријателско спогодување помеѓу странките во постапката. Надлежните власти ќе ја прифатат компромисната спогодба „доколку тоа го дозволува карактерот/природата на случајот и доколку тоа не е во спротивност со правните одредби или со јавниот интерес“. Спогодба којашто е одобрена од страна на властите може да биде спроведена.

148. Пример е даден во чешките прописи: според Актот за физичко планирање и Законот за градба (Акт број 50/1979), задолжителниот откуп на земјиште може да се нареди со административна одлука само откако пропаднале/неуспешно завршиле преговорите коишто имале за цел постигнување на договор за купување на имотот.

II. НЕ СУДСКИ ПОСТАПКИ ЗА РЕШАВАЊЕ НА УПРАВНИ СПОРОВИ

149. Заклучоците од Лисабонската конференција ги набројуваат внатрешните процени, помирувањето и медијацијата како не судски процедури за решавање на управни спорови. Компромисните спогодби и народниот правобранител може да бидат додадени на оваа листа. Овие алтернативни пристапи, коишто влегуваат во игра или стапуваат на сцена откако ќе настане спор се одвиваат многу различно во согласност со засегнатиот правен систем, бидејќи сите европски земји ги признаваат внатрешните административни процени, додека ова никако не е случај со помирувањето и медијацијата.

1. Внатрешни административни процени

150. Внатрешните правни лекови се предвидени во законодавствата на **Андора, Белгија, Бугарија, Хрватска, Чешката Република, Финска, Грузија, Грција, Унгарија, Италија, Молдавија, Норвешка, Полска, Португалија, Романија, Руската Федерација, Швајцарија и Обединетото Кралство.**

151. Општо земено, се прави разлика помеѓу процените направени од страна на властите одговорни за оспорената мерка или одлука и оние коишто им се доверени на повисоките власти. Во некои земји како **Бугарија, Романија и Турција** правењето на вакви внатрешни процени е задолжително пред да може случајот да биде донесен пред судовите. Како и да е, во другите земји како што се **Финска и Швајцарија**, полека се напуштаат/укинуваат ваквите процени, како би биле заменети со судски правни лекови.

152. Во **Финска** се вовеле систем на исправки којшто функционира паралелно со обичните внатрешни процени, посебно во делот на даноците и оданочувањето, социјалната заштита и општинските прашања. Ова претставува административна процедура во којашто надлежната власт којашто ја донела некоректната одлука може самата да ја исправи направената грешка или исправката може да биде направена како одговор на поднесена жалба до засегнатата или до повисоката власт.

153. Во **Руската Федерација**, секој граѓанин има право на жалба против акти и одлуки коишто ги прекршуваат неговите/нејзините права и слободи, директно пред суд или пред надзорна власт,

локална власт, министерство, претпријатие или јавна власт, јавно лице или јавен службеник. Јавната власт ги анализира на објективен, темелен и непристрасен начин околностите на случајот, со цел, да ги процени доказите. Доколку прекршокот се квалификува како кривично дело, случајот се препраќа до суд.

154. Во **Швајцарија** постои постапка на оспорување којашто им овозможува на владините оддели да ги решаваат споровите коишто се однесуваат на административни одлуки пред да стигнат случаите пред судовите.

2. Помирување

155. Во согласност со заклучоците од Лисабонската конференција, помирувањето претставува постапка во која интервенира трета странка како би ги доближила позициите на странките поблиску и би им овозможила на нив да постигнат договор. Медијацијата, исто така, содржи интервенција од страна на трета странка, чијашто улога е малку поинаква од улогата на посредникот, разликата е во тоа што тој или таа се овластени да предложат необврзувачко решение во форма на мислење или препорака.

156. Помирувањето и медијацијата не се непознати во областа на администрацијата, затоа што нив можете да ги сретнете во **Белгија, Хрватска, Естонија, Унгарија, Италија, Литванија, Португалија и Словенија**.

157. Во **Белгија**, иако помирувањето не се практикува сестрано, тоа формира дел од правната слика. Се раководи по посебни правила коишто се засноваат на различни пристапи. Може да биде незадолжително како што е во сферата на јавните договори или може да биде предуслов за препраќање на прашањето до судовите. Ова е случај, на пример, со заштитата на животната средина, каде што мора да се направат обиди за помирување, пред да се отпочне со какво било разгледување на карактеристиките на случајот пред претседател на првостепен суд.

158. Во **Хрватска**, барањето за постигнување на договор помеѓу странките, всушност, претставува еден елемент на административната постапка. Во каков било спор, надлежните власти коишто се одговорни за случајот мораат да се обидат во текот на постапката да изнајдат начин за постигнување на договор помеѓу странките.

Доколку таков договор е обезбеден, тоа значи крај за која било парнична постапка, или во целост или во однос на оние аспекти за коишто странките успеале да ги ускладат нивните позиции. Во одредени области, постои посебно законодавство коешто ги одредува специфичните постапки.

159. Во **Естонија**, постои постапка на помирување којашто се применува во случаите на задолжителен откуп на земјиште/имот и којашто се обидува да го определи финансискиот надоместок на којшто сопственикот на експроприраниот имот има право.

160. Во **Унгарија**, Делот 38 од Актот за општи правила за административна постапка од 1957 година, наложува, доколку тоа го дозволува карактерот на случајот, властите да мора да се обидат да постигнат договор со засегнатите странки пред да донесат одлука.

161. Во **Италија**, еден од примерите за примена на постапката за помирување може да се види во делот на споровите од областа на јавното вработување. Пред да можат вработените да бараат отштета пред судовите, тие се обврзани да поминат низ постапка за помирување којашто се одвива пред соодветната провинциска канцеларија за работни односи. Секоја од овие канцеларии има комисија задолжена за постапки на помирување. Таа комисија е составена од директорот на канцеларијата, претставник на вработените и претставник од засегнатиот владин оддел. Установената постапка го почитува принципот на еднаквост на странките. Доколку странките постигнат договор, се составува извештај во којшто е наведена содржината на постигнатиот договор и ваквиот договор е применлив. Доколку самите странки не постигнат договор, тогаш комисијата составува предлог за помирување, постапка којашто тогаш наликува на медијација. Доколку странките го одбијат таквиот предлог, тој се наведува во извештај којшто станува еден од документите во списите на случајот во текот на судската постапка. Вработените може да се обратат до обичните судови само по завршувањето на неуспешниот обид за помирување, во временски период од 180 денови.

162. Постои сличен систем и во **Португалија** во однос на јавните договори, според кои во случај на каков било спор којшто се однесува на валидноста, толкувањето или примената на договорот, мора да има обид за помирување, пред да може случајот да биде

изнесен пред суд. Помирувањето се одвива пред комисија којашто е составена од претставници на странките и на чиешто чело се наоѓа претседателот или некој од членовите на Советот за јавни работи и транспорт, советодавно тело коешто функционира во рамките на Министерството за социјална/општествена инфраструктура.

163. Конечно, во **Словенија**, Законот за државното обвинителство, воведува вонсудски постапки за решавање на конфликти, во рамките на кои приватните лица коишто сакаат да поведат постапка против Владата, прво, се должни да му предложат вонсудска спогодба на државниот обвинител, кој мора да одговори во рок од 30 дена. Оваа постапка се применува во сите области: граѓанска, кривична и управна.

3. Медијација

164. Медијацијата се користи во управните спорови во **Белгија**, **Естонија** и **Литванија**.

165. Во **Белгија**, институцијата Медијатор постои и во јавниот и во приватниот сектор како и во автономните јавни претпријатија. Одговорностите на медијаторите и опсегот на нивните интервенции се разликуваат од случај до случај, но, тие сите се независни власти, чиешто овластувања се разликуваат од оние на владините оддели или од оние на судовите.

Нивна задача е да се обидат да изнајдат вонсудски спогодби помеѓу странките, но, исто така, и да им обезбедат информации на странките, да преземаат истраги и да составуваат препораки. Постојат два сојузни медијатора, едниот за француското говорно подрачје, другиот за холандското говорно подрачје, коишто работат заедно и чиешто должности се слични со должностите на народниот правобранител (видете подолу).

166. Во **Естонија**, медијацијата е ограничена на делот на задолжителен откуп на имот: гувернерот на областа каде што се наоѓа дадениот имот може да ги повика странките на постапка како би го договориле износот на финансискиот надоместок, во временски период најмногу од две недели.

167. Спротивно на ова, **Литванија** нуди еден од малкуте примери за општ систем за вонсудско спогодување во однос на управните

спорови. Системот којшто е воспоставен, речиси, пред многу време им овозможува на жалителите – освен во мал број на случаи - од самиот почеток да избираат дали сакаат судски или вонсудски метод за решавање на нивниот спор. Како и да е, за што и да се одлучат тие секогаш го задржуваат правото на жалба до управен суд, откако ќе заврши вонсудската постапка.

168. Постојат два вида на вонсудско спогодување: посебен/специјален систем којшто постои во неколку гранки/области, којшто наликува на оние во другите држави и општ систем. Последниот се состои од три нивоа на комисији за управни спорови. Првото ниво е општинското, коешто се уште не постои затоа што воспоставувањето на локална комисија не е задолжително. Како и да е, регионалните и националните комисији се во постојано заседавање. Тие се оформени од страна на владата, имаат четиригодишен мандат и се составени од пет членови коишто доаѓаат од правната област.

169. Комисиите помеѓу кои не постои хиерархиска поврзаност имаат овластување да разгледуваат поединечни административни одлуки и да го разгледаат одбивањето на властите да спроведат одредени одлуки или одложувањето на спроведувањето на одредени одлуки. Законот прецизира одредени спорови коишто се надвор од нивната надлежност - како што се оние коишто се однесуваат на законитоста на административните правила – процесот на донесување на одлуки - како и случаите во кои овие комисији мора да бидат консултирани пред тие да можат да бидат препратени пред судовите.

170. Комисиите се овластени да им издаваат наредби на одделите за извршување на одлуките или крајните прекршувања во одреден временски рок, но, имплементацијата зависи од добрата волја на засегнатите власти. Онаму каде што предмет на спорот е одлука на комисијата или нејзината имплементација, случајот доаѓа на суд.

171. Системот е, речиси, нов и затоа е прерано да се направи целосна слика за неговите предности и слабости, но, една предност е тоа што нуди услуга/сервис на локално ниво, во земја со само седум управни судови.

172. Конечно, во **Романија**, иако помирувањето и медијацијата сè уште не се користат во управната област, последните сознанија се

дека тие наскоро ќе бидат воведени. Во моментот се составува предлог-законодавство за решавање на спорови со помош на медијација. Законот кој ќе ги опфаќа граѓанските, кривичните и управните случаи ќе содржи посебни одредби коишто ќе се однесуваат на медијацијата помеѓу административните власти и приватните лица.

4. Спогодби

173. Според заклучоците на Лисабонската конференција, спогодбата претставува договор со кој странките му ставаат крај на спорот, со тоа што се согласуваат на реципрочни/заемни отстапки. Како таков, често пати претставува кулминација на процес за помирување или медијација и исто толку служи и како средство за спречување колку што служи како средство за решавање на управни спорови. Како и да е, опфатено е овде, затоа што законодавствата или судските практики на одредени земји експлицитно ги овластуваат владините оддели да можат да склучуваат вакви спогодби, примери за ова се: **Белгија, Португалија, Шпанија и Швајцарија.**

174. Еден добар пример доаѓа од **Шпанија** каде што Актот 30/1992 којшто се однесува на законските одредби коишто ја регулираат работата на јавните власти и управната постапка ги овластува одделите на владата да можат да склучуваат неформални и формални ангажмани, договори и спогодби со приватни или јавни лица, под услов тие да не се несоодветни со јавниот ред, не се однесуваат на предмети за коишто спогодбите не се соодветни и да се од јавен интерес.

5. Народен правобранител

175. Народниот правобранител претставува институција којашто постои под различни имиња во многу европски земји, вклучувајќи ги и **Андора, Белгија, Хрватска, Чешката Република, Финска, Унгарија, Исланд, Малта, Молдавија, Норвешка, Полска, Португалија, Романија, Словенија и Обединетото Кралство.** Општо гледано, народниот правобранител, правилно кажано не е ниту тело за помирување ниту тело за медијација, туку затоа што неговата задача е да ги штити граѓаните и да ги надгледува активностите на властите, тој може во одредени прилики да дејствува како медијатор како би ги спречил или решил споровите помеѓу јавната администрација и поединците, како не би имало потреба тие случаи да се најдат пред судовите.

176. Во **Андора**, Raonador del Ciutad a е установен во 1998 година. Ова е еден вид на медијатор чијашто мисија помеѓу другото е да надгледува дали дејствата преземени од страна на јавните власти, во општа и во поширока смисла на зборот му служат објективно на општиот интерес и ги почитуваат принципите на хиерархија, ефикасност, транспарентност и целосното почитување на Уставот и останатиот дел од правниот поредок. Резолуциите усвоени од страна на Raonador del Ciutad a во текот на неговото работење не се обврзувачки.

177. Во Белгија, како што беше споменато и погоре, постојат два сојузни медијатора, еден од француското говорно подрачје и еден од фламанското говорно подрачје. Тие функционираат во форма на жири. Тие се назначени од страна на Парламентот со мандат од шест години, со право на повторен избор и тие имаат три посебни функции:

- Да ги разледаат тврдењата коишто се однесуваат на работењето на сојузните административни власти, во овој контекст сојузните медијатори извршуваат задача на медијатори во строга смисла, бидејќи тие се обидуваат да ги приближат позициите на лицето коешто ја поднело жалбата и на властите на коишто се однесува таа жалба;

- Да го испитаат работењето на сојузните административни власти по барање на Парламентот;

- Да им дадат препораки и да известуваат во однос на работењето на сојузните административни власти.

178. Не постојат формалности или давачки за поднесување на жалби до медијаторите. Поднесување на жалба до нив не е задолжително пред да се преземе правно дејство, но, претставува општа можност. Од друга страна, не може во исто време да се отпочне и со непарнична и со парнична постапка, затоа што во Актот од 22 март 1995 година, со којшто се регулира работата на медијаторите е наведено дека разгледувањето на жалба мора да биде прекинато доколку случајот стане предмет на правно барање или на формална управна жалба. Можноста за поднесување на жалба до медијаторите е повторно установена доколку случајот е отфрлен или одбиен по донесен заклучок од парнична постапка. Медијаторите, исто така, можат да ги разгледуваат жалбите коишто се однесуваат на службени одлуки коишто станале конечни по истекот на периодот

предвиден за поднесување на жалба против нив и можат да интервенираат доколку се појават проблеми во однос на спроведувањето на судските одлуки.

179. Во исто време, препраќањето на случајот до медијатор не ги суспендира или прекинува временските рокови за преземање на правно дејство или за поднесување на формална управна жалба и затоа жалителите мора да избираат помеѓу парничната и непарничната постапка. Сојузните медијатори искажаа жалење во однос на оваа ситуација, којашто ја лишува медијацијата од одреден дел од нејзината корисност.

180. Што се однесува до **Чешката Република**, Актот со кој се воспоставува парламентарниот народен правобранител беше усвоен на крајот од 1999 година и првиот народен правобранител ќе биде избран во 2000 година.

181. Во **Финска** постојат две институции коишто имаат слична надлежност: Парламентарниот народен правобранител и Канцеларот за правда. Првиот бил установен во 1920 година, и е назначен од страна на Парламентот. Има четиригодишен мандат и има двајца заменици - народни правобранители. Тој ја надгледува работата на судовите, на другите власти и службеници, на вработените во јавниот сектор и на други лица кога тие извршуваат јавна должност, како би утврдил дали тие го почитуваат законот и дали ги исполнуваат нивните должности. Народниот правобранител, исто така, го надгледува и исполнувањето на основните права и исполнувањето на човековите права.

182. Канцеларијата на канцеларот за правда на владата била установена во 1919 година, иако традицијата на канцеларијата датира од 1713 година. Канцеларот за правда е назначен од страна на претседателот на републиката на неодреден мандат. Заменик-канцеларот за правда се назначува на истиот начин, додека неговата замена има мандат од пет години. Според Уставот, должностите на канцеларот за правда се совпаѓаат со оние на народниот правобранител. Како дополнение канцеларот за правда има посебна задача да ја надгледува работата на Владата и да биде нејзин правен советник.

183. Народниот правобранител и канцеларот за правда имаат надлежности коишто донекаде се поклопуваат, посебно во однос на надгледувањето на властите. Според поделбата на должностите којашто била направена со Акт донесен од страна на Парламентот, народниот правобранител има надлежност во однос на прашањата коишто се однесуваат на вооружените сили, граничните чувари, вработените задолжени за одржување на мирот, постапките на воениот суд, затворите и други одредени институции. Двете институции ја надгледуваат законитоста на актите донесени од страна на јавната администрација и се справуваат со жалбите поднесени од страна на граѓаните во однос на овие акти. Граѓанинот може да ја поднесе жалбата до која било од овие две институции.

184. Финска, исто така, има голем број на посебни народни правобранители и комесари, како што се народен правобранител за потрошувачите или народниот правобранител за еднаквост.

185. Должностите на овие посебни народни правобранители го вклучуваат не само разгледувањето на поединечни случаи кои се во рамките на одделните надлежности, туку, исто така, и давањето на совети, упатства и информации во врска со промовирањето на соодветното законодавство и правата и обврските коишто се пропишани со него. Понатаму, народните правобранители го набљудуваат развојот на законодавството и општеството во однос на секторите за коишто се надлежни. Некои од народните правобранители, исто така, се појавуваат и како адвокати во судските постапки.

186. Освен народниот правобранител за потрошувачи, надлежностите на посебните народни правобранители честопати се ограничени на промовирање на целите на законодавството во нивните сектори преку давање на совети, упатства, препораки и мислења. Во оваа насока добро осмислениот публицитет игра важна улога. Кога се справуваат со поединечни случаи, посебните народни правобранители обично не носат обврзувачки одлуки; наместо тоа, нивните одлуки имаат форма на препораки. Освен тоа, посебните народни правобранители за разлика од Парламентарниот народен правобранител немаат надлежност да наредат да бидат покренати какви било обвиненија.

187. Во **Унгарија**, Парламентарниот комесар за правата на граѓаните или Народниот правобранител беше востановен во 1995

година. Негова должност е да истражува каква било злоупотреба на уставните права, којашто ќе му биде предочена и да поведува општи или специфични мерки за исправање на направената штета. Парламентарниот комесар извршува функција на медијатор помеѓу административните власти и нивните клиенти. Иако тој не може да ги поништи административните одлуки, тој има на располагање одреден број на можности за исправање на состојбите: тој има опсежни овластувања за поведување на истраги, може да отпочне постапка за повлекување или изменување на оспореното административно дејство, може да и се обрати на повисоката административна агенција како таа би им наложила на своите потчинети да преземаат мерки за поправање на настанатата штета и може да отпочне какво било правно дејство коешто го преземаат другите јавни власти, на пример, да покрене постапка пред Уставниот суд или пред јавниот обвинител.

188. Освен тоа, законот од 1993 година предвиде назначување на двајца други комесари со специфични надлежности. Тие се одговорни за заштита на личните податоци и за заштита на правата на националните и етничките малцинства.

189. На **Исланд**, народниот правобранител ги прима поплаките од страна на граѓаните коишто се однесуваат на одлуки донесени од страна на државата и од општинските административни власти. Тој дава совет во секој од случаите и им дава препораки на надлежните власти во насока на исправање или подобрување на нивните одлуки, доколку тој смета дека биле прекршени правата и слободите на граѓаните.

190. Народните правобранители на **Норвешка**, **Романија** и **Словенија** како и **португалскиот** Provedor de Justiça, имаат слични функции.

191. Во **Молдавија** има три парламентарни народни правобранители коишто се назначени од страна на Парламентот и коишто имаат мандат во траење од пет години. Нивна задача е да го набљудуваат почитувањето на уставните права и слободи од страна на централните и локалните административни власти, тела, органи и фирми во јавна или приватна сопственост, како и од страна на сите лица коишто се на повисоки позиции. Актите и одлуките донесени од страна на Парламентот, претседателот на Републиката

и Владата, кривичните дела, управните/административните санкции и Законот за работни односи се исклучени /изземени од нивната област на одговорност.

192. Во **Обединетото Кралство**, првиот народен правобранител, парламентарниот комесар за администрација (ПКА) бил назначен во 1967 година. Надлежност на ПКА била да ги истражува наводите за лошо раководење од страна на централната влада. За разлика од другите модели од коишто бил развиен концептот, посебно оние од скандинавските земји, британските граѓани немаа (и сè уште немаат) право на директен пристап до ПКА. Наместо тоа, тие, прво, морале да поднесат жалба до член на Парламентот и потоа тој член на Парламентот морал да ја препрати жалбата до ПКА за поведување на истрага. Ниту, пак, ПКА имал овластување да нареди каква било мерка за давање на отштета на граѓанин, доколку се докажале трвдењата за лошо раководење. Повеќе ПКА можел да препорача соодветни правни лекови и да се потпре на лошиот публицитет доколку засегнатиот оддел не успеел да ја исполни или почитува дадената препорака. Од овие минати денови концептот на народниот правобранител значително се проширил. Сега има народни правобранители коишто се задолжени за специфични области на јавната политика, како што се Националниот здравствен сервис, локалната самоуправа или даночните прашања.

АЛТЕРНАТИВНИ СУДСКИ ПОСТАПКИ ЗА РЕШАВАЊЕ НА УПРАВНИ СПОРОВИ

1. Трибунали во земјите со обичајно право

193. Пред да се осврнеме на главната и најпознатата алтернативна судска постапка за решавање на управни спорови – арбитражата – и на специфичните состојби во земјите со обичајно право, прво, треба да ја споменеме состојбата во **Велика Британија**. Во оваа држава постојат голем број на разновидни институции за „административна правда“ во кои се решаваат спорите помеѓу граѓаните и државата. Овие институции, наречени „трибунали“ се независни судски тела коишто функционираат по истиот општ принцип како и обичните судови и тие ги заменуваат нив. Тие можат да се најдат во различни области, како што се областите на социјалната помош, вработувањето или имиграцијата и нивните главни карактеристики/одлики споредени со оние на обичните судови се поедно-

ставната и пофлексибилна постапка и поевтино то решавање на споровите.

194. Овде треба да се додаде дека во Обединетото Кралство има постојан раст на алтернативните средства за решавање на споровите. Воведувањето на новите правила за граѓанска постапка во 1999 година, коишто им наметнуваат обврска на судовите да ја охрабрат употребата на алтернативни средства за решавање на споровите доведе до тоа да ја натера Владата да развие стратегија во однос на овие алтернативни средства, општо и посебно во однос на комуникацијата и соработката на овие средства и судовите. Основните алатки за постигнување на ова се документот за дискусија и пилот планот.

195. Документот за дискусија беше наменет да ги идентификува причините зошто употребата на алтернативни средства за решавање на споровите остана на ниско ниво, дури и кога беа достапни бесплатни методи и како Владата може да ја поттикне нивната употреба. Овој документ, исто така, се обиде да ги идентификува видовите на алтернативни средства коишто се користат и типовите на случаи каде што нивната употреба е соодветна.

196. Во принцип врховниот канцелар се согласи со идејата за правеење на пилот план наменет за тестирање на некои од прашањата коишто произлегуваат во практика. Конечно, во мај 2000 година тој нарача сеопфатна независна анализа на начинот на работење на трибуналите во Англија и Велс. Резултатите од оваа анализа би требало да бидат познати /готови до март 2001 година.

2. Арбитража

197. Со исклучок на земјите со обичајно право, единствената алтернативна постапка којашто е позната во најголемиот дел од земјите-членки е арбитражата.

198. Според заклучоците од Лисабонската конференција, арбитража претставува судска постапка во која решавањето на споровите е одговорност на посебно/специјално наименуваните приватни судии, коишто донесуваат формална одлука којашто претставува *res judicata*.

199. Овде треба да се напомене дека во **Полска**, арбитражата ја врши посебен државен суд и како резултат на ова, арбитража како што е предвидена со гореспоменатата дефиниција не постои.

200. Арбитражата само во ретки случаи се користи во спорите помеѓу владините оддели и приватните лица. Законодавството на некои земји експлицитно ја исклучува арбитражата од ваквиот вид на спорови. На пример, во **Белгија**, членот 1676 - 2 од Законот за граѓанска постапка им забранува на јавните правни фирми да прибегнуваат кон арбитража освен во оние случаи каде што тоа е одобрено со меѓународен договор или со посебен закон. Истото важи и за **Финска**, каде што Актот за арбитража (967/1992) ја ограничува употребата на оваа постапка на приватните правни спорови.

201. Во **Чешката Република**, засега се користи само во делот на приватното право. Сепак, во тек е реформа на јавната администрација и нови закони ќе го регулираат начинот на организација на локалната и регионалната јавна администрација, управната постапка и развојот на административната/управната правда. Принципот на пријателско спогодување беше претставен во предлогот на новиот закон за управна постапка. Било предложено воведување на задолжителна пријателска спогодба и постапка за арбитража во новиот Акт за физичко планирање и Законот за градба со цел решавање на спорите коишто се однесуваат на користење на земјиште.

202. Во **Исланд**, не постои арбитража. Како и да е, странките може да потпишат одредба/клаузула за арбитража. Административните власти сè уште немаат пропишано какви било детални инструкции во однос на одредбите за договорна арбитража.

203. Во одредени земји, арбитражата е дозволена во специфични случаи. Во **Естонија**, во различни сектори има жалбени комисии коишто се установени во согласност со посебни акти, како што е онаа за индустриска сопственост. Комисијата за жалби во однос на индустриската сопственост работи под закрила на Министерството за економски работи и оваа комисија ги разгледува жалбите поднесени против одлуките на Канцеларијата за патентирање/заштита на сопственоста. Комисијата, до којашто жалителите ги поднесуваат своите барања во писмена форма, може да ги отфрли или да ги одложи одлуките донесени од страна на Канцеларијата за

заштита на сопственоста и да побара од нејзе повторно да ги разгледа поднесените апликации. Оваа Комисија мора да донесе одлука во рок од три месеци од денот на примање на жалбата и нејзините одлуки се предмет на понатамшни жалби до судовите.

204. Италија има комисија за арбитража во делот на јавните работи. Оваа арбитража претставува соодветна судска власт којашто ги заменува судовите коишто немаат надлежност во оваа област.

205. Во Португалија, државните и другите јавни правни фирми може да склучуваат договори за арбитража, доколку ова е одобрено од страна на посебни законски решенија или ако спорот се однесува на односи од приватното право. Исто така, Законот за управна постапка дозволува административните договори да содржат одредба/клаузула за арбитража. Според овие одредби, неколку категории на управни спорови се подложни на арбитража, како што се оние коишто се однесуваат на договори за изведување на јавни работи. Запрепаствувачки пример е оној што ни го нуди Законскиот декрет број 237/97 со којшто бил установен арбитражен суд, којшто имал за цел да донесе одлука во однос на барањата за отштета поднесени од група хемофиличари коишто биле заразени со сида за време на трансфузија на крв во јавните болници. Законскиот декрет ја обврза државата да го прифати овој суд, без оглед на тоа дали апликантите повеќе го претпочитаа овој метод за решавање на спорот во однос на обичните судови.

206. Португалија во моментов подготвува предлог-закон во однос на управните спорови, според кој арбитражата ќе биде прифатено средство за решавање на споровите коишто се однесуваат на административните договори, на одговорноста на јавните власти и на одредени прашања од областа на граѓанските услуги.

207. Ситуацијата во Грција е слична со онаа во Португалија; арбитражата е валидно средство за решавање на парничните постапки коишто се однесуваат на административни прашања доколку такво нешто е дозволено со посебен закон или доколку постои одредба/клаузула за арбитража во договорот, под услов овие клаузули да се одобрени со закон. Арбитражниот суд може да донесе одлука во однос на прашања на факти и закони коишто ќе бидат донесени пред него и дури може да и нареди на административната власт да

исплати одредена сума пари, но тој не може да поништи или да измени административен акт.

208. Во **Швајцарија**, арбитражните постапки се дозволени во одредени многу специфични случаи, како што е задолжителниот откуп.

209. Во **Турција**, споровите коишто произлегуваат од договорите за извршување на јавна услуга може да бидат предмет/да бидат подложени на национална или меѓународна арбитража. Во моментот се подготвува закон за арбитража којшто ќе ги одреди основните принципи по коишто ќе се раководи овој пристап.

210. **Грузија, Романија и Руската Федерација** се малку специфични по однос на ова прашање. Арбитражата е дозволена според нивните закони за граѓанска постапка. Во Грузија и Романија овие закони, исто така, се применуваат и во однос на административни спорови, како резултат на тоа им овозможуваат на странките да ја изберат арбитражата како средство за решавање на прашањето. Како и да е, романското законодавство го ограничува овој принцип до одредена мера со тоа што пропишува листа на теми/прашања за коишто не може да се користи арбитража.

211. Во **Руската Федерација**, Актот за арбитража којшто е вграден во Законот за граѓанска постапка предвидува дека граѓаните може да поведат каква било парнична постапка пред арбитражен суд, со исклучок на конфликтите коишто се однесуваат на семејни прашања или на вработување. Арбитражните судови се воспоставуваат со формален пишан договор составен од страна на странките. Уставниот закон за арбитража од 28 април 1995 година наведува дека арбитражните судови ќе одлучуваат во однос на економски конфликти и други случаи коишто се во рамките на нивната надлежност.

ЗАКЛУЧОК

212. Оваа студија којашто ја покажува различноста на алтернативите на парничната постапка во однос на административни прашања којашто постои во рамките на рзличните земји-членки и различните начини на коишто тие се определени во националните законодавства, сепак, покажува некои заеднички трендови.

213. Пред сè, во повеќето земји, јавната администрација широко ги користи традиционалните алтернативни методи како би спречила парнични постапки или решавање на работите надвор од судовите. Средствата за превенција како што се: јавните расправи, консултациите и преговорите постојат во многу области каде што административните акти или одлуки може да влијаат врз правата и интересите на приватните странки и им овозможуваат на нив да учествуваат во процесот на донесување на одлуки; ова може да спречи некои спорови. Внатрешните административни процени коишто можат да се користат во оние случаи кога веќе постои спор претставуваат важен дел од практиката во земјите-членки, затоа што тие овозможуваат побрзо и поевтино решавање на многу спорови надвор од судскиот систем.

214. Заедно со овие традиционални алтернативни средства, Народниот правобранител има многу важна улога. Во спротивност од судовите, оваа институција овозможува процена или оценување на постапките на административните власти. Народниот правобранител ужива значаен морален авторитет и успехот на оваа институција се покажа со воведувањето на специјализирани народни правобранители во многу земји.

215. Спротивно од овие традиционални алтернативни средства, помирувањето, медијацијата, договорната спогодба и арбитражата, иако тие беа унапредени во некои земји во текот на изминативе декади, не се користат често во парничните постапки помеѓу административните власти и приватните странки. Дури и тогаш кога ваквите алтернативни средства постојат, нивната употреба е повеќе ограничена, иако постојат некои исклучоци. Оваа релативна маргинализираност има влијание врз многуте различни начини на коишто овие средства се пропишани во правните системи на земјите-членки.

216. Имајќи ја предвид моменталната ситуација во земјите-членки и имајќи ги предвид предностите на овие алтернативни средства, размислувањето на Советот на Европа во однос на развојот и во поглед на поттикнувањето на употребата на овие средства е тоа дека овие средства се многу корисни, затоа што тие можат да ја дополнат улогата на судовите, којашто, се разбира, и понатаму останува клучна.

СОВЕТ НА ЕВРОПА КОМИТЕТ НА МИНИСТРИ

ПРЕПОРАКА П (2002) 10 НА КОМИТЕТОТ НА МИНИСТРИ НА ЗЕМЈИТЕ-ЧЛЕНКИ ЗА МЕДИЈАЦИЈА ВО ОДНОС НА ГРАЃАНСКИ ПРАШАЊА

(Усвоена од страна на Комитетот на министри на 18 септември 2002 година за време на 808 состанок на замениците-министри)

Комитетот на министри, во согласност со условите на членот 15б од Статутот на Советот на Европа,

Го поздравува развојот на средства за решавање на спорите/несогласувањата коишто претставуваат алтернатива на судските одлуки и се согласи во поглед на пожелноста на постоење правила коишто ќе обезбедуваат гаранции при користењето на ваков вид на средства;

Потенцирајќи ја потребата од правење на постојани напори за подобрување на методите за решавање на спорите/несогласувањата, а во исто време имајќи ги предвид посебните карактеристики на секоја надлежност;

Убедени во предностите/придобивките од обезбедувањето на специфични правила за медијација, процес каде што „медијатор“ им помага на странките да преговараат по прашањата коишто се предмет на спорот/несогласувањето и да постигнат нивен заеднички договор;

Признавајќи ги придобивките од медијацијата во делот на граѓанските прашања во соодветните случаи;

Заклучоци во однос на неопходноста да се организира медијација и во другите гранки на законот/правото;

Имајќи ја предвид Препораката број П(98)1 во однос на медијацијата во делот на семејството/семејните спорови, Препораката број П(99)19 во однос на медијацијата во делот на кривичните прашања и Препораката П (2001)9 на алтернативите во однос на парничната

постапка помеѓу извршните власти и приватните странки, како и резултатите од другите активности и истражувањата спроведени од страна на Советот на Европа и истражувањата спроведени на национално ниво;

Посебно имајќи ја предвид Резолуцијата број 1 за „Испорачување на правда во 21 век“ усвоена од страна на европските министри за правда на нивната 23 конференција одржана во Лондон на 8-9 јуни 2000 година и посебно поканата упатена од страна на европските министри за правда до Комитетот на министри на Советот на Европа, посебно во соработка со Европската унија да направат програма за работа којашто ќе има за цел да ја охрабри и поттикне употребата таму каде што е можно тоа, на вонсудски процедури за решавање на споровите/несогласувањата;

Свесни за важната улога на судовите во процесот на промовирање на медијацијата;

Забележувајќи дека иако медијацијата може да помогне да се намалат конфликтите и бројот на предмети на судовите, таа не може да биде замена за ефикасен, фер и лесно достапен судски систем;

А. Им препорачува на владите на земјите-членки :

- i. да го олеснат процесот на медијација во делот на граѓанските прашања, секаде каде што е соодветно тоа;
- ii. да ги преземат или да ги засилат, зависно од ситуацијата, сите мерки за коишто тие сметаат дека се неопходни во однос на прогресивната имплементација на „Водечките принципи на медијацијата во однос на граѓанските прашања“ коишто се дадени во продолжение.

ВОДЕЧКИТЕ ПРИНЦИПИ НА МЕДИЈАЦИЈАТА ВО ОДНОС НА ГРАЃАНСКИТЕ ПРАШАЊА

I. Дефиниција на медијацијата

За намерите/целите на оваа Резолуција „медијација“ претставува процесот на решавање на спорот/несогласувањето, каде што странките преговараат за прашањата коишто се предмет на спорот/несогласувањето, со цел, да постигнат договор со помош на еден или повеќе медијатори.

II. Обем на примена

Оваа Препорака се однесува на граѓански прашања. За намерите/целите на оваа Препорака терминот „граѓански прашања“ се однесува на прашања коишто ги опфаќаат граѓанските права и обврски, вклучувајќи ги тука и законите коишто ги регулираат трговијата, потрошувачката и работните односи, но исклучувајќи ги управните и кривичните прашања. Оваа Препорака нема никакви предрасуди во поглед на одредбите од Препораката број П(98)1 за медијација во делот на семејните спорови.

III. Организирање на медијацијата

Државите се слободни да ја организираат и воспостават медијацијата во делот на граѓанските прашања на најсоодветниот можен начин, или преку јавниот или преку приватниот сектор.

Медијацијата може да се одвива во рамките на судските постапки или вон/надвор од судските постапки.

Дури и ако странките користат медијација, пристапот до судот треба да им биде достапен затоа што тој претставува крајна/конечна гаранција за заштита на правата на странките.

Кога ќе ја организираат медијацијата, државите треба да постигнат баланс помеѓу потребите за, и ефектите од ограничувачките периоди и промовирањето на брзо и лесно достапна процедура за медијација.

Кога ќе ја организираат медијацијата, државите треба да и посветат внимание на потребата да избегнуваат (i) непотребно одложување и (ii) да ја користат медијацијата како тактика за одолговлекување.

Медијацијата може да биде посебно корисна онаму каде што судските процедури сами по себе се помалку соодветни за самите странки, посебно имајќи ги предвид трошоците, формалната природа на судските постапки, или онаму каде што има потреба од одржување на дијалог или контакти помеѓу странките.

Државите треба да ја имаат предвид можноста за воспоставување или обезбедување на целосно или делумно бесплатна медијација или обезбедување на правна помош посебно во случаи каде што интересите на една од странките бараат посебна заштита.

Онаму каде што медијацијата доведува до зголемување на трошоците, тие треба да бидат разумни и пропорционални со важноста на прашањето коешто е предмет на медијација и количеството на работа извршено од страна на медијаторот.

IV. Процесот на медијација

Државите треба да размислат до кој степен, доколку воопшто има потреба за такво нешто, договорите за поднесување на некој спор/несогласување на медијација можат да ги ограничат правата на странките за преземање на какви било дејства.

Медијаторите треба да дејствуваат независно и непристрасно и треба да гарантираат дека за време на процесот на медијација ќе се почитува принципот на рамноправност/еднаквост.

Информациите кои се однесуваат на процесот на медијација се доверливи и тие не можат да се користат по неговото завршување, освен ако за тоа не се договориле самите странки или такво нешто е дозволено со националните закони.

Процесот на медијација треба да осигура дека на странките ќе им биде дадено доволно време да размислат за прашањата коишто се предмет на медијацијата и да размислат за какви било други начини за решавање на спорот/недоразбирањето.

V. Обука и одговорности на медијаторите

Државите треба да размислат за преземање на мерки за промовирање на усвојувањето на соодветни стандарди во однос на изборот, одговорностите, обуката и квалификациите на медијаторите, вклучу-

чувајќи ги и оние медијатори коишто работат на меѓународни прашања.

VI. Договори постигнати за време на медијацијата

Како би се дефинирале предметот, обемот и заклучоците на договорот, вообичаено на крајот на секоја процедура на медијација се составува пишан документ и на странките треба да им се даде ограничен временски рок, за којшто самите странки се договориле, за проучување на тој пишан документ, откако истиот е составен и пред неговото потпишување.

Медијаторите треба да ги информираат странките за ефектот на постигнатите договори и за чекорите коишто треба да бидат преземени доколку едната или двете странки сакаат да го спроведат нивниот договор. Ваквите договори не треба да бидат спротивни на јавниот ред.

VII. Информации во однос на медијацијата

Државите треба на јавноста и на лицата коишто имаат граѓански спорови да им обезбедат општи информации во однос на медијацијата.

Државите треба да соберат и дистрибуираат детални информации во однос на медијацијата во делот на граѓанските прашања, вклучително *inter alia*, и во однос на трошоците и ефикасноста на медијацијата.

Треба да бидат презмени чекори за воспоставување, во согласност со националното законодавство и практика на мрежа на регионални и/или локални центри каде што поединците може да добијат непристрасен совет и информации за медијацијата, вклучително по телефон, писмена кореспонденција или по електронска пошта.

Државите треба да им обезбедат информации во однос на медијацијата во делот на граѓанските прашања на професионалците коишто се вклучени во функционирањето на правдата.

VIII. Меѓународни аспекти

Државите треба да го охрабруваат воспоставувањето на механизми за промовирање на употребата на медијацијата за решавање на прашања коишто содржат меѓународни елементи.

23. Државите треба да ја промовираат соработката помеѓу постојните сервиси коишто работат во делот на медијацијата во однос на граѓански прашања, во насока на олеснување на користењето на меѓународната медијација.

Б. Го советува генералниот секретар на Советот на Европа да ја пренесе оваа Препорака до надлежните власти на Европската унија, во насока на:

промовирање на соработката помеѓу Советот на Европа и Европската унија во кој било случај на дополнување на оваа Препорака и посебно во делот на дистрибуирање на информации во однос на законите и процедурите во државите во делот на прашањата споменати во оваа Препорака, преку нејзината Интернет-страница;

охрабрување на Европската унија, при подготвувањето на правилата на ниво на Европската заедница, да вклучи одредби коишто ќе имаат за цел дополнување или зајакнување на одредбите на оваа Препорака, или ќе ја олеснат примената на принципите коишто се вградени во неа.

**ПРАКСА НА ЕВРОПСКИОТ СУД
ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА (ЕСЧП)**

ВОВЕД

Од праксата на Европскиот суд за човекови права поврзана со чл. 6.т.1 од ЕКЧП, односно правото на граѓаните на независен и непристрасен суд и обврската на судиите да ја прекинат секоја работа по предметот, кога постои сомeneвање дека не постојат доволно гаранции дека судот е и изгледа дека е непристрасен, се презентирани случаите..... Истите се однесуваат на случаите кога еден судија одлучувал во судечкиот совет или во второстепениот жалбен совет, а претходно превезмал дејствија против истото лице како службеник во јавното обвинителство или истражен судија, односно случајот кога апликантот тврдел дека постапката пред Парламентот во која му е изречена казна поради повреда на привилегија, значи повреда на правото на независен и непристрасен суд. Последниот случај се однесува на прашањето дали постои повреда на чл.6/1 ако судечки судија кој одлучувал по предметот, како истражен судија одлучувал за мерката притвор против истиот обвинет.

Судот во сите случаи во определувањето дали постои повреда на чл.6 т.1, во поглед на постоење на независен и непристрасен суд го поставува клучот на решението во следната теза.

Правото на тужителот на „непристрасен суд“ во рамките на значењето на член 6 § 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата, може да подразбира или дека судијата, едноставно, бил обврзан да ја прекине работата ако бил пристрасен во врска со предметот или, алтернативно, дека тој имал повеќе од обврска да ја прекине работата во предметот секогаш кога постоела законска причина за сомневање дали тој ги понудил потребните гаранции за непристрасност.

Додека непристрасноста обично претставува отсуство на предрасуда или пристрасност, нејзиното постоење или слично, може особено според членот 6 § да се потврди личното убедување на одреден судија во конкретен предмет, и објективен пристап, со кој се утврдува дали тој понудил гаранции кои се доволни да се исклучи секако оправдано сомневање во врска со тоа.

ПРЕДМЕТ ПИРСАК ПРОТИВ БЕЛГИЈА АПЛИКАЦИЈА (бр. 8692/79)

Во предметот Piersack,
Европскиот суд за човекови права, заседавајќи, во согласност со членот 43 (чл. 43) од Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи („Конвенција“) и соодветните одредби од Деловникот на Судот, како Совет составен од следниве судии:

- господин G. Wiarda, претседател,
- господин W. Ganshof van der Meersch,
- господин G. Lagergren,
- господин L. Liesch,
- господин F. Golciiklii,
- господин J. Pinheiro Farinha,
- господин R. Bernhardt,

и, исто така, господин M. A. Eissen, секретар, и господин H. Petzold, заменик-секретар, расправајќи на затворена седница на 25 и 26 март 1982 година, ја донесе следнава пресуда, усвоена на последниот наведен датум:

ЗА ФАКТИТЕ

I. ОДРЕДЕНИ ФАКТИ ЗА ПРЕДМЕТОТ

Апликантот, државјанин на Белгија роден во 1948 година, е пушкар. Тој во моментов отслужува казна во затворот Мопс од осумнаесет години, која на 10 ноември 1978 година му ја досуди Поротниот суд во Brabant за убиство.

Во текот на ноќта помеѓу 22 и 23 април 1976 година, двајца Французи, господин Gilles Gros и господин Michel Dulon, беа убиени со истрели од револвер во Брисел додека биле во автомобил со господин Piersack, господин Constantinos Kavadias (против кој постапката беше последователно прекината) и државјанин на Португалија, господин Joao Tadeo Santos de Sousa Gravo.

A. Од отворање на постапката до проследување на предметот до Судот за касација

На 9 јули 1976 година, господин Preuveneers, истражен судија во Првостепениот суд во Брисел, издаде налог за затворање на апликантот, осомничен за смртта на двајцата Французи. Во тоа време тој бил во Франција, но го затвориле француските власти кои, откако се согласиле за негова екстрадиција, го предале на белгиската полиција (gendarmerie) на 13 јануари 1977 година. Јавниот обвинител (procureur du Roi) во Courtrai го известил за тоа својот колега во Брисел со писмо на истиот датум. Господин Pierre Van de Walle, виш заменик на јавниот обвинител, го парафирал писмото и го проследил до службеник во Канцеларијата на јавниот обвинител (parquet) кој работел на предметот, госпоѓа Del Carril. Таа му го доставила на господин Preuveneers со белешка (apostille) на 17 јануари.

На 4 февруари 1977 година, истражниот судија му пишал на јавниот обвинител во Брисел за да провери дали, во врска со обвинетото лице Santos de Sousa, Канцеларијата на јавниот обвинител има намера да им ги соопшти фактите на португалските власти, кои очигледно повеќе не сакале да му доделат екстрадиција. На својата белешка, судијата ги напишал, помеѓу загради, зборовите „за господин P. Van de Walle“. Госпоѓа Del Carril му одговорила на господин Preuveneers на 9 февруари 1977 година.

На 20 јуни, јавниот правобранител (procureur general) во рамките на Апелациониот суд во Брисел му ги испрати на јавниот обвинител резултатите од писмените барања извршени во Португалија во врска со господин Santos de Sousa. По парафирање на белешката, господин Van de Walle ја препратил до господин De Nauw, заменикот кој го преземал предметот од госпоѓа Del Carril; господин De Nauw ја доставил белешката до истражниот судија на 22 јуни.

На 13 декември 1977 година, господин Van de Walle дал заклетва како судија во Апелациониот суд во Брисел, и е назначен на таа функција на 18 ноември. Најголем дел од истрагите биле завршени дотогаш, иако одредени дополнителни формални чекори биле преземени на подоцнежен датум.

На 12 мај 1978 година, заменикот, господин De Nauw, потпишал барање за налог за затворање (requisitoire de prise de corps); претходно, во извештај од четириесет и пет страници, тој му го посочил предметот на јавниот правобранител во рамките на Апелациониот суд, кој одговорил на 11 мај. Со пресуда од 16 јуни, Обвинителниот совет (Chambre des mises en accusation) во Апелациониот суд во Брисел го извел апликантот поради судење пред Поротниот суд во Vrabant поради обвинение за намерно убиство со умисла на господин Gros и господин Dulon. Јавниот правобранител го состави формалното обвинение на 27 јуни.

Судењето траеше од 6 до 10 ноември 1978 година пред Поротниот суд, со кој претседаваше господин Van de Walle.

Откако Судот ги сослуша, меѓу другото, бројните сведоци на обвинителството и на одбраната, дванаесетте членови на поротата се повлекоа да ја донесат пресудата. Притоа, господин Piersack остана на тврдењето дека е невин. За третото прашање кое им беше поставено, во врска со „основниот престап“, тие донесоа пресуда дека е виновен, но само со седум гласови наспроти пет. Откако расправаа за тоа прашање на затворена седница, претседателот и двајцата други судии (assesseurs) прогласиле дека тие се согласуваат со мнозинството. На крај, Поротниот суд го осуди апликантот за убиство на господин Dulon, а го ослободи во врска со другите обвиненија; тој прифати дека постоеле олеснителни околности и го осуди на 10 ноември 1978 година на осумнаесет

години затвор. Исто така, заведено е дека поради неговата националност не било можно да се додели екстрадиција на господин Santos de Sousa во Брисел, кој бил затворен во Португалија.

Апликантот потоа ја оспорил примената на материјалното и процесното право пред Судот за касација. Неговиот шести основ наведен во жалба, единствениот основ кој е релевантен во конкретниот предмет, беше дека немало повреда на членот 127 од Законот за судови, кој пропишува дека „постапката пред Поротниот суд е ништовна и неважечка ако со неа претседава судски службеник кој постапувал во предметот како јавен обвинител (ministere public) ...". Тој тврдел дека зборовите „за господин P. Van de Walle" напишани на белешката од 4 февруари 1977 година (види став 10 погоре) покажувале дека господин Van de Walle, а не некој друг судски службеник во Канцеларијата на јавниот обвинител, постапувал во предметот во релевантното време и, според тоа, на некој начин учествувал во истрагата во предметот. Господин Piersack не го споменал писмото од 13 јануари и белешката од 20 јуни 1977 година (види ставови 9 и 11 погоре), бидејќи во таа фаза ниту тој, ниту неговиот адвокат не го идентификувале авторот на иницијалите ставени таму; владата по сопствена иницијатива ја доставила оваа информација до Комисијата во својите писмени коментари во март 1980 година за допуштеност на апликацијата.

Б. Поднесоци на Канцеларијата на јавниот обвинител во рамките на Судот за касација

Во своите поднесоци, господин Velu, генерален правобранител, повторно ги разгледа настаните во соодветното белгиско законодавство и судски одлуки, издвојувајќи три периоди:

(а) Пред 1955 година, иако не постоеле пишани правила за предметот, Судот за касација изрекол осум пресуди во кои одлучил дека судски службеник кој постапувал како јавен обвинител во кривична постапка не може потоа да суди во предметот како судија, а особено во постапката со поротата. Судот за касација ја засновал оваа забрана на општ и апсолутен принцип кој се сметал дека произлегува од самата природа на функциите. Генералниот правобранител ги резимирал пресудите како што следи:

„Нема големо влијание тоа што судскиот службеник во Канцеларијата на јавниот обвинител интервенирал во предметот

единствено од време на време или предметно ...;

- дека неговото интервенирање не вклучило еден или повеќе од обвинетите по име;

- дека неговото интервенирање не повлекло формален чекор во процесот на истрагата.

Доволно е тоа што судскиот службеник во Канцеларијата на јавниот обвинител лично учествувал до одреден степен во водењето на кривичната постапка во предметот кој станува збор.

Дошло до некомпатибилност веднаш штом судскиот службеник, во текот на кривичната постапка, лично интервенирал во предметот во својство на службеник во Канцеларијата на јавниот обвинител.

(б) Вториот период (1955-1968), во кој Судот за касација очигледно немал прилика да донесе одлука за проблемот на некомпатибилност помеѓу функциите на јавен обвинител и функциите на судија, е означен со два нови фактора: вметнувањето а Конвенцијата во белгискиот домашен правен систем и трендовите во домашната судска практика во врска со општиот принцип на право, при што Судот мора непристрасно да ги разгледа случаите.

Правото на тужителот на „непристрасен суд“ во рамките на значењето на член 6 § 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата, може да подразбира или дека судијата, едноставно, бил обврзан да ја прекине работата ако бил пристрасен во врска со предметот или, алтернативно, дека тој имал повеќе од обврска да ја прекине работата во предметот секогаш кога постоела законска причина за сомневање дали тој ги понудил потребните гаранции за непристрасност. Генералниот правобранител го одбил првото толкување, кое го опишал како „рестриктивно“, во корист на второто „опширно“ толкување; тој се потпрел особено на членот 31 од Виенската конвенција за договорно право (да се земе предвид предметот и целта) и на пресудата за *Delcourt* од 17 јануари 1970 година (Series A бр. 11, стр. 14-15, § 25 in fine). Во врска со општиот принцип на право, според кој случаите мора да бидат непристрасно разгледани од страна на судот, тој, исто така, се повикал на пресудите на белгискиот Суд за касација и на белгискиот Државен совет (*Conseil d'Etat*). Исто така, тој го цитирал следниов извадок од инаугуративниот говор на 1 септември 1970 година во Судот за

касација: „секој судија чија непристрасност може законски да доведе до сомневање мора да се воздржи од учество во одлуката“.

(в) Третиот период се однесува на влегувањето во сила на членовите 127 и 292 од Законот за судови (види став 22 подолу) и на примената од страна на Судот за касација на вториот од тие членови на случаи кога одлуката е донесена од судија кој претходно бил службеник во Канцеларијата на јавниот обвинител. Според генералниот правобранител, петте пресуди кои тој ги навел го следеле истиот пристап како оние изречени во првиот период и утврдил дека:

(i) по исклучок на членот 292 од Законот за судови, општиот принцип на право, според кој случаите мора да бидат непристрасно разгледани од страна на судот, останал да биде полноважечки;

(ii) за целите на тој член, изразот „постапувањето во предмет при извршување на функциите на јавен обвинител“ значи интервенирање во предметот во својство на обвинител;

(iii) не може да се каже дека имало такво интервенирање ако, во односниот предмет, судски службеник во Канцеларијата на јавниот обвинител едноставно

- се појавил на рочиште на кое судот единствено усвоил чисто процедурална мерка; или

- презел одреден чекор кој јасно немал ефект врз водењето на кривичната постапка.

Во контекст на горенаведеното, генералниот правобранител заклучил дека Судот за касација треба „да ја поништи пресудата за која е поднесена жалба ... или според шестиот основ наведен од страна на жалителот или врз основа, која треба да ја земе предвид Судот по сопствена иницијатива, на повреда или на членот 6 § 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата ... или на општиот принцип на право, според кој случаите мора да бидат непристрасно разгледани од страна на судот“.

Генералниот правобранител посочил дека белешката од 4 февруари 1977 година ја испратил истражниот судија, лице за кое е сосема природно да е најдобро известно не само за заднината на предметот, туку и за идентитетот на судскиот службеник или службеници во Канцеларијата на јавниот обвинител кој/и постапувал/е во кривичната постапка. И господин Preuveneers на белеш-

ката ги напишал зборовите „за господин P. Van de Walle“, на тој начин посочувајќи го конкретниот адресат за кој била лично наменета белешката: „Ако истражниот судија ја означил оваа белешка како наменета за господин P. Van de Walle, логично е да се претпостави дека тој знаел дека тој судски службеник лично учествувал до одреден степен во водењето на кривичната постапка.

Какво друго разумно објаснување може да се даде за таков тек на настаните... кои сигурно не би се презеле освен ако двајцата службеници не биле во контакт во врска со истрагата на предметот?

Нема големо влијание тоа што другите судски службеници во Канцеларијата на јавниот обвинител интервенирале во предметот, на пример, да постапат по белешката на истражниот судија, или тоа што господин Van de Walle интервенирал предметно или одвреме-навреме, или тоа што интервенцијата не се покажала дека го вклучила жалителот или сообвинетиот по име или ... дека вклучувала формален чекор во процесот на истрагата.

На крај, не би имало разумно објаснување за зборовите напишани со рака ... ако интервенцијата на господин Van de Walle во предметот, дотогаш била ограничена на чекори кои биле чисто рутински или ... за кои било јасно дека немале ефект врз водењето на кривичната постапка."

Дури и ако Судот за касација не ја дозволил жалбата според шестиот основ, која се засновала на членот 127 од Законот за судови, околностите опишани погоре, според мислењето на генералниот правобранител, господин Velu, биле доволни да доведат до законско сомневање за тоа дали претседателот на Поротниот суд понудил гаранции за непристрасност според членот 6 § 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата и според општиот принцип на право, според кој случаите мора да бидат непристрасно разгледани од страна на судот.

В. Пресуда на Судот за касација

Судот за касација ја отфрлил жалбата на 21 февруари 1979 година.

Во врска со шестиот основ наведен во жалбата, Судот за касација, прво, навел дека самото испраќање на белешката од 4 февруари 1977 година не морало да значи дека господин Van de Walle

„постапувал во предметот како јавен обвинител“, во рамките на значењето на членот 127 од Законот за судови.

Судот за касација, исто така, го земал предвид по сопствена иницијатива членот 6 § 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата и општиот принцип на право со кое се утврдува правото на непристрасност на судот. Точно е дека овие две правила го обврзуваат судијата да се воздржи од учество во одлуката ако постои законска причина за сомневање дали тој ги понудил гаранциите за непристрасност на кои има право секое обвинето лице. Меѓутоа, Судот одлучил дека документите кои тој може да ги земе предвид не покажале дека откако Канцеларијата на јавниот обвинител ја примила белешката наведена во основите во жалбата, господин Van de Walle, кој тогаш ја извршувал функцијата на виш заменик во јавното обвинителство во Брисел, донел каква било одлука или дека интервенирал на кој било начин во водењето на кривичната постапка во врска со фактите за кои станува збор. Како што е познато, за да се смета дека непристрасноста на судија е доведена во прашање врз основа на негова претходна интервенција во својство на судски службеник во Канцеларијата на јавниот обвинител, не беше од суштинско значење таквата интервенција да треба да се состои од усвојување лично гледиште за прашањето или преземање конкретен чекор во процесот на кривично гонење или истрагата. Сепак, не може да се претпостави дека судски службеник во Канцеларијата на јавниот обвинител интервенирал во предмет во или при вршење на неговите функции како таков службеник, единствено, бидејќи постоела белешка која била адресирана до него лично од страна на истражниот судија, но за која немало никаков доказ дека е примена од службеникот или дека причинила тој да има индиректен интерес за предметот. Во врска со ова, Судот за касација на крај констатирал дека вишиот заменик Van de Walle не бил тој што одговорил на белешката.

II. РЕЛЕВАНТНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Канцеларијата на јавниот обвинител (*ministere public*)

Во кривични предмети, Канцеларијата на јавниот обвинител „води кривична постапка на начин пропишан со закон“ (член 138, прв став, од Законот за судови). Во тоа својство, таа ги истражува, и поведува постапка во врска со престапите и потоа,

доколку е соодветно, се појавува на судење, со цел, да го докаже предметот кој се води кривична постапка.

Сите судски службеници во Канцеларијата на јавниот обвинител претставуваат хиерархиско тело за кое е општопризнато дека се карактеризира со единство, неделивост и независност.

Покрај канцелариите на јавниот правобранител во Судот за касација и на јавните правобранители во апелационите судови, постои и јавен обвинител за секоја област; предмет на супервизија и на насоки од јавниот правобранител во рамките на Апелациониот суд, јавен обвинител постапува како јавен обвинител пред окружните судови, првостепените судови, трговските судови и окружните полициски судови (член 150 од Законот за судови). Му помагаат еден или повеќе заменици кои подлежат на негова лична супервизија и насоки, вклучувајќи еден или повеќе виши заменици назначени со кралски декрет кои му помагаат во управувањето со Канцеларијата на јавниот обвинител (член 151 од Законот за судови).

19. Во Канцеларијата на јавниот обвинител во Брисел има неколку дузини судски службеници, и сите се одговорни пред јавниот обвинител. Канцеларијата е поделена во одделенија, на чело со виш заменик на секое одделение. Како строго правило во правото, поединечните заменици се под единствена надлежност на јавниот обвинител, кој самиот е под надлежност на јавниот правобранител во рамките на Апелациониот суд, но во практика вишиот заменик извршува одредени административни овластувања над замениците. Поконкретно, тој ги прегледувал писмените поднесоци од нив до судовите, разговарал со нив за пристапот кој треба да се усвои за предметот и им давал правни совети.

Едно од горенаведените одделенија - одделение Б - е надлежно за казниви и неказниви дела (crimes et delits) против лица. Господин Р. Van de Walle беше раководител на тоа одделение за време на период за кој станува збор, се до неговото назначување во Апелациониот суд во Брисел (види став 12 погоре). Според владата, јавниот обвинител, во тоа време, се сметал за лично надлежен за случаите - како предметот господин Piersack - кои вклучувале казниво дело, чиј број, всушност, беше прилично мал; тој работел на тие случаи директно со заменикот одговорен за досието - во

овој предмет, госпоѓа Del Carril и потоа господин De Nauw, наместо преку посредникот на вишиот заменик чија главна улога била да ги потпишува веќе потпишаните документи, ако не и да постапува како „поштенско сандаче“. Апликантот ја оспорил оваа верзија на фактите, останувајќи при тоа дека владата имала преувеличен став за „автономноста“ која ја уживале замениците наспроти вишите заменици.

Б. Поротни судови

Во согласност со членот 98 од Уставот на Белгија, порота треба да се состави во сите случаи кои вклучуваат казниво дело. Поротите се составуваат, како правило на главниот град на секоја провинција, за да им се суди на обвинетите лица кои се изведени поради судење таму од Апелациониот суд (членови од 114 до 116 од Законот за судови и членот 231 од Законот за кривична постапка.

Секој поротен суд се состои од претседател и двајца други судии (assesseurs); за кривични предмети, тој заседава со порота од дванаесет членови (членови од 119 до 124 од Законот за судови).

Обврските на претседателот вклучуваат давање насоки на поротниците при извршување на нивните функции, сумирање на предметот кој тие треба да заседаваат, претседавајќи во текот на целата постапка и утврдувајќи го редоследот по кој треба да му се обратат на судот оние кои сакаат да го сторат тоа; исто така, го одржува редот во судот (член 267 од Законот за кривична постапка). Тој има право според закон, по своја дискреција и по сопствена иницијатива, да преземе секакви чекори за кои смета дека се целесходни за целта на утврдување на вистината, и е обврзан со чесност и совест да вложи напори во таа насока, на пример, преку наложување, по сопствена иницијатива, присуство на сведоци или подготовка на документи.

По завршување на рочиштето (член 335, последен став, од Законот за кривична постапка), претседателот и ги поставува на поротата прашањата кои произлегуваат од обвинението и му го предава текстот од тие прашања на претседателот на поротата (членови од 337 до 342). Поротниците потоа се повлекуваат во собата да заседаваат заедно, без присуство на претседателот и другите судии; тие може да се вратат единствено кога ќе ја донесат пресудата (членови 342 и 343).

За да биде важечка, пресудата на поротата мора да биде усвоена со мнозинство гласови за или против обвинетиот; ако гласањето е изедначено, тој се ослободува од обвинението (член 347). Меѓутоа, доколку се прогласи за виновен за основниот престап со не повеќе од просто мнозинство од седум гласови наспроти пет - како што беше предметот на господин Piersack (види став 14 погоре) - претседателот и двајцата други судии заседаваат за истото прашање; ако мнозинството од нив не се согласи со мнозинството на поротата, обвинетиот се ослободува од обвинението (член 351). Доколку постојат основи за вина, судиите се повлекуваат со поротниците во собата во која заседава поротата и заседаваат како едно тело, под претседателство на претседателот на Судот, за казната која треба да се досуди во согласност со кривичното право; одлуката се донесува со апсолутно мнозинство (член 364).

В. Некомпатибилности

Со членот 292 од Законот за судови од 1967 година се забранува истовремено вршење на различни судиски функции, освен кога е поинаку пропишано со закон; членот пропишува дека „секоја одлука донесена од судија кој претходно постапувал во предметот при вршење одредена друга судиска функција) е ништовна и неважечка. Во членот 127 наведено е дека „постапката пред поротен суд е ништовна и неважечка ако со неа претседава судски службеник кој постапувал во предметот како ... јавен обвинител (ministere public) или изрекол одлука за водењето на кривичната постапка“.

ПОСТАПКА ПРЕД КОМИСИЈАТА

Во својата апликација од 15 март 1979 година до Комисијата (бр. 8692/79, господин Piersack тврдел дека бил жртва на повреда на членот 6 § 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата; тој тврдел дека не бил сослушан од „независен и непристрастен суд основан со закон“, бидејќи господин Van de Walle, претседателот на Поротниот суд кој го осудил, наводно постапувал во предметот во претходна фаза во својство на виш заменик на јавниот обвинител.

Комисијата ја прогласила апликацијата за допуштена на 15 јули 1980 година. Во својот извештај од 13 мај 1981 година

(член 31 од Конвенцијата) (чл. 31), Комисијата го изразила едногласното мислење дека имало повреда на еден од условите во членот 6 § 1 (чл. 6-1), имено дека судот бил пристрастен. Извештајот содржи едно засебно согласно мислење.

КОНЕЧНИ ПОДНЕСОЦИ ДО СУДОТ ОД СТРАНА НА ВЛАДАТА

На рочиштето, владата побарала од Судот „да одлучи дека немало повреда на членот 6 § 1 (чл. 6-1 од Конвенцијата во конкретниот предмет“.

ПРАВО

I. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕНОТ 6 § 1 (чл. 6-1)

Според членот 6 § 1 (чл. 6-1 од Конвенцијата, „Секој има право на ... судење ... пред независен и непристрасен суд основан со закон, при утврдување на ... какви било кривични обвиненија против него. ...”

1. „Независен суд”

Според апликантот, судот кој го осудил на 10 ноември 1978 година не бил „независен суд”. Ова тврдење, за кое не доставил придружни докази, не е соодветно за испитување. Во согласност со Уставот (членовите 99 и 100) и според закон, тројцата судии од кои се состојат поротните судови во Белгија уживаат широки гаранции кои ги штитат од надворешни притисоци, и поради тоа постојат одредени строги правила со кои се регулира именувањето на членовите на поротите (членовите од 217 до 253 од Законот за судови).

2. „Непристрасен суд”

Господин Van de Walle, судијата кој претседавал со Поротниот суд во Vrabant во конкретниот предмет, претходно бил виш заменик на јавниот обвинител во Брисел; се до неговото именување во Апелациониот суд, тој бил раководител на одделението Б во Канцеларијата на јавниот обвинител во Брисел, кое е надлежно за казниви и неказниви дела против лица и, според тоа, одделението на кое е проследен предметот на господин Piersack (види ги ставовите од 9 до 12, 14 и 19 погоре).

Поради овие факти, апликантот тврдел дека неговиот предмет не бил сослушан од „непристрасен суд”: според него, „оној кој постапувал во предмет како јавен обвинител во период од една година и шест месеци, не може да биде без предрасуди”.

Според владата, во релевантниот период самиот јавен обвинител, а не вишиот заменик, господин Van de Walle, работел на случаи кои вклучуваат казниво дело; таа останала при тоа дека секој од замениците - во овој предмет, госпоѓа Del Carril и потоа господин De Nauw - го известувале обвинителот за секој предмет директно, а

не преку господин Van de Walle, чија улога првенствено била административна, која не била поврзана со водење на кривична постапка и се состоела, меѓу другото, во парафирање бројни документи, како што се белешките од 13 јануари и од 20 јуни 1977 година (види ги ставовите 9, 11 и 19 погоре). Во врска со белешката од 4 февруари 1977 година (види став 10 погоре), истражниот судија, господин Preuveneers, ги напишал зборовите „за господин P. Van de Walle“ само затоа што знаел дека госпоѓа Del Carril честопати била на боледување. Исто така, како што навела владата, немало докази кои покажувале дека господин Van de Walle ја примил белешката и, во секој предмет, не тој, туку госпоѓа Del Carril му одговорила на господин Preuveneers.

Додека непристрасноста обично претставува отсуство на предрасуда или пристрасност, нејзиното постоење или слично, може особено според членот 6 § 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата, да се испита на различни начини. Во овој контекст може да се направи разлика помеѓу субјективен пристап, кој тежнее кон тоа да се потврди личното убедување на одреден судија во конкретен предмет, и објективен пристап, со кој се утврдува дали тој понудил гаранции кои се доволни да се исклучи секакво оправдано сомневање во врска со тоа.

(а) Што се однесува до првиот пристап, Судот укажува дека апликантот ја наведува личната непристрасност на господин Van de Walle; тоа, само по себе, не доведува до какви било причини за сомневање во овој поглед и навистина, личната непристрасност се претпоставува се додека не се докаже спротивното (види пресуда за Le Compte, Van Leuven и De Meyere од 23 јуни 1981 год., Series A бр. 43, стр. 25, § 58).

Меѓутоа, не е можно да се ограничимо на чисто субјективен тест. Во оваа област, дури и надворешниот изглед на работите може да биде од одредена важност (види пресуда за Delcourt од 17 јануари 1970 год., Series A бр. 11, стр. 17, § 31). Како што констатирал белгискиот Суд за касација во својата пресуда од 21 февруари 1979 година (види став 17 погоре), секој судија во врска со кој постои оправдана причина да се верува дека му недостасува непристрасност, мора да ја прекине работата во предметот. Она што е важно е довербата која судовите мора да ја влеваат кај јавноста во демократско општество.

(б) Би се отишло предалеку, во спротивна крајност, кога би се тврдело дека поранешни судски службеници во Канцеларијата на јавниот обвинител не можеле да постапуваат во секој предмет кој првично се испитувал во таа канцеларија, дури и ако тие никогаш сами не постапувале во предметот. Такво радикално решение, засновано на нееластична и формалистичка концепција за единство и неделивост на Канцеларијата на јавниот обвинител, би довело до практично непремостлива бариера помеѓу таа канцеларија и судиската позиција. Тоа би довело до нагла промена во судскиот систем на неколку држави-договорнички во кои преминот од една во друга таква служба е честа појава. Покрај тоа, самиот факт дека судијата некогаш бил службеник во Канцеларијата на јавниот обвинител не претставува причина за стравување дека му недостасува непристрасност; за ова Судот се согласува со владата.

(в) Белгискиот Суд за касација, кој го разгледал членот 6 § 1 (чл. 6-1) по сопствена иницијатива, во овој предмет усвоил критериум заснован на извршените функции, имено, дали судијата претходно интервенирал „во предметот во или при вршење на... функциите како судски службеник во Канцеларијата на јавниот обвинител“. Тој ја отфрлил жалбата на господин Piersack со која се оспорува примената на материјалното или процесното право, бидејќи документите кои му биле доставени, според мислењето на судот, не покажале дека постоела каква било интервенција од страна на господин Van de Walle во својство на виш заменик на јавниот обвинител во Брисел, дури ни во облик различен од личниот став или преземањето одреден чекор во процесот на кривично гонење или истрага (види став 17 погоре).

(г) Дури и кога е разјаснето на наведениот начин, критериумот од овој вид не ги исполнува во целост условите од членот 6 § 1 (чл. 6-1). Со цел, судовите да може да влеваат доверба кај јавноста, која е неопходна, мора да се земат предвид прашањата на внатрешна организација. Доколку поединец, по службата во Канцеларијата на јавниот обвинител чија природа е таква што тој може да постапува во одредени прашања во текот на вршењето на своите задачи, последователно постапува во истиот предмет како судија, јавноста има право да стравува дека тој не нуди доволно гаранции за непристрасност.

Всушност, тоа се случи во конкретниот предмет. Во ноември 1978 година, господин Van de Walle претседаваше со Поротниот суд во Brabant пред кој Обвинителниот совет во Апелациониот суд во Брисел го извел апликантот поради судење. Во тоа својство, тој уживал широки овластувања за време на судењето и заседавањето кои му биле на располагање, на пример, дискреционото овластување кое му е доделено според членот 268 од Законот за судови и моќта на одлучување, со другите судии, за вината на обвинетиот доколку поротата одлучи дека е виновен со не повеќе од просто мнозинство (види ги ставовите 13-14 и 20-21 погоре).

Се до ноември 1977 година, господин Van de Walle бил раководител на одделението Б во Канцеларијата на јавниот обвинител во Брисел, кој бил надлежен за кривичното гонење на господин Piersack. Како претпоставен според хиерархиската скала на замениците одговорни за досието, госпоѓа Del Carril и потоа господин De Nauw, тој имал право да ги прегледа сите писмени поднесоци од нив до судовите, да разговара со нив за пристапот кој треба да се усвои за предметот и да им дава правни совети (види став 19 погоре). Покрај тоа, информациите добиени од Комисијата и од Судот (види ги ставовите од 9 до 11 погоре) претставуваа потврда дека господин Van de Walle навистина имал одредена улога во постапката.

Дали господин Piersack, како што наведува владата, бил свесен или не за сите овие факти во релевантното време, е од мало значење. Ниту е потребно да се настојува да се даде прецизна процена на обемот на улогата која ја имал господин Van de Walle во понатамошните испитувања за да се утврди, на пример, дали тој лично ја примил белешката од 4 февруари 1977 година и дали разговарал за овој предмет со госпоѓа Del Carril и господин De Nauw. Доволно е да се утврди дека непристрасноста на „судот“ кој одлучувал за основаноста (во францускиот текст: „bien-fonde“) на обвинението можела да биде доведена во прашање.

Во врска со ова, Судот, според тоа, заклучува дека имало повреда на членот 6 § 1 (чл. 6-1).

3. „Суд основан со закон“

Како прво, апликантот, исто така, тврдел дека Поротниот суд во Brabant не бил „суд основан со закон“, наведувајќи дека присуството на господин Van de Walle во Советот било во спротивност, меѓу другото, со членот 127 од Законот за судови. За да се

реши ова прашање, мора да се утврди дали поимот „основан со закон“ ги опфаќа не само законската основа за самото постоење на „судот“ - што не може да биде спорно во овој предмет (член 98 од Уставот на Белгија) - туку, исто така, и составот на Советот во секој предмет; Ако е така, дали Европскиот суд може да го преиспитува начинот на кој домашните судови - како што е белгискиот Суд за касација во својата пресуда од 21 февруари 1979 година (види став 17 погоре) -го толкуваат и применуваат во овој поглед своето домашно право; и конечно, дали тоа право треба да биде во согласност со Конвенцијата и особено со условот за непристрасност од членот 6 § 1 (чл. 6-1) (cf., во смисла на членот 5 (чл. 5), пресудата за Winterwerp од 24 октомври 1979 год., Series A бр. 33, стр. 19-20, §§ 45-46, и пресудата во предметот X v. the United Kingdom од 5 ноември 1981 год., Series A бр. 46, стр. 18-19, §41).

Во овие околности, не е неопходно да се испитува ова прашање, бидејќи во овој предмет претставката, иако посочена во различен правен контекст, во суштина, се поклопува со претставката за која во претходниот став се сметало дека е основана; покрај тоа, апликантот не ја изменил претходната претставка ниту во своите писмени коментари од април 1980 година за допуштеност, ниту во текот на рочиштето од 10 декември 1980 година пред Комисијата и од 25 март 1982 година пред Судот.

II. ПРИМЕНА НА ЧЛЕНОТ 50 (чл. 50)

На рочиштето, адвокатот на господин Piersack навел дека неговиот клиент барал, според членот 50 (чл. 50) од Конвенцијата, негово итно пуштање на слобода, во согласност со „договорите кои ќе се постигнат“ и, исто така, финансиски надомест кој ќе се користи за трошоците за неговиот адвокат пред белгискиот Суд за касација (50.000 BF) и во Стразбур (150.0000 BF), од кој може да се одбие износот платен од страна на Советот на Европа во форма на правна помош (3.500 FF).

Адвокатот на владата одговорил дека, доколку Судот утврдил повреда, самото објавување на пресудата би претставувало соодветно правично задоволување. Таа додала дека не е запознаена со сегашниот став на властите за предвременото пуштање на слобода на апликантот.

Соодветно на тоа, иако е покренато според правило 47 bis од Деловникот на Судот, ова прашање не е подготвено за одлука. Според тоа, Судот мора да го одложи ова прашање и да ја одреди понатамошната постапка, земајќи ја предвид можноста за договор помеѓу тужената држава и апликантот.

ОД ОВИЕ ПРИЧИНИ, СУДОТ ЕДНОГЛАСНО

1. Одлучи дека има повреда на членот 6 § 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата;

2. Одлучи дека прашањето за примената на членот 50 (чл. 50) не е подготвено за одлука;

Соодветно на тоа,

(а) го одложува донесувањето став за наведеното прашање;

(б) ја повикува Комисијата да достави до Судот, во рок од два месеца од изрекувањето на конкретната пресуда, писмени коментари на Комисијата за наведеното прашање и, особено, да го извести Судот за секоја пријателска спогодба до која би можеле да дојдат владата и апликантот;

(в) ја одложува понатамошната постапка и го пренесува овластувањето на претседателот на Советот да ја одреди доколку е потребно.

Изготвена на англиски и на француски јазик, при што францускиот текст е оригинал, во зградата на Судот, Стразбур, на 1 октомври 1982 година.

Gerard WIARDA Претседател

Marc-Andre EISSEN Секретар

**ПРЕДМЕТ DE SUBBER ПРОТИВ БЕЛГИЈА
(АПЛИКАЦИЈА БР. 9186/80)**

**ПРЕСУДА
СТРАЗБУР
26 ОКТОМВРИ 1984 ГОДИНА**

Во предметот De Subber*, Европскиот суд за човекови права, заседавајќи, во согласност со членот 43 (чл. 43) од Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи („Конвенција“) и соодветните одредби од Деловникот на Судот“, како Совет составен од следниве судии:

- господин G. Wiarda, *претседател*,
- господин W. Ganshof van der Meersch,
- госпоѓа. D. Bindschedler-Robert,
- господин F. Golciiklii,
- господин F. Matscher,
- сер Vincent Evans,
- господин R. Bernhardt,

и, исто така, господин M. A. Eissen, *секретар*, и господин H. Petzold, *заменик- секретар*, расправајќи на затворена седница на 25 мај и на 2 октомври 1984 година, ја донесе следнава пресуда, усвоена на последниот наведен датум:

ЗА ФАКТИТЕ

I. ОДРЕДЕНИ ОКОЛНОСТИ НА ПРЕДМЕТОТ

Апликантот е граѓанин на Белгија, роден во 1926 година. Тој живее во Брисел и работи како комерцијален директор.

На 4 април 1977 година, тој беше уапсен од полицијата во неговиот дом и одведен во Oudenaarde каде беше испрашуван во врска со кражба на автомобил.

Следниот ден беа издадени налози за затворање поради фалсификување и употреба на фалсификувани документи против апликантот, на 6 мај и на 23 септември 1977 година. Првиот налог - известување бр. 10.971/76 - го издаде господин Pilate, истражен судија во Кривичниот суд во Oudenaarde (tribunal correctionnel), а вториот и третиот налог - известувања бр. 3136/77 и 6622/77 - ги издаде господин Van Kerkhoven, друг истражен судија во истиот суд.

Претходно, во својство на судија (Juge assesseur) постапувајќи пред истиот суд без разлика дали по жалба (пресуда од 3 мај 1968 година) или во прв степен (пресуди од 17 јануари, 7 март и 28 ноември 1969 година), господин Pilate веќе имаше постапувано во кривични постапки поведени против господин De Cubber во врска со бројни престапи; тие постапки завршуваа или со безусловно или условно пуштање на слобода (relaxe) (17 јануари и 7 март 1969 година, соодветно) или со прогласување вина.

Неодамна, господин Pilate требаше да разгледа, во негово својство на истражен судија, кривична пријава поднесена од господин De Cubber (16 ноември 1973 година) и, во негово својство на судија постапувајќи по заплена на имот (juge des saisies), одредени граѓански парници во врска со него (1974-1976). Во врска со секој од овие случаи, апликантот се обратил до Судот за касација истите да се прераспределат, врз основа на пристрасност (suspicion legitime; член 648 од Законот за судови), од господин Pilate или од судот во Oudenaarde како целина; за секое од тие барања беше одлучено како за недопуштено или неосновано.

На почетокот господин Van Kerkhoven постапуваше по случаите бр. 3136/77 и 6622/77, но во неколку прилики беше спречен да биде

во својата канцеларија поради болест. Тој беше заменет, првично одвреме-навреме или на привремена основа, а од октомври 1977 година, на постојана основа, од господин Pilate, кој остана одговорен за предметот бр.10.971/76.

Во предметот бр. 6622/77', судијата-поединец во судот во Oudenaarde (господин De Wynter) изрекол казна за господин De Cubber на 11 мај 1978 година од една година затвор и парична казна од 4.000 белгиски франци. Тој не се жалел против оваа одлука.

По предистрагите кои траеле повеќе од две години, судскиот совет (the chambre du conseil) наредил спојување на случаите бр. 10.971/76 и 3136/77 и на 11 мај 1979 година го упатил господин De Cubber на суд. Овие случаи биле поврзани со неколку стотици наводни престапи извршени од петнаесет обвинети лица, предводени од апликантот; имаше не помалку од деветнаесет лица кои најавија дека ќе поднесат оштетни побарувања (во граѓанска постапка) (parties civiles).

За целите на судењето, судот, кој со текот на годините имаше девет или десет судечки судии, заседаваше како совет составен од претседател и двајца судии, вклучувајќи го господин Pilate. Господин De Cubber навел дека усно протестираше против присуството на господин Pilate, но дека немал на располагање какви било правни лекови за таа цел, како што е формалното поднесување приговор (procedure de recusation; член 828 од Законот за судови).

По рочиштето кое траело двапати по половина ден на 8 и на 22 јуни 1979 година, судот донел пресуда на 29 јуни 1979 година. Господин De Cubber бил ослободен од обвинението за два престапа, а осуден за останатите престапи од обвинението, посочувајќи го фактот дека тој бил престапник од навика. Следствено на тоа, тој бил осуден, во врска со еден предмет, на пет години затвор и парична казна од 60.000 белгиски франци, а во врска со друг предмет, на една година затвор и парична казна од 8.000 белгиски франци; било наредено негово итно затворање.

И апликантот и Канцеларијата на јавниот обвинител поднеле жалба. На 4 февруари 1980 година, Апелациониот суд во Ghent ја намалил првата казна на три години затвор и парична казна од 20.000 белгиски франци, а ја потврдил втората. Исто така, тој

едногласно досудил трета казна, односно казна затвор од еден месец и парична казна (*amende fiscale*) за престапи кои судот во Oudenaarde ги сметал - погрешно, според мислењето на Апелациониот суд - за поврзани дејства со претходни исти дела што претставуваат продолжено кривично дело.

Господин De Cubber поднел жалба до Судот за касација, покренувајќи десет различни прашања за примената на материјално и процесно право. Една од неговите основи, заснована на членот 292 од Законот за судови (види став 19 подолу) и член 6, став 1) (чл. 6-1) од Конвенцијата, беше дека господин Pilate бил и судија и странка во предметот, бидејќи по спроведувањето на предистрагата, тој постапувал како еден од трите судии.

Судот за касација донел пресуда на 15 април 1980 година (Pasicrisie 1980, I, стр. 1006-1011). Тој одлучил дека ова спојување на функции не го повредило ниту членот 292 од Законот за судови, ниту која било друга законска одредба - како што е член 6, став 1) (чл. 6-1 од Конвенцијата - ниту, пак, правата на одбраната. Од друга страна, Судот за касација уважил приговор во врска со конфискацијата на одредени доказни материјали и, до овој степен, го врати предметот до Апелациониот суд во Антверпен; овој суд во меѓувреме (на 4 ноември 1981 година) дал насоки да се вратат доказните материјали за кои станува збор. Судот за касација, исто така, ја укинал, по сопствена иницијатива и без да го враќа предметот, одлуката за која е поднесена жалба до степен што жалителот бил казнет со парична казна. Остатокот од жалбата беше отфрлен.

II. РЕЛЕВАНТНО ПРАВО

A. Статус и овластувања на истражни судии

Истражните судии, кои се назначени од Круната „од судиите од првостепениот суд“ (член 79 од Законот за судови), ја водат подготвителната судска истрага (член 61 и следниот од Законот за кривична постапка). Предметот на оваа постапка е да се соберат докази и да се утврди каков било доказ против обвинетото лице, како и која било околност која може да биде во негова корист, за да му се обезбеди на Судскиот совет (*chambre du conseil*) или на Обвинителниот совет (*chambre des mises en accusation*), како што може да биде предмет, материјал кој му е потребен за да одлучи дали обвинетото лице треба да се упати на суд. Постапката е тајна; не се води во присуство на двете странки (*non contradictoire*), ниту, пак, има какво било правно застапување.

Истражниот судија, исто така, има статус на службеник во полицијата за кривична истрага (*police judiciaire*). Во ова својство, тој има овластување да истражува кривични дела и прекршоци (*crimes et delits*), да собира докази и да прима претставки од кое било лице кое тврди дека претрпело штета поради такви престапи (членови 8, 9 *in fine* и 63 од Законот за кривична постапка). При постапувањето во такво својство, тој е под „надзор на јавен правобранител (*procureur general*)“ (член 279 од Законот за кривична постапка и член 148 од Законот за судови), иако ова не вклучува овластување за давање насоки. „Во сите случаи кога осомничен сторител се смета дека е фатен на дело“, истражниот судија може да преземе „директно“ и лично „каква било акција која јавен обвинител (*procureur du Roi*) има овластување да ја преземе“ (член 59 од Законот за кривична постапка).

Со исклучок на последната категорија на случаи, истражниот судија може да преземе акција единствено откако предметот му е проследен или со формално барање од јавен обвинител (*procureur du Roi*) за започнување истрага (членови 47, 54, 60, 61, 64 и 138 од Законот за кривична постапка) или со кривична пријава, надополнета со барање за оштета (*constitution de partie civile*; членови 63 и 70).

Ако суд вклучи неколку истражни судии, судијата-претседател одлучува за распределбата на случаите меѓу судиите. Во принцип,

случаите се доделуваат по редослед, од седмица на седмица; меѓутоа, ова не е фиксно утврдено правило и судијата-претседател може да отстапи од него, на пример, ако предметот е итен или ако се појави нов предмет поврзан со предмет кој е веќе доделен.

Со цел да се олесни утврдувањето на вистината, на истражниот судија му се доделени широки овластувања; според судската практика на Судот за касација, тој може „да преземе какви било чекори кои не се забранети со закон или неусогласени со статусот на неговата функција“ (пресуда од 2 мај 1960 година, Pasicrisie 1960,1, стр. 1020). Тој, меѓу другото, може да го повика обвинетиот да се појави пред суд или да издаде налог за негов притвор, заради обезбедување присуство пред суд или затворање (член 91 и следниот од Законот за кривична постапка); да го испраша обвинетиот, да сослуша сведоци (членови од 71 до 86 и член 92 од истиот закон), да ги соочи сведоците едни со други (член 942 од Законот за судови), да го посети местото на злосторството (член 62 од Законот за кривична постапка), да ги посети и претресе просториите (членови 87 и 88 од истиот закон), да ги одземе доказите (член 89), итн. Истражниот судија треба да го извести Судскиот совет (chambre du conseil) за случаите по кои постапува (член 127); врз основа на налог тој донесува одлуки за целисходноста на мерките кои ги бара Канцеларијата на јавниот обвинител, при што таквите налози подлежат на жалба до Обвинителниот совет (chambre des mises en accusation) во Апелациониот суд.

Кога е завршена истрагата, истражниот судија ги доставува списите за предметот до јавниот обвинител, кој му ги враќа со негово мислење (член 61, прв став).

Тогаш Судскиот совет (chambre du conseil), кој е составен од судија-поединец од Првостепениот суд (закони од 25 октомври 1919 година, 26 јули 1927 година и 18 август 1928 година), одлучува - освен доколку тој не смета дека треба да наложи понатамошна истрага - дали да го ослободи обвинетиот (нема основ за обвинение; член 128 од Законот за кривична постапка), да го упати на судење пред окружен суд (tribunal de police; член 129) или пред кривичен суд (tribunal correctionnel; член 130) или да ги испрати документите до јавниот правобранител во рамките на Апелациониот суд (член 133), во зависност од околностите.

За разлика од неговиот француски колега, белгискиот истражен судија, според тоа, нема овластување самиот да упати предмет до основен суд. Пред да ја донесе својата одлука, Судскиот совет (chambre du conseil) - кој заседава во канцеларијата за судии - ќе го сослуша извештајот на истражниот судија. Овој извештај има форма на устен извештај за состојбата на истрагите; истражниот судија не дава мислење во врска со вината на обвинетото лице, бидејќи Канцеларијата на јавниот обвинител го дава завршното мислење со кое се бара донесување на една или друга одлука.

Б. Истражни судии и некомпатибилности

Со членот 292 од Законот за судови од 1967 година се забранува „истовремено вршење на различни судски функции... освен кога е поинаку пропишано со закон“; членот пропишува дека „секоја одлука донесена од судија кој претходно постапувал во предметот при вршење одредена друга судска функција“ е ништовна и неважечка.

Меѓу другите, ова правило важи и за истражните судии. Во членот 127 е наведено дека „постапката пред поротен суд е ништовна и неважечка ако судијата-претседател или друг судија кој постапува со неа е судски службеник кој постапувал во предметот како истражен судија...“.

Исто така, истражен судија не може да суди како судија во апелационен суд, бидејќи тој ќе треба да „преиспита жалба, и според тоа, како судечки судија од крајна инстанција, и законитоста на истражните мерки ... кои (тој) ги презел или наредил да се преземат во прв степен“ (Суд за касација, 18 март 1981, Pasicrisie 1981, I, стр. 770, и Revue de droit penal et de criminologie, 1981, стр. 703-719).

Од друга страна, според третиот став од членот 79 од Законот за судови, како што е изменет со закон од 30 јуни 1976 година, „истражен судија може да продолжи да суди, во согласност со неговата старосна граница, во случаи пред првостепен суд“. Во согласност со претходните искуства и утврдената судска практика за оваа одредба, неважно е за случаите претходно да бидат истражени од судиите за кои станува збор: во тој предмет тие би извршувале, не „одредени други судски функции“ во рамките на значењето на членот 292, туку истата функција на судија од првостепен суд; би се промениле само нивните работни задачи

(собраниски документи, Пратенички дом, бр. 59/49 од 1 јуни 1967 година; Суд за касација, 8 февруари 1977 година, Pasicrisie 1977, I, стр. 622-623; пресуда на Судот за касација од 15 април 1980 година, за конкретниот предмет, види став 14 погоре).

Во предметот Blaise, Судот за касација го потврди ваквиот редослед на овластување во својата пресуда од 4 април 1984 година, што следеше по мислењето дадено од Канцеларијата на јавниот обвинител. Откако отфрли различни аргументи засновани на општите принципи на право, Судот за касација го одби аргументот предложен од жалителот врз основа на членот 6, став 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата:

„Меѓутоа, во врска со примената на членот 6, став 1 (чл. 6-1) ..., кога за предмет е потребно да се утврдат граѓанските права и обврски или да се утврди кривично обвинение, за органите кои постапуваат по предметот во прв степен и постапката која ја следат тие органи не е неопходно да ги исполнат условите пропишани со горенаведената одредба, под услов засегнатата страна или обвинетиот да може да поднесе жалба против одлуката, која влијае врз него, донесена од тие органи, до суд кој не ги нуди сите гаранции пропишани со членот 6, став 1 (чл. 6-1) и има надлежност да ги преиспитаат сите прашања на факти и право. Во конкретниот предмет, жалителот не изјавил дека Апелациониот суд кој го осудил не ги понудил тие гаранции...

Во секој предмет, принципите и правилото земени предвид во основите на жалбата не го содржат опфатот посочен таму.

Од самиот факт дека судечки судија постапувал во предметот како истражен судија не може да се заклучи дека е повредено правото на обвинетиот на непристрасен суд. Не може законски да постои причина за загриженост дека односниот судија не ги понудил гаранциите за непристрасност на кои има право секое обвинето лице.

Истражниот судија не е спротивна странка на обвинетиот, туку судија од првостепен суд со одговорност да собере, на непристрасен начин, докази за, како и против обвинетиот.

ПОСТАПКА ПРЕД КОМИСИЈАТА

Во својата апликација од 10 октомври 1980 година до Комисијата (бр. 9186/80), господин De Cubber повторно вложил неколку од приговорите кои претходно неуспешно ги поднел до белгискиот Суд за касација. Тој навел, меѓу другото, дека Кривичниот суд во Oudenaarde не претставува непристрасен суд во рамките на значењето на членот 6, став 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата, бидејќи еден од судиите, господин Pilate, претходно постапувал како истражен судија во истиот предмет.

На 9 март 1982 година, Комисијата ја прогласила апликацијата за допуштена во врска со оваа претставка и како недопуштена во врска со останатите. Во својот извештај од 5 јули 1983 година (член 31) (чл. 31), таа го изразила едногласното мислење дека имало повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1) за прашањата за кои станува збор. Целиот текст од мислењето на Комисијата е даден како анекс на оваа пресуда.

ПРАВО

I. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕНОТ 6, СТАВ 1 (чл. 6-1)

Според членот 6, став 1 (чл. 6-1),

„Секој има право на ... судење ... пред ... непристрасен суд ..., при утврдување на ... какви било кривични обвиненија против него..”

Еден од тројцата судии во Кривичниот суд во Oudenaarde, кој, на 29 јуни 1979 година, донел пресуда за обвиненијата против апликантот, претходно постапувал како истражен судија во двата предмета за кои станува збор: во првиот предмет постапувал како истражен судија од самиот почеток, а во вториот предмет менувал колега, првично на привремена, а подоцна на постојана основа (види ставови 8, 10 и 12 погоре). Поради овие факти, господин De Subber тврдел дека не бил сослушан пред „непристрасен суд“; неговиот аргумент, во суштина, беше уважен од Комисијата.

Владата не се согласи. Таа го навела следново:

- како главен приговор, дека вклучувањето на господин Pilate меѓу службениците од основниот суд не влијаело негативно врз непристрасноста на тој суд и, според тоа, не претставува повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1);

- како друг приговор, дека единствено Апелациониот суд во Ghent, чија непристрасност не била оспорена, морал да ги исполни условите од тој член (чл. 6-1);

- како дополнителен приговор, дека утврдувањето повреда би повлекло сериозни последици за судовите, како што е Кривичниот суд во Oudenaarde, со „ограничен персонал”.

A. Главниот приговор на владата

Во својата пресуда за Piersack од 1 октомври 1982 година, Судот посочил дека непристрасноста може „да се тестира на различни начини”: треба да се направи разлика „помеѓу субјективен пристап, кој тежнее кон тоа да се потврди личното убедување на одреден судија во конкретен предмет, и објективен пристап, со кој се утврдува дали тој понудил гаранции кои се доволни да се исклучи секако оправдано сомневање во врска со тоа” (Series A бр. 53, стр. 14, став 30).

Во врска со субјективниот пристап, апликантот тврдел пред Комисијата дека господин Pilate со години се покажал, на некој начин,

како непопустлив во врска со неговиот предмет (на апликантот) (види ги ставовите од 45 до 47 од извештајот на Комисијата), но неговиот адвокат го покренал овој аргумент пред Судот; Комисијата, од своја страна, ја одбила критиката на владата дека таа направила субјективна анализа (види ги ставовите 63, 68, 69 и 72, 73 од извештајот; веродостоен запис од рочиштето одржано на 23 мај 1984 година).

Меѓутоа, како и да е, личната непристрасност на судија треба да се претпостави се додека не се докаже спротивното (види иста пресуда, *loc. cit.*), и во конкретниот предмет таков доказ не е најден во доказите изнесени пред Судот. Поконкретно, ништо во претходните случаи не посочува дека господин Pilate се однесувал или непријателски бил настроен кон господин De Cubber (види став 9 погоре) или дека тој „конечно организирал“, поради причини ирелевантни на нормалните правила со кои се регулира распределбата на случаи, да му се додели секоја од трите предистраги започнати во врска со апликантот во 1977 година (види ставови 8, 10 и 16 погоре; став 46 од извештајот на Комисијата).

Меѓутоа, не е можно Судот да се ограничи на чисто субјективен тест; мора да се земат предвид согледувањата поврзани со извршените функции и со внатрешната организација (објективниот пристап). Во врска со ова, дури и надворешниот изглед на работите може да биде важен; во текстот на англиската максима цитиран, на пример, во пресудата за Delcourt од 17 јануари 1970 година (Series A бр. 11, стр. 17, став 31), „правдата не мора само да се случи: туку мора да се види дека се случува“. Како што навел белгискиот Суд за касација (21 февруари 1979 година, *Pasicrisie* 1979, I, стр. 750), секој судија во врска со кој постои легитимна причина за сомнеж за недостаток на непристрасност мора да ја прекине работата во предметот. Она што е важно е довербата која судовите мора да ја влеваат кај јавноста во демократско општество, а пред се, кога станува збор за кривична постапка, кај обвинетото лице (види гореспоменатата пресуда од 1 октомври 1982 година, стр. 14-15, став 30).

Примената на овие принципи придонесе за тоа Европскиот суд, во својата пресуда за Piersack, да утврди повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1): тој сметаше дека кога со поротен суд претседава судија кој претходно бил раководител на тоа одделение во Канцеларијата

на јавниот обвинител во Брисел, кој бил надлежен за постапување во предметот на обвинетото лице, „постои можност за сомневање“ во врска со непристрасноста на судот (ibid., стр. 15-16, став 31). И покрај сличностите помеѓу двата предмета, Судот, во конкретната постапка, се соочува со различна правна ситуација, имено, истовременото вршење на функциите на истражен судија и на судија од едно исто лице во еден ист предмет.

Владата спомена низа аргументи дека ова спојување на функции, кое без сомнение е во согласност со Законот за судови како што се толкува во контекст на неговата историја (види став 20, прв потстав, погоре), исто така, беше во согласност со Конвенцијата. Таа посочи дека во Белгија истражен судија е целосно независен во извршувањето на своите задачи; дека за разлика од судските службеници во Канцеларијата на јавниот обвинител, чии мислења не се обврзувачки за него, тој нема статус на странка во кривична постапка и не е „средство на обвинителството“; дека „предметот на неговата активност“ не е, и покрај тврдењата на господин De Cubber's, „да ја утврди вината на лицето за кое тој верува дека е виновно“ (види став 44 од извештајот на Комисијата), туку „да собере, на непристрасен начин, докази за, како и против обвинетиот“, притоа одржувајќи правична рамнотежа помеѓу обвинителството и одбраната“, бидејќи тој „никогаш не престанува да биде судија“; дека тој не одлучува дали да го упати обвинетиот на суд - тој единствено му доставува на Судскиот совет (chambre du conseil), во кој е член, објективен извештај во кој се опишува напредокот и состојбата во предистрагата, без да дава свое мислење, дури и под претпоставка тој да има свое мислење (види ги ставовите од 52 до 54 од извештајот на Комисијата и веродостојниот запис од рочиштето одржано на 23 мај 1984 година).

Ова образложение без сомнение посочува на неколку аспекти од реалноста на ситуацијата (види став 15, прв потстав, став 17 in fine и став 18 погоре), а Судот ја признава неговата неоспорност. Како и да е, образложението, само по себе, не е од пресудно значење, и постојат различни други фактори кои се во корист на спротивниот заклучок.

На почеток, детално прегледување на законските текстови покажува дека разликата помеѓу судските службеници во Канцеларијата на јавниот обвинител и истражните судии е помалку

очигледна отколку што првично се чини. Истражен судија, како и „јавните обвинители и нивните заменици“, имаат статус на службеници во полицијата за кривична истрага и, како такви, тие се „под супервизија на јавниот правобранител (procureur general)“; понатаму, „истражен судија“ може, во случаи „кога осомничен сторител се смета дека е фатен на дело“, „да преземе директно“ и лично „каква било акција која јавниот обвинител (procureur du Roi) има овластување да ја преземе“ (види член 15, втор потстав, погоре).

Исто така, како истражен судија, тој има многу големи овластувања: тој може „да преземе какви било чекори кои не се забранети со закон или неусогласени со статусот на неговата функција (види став 17 погоре). Со исклучок на налогот за затворање на апликантот издаден на 5 април 1977 година, Судот има единствено органичени информации за мерките преземени до господин Pilate во тие околности, но, земајќи ја предвид сложеноста на предметот и времетраењето на предистрагата, тие морало да бидат прилично опсежни (види ставови 8 и 12 погоре).

Ова не е се. Според белгиското право, предистрагата, која по природа е инквизиторска, е тајна и не се врши во присуство на двете страни; поради ова, таа се разликува од истражната постапка по која следи рочиште пред основниот суд, кое, во конкретниот предмет, се одржа на 8 и на 22 јуни 1979 година пред судот во Oudenaarde (види ги ставовите 12 и 15 погоре). Следствено, може да се сфати дека обвинето лице може да чувствува загриженост доколку го види како судија, во судот во кој е повикан за да се утврди обвинението против него, судијата кој наредил да му биде продолжена мерката притвор и кој го испрашувал во бројни прилики во текот на предистрагата, иако со прашања диктирани од загриженоста да се утврди вистината.

Понатаму, преку различните средства за испитување кои тој ќе ги примени во фазата на истрага, односниот судија, за разлика од неговите колеги, многу пред рочиштето ќе биде детално запознаен со - понекогаш обемното/ите - досие или досиеја кои тој го/ги подготвил. Следствено на тоа, потполно е разбирливо дека на обвинетиот, може, прво, да му се чини дека тој е во позиција која му овозможува да има клучна улога во основниот суд и, второ, дека тој дури има веќе однапред оформено мислење кое во голема мера

може да преовладува во моментот на донесување на одлуката. Исто така, Кривичниот суд (tribunal correctionnel) може, како и Апелациониот суд (види став 19 in fine погоре), да треба да ја преиспита законитоста на мерките кои истражниот судија ги презел или наредил да се преземат. Обвинетиот може, со одредена доза на внимателност, да го следи записникот на истражниот судија и да биде активно вклучен во овој процес на преиспитување. На крај, Судот констатира дека судски службеник кој „постапува во предметот како истражен судија“ не смее, според условите во членот 127 од Законот за судови, да претседава или да учествува како судија во постапка пред поротен суд; ниту, пак, може, како што одлучил Судот за касација, да суди како судија во апелационен суд (види став 19 погоре). Според тоа, белгиските законодавци и судска практика ја изразуваат својата загриженост за ослободување на поротните судови и на апелационите судови од секаков оправдан сомнеж за пристрасност. Меѓутоа, слични согледувања важат и за првостепените судови.

Како заклучок, за апликантот постоеше можност за сомневање за непристрасноста на судот во Oudenaarde. Иако самиот Суд нема причини да се сомнева во непристрасноста на службениците во правосудство кои спровеле предистрага (види став 25 погоре), тој прифаќа дека, имајќи ги предвид различните фактори разгледани погоре, неговото присуство како судија дава основи за одредено оправдано сомневање кај апликантот. Без да се потцени цврстината на аргументите на владата и без да се усвои субјективен пристап (види ги ставовите 25 и 28 погоре), Судот потсетува дека ограничено толкување на членот 6, став 1 (чл. 6-1) - особено во врска со почитувањето на основниот принцип на непристрасност на судовите - не би било во согласност со целта и намерата на одредбата, имајќи го предвид значајното место кое правото на правично судењето го има во демократско општество во рамките на значењето на Конвенцијата (види погореспомената пресуда за *Delcourt, Series A* бр. 11, стр. 14-15, став 25 in fine).

В. Дополнителниот приговор на владата

Во дополнителниот приговор, владата навела дека наодот од Судот за повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1) би повлекол сериозни последици за белгиските судови со „ограничен персонал“, особено ако требале да изречат пресуда „за општото прашање на принцип“ наместо пресуда „со образложение ограничено на

самите конкретни" факти за предметот. Во врска со ова, владата посочила на следниве прашања. Од 1970 до 1984 година, обемот на работа на таквите судови се зголеми повеќе од двојно, при што не се зголеми бројот на судии. Во Oudenaarde и во Nivelles, на пример, земајќи ги предвид испразнетите работни места (смрт, пензионирања, унапредувања) и повремениот отсуства (одмор, боледување, итн.), имаше само шест или седум судии кои беа постојано присутни, од кои сите беа „многу зафатени“, ако не и затрупани со работа. Соодветно, практично беше неизбежно еден од судиите да работи наизменично на различни аспекти од истиот предмет. За да се избегне ова, потребно би било да се воспостават „посебни совети“ - кои би биле подложни да предизвикаат доцнења кои се спротивни на принципот на судење „во разумно време“ - или да се создадат дополнителни работни места, алтернатива што беше тешко реална во моменти на ограничени буџетски средства.

Судот потсетува дека државите-договорнички се обврзани да го организираат својот правен систем „за да обезбедат усогласеност со условите од членот 6, став 1 (чл. 6-1)“ (види пресуда за *Guincho* од 10 јули 1984 година, Series A бр. 81, стр. 16, став 38); непристрасноста несомнено е еден од најважните од тие услови. Задачата на Судот е да утврди дали државите-договорнички ги постигнале резултатите посочени во Конвенцијата, а не да посочува употреба на одредени средства.

Г. Заклучок

Да сумираме, господин De Cubber беше жртва на повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1).

II. ПРИМЕНА НА ЧЛЕНОТ 50 (чл. 50)

Апликантот доставил барања за правично задоволување во врска со материјална и нематеријална штета, но владата се уште не ги доставила своите писмени коментари во врска со тоа. Бидејќи се уште не може да се донесе одлука за ова прашање, потребно е прашањето да се одложи и да се одреди понатамошната постапка, земајќи ја предвид можноста за договор помеѓу тужената држава и апликантот (Правило 53, ставови 1 и 4 од Деловникот на Судот).

ОД ОВИЕ ПРИЧИНИ, СУДОТ ЕДНОГЛАСНО

1. Одлучи дека имало повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1);
2. Одлучи дека прашањето за примената на членот 50 (чл. 50) не е подготвено за одлука; соодветно на тоа,
  - (а) го одложува донесувањето став за наведеното прашање;
  - (б) ја повикува владата да ги достави до Судот, во рок од наредните два месеца, своите писмени коментари за наведеното прашање и, особено, да го извести Судот за секој договор постигнат помеѓу неа и апликантот;
  - (в) ја одложува понатамошната постапка и го пренесува овластувањето на претседателот на Советот да ја одреди доколку е потребно.

Изготвена на англиски и на француски јазик, и изречена на јавна расправа во зградата на Судот, Стразбур, на 26 октомври 1984 година.

**ПРЕДМЕТ DEMICOLI ПРОТИВ МАЛТА
(АПЛИКАЦИЈА БР. 13057/87)**

**ПРЕСУДА
СТРАЗБУР
27 АВГУСТ 1991 ГОДИНА**

Во предмет Demicoli против Малта*, Европскиот суд за човекови права, заседавајќи, во согласност со членот 43™ (чл. 43) од Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи („Конвенција“) и соодветните одредби од Деловникот на Судот***, како Совет составен од следниве судии:

- господин R. Ryssdal, претседател,
- господин J. Cremona,
- господин Thor Vilhjalmsson,
- господин J. Pinheiro Farinha,
- сер Vincent Evans,
- господин R. Bernhardt,
- господин A. Spielmann,
- господин N. Valticos,
- господин I. Foighel,

и, исто така, господин M. A. Eissen, секретар, и господин H. Petzold, заменик - секретар, расправајќи на затворена седница на 22 февруари и на 26 јуни 1991 година, ја донесе следнава пресуда, усвоена на последниот наведен датум:

ЗА ФАКТИТЕ

I. ОДРЕДЕНИ ОКОЛНОСТИ НА ПРЕДМЕТОТ

Апликантот е уредник на политичко-сатиричното списание „MHUX fl-Interesstal-Poplu" (НЕ во интерес на граѓаните).

10. На 3 јануари 1986 година, статија насловена „Mix-Xena tax-Xandir" (Од сцената за емитување) се појави во списанието на апликантот, во која се коментирала конкретна парламентарна расправа во Претставничкиот дом на Малта, која се емитувала во живо на телевизија, во која се споменати пратеници на Парламентот.

На 13 јануари 1986 година, господин Debono Grech и господин Bartolo, двајцата пратеници за кои стануваше збор во статијата, му ја посочија статијата на Претставничкиот дом како наводна повреда на привилегија. На 4 март 1986 година, Претставничкиот дом разгледал предлог, предложен од д-р Joseph Cassar и поддржан од господин Debono Grech, да го упатат апликантот да биде повикан на суд со известување според Оддел 13(2) од Уредбата да се изјасни за обвинението за јавно изјавување клевета според Оддел 11(1) (и) од Уредбата. Условите во предлогот беа следниве:

„Дека Пратеничкиот дом откако, со својата резолуција, одлучил на седницата од 10 февруари 1986 година дека статијата со наслов 'Mix-Xena tax-Xandir', објавена на страна 4 од 'MHUX fl-Interesstal-Poplu' од 3 јануари 1986 година треба да се смета за повреда на привилегија според Оддел 11(1) (и) од Уредбата (за привилегии и овластувања) на Пратеничкиот дом;

Пратеничкиот дом му наредува на Carmel Demicoli со адреса на Flat 1, Ferrini Court, University Street, Msida, како уредник на списанието 'MHUX fl-Interesstal-Poplu', да се појави пред него на седницата од 17 март 1986 година во 18 часот за да се изјасни зошто не треба да се смета за виновен за повреда на привилегија според Оддел 11(1) (и) од Уредбата (за привилегии и овластувања) на Пратеничкиот дом;

Пратеничкиот дом, исто така, наредил судска покана за секој сведок кој ќе биде повикан од службеникот на Пратеничкиот дом."

На 13 март 1986 година, господин Demicoli поднесе апликација пред Граѓанскиот суд на Малта во рамките на неговата уставна надлежност, оспорувајќи ја постапката поведена против него од Пратеничкиот дом со образложение дека таа постапка, која по природа била кривична, го повредила неговото право според дел 40 од Уставот (види став 22 подолу) да има правично судење пред независен и непристрасен суд.

На 17, 18 и 19 март 1986 година, пред изрекувањето на пресудата на Граѓанскиот суд, апликантот се појавил пред Пратеничкиот дом со својот адвокат.

Беше наведено како процедурално прашање дека понатамошната постапка за предметот во Пратеничкиот дом треба да се прекине, се додека судот не го утврди уставното прашање, но, претседателот на Собранието одлучи дека Пратеничкиот дом треба да продолжи со предметот пред него.

Д-р Cassar продолжил со доставување на доказот против апликантот, читајќи ја спорната статија и заклучувајќи дека таа ги навредила господин Debono Grech и господин Bartolo во врска со нивното однесување во Пратеничкиот дом. Двајцата пратеници беа поканети од претседателот на Собранието да дадат свои коментари и двајцата изјавија дека сметаат дека се исмеани во нивното својство на пратеници во Пратеничкиот дом, како и во нивните приватни животи.

На 19 март 1986 година, Пратеничкиот дом усвои резолуција за следново:

„Дека Пратеничкиот дом, откако го разгледал предметот повреда на неговите привилегии предизвикана со статијата на страница 4 во списанието 'MHUX fl-Interesstal-Poplu', број 63 од 3 јануари 1986 година;

Смета дека уредникот Carmel Demicoli е виновен за повреда на привилегија.“

Пратеничкиот дом го одложи прашањето за казна се до следното рочиште, поради, според владата, постапката која е во тек пред Уставниот суд.

На 16 мај 1986 година, Граѓанскиот суд изрече пресуда во корист

на апликантот. Судот почнал со тоа што сметал дека постапката не била кривична по својата природа.

„Пратеничкиот дом не е вообичаен суд, иако, поради системот на контроли и воспоставување рамнотежа кој веќе го споменавме, тој, исто така, има квазисудски функции, освен неговата основна функција на законодавец. И правото со кое се пропишуваат привилегиите и непочитувањето на Пратеничкиот дом (Поглавје 179) не е дел од кривичното право на земјата. Точно е, како што тврдел апликантот, дека постои голема сличност помеѓу казните утврдени со Кривичниот законик и оние пропишани со ова конкретно право. Меѓутоа, одлуката на Пратеничкиот дом не е пресуда за кривично дело која произлегува од одлука на Кривичниот суд, и прогласувањето вина за непочитување и последователните санкции од таквото прогласување, и покрај тоа што го има истиот облик како кривични казни - укор, парична казна, казна затвор - не се, пред се, пресуди за кривично дело“.

Граѓанскиот суд заклучи дека Уредбата за која станува збор не го овластува Пратеничкиот дом по сопствена иницијатива да дефинира што е јавно изјавување клевета, и дека, ако и кога тој постапува по непочитување, тој мора да постапува во согласност со принципите на природно право. Тој наредил апликантот да се стави во позицијата во која тој бил пред да се поведе постапката против него врз основа на повреда на привилегија и да не се презема понатамошна постапка против него врз основа на резолуцијата и предлогот за кој станува збор.

На 13 октомври 1986 година, Уставниот суд, по жалба од двете страни, не се согласил со заклучоците на Граѓанскиот суд. Тој одлучил дека Уставот го овластува Собранието да донесува закони со кои се пропишуваат неговите привилегии, имунитети и овластувања, дека следствено на тоа овластувањата доделени на Пратеничкиот дом врз основа на Поглавјето 179 од правото на Малта не претставувале повреда на право на лице на правично судење пред независен суд како што е гарантирано според Дел 40 од Уставот, и дека во такви околности пониските судови немаат право понатаму да го разгледуваат предметот или да ги дозволат правните лекови наведени во неговата пресуда. Апликантот од Парламентот бил казнет со 250 малтешки лири и му било наредено да ја објави резолуцијата од 19 март 1986 година во своето списание.

Апликантот се уште ја нема платено казната и не се преземени никакви чекори за нејзино плаќање.

ПОСТАПКА ПРЕД КОМИСИЈАТА

Во својата апликација (бр. 13057/87) поднесена до Комисијата на 22 мај 1987 година, господин Demicoli навел дека постапката против него во Пратеничкиот дом вклучувала утврдување „кривично обвинение“ во рамките на значењето на членот 6, став 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата, и дека, при повреда на таа одредба, не му било овозможено „правично и јавно судење ... пред независен и непристрасен суд“. Тој, исто така, навел дека не се почитувала претпоставката за невиност гарантирана со членот 6, став 2 (чл. 6-2).

Комисијата ја прогласила апликацијата за допуштена на 15 март 1989 година. Во својот извештај од 15 март 1990 година (подготвен во согласност со членот 31) (чл. 31), таа го изразила едногласното мислење дека имало повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1) и дека не треба да се покрене посебно прашање во врска со членот 6, став 2 (чл. 6-2).

ПРАВО

ПРЕЛИМИНАРЕН ПРИГОВОР

Преку прелиминарен приговор, владата навела, како што веќе постапи и пред Комисијата, дека господин Demicoli, при поднесување на неговата претставка на 22 мај 1987 година, не постапил во согласност со правилото во членот 26 (чл. 26) од Конвенцијата, дека апликациите до Комисијата мора да бидат поднесени „откако ќе се исцрпат сите домашни правни лекови... и во рок од шест месеци од датумот на кој е донесена конечната одлука“.

Владата, потпирајќи се особено на текстот и на граматичката конструкција на членот 26 (чл. 26), тврдела дека датумот на „конечната одлука“ бил 13 октомври 1986 година, датумот на пресудата на Уставниот суд (види став 16 погоре), кој бил последниот суд на кој апликантот можел да му се обрати за правен лек.

Таа навела дека изрекувањето казна за господин Demicoli од страна на Пратеничкиот дом - која била одложена се до 9 декември 1986 година во очекување на исходот од домашната постапка по уставна жалба (види став 17 погоре) - било само кулминација на постапката за повреда на привилегија против обвинетиот и не може да се смета за конечна одлука во врска со исцрпувањето домашни правни лекови во рамките на членот 26 (чл. 26).

Постапката против апликантот кулминирала во одлуката од 9 декември 1986 година со неговата казна. Тоа беше датумот на кој неговата позиција конечно беше утврдена. Судот се согласува со Комисијата дека овој датум мора да се смета за датум на конечната одлука за целите на членот 26 (чл. 26) од Конвенцијата.

Според тоа, прелиминарниот приговор на владата мора да се одбие.

II. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕНОТ 6, СТАВ 1 (чл. 6-1)

Апликантот изјавил дека обвинението за повреда на привилегија за која е прогласен за виновен од Пратеничкиот дом било „кривично обвинение“ кое потпаѓа во опфатот на членот 6 (чл. 6) од Конвенцијата, кој во став 1 (чл. 6-1) пропишува:

„Секој има право на ... правично и јавно судење ... пред независен и непристрасен суд основан со закон, при утврдување на ... какви било кривични обвиненија против него...“

Тој навел дека не му било овозможено судење пред суд во согласност со овие услови.

A. Применливост на членот 6, став 1 (чл. 6-1)

Владата навела дека според малтешкото право, постапката за повреда на привилегија поведена против апликантот за јавно изјавување клевета, по карактер не била „кривична“, туку дисциплинска.

Овој став, оспорен од апликантот, не бил поддржан од страна на Комисијата. Таа сметала дека постапката за која станува збор вклучувала утврдување на „кривично обвинение“ и дека, според тоа, членот 6, став 1 (чл. 6-1) бил применлив.

Судот веќе морал да утврди слични прашања во други случаи (види пресуда за Weber од 22 мај 1990 година, Series A бр. 177, стр. 17, став 30, и други пресуди наведени таму). Иако е прифатено дека државите имаат право да прават разлика помеѓу кривични дела и дисциплински престапи во домашното право, не произлегува дека класификацијата направена на тој начин е пресудна од гледна точка на Конвенцијата. Поимот „кривично обвинение“ во членот 6 (чл. 6) нема автономно значење и Судот мора да биде задоволен дека линијата повлечена во домашното право не влијае врз целта и намената на членот 6 (чл. 6).

За да се утврди дали повредата на привилегија за која господин Demicoli е прогласен за виновен треба да се смета за „кривична“ во рамките на значењето на членот 6 (чл. 6), Судот ќе ги примени трите критериуми кои прво се поставени во пресудата за Engel and Others од 8 јуни 1976 година (Series A бр. 22, стр. 34 и 35, став 82) и

доследно се применуваат во последователната судска практика на Судот (види, покрај пресудите наведени погоре, пресудата за *Oztiirk* од 21 февруари 1984 година, Series A бр. 73, и пресудата за *Campbell and Fell* од 28 јуни 1984 година, Series A бр. 80).

Прво, мора да се утврди дали одредбите со кои се дефинира престапот за кој станува збор влегува во рамките, според правниот систем на тужената држава, на кривично право, на прекршочно право, или и на двете истовремено.

Меѓутоа, како што веќе е посочено погоре, укажувањето овозможено со националното законодавство не е пресудно за целите на членот 6 (чл. 6). Фактор со големо значење е „самата природа на престапот“ за кој станува збор (види, меѓу другото, гореспомената пресуда за *Campbell and Fell*, Series A бр. 80, стр. 36, став 71, и гореспомената пресуда за *Weber*, Series A бр. 177, стр. 18, став 32).

Во овој контекст, апликантот посочил цитати од записниците на собраниските седници од 4,17,18 и 19 март 1986 година да го нагласи фактот дека одредени пратеници во Пратеничкиот дом ја сметале постапката против него како кривична постапка. Тој посочил дека јавното изјавување клевета е кривично дело според Законот за новинарство од 1974 година (види став 21 погоре).

Владата, од друга страна, изјави дека, иако одредени повреди на привилегија може, исто така, да претставуваат кривични дела, парламентарната привилегија, земена предвид во врска со достоинството на Пратеничкиот дом, била насочена кон остварување различна цел од онаа на кривичното право. Покрај тоа, јавното изјавување клевета не само што може да претставува престап според кривичното право, туку може, исто така, да доведе до граѓанска тужба за оштета, која може да вклучи казнена оштета. Дополнително, некривичната природа на повреди на привилегија е прикажана со фактот дека според Уредбата, лажното сведочење пред Пратеничкиот дом се смета за еднакво на лажно сведочење пред суд во граѓанска постапка, но не и во кривична постапка.

Господин *Demicoli* не беше пратеник во Пратеничкиот дом. Според мислењето на Судот, треба да се прави разлика помеѓу постапката поведена против него во конкретниот предмет за дело од овој вид извршено надвор од Пратеничкиот дом и други видови постапки за повреда на привилегија, за кои може да се каже дека се од

дисциплинска природа во тоа што тие се поврзани со внатрешните прописи и соодветното работење на Пратеничкиот дом. Дел 11(1)(и) потенцијално влијае врз целото население, бидејќи се применува без разлика дали наводниот сторител е пратеник во Пратеничкиот дом или не, и без оглед на тоа каде на Малта е направено јавното изјавување клевета. Во врска со престапот дефиниран таму, Уредбата пропишува воведување кривична санкција, а не граѓанска тужба за оштета. Оттука, од оваа гледна точка, конкретната повреда на привилегија за која станува збор е слична на кривично дело според Законот за новинарство до 1974 година (види, *mutatis mutandis*, гореспомената пресуда за Weber, Series A бр. 177, стр. 18, став 33 in fine).

Третиот критериум е степенот на сериозност на казната која односното лице ризикува да ја добие. Судот констатира дека во конкретниот предмет, иако Пратеничкиот дом досудил парична казна во износ од 250 малтешки лири за апликантот, која се уште не е платена или спроведена, максималната казна за него била казна затвор за период не подолг од шеесет дена или парична казна не поголема од 500 малтешки лири или и двете. Она за што станувало збор, според тоа, било многу важно за да се оправда класифицирање на престапот за кој бил обвинет апликантот како кривичен според Конвенцијата (види истата пресуда, *ibid.*, стр. 18, став 34).

Како заклучок, членот 6 се применил во конкретниот предмет.

Б. Придржување кон членот 6, став 1 (чл. 6-1)

Апликантот изјавил дека во постапката пред Пратеничкиот дом не му било овозможено правично судење пред независен и непристрастен суд. Политичкиот контекст во кој се водела постапката против него „го подрила кредибилитетот на целиот концепт за независноста и непристрасноста на правосудството“. Ова, тврдел тој, било очигледно од изјавите на пратениците во Пратеничкиот дом во врска со неговиот предмет во официјалниот записник од собраниската седница (види став 14 погоре). Тој останал при тоа дека во постапката за повреда на привилегија пратениците во Собранието седат како жртви, обвинители, сведоци и судии. Во неговиот предмет станувало збор за привилегијата на односните поединечни пратеници, а не, како што навела владата, на привилегијата на целиот Пратенички дом. Дури и да беше прифатен

ставот на владата за ова прашање, според него, тоа би значело, дека „секој пратеник во Пратеничкиот дом е *iudex in causa sua*“.

Владата тврдела дека Пратеничкиот дом бил „независен и непристрасен суд основан со закон“ за целите на рочиштето за дисциплинското обвинение против господин Demicoli. Малтешкиот Пратенички дом беше независен орган „*par excellence*“. Пратеничкиот дом беше независен од извршната власт и од партиите, неговите пратеници се избираа за мандат од пет години и неговите постапки ги нудеа потребните гаранции. Следствено на тоа, тој ги исполни сите услови за суд утврдени во пресудата за Ringeisen од 16 јули 1971 година (Series A бр. 13, стр. 39, став 95). Независноста на Пратеничкиот дом беше доволна за да се исклучи какво било легитимно сомневање во врска со неговата непристрасност.

Покрај тоа, пратениците кои беа директно сатиризирани во статијата интервенираа за да го одбранат достоинството на Пратеничкиот дом, а не само својот углед.

Комисијата беше на став дека Пратеничкиот дом не може да се смета за суд и дека не ги исполнил условите од Конвенцијата во врска со независност или непристрасност.

Судот, како и Комисијата, констатира дека не станува збор за овластувањето на малтешкото Собрание да изрекува дисциплински мерки и да ги води своите внатрешни работи. Покрај тоа, задачата на Судот не е теоретски да ги преиспитува релевантното право и практика, туку да утврди дали начинот на кој се водела постапката против господин Demicoli довел до повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1).

Според неговата судска практика, „суд се карактеризира во суштинска смисла на поимот со неговата судска функција, односно утврдување прашања во рамките на неговата надлежност врз основа на владеење на правото и според постапка која се води на пропишаниот начин... Тој, исто така, мора да исполни низа дополнителни услови - независност, особено од извршната власт; непристрасност; времетраење на мандатот на неговите членови; гаранции дозволени со неговата постапка - од кои неколку ги има во текстот на членот 6, став 1 (чл. 6-1)“ (види пресуда за BelShos од 29 април 1988 година, Series A бр. 132, стр. 29, став 64).

Во околностите на конкретниот предмет, Пратеничкиот дом несомнено вршел судска функција при утврдување на вината на апликантот. Главното прашање во овој предмет е дали условот за непристрасност бил соодветно почитуван. За целите на членот 6, став 1 (чл. 6-1), ова мора да се утврди според субјективен тест, односно врз основа на личното убедување или интерес на конкретен судија во даден предмет, и според објективен тест, односно утврдување дали судијата ги понудил гаранциите доволни за да се исклучи секако оправдано сомневање во врска со тоа. Во овој контекст, дури и надворешниот изглед на работите може да биде од одредена важност, особено кога станува збор за кривична постапка (види, меѓу други извори, пресуда за Hauschildt од 24 мај 1989 година, Series A бр. 154, стр. 21, ставови од 46 до 48).

Двајцата пратеника чие однесување во Собранието беше критикувано во спорната статија и кои го покренаа прашањето за повреда на привилегија во Пратеничкиот дом (види став 11 погоре) учествуваат во текот на постапката против обвинетиот, вклучувајќи ги и основите за вина и (со исклучок на еден од нив кој во меѓувреме почина) изрекувањето казна.

Поради овие причини, постои можност за сомневање во врска со непристрасноста на судскиот орган во таа постапка и загриженоста на апликантот во врска со ова беше оправдана (види погореспомената пресуда за Hauschildt, Series A бр. 154, стр. 23, став 52).

Според тоа, имало повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1 од Конвенцијата во врска со ова. Оттука, не е потребно да се навлегува во останатите аспекти на оваа одредба.

III. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕНОТ 6, СТАВ 2 (чл. 6-2)

Апликантот изјавил дека резолуцијата од 10 февруари 1986 година и предлогот од 4 март 1986 година (види ставови 11 и 12 погоре) наметнуваат обврска за докажување невиност од страна на обвинетиот и следствено на тоа го повредиле членот 6, став 2 (чл. 6-2) од Конвенцијата.

Владата демантирала дека текстот во резолуцијата и предлогот имале таков ефект.

Во врска со горенаведеното утврдување повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1), Судот смета дека не е потребно да го разгледува ова прашање.

IV. ПРИМЕНА НА ЧЛЕНОТ 50 (чл. 50)

Членот 50 (чл. 50) пропишува:

„Ако Судот утврди дека одлука или мерка донесена од судски орган или кој било друг орган на висока страна-договорничка е целосно или делумно во спротивност со обврските кои произлегуваат од ... Конвенцијата, и ако внатрешното право на засегнатата висока страна-договорничка овозможува само делумно обесштетување на последиците од таа одлука или мерка, тогаш доколку е тоа неопходно, со одлуката на Судот се доделува правично задоволување на повредената страна“.

Господин Demicoli барал, според оваа одредба, надоместок и за материјална и за нематеријална штета, заедно со надоместување на судските трошоци и расходи поврзани со домашната постапка, како и за онаа пред институциите предвидени со Конвенцијата. Тој, исто така, побарал Судот да го нареди преземањето одредени законски мерки.

A. Законски мерки

Апликантот побарал од Судот да причини, со согласност на владата, усвојување на собраниска резолуција за укинување на двете резолуции со кои тој е обвинет и парично казнет, измена на Уредбата за укинување на Дел 11(1) (и) и укинување на сите

упатувања на постапката за повреда на привилегија во Уставот на Малта. Владата се противела на овие мерки.

Судот констатира дека Конвенцијата не го овластува да постапува по ова барање. Тој потсетува дека државата е онаа која одлучува за изборот на средства кои ќе се користат во нејзиниот домашен правен систем за поволно решавање на ситуацијата која довела до повреда на Конвенцијата (види, *mutatis mutandis*, пресуда за Zanghi од 19 февруари 1991 година, Series A бр. 194-C, стр. 48, став 26).

Б. Штета

Преку надоместок на материјална штета, апликантот барал обесштетување за паричната казна во износ од 250 малтешки лири, која иако се уште не е платена, останува да се плати. Бидејќи оваа парична казна се уште не е платена и не се преземени никакви мерки за нејзино плаќање, Судот не гледа причина да издаде налог.

Апликантот, исто така, барал „симболичен надоместок од 10.000 малтешки лири“ во форма на надоместок за нематеријална штета, не само за претпрениот страв и болка кои произлегле од „незаконското судење на кое бил подложен“ кое го опишал како стресна атмосфера, туку и за губењето на изгледи за вработување во иднина во јавен сервис бидејќи од страна на Собранието бил прогласен за виновен.

Иако не може да се исклучи дека апликантот не претрпел одреден степен на болка, Судот, имајќи ги предвид околностите на предметот, е на мислење дека утврдувањето повреда во конкретната пресуда само по себе претставува соодветно правично задоволување по овој основ.

В. Трошоци и расходи

Господин Demicoli, исто така, барал надоместок на трошоците и расходите настанати во постапката пред малтешките судови и пред институциите предвидени со Конвенцијата.

Судот доследно одлучил дека надоместокот може да се нареди во врска со трошоци и расходи кои (а) навистина биле и неопходно направени од оштетената страна за да бара, преку домашниот правен систем, спречување или исправање на повреда, истите да се утврдени од Комисијата и подоцна од Судот и да добие

обесштетување за нив, и (б) се разумни по обем (види, меѓу другите извори, пресуда за Bricmont од 7 јули 1989 година, Series A бр. 158, стр. 33, став 101).

Во врска со постапката за повреда на привилегија пред Пратеничкиот дом, господин Demicoli барал 600 малтешки лири во форма на надоместок за „присуство“ и за „вонсудска постапка“.

Што се однесува до уставната постапка со која се оспорува постапката за повреда на привилегија, тој барал 901,90 малтешки лири (износот на официјалниот преглед на платени трошоци), како и дополнителни 300 малтешки лири во форма на надоместок за „вонсудска постапка“.

Во врска со постапката пред Комисијата, апликантот барал 1.828 малтешки лири за патни трошоци и трошоци за основни средства за живот за неговото појавување, за појавувањето на неговиот адвокат и на неговиот правен застапник на рочиштето, покрај 300 малтешки лири во форма на „судски надоместок и надоместок за вонсудска постапка“.

Во врска со постапката пред Судот, тој барал 995 малтешки лири за патни трошоци и трошоци за основни средства за живот за него и за неговиот адвокат и 1.500 малтешки лири во форма на надоместок.

Владата оспори најголем дел од бараните износи на различни основи, особено дека се превисоки.

Комисијата сметаше дека апликантот треба да добие износ со кој ќе ги покрие своите разумни судски трошоци, но не даде предлог за нивниот износ, оставајќи за тоа прашање да реши Судот по своја дискреција.

Земајќи ги предвид неговите одлуки на еднаква основа, како што е пропишано во членот 50 (чл. 50), и применувајќи ги критериумите утврдени во неговата судска практика, Судот смета дека судските трошоци и патните трошоци и трошоците за основни средства за живот може да се проценат на 5.000 малтешки лири и за постапката пред домашните судови и за постапката во Стразбур.

ОД ОВИЕ ПРИЧИНИ, СУДОТ ЕДНОГЛАСНО

1. Го одби првичниот приговор на владата;
2. Одлучи дека членот 6, став 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата важел за конкретниот предмет и дека има повреда на членот 6, став 1;
3. Одлучи дека нема потреба да се испитува предметот според членот 1, став 2 (чл. 6-2);
4. Одлучи дека тужената држава треба да му плати износ од 5.000 малтешки лири на апликантот во врска со сите трошоци и расходи;
5. Го отфрла остатокот од барањето за правично задоволување.

Изготвена на англиски и на француски јазик, и изречена на јавна расправа во зградата за човекови права, Стразбур, на 27 февруари 1991 година.

Rolv RYSSDAL Претседател

Marc-Andre EISEN Секретар

**ПРЕДМЕТ SAINTE-MARIE ПРОТИВ ФРАНЦИЈА
(АПЛИКАЦИЈА БР. 12981/87)**

**ПРЕСУДА
СТРАЗБУР
15 ДЕКЕМВРИ 1992 ГОДИНА**

Во предметот SAINTE-MARIE против Франција*, Европскиот суд за човекови права, заседавајќи, во согласност со членот 43 (чл. 43) од Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи („Конвенција“)** и соодветните одредби од Деловникот на Судот, како Совет составен од следниве судии:

- господин R. Ryssdal, претседател,
- господин R. Bernhardt,
- господин Thor Vilhjalmsen,
- господин L. E. Pettiti,
- господин B. Walsh,
- господин S.K. Martens,
- госпоѓа E. Palm,
- господин R. Реккапеп,
- господин A. N. Loizou,

и, исто така, господин M. A. Eissen, секретар, и господин H. Petzold, заменик- секретар, расправајќи на затворена седница на 26 јуни и на 24 ноември 1992 година, ја донесе следнава пресуда, усвоена на последниот наведен датум:

ЗА ФАКТИТЕ

Господин Jean-Pierre Sainte-Marie, државјанин на Франција роден во 1963 година, живее во Lantabat, во Ругеpees- Atlantiques департман; тој е земјоделец.

На 30 јануари 1985 година, полициски службеници (gendarmes) го уапсиле и заплениле различни предмети и документи во неговиот дом, особено оружје и муниција. Тие постапувале во врска со испрашување за бомбашки напад извршен ноќта помеѓу 19 и 20 јануари против полициската станица (gendarmerie) во Mauleon-Licharre, за кој последователно одговорноста ја презеде Iparretarrak, тајно баскиско сепаратистичко движење.

Следниот ден, истражен судија од Вауоппе ја продолжил мерката притвор за апликантот, откако го обвинил за следните два наслова: прво, неовластено поседување оружје од категорија I и муниција од категорија I, транспорт без законска причина на такво оружје и муниција, и оружје од категорија IV, поседување без законска причина на запаливи уреди и кривично дело заговор; второ, употреба на експлозиви за да изврши кривично дело причинување штета на недвижност на друго лице, во врска со претходен напад против друга полициска станица - која тогаш била во изградба - во Lecumbergy, ноќта помеѓу 24 и 25 ноември 1984 година.

Двете постапки се спроведоа паралелно и во врска со преиспитување на продолжувањето на мерката притвор и во врска со истрагата и судењето.

I. ПОСТАПКАТА ВО ВРСКА СО ПОСЕДУВАЊЕ ОРУЖЈЕ И КРИВИЧНО ДЕЛО ЗАГОВОР

A. Продолжување на мерката притвор

1. Налогот на истражниот судија од Вауоппе од 8 март 1985 година

На 8 март 1985 година, истражниот судија од Вауоппе ја отфрлил апликацијата за пуштање на слобода која господин Sainte-Marie ја доставил до него.

2. Одлуката на Обвинителниот совет во Апелациониот суд во Раи од 5 април 1985 година

По жалба на апликантот, Обвинителниот совет (chambre d'accusation) во Апелациониот суд во Раи го уважил налогот на истражниот судија, на 5 април 1985 година, на следнава основа:

...Jean-Pierre Sainte-Marie истакнал дека тој бил член на Iparretarrak, признал дека го поседувал оружјето, муницијата и незаконските или сомнителните предмети најдени во автомобилите и во неговиот дом, навел дека организацијата требала да ги користи електронските механизми за детонирање на експлозивни на цели кои тој не ги знаел и потврдил дека дури учествувал како возач во нападот на 24 и 25 ноември 1984 година, чија цел била полициската барака која била во изградба во Lecumberry, а таа вечер, делумно, била уништена со експлозивите.

Според тоа, Jean-Pierre Sainte-Marie беше соодветно обвинет и му беше продолжена мерката притвор, кога бил изведен пред Канцеларијата на јавниот обвинител во Вауоппе на 31 јануари 1985 година, во врска со две истраги:

- првата, се однесува на обвинение за користење експлозивни за да изврши кривично дело причинување штета на недвижност на друго лице (поврзано со уништувањето на полициската станица во Lecumberry);

- втората, која е предмет на извештајот за обвинението пред нас, се однесува на обвиненија за неовластено поседување оружје од категорија I и муниција од категорија I, транспорт без законска причина на такво оружје и муниција, и оружје од категорија IV,

поседување без законска причина на запаливи уреди и кривично дело заговор.

Кога бил испрашуван за суштината на обвиненијата на 6 февруари 1985 година, Jean-Pierre Sainte-Marie, кој ги признал престапите на неговото прво појавување, одбил да даде какви било понатамошни изјави.

Било извршено вештачење на заплнетото огнено оружје и муницијата, кои беа од истиот вид како оние кои вообичаено ги користела баскиската револуционерна група, Iparretarrak.

Според тоа, наводните престапи очигледно се сериозни и во контекст на расположливите докази, продолжувањето на мерката притвор на обвинетиот е целосно оправдано, со цел, да се спречи негово бегство, бидејќи тој би можел да се скрие како останатите членови на организацијата. Притворот, исто така, е единственото средство за да се обезбеди дека тој нема повторно да изврши престап".

Обвинителниот совет го сочинуваа господин Svahn, претседател, госпоѓа Plantavit de la Pauze и господин Benhamou, судии, назначени на 22 март 1983 година од генералното собрание на Апелациониот суд (член 191, четврти потстав, од Законот за кривична постапка).

Б. Истрага и судење

1. Одлуката на Кривичниот суд во Вауоппе од 4 јули 1985 година

На 4 јули 1985 година, Кривичниот суд во Вауоппе ја прогласил за неважечка *flagrante delicto* (фатен на дело) истрагата во врска со господин Sainte-Marie, како и последователната постапка. Тој утврдил како што следи:

Со *flagrante delicto* постапката на полицајците им се доделуваат, по исклучок, некои од најшироките овластувања на истражните судии, вклучувајќи ги и оние кои сериозно ја загрозуваат личната слобода, како што е неповредливост на домот. Токму поради ова потребно е стриктно толкување на критериумите со кои се овластува што се 'вистински истражни овластувања' (Stefani and

Levasseur, Droit penal general et procedure penale, 1966 edition, volume II, 6p. 259).

Како што е познато, со членот 55 од Законот за кривична постапка, со кој се дефинираат условите за истрага според *flagrante delicto* постапката, не се посочуваат никакви временски рокови за таква истрага, со исход дека изненадувачки долгото времетраење - десет дена - на истрагата извршена по криминалниот бомбашки напад во Mauleon не е доволно да повлече негова ништовност, но продолжувањето по вообичаениот период во такви околности ги изложи полицајците на ризикот да ги занемарат условите пропишани со релевантната одредба. Оттука, мерките преземени од нив против Sainte-Marie се отворени за следнава критика:

Прво, за периодот од 27 јануари, 17 часот, до 28 јануари, 17:30 часот, во резимириот извештај не е спомената никаква мерка и во досието за постапката не се појавува никаков официјален запис. Ваквиот прекин во траење од повеќе од дваесет и четири часа ја отстрани секоја оправданост за продолженото траење на испрашувањето според *flagrante delicto* постапката.

Второ, вниманието на полицајците конечно се свртело кон Sainte-Marie не само поради тоа што се знаело дека тој бил наклонет кон баскиските сепаратистички движења, туку, исто така, според информациите добиени на 30 јануари дека овој нов осомничен понекогаш возел Renault 14 со истата боја како Simca 'Horizon', која била забележана на улица во Mauleon, ноќта кога се случил нападот. Сепак, осомничените лица мора „во многу краток период по престапот“ (член 53 од ЗКП (Законот за кривична постапка)) да покажат 'траги или докази' и овој временски услов не може да се смета дека е задоволен кога инспекторите го откриле доказот кој ги довел до домот на Sainte-Marie десет дена откако бил извршен престапот.

На крај, нема сомнеж дека процедуралната неправилност која оправдано е обжалена му предизвикала штета на обвинетиот. Според тоа, одбраната е добро основана кога тврди дека претресот кој довел до откривање различни предмети за чие поседување е обвинет Sainte-Marie и кој довел до признанието на кое се потпирало обвинителството е неважечки.

2. Одлуките на Одделението за жалби по кривични постапки во Апелациониот суд во Раи од 14 август и од 29 октомври 1985 година

(а) Одлуката од 14 август 1985 година

На 14 август 1985 година, Одделението за жалби по кривични постапки во Апелациониот суд во Раи одлучил по жалбата на органот на прогон против одлуката на судот како што е наведено подолу:

Спротивно на тврдењата на одбраната, кои биле прифатени без да ги потврди првостепениот суд, испрашувањето продолжило без прекин, еден ден и една ноќ, се до 30 јануари (види особено официјален запис од 28 јануари, чие постоење не било земено предвид од одбраната, која нема никакво оправдување за ова бидејќи тие се споменати во резимираниот извештај од испрашувањето кое го опфаќало нападот на полициската станица и поседувањето оружје, при што престапот - поседување оружје бил предметот на конкретната постапка) се до откривањето на автомобилот кој бил виден на локацијата на нападот и спроведените претреси во домот на лицата кои го користат тоа возило, што доведе до откривање на оружјето и на запаливите уреди кои ги поседувал Jean-Pierre Sainte-Marie, кој, кога го прашале, одрекувал дека учествувал во нападот на полициската станица во Mauleon, но, призна дека е член на движењето 'Abertzale' и дека учествувал во нападот извршен неколку недели претходно врз полициската станица во Lecumberry;

Произлегува дека двете основи за ништовност на кои се повикува одбраната, основи кои ги прифатил судот подолу, не се соодветни за испитување и претставките мора да се отфрлат;

Според членот 520 од Законот за кривична постапка, кога одлуката на суд кој одлучил единствено за процедурален приговор без да ги разгледа обвиненијата, на тој начин одрекувајќи се од надлежност за продолжување на постапката, е прогласена за неважечка, Апелациониот суд мора да постапува за предметот според неговата основаност;

Следствено на тоа, за предметот мора да се закаже рочиште со иден датум за да се разгледа дали обвиненијата против Jean-Pierre Sainte-Marie се добро основани;

ОД ОВИЕ ПРИЧИНИ: (Апелациониот суд)

заседавајќи на јавно судење и во обвинителна постапка; одлучи дека жалбата е допуштена и добро основана;

одлучи дека разгледувањето на истрагата спроведена според *flagrante delicto* постапката од полициските сили во Mauleon-Licharge во врска со Jean-Pierre Sainte-Marie не покажува основа за ништовност;

укинувајќи ја релевантната одлука, ја укина обжалената одлука и, во согласност со членот 520 од Законот за кривична постапка, одлучи да постапува за самиот предмет;

закажа рочиште за предметот на 22 октомври 1985 година за да се разгледаат обвиненијата;

ги одложи трошоците".

Одделението за жалби по кривични постапки го сочинуваа господин Svahn, претседател, и господин Bataille и господин Biecher, судии, и сите тројца беа назначени на 20 мај 1985 година од првиот претседател на Апелациониот суд (член 510 од Законот за кривична постапка).

(б) Пресудата од 29 октомври 1985 година

Со втора одлука, од 29 октомври 1985 година, Одделението за жалби по кривични постапки го осуди апликантот на казна затвор од четири години, на следнава основа:

„Предметот не е разгледан за неговата основаност од Апелациониот суд во согласност со одлуката на овој суд од 14 август 1985 година.

Незаконското поседување автоматски пиштол, оружје од категорија I и муниција од категорија I за тоа оружје, и два молотови коктела, кои се запаливи уреди, и транспортот во возило на таков материјал и на ножот на извлекување се факти утврдени со наодите на полициските инспектори во текот на извршените претреси и истите се признаени од самото обвинето лице; тие

навистина претставуваат престапи на неовластено поседување оружје и муниција од категорија I и транспорт без законска причина на оружје од категорија I и категорија IV и муниција од категорија I и престап на неовластено поседување без законска причина на запаливи уреди, утврдени и казниви со членовите 28 и 32 од Законот од 18 април 1939 година и членот 3 од Законот од 19 јуни 1971 година.

Обвинетото лице го призна и дури го потврди своето членство во движењето Iparretarrak; ова движење е основано со цел остварување политички цели насочени кон обезбедување независност и обединување на северните и јужните провинции во Баскија; во следење на таа цел, движењето усвои различни методи, особено вооружена борба, што го прави здружение или заговор основана со цел подготвување и вршење престапи против лица или имот во рамките на значењето на членот 265 од Кривичниот законик.

Оружјето, муницијата и електричните компоненти за уредите за детонацијата на експлозивите најдени во сопственост на Jean-Pierre Sainte-Marie и неговата изјава во врска со неговото членство во движењето Iparretarrak и со намерата да го употреби откриеното оружје и материјали без сомнение посочуваат на намерата на обвинетиот за поддршка на тоа движење, со чии криминални цели тој е добро запознаен.

Одделението за жалби по кривични постапки го сочинуваа господин Lasalle- Laplace, судија, кој го замени претседателот, кој, пак, не можеше да суди, и кој беше назначен за оваа цел од првиот претседател на 10 декември 1984 година, како и господин Bataille и господин Biecher, судии.

3. Пресудата на Судот за касација од 6 ноември 1986 година

Господин Sainte-Marie поднесе две жалби со кои ги оспорува примената на материјалното или процесното право против одлуките од 14 август и 29 октомври 1985 година. Кривичното одделение во Судот за касација ги отфрли жалбите со една пресуда од 6 ноември 1986 година.

Во својата молба, апликантот достави четири поднесоци.

Два од тие поднесока се однесуваа на одлуката од 14 август 1985 година, која не е предмет на разгледување тука (види став 24 подолу).

Првиот поднесок се однесуваше на составот на Одделението за жалби по кривични постапки кога ја укина одлуката од 4 јули 1985 година (види ставови 14 и 15 погоре). Кривичното одделение во Судот за касација ја отфрлило оваа претставка на следнава основа:

„Во врска со првиот основ за жалба, заснован на повредата на членовите 49 и 591 од Законот за кривична постапка и членот 6 (чл. 6) од Европската конвенција ... („при што жалителот тврди како што следи):

'До степен до кој произлегува од одлуката донесена за време на судењето од 14 август 1985 година дека Апелациониот суд во Раи го сочинуваа господин Svahn, кој претседаваше како претседател, и господин Bataille и господин Biecher, судии;

Прво, тројцата судии судеа во истиот предмет како службеници во Обвинителниот совет кои, во две одлуки од 5 април и од 8 август 1985 година, ги потврдија налозите со кои се одбива пуштањето на апликантот на слобода; учествувајќи на тој начин во предметот во фазата на истрага, тие беа спречени врз основа на одредбите од членот 49 од Законот за кривична постапка од последователно учество во судењето и донесување одлуки за тоа дали престапот бил извршен и за вината на обвинетиот;

Второ, со членот 6 (чл. 6) од Европската конвенција се пропишува дека 'секој има право на ...судење... пред независен и непристрасен суд основан со закон...'. Европскиот суд веќе одлучил дека непристрасноста мора да се утврди според објективен тест кој овозможува да се потврди дека судот дава доволно гаранции за исклучување секако основано сомневање во врска со тоа; ова не беше предмет во конкретниот предмет, бидејќи, во два наврата, како службеници во Обвинителниот совет, одлуките со кои се потврдуваат налозите со кои се одбива пуштањето на апликантот на слобода, овие судии неизбежно спровеле подготвително рочиште за основаноста и усвоиле став за оценување на доказите и трагите против обвинетиот, така што тие биле спречени од последователно учество во судењето и донесување одлуки за тоа дали бил извршен престапот и за вината на обвинетиот';

Фактот дека судиите од Одделението за жалби по кривични постапки кои ги донеле оспорените одлуки претходно, во истиот предмет, како службеници во Обвинителниот совет, донеле одлука за продолжување на мерката притвор на обвинетиот, не е основа за укинување на одлука, бидејќи ниту една законска одредба не забранува, под закана за ништовност, службениците од Обвинителниот совет, кој донел таква одлука, последователно да учествуваат во судење во Одделението за жалби по кривични постапки пред кое е доставен предметот и, понатаму, таквото учество не е спротивно на условот за непристрасност пропишан со членот 6 (чл. 6) од Европската конвенција ...;

Следствено на тоа, Судот за касација е убеден дека составот на судот бил законски основан;

Според тоа, поднесокот мора да се отфрли".

II. ПОСТАПКАТА ПОВРЗАНА СО ОБВИНЕНИЕТО ЗА КРИВИЧНО ДЕЛО ПРИЧИНУВАЊЕ ШТЕТА

A. Продолжување на мерката притвор

1. Налогот на истражниот судија од Вауоппе од 8 јули 1985 година

Врз основа на одлуката од 4 јули 1985 година (види став 14 погоре) и тврдењето дека постапката за која станува збор е неважечка, господин Sainte-Marie поднесе апликација за негово пуштање на слобода.

На 8 јули, истражниот судија ја отфрли неговата апликација.

2. Одлуката на Обвинителниот совет во Апелациониот суд во Раи од 8 април 1985 година

На 8 август 1985 година, Обвинителниот совет во Апелациониот суд во Раи ја отфрли жалбата против налогот на истражниот судија. Неговата одлука се засноваше на следниве причини:

„Фактите се веќе разгледани во претходна одлука на овој Обвинителен совет од 5 април 1985 година (види став 12 погоре); дадено е итно упатување во врска со ова.

Како поддршка за својата апликација и жалба, Sainte-Marie, во основа, тврди дека оваа постапка, во врска со која е притворен, е неважечка бидејќи Кривичниот суд во Вауоппе прогласил за неважечка друга постапка, предистрагата за која претставувала законска основа за конкретниот предмет. Според неговиот адвокат, признанието на Sainte-Marie било добиено по неговото затворање, за кое Кривичниот суд одлучил дека е незаконско во врска со применетата *flagrante delicto* постапка. Според тоа, се тврдело дека тој не можел да биде задржан во притвор на таа основа.

Меѓутоа, јавниот обвинител веднаш поднел жалба против одлуката на Кривичниот суд во Вауоппе и наскоро требал да ја разгледа Апелациониот суд.

Бидејќи одлуката на понискиот суд била оспорена со жалба до Второстепениот суд за нова одлука за фактите и правото,

аргументот на обвинетиот, кој тврди дека бил притворен врз основа на постапка која била прогласена за неважечка, не може да се прифати, и покрај (прашањето за) фактот за кој е веќе решено со судска одлука; донесувањето одлука, во оваа фаза, за вакво прашање, не е во опфатот на Обвинителниот совет.

Според тоа, постапката за кој станува збор мора да се смета за совршено законска се до моментот на донесување спротивна конечна одлука;

Sainte-Marie треба да се задржи во притвор, достапен на судските власти. Другите аргументи кои ги изнел обвинетиот во својата молба не се доволни за да преовладуваат над фактот кој тој веќе го посочил дека тој претставува опасност за јавниот ред и за институциите во државата и дека може да се смета дека тој не би се двоумел повторно да им се придружи на своите пријатели или соучесници во криењето ако е пуштен на слобода".

Обвинителниот совет го сочинуваа господин Svahn, претседател, господин Bataille и господин Biecher, судии, назначени на 20 мај 1985 година од Генералното собрание на Апелациониот суд (член 191, потстав 4, од Законот за кривична постапка).

Б. Пресудата

На 10 април 1986 година, Кривичниот суд во Вауоппе го осудил господин Sainte-Marie на пет години затвор. Апелациониот суд во Раи ја уважил неговата пресуда на 8 јули 1986 година. Апликантот поднел жалба со која ја оспорува примената на материјалното или процесното право, која Судот за касација ја отфрлил на 26 мај 1987 година.

Овие различни одлуки не се предмет во конкретната постапка.

ПОСТАПКА ПРЕД КОМИСИЈАТА

Господин Sainte-Marie ја поднел својата апликација до Комисијата на 29 април 1987 година. Тој тврдел дека има повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата во тоа што Одделението за жалби по кривични постапки во Апелациониот суд во Раи не претставувало непристрасен суд кога го осудил апликантот на 29 октомври 1985 година, бидејќи двајца од неговите службеници претходно донеле одлука за апликација за пуштање на слобода.

Комисијата ја прогласила апликацијата (бр. 12981/87) за допуштена на 3 декември 1990 година. Во својот извештај од 10 јули 1991 година (член 31) (чл. 31), таа го изразила мислењето со четринаесет гласови наспроти пет дека имало повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1). Целиот текст од своето мислење и од спротивното мислење содржани во извештајот се дадени како анекс на оваа пресуда*.

КОНЕЧНИ ПОДНЕСОЦИ ДО СУДОТ

На рочиштето, владата ги потврдила поднесоците изнесени во нејзината молба со која бара Судот да „утврди дека апликација(та) е недопуштена и, како алтернатива, неоснована“.

Адвокатот на апликантот инсистираше Судот „да ја признае повредата на членот 6, став 1 (чл. 6-1) извршена во овој предмет“.

ПРАВО

I. ПРВИЧНИОТ ПРИГОВОР НА ВЛАДАТА

Владата тврдеше дека апликантот не ги исцрпил неговите домашни правни лекови. Тој никогаш не го оспорил пред француските судови учеството на судиите Bataille и Biecher во усвојувањето, од Одделението за жалби по кривични постапки во Раи, на двете одлуки за предметот поседување оружје и кривично дело заговор, имено одлуката од 14 август 1985 година за валидноста на *flagrante delicto* постапката и онаа од 29 октомври 1985 година за основаноста (види ставови од 15 до 18 погоре).

Судот напоменува, како и делегатот на Комисијата, дека претставката на апликантот пред органите предвидени со Конвенцијата била насочена кон нешто сосема различно. Претставката се однесувала на недостатокот на непристрасност на Апелациониот суд до степен што двајцата гореспоменати судии донеле одлука на 8 август 1985 година за апликација за ослободување во постапка за кривично дело причинување штета пред да се утврди, на 29 октомври 1985 година, вината на обвинетиот во постапката поврзана со обвинение за поседување оружје и кривично дело заговор (види ставови 17 и 21 погоре). Според тоа, првичниот приговор е лишен од каква било смисла.

II. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕНОТ 6, СТАВ 1 (ЧЛ. 6-1)

Господин Sainte-Marie остана при тоа дека неговиот предмет не бил ислушан пред „непристрасен суд“ во рамките на значењето на членот 6, став 1 (чл. 6-1), според кој: „Секој има право на ... судење ... пред ... непристрасен суд ..., при утврдување на ... какви било кривични обвиненија против него“.

Во неговиот поднесок, Одделението за жалби по кривични постапки во Апелациониот суд во Раи, кој го осуди, на 29 октомври 1985 година, на четири години казна затвор, не ги исполнило условите од таа одредба. Двајца од тројцата судии, господин Bataille и господин Biecher, заседавале на претходниот 8 август во Обвинителниот совет во истиот Апелационен суд. При потврдување на налог со кој се отфрла апликација за пуштање на

слобода, тие неопходно морале да разгледаат дали постоела веродостојна основа за сомневање дека апликантот го извршил престапот и морале, соодветно на тоа, да спроведат подготвително рочиште за основаноста. На тој начин, тие дале мислење за сериозноста на доказите и на трагите содржани во предметот на обвинителството. Иако тој никогаш не бил осудуван, тие се потпреле, *inter alia*, на претпоставката дека „тој претставува(л) опасност за јавниот ред и за институциите во државата“ (види став 21 погоре).

Тој признал дека нивната одлука од 8 август 1985 година била земена во контекст на постапката за кривично дело причинување штета, а не, како пресудата од 29 октомври 1985 година, на постапката поврзана со обвиненијата за поседување оружје и кривично дело заговор, но таа, според него, се однесувала на еден ист кривичен предмет.

Канцеларијата на јавниот обвинител го поделил во две засебни постапки поради чисто технички и практични причини. Неколку околности беа релевантни во врска со ова: истиот истражен судија започнал две истраги на ист ден кои потоа ги водел истовремено; во својата одлука од 8 август 1985 година, Обвинителниот совет упатил, на фактите утврдени во одлуката од 5 април 1985 година, во која биле цитирани околностите поврзани со двата предмета и биле наведени двете точки по кои тој бил обвинет; во својата пресуда од 6 ноември 1986 година, Судот за касација бил на став дека станувало збор само за еден предмет.

Накратко, постои можност за сомневање за објективната непристрасност на Основниот суд.

Владата го оспори овој аргумент, потпирајќи се, главно, на пресудите во случаите на Piersack и De Cubber против Белгија (1 октомври 1982 и 26 октомври 1984 година, Series A бр. 53 и 86) и мислењата на Комисијата во случаите на Ben Yaacoub против Белгија и на Hauschildt против Данска (7 мај 1985 и 16 јули 1987 година, Series A бр. 127, стр. 11-16, и бр. 154, стр. 33-38).

Прво, апликантот не обезбедил никаков доказ кој може да предизвика сомневање за личната непристрасност на господин Bataille и господин Biecher кога тие судеа на 29 октомври 1985 година. Исто така, ниту двајцата претходно не биле вклучени во

предметот како застапници на органите на прогон или како истражни судии. На крај, одлуката од 8 август 1985 година се однесувала единствено на прашањето поврзано со продолжувањето на мерката притвор за Sainte-Marie; Обвинителниот совет не извршил никаква процена во одлуката за можната кривична одговорност на апликантот која произлегува од нападот на полициската станица во Mauleon-Licharre.

Како заклучок, за владата, непристрасноста на судот не може да се оспори само поради тоа што некои негови службеници, пред да одлучат за вината на обвинетиот, биле повикани да разгледаат една апликација поднесена, згора на тоа, во контекст на различна постапка, во врска со различни престапи, извршени во различно време и на различни локации.

Главната поента во аргументот на апликантот, имено дека фактот поврзан со донесување одлука за прашањето на продолжување на мерката притвор неопходно повлекува отсуство на објективна непристрасност, е спротивна на судската практика на Судот. Според пресудата за Hauschildt од 24 мај 1989 година, која, исто така, се однесува, како што се произлегува од јасниот текст во неа, единствено на одлуките на судија кој не е надлежен за подготвување на предметот судење, самиот факт дека таков судија веќе донел одлуки пред судењето за предметот, вклучувајќи одлуки поврзани со продолжување на мерката притвор, самиот по себе не може да ја оправда загриженоста за неговата непристрасност (Series A бр. 154, стр. 22, ставовите 50 и 51). Единствено посебни околности може да оправдаат различен заклучок, како во предметот Hauschildt (*ibid.*, стр. 22 и 23, став 52).

Судот го дели мислењето на Комисијата дека немаше ништо од ваква природа во конкретниот предмет. На 8 август 1985 година, Обвинителниот совет даде „јасно упатување“ на фактите кои веќе ги имаше разгледано во одлуката од 5 април 1985 година. Во таа одлука, донесена од совет составен во голема мера поинаку (види став 13 погоре), се изнесени исклучително јасни наоди: господин Sainte-Marie „истакнал дека тој бил член на Iparretarrak, го признал поседувањето оружје, муниција и незаконски или сомнителни предмети најдени во автомобилите и во неговиот дом“ и „потврдил дека дури и учествувал како возач во нападот од 24 и 25 ноември 1984 година“ против полициската станица во Lecumberry;

„запленетото огнено оружје и муницијата ... беа од истиот вид како оние кои вообичаено ги користела баскиската револуционерна група, Iparrretarrak" (види став 12 погоре).

Според тоа, Обвинителниот совет ја заснова својата одлука од 8 август 1985 година на изјавите на апликантот. Тој не ги повлекол овие изјави и никогаш не тврдел дека тие биле дадени под принуда. Покрај тоа, тие беа поткрепени со неоспорни физички докази. Обвинителниот совет се ограничи на давање кратка проценка на достапните докази со цел да утврди дали *prima facie* сомневањата на полицијата биле суштински и дали претставувале основа за загриженост дека постои ризик обвинетиот да избега.

Како заклучок, учеството на судиите Bataille и Biecher во усвојувањето на пресудата од 29 октомври 1985 година не ја поткопа непристрасноста на Одделението за жалби по кривични постапки, бидејќи сомневањето на апликантот не може да се смета за објективно оправдано. Според тоа, нема повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1).

Во овие околности произлегува дека е излишно да се донесе одлука за ставот на владата и апликантот за тоа дали двете кривични постапки покренати против него биле одвоени.

ОД ОВИЕ ПРИЧИНИ, СУДОТ

1. Едногласно го отфрла првичниот приговор на владата;
2. Одлучи, со осум гласови наспроти еден, дека немало повреда на членот 6, став 1 (чл. 6-1).

Изготвена на англиски и на француски јазик, и изречена на јавна расправа во зградата за човекови права, во Стразбур, на 16 декември 1992 година.

Rolv RYSSDAL Претседател

Marc-Andre EISSEN Секретар

Правилото 53, став 2 од Деловникот на Судот, спротивното мислење на господин Walsh е дадено во прилог на оваа пресуда. R. R. M.-A. E.

СПРОТИВНО МИСЛЕЊЕ НА СУДИЈАТА WALSH

1. Судот многупати одлучил дека со членот 6, став 1 (чл. 6-1) од Конвенцијата се бара судот да биде структурно непристрасен. Ова е прашањето за кое станува збор во конкретниот предмет. Немаше тврдење дека судијата не бил субјективно непристрасен.
2. Тврдењето за непостоење структурна непристрасност на Основниот суд кој го осуди апликантот се заснова на учеството, како судечки судии, на двајца судии кои претходно сослушале и одбиле барање за условно ослободување доставено од апликантот пред неговото судење.
3. Во принцип, судечки судија не е дисквалификуван само врз основа на тоа што тој постапувал по привремени или апликации за меѓупресуда од обвинетиот пред судењето. Таквите апликации може да ги вклучат оние за ослободување пред судење или продолжување на мерка притвор. Но, дали тоа секогаш е толку неопходно зависи од случаите кои треба да се разгледаат, и начинот на нивно докажување, во конкретната апликација пред судењето.
4. Во овој предмет, според националното законодавство, со апликација за условно ослободување пред судењето се бара од или се дозволува судијата да ја оцени веројатноста за вината на апликантот или кога тој шпекулира на таа тема, во текот на донесувањето на, или за целите, на неговата одлука, тој веќе оформил барем привремен став во врска со прашањето на издржаноста на предметот или дури за вината на апликантот. Обично, функцијата на судија кој постапува по апликација пред судењето за условно ослободување е да одлучи, врз основа на соодветни докази, дали тој е убеден дека обвинетиот, ако е на слобода, ќе избега или ќе настојува да ја попречи правдата со фалсификување или уништување докази или заплашување сведоци. Ако судијата не е убеден тој ја дозволува апликацијата, предмет на такви разумни гаранции или рестриктивни услови за

кои тој смета дека се потребни и разумни. Ова важи подеднакво и за невините и за виновните лица. Доколку е одбиено ослободувањето поради цврсто сомневање за вина, со тоа се повредува концептот на претпоставка за невиност утврдена во членот 6 (чл. 6). Меѓутоа, ако со националниот правен систем се бара, или се дозволува, разгледувањето на веројатноста за вина како фактор во одлуката за условно ослободување, судијата кој ќе донесе таква одлука јасно се дисквалификува од учество како судија во судењето за суштинското прашање на вина или невиност.